

**Zachowanie
lokalnego dziedzictwa
- świątki przydrożne, kościoły
i cmentarze
w regionie śremskim**

pod redakcją
Moniki Bulińskiej

pod redakcją
Moniki Bulińskiej

Zachowanie lokalnego dziedzictwa
- świątki przydrożne, kościoły i cmentarze
w regionie śremskim

Praca pod redakcją: Moniki Bulińskiej

Teksty:

Opis świątków przydrożnych i kościołów: Anna Michalak, Ryszard Ratajczak

Opis cmentarzy katolickich: Monika Bulińska

Opis cmentarzy ewangelickich: Bogusław Kuik

Opis cmentarzy żydowskich: Monika Bulińska

Zebranie materiałów: Monika Bulińska, Bogusław Kuik, Anna Michalak,
Ryszard Ratajczak

Zdjęcia: Monika Bulińska, Anna Michalak, Bogusław Kuik,
Muzeum Archidiecezjalne w Poznaniu (str. 456 i 457),
Muzeum Narodowe w Poznaniu (str. 5)

Korekta tekstu: Anna Augustyniak-Osiewicz

Projekt graficzny i skład: Elżbieta Kidacka (www.kidacka.pl)

Wydawca: Unia Gospodarcza Regionu Śremskiego
– Śremski Ośrodek Wspierania Małej Przedsiębiorczości
ul. Okulickiego 3, 63-100 Śrem
tel. / fax: +48 61 28 32 704
unia@srem.com.pl
www.unia.srem.com.pl

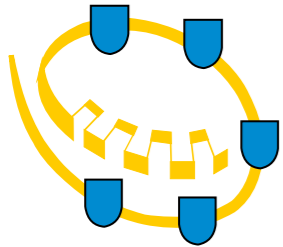

Współpraca: Towarzystwo Przyjaciół Ziemi Brodnickiej GNIAZDO
Grzybno 32, 63-112 Brodnica
tel. 601 509 600
biuro@tpzb.org
www.tpzb.org

Śrem 2013

spis treści | 3

Wstęp ·	4
Towarzystwo Przyjaciół Ziemi Brodnickiej GNIAZDO ·	8
Kapliczki, figury i krzyże przydrożne ·	10
Kościoły i kaplice ·	288
Cmentarze w regionie śremskim ·	330
- ewangelickie ·	332
- katolickie ·	360
- żydowskie ·	458
Wykaz osób, które udzieliły informacji niezbędnych przy tworzeniu wydawnictwa ·	461
Bibliografia ·	468

4| Wstęp

Książka, którą trzymacie Państwo w ręku, jest kontynuacją projektu „Zachowanie lokalnego dziedzictwa – świątki przydrożne i kościoły w regionie śremskim”, realizowanego przez Stowarzyszenie Unia Gospodarcza Regionu Śremskiego – Śremski Ośrodek Wspierania Małej Przedsiębiorczości. Głównym celem projektu jest popularyzacja wiedzy na temat dziedzictwa kulturowego regionu śremskiego poprzez inwentaryzację obiektów sakralnych – świątków przydrożnych, kościołów i cmentarzy – oraz wydanie publikacji opisującej obiekty będące przedmiotem inwentaryzacji wraz z ich charakterystyką architektoniczną, genezą powstania i śladami ludzkiej działalności jako przejawem kultywowania lokalnych tradycji. W latach 2007–2010 Stowarzyszenie wydało cztery zeszyty dotyczące świątków przydrożnych i kościołów w regionie śremskim (Zeszyt I – Książ Wlkp., Zeszyt II – Brodnica, Zeszyt III – Dolsk, Zeszyt IV – Śrem).

„Zachowanie lokalnego dziedzictwa – świątki przydrożne, kościoły i cmentarze w regionie śremskim” to wydawnictwo w dużej części wykorzystujące materiały zebrane podczas prac nad wspomnianymi powyżej czterema zeszytami. Opublikowanie tej książki wymagało jednak odwiedzenia raz jeszcze wszystkich obiektów sakralnych

*Portret trumienny
kobieta z Dolska,
Muzeum Archidiecezjalne
w Poznaniu*

w regionie śremskim. Wędrówka ta rozpoczęła się w czerwcu 2011 r., kiedy to wraz z nadejściem ciepłych dni, począwszy od gminy Brodnica, rozpoczęto aktualizację fotografii kapliczek, kościołów, figur i krzyży. I tak od krzyża do figury, od figury do krzyża zrobiono ponad 3000 zdjęć, z których te najładniejsze mają Państwo okazję tu i teraz zobaczyć. Nie wszystkie są idealne, choć robione były z wielką starannością, aczkolwiek należy zaznaczyć, że amatorską ręką.

Opisy bazują głównie na ustnych relacjach mieszkańców naszego regionu. Mimo że zostały zaktualizowane, poprawione, wzbogacone o dodatkowe informacje, nie zawsze prezentują tylko i wyłącznie prawdę. Pamięć ludzka bywa bowiem ulotna, a mijający czas tylko potęguje jej zanikanie. Dlatego tak ważne jest przekazywanie informacji z pokolenia na pokolenie, aby właśnie ocalić je od zapomnienia. Jakże więc trafne okazują się słowa Tadeusza Kotarbińskiego, że „przeszłość zachowana w pamięci staje się częścią teraźniejszości”.

6

Przypomnijmy, że wszystko zaczęło się od osoby p. Leszka Dudziaka i jego pomysłu zinventaryzowania świątków przydrożnych, który powstał w 2004 r. Olbrzymią pracę wykonali pracownicy Centrum Kultury w Książu Wlkp. z p. dyr. Ireną Sikorą na czele. W 2006 r. Stowarzyszenie Unia Gospodarcza Regionu Śremskiego – Śremski Ośrodek Wspierania Małej Przedsiębiorczości powróciło do tematu. Dzięki uzupełnieniu posiadanych już informacji udało się sfinalizować prace i wydać w 2007 r. pierwszy zeszyt opisujący obiekty sakralne w gminie Książ Wlkp. W kolejnych latach zrealizowano ten temat w podobny sposób w gminach: Brodnicy, Dolsku i (w 2010 r.) w Śre-mie. Osobą, która opracowała zebrane informacje do wyżej wymienionych zeszytów, był p. Ryszard Ratajczak, początkowo stażysta w Centrum Kultury, później pracownik Stowarzyszenia.

Pod koniec 2011 r. po raz kolejny pojawił się pomysł uzupełnienia publikacji o informacje dotyczące cmentarzy katolickich, ewangelickich i żydowskich. Jednocześnie zapadła decyzja o połączeniu informacji o wszystkich obiektach sakralnych ze wszystkich gmin w jedno wydawnictwo dotyczące regionu śremskiego. W nasze prace chętnie włączyło się Towarzystwo Przyjaciół Ziemi Brodnickiej „GNIAZDO”, które opracowało materiał związany z cmentarzami ewangelickimi.

Książka „Zachowanie lokalnego dziedzictwa – świątki przydrożne, kościoły i cmen-tarze w regionie śremskim” nie wyczerpuje tematu, bo tak długo, jak obiekty sakralne

są w centrum zainteresowania, a instytucje i mieszkańcy chcą uczestniczyć w posze-rzaniu wiedzy w tym zakresie, tak długo będzie trwało jego uzupełnianie.

I tak oto oddajemy w Państwa ręce niniejszą książkę. Niech wywoła ona chwilę zadumy i refleksji nad tym, czego nie znamy, a co jest tuż obok nas. Niech rozbudzi w nas zainteresowanie o obiektach sakralnych, a pogłębianie o nich wiedzy właściwie przekazanej naszym dzieciom niech będzie najcenniejszym prezentem dla kolejnych pokoleń.

Milej lektury życzą

Monika Bulińska, Anna Michalak, Bogusław Kuik

7

8 | Towarzystwo Przyjaciół Ziemi Brodnickiej Gniazdo

Towarzystwo Przyjaciół Ziemi Brodnickiej Gniazdo powstało w 2011 r. Stowarzyszenie skupia osoby cechujące się aktywnością w działalności społecznej, zainteresowane działaniami związanymi z pielęgnowaniem tradycji, pobudzaniem świadomości społecznej, popularyzacją regionu i jego walorów zarówno historycznych jak i współczesnych, np. turystycznych i przyrodniczych. Funkcjonowanie w ramach stowarzyszenia pozwala na profesjonalne działania oraz uzyskanie podmiotowości, niezbędnej przy realizacji projektów i kontaktach z innymi organizacjami i instytucjami.

Dotychczas stowarzyszenie zrealizowało projekty:

- „Przebierańcy Wielkanocni w Grzybnie” – przywrócenie we wsi Grzybno zanichanej od ponad 20 lat ludowej tradycji, nadanie jej oprawy nawiązującej do lokalnych zwyczajów kultywowanych przez dziesiątki lat (kontynuacja w kolejnych latach),

- „Pamiętajmy o cmentarzach” – renowacja cmentarzy ewangelickich w Żabnie oraz Brodniczce, przywrócenie cmentarzy do lokalnej świadomości społecznej, uporządkowanie i nadanie tym miejscom właściwego charakteru,

- „Uroki Ziemi Brodnickiej” – konkurs fotograficzny, którego celem jest upo-

Towarzystwo Przyjaciół Ziemi Brodnickiej Gniazdo

wszechnienie walorów: krajobrazowych, cennych miejsc dziedzictwa kulturowego, obiektów przyrodniczych i architektonicznych regionu,

- „Konkurs Hodowli Dyni Olbrzymiej” – promocja gminy Brodnica oraz upowszechnianie i popularyzacja uprawy dyni.

Projekty zrealizowane w pierwszych kilkunastu miesiącach działalności stowarzyszenia, potwierdzają pasję i zaangażowanie członków w działalność na rzecz lokalnego środowiska. TPZB Gniazdo jest stowarzyszeniem „młodym”, a już pozytywnie zaznaczyło się na terenie gminy Brodnica, w której skupia swoje działania.

Przy okazji renowacji cmentarzy w gminie Brodnica, zrodził się pomysł stworzenia pełnej ewidencji cmentarzy ewangelickich na terenie powiatu śremskiego – jest ich łącznie 16. W roku 2011 została wykonana dokumentacja fotograficzna i opisowa wszystkich cmentarzy ewangelickich, uzupełniona o dane znajdujące się w archiwum Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Poznaniu. Wyniki zostały opublikowane na stronie internetowej grzybno.info.pl.

Dodatkowo materiał na temat cmentarzy ewangelickich w powiecie śremskim został wykorzystany w tej wydanej przez Stowarzyszenie Unia Gospodarcza Regionu Śremskiego – Śremski Ośrodek Wspierania Małej Przedsiębiorczości książce.

Anna Michalak, Ryszard Ratajczak

10| Kapliczki, figury i krzyże przydrożne

Krzyże przydrożne, kapliczki oraz figury świętych stanowią obiekty małej architektury sakralnej i są nieodłączną częścią naszego krajobrazu. Lokalizacja tych obiektów zwykle też nie jest przypadkowa. Dawniej stawiane były głównie na rozstajach dróg wskazując wędrowcom drogę, ale były też znakami ułatwiającymi orientację. Powstawały również w przydomowych ogrodach, w szczerym polu czy po prostu przy drodze.

Kapliczki pełniły szereg funkcji. Najczęściej powstawały w intencjach dziękczynnych, pochwalnych lub błagalnych. Stawiano je również na mogiłach znanych lub nieznanymi osob lub dla upamiętnienia ich samych bądź związanych z nimi wydarzeń.

Dlatego każdy ze świątków przekazuje nam inną opowieść, inną historię. Wielokrotnie wznoszone celem podziękowania Bogu symbolizują one ludzkie zwycięstwa, ale jakże często są też niemymi świadkami ludzkich słabości i tragedii.

To właśnie te krzyże, figury świętych i kapliczki, na które większość z ludzi nie zwraca już dziś uwagi, pozostają niezauważalne, a przecież kryją tak wiele różnych historii, wartych poznania i przekazania następnym pokoleniom.

(22)
Błociszewo, gm. Śrem
Figura Krzyża Świętego

(11)
Błazejewo, gm. Dolsk
Krzyż przydrożny

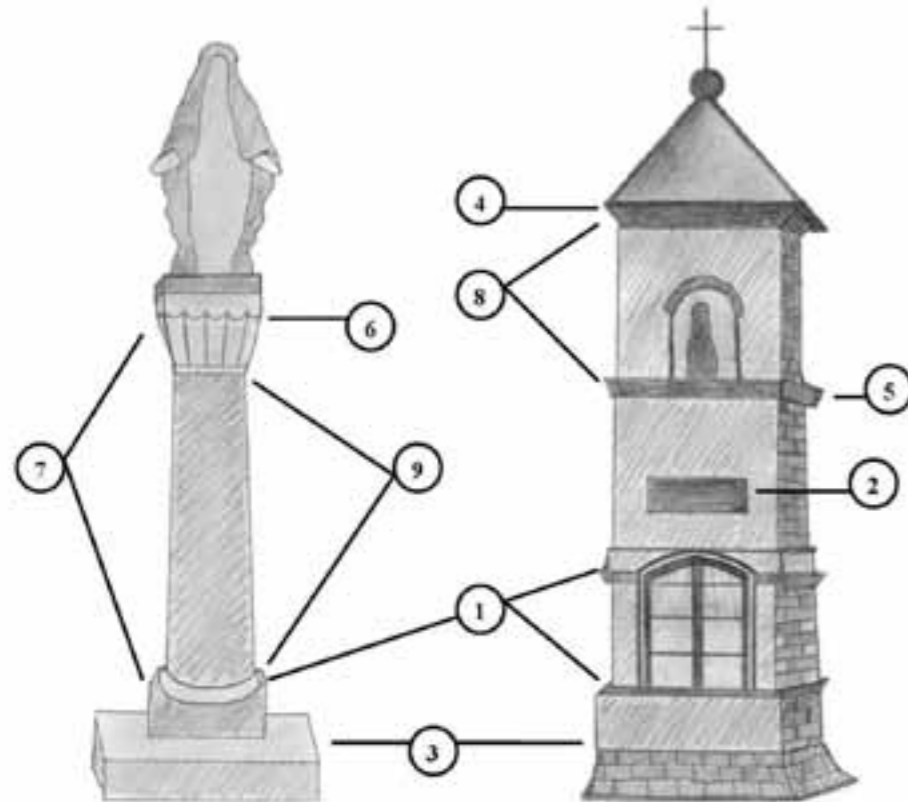
Architektura kapliczek i figur

1. baza – podstawa kolumny, pilastra lub filaru. Element dźwigający trzon, spoczywający na podłożu bezpośrednio lub za pośrednictwem plinty (płaska, najczęściej kwadratowa płyta umieszczona pod bazą kolumny), czy cokołu. Stosowany w porządkach architektonicznych.

2. blenda – ślepy otwór, płytką wnąka w murze, w formie arkady lub okna.

3. cokół – najniższa nadziemna część budowli lub jej elementów (np. kolumny, filaru). Pełni on dwie funkcje: konstrukcyjną – wzmacniając część budowli, na której opiera się jej ciężar, oraz ozdobną.

12

4. fryz – środkowy, poziomy człon w kształcie pasa poziomego, gładki lub zdobiony ornamentem.

5. gzyms – pozioma, zwykle profilowana listwa wystająca przed lico muru. Pełni funkcje: praktyczną, np. ochraniając ścianę przed ściekającą wodą oraz ozdobną. W tym ostatnim przypadku gzyms może tworzyć kilka profilowanych listew z dodatkowymi zdobiami umieszczonymi nad lub pod listwami.

6. kapitel – (głowica) to najwyższa, wieńcząca część kolumny, filaru lub pilastra, będąca pośrednim członem konstrukcyjnym między podporą, np. trzonem kolumny – od której jest szersza, co zapewnia bardziej stabilną konstrukcję całości – oraz pozostałymi elementami.

7. kolumna lub filar – element architektoniczny pełniący rolę konstrukcyjną, dekoracyjną i symboliczną. Jej dolną część tworzy baza, środkową trzon, a wieńczy głowica.

8. korpus budowli – zasadnicza część budynku, budowli, dająca się wyraźnie wyodrębnić w jego bryle.

9. trzon – najważniejsza część kolumny lub filaru. W architekturze klasycznej miał on kształt walca o powierzchni gładkiej lub zdobionej kanelurami (żłobienia). Ustawiano go na bazie. Na szczycie trzonu znajdowała się głowica (kapitel).

13

Krzyże przydrożne

Najczęściej spotykane krzyże mają prostą konstrukcję drewnianą, rzadziej metalową czy żelbetonową. Często posiadają ozdobne zakończenia belek lub żłobienia. Metalowe, zwykle spawane z elementów rurowych, mają belki zakończone skośnie lub też w kształcie trójliścia. Większość krzyży wyposażona jest w pasyjki. Wielokrotnie na belkach pionowych zamieszczona jest informacja wskazująca na fundatorów czy datę powstania Bożej Męki. Zdarza się, że poniżej wizerunku Chrystusa odnajdujemy ryngraf, obrazek święty czy niewielką oszkloną gablotkę z figurą świętego.

W niektórych regionach Polski można podziwiać naprawdę bardzo bogato zdobione krzyże. Pojawiają się ornamenty roślinne i kwiatowe, linie faliste, gzymsy i kapitele z główkami aniołów oraz postacie świętych. Często również na krzyżach umieszczane są dodatkowe elementy symbolizujące Mękę Pańską.

Wielokrotnie między ramionami krzyży, zwłaszcza metalowych, znajdują się promienie rozchodzące się z serca Jezusowego, symbolizujące Wodę i Krew.

Kapliczki przydrożne

Kapliczki przydrożne są nie tylko dziełem twórców ludowych, ale często zwykłych prostych ludzi – rzemieślników o wielkim sercu i z odrobiną praktycznych umiejętności.

Najczęściej spotykanymi kapliczkami są kapliczki murowane i otynkowane. Wielokrotnie to obiekty kilkukondygnacyjne, z otwartymi prześwitami na jedną, dwie, trzy lub cztery strony. I tutaj przodują te z ekspozycją frontową.

Kapliczki składają się głównie z części bazowej i korpusu stanowiącego ich zasadniczą część. To w nim odnajdziemy przeszklone lub otwarte nisze czy wymienione już różnorodne prześwity, w których swoje miejsce znajdują figury świętych, rzeźby i płaskorzeźby. Często kapliczki ozdobione są dodatkowymi obrazkami lub innymi przedmiotami religijnymi.

Bazy kapliczek przybierają natomiast formę od prostego trzonu po bardzo rozbudowaną, kilkupoziomową. Zwieńczenia kapliczek w postaci daszków również są urozmaicone. Od prostych dwu czy czterospadowych, poprzez namiotowe, krzyżowe, aż do bardzo rozbudowanych – z czterema szczytami lub stożkowych.

Tak jak w przypadku krzyży przydrożnych, również na przykładzie kapliczek zauważyć można w różnych regionach Polski, różne ich style. Zasadniczy podział wyróżnia kapliczki murowane i drewniane.

Tadeusz Seweryn w swojej książce Kapliczki i krzyże przydrożne w Polsce podaje następującą klasyfikację kapliczek. Należy zaznaczyć, że jest to podział ogólnopolski i nie każdy z przedstawionych niżej typów odnajdziemy w regionie śremskim.

Kapliczki nadrzewne

Typ 1: Oszklone, płaskie skrzyneczki z obrazkiem w ramach. Skrzyneczki te czasami mają też kształt płaskiego ołtarzyka. Przybijane są do drzewa lub wstawiane w jego dziuplę. Wykonane są najczęściej z drewna.

Typ 2: Kapliczki podobne do budek ptasich, altanek lub płaskich skrzyneczek, nieraz misternie rzeźbionych. Frontowa ściana zwykle jest otwarta, a boczne ściany kapliczki wykończone są falisto wyciętymi deseczkami, z motywami zdobniczymi.

Domek przykrywa daszek, najczęściej dwupołaciowy, czasem blaszany, wygięty w półkole lub podkowę.

Typ 3: Miniaturowe świątynki w kształcie płaskich budyneczków z wieżyczkami

lub sygnaturkami, otoczone z przodu ogrodzeniem wiejskim. Mają one daszki dwu- lub czterospadowe przechodzące w baniastą kopułę lub wieżyczkę. Frontowa ściana jest otwarta, obramiona z boku dekoracyjnymi kolumnkami i listewkami. Nad nią znajduje się trójkątny przyczółek z naszczytnikiem w kształcie krzyża.

Typ 4: Kapliczki nakryte trzema daszkami. Wyglądają jak świątynie z renesansową loggią, a więc otwartym krużgankiem, łukowo sklepionym, wspartym na rzeźbionych kolumnkach. Wewnątrz znajdują się rzeźby w trzech grupach. Środkowa część bywa oszklona, zawiera rzeźbę główną na tle ołtarzyka z obrazkiem.

Kapliczki słupowe

Typ 1: Kłody drzewa z wydłubaną wnęką albo murowane na ich wzór, walcowate miniatury baszt, nakryte płaskim, stożkowatym dachem.

Typ 2: Słupy drewniane, na których stawiano lub wieszano godła święte lub świątka. Mogą być nakryte daszkiem, a z boku osłonięte od deszczu pionowymi deseczkami ozdobnie profilowanymi. Czasami pojawiała się półeczka na doniczki z kwiatami.

Typ 3: Czworosłupowe słupy z wnęką lub kolumny kamienne zakończone kapliczką. Niektóre sylwetkami przypominają latarnię morską.

Kapliczki naziemne

Typ 1: Budynek z belek modrzewiowych stawianych na zrąb, nakryty dachem w kształcie piramidy kwadratowej. Kapliczka ta znajdowała się w stosunkowo dużym ogrodzeniu niskiego płotu. U szczytu – krzyż i wypełniające całą frontową ścianę dwuskrzydłowe drzwi zbite z listew odróżniają kapliczkę od budynku gospodarczego.

Typ 2: Domki czworosłupowe, bielone wapnem, pokryte dachem dwu- lub czterospadowym, z dużym wejściem, do połowy zasłonięte sztachetową bramką. Wewnątrz znajduje się ołtarz z mensą, rzeźbą lub obrazem.

Typ 3: Jednonawowe świątynki z oknami w bocznych ścianach zwieńczone baniastą kopułą lub wieżyczką albo też kulą osadzoną na ostrosłupowej sterczynie. Posiadają ozdobne dachy.

Typ 4: Murowane graniastosłupowe obeliski z kamienia lub cegły, schodkowo złamane w 2 lub 3 kondygnacjach lub czworosłupowe słupy z wnękami, wypełnione zwykle płaskorzeźbą, a nakryte dwu- lub czterospadowym daszkiem.

Figury przydrożne

Figury przydrożne stanowią osobną grupę wśród obiektów małej architektury sakralnej. Rzeźby oparte są z reguły na filarze lub postumencie. Najczęściej pojawia się wizerunek Matki Boskiej Niepokalanie Poczętej czy Różańcowej. Stawiano jednak też figury związane z konkretnym patronem, z zamiarem wybłagania przez niego łask u Pana Boga. Tak więc możemy spotkać w różnej postaci wspomnianą już Matkę Boską, Pana Jezusa, św. Jana Nepomucena, św. Rocha, św. Wawrzyńca, św. Wojciecha Biskupa, ale też św. Barbarę, św. Teresę, św. Wacława, św. Floriana. Wybór postaci świętego zależy głównie od celu stawianego świątka. Biorąc pod uwagę elementy konstrukcyjne, można wyróżnić figury zgodnie z podziałem dokonany przez Tadeusza Seweryna:

Typ 1: Podstawą rzeźby jest cokół i dwa prostopadłe kamienie. Czasami cokół był z jednej strony wydłużony i służył jako klęcznik. Zdarzało się, że z czterech stron figury zostały umieszczone słupy z zastrzałami, dźwigające dach czterospadowy.

Typ 2: To figury nakryte dachem dwuspadowym, brogowym lub stożkowym wspartym na czterech słupach.

Typ 3: To zespół elementów architektonicznych, na który składają się: podmurówka, cztery filary połączone arkadami, gwieździsty daszek, kopuła w kształcie kopicy z żelaznym krzyżem.

Typ 4: Obejmuje figury z rozpiętym nad nimi daszkiem, niczym baldachimem na żelaznych prętach wygiętych w kształt litery S.

Binkowo, gm. Śrem
Figura Niepokalanej
Serca Matki Boskiej

(str.20)
Binkowo, gm. Śrem
Krzyż przydrożny

(1) Binkowo, gm. Śrem

Figura Niepokalanej Serca Matki Boskiej

Figura ta usytuowana jest w centralnej części wsi, nieopodal posesji nr 18. Jej podstawę stanowi trójstopniowy cokół i oparta na nim wysoka kwadratowa baza. W jej frontowej części przymocowana jest tabliczka z inskrypcją: „Z podziękowaniem Królowej Polski, za odzyskaną wolność ojczyzny, wznosi tę figurę koło W.Z.M.W. Binkowo 10 V 1945 r. Przebudowa figury maj 2009 r.”. Kolejnym elementem jest niewysoka prosta kolumna, zakończona kwadratową głowicą. To na niej umocowana została figura Niepokalanej Serca Matki Boskiej. Jak wskazuje napis na bazie, świątek powstał na zakończenie II wojny światowej, jednak Matka Boska w Binkowie stała jeszcze przed jej rozpoczęciem. Dokładnie nie wiadomo, jakie były jej losy podczas okupacji. Niektórzy twierdzą, że była przechowywana w domu p. Bręgla, na którego działce wcześniej znajdowała się figura. Inni zakładają, że Matka Boska była przechowywana w kościele w Wieszczyźnie. Po wojnie planowano postawić ją w innym miejscu, na co nie chciał się zgodzić p. Bręgiel. W wyniku porozumienia świątek został postawiony w miejscu, gdzie stoi do dnia dzisiejszego. Jak wskazuje tabliczka, figura została wzniesiona w 1945 r. przez Wielkopolski Związek Młodzieży Wiejskiej. W 2009 r. świątek poddano gruntownej renowacji. Podczas remontu odbywające się tutaj nabożeństwa majowe zostały przeniesione i odprawiane były pod krzyżem.

(2) Binkowo, gm. Śrem

Krzyż przydrożny

Krzyż przydrożny usytuowany jest po prawej stronie drogi wiodącej przez wieś do Wieszczyzna, przy posesji nr 35. Jest wysoki, drewniany, z zawieszoną pośrodku ramion pasyjką. Otoczony został niewielkim płotkiem. Historia krzyża związana jest jeszcze z latami przedwojennymi, ale dokładna data postawienia nie jest znana. Zniszczona w czasie okupacji Boża Męka po zakończeniu wojny została ponownie postawiona przez p. Michałowskiego. Opłotowanie zostało przeniesione z miejsca, gdzie wcześniej, przy drodze Binkowo–Książ Wlkp. stał inny krzyż. Ten obecnie stojący jest trzecim z kolei. Ostatnie jego odnowienie miało miejsce w 2009 r. Krzyżem opiekuje się p. Kazimierz Sztuk.

(3) Binkowo, gm. Śrem

Krzyż przydrożny nadrzewny

Niewielki krzyżyk z metalową pasyjką umocowany został na drzewie, przy zjeździe z drogi Śrem–Książ Wlkp. w kierunku wsi Binkowo po lewej stronie; pasyjka osłonięta jest od góry metalowym półokrągłym daszkiem. Historia tego krzyża związana jest z dużym drewnianym krzyżem, stojącym tutaj między dwoma drzewami w czasach przedwojennych. Musiał stać na długo przed wybuchem II wojny światowej, gdyż zaraz po jej rozpoczęciu, spróchniały już, przewrócił się. Wówczas Edmund Kędzierski wziął ze sobą i przechowywał w domu metalową pasyjkę. Po wojnie zrobiono pod pasyjkę mały drewniany krzyżyk i przybito do drzewa w miejscu pierwszej Bożej Męki.

(4) Binkowo, gm. Śrem

Figura świętego (niezachowana)

Przed II wojną światową znajdował się we wsi świętek. Niestety, nikt nie pamięta, jakiego świętego przedstawiał. Pewne jest, że został postawiony przez rodzinę pp. Bartkowiaków, a usytuowany był przy drodze prowadzącej do domu pp. Adamskich. Podczas okupacji niemieckiej został usunięty i nigdy już nie postawiono go ponownie.

(5) Błazejewo, gm. Dolsk

Kapliczka Niepokalanego Serca Matki Boskiej

Kapliczka znajduje się w Błazejewie na terenie należącym obecnie do p. Grewlinga, w pobliżu posesji nr 9. Podstawę świątka stanowi trójstopniowy kwadratowy cokół, na którym opiera się dwuczęściowy filar. W jego górnej szerszej części, pośrodku, znajduje się blenda z napisem: „NIEPOKALANE SERCE MARYI MIEJ NAS W SWOJEJ OPIECE”. Nad filarem wznosi się wysoki korpus zakończony namiotowym daszkiem i wieńczącym całość krucyfiksem. W korpusie w kwadratowej niszy umieszczono figurę Niepokalanego Serca Matki Boskiej. Kapliczka, fundacji Antoniego Grzelki, powstała w 1956 r., a poświęcona została w 1957 r. przez ks. Kazimierza Ciszewicza. Intencją jej postawienia było podziękowanie za dar życia po trudnej operacji płuca, jaki otrzymał syn p. Antoniego – Leon Grzelka. Wykonana została z czerwonej cegły przez p. Leona wraz z pomocą rodziny. W cokole zabetonowana została butelka wraz

(str.20)
Binkowo, gm. Śrem
Krzyż przydrożny nadrzewny

(str.20)
Błazejewo, gm. Dolsk
Kapliczka Niepokalanego
Serca Matki Boskiej

z opisem całego przedsięwzięcia. Sama figura została zakupiona w Poznaniu przez Leona Grzelkę. Po latach właścicielem gospodarstwa oraz opiekunem świątka został Feliks Grewling – szwagier p. Leona. Obecnie kapliczką zajmuje się Jan Grewling z rodziną.

(6) Błazejewo, gm. Dolsk

Krzyż przydrożny

Krzyż usytuowany jest na początku wsi od strony Włóściejewic, przy skrócie do zabudowy budynków mieszkalnych w Błazejewie. Jest to krzyż metalowy z pasyjką zawieszoną pośrodku ramion. Jeszcze przed wojną stał w tym miejscu krzyż we wsi. Podczas okupacji niemiecki zarządca Błazejewa obiecał zachować krzyż pod warunkiem dbania o niego. Dzięki staraniom mieszkańców Boża Męka w ten sposób przetrwała szczęśliwie czas wojny. Kilka lat temu społeczność wiejska ufundowała nowy krzyż i wówczas stojący tu drewniany został zamieniony na obecny – metalowy.

(7) Błazejewo, gm. Dolsk

Krzyż przydrożny

Kolejny krzyż przydrożny w Błazejewie usytuowany jest przy drodze biegnącej z Błazejewa do Trąbinka. Krzyż jest drewniany, wysoki, jednak zarówno po nim, jak po zawieszonej pasyjce widać już upływ czasu. Wryta na pionowej belce data: „1953” może wskazywać czas powstania tej Bożej Męki. Wiadomo jednak, że krzyż w pobliskiej lokalizacji, ale po drugiej stronie drogi, stał jeszcze przed II wojną światową. Podczas okupacji rozkazem Niemców został usunięty i przechowywany prawdopodobnie w kościele. Po wojnie został postawiony ponownie. W latach późniejszych, podczas przebudowy drogi, został przeniesiony na obecne miejsce.

(8) Błazejewo, gm. Dolsk

Kapliczka przydrożna

Kapliczka przydrożna znajdująca się przy cmentarzu, naprzeciw kościoła pw. św. Jakuba Apostoła w Błazejewie, powstała w XVIII w. Jej podstawę stanowi kwadratowa baza utrzymująca wysoki korpus. Jest to obiekt czworoboczny, z dużymi prostokątnymi pustymi blendami i zlokalizowanymi tuż nad nimi wnękami. Wnęki w górnej części

(str.20)
Błazejewo, gm. Dolsk
Krzyż przydrożny

(str.21)
Błazejewo, gm. Dolsk
Krzyż przydrożny

(str.21)
Błazejewo, gm. Dolsk
Kapliczka przydrożna

Zachowanie lokalnego dziedzictwa ...

(2)

(3)

- (2)
*Binkowo, gm. Śrem
Krzyż przydrożny*
- (3)
*Binkowo, gm. Śrem
Krzyż przydrożny nadrzewny*
- (5)
*Błażejewo, gm. Dolsk
Kapliczka Niepokalanego
Serca Matki Boskiej*
- (6)
*Błażejewo, gm. Dolsk
Krzyż przydrożny*

20

(5)

(6)

- (7)
*Błażejewo, gm. Dolsk
Krzyż przydrożny*
- (10)
*Błażejewo, gm. Dolsk
Krzyż przydrożny*
- (8)
*Błażejewo, gm. Dolsk
Kapliczka przydrożna*
- (9)
*Błażejewo, gm. Dolsk
Kapliczka Matki Boskiej
Różańcowej*

Kapliczki, figury i krzyże przydrożne

(7)

(10)

21

(8)

(9)

Zachowanie lokalnego dziedzictwa ...

korpusu osłonięte są zaokrąglonymi daszkami. Dużo ciekawsze są jednak płaskorzeźby stanowiące ich wypełnienie. Wizerunki wykonane przez Benedykta Włodarczaka z Masłowa przedstawiają: Matkę Boską, Chrystusa Ukrzyżowanego, św. Jakuba Apostoła w tle z kościołem w Błażewie oraz Maksymiliana Kolbe. Całość kapliczki przykryta jest namiotowym daszkiem zwieńczonym metalowym krucyfiksem. Obiekt otoczony jest ośmioma słupkami połączonymi łańcuchem.

(9) Błażewo, gm. Dolsk

Kapliczka Matki Boskiej Różańcowej

Kapliczka znajduje się w szeregowej zabudowie budynków mieszkalnych, w domu przy posesji nr 13. Została wmurowana w łukową oszkloną wnękę znajdującą się we frontowej części budynku. Matka Boska została tam umieszczona podczas budowy domu w 1961 r. Intencją była prośba o otoczenie opieką wszystkich domowników oraz całego domostwa. Jej fundatorem był Piotr Horała. Matka Boska przedstawiona jest ze złożonymi rękami, z przewieszonym różańcem na prawej ręce.

(10) Błażewo, gm. Dolsk

Krzyż przydrożny

Kolejny krzyż przydrożny w Błażewie usytuowany jest przy wjeździe do wsi od strony Włościejewic. Krzyż jest wysoki, drewniany, z ozdobnie ściętymi ramionami. Pośrodku belek umieszczona jest metalowa pasyjka chroniona przez dwuspadowy daszek. Ta Boża Męka została postawiona z końcem lat 90. XX w., kiedy to do parafii w Błażewie zostały podłączone Ługi. Inicjatorami jego powstania byli mieszkańcy wsi. Do tego krzyża ksiądz wychodził podczas pogrzebu i stąd prowadził kondukt żałobny do kościoła.

(11) Błażewo, gm. Dolsk

Krzyż przydrożny

Czwarty krzyż przydrożny w Błażewie znajduje się przy jeziorze Błażewskim. Aby do niego trafić, należy, jadąc od kościoła w kierunku Dolska, skręcić na prawo w polną drogę i kierować się w stronę jeziora. Krzyż jest drewniany z ozdobnie zakończonymi belkami. Pośrodku umocowana została metalowa pasyjka przykryta

(str.21)
Błażewo, gm. Dolsk
Kapliczka Matki Boskiej
Różańcowej

(str.21)
Błażewo, gm. Dolsk
Krzyż przydrożny

(str.11)
Błażewo, gm. Dolsk
Krzyż przydrożny

(str.26)
Błociszewo, gm. Śrem
Figura Najświętszego Serca
Pana Jezusa

(str.26)
Błociszewo, gm. Śrem
Figura św. Rocha

(str.26)
Błociszewo, gm. Śrem
Figura św. Jana Nepomucena

Kapliczki, figury i krzyże przydrożne

dwuspadowym daszkiem. Całość otoczona jest drewnianym płotkiem. Jest to krzyż postawiony po zakończeniu wojny, ale w tym miejscu Boża Męka stała już przed rokiem 1939. Podczas okupacji została zniszczona, a po zakończeniu działań zbrojnych zastąpiono ją obecnie stojącym krzyżem.

(12) Błociszewo, gm. Śrem

Figura Najświętszego Serca Pana Jezusa

Błociszewo to miejscowość, w której znajduje się aż 13 różnych świątków. Zaczniemy od usytuowanej przy blokach mieszkalnych Rolniczej Spółdzielni Produkcyjnej, po prawej stronie ulicy Kasztanowej, figury Najświętszego Serca Pana Jezusa. Niski kwadratowy cokół stanowi podstawę dla wysokiej prostej bazy. Na niej opiera się kolumna zakończona głowicą, na której umieszczona została figura Najświętszego Serca Pana Jezusa. Niestety, nie udało się pozyskać informacji co do daty czy też intencji powstania świątka. Figura jest jednak zadbane przez najbliższych mieszkańców, a w okresie Bożego Ciała przechodzi tędy uroczysta procesja.

(13) Błociszewo, gm. Śrem

Figura św. Rocha

Figura ta znajduje się przy skrzyżowaniu ulicy Parkowej z Ogrodową. Podstawę tego obiektu sakralnego stanowi kwadratowy cokół z inskrypcją: „Fundacja Rocha i Agnieszki Jurgów 1867”. Dalej wyróżnić można ozdobną bazę i oparty na niej wysoki filar, zakończony głowicą w stylu korynckim. Zwieńczeniem całości jest figura św. Rocha ufundowana, jak wskazuje inskrypcja, w 1867 r. przez Rocha Jurgę – ówczesnego sołtysa i jego żonę Agnieszkę. Intencją jej postawienia było podziękowanie za ochronę Błociszewa przed epidemią cholery, która wówczas panowała. Podczas uroczystości Bożego Ciała przy figurze ustawiany jest ołtarz.

(14) Błociszewo, gm. Śrem

Figura św. Jana Nepomucena

Figura zlokalizowana jest naprzeciw plebanii, tuż obok kościoła, na niewielkim placu w towarzystwie drzew. Konstrukcją nie wyróżnia się ona spośród pozostałych. Kwadratowy cokół i oparta na nim dość wysoka baza stanowią podstawę dla

wysokiego prostokątnego słupa zwieńczonego dwupoziomą głowicą. Na niej umocowana jest polichromowana figura św. Jana Nepomucena pochodząca z XIX w. Dzieło to powstało z fundacji Florentyny Kęszyckiej w intencji dziękczynnej za wyzdrowienie męża hrabiego Jana Kęszyckiego. W 1899 r. cały skwerek, na którym stoi figura, otoczony był drewnianym opłotowaniem. Według relacji mieszkańców, małżeństwo Florentyny i Jana Kęszyckich należało raczej do burzliwych. Toczyli razem spór o trasę linii kolejowej. Hrabia chciał, by przebiegała ona przez Błociszewo, czemu kategorycznie sprzeciwiała się Florentyna. Tłumaczyła, że nie chce, by przejezdni z pociągu zaglądali jej do domu. W rezultacie uparta Florentyna postawiła na swoim i linia kolejowa została poprowadzona inną trasą. Małżonkowie kłócili się również o lipę rosnącą przed kościołem w Błociszewie. Jan chciał ją usunąć, by nie zasłaniała widoku na kościół, a Florentyna się temu sprzeciwiała. W obronie usychającego drzewa kazała zabić sześć baranów i zakopać pod drzewem. Przedsięwzięcie się udało – lipa drobnolistna stoi do dnia dzisiejszego. Najbardziej w pamięci mieszkańców zapisała się historia o panterze, do tego stopnia, iż kawałek lasu nazywany jest Lasem Pantery. Zwierzę to znalazło się w Błociszewie po tym, jak hrabia, będąc krótko w cyrku wołyżerem, powrócił do domu. Początkowo pantera mieszkała w pałacu, co oczywiście powodowało kłótnie między małżonkami. W rezultacie zwierzę musiało przenieść się do wspomnianego wyżej lasu. Świątek, jak większość obiektów małej architektury sakralnej, został zniszczony podczas okupacji niemieckiej, a po wojnie odnowiony.

(15) Błociszewo, gm. Śrem

Figura Krzyża Świętego

Figura Krzyża Świętego w Błociszewie znajduje się na terenie parku, po lewej stronie, tuż za bramą wjazdową na teren pałacu. Została ustawiona na kwadratowej wysokiej kamiennej płycie. Ozdobna baza oddzielona została fryzem od kamiennego prostokątnego filaru. Jego zwieńczeniem jest prosta, delikatnie zdobiona głowica. Na niej umocowano metalowy krzyż z uszkodzonym prawym ramieniem. Na filarze umieszczona została tablica z inskrypcją: „M.D. Barbara de Czarnecka C. de domo Kwilecka M. D. Fr. H. Nałęcz Kęszycki 1834”. Figura ta poświęcona została pamięci Barbary Czarneckiej, z domu Kwileckiej, dawniej owdowiałej Kęszyckiej. Powstała w 1834 r., ufundowana zapewne przez któregoś z jej synów: Kaliksta lub Jakuba Kęszyckich.

(str.26)
Błociszewo, gm. Śrem
Figura Krzyża Świętego

(str.27)
Błociszewo, gm. Śrem
Figura Matki Boskiej Niepokalanie Poczętej

(16) Błociszewo, gm. Śrem

Figura Matki Boskiej Niepokalanie Poczętej

Figurę zlokalizujemy u zbiegu ulic Kasztanowej, Lipowej i Rolnej przed główną bramą wjazdową do pałacu. Prosta w swej konstrukcji budowla składa się z dwustopniowego cokołu i osadzonej na nim niewielkiej bazy, z wrytą w części frontalnej datą: „1898”. Wysoka kolumna zwieńczona jest ozdobną głowicą, a na jej szczycie znajduje się wyrzeźbiona z piaskowca sylwetka Matki Boskiej Niepokalanie Poczętej przedstawiona jako postać stojąca na kuli ziemskiej i depcząca głowę węża. Figura jest dziełem autorstwa Władysława Marcinkowskiego – wybitnego poznańskiego rzeźbiarza, słup natomiast wykonany został w firmie kamieniarskiej p. Michalskiego z Poznania. Świątek, z żelaznym opłotowaniem, pochodzi z fundacji hrabiny Florentyny Kęszyckiej. Przez wiele lat opiekował się nim Ludwik Jander z Błociszewa. W trzecią niedzielę maja, przy figurze, odprawiane są nabożeństwa majowe.

(str.27)
Błociszewo, gm. Śrem
Grota Niepokalanego Serca
Matki Boskiej

(17) Błociszewo, gm. Śrem

Grota Niepokalanego Serca Matki Boskiej

Grota znajduje się na terenie kościoła w Błociszewie. Jak w zasadzie każda tego typu grota, zbudowana została z polnych kamieni. W jej górnej części wykonano głęboką lukową niszę, w której umieszczono figurkę Niepokalanego Serca Matki Boskiej. Tuż pod niszą umocowana została tabliczka z inskrypcją: „Na pamiątkę ofiarowania Najświętszej Marji Pannie od Parafii Błociszewskiej 7.VII.1946 roku”. Grota została postawiona po zakończeniu II wojny światowej prawdopodobnie przez ks. proboszcza Czesława Pachciarza, sprawującego funkcję proboszcza w parafii błociszewskiej do 1974 r.

(str.27)
Błociszewo, gm. Śrem
Figura Dzieciątka Jezus

(18) Błociszewo, gm. Śrem

Figura Dzieciątka Jezus

Rzeźba znajduje się w narożu domu usytuowanego przy ulicy Kasztanowej 5. Figurkę ustawiono na cementowym podwyższeniu. Nieznana jest ani data, ani intencja jej postawienia. Można domniemywać, iż obecność małego Jezusa związana jest z wiejską ochronką dla dzieci, która mieściła się w tym budynku na długo przed II wojną światową, a która powstała w okresie działalności błogosławionego już dziś Ed-

(12)

(13)

(12)
Błociszewo, gm. Śrem
Figura Najświętszego Serca
Pana Jezusa

(13)
Błociszewo, gm. Śrem
Figura św. Rocha

(14)
Błociszewo, gm. Śrem
Figura św. Jana Nepomucena

(15)
Błociszewo, gm. Śrem
Figura Krzyża Świętego

(14)

(15)

(16)
Błociszewo, gm. Śrem
Figura Matki Boskiej
Niepokalanie Poczętej

(18)
Błociszewo, gm. Śrem
Figura Dzieciątka Jezus

(17)
Błociszewo, gm. Śrem
Grota Niepokalanego Serca
Matki Boskiej

(19)
Błociszewo, gm. Śrem
Krzyż przydrożny

(16)

(18)

(17)

(19)

Zachowanie lokalnego dziedzictwa ...

munda Bojanowskiego. Świątkiem opiekuje się rodzina pp. Noskowiaków – mieszkańców budynku. Przy figurce nie odbywają się żadne modlitwy ani nabożeństwa.

(19) Błociszewo, gm. Śrem

Krzyż przydrożny

Ten średniej wysokości metalowy krzyż odnajdziemy, jadąc z Błociszewa do Krzyżanowa, po lewej stronie, na końcu wsi, tuż za zabudowaniami. Ramiona zostały skóśnie ścięte, a pośrodku nich zawieszono metalową pasyjkę umocowaną na małym krzyżu, nad którą widać półokrągły metalowy daszek. Ta Boża Męka została ufundowana ok. 1990 r. przez p. Dziaska z Donatowa. Zastąpiła ona stojący wcześniej drewniany krzyż, który występował na mapach już w 1911 r. Krzyż otoczony jest niewysokim metalowym ogrodzeniem. Nie odbywają się przy nim żadne uroczystości. Krzyżem opiekują się mieszkańcy najbliższych domostw.

(str.27)

Błociszewo, gm. Śrem

Krzyż przydrożny

28

(20) Błociszewo, gm. Śrem

Kapliczka Świętej Rodziny

Kapliczka znajduje się na prywatnej posesji przy ulicy Parkowej 14. Jej podstawę stanowi trójstopniowy cokół i oparty na nim wysoki kwadratowy filar. Kolejnym elementem – najważniejszym – jest prosty korpus. Znajdują się w nim trzy prostokątne oszklone nisze, w których umieszczona została figura Świętej Rodziny. Całość przykryta jest czterospadowym daszkiem, z osadzonym na szczycie metalowym krzyżem, którego ramiona zostały ozdobnie zakończone. Świątek powstał w 1894 r. i został wybudowany przez Andrzeja Bartkowiaka. Wzniesienie kapliczki było wotum podziękowania za powrót do zdrowia p. Andrzeja po ciężkiej chorobie. Świątkiem opiekują się pp. Jankowscy, obecni właściciele posesji, na której stoi świątek.

(str.30)

Błociszewo, gm. Śrem

Kapliczka Świętej Rodziny

(21) Błociszewo, gm. Śrem

Krzyż przydrożny

Wysoki drewniany krzyż przydrożny usytuowany jest przy drodze prowadzącej do Krzyżanowa. Znajduje się on na granicy Błociszewa i Krzyżanowa. Pośrodku ramion krzyża zawieszona została metalowa pasyjka, a całość otoczona metalowym płotem. Na krzyżu zostały wyryte dwie daty oraz inicjały fundatora: „WL 1874 1994”. Pierw-

(str.30)

Błociszewo, gm. Śrem

Krzyż przydrożny

Kapliczki, figury i krzyże przydrożne

szy krzyż powstał w tym miejscu w 1874 r., a kolejny – w roku 1945; obecnie stojący pochodzi z roku 1994. W związku z tym, że Boża Męka stoi na granicy dwóch wsi, opiekują się nią z zmianą po dwie rodziny z Błociszewa i dwie z Krzyżanowa.

(22) Błociszewo, gm. Śrem

Figura Krzyża Świętego

Druga figura Krzyża Świętego znajduje się na tzw. Barbarkach, na prywatnej posesji pp. Nowaków, przy ul. Leśnej 2. Prosta konstrukcja świątka składa się dwustopniowego cokołu i niewysokiej bazy z pustą bledną w jej frontalnej części. Na bazie spoczywa wysoki filar zwieńczony prostą kwadratową głowicą. Ta z kolei wykończona jest spadowym daszkiem, na którym znajduje się ozdobnie wykonany krucyfiks. Świątek powstał w 1949 r. z inicjatywy Franciszka Andrzejewskiego i stanowił wotum wdzięczności za przeżycie II wojny światowej. Figurą obecnie opiekują się pp. Nowakowie.

(str.10)

Błociszewo, gm. Śrem

Figura Krzyża Świętego

Błociszewo, gm. Śrem

Krzyż przydrożny

(23) Błociszewo, gm. Śrem

Krzyż przydrożny

Kolejny krzyż w Błociszewie znajduje się przy ulicy Polnej, na prywatnej posesji pp. Stawickich. Jest to wysoki, ozdobny metalowy krzyż, z zakończeniami ramion w kształcie trójliścia i zawieszoną pośrodku pasyjką. Na samym dole pionowej belki umocowana została tabliczka w kształcie tarczy z krzyżykiem i napisem: „R. P 2004 I. S”. Inicjatywa postawienia krzyża zrodziła się u p. Ignacego Stawickiego, który przeżywszy trzy wojny (I wojna światowa, wojna polsko-bolszewicka, II wojna światowa) pragnął w ten sposób podziękować za ocalenie. Pierwotnie postawiona Boża Męka była drewniana. Gdy uległa zniszczeniu, kolejny krzyż z robinii akacyjowej postawił syn p. Ignacego – również Ignacy Stawicki. Narażony na ciągłe oddziaływanie czynników atmosferycznych krzyż ten również uległ zniszczeniu i doczekał się swego zamiennika, obecnie stojącego, który postawił w 2004 r. wnuk inicjatora powstania Bożej Męki w tym miejscu – również Ignacy Stawicki.

29

(20)

(21)

(20)
Błociszewo, gm. Śrem
Kapliczka Świętej Rodziny

(21)
Błociszewo, gm. Śrem
Krzyż przydrożny

(24)
Błociszewo, gm. Śrem
Krzyż przydrożny

(26)
Bodzyniewo, gm. Śrem
Krzyż przydrożny

(24)

(26)

(30)
Brodnica, gm. Brodnica
Figura Najświętszego Serca
Matki Boskiej

(29)
Brodnica, gm. Brodnica
Figura Matki Boskiej
Niepokalanie
Poczętej

(27)
Boreczek, gm. Brodnica
Figura Najświętszego Serca
Pana Jezusa

(30)

(29)

(27)

(24) Błociszewo, gm. Śrem

Krzyż przydrożny

Ostatni krzyż przydrożny w Błociszewie odnajdziemy przy leśnej drodze prowadzącej z Błociszewa do Nochowa, w pobliżu miejsca postojowego dla rowerzystów, gdzie również przebiega czerwony szlak rowerowy „Śladami J. Wybickiego”. Krzyż, który zobaczymy, jest solidny, drewniany, wykonany z grubych belek. Pośrodku ramion została zawieszona niewielka pasyjka. Nie wiadomo, kiedy dokładnie powstał. Pewne jest, że pochodzi z XIX w., a ten obecnie stojący jest czwartym z kolei. Pierwotny krzyż związany był ze śmiercią pracownika, która miała miejsce podczas wycinki drzewa. Po tym wydarzeniu kusilo i straszło. Dopiero po postawieniu Bożej Męki zapanował spokój.

(25) Błociszewo, gm. Śrem

Figura św. Antoniego Padewskiego (niezachowana)

Wiadomo, że figura znajdowała się w parku podworskim, niedaleko figury św. Rocha. Nie uzyskano informacji o intencji i okolicznościach jej powstania. Podczas II wojny światowej została zniszczona przez Niemców.

(26) Bodzyniewo, gm. Śrem

Krzyż przydrożny

Krzyż przydrożny w Bodzyniewie stoi na rozwidleniu dróg prowadzących do Mórki, Lubiatowa i Międzychodu, na skwerku w pobliżu szkoły w Bodzyniewie. Ładnie zachowany wysoki drewniany krzyż otoczony jest drewnianym płotkiem. Nieznana jest dokładna data ani intencja jego postawienia. Powstał z pewnością przed I wojną światową. Świadczą o tym mapy z 1911 r., na których krzyż już widnieje. Podczas II wojny światowej krzyż został zniszczony przez Niemców, a po zakończeniu okupacji ponownie go postawiono. Około 1994 r. zniszczony stary już wówczas krzyż zastąpiono nową Bożą Męką. Jest to jedyny obiekt sakralny we wsi. Odbywają się przy nim nabożeństwa majowe.

(str.30)

Błociszewo, gm. Śrem
Krzyż przydrożny

(str.30)

Bodzyniewo, gm. Śrem
Krzyż przydrożny

(str.31)

Boreczek, gm. Brodnica
Figura Najświętszego Serca
Pana Jezusa

(27) Boreczek, gm. Brodnica

Figura Najświętszego Serca Pana Jezusa

Figura Najświętszego Serca Pana Jezusa usytuowana jest w Boreczku, na zakręcie drogi prowadzącej z Manieczek do Przylepek. Podstawę figury stanowi dwustopniowy murowany cokół, na którym spoczywa niewysoka kwadratowa baza. Z niej wyrasta wysoka kolumna zwieńczona ozdobną głowicą. Na szczycie umieszczona została figura Najświętszego Serca Pana Jezusa. Pan Jezus z gorejącym sercem odziany jest w długą szatę i narzucony na nią płaszcz. Prawa jego ręka błogosławi światu. Wyrzyta, we frontowej części bazy data: „1945” sugeruje, że figura została postawiona tuż po zakończeniu II wojny światowej. Całość otoczona jest metalowym płotkiem, przy którym stoją dwie wysokie sosny.

(28) Borgowo, gm. Śrem

Figura Matki Boskiej Królowej Polski

Figura Matki Boskiej Królowej Polski usytuowana jest przy drodze prowadzącej ze Śremu do Dolska, po jej prawej stronie, w niedalekim sąsiedztwie Restauracji Przystań. Jej podstawę stanowi kwadratowy cokół i oparty na nim wysoki prosty filar. Na kwadratowej głowicy zwieńczającej postument, umieszczona została figura Matki Boskiej Królowej Polski z Dzieciątkiem Jezus na ręku. Świątek powstał w 1918 r., kiedy to rodzina pp. Fabisiaków, zamieniając się z pewnym Niemcem gospodarstwami, osiedliła się w Borgowie. Figura stała do czasów II wojny światowej, podczas której z rozkazu okupanta niemieckiego, została usunięta. Wówczas Wiktoria Fabisiak pozbiierała potłuczone kawałki rzeźby i przechowywała u siebie w domu. Nie odnalazła Dzieciątka Jezus, który w jakiś czas później został zlokalizowany na śremskim cmentarzu. Po zakończeniu wojny udało się skleić figurę i na drewnianym stole znalazła ona miejsce w przydomowym ogrodzie pp. Fabisiaków. Przez kilkanaście późniejszych lat odprawiano przy niej nabożeństwa majowe. Druga wersja losów figury w czasie wojny zakłada, iż rodzina Fabisiaków zdjęła figurę i przechowywała ją przez okres okupacji. Na przełomie lat 50. i 60. XX w., dzięki zaangażowaniu syna p. Wiktorii, Mariana Fabisiaka, Matka Boska wróciła na swoje dawne miejsce. Przy figurze gromadzą się mieszkańcy w celu odprawiania nabożeństw majowych. Świątek ten jest miejscem, gdzie zatrzymują się i modlą pielgrzymi.

Borgowo, gm. Śrem
Figura Matki Boskiej
Królowej Polski

(29) Brodnica, gm. Brodnica

Figura Matki Boskiej Niepokalanie Poczętej

Figura znajduje się przy prywatnej posesji nr 62, po prawej stronie drogi prowadzącej z Brodnicy do Żabna. Sama figura w stosunku do wielkości kolumny jest dość mała, ale całość ma spójną kompozycję. Baza kolumny ma kształt niewysokiego walca. Na niej widnieje data: „1954”. Wysoka kolumna zwieńczona została prostą głowicą, na której umieszczono figurę Matki Boskiej. Jest wysoce prawdopodobne, że data na bazie oznacza rok postawienia figury. Może on jednocześnie sugerować intencję powstania świątka. Być może jest to podziękowanie za ocalenie i przeżycie podczas II wojny światowej oraz szczęśliwy powrót do domu. Nie są znani też fundatorzy tej figury, jednak wśród wywiadu z mieszkańcami wymienia się rodzinę Walczaków lub Stachowiaków.

(str.31)

*Brodnica, gm. Brodnica
Figura Matki Boskiej
Niepokalanie Poczętej*

(30) Brodnica, gm. Brodnica

Figura Najświętszego Serca Matki Boskiej

Figura znajduje się w centrum wsi, naprzeciw kościoła pw. św. Katarzyny Aleksandryjskiej w Brodnicy, po lewej stronie drogi prowadzącej z Brodnicy do Żabna. Podstawę świątka stanowi wysoka, wykonana z czerwonej cegły, kwadratowa baza. Z niej wyrasta ośmioboczny, dwupoziomowy filar, który zwieńczony jest również ośmioboczną prostą głowicą. Na szczycie usytuowana jest figura Najświętszego Serca Matki Boskiej. Nie jest znana ani historia ani intencja jej postawienia. Część mieszkańców wsi utrzymuje, iż znajdowała się tutaj jeszcze przed wybuchem II wojny światowej, inni twierdzą, że dopiero po zakończeniu działań wojennych.

(str.31)

*Brodnica, gm. Brodnica
Figura Najświętszego Serca
Matki Boskiej*

(31) Brodnica, gm. Brodnica

Figura Najświętszego Serca Pana Jezusa

Figura znajduje się na początku wsi, po prawej stronie drogi prowadzącej z Grabianowa do Brodnicy, obok posesji nr 17. Na murowanym kwadratowym cokole umieszczona jest kwadratowa baza. Na niej widnieje napis: „Jezu Tobie lud Twój składa chwałę”, a nad nim rok: „1945”. Kolejnym elementem budowli jest wysoki kwadratowy filar zwieńczony prostą dwustopniową głowicą. Na niej umieszczona została figura Pana Jezusa. Całość otoczona jest metalowym płotkiem. Można domniemy-

(str.36)

*Brodnica, gm. Brodnica
Figura Najświętszego Serca
Pana Jezusa*

wać, że data 1945 jest rokiem wykonania świątka. Być może jest to już kolejna figura postawiona w tym miejscu, gdyż mieszkańcy utrzymują, iż pochodzi jeszcze z lat przedwojennych. Nieznana jest również intencja jej postawienia. Starsi mieszkańcy Brodnicy pamiętają, jak podczas Dni Krzyżowych odbywały się procesje do trzech figur w Brodnicy, w tym także do figury Najświętszego Serca Pana Jezusa.

(str.36)

*Brodnica, gm. Brodnica
Figura św. Jana Nepomucena*

(32) Brodnica, gm. Brodnica

Figura św. Jana Nepomucena

Figura znajduje się na początku Brodnicy, po prawej stronie, jadąc od strony Przyłeppek. Jest to figura polichromowana, otoczona metalowym płotem. Jej podstawę stanowi wysoki kwadratowy filar zwieńczony dwustopniową głowicą, na której umieszczono figurę św. Jana Nepomucena. Na bazie widnieje tabliczka z datą: „1945”. Prawdopodobnie rok ten świadczy o czasie postawienia świątka. Nie jest znana historia jego powstania. Można jedynie przypuszczać, że intencją fundatorów było podziękowanie za przeżycie wojny. Dawniej, podczas Dni Krzyżowych, do św. Jana Nepomucena odbywała się procesja.

(str.36)

*Brodnica, gm. Brodnica
Figura Matki Boskiej
Jazłowieckiej*

(33) Brodnica, gm. Brodnica

Figura Matki Boskiej Jazłowieckiej

Figura znajduje się w prawym narożniku brodnickiego pałacu. Jest kopią Matki Boskiej Jazłowieckiej, której kult ma związek z Podolem, z miejscowością Jazłowiec. To tam w 1863 r. osiedlił się zakon Sióstr Niepokalanego Poczęcia. Figura, autorstwa rzeźbiarza Oskara Sosnowskiego, znajdowała się w pobliskiej kaplicy klasztornej. W 1946 r., po zmianie granic Polski, figurę przeniesiono do klasztoru w Szymanowie koło Warszawy. Historia tego świątka nierozdzielnie związana jest z osobami Antoniny i Wacława Mańkowskich, którzy powracając z Podola do Brodnicy, przywieźli figurę ze sobą. W 1890 r. zbudowano w Brodnicy pałac i prawdopodobnie w tym czasie w jego narożu umieszczono Matkę Boską Jazłowiecką. Podczas II wojny światowej Niemcy próbowali wyrwać figurę i zniszczyć, co im się jednak nie udało. Matka Boska Jazłowiecka stanowi najważniejszy świątek we wsi i króluje nad pozostałymi figurami.

(31)
Brodnica, gm. Brodnica
Figura Najświętszego Serca
Pana Jezusa

(32)
Brodnica, gm. Brodnica
Figura św. Jana Nepomucena

(33)
Brodnica, gm. Brodnica
Figura Matki Boskiej
Jazłowieckiej

(34)
Brodnica, gm. Brodnica
Figury w narożach domów:
(a) św. Józef

(32)

(33)

(34a)

(34b)

(34d)

(34c)

(34e)

(34)
Brodnica, gm. Brodnica
Figury w narożach domów:
b) św. Jadwiga Śląska
c) św. Wojciech
d) św. Wawrzyniec
e) św. Kazimierz

(34f)

(34g)

(35)

(37)

(34)
Brodnica, gm. Brodnica
Figury w narożach domów:
f) św. M. Archaniola
g) św. St. Kostka

(35)
Brodniczka, gm. Brodnica
Krzyż przydrożny

(37)
Brzeźnica, gm. Dolsk
Krzyż przydrożny

(36)
Brzeźnica, gm. Dolsk
Figura św. Wawrzyńca

(36)

(34) Brodnica, gm. Brodnica

Figury w narożach domów

W narożach domów dawnych pracowników folwarcznych znajduje się łącznie osiem figur świętych. Powstały one z inicjatywy Antoniny i Wacława Mańkowskich. Trudno ustalić, jaka była intencja ich stawiania. Figury przedstawiają następujące postacie: św. Jadwigę Śląską z datą 1945, św. Wojciecha, św. Wawrzyńca z datą 1906, św. Kazimierza z datą 1945, św. Józefa z datą 1889, św. Antoniego Padewskiego, św. Michała Archanioła oraz św. Stanisława Kostkę z datą 1894. Niektóre figury pojawiły się w narożach zapewne dopiero po II wojnie, o czym może świadczyć umieszczona na nich data 1945. Podczas wojny figury były prawdopodobnie schowane i przechowywane przez mieszkańców wsi.

(35) Brodniczka, gm. Brodnica

Krzyż przydrożny

Krzyż odnajdziemy na początku wsi, jadąc od strony Żabna, przy posesji pp. Krzyżaniaków nr 2. Jest wysoki, drewniany, z wyłobieniami na ramionach. Pierwszy krzyż stał w tym miejscu jeszcze przed II wojną światową. Został ufundowany przez pp. Marię i Marcina Płóćeniaków. W czasie wojny prawdopodobnie uległ zniszczeniu, a po zakończeniu działań wojennych postawiono nowy. W 1985 r. całkowicie go odnowiono. Obecnie stojący krzyż pochodzi z roku 1991. Jest ładny i zadbane. Co-rocennie przy krzyżu odbywa się wielkanocne święcenie potraw.

(36) Brzeźnica, gm. Dolsk

Figura św. Wawrzyńca

Figura św. Wawrzyńca znajduje się w Brzeźnicy, obok posesji nr 40. Umieszczona jest na podwyższeniu zbudowanym z murowanych wielostopniowych schodów. Podwyższenie tego typu jest chyba jedynym w regionie śremskim. Najniższym elementem świątka jest kwadratowy murowany cokół i oparta na nim wysoka kwadratowa baza. Wysoki filar wieńczy dwupoziomowy kapitel. Poszczególne elementy głowicy są również dość wysokie. Na szczycie umieszczona została figura św. Wawrzyńca. Pochodzi ona prawdopodobnie z XVIII w., lecz można podejrzewać, iż nie jest to oryginalna rzeźba. Podczas II wojny światowej, z rozkazu zarządzającej wsią Niemki, figurę

(str.36, 37, 38)
Brodnica, gm. Brodnica
Figury w narożach domów

(str.38)
Brodniczka, gm. Brodnica
Krzyż przydrożny

(str.39)
Brzeźnica, gm. Dolsk
Figura św. Wawrzyńca

zdjęto i przechowywano dobrze ukrytą. Dzięki temu św. Wawrzyniec, w nienaruszonym stanie, po wojnie powrócił na swoje dawne miejsce.

(37) Brzeźnica, gm. Dolsk

Krzyż przydrożny

Krzyż przydrożny zlokalizujemy po prawej stronie polnej drogi prowadzącej z Brzeźnicy do Ostrowieczna. Droga jest częścią przebiegającego tutaj zielonego szlaku rowerowego „Pagórki Dolskie”. Krzyż jest wysoki, drewniany, otoczony drewnianym płotkiem. Pośrodku zawieszony został metalowy wizerunek Jezusa Chrystusa z głową przechyloną na prawą stronę. Krzyż w tym miejscu znajdował się jeszcze w czasach przedwojennych. Nie są do końca sprawdzone jego losy w czasie II wojny światowej. Niektórzy mówią, że szczęśliwie przetrwał okres okupacji. Inni wskazują, iż usunięty przez Niemców powrócił na swoje miejsce po zakończeniu działań wojennych. Obecny krzyż jest z pewnością powojennym. Został postawiony w miejsce poprzedniego, spróchniałego i zniszczonego.

(38) Brzóstownia, gm. Książ Wlkp.

Figura Matki Boskiej z Dzieciątkiem Jezus

Figura znajduje się na posesji Państwa Dyderskich nr 21, tuż przy drodze prowadzącej z Brzóstowni do Książa Wlkp. Matka Boska z Dzieciątkiem Jezus spoczywa na głowicy wielobocznego filaru. Historia figury sięga XVII w. Została postawiona celem odwrócenia panującej wówczas epidemii cholery. Podczas II wojny światowej figura uległa zniszczeniu przez Niemców. Po zakończeniu działań wojennych został postawiony nowy filar i nowa figura. Obecnie stojąca figura jest ładna i zadbane. Ostatnio została odnowiona w 2009 r. z inicjatywy oraz funduszy właścicieli.

(39) Brzóstownia, gm. Książ Wlkp.

Figura Najświętszego Serca Jezusowego

Figurę widzimy po prawej stronie, jadąc przez Brzóstownię do Mchów. Najświętsze Serce Jezusowe usytuowane jest na dwupoziomowej murowanej bazie. Całość spoczywa na trójschodkowym cokole obłożonym płytkami. W dolnej części bazy znajduje się duża widoczna blenda z napisem: „KRÓLUJ NAM CHRYSYTE”. Figura po-

(str.38)
Brzeźnica, gm. Dolsk
Krzyż przydrożny

(str.44)
Brzóstownia, gm. Książ Wlkp.
Figura Matki Boskiej
z Dzieciątkiem Jezus

(str.44)
Brzóstownia, gm. Książ Wlkp.
Figura Najświętszego Serca
Jezusowego

Zachowanie lokalnego dziedzictwa ...

wstała prawdopodobnie na przełomie XIX i XX w. W czasie II wojny światowej była przechowywana w kościele pw. św. Mikołaja w Książu Wlkp. Po wojnie powróciła na swoje miejsce. Jednocześnie powstał nowy cokół oraz wykonano opłotowanie. Przy figurze spotykają się mieszkańcy podczas nabożeństw majowych oraz z okazji święcenia potraw w okresie Wielkanocy.

(40) Brzóstownia, gm. Książ Wlkp.

Kapliczka Chrystusa Frasobliwego (niezachowana)

Dawniej w Brzóstowni istniała kapliczka Chrystusa Frasobliwego z drewnianą figurą pochodzącą z 1862 r. Przed wojną umieszczona ona była w murowanej kapliczce przy domu pp. Ustasiaków. Podczas okupacji hitlerowskiej rozkazem Niemców świątka usunięto i przechowywano go w domu właścicieli. Po zakończeniu działań wojennych figura nie została jednak odnowiona, a i samej kapliczki nie odbudowano.

42

(41) Brzóstownia, gm. Książ Wlkp.

Figura św. Sebastiana (niezachowana)

Z relacji mieszkańców wsi wiadomo, że figura usytuowana była w polu, przy drodze prowadzącej z Brzóstowni do Książa Wlkp. Niestety, nieznane są okoliczności jej zarówno powstania, jak też zniknięcia ze współczesnego krajobrazu.

(42) Bystrzek, gm. Śrem

Figura Matki Boskiej Niepokalanie Poczętej

Figura ta, jedyna we wsi, znajduje się na prywatnej posesji nr 7 Zenona Łabendy. Jej prosta konstrukcja składa się z dość dużego dwustopniowego cokołu i spoczywającego na nim wysokiego ceglano-filaru. W dolnej jego części, tuż przy cokole, przymocowana jest tabliczka z napisem: „MATCE BOŻEJ MIESZKAŃCY BYSTRZKU A.D. 1993”. Jak wskazuje inskrypcja, świątek Matki Boskiej Niepokalanie Poczętej powstał w 1993 r., z inicjatywy Janusza Wojtkowiaka, ale i dzięki dużemu zaangażowaniu, szczególnie finansowemu, wszystkich mieszkańców wsi. Miejsce pod figurę ofiarowali pp. Łabendowie, natomiast pracami murarskimi zajął się Kazimierz Waligóra. Uroczystego poświęcenia dokonał dziś już nieżyjący ks. Marian Roszyk – proboszcz parafii św. Ducha w Śremie, który też zakupił figurę, wraz

(str.44)

*Bystrzek, gm. Śrem
Figura Matki Boskiej
Niepokalanie Poczętej*

Kapliczki, figury i krzyże przydrożne

z tą stojącą przy kościele pw. św. Ducha w Śremie. Figurą opiekuje się Aleksandra Łabenda.

(str.45)

*Chaławy, gm. Brodnica
Figura Krzyża Świętego*

(43) Chaławy, gm. Brodnica

Figura Krzyża Świętego

Figura Krzyża Świętego znajduje się w Chaławach, w sąsiedztwie zespołu dworsko-pałacowego. Jadąc od drogi Śrem–Czempiń, świątek usytuowany jest po prawej stronie, przy murze gospodarstwa rolnego „Mróz”. Podstawę budowli stanowi murowany cokół, z którego wyrasta kwadratowa baza. Na niej osadzony jest prosty kwadratowy filar zakończony dwustopniową głowicą. Na szczycie umieszczony jest metalowy krucyfiks. Nie udało się pozyskać informacji o okresie powstania figury ani też o jej fundatorach czy intencji postawienia. Na figurze nie widnieć żadna data, która mogłaby sugerować lata czy powód budowy świątka.

(str.44)

*Chaławy, gm. Brodnica
Figura Matki Boskiej
Różańcowej*

(44) Chaławy, gm. Brodnica

Figura Matki Boskiej Różańcowej

Figura znajduje się w Chaławach naprzeciw przystanku autobusowego, po lewej stronie, kilkanaście metrów od drogi Śrem–Czempiń. Stoi dostojnie w zacisznym i spokojnym miejscu. Matka Boska usytuowana jest na głowicy wysokiego prostego filaru. Wydzielone święte miejsce otoczone jest murowanym niskim opłotowaniem w barwach adekwatnych do koloru samej figury. Na dwóch małych filarach przy figurze stoją doniczki z kwiatami. Nie jest znana data postawienia świątka, choć z pewnością jest to figura przedwojenna, która przetrwała lata okupacji. Nie jest znana również intencja jej postawienia ani jej fundatorzy. Przy świątku dawniej odbywały się nabożeństwa majowe.

(str.45)

*Charłub, gm. Książ Wlkp.
Krzyż przydrożny*

(45) Charłub, gm. Książ Wlkp.

Krzyż przydrożny

Jeden z dwóch krzyży znajdujących się w Charłubiu zlokalizowany jest przy drodze prowadzącej do Chromca, między posesją nr 15 a 16, na ziemi należącej do pp. Ratajczaków. Jest to wysoki drewniany krzyż wykonany z prostych, dość grubych belek. Pośrodku ramion zawieszona została duża metalowa pasyjka. Boża Męka otoczona jest

43

(38)

(39)

(38)
Brzóstownia, gm. Książ Wlkp.
Figura Matki Boskiej
z Dzieciątkiem Jezus

(39)
Brzóstownia, gm. Książ Wlkp.
Figura Najświętszego Serca
Jezusowego

(42)
Bystrzek, gm. Śrem
Figura Matki Boskiej
Niepokalanie Poczętej

(44)
Chaławy, gm. Brodnica
Figura Matki Boskiej
Różańcowej

(42)

(44)

(43)
Chaławy, gm. Brodnica
Figura Krzyża Świętego

(46)
Charłub, gm. Książ Wlkp.
Krzyż przydrożny

(45)
Charłub, gm. Książ Wlkp.
Krzyż przydrożny

(43)

(46)

(45)

Zachowanie lokalnego dziedzictwa ...

drewnianym opłotowaniem. Krzyż postawił ok. roku 1917 Michał Marciniak z prośbą o zdrowie i zachowanie życia swojego potomstwa. Wówczas w okolicy, z niewiadomych przyczyn i w niewyjaśnionych okolicznościach, dochodziło do śmierci dzieci. Krzyż, jako jeden z nielicznych, przetrwał okres wojenny, choć z rozkazu Niemców nakazano go usunąć. Obecnie stoi na ziemi rodziny Ratajczaków, wcześniej właścicielami byli: pp. Marciniakowie, pp. Niedzielowie, pp. Cieślakowie. Dzisiejszy krzyż jest już powojennym, został postawiony w 1974 r. ze środków finansowych mieszkańców wsi, a poświęcony przez ks. proboszcza Mikołaja Piaskowskiego. Wykonany został z drzewa przez Stefana Marciniaka z Książa Wlkp. Na krzyżu umocowana jest dość duża pasyjka, a całość otoczono płotkiem.

(46) Charlub, gm. Książ Wlkp.

Krzyż przydrożny

Drugi przydrożny krzyż znajduje się przy drodze z Charlubia do Sebastianowa, przy posesji nr 8. Jest to prosty drewniany krzyż wykonany z grubych belek. Nie posiada pasyjki. Pierwszy przedwojenny krzyż stał kilkadziesiąt metrów dalej, między dzisiejszą posesją pp. Nerlingów i pp. Szulców. Podczas okupacji podzielił los innych świątków i został zniszczony przez Niemców. Zachowała się jedynie pasyjka, którą przechowywała p. Skrzypczak. Kolejny krzyż został postawiony po wojnie dzięki trwającym w kościele w Mchach misjom, a przy tej okazji wymianie ówczesnego krzyża misyjnego na nowy. Na posesję pp. Nerlingów trafił stary krzyż misyjny, na którym umieszczono zachowaną pasyjkę. Przewiezieniem krzyża zajął się Antoni Ignaszczak. Po latach krzyż spróchniał i w 1974 r. w tym samym miejscu postawiono nową Bożą Mękę, którą poświęcił ks. proboszcz Mikołaj Piaskowski. Data: „1974” widnieje wyryta na ramionach krzyża.

(47) Charlub, gm. Książ Wlkp.

Kapliczka Matki Boskiej Różańcowej

Kapliczka Matki Boskiej Różańcowej znajduje się w narożu frontowej ściany domu pp. Kaźmierczaków nr 15. Stanowi ona oszkloną gablotę, przykrytą metalowym daszkiem. Wewnątrz niej umieszczona została na kuli ziemskiej Matka Boska Różańcowa z dłońmi splecionymi do modlitwy. Figurka jest pamiątką ofiarowaną siostrze zakon-

(str.45)

*Charlub, gm. Książ Wlkp.
Krzyż przydrożny*

(str.50)

*Charlub, gm. Książ Wlkp.
Kapliczka Matki Boskiej
Różańcowej*

Kapliczki, figury i krzyże przydrożne

nej, Janinie Kaźmierczak, w dniu składania ślubów wieczystych. Na to wydarzenie został specjalnie zorganizowany przez ks. proboszcza Stefana Stachowiaka wyjazd do Krakowa. Na prośbę siostry Janiny figurka została umieszczona w jej domu rodzinnym.

(str.50)

*Chrzastowo, gm. Książ Wlkp.
Figura Matki Boskiej
z Dzieciątkiem Jezus*

(48) Chrzastowo, gm. Książ Wlkp.

Figura Matki Boskiej z Dzieciątkiem Jezus

Jest to przydrożna figura znajdująca się przy drodze Śrem–Książ Wlkp. Jadąc od strony Śremu, należy wypatrywać jej po prawej stronie, przy drodze prowadzącej do szkoły w Chrzastowie. Podstawę figury stanowi trójstopniowy cokół, na którym spoczywa niewysoka kwadratowa baza. Z niej wyrasta prosta kolumna z równie prostą głowicą, na której umieszczona została figura Matki Boskiej z Dzieciątkiem Jezus. Nie jest znana ani data postawienia figury, ani intencja. Na pewno stała przed II wojną światową. Podczas wojny została ukryta przed Niemcami w kościele w Wieszczyźnie. Figurą od wielu lat opiekują się pp. Czesława i Stanisław Kramer. W 2011 r. wyremontowano schody i odmalowano figurę. Wszystkie prace wykonał syn państwa Kramerów. Jeszcze do niedawna przy figurze odbywały się nabożeństwa majowe.

*Chrzastowo, gm. Książ Wlkp.
Krzyż przydrożny*

(49) Chrzastowo, gm. Książ Wlkp.

Krzyż przydrożny

Krzyż usytuowany jest w Chrzastowie, po prawej stronie drogi prowadzącej ze Śremu do Książa Wlkp. Stoi w towarzystwie brzózek, naprzeciwko przystanku autobusowego. Wysoki drewniany krzyż wykonany został z prostych belek. Pośrodku ramion zawieszono metalową pasyjkę. Otoczony jest drewnianym płotkiem. Historia krzyża związana jest z pewną 12-letnią dziewczynką i sięga początków XX w. Dziewczynka przyjechała na wakacje do swych dziadków, do pp. Szymkowiaków. Zerwała się wielka wichura i wir powietrza porwał dziewczynkę. Odnalazła się 10 km dalej, w pobliskim Zakrzewie. Krzyż został postawiony jako podziękowanie za ocalenie jej życia. Oprócz potłuczeń i zadrapań nic poważnego bowiem dziecku się nie stało. Obecnie stojący krzyż został postawiony w ok. 1953 r. przez Leona Jankowiaka, krewnego rodziny wcześniej wspomnianych pp. Szymkowiaków. Wcześniejszy krzyż przetrwał całą II wojnę światową.

(50) Chwałkowo Kościelne, gm. Książ Wlkp.

Figura Chrystusa Zbawiciela

Znajduje się na wydzielonym miejscu, po lewej stronie, przy wjeździe do wsi od strony Kołacina. Podstawę budowli stanowi murowany cokół z wydzielonymi od frontu schodkami. Na nim stoi ośmioboczna baza, z której wyrasta również ośmioboczny, dość wysoki filar. Na bogato ozdobionej głowicy umieszczona została figura Jezusa Chrystusa Zbawiciela. Figurę postawiono jeszcze przed wybuchem II wojny światowej. Ufundowana została prawdopodobnie przez hrabiostwo Mielżyńskich, zapewne za czasów rządów króla polskiego przez Krzysztofa hrabiego Mielżyńskiego. Drugim podawanym fundatorem jest też Rada Kościoła. Figura, jako jeden z nielicznych wyjątków, przetrwała II wojnę światową w nienaruszonym stanie, cały czas stojąc na swym miejscu. Nie zniszczono jej ani nie rozebrano. Figura otoczona jest metalowym płotkiem, a znajdujący się przed nią niewielki płacyk wyłożony został płytą chodnikową. Odbywały się tu dawniej nabożeństwa majowe. Opiekę nad świętkiem sprawują najbliższe domostwa.

(str.50)
Chwałkowo Kościelne
gm. Książ Wlkp.
Figura Chrystusa Zbawiciela

(51) Chwałkowo Kościelne, gm. Książ Wlkp.

Figura Matki Boskiej Niepokalanie Poczętej i św. Wawrzyńca

Figura znajduje się w centralnej części wsi, przy posesji nr 46, u pp. Adamczaków, po lewej stronie drogi, patrząc od strony Kołacina. Podstawę stanowi dwupoziomowa murowana baza. W jej dolnej części widnieje blenda z napisem: „Pamiętka ofiarowania Matce Bożej R.A. 1946”. W górnej znajduje się łukowa nisza z figurką św. Wawrzyńca. Z bazy wyrasta niewysoki ośmioboczny filar, na którego głowicy umieszczono Matkę Boską Niepokalanie Poczętą. Fundatorami świątka byli pp. Zofia i Stanisław Adamczakowie. Figura została postawiona w 1946 r. jak wotum wdzięczności i podziękowanie za szczęśliwy powrót z wojny i ocalenie życia. Przed rozpoczęciem II wojny światowej stała tutaj inna figura św. Wawrzyńca. Niestety, została zniszczona przez Niemców.

(str.50)
Chwałkowo Kościelne
gm. Książ Wlkp.
Figura Matki Boskiej
Niepokalanie Poczętej
i św. Wawrzyńca

(52) Chwałkowo Kościelne, gm. Książ Wlkp.

Figura Krzyża Świętego

Figura stoi pośrodku wsi, przy posesji nr 53 Mariana Robaszyńskiego. Na murewanej podstawie osadzony jest dość wysoki ośmioboczny filar, a na jego głowicy

(str.51)
Chwałkowo Kościelne
gm. Książ Wlkp.
Figura Krzyża Świętego

umieszczony jest kamienny krzyż z pasyjką Jezusa Chrystusa. Figura została postawiona z inicjatywy Antoniego Adamczaka w 1948 r. Przed II wojną światową stał w tym miejscu inny, drewniany krzyż. W czasie wojny został zniszczony, a ten nowy, kamienny, zastąpił jego miejsce. Krzyż wykonał kamieniarz z Jarocina. W czasie uroczystości Bożego Ciała przy figurze ustawiany jest ołtarz.

(53) Chwałkowo Kościelne, gm. Książ Wlkp.

Figura św. Józefa z Dzieciątkiem Jezus

Figura znajduje się w centralnej części wsi, w otoczeniu zadrzewień, przy posesji nr 90. Jej podstawę stanowi murowany cokół, z którego wyrasta sześcioboczny filar, zakończony prostą głowicą. Na niej umieszczona jest figura św. Józefa z Dzieciątkiem Jezus. Św. Józef trzyma w ręku laskę pielgrzyma – tzw. kij wędrowca. Figura została postawiona przez Państwa Kołackich po wojnie, na miejscu dawnego drewnianego krzyża. Poświęcono ją 29 kwietnia 1956 r. Intencja postawienia była wspólna – powrót z wygnania wielu miejscowych rodzin i dalsza opieka św. Józefa.

(str.51)
Chwałkowo Kościelne
gm. Książ Wlkp.
Figura św. Józefa
z Dzieciątkiem Jezus

(54) Chwałkowo Kościelne, gm. Książ Wlkp.

Krzyż przydrożny

Krzyż znajduje się na prywatnej posesji nr 110, po lewej stronie drogi prowadzącej z Chwałkowa Kościelnego do Jaraczewa. Ten drewniany wysoki prosty krzyż ozdobiony został zawieszoną pośrodku ramion metalową pasyjką. Postawiono go przed II wojną światową, w 1934 r. W czasie trwania działań wojennych został przez Niemców ścięty i porzucony na cmentarzu. Po wojnie mieszkańcy wsi postawili go ponownie na swym dawnym miejscu. Dawniej, w czasie trwania Dni Krzyżowych, odbywały się do krzyża procesje.

(str.51)
Chwałkowo Kościelne
gm. Książ Wlkp.
Krzyż przydrożny

(55) Chwałkowo Kościelne, gm. Książ Wlkp.

Kapliczka Matki Boskiej Fatimskiej

Kapliczka usytuowana jest w centralnej części wsi, na posesji nr 34, przed domem pp. Porażewskich. Stoi w otoczeniu zieleni. Jadąc od strony Kołacina, wypatrujemy jej po lewej stronie. Podstawę kapliczki stanowi niewysoka murowana baza wykonana z wykorzystaniem kamieni. Na niej umieszczono skrzynkową kapliczkę z figurą Mat-

(str.50)
Chwałkowo Kościelne
gm. Książ Wlkp.
Kapliczka Matki Boskiej
Fatimskiej

Zachowanie lokalnego dziedzictwa ...

(51)
Chwałkowo Kościelne
gm. Książ Wlkp.
Figura Matki Boskiej
Niepokalanie Poczętej
i św. Wawrzyńca

50

(48)

(50)

(47)

(55)

(48)
Chrzóstowo, gm. Książ Wlkp.
Figura Matki Boskiej
z Dzieciątkiem Jezus

(53)

(50)
Chwałkowo Kościelne
gm. Książ Wlkp.
Figura Chrystusa Zbawiciela

(47)
Charłub, gm. Książ Wlkp.
Kapliczka Matki Boskiej
Różańcowej

(55)
Chwałkowo Kościelne
gm. Książ Wlkp.
Kapliczka Matki Boskiej
Fatimskiej

(53)
Chwałkowo Kościelne
gm. Książ Wlkp.
Figura św. Józefa
z Dzieciątkiem Jezus

(56)
Chwałkowo Kościelne
gm. Książ Wlkp.
Figura Chrystusa Króla

(52)
Chwałkowo Kościelne
gm. Książ Wlkp.
Figura Krzyża Świętego

(54)
Chwałkowo Kościelne
gm. Książ Wlkp.
Krzyż przydrożny

(52)

Kapliczki, figury i krzyże przydrożne

(56)

(54)

51

Zachowanie lokalnego dziedzictwa ...

ki Boskiej Fatimskiej. Namiotowy daszek kapliczki po każdej stronie ma małą wystawkę. Z niego wyrasta mała wieżyczka, również z wystawkami po każdej stronie, zakończona ostrosłupowym daszkiem. Kapliczka stanowi wotum dziękczynności za ocalenie pp. Porażewskich w wypadku podczas wybuchu gazu na jednej z ulic w Poznaniu. Jest też podziękowaniem za opiekę i błogosławieństwo. Świątek został poświęcony przez ks. proboszcza Kazimierza Foltyńskiego 28 września 1986 r.

(56) Chwałkowo Kościelne, gm. Książ Wlkp.

Figura Chrystusa Króla

Figura znajduje się w rogu posesji nr 95, u Leonarda Baranka. Świątek usytuowany jest w sąsiedztwie skrzyżowania dróg z Chwałkowa do Panienki i z Jaraczewa do Koliczek. Podstawę stanowi dwustopniowy cokół, na którym spoczywa dwupoziomowa wysoka baza. Na niej umocowane są dwie tabliczki. W dolnej części znajduje się napis: „1957”, w górnej tabliczka z napisem: „KRÓLUJ NAM CHRYSSTE”. Całość zwieńczona jest ośmioboczną głowicą, na której umieszczona jest Figura Chrystusa Króla. Świątek powstał z inicjatywy ks. proboszcza Stanisława Poczty-Rozdrażewskiego. Wykonał go rzeźbiarz – p. Żak z Poznania. Figura jest podziękowaniem za szczęśliwy powrót z wygnania Leokadii Baranek wraz z trójką jej dzieci. Poświęcenia świątka dokonał ks. dziekan Krysiński z Jaraczewa w dniu 30 maja 1957 r. Na tę uroczystość przybyli również ks. dziekan Marcin Poczta z Koźmina i ks. proboszcz Stanisław Poczta z Cerkwicy. Do nowej figury odbył się wówczas z kościoła uroczysty pochód i nabożeństwo majowe. Figura została odnowiona w 2003 r.

(57) Chwałkowo Kościelne, gm. Książ Wlkp.

Kapliczka Matki Boskiej Różańcowej

Kapliczka wmurowana jest we frontową ścianę budynku na posesji nr 103 należącej do pp. Budaszów; usytuowana jest przy drodze na Panienkę. Budynek zlokalizowany jest przy końcu wsi, po lewej stronie, jadąc w kierunku Jarocina. Figurka Matki Boskiej umieszczona jest w łukowej, dość płaskiej niszy. Przywieziona została z pielgrzymki do Częstochowy. Kapliczka powstała w latach 80. XX w., w prywatnej intencji mieszkańców domostwa.

(str.51)

Chwałkowo Kościelne
gm. Książ Wlkp.
Figura Chrystusa Króla

(str.54)

Chwałkowo Kościelne
gm. Książ Wlkp.
Figurka Niepokalanego Serca
Matki Boskiej

(str.54)

Chwałkowo Kościelne
gm. Książ Wlkp.
Figurka Matki Boskiej
Różańcowej

(str.54)

Dalewo, gm. Śrem
Figura Niepokalanego Serca
Matki Boskiej

(str.55)

Dalewo, gm. Śrem
Figura Matki Boskiej
Niepokalanie Poczętej

Kapliczki, figury i krzyże przydrożne

(58) Chwałkowo Kościelne, gm. Książ Wlkp.

Figurka Niepokalanego Serca Matki Boskiej

Figurka Niepokalanego Serca Matki Boskiej znajduje się we wnęce domu nr 137, w jego frontowej ścianie. Aby do niej dojechać, należy, jadąc od strony Kołacina, skręcić na początku wsi w lewo w polną drogę. Niewielka postać Matki Boskiej umieszczona została w otwartej łukowej wnęce, w celu ochrony domostwa i sprawowania opieki nad domownikami. Znalazła się tam podczas budowy domu, w 1960 r. Opiekę nad świątkiem sprawuje rodzina Ratajczaków – właściciele domu.

(59) Chwałkowo Kościelne, gm. Książ Wlkp.

Figurka Matki Boskiej Różańcowej

Figurka Matki Boskiej Różańcowej znajduje się we frontowej ścianie budynku mieszkalnego nr 83. Umieszczona została w oszklonej drewnianej gablocie, wykończona łukowo. Matka Boska odziana jest w długi płaszcz. Przedstawiona jest z rękami złożonymi do modlitwy i różańcem przewieszonym przez prawą rękę. Niestety, nie udało się pozyskać informacji o historii tego świątka.

(60) Dalewo, gm. Śrem

Figura Niepokalanego Serca Matki Boskiej

Figura jest jednym z dziewięciu obiektów sakralnych, jakie odnajdziemy w Dalewie. Znajduje się ona na prywatnej posesji nr 118, u pp. Cwojdzińskich. Usytuowana jest na wysokim, dość nietypowym filarze, dla którego podstawę stanowi murowany cokół i wysoka baza. Na prostokątny postument ponakładane są ozdobne płyty z zaznaczonym w części frontowej krzyżem. Czas powstania figury datuje się na 1933 rok. Intencją postawienia świątka była prośba o powrót do zdrowia prababci fundatorów. Figura, ukrywana w piwnicy, szczęśliwie przetrwała okres II wojny światowej. Po zakończeniu okupacji wróciła na swoje dawne miejsce, gdzie stoi do dziś.

(61) Dalewo, gm. Śrem

Figura Matki Boskiej Niepokalanie Poczętej

Matka Boska Niepokalanie Poczęta wita wszystkich skracających do centralnej części wsi z głównej drogi nr 432 prowadzącej ze Śremu do Leszna. Figura zlokalizowa-

(57)

(59)

(58)

(60)

(57)
Chwałkowo Kościelne
gm. Książ Wlkp.
Kapliczka Matki Boskiej
Różańcowej

(59)
Chwałkowo Kościelne
gm. Książ Wlkp.
Figurka Matki Boskiej
Różańcowej

(58)
Chwałkowo Kościelne
gm. Książ Wlkp.
Figurka Niepokalanego Serca
Matki Boskiej

(60)
Dalewo, gm. Śrem
Figura Niepokalanego Serca
Matki Boskiej

(61)
Dalewo, gm. Śrem
Figura Matki Boskiej
Niepokalanie Poczętej

(61)

Zachowanie lokalnego dziedzictwa ...

na jest naprzeciwko cmentarza w Dalewie. Podstawę świątka stanowi trójstopniowy cokół i oparta na nim dwupoziomowa baza, z której wyrasta prosty, zwężający się ku górze filar. Na bazie umocowana jest tabliczka z inskrypcją: „Fundowana na cześć Boga Rodziny i na pamiątkę złotego jubileuszu X. Stanisława Nalenta, 24.06.1912 r.”. Wykonany z piaskowca postument zakończony został ozdobną głowicą, na której umieszczono figurę Matki Boskiej. Świątek powstał na pamiątkę Jubileuszu 50-lecia kapłaństwa ks. Stanisława Nalenta, który od 13 marca 1896 r. pełnił w Dalewie funkcję proboszcza. Fundatorami figury była rodzina pp. Słomów, a jej uroczyste odsłonięcie miało miejsce 24 czerwca 1912 r.

(62) Dalewo, gm. Śrem

Figura Niepokalanego Serca Matki Boskiej

Świątek zlokalizujemy po prawej stronie drogi prowadzącej ze Śremu do Leszna, przy posesji nr 121. Prosta konstrukcja świątka składa się z dwustopniowego cokołu i umieszczonej na nim wysokiej kwadratowej bazy z inskrypcją we frontowej części: „O MARIO MATKO BOSKA NIEUSTAJĄCEJ POMOCY MÓDL SIĘ ZA NAMI”. Na części bazowej oparta jest okrągła prosta wysoka kolumna zakończona kwadratową głowicą. To na niej umocowana została rzeźba Niepokalanego Serca Matki Boskiej. Figura została postawiona w 1955 r. przez Jana Jankowskiego jako wotum podziękowania za przeżycie II wojny światowej. Mężczyzna dostał się do niewoli niemieckiej i miał zostać rozstrzelany. Podczas transportu do więzienia żołnierze zatrzymali się, by ugasić pragnienie. Pan Jan wykorzystał ten moment i zbiegł swoim oprawcom. Uciekając, cały czas gorliwie się modlił, prosząc o ocalenie. Po zakończeniu wojny, w dowód wdzięczności, kupił figurę Matki Boskiej. Początkowo przechowywał ją w swoim domu w Lesznie, a w 1955 r. przewiózł ją do domu rodzinnego w Dalewie. W 2003 roku świątek, którym opiekują się pp. Jankowscy, doczekał się gruntownego odnowienia.

(63) Dalewo, gm. Śrem

Figura Matki Boskiej Różańcowej

Świątek ten zlokalizujemy w przykościelnym parku w Dalewie. Wysoki cokół stanowi podstawę dla kwadratowej bazy, która ozdobnie zakończona przechodzi w wysoką

(str.58)

Dalewo, gm. Śrem
Figura Niepokalanego Serca
Matki Boskiej

(str.58)

Dalewo, gm. Śrem
Figura Matki Boskiej
Różańcowej

Kapliczki, figury i krzyże przydrożne

kolumnę przeciętą w górnej części pierścieniem. Jej zwieńczeniem jest prosta kwadratowa głowica, na której umieszczona została rzeźba Matki Boskiej Różańcowej. Postać Maryi przedstawiona została na kuli ziemskiej, z nogą deptającą głowę węża. Figura została postawiona 24 lutego 1919 r. na pamiątkę 25-lecia Jubileuszu ks. proboszcza Juliana Cichowskiego.

(str.59)

Dalewo, gm. Śrem
Krzyż przydrożny

(64) Dalewo, gm. Śrem

Krzyż przydrożny

Jeden z trzech krzyży przydrożnych znajduje się w centralnej części wsi, na rozwidleniu dróg, z których jedna prowadzi do kościoła w Dalewie. Ten wysoki krzyż został wykonany z grubych drewnianych belek. Pośrodku ramion umieszczono dużą metalową pasyjkę, a całą Bożą Mękę umocowano w klinkierowej dwupoziomowej podstawie. Krzyż w tym miejscu stał z pewnością przed II wojną światową. Podczas okupacji pewien niedaleko mieszkający młody Niemiec podcinał nocami krzyż, aby ten się przewrócił. Podczas działań wojennych, młodzieniec stracił tę rękę, którą podcinał belki. Około 2003 roku Boża Męka została odnowiona.

(str.58)

Dalewo, gm. Śrem
Figura Matki Boskiej
Różańcowej

(65) Dalewo, gm. Śrem

Figura Matki Boskiej Różańcowej

Figurkę odnajdziemy w przeszklonej niszy budynku mieszkalnego nr 108, obecnie u pp. Binkowskich, a wcześniej u ich rodziców – pp. Jankowskich. Rzeźba przedstawiająca Matkę Boską Różańcową została umieszczona w niszy podczas budowy domu, w ok. 1980 r. Fundatorem była rodzina Jankowskich, której obecność Matki Boskiej miała przynieść łaski i opiekę nad domownikami i całym domostwem.

(str.59)

Dalewo, gm. Śrem
Krzyż przydrożny

(66) Dalewo, gm. Śrem

Krzyż przydrożny

Kolejna Boża Męka w Dalewie usytuowana jest przy posesji nr 81. Wysoki, drewniany krzyż, przymocowany jest do podstawy w formie betonowego słupa. Pośrodku ramion krzyża zawieszona została dość duża metalowa pasyjka. Obecność pierwszego krzyża w tym miejscu datuje się na lata przedwojenne. Podczas okupacji, jak wiele innych świątków, Boża Męka została usunięta przez Niemców. Powróciła na swoje miejsce w 1949 r. Krzyż ufundowany został przez rodzinę

(63)

(65)

(62)

(63)
Dalewo, gm. Śrem
Figura Matki Boskiej
Różańcowej

(65)
Dalewo, gm. Śrem
Figura Matki Boskiej
Różańcowej

(62)
Dalewo, gm. Śrem
Figura Niepokalanego Serca
Matki Boskiej

(66)
Dalewo, gm. Śrem
Krzyż przydrożny

(67)
Dalewo, gm. Śrem
Krzyż przydrożny

(64)
Dalewo, gm. Śrem
Krzyż przydrożny

(66)

(67)

(64)

pp. Rodaksów – właścicieli posesji, przy której znajduje się ten obiekt małej architektury sakralnej.

(67) Dalewo, gm. Śrem

Krzyż przydrożny

Krzyż przydrożny w Dalewie znajduje się również na początku wsi, po lewej stronie, przy wjeździe od strony Wyrzeki. Ze wszystkich krzyży we wsi, ten prawdopodobnie stał najwcześniej. Jego obecność odnotowuje się na mapach w 1911 r. Oczywiście nie jest to pierwotnie postawiona Boża Męka. Pierwszy usunięty został przez Niemców podczas II wojny światowej. W 1945 r. ponownie został postawiony w tym samym miejscu. Po latach narażenia na różne czynniki atmosferyczne, zniszczony, doczekał się swojego zamiennika. W latach 80. został gruntownie odnowiony. Ten obecnie stojący postawił w 1993 r. Franciszek Hetmanowski. W 2004 r. krzyż został ponownie odnowiony.

(str.59)
Dalewo, gm. Śrem
Krzyż przydrożny

(68) Dalewo, gm. Śrem

Figura św. Floriana

Rzadko spotykanego w regionie śremskim św. Floriana odnajdziemy na budynku Ochotniczej Straży Pożarnej w Dalewie, który mieści się przy posesji nr 72, przy drodze prowadzącej do kościoła. Metalowa figurka została ufundowana przez ks. proboszcza Mariana Cynkę w 2006 r. Był to dar z okazji 75-lecia istnienia miejscowej OSP. Oczywiście wybór św. Floriana nie był przypadkowy – święty ten jest patronem zawodów związanych z ogniem: strażaków, hutników, kominiarzy, garncarzy, ale też piekarzy.

(str.64)
Dalewo, gm. Śrem
Figura św. Floriana

(69) Dalewo, gm. Śrem

Krzyż przydrożny (niezachowany)

Wysoki krzyż przydrożny znajdował się przy drodze prowadzącej do Błociszewa. Zniszczony podczas II wojny światowej, nigdy nie został odbudowany.

(str.64)
Dąbrowa, gm. Śrem
Kapliczka św. Wawrzyńca
i Matki Boskiej Różańcowej

(70) Dalewo, gm. Śrem

Krzyż przydrożny (niezachowany)

Boża Męka stała również przy drodze prowadzącej do Łuszkowa. Była krzyżem granicznym dzielącym Dalewo i Łuszkowo. Została zniszczona podczas wojny, w 1940 r.

(71) Dalewo, gm. Śrem

Kapliczka św. Wawrzyńca (niezachowana)

Uzyskano również informację, że dawniej, na placyku przez kościołem w Dalewie, stała kapliczka św. Wawrzyńca.

(72) Dąbrowa, gm. Śrem

Krzyż przydrożny

Jeden z dwóch krzyży w Dąbrowie znajduje się na ulicy Krótkiej 1. Jest to drewniany krzyż zbudowany z prostych belek, z zawieszoną niewielką metalową pasyjką. Pośrodku pionowej belki umocowana została mała przeszklona kapliczka z obrazkiem Matki Boskiej. Całość otoczona jest niewysokim drewnianym płotkiem. Z informacji zachowanych w pamięci mieszkańców wynika, że pierwszy krzyż został postawiony w tym miejscu w 1880 r. Wiadomo też, iż podczas II wojny światowej, z rozkazu niemieckiego, krzyż został ścięty, a kawałki tej Bożej Męki były przechowywane przez społeczność wiejską. Powrót krzyża w czasach powojennych był utrudniony ze względu na brak zgody ówczesnych władz. Nowy krzyż, wykonywany w ukryciu, równocześnie z budową stodoły przy jednym z domostw, powstał dopiero w 1974 r. Modrzewiowy krzyż został ustawiony przy posesji państwa Łowickich. Zwrócony w stronę drogi miał sprawować opiekę nad przejeżdżającymi kierowcami. Wkrótce został przeniesiony na dawne miejsce. Podczas odbudowywania miejscowej kapliczki, w latach 70., przy krzyżu odbywały się nabożeństwa majowe. Po 25 latach, w 1999 r., krzyż doczekał się swojego zamiennika, wykonanego z robinii akacjowej.

(73) Dąbrowa, gm. Śrem

Kapliczka św. Wawrzyńca i Matki Boskiej Różańcowej

Kapliczkę odnajdziemy w centralnej części Dąbrowy, przy ul. Wiejskiej 20, na posesji pp. Banaszaków. Tego typu konstrukcja jest rzadko spotykana w regionie śremskim.

Składa się z dwupoziomowej części bazowej oraz rozbudowanego, wielopoziomowego korpusu w układzie schodkowym. W górnym poziomie bazy przymocowana została tabliczka z inskrypcją: „Na pamiątkę Jubileuszu 25. I:P: Piusa IX.1871”. Poniżej znajduje się data: „1947”. W najniższej i najszerzej części korpusu, w trzech łukowo zamkniętych niszach, umieszczono figurkę Matki Boskiej. W poziomie środkowym, również w łukowo zamkniętym prześwicie, znajduje się postać św. Wawrzyńca. Natomiast prześwit w górnym poziomie korpusu posiada umocowany mały dzwon. Jak wskazuje inskrypcja, kapliczka powstała w 1871 r. w związku z jubileuszem papieża Piusa IX. Podczas II wojny światowej podzieliła ona los wielu innych świątków i rozkazem niemieckim została zniszczona. Zachowały się jednak figurki z kapliczki, które przez okres wojny były ukryte. Świątek, po wielkich trudach stawianych przez ówczesne władze, udało się odbudować w roku 1947. Powstały wówczas dwa poziomy, a na trzeci nie uzyskano pozwolenia. Górna część korpusu, dzięki dużemu zaangażowaniu sołtysa –Kazimierza Malińskiego – została odbudowana w latach 70. XX wieku. Od tego czasu zawieszony w niej dzwon obwieszcza śmierć mieszkańca Dąbrowy. Dzwon jest uderzany trzykrotnie w ciągu dnia aż do obrzędu pogrzebowego. Kapliczka jest świątkiem zadbanym, zarówno dawniej, jak i dziś. Kiedyś młode miejscowe dziewczyny plotły wianuszki ze świerkowych gałązek i dębowych liści, a kwiaty przygotowywały z bibuły. Dziś również przystrajają się kapliczkę kwiatami i dekoruje się ją na ważniejsze święta kościelne.

(74) Dąbrowa, gm. Śrem

Krzyż przydrożny

Kolejny krzyż w Dąbrowie znajduje się w pobliżu zespołu szkół, po przeciwnej stronie drogi. Powstanie pierwszego krzyża w tym miejscu datuje się na lata przedwojenne. Okres okupacji nie sprzyjał tej Bożej Męce. Została ona ścięta przez hitlerowców. Pewien Niemiec ów ścięty krzyż przewiózł do swojego gospodarstwa w Grodzewie i tam schował go za chlewem. Po zakończeniu działań wojennych krzyż został postawiony ponownie. Po wielu latach upływ czasu wymusił jednak konieczność jego odnowienia. Wówczas Edward Szczepański z Dąbrowy zawiózł drzewo do tartaku w Zaniemyślu i tym samym dostarczył materiał na dwa krzyże: jeden dla Dąbrowy, drugi dla Lucin. Miało to miejsce w 1999 r. Wówczas spalono stary krzyż, a w jego miejsce postawiono nowy.

(str.65)
Dąbrowa, gm. Śrem
Krzyż przydrożny

(str.65)
Dobczyn, gm. Śrem
Krzyż przydrożny

(75) Dobczyn, gm. Śrem

Krzyż przydrożny

Krzyż przydrożny w Dobczynie znajduje się na skarpie lasu, po prawej stronie, jadąc od strony Chrzastowa w kierunku Wieszczyzna. Krzyż ten został wykonany z grubych kwadratowych belek, z zawieszoną pośrodku ramion metalową pasyjką. Ta Boża Męka otoczona jest niewysokim metalowym płotkiem. Nie jest znana dokładna data postawienia krzyża w tym miejscu, aczkolwiek według niektórych relacji jest on związany z epidemią cholery z 1884 r. i w tym właśnie roku powstał. Rzeczywiście, dokonując renowacji krzyża natrafiono na zakopane pod nim ludzkie szczątki. Podczas okupacji Niemcy prawdopodobnie zdecydowali się usunąć tę Bożą Mękę. Można tak domniemywać, gdyż wiadomo, że po wojnie powstał nowy krzyż wykonany przez p. Skibińskiego z Dobczyna. Upływ czasu wymusił jego ponowną wymianę, co dzięki zaangażowaniu mieszkańców nastąpiło w 2006 roku.

Dobczyn, gm. Śrem
Figura Matki Boskiej
Niepokalanie Poczętej

(76) Dobczyn, gm. Śrem

Figura Matki Boskiej Niepokalanie Poczętej

Świątek zlokalizujemy w Dobczynie, po lewej stronie drogi prowadzącej z Chrzastowa do Dobczyna, naprzeciwko gospodarstwa rybnego i pałacu w Dobczynie. Figura ustawiona jest na wzniesieniu. Prowadzą do niej wysokie cementowe schody. Bezpośrednią podstawę obiektu stanowi wysoki kwadratowy cokół. W jego frontowej części umieszczona została blenda z inskrypcją: „KRÓLOWO KORONY POLSKI MÓDL SIĘ ZA NAMI 1861”. Powyżej wyróżnić można bazę z wysoką kolumną zwieńczoną rozbudowaną i ozdobną głowicą. Na niej umocowana została rzeźba Matki Boskiej Niepokalanie Poczętej. Jej postawienie miało związek z epidemią cholery, jaka nawiedziła Dobczyn i okolice w II poł. XIX w. Sądząc po napisie i dacie, można domniemywać, iż fundacja miała charakter błagalny, ale być może też i dziękczynny. Nie udało się jednak tego potwierdzić. Podczas II wojny światowej figura uległa całkowitemu zniszczeniu. Postawiono ją ponownie po zakończeniu działań wojennych. Na szczycie schodów umieszczono wówczas zupełnie nową figurę Matki Boskiej. Dawniej spotykano się przy świątku, aby odprawiać nabożeństwa majowe.

(68)

(78)

(73)

(68)
Dalewo, gm. Śrem
Figura św. Floriana

(78)
Dolsk, gm. Dolsk
Figura św. Jana Nepomucena

(73)
Dąbrowa, gm. Śrem
Kapliczka św. Wawrzyńca
i Matki Boskiej Różańcowej

(72)
Dąbrowa, gm. Śrem
Krzyż przydrożny

(75)
Dobczyn, gm. Śrem
Krzyż przydrożny

(77)
Dolsk, gm. Dolsk
Krzyż przydrożny

(74)
Dąbrowa, gm. Śrem
Krzyż przydrożny

(72)

(75)

(77)

(74)

(77) Dolsk, gm. Dolsk

Krzyż przydrożny

Krzyż przydrożny znajduje się kilka metrów przed domem usytuowanym przy ul. Śremskie Przedmieście 6, po prawej stronie drogi prowadzącej od Śremu. Ten jeden z najwyższych krzyży w regionie śremskim jest drewniany i otoczony małym metalowym płotkiem. Został postawiony w 1995 r. w miejsce poprzedniego, który stał tutaj od 1947 r. Na dole pionowej belki widnieje tabliczka z napisem tworzącym historię tej Bożej Męki. Czytamy: „W Krzyżu cierpienie, w Krzyżu zbawienie, w Krzyżu miłości nauka... W tym miejscu z 1947 roku, postawiono i poświęcono po raz pierwszy Krzyż na pamiątkę Misji św. w Dolsku. Obecny – nowy – Krzyż fundowany przez Parafię w Dolsku, a szczególnie mieszkańców ul. Śremskie Przedmieście, został poświęcony w Listopadzie 1995 roku. Parafia pw. św. Michała Archanioła w Dolsku”. Dawniej przy krzyżu spotykali się mieszkańcy, aby uczestniczyć w nabożeństwach majowych.

(str.65)
Dolsk, gm. Dolsk
Krzyż przydrożny

(78) Dolsk, gm. Dolsk

Figura św. Jana Nepomucena

Figura św. Jana Nepomucena znajduje się naprzeciwko ratusza, w zachodniej części rynku. Jej podstawę stanowi cokół zbudowany w formie terasowych schodów. Na okrągłej wysokiej bazie spoczywa prosta wysoka kolumna zwieńczona figurą św. Jana Nepomucena. Ta polichromowana rzeźba pochodzi z 1880 r. Obecność świętego, patrona szczerej spowiedzi i tonących, miała uchronić położone wśród jezior miasteczko przed powodzią. Różne są teorie na temat losów świątka podczas okupacji. Jedna wersja zakłada, że figura była przechowywana w kościele farnym, a po wojnie wróciła na obecne miejsce. Druga wersja podaje, iż figura została zniszczona przez Niemców, zaś po wojnie ją zrekonstruowano. 23 lipca 1989 r., w wyniku uderzenia pioruna w pobliski świerk, pękł cokół i figura uległa rozbiciu. Dzięki wielkiemu zaangażowaniu Romana Szermelka, który skleił świątek i dorobił brakujące fragmenty, figura odzyskała swoją świetność. Odnowionego św. Jana Nepomucena postawił murarz Franciszek Bartkowiak. 22 października 1990 r. miała miejsce uroczystość poświęcenia świątka, na którą licznie przybyli mieszkańcy Dolska i nie tylko. Przez wiele lat rocznie, 16 maja, po nabożeństwie majowym mieszkańcy Dolska spotykali się, by świętemu śpiewać pieśni ku jego czci. Obecnie zwyczaju tego się już nie praktykuje.

(str.64)
Dolsk, gm. Dolsk
Figura św. Jana Nepomucena

(79) Dolsk, gm. Dolsk

Figura Najświętszego Serca Pana Jezusa

Figura znajduje się przed murem otaczającym plebanię, na ulicy Kościelnej w Dolsku. Wysoka podstawa świątka zbudowana jest z dużych polnych kamieni. Można tutaj wyróżnić niewysoką bazę i filar w formie zwężającego się ku górze trapezu. W jego frontalnej części została wmurowana żeliwna tablica z podobiznami założycieli pierwszego Wielkopolskiego Kółka Rolniczego w Dolsku. Byli to: Konstanty Szczaniecki, Dyonizy Stasiak, ks. Jan Wiśniewski, Julian Bukowiecki, Antoni Banaszyk. Poniżej widnieje inskrypcja: „22.4.1866 – 22.4.1926 W SZEŚCZDZIESIĄTĄ ROCZNICĘ POWSTANIA PIERWSZEGO KÓŁKA ROLNICZEGO W DOLSKU POMNIK TEN STAWIAJĄ ZAŁOŻYCIELOM WDZIĘCZNI CZŁONKOWIE ZWIĄZKU POZNAŃSKICH KÓŁEK ROLNICZYCH ZREKONTRUOWANO I ODSŁONIĘTO 28.04.1996”. Jak wskazuje tablica, świątek został postawiony ku czci jego twórców, w 60. rocznicę działania Kółka Rolniczego. Sama tablica na filarze znajduje się od 28 kwietnia 1996 r. – oryginalna została przetopiona przez Niemców podczas wojny. Figura w tym miejscu stoi od lat powojennych, wcześniej usytuowana była w innym miejscu.

Dolsk, gm. Dolsk
Figura Najświętszego Serca
Pana Jezusa

(str.72)
Dolsk, gm. Dolsk
Kapliczka Matki
Boskiej Różańcowej

(80) Dolsk, gm. Dolsk

Kapliczka Matki Boskiej Różańcowej

Świątek zlokalizujemy przy drodze prowadzącej do Podrzekty. Niewysoka baza oddzielona jest tutaj fryzem od prostego filaru, a kolejny fryz oddziela kwadratowy korpus. Jeszcze jeden fryz i widoczny jest daszek zwieńczony metalowym krucyfiksem. Pośrodku filaru umocowana została tabliczka z inskrypcją: „MARIO KRÓLUJ NAM”. W części korpusowej znajduje się łukowa nisza, a w niej umieszczono figurkę Matki Boskiej Różańcowej. Całość otoczona jest niewysokim metalowym płotkiem. Kapliczka ta co roku żegna i wita pielgrzymów udających się z Dolska do Górki Duchownej.

(str.72)
Dolsk, gm. Dolsk
Kapliczka z figurą Piety

(81) Dolsk, gm. Dolsk

Kapliczka z figurą Piety

Kapliczka znajduje się po lewej stronie przy leśnej drodze prowadzącej do leśniczówki Miranowo. Jest to stary nieotynkowany obiekt sakralny zbudowany z czerwono-

Zachowanie lokalnego dziedzictwa ...

nej cegły. Podstawę świątka stanowi kwadratowa niewysoka baza z dwiema blendami we frontowej części. Napisy są już niemal nieczytelne. W górnej blendzie napis zamalowano, natomiast w dolnej zachowała się inskrypcja: „UCIEKAMY SIĘ POD TWOJĄ OBRONĘ 1977–1980”. Na bazie opiera się prosty filar, nieco węższy niż sama baza, a dalej znów szerszy korpus. W nim, w ostrołukowej niszy, swoje miejsce znalazła figurka Piety. Zwieńczeniem korpusu jest prosty cementowy daszek zakończony metalowym krucyfiksem.

(82) Dolsk, gm. Dolsk

Grota Matki Boskiej z Lourdes

Obiekt ten znajdziemy na terenie otaczającym kościół pw. św. Michała Archanioła w Dolsku, od strony północnej. Grota została zbudowana z polnych kamieni w I poł. XX w. Dokładna data powstania nie jest jednak znana. Obie postacie – zarówno Matki Boskiej, jak i klęczącej św. Bernadetty – początkowo były wykonane z gipsu. Z czasem zniszczone zostały zamienione na rzeźby drewniane, które wykonał Benedykt Włodarczak z Masłowa. W 1992 r. grota została odnowiona i poświęcona.

(83) Dolsk, gm. Dolsk

Figura Krzyża Świętego

Figura ta zlokalizowana jest przy drodze prowadzącej z Dolska do Śremu i przy ścieżce pieszo-rowerowej z Dolska do Kotowa, po lewej stronie, na wysokości skrzyżtu do Krupczyna. Nie jest znana jej historia. Świątek zbudowany jest z wysokiej bazy oraz opartego na niej wysokiego prostego filaru. Ten zakończony jest ozdobną kwadratową głowicą. Całość wieńczy usytuowany na szczycie metalowy krucyfiks. Prostą krzyż posiada ramiona ozdobnie wykończone w kształcie trójliścia.

(84) Dolsk, gm. Dolsk

Kapliczka Matki Boskiej Niepokalanie Poczętej

Kapliczka znajduje się na prywatnej posesji pp. Hyżyków, przy ul. Akacyjowej w Dolsku. Inicjatorem jej postawienia był właściciel domu – Tadeusz Hyżyk, który własnoręcznie wykonał kapliczkę. Świątek powstał w błagalnej intencji z prośbą o łaski i błogosławieństwo zarówno dla domowników, jak i dla całego domostwa. Figurka Matki

(str.72)
Dolsk, gm. Dolsk
Grota Matki Boskiej z Lourdes

(str.72)
Dolsk, gm. Dolsk
Figura Krzyża Świętego

(str.69)
Dolsk, gm. Śrem
Kapliczka Matki Boskiej
Niepokalanie Poczętej

Kapliczki, figury i krzyże przydrożne

Boskiej została zakupiona w sklepie archidiecezjalnym w Poznaniu. Kapliczka została poświęcona dnia 30 czerwca 2010 r. przez franciszkanina – o. Wincentego.

(85) Dolsk, gm. Dolsk

Krzyż przydrożny (niezachowany)

Drewniany krzyż z pasyjką stał w ogrodzie Bractwa Kurkowego w Dolsku. Na początku wojny został przeniesiony na cmentarz od strony wsi Lubiatówko. Krzyż miał blaszany daszek, aby mogła po nim spływać woda. Ostatecznie skruszał i został zdemontowany, a pasyjka nie zachowała się. Krzyż nie został nigdy odbudowany ani na miejscu pierwotnym, ani przy drodze na cmentarzu.

(86) Dolsk, gm. Dolsk

Krzyż przydrożny (niezachowany)

Drewniany krzyż usytuowany był na skarpie cmentarza przy drodze z Dolska do Lubiatówka. Podczas Dni Krzyżowych w Dolsku w pierwszy dzień szła procesja z kościoła farnego do krzyża. Wówczas mieszkańcy Lubiatówka dekorowali krzyż. W dzień drugi procesja szła od fary do kościoła Świętego Ducha, a w trzeci dzień – dookoła kościoła pw. św. Michała Archanioła. Krzyż nie zachował się i nie został ponownie w tym miejscu wzniesiony.

(87) Dolsk, gm. Dolsk

Krzyż przydrożny (niezachowany)

Drewniany krzyż stał również przy domu „listowych” na Gostyńskim Przedmieściu.

(88) Dolsk, gm. Dolsk

Krzyż przydrożny (niezachowany)

Kolejny krzyż drewniany stał również na Gostyńskim Przedmieściu, na polu państwa Burzyńskich przy drodze z Dolska na Borek Wlkp. Był postawiony równy jeden kilometr od rynku w Dolsku. Krzyż miał dość dużą pasyjkę. Przed 1945 r. wioski wokół Dolska znajdowały się w posiadaniu kolonistów niemieckich. Młody chłopak o nazwisku Heinz popił sobie. Przyjechał (lub przyszedł z) rowerem pod krzyż. Wziął kamienie i celował w pasyjkę tak długo, aż odpadła najpierw jedna, a następnie dru-

Zachowanie lokalnego dziedzictwa ...

ga ręką. Później chłopak poszedł na wojnę, gdzie jako żołnierz walczył na rosyjskim froncie. Okazało się, że wrócił z frontu bez obu rąk, nosił protezy i rękawiczki.

(89) Drzonek, gm. Dolsk

Figura Matki Boskiej Królowej Polski

Świątek znajduje się na początku wsi, jadąc od strony Śremu po lewej stronie, przy posesji zlokalizowanej przy ul. Klonowej 3. Podstawę obiektu stanowi niewielki cokół i umieszczona na nim prosta baza. Pośrodku, w jej przedniej części, widnieje umocowana kamienna tabliczka z inskrypcją: „Królowo Korony Polskiej Módl się za nami”. Nie zachowała się natomiast tabliczka z zapisaną datą powstania świątka. Kolejnym elementem obiektu jest niewielka płyta, z której wyrasta prosty wysoki filar, w kształcie zwężającego się ku górze trapezu. Filar ten zakończony jest prostą głowicą, zaś na jej szczycie umieszczono figurę Matki Boskiej. Rzeźba pochodzi z fundacji Franciszka Kaźmierczaka z Drzonku. Stanowi ona wotum wdzięczności za ocalenie, przeżycie i szczęśliwy powrót do domu z I wojny światowej. Podczas II wojny światowej właściciele zostali wysiedleni pod Tarnobrzeg, a mieszkający tutaj Niemcy usunęli figurę z posesji. Słup został rozbity na drodze prowadzącej do jeziora, natomiast figura zachowała się dzięki prośbom mieszkańców, którzy nalegali na umieszczenie świątka w kościele w Wieszczyzynie. Po powrocie z wysiedlenia p. Franciszek wraz z synem Edwardem wybudował nowy filar, którego zwieńczyła przywieziona z kościoła pierwotna figura.

(90) Drzonek, gm. Dolsk

Figura Matki Boskiej Niepokalanie Poczętej

Figurę tę zlokalizujemy przy polnej drodze z Drzonku do Wieszczyzyna, na polu pp. Kaźmierskich. Podstawę obiektu stanowi wysoka kwadratowa baza i spoczywający na niej prosty wysoki filar. Figura Matki Boskiej Niepokalanie Poczętej osadzona jest na schodkowej, zwężającej się ku górze głowicy. Cały postument wykonany został z ciemnobrązowej cegły. Świątek ten powstał w 2004 r., ale wcześniej, przez około 10 lat figura stała na ołtarzyku u pp. Kaźmierskich. Była to specjalna intencja brata Stanisława Kaźmierskiego – Antoniego. Podczas II wojny światowej był on członkiem Armii Krajowej. Po aresztowaniu doznał on wielu tortur podczas przesłuchiwań. Kapliczka powstała na jego prośbę, który pragnął złożyć podziękowanie za przetrwanie tego ciężkiego okresu. Kolejną

(str.73)

*Drzonek, gm. Dolsk
Figura Matki Boskiej
Królowej Polski*

(str.73)

*Drzonek, gm. Dolsk
Figura Matki Boskiej
Niepokalanie Poczętej*

Kapliczki, figury i krzyże przydrożne

intencją było podziękowanie mieszkańców wsi za błogosławieństwo i łaski, za urodzajne plony i brak tragicznych wypadków. Przy figurze odprawiane są nabożeństwa majowe.

(91) Drzonek, gm. Dolsk

Kapliczka Matki Boskiej Niepokalanie Poczętej

Ten niewielki świątek zlokalizujemy przy drodze prowadzącej do Wieszczyzyna. Usytuowany jest on na prywatnej posesji Państwa Grobarskich, przy ul. Czereśniowej 16. Najważniejsza część kapliczki – oszklona gablota – umocowana została na wysokim, prostym filarze. Wewnątrz tej gabloty, nakrytej dwuspadowym daszkiem, ustawiono figurkę Matki Boskiej Niepokalanie Poczętej. W górnej części filaru zawieszona została metalowa pasyjka. Pierwotnie w miejscu tym stał krzyż, który został postawiony przed II wojną światową, prawdopodobnie w roku 1937. Upamiętniał on śmierć dwóch mężczyzn, których podczas pracy w polu nagle zaskoczyła burza. W celu ochrony przed deszczem, schowali się oni pod wierzbami, w które niestety uderzył piorun. Na pamiątkę tego wydarzenia Mikołaj Grobarski postawił w tym miejscu krzyż. Podczas okupacji niemieckiej Boża Męka była przewieziona na cmentarz w Wieszczyzynie, skąd powróciła na swe miejsce po zakończeniu wojny. Ciągłe oddziaływanie różnych warunków atmosferycznych spowodowało, że krzyż spróchniał i wymagał odnowienia. Ponieważ syn p. Mikołaja, Stanisław, nie uzyskał zgody na postawienie nowego, wybudował obecnie stojącą kapliczkę.

(str.73)
*Drzonek, gm. Dolsk
Kapliczka Matki Boskiej
Niepokalanie Poczętej*

*Drzonek, gm. Dolsk
Kapliczka Matki Boskiej
Różańcowej*

(92) Drzonek, gm. Dolsk

Kapliczka Matki Boskiej Różańcowej

Kapliczkę zobaczymy, jadąc polną drogą z Drzonku do Masłowa. Obiekt ten składa się z niewielkiego cokołu i osadzonej na nim kwadratowej wysokiej bazy z niewielką pustą blendą w górnej frontowej części. Kolejny element – fryz – oddziela od bazy korpus zakończony spadowym daszkiem i zwieńczony metalowym krucyfiksem. W korpusie, w łukowej niszy, umieszczono figurkę Matki Boskiej Różańcowej. Kapliczka została wzniesiona w latach 30. XX w. przez p. Tomasza Dobruckiego. Intencją było podziękowanie za bardzo obfite plony, co z powodu majowych śniegów uznano za cud. Pan Dobrucki nie był w stanie ochronić swych pól, w związku z czym modlił się czekając. Jego prośby zostały wysłuchane.

(81)

(82)

(83)

(81)
Dolsk, gm. Dolsk
Kapliczka z figurą Piety

(82)
Dolsk, gm. Dolsk
Grotta Matki Boskiej z Lourdes

(83)
Dolsk, gm. Dolsk
Figura Krzyża Świętego

(80)
Dolsk, gm. Dolsk
Kapliczka Matki Boskiej
Różańcowej

(80)

(89)
Drzonek, gm. Dolsk
Figura Matki Boskiej
Królowej Polski

(90)
Drzonek, gm. Dolsk
Figura Matki Boskiej
Niepokalanie Poczętej

(91)
Drzonek, gm. Dolsk
Kapliczka Matki Boskiej
Niepokalanie Poczętej

(93)
Drzonek, gm. Dolsk
Krzyż przydrożny

(89)

(91)

(90)

(93)

(93) Drzonek, gm. Dolsk

Krzyż przydrożny

Krzyż usytuowany jest w Drzonku, po lewej stronie drogi głównej prowadzącej ze Śremu do Dolska i jej zbiegu z ulicą Topolową. Krzyż jest wysoki drewniany, z prosto zakończonymi belkami i zawieszoną pośrodku ramion metalową pasyjką. Jest to jeden z dwóch krzyży, który dawniej pełnił rolę pożegnalnego. Chodzi oczywiście o żegnanie zmarłego. Kondukt żałobny przechodził wówczas od krzyża stojącego przy drodze prowadzącej do jeziora, do krzyża omawianego i po pożegnaniu zmarłego procesja udawała się na cmentarz w Śremie. Obecnie krzyż nie spełnia już takiej roli, a i nie ma też Bożej Męki przy drodze do jeziora. Stojący krzyż jest jednak zadbany i przystrojony.

(94) Drzonek, gm. Dolsk

Figura Krzyża Świętego

Figurę zlokalizujemy, jadąc polną drogą w stronę jeziora Grzymisławskiego, między domostwami przy ul. Klonowej 26 i 28. Konstrukcja świątka prezentuje formę słupową z osadzonym na szczycie dużym krucyfiksem. Z lokalizacją tego świątka związanych jest kilka podań. Pierwsze mówi, że figura usytuowana jest na miejscu dawnego cmentarza podlegającego pod nieistniejący już kościół pw. św. Katarzyny, wzmiankowany w dokumentach jeszcze w 1777 r. Inna wersja zakłada, iż w tym miejscu zostali pochowani zmarli podczas epidemii cholery, która nawiedziła wieś w r. 1852 i uśmierciła blisko 1/3 mieszkańców Drzonku. Jeszcze inna opowieść jako pierwotnie tutaj postawioną podaje kapliczkę Matki Boskiej. Stała ona już w czasach zaborów. Kiedy zabroniono modlitw ku czci Matki Boskiej, mieszkańcy w ukryciu przenieśli figurę do stodoły i nadal trwali w modlitwie. Za złamanie zakazu rzeźbę zniszczono, a modlących się zabito. Po odzyskaniu niepodległości mieszkańcy wsi postawili w tym miejscu drewniany krzyż. Nie wiadomo, czy to właśnie ten krzyż przetrwał do II wojny światowej. Wiadomo jednak, że po jej wybuchu został ścięty, a pasyjka – zakopana. Jeden z mieszkańców odkopał ją i przechowywał przez całą okupację. Po zakończeniu wojny postawiono nowy krzyż. Mieszkańcy Drzonku mieli problemy z pewnym niemieckim młodzieńcem o nazwisku Eda Sonntag, którego rodzina jeszcze w kilka lat po wojnie pomieszkiwała w Drzonku. Ów mężczyzna z nowego krzyża oderwał rękę

(str.73)
Drzonek, gm. Dolsk
Krzyż przydrożny

Drzonek, gm. Dolsk
Figura Krzyża Świętego

Panu Jezusowi. Jakiś czas później, po potrąceniu przez samochód, stracił własną rękę, tę samą, którą oderwał Jezusowi. Zrozumiawszy szkodliwość swoich złych występów, w zamian za zniszczoną zafundował nową pasyjkę.

(95) Esterpole, gm. Brodnica

Figura Matki Boskiej Niepokalanie Poczętej

Figura znajduje się na początku wsi, przy wjeździe od strony Ludwikowa, po prawej stronie drogi. Jest to posesja pp. Urszuli i Mieczysława Ławniczaków. Podstawę świątka stanowi niewysoka kwadratowa baza, spoczywająca na dwustopniowym cokole. Figura Matki Boskiej Niepokalanie Poczętej umieszczona została na wysokiej kolumnie zwieńczonej kwadratową trójstopniową głowicą, oddzieloną od kolumny fryzem. Na bazie widnieje napis: „Pod Twoją Obronę 1948”. Fundatorami figury, jeszcze w latach przedwojennych, byli pp. Pelagia i Antoni Hemerling. Podczas okupacji figura została przewrócona przez Niemców i wyrzucona w pole, ale po zakończeniu wojny z inicjatywy właścicieli szczęśliwie powróciła na swoje dawne miejsce. Przez jakiś czas przy Matce Boskiej odbywały się nabożeństwa majowe.

(96) Esterpole, gm. Brodnica

Krzyż przydrożny

Krzyż przydrożny w Esterpolu znajduje się w centralnej części wsi, po lewej stronie drogi prowadzącej z Ludwikowa do Brodniczki, przy posesji nr 10. Jest to wysoki, drewniany krzyż z metalową pasyjką, otoczony drewnianym płotem. Poświęcony został przez ks. Władysława Simińskiego, proboszcza z Brodniczki. Opiekę nad krzyżem sprawują wszyscy mieszkańcy wioski.

(97) Feliksowo, gm. Książ Wlkp.

Krzyż przydrożny

Krzyż znajduje się w Feliksowie, po prawej stronie drogi prowadzącej z Jarosławek. Jest bliźniaczo podobny do tego z Jarosławek. Drewniany, z metalową pasyjką, został ozdobiony prostymi wyźłobieniami. Ustawiono go na murowanym fundamencie. Pierwszy krzyż postawiono w Feliksowie około 1860 r. w sadzie przy pałacu. Miało to związek z tradycją, która nakazywała postawienie krzyża w każdym nowym fol-

(str.78)
Esterpole, gm. Brodnica
Figura Matki Boskiej
Niepokalanie Poczętej

(str.78)
Esterpole, gm. Brodnica
Krzyż przydrożny

(str.78)
Feliksowo
gm. Książ Wlkp.
Krzyż przydrożny

warku. A folwark powstał na ziemiach, które dla swojego zięcia Feliksa Topińskiego kupił ówczesny dziedzic Rusocina. Od imienia zięcia pochodzi nazwa wsi. W czasie II wojny światowej, aby ocalić od zniszczenia przez Niemców, krzyż został ukryty przez mieszkańców. Kolejny krzyż został wykonany przez Ignacego Grewlinga przy wsparciu mieszkańców wsi. Jeszcze następny zrobił Franciszek Kubala. Obecnie stojący krzyż został wykonany w 2010 r. przez Tomasza Zyfferta – stolarza z Rusocina. Środki finansowe na ten cel zbierane były podczas zabawy tanecznej. Poświęcenia krzyża dokonał w czasie Wielkanocy 2010 r. ks. proboszcz Ryszard Jankowiak z Wieszyczyna. Dawniej przy krzyżu odbywały się nabożeństwa majowe, czego obecnie się nie praktykuje. Mieszkańcy nadal jednak spotykają się tutaj, aby dokonać wielkanocnego święcenia potraw. Co roku krzyżem opiekuje się inna rodzina.

(98) Feliksowo, gm. Książ Wlkp.

Nadrzewna kapliczka Matki Boskiej z krucyfiksem

Nieopodal krzyża przydrożnego w Feliksowie na drzewie zawieszony jest obrazek z wizerunkiem Matki Boskiej, a nad nim krucyfiks. Świętości te znalazły się na akacji prawdopodobnie w latach 50. XX w. Wcześniej wisiały na rosnącym w pobliżu dębie. Intencją ich zawieszenia była pamięć oraz opieka nad człowiekiem, który chroniąc się w czasie burzy pod drzewem, zginął od uderzenia pioruna.

(99) Gaj, gm. Śrem

Kapliczka Matki Boskiej Niepokalanie Poczętej

Kapliczka ta znajduje się na prywatnej posesji pp. Statuckich nr 50, zlokalizowanej przy drodze prowadzącej na Huby. Jej podstawę stanowi niewielki cokół i spoczywający na nim wysoki kwadratowy filar. Część korpusowa, oddzielona fryzem od filaru, zakończona jest dwuspadowym daszkiem. Wewnątrz znajduje się głęboka oszklona wnęka, w której umieszczono figurę Matki Boskiej Niepokalanie Poczętej. Pierwotna kapliczka została zbudowana w 1987 r. przez Hieronima Statuckiego. Było to jego podziękowanie za udane wybudowanie gospodarstwa. Kapliczka w 2009 r. została gruntownie odnowiona. Świątkiem opiekuje się obecnie Alina Statucka.

(str.78)

Feliksowo, gm. Książ Wlkp.
Nadrzewna kapliczka Matki Boskiej z krucyfiksem

Gaj, gm. Śrem

Kapliczka Matki Boskiej Niepokalanie Poczętej

Gaj, gm. Śrem
Figura Krzyża Świętego

(str.79)

Gaj, gm. Śrem
Kapliczka Matki Boskiej Różańcowej

(str.79)

Gaj, gm. Śrem
Krzyż przydrożny

(100) Gaj, gm. Śrem

Figura Krzyża Świętego

Figurę Krzyża Świętego odnajdziemy po prawej stronie drogi głównej Gaj–Kościan, przy wjeździe na tzw. Góry. Podstawą obiektu jest dwustopniowy cokół i oparta na nim okrągła baza. Z niej to wyrasta wysoka kolumna zwężająca się delikatnie ku górze. Całość zwieńczona jest ozdobną głowicą. Na niej umocowany został najważniejszy element tego obiektu – cementowy krzyż z metalową pasyjką. Świątek został postawiony na początku XX w. Nieznana jest jednak intencja jego powstania. Po wybuchu II wojny światowej mieszkańcy zdjęli krzyż z pasyjką i dobrze ukryli. Postument został przewrócony i przysypany piaskiem. Dzięki temu po wojnie świątek powrócił na swoje miejsce. Stało się to przy dużym wsparciu mieszkańców i Piotra Lossy – murarza, który przywrócił świetność figury. W 2011 r. świątek został odnowiony. Materiały budowlane na nowe opłotowanie zostały ufundowane przez pp. Frankiewiczów, a mieszkańcy zapewnili środki finansowe na malowanie. W dniu 26 marca 2011 r. figura została poświęcona przez ks. biskupa Grzegorza Balcerka. W maju przy krzyżu odbywają się nabożeństwa majowe.

(101) Gaj, gm. Śrem

Kapliczka Matki Boskiej Różańcowej

Kapliczkę odnajdziemy na prywatnej posesji nr 46, której właścicielką jest Maria Bendzińska. W obiekcie tym można wyróżnić cokół będący podstawą dla spoczywającej na nim bazy. W jej frontowej części wyryty został napis: „1985 Z S”, wskazujący czas powstania kapliczki. Kolejny element stanowi prostokątny niewysoki filar zakończony głowicą. Na niej znajduje się najważniejsza, korpusowa część zwieńczona namiotowym daszkiem, z umocowanym na szczycie krzyżem. Fundatorami świątka byli rodzice Marii Bendzińskiej, którzy w błagalnej intencji prosili o zdrowie dla całej rodziny. Figurka Matki Boskiej Różańcowej została przywieziona z Częstochowy, a po dzień dzisiejszy świątkiem opiekuje się Maria Bendzińska.

(102) Gaj, gm. Śrem

Krzyż przydrożny

Krzyż przydrożny w Gaju znajduje się w centralnej części wsi, po prawej stronie drogi głównej prowadzącej do Kościana, tuż przy posesji nr 12 pp. Jenczaków. Drew-

(95)

(96)

(95)
Esterpole, gm. Brodnica
Figura Matki Boskiej
Niepokalanie Poczętej

(96)
Esterpole, gm. Brodnica
Krzyż przydrożny

(97)
Feliksowo, gm. Książ Wlkp.
Krzyż przydrożny

(98)
Feliksowo, gm. Książ Wlkp.
Nadrzewna kapliczka Matki
Boskiej z krucyfiksem

(97)

(98)

(101)

(102)

(101)
Gaj, gm. Śrem
Kapliczka Matki Boskiej
Różańcowej

(102)
Gaj, gm. Śrem
Krzyż przydrożny

(103)
Gajewo, gm. Dolsk
Figura Najświętszego Serca
Pana Jezusa

(104)
Gawrony, gm. Dolsk
Krzyż przydrożny

(103)

(104)

Zachowanie lokalnego dziedzictwa ...

niany krzyż z początku XX wieku wyróżnia się na tle pozostałych ze względu na dużą pasyjkę. Jej charakterystyczne stylowe cechy wskazują na rzeźbiarstwo ludowe. Postać Jezusa ukrzyżowanego przykryta została metalowym daszkiem. Nie wiadomo, który to krzyż z kolei. Pozyskano jednak informację, że obecnie stojąca Boża Męka została postawiona w miejscu poprzedniego krzyża w 1986 r. Fundatorami byli mieszkańcy wsi. Krzyżem opiekują się pp. Jenczakowie wraz z całą społecznością wiejską.

(103) Gajewo, gm. Dolsk

Figura Najświętszego Serca Pana Jezusa

Figura Najświętszego Serca Pana Jezusa usytuowana jest po lewej stronie drogi prowadzącej z Gajewa do Mszczyczyna. Umieszczona została na głowicy wysokiego ośmiobocznego postumentu zwężającego się ku górze. Podstawę całości stanowi natomiast granitowy cokół, do którego prowadzi wyłożony kamieniem chodnik. Świątek jest przedwojenny, jego poświęcenie miało miejsce w 1933 r. Według przekazanych informacji figura należała dawniej do znajdującego się za nią zespołu pałacowego. Podczas II wojny światowej postument utrzymujący postać Pana Jezusa został zniszczony. Figura była przechowywana prawdopodobnie w kilku domach: pp. Mućków, pp. Kołackich i pp. Wichłaczów. Dzięki temu szczęśliwie przetrwała okres okupacji. W 1945 r. nowy, wieloboczny filar zwężający się ku górze postawił Ignacy Hyżyk. Z biegiem lat filar został uszkodzony przez rozrastające się korzenie pobliskich klonów. Wówczas pracami naprawczymi i konserwatorskimi zajęli się pp. Bernard Mućka i Eugeniusz Boniec. Miało to miejsce na przełomie lat 60. i 70. minionego wieku. Swojego czasu przy figurze odbywały się nabożeństwa majowe. Jezus Chrystus ustawiony na postumencie miał nadzwyczajną moc, o czym świadczy związana ze świątkiem pewna opowieść. Dotyczyła ona kilku mężczyzn wracających do domu od strony Mszczyczyna. Podczas gwałtownej i niespodziewanej burzy schronili się oni wśród drzew otaczających figurę. Szybko okazało się, że tylko tam byli bezpieczni. Po ustaniu wichury zobaczyli, iż pozostałe drzewa są powyrywane z korzeniami. Te wokół Pana Jezusa – nienaruszone. W 2012 r., w ramach realizacji projektu z programu Wielkopolska Odnowa Wsi – konkurs pt. „Pięknieje Wielkopolska Wieś – edycja II” odnowiono miejsca religijne w sołectwie Mszczyczyn. W Gajewie wymieniono figurę oraz postument, położono również kamień granitowy oraz nasadzono nową roślinność.

(str.79)

*Gajewo, gm. Dolsk
Figura Najświętszego Serca
Pana Jezusa*

Kapliczki, figury i krzyże przydrożne

(str.79)

*Gawrony, gm. Dolsk
Krzyż przydrożny*

(104) Gawrony, gm. Dolsk

Krzyż przydrożny

Krzyż przydrożny w Gawronach usytuowany jest po lewej stronie drogi prowadzącej z Pełczyna do Gawron. Jest on drewniany, wysoki, z zawieszoną pośrodku ramion metalową pasyjką i otoczony metalowym płotkiem. Krzyż jest kolejnym postawionym w tym miejscu. Pierwszy powstał po I wojnie światowej. Był spełnieniem obietnicy trzech mężczyzn, którzy obiecali ufundować krzyż po szczęśliwym powrocie do domu. Powrócili i obietnicy dotrzymani. Inicjatorem postawienia krzyża był ówczesny sołtys, p. Kasperczak, a fundatorami – ocaleni z wojny: Andrzej Borowski, Wojciech Dworczak i Mikołaj Zimowski. Postawiony wówczas krzyż prawdopodobnie przetrwał II wojnę światową, jedynie pasyjka została zdjęta, a ten stojący obecnie powstał w 1993 r.

(str.85)

*Gawrony, gm. Dolsk
Kapliczka Matki Boskiej
Niepokalanie Poczętej*

(105) Gawrony, gm. Dolsk

Kapliczka Matki Boskiej Niepokalanie Poczętej

Kapliczka Matki Boskiej Niepokalanie Poczętej znajduje się w budynku przy posesji nr 1 w Gawronach. Została ona umieszczona w ostrołukowej oszklonej niszy we frontowej części budynku. Matka Boska ukazana jest na kuli ziemskiej jako depreczająca głowę węża. Została ufundowana przez Państwo Stanisławę i Edwarda Szczęsnych w 1971 r. Okazją ku temu była 25. rocznica ślubu Państwa Szczęsnych. Matka Boska miała otoczyć opieką i obdarzyć łaskami domowników oraz całe domostwo.

(str.84)

*Gawrony, gm. Dolsk
Figura Matki Boskiej
Królowej Polski*

(106) Gawrony, gm. Dolsk

Figura Matki Boskiej Królowej Polski

Figura zlokalizowana jest po prawej stronie drogi prowadzącej z Gawron do Pełczyna, niedaleko krzyża przydrożnego. W górnej części dwustopniowego cokołu widnieje inskrypcja: „O Matko Boża dopomóż nam.” Na cokole osadzona jest wieloboczna baza i wyrastający z niej również wieloboczny filar, zakończony bogato ozdobioną głowicą. Na szczycie umieszczona została gipsowa rzeźba Matki Boskiej Królowej Polski z Dzieciątkiem na ręku. Świątek został postawiony przed II wojną światową i pochodzi z fundacji braci: Józefa Borowskiego i Michała Borowskiego. Podczas okupacji hitlerowskiej postument został przewrócony i zakopany, a sama figura schowana przez Niemców. Dzięki temu ocalała i po wojnie, przy zaangażowaniu rodziny Troszczyńskich, któ-

Zachowanie lokalnego dziedzictwa ...

ra odnalazła Matkę Boską, została postawiona ponownie. Wymagała jednak remontu i odnowienia, na co fundusze zebrali mieszkańcy wsi. W 1993 r. wokół świątka założono metalowe opłotowanie. Gruntownej renowacji całości dokonano natomiast w 1998 r. Zarówno przed wojną, jak i w czasach teraźniejszych przy figurze odbywają się nabożeństwa majowe, w których licznie uczestniczą mieszkańcy Gawron. Oni też dbają o czystość i właściwy jej wygląd.

(107) Gawrony, gm. Dolsk

Kapliczka Najświętszego Serca Pana Jezusa

Ta ceglana nieotynkowana kapliczka stoi na granicy dwóch wsi, po prawej stronie drogi prowadzącej z Pelczyna do Gawron. Kwadratowy cokół oraz oparta na nim niewysoka baza stanowi podstawę kapliczki. Dalej wyróżnić można trzon kapliczki w formie trapezu zwężającego się ku górze. Z każdej ściany umocowane są płyty, również w formie trapezu. Korpus, oddzielony od dolnej części fryzem, zakończony jest namiotowym daszkiem z umieszczonym na szczycie krucyfiksem. Wewnątrz, w niszy oszklonej z trzech stron, umieszczona została postać Najświętszego Serca Pana Jezusa. Kapliczka prawdopodobnie powstała w pierwszych latach XX w. Z pewnością stała już, gdy w 1910 r. Stanisław Kalisz zakupił nieopodal znajdujące się gospodarstwo. Nie przetrwała jednak lat wojennych. Udało się uratować samą figurę, co czynili pp. Bartkowiakowie z Pelczyna. Po zakończeniu wojny i powrocie do domu Stanisław Kalisz odbudował zniszczony świątek.

*Gawrony, gm. Dolsk
Kapliczka Najświętszego
Serca Pana Jezusa*

(108) Gawrony, gm. Dolsk

Krzyż przydrożny (niezachowany)

Wiadomo, że dawniej istniał we wsi krzyż stojący przy drodze prowadzącej do Wirginowa.

(109) Gogolewo, gm. Książ Wlkp.

Kapliczka Najświętszego Serca Jezusa

Kapliczka znajduje się w Gogolewie, przy posesji nr 1. Otoczona jest metalowym płotkiem i dużą ilością zieleni. Podstawę świątka stanowi dwupoziomowa baza oddzielona wyraźnym fryzem. Na niej oparty jest prosty korpus przykryty krzyżowym daszkiem. Wewnątrz znajduje się figura Najświętszego Serca Jezusa. W górnej części

*(str.85)
Gogolewo, gm. Książ Wlkp.
Kapliczka Najświętszego
Serca Jezusa*

Kapliczki, figury i krzyże przydrożne

bazy widoczna jest blenda z napisem: „SŁODKIE SERCE JEZUSA ZMIŁUJ SIĘ NAD NAMI”. Świątek postawił Jan Korcz w 1928 r. Jest to podziękowanie za ocalenie z I wojny i szczęśliwy powrót do domu. Kapliczka została wybudowana za pieniądze otrzymane z odszkodowania za poniesione w czasach wojennych rany. Podczas II wojny światowej z rozkazu Niemców obiekt rozebrano. Figurka była przechowywana w domu Państwa Korczów. Po zakończeniu wojny, w 1946 r., kapliczkę postawiono ponownie.

(110) Gogolewo, gm. Książ Wlkp.

Kapliczka św. Jana Nepomucena

Kapliczka znajduje się po lewej stronie drogi prowadzącej z Książa Wlkp. do Gogolewa, w kierunku wałów na Warcie, niedaleko kościoła. Wysoka kwadratowa baza oddzielona jest od prostego korpusu schodkowym fryzem, a krzyżowy daszek zakończono krzyżem. W korpusie umieszczona jest figura św. Jana Nepomucena, którą wykonano w 1999 r. z drzewa lipowego. Wyrzebił ją Benedykt Włodarczyk z Masłowa. Pierwotna figura znajduje się obecnie w kościele pw. Podwyższenia Krzyża Świętego w Gogolewie. Ta z kolei jest polichromowana i wykonana z drzewa dębowego. Okres jej powstania datuje się na XVIII w., a więc na okres baroku. Przez wiele lat pełniła rolę figury przydrożnej. W czasie II wojny światowej została ukryta przez mieszkańców wsi, a kapliczka – zniszczona przez Niemców. Po zakończeniu działań wojennych obiekt odbudowano. Narażenie na czynniki atmosferyczne spowodowało, że św. Jan Nepomucen uległ ogólnemu zniszczeniu. Wówczas podjęto decyzję o przeprowadzeniu renowacji figury i przeniesieniu jej do kościoła w Gogolewie. Pracami konserwatorskimi zajęła się Maria Strzałko – Wielkopolski Wojewódzki Konserwator Zabytków. Środki finansowe na przeprowadzenie tych prac pochodziły również od Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Poznaniu. Zaleceniem konserwatora była ochrona tej barokowej rzeźby przed bezpośrednim działaniem deszczu i słońca, w związku z czym figura znalazła swoje miejsce na stałe w kościele.

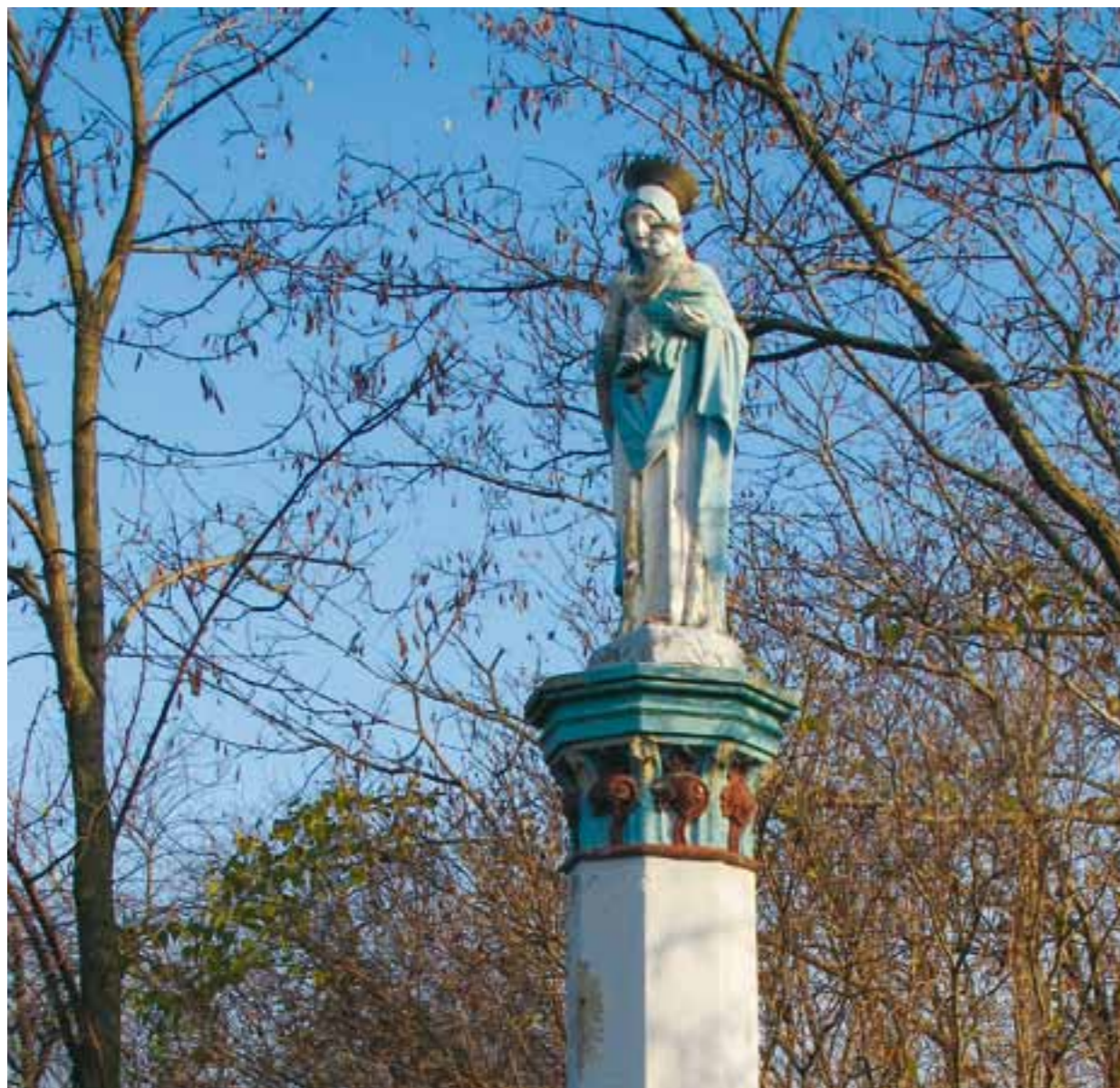
(111) Gogolewo, gm. Książ Wlkp.

Krzyż śródpolny

Krzyż znajduje się na niewielkim wzniesieniu we wsi Gogolewo. Do krzyża można dojechać od Książa Wlkp. dwiema drogami. Pierwsza z nich, od ulicy Strzeleckiej,

*(str.85)
Gogolewo
gm. Książ Wlkp.
Kapliczka św. Jana
Nepomucena*

*(str.85)
Gogolewo
gm. Książ Wlkp.
Krzyż śródpolny*

(106)

(106)
Gawrony, gm. Dolsk
Figura Matki Boskiej
Królowej Polski

(105)

(105)
Gawrony, gm. Dolsk
Figura Matki Boskiej
Niepokalanie Poczętej

(110)

(109)
Gogolewo, gm. Książ Wlkp.
Kapliczka Najświętszego
Serca Jezusa

(110)
Gogolewo
gm. Książ Wlkp.
Kapliczka św. Jana
Nepomucena

(111)
Gogolewo
gm. Książ Wlkp.
Krzyż śródpolny

(109)

(111)

bezpośrednio doprowadzi nas na miejsce. Można dojechać również od Książa Wlkp. do Gogolewa, na skrzyżowaniu dróg przy zabudowaniach skręcić w prawo i następnie drogą polną jeszcze raz w prawo. Krzyż jest drewniany, ze średniej wielkości metalową pasyjką. Został postawiony w 1994 r. w miejscu, z którym związanych jest kilka opowieści. Przed krzyżem rosła w tym miejscu sosna, a na niej wisiał święty obrazek. Gdy uległ zniszczeniu, powieszono na niej w zamian krzyżyk. Kiedy stara sosna uschła, zastąpiono ją krzyżem. Prawdopodobnie w pniu sosny znajdował się wrosnięty stary mosiężny krzyżyk. Odkryto go podczas cięcia drzewa i przygotowywania go do spalania. Całkiem możliwe, że znaleziony krzyżyk wisiał na drzewie jeszcze przed obrazkiem. Również pagórek, na którym stoi obecny krzyż, ma swoją historię, a w zasadzie legendę. Pierwsza wersja mówi o tym, iż w święto Bożego Ciała przejeżdżały tędy woły robocze wraz z właścicielem, prawdopodobnie z majątku Świączyń. W niewyjaśnionych okolicznościach woły padły i zostały pod pagórkiem zakopane. Aby przeprosić Boga za grzech pracy w święto, postawiono na pagórku krzyż. Inna wersja, opowiedziana przez śp. pp. Eleonorę Ginter i Jadwigę Ziembowską, mówi, że pagórek to grobowiec jeńców, których prowadzono do Świączyna po przegranej bitwie w 1848 r. Ostatnia wersja także mówi o pochówku w tym miejscu, ale ubogich ludzi zmarłych na cholera w 1860 r. Oddalenie pagórka od centrum wsi wskazuje, że może to być prawda. Która wersja jest prawdziwa, nie wiadomo.

(112) Gogolewo, gm. Książ Wlkp.

Kapliczka Matki Boskiej

Kapliczka znajduje się przy drodze prowadzącej z Książa Wlkp. do Gogolewa, po prawej stronie, przed zakrętem drogi w prawo prowadzącej do zabudowań. Jest to kapliczka trójstronna, otoczona niewysokim metalowym płotkiem, pochodząca z okresu neogotyckiego. Dwupoziomowa baza i prosty korpus oddzielone są od siebie niezbyt charakterystycznymi fryzami. Całość przykrywa krzyżowy daszek zwieńczony krucyfiksem. W dolnej części bazy widnieje blenda z napisem: „1947 Nie opuszczaj nas! 1906 M.K.K.”. W korpusie znajdują się trzy łukowe zamknięte nisze. We frontowej usytuowana jest figurka Matki Boskiej. W czasie II wojny światowej kapliczka z rozkazu Niemców została rozebrana. Razem z figurką przechowywana była prawdopodobnie w miejscowym kościele. Po wojnie postawił ją ponownie Pan Dyderski

(str.90)
Gogolewo, gm. Książ Wlkp.
Kapliczka Matki Boskiej

(str.90)
Gogolewo, gm. Książ Wlkp.
Krzyż przydrożny

(113) Gogolewo, gm. Książ Wlkp.

Krzyż przydrożny

Krzyż znajduje się po prawej stronie, przy drodze prowadzącej z Książa Wlkp. Do 2011 r. stał tutaj – według mieszkańców od zawsze – stary krzyż. Jego historia, opowiedziana przez Jana Korcza, związana jest z dawnym dziedzicem majątku, który wracając pewnego dnia do domu, zauważył na swojej ziemi pasące się krowy. Były to zwierzęta p. Wojtkowskiego, który za karę zmuszony był do postawienia krzyża dziedzicowi. Mimo że o krzyż dbali mieszkańcy wsi, z czasem bardzo podniszczał. W 2010 r. drzewo dębowe na nowy krzyż ofiarował śp. leśniczy leśnictwa Boguszyn, Franciszek Jankowiak. Nowy krzyż wykonali parafianie z Gogolewa w ciągu jednego dnia. Również oni zebrali we własnym zakresie fundusze. Poświęcenia dokonał dnia 30 maja 2011 r. ks. kanonik Marian Kieroń z Książa Wlkp. Krzyżem opiekuje się obecnie Kazimiera Antoniewicz. Przy krzyżu odbywają się raz do roku uroczystości związane z Dniami Krzyżowymi.

(str.90)
Góra, gm. Śrem
Krzyż przydrożny

(114) Góra, gm. Śrem

Krzyż przydrożny

W Górze, w centralnej części wsi, po lewej stronie drogi prowadzącej ze Śremu do Jaskowa znajduje się najstarszy drewniany krzyż w Wielkopolsce. Wyjątkowość daje mu czas powstania, ale też i konstrukcja. Krzyż osadzony został na niewysokim, wykonanym z cegły klinkierowej postumencie. Pośrodku belek umocowana jest metalowa pasyjka. Poniżej skrzyżowania ramion znajdują się ozdobne elementy dekoracyjne. Nad ukrzyżowanym Chrystusem od końca jednego do końca drugiego ramienia rozciąga się duży drewniany daszek z poszyciem blaszanym. Pionową belkę przykrywa blaszana kopuła z metalową chorągiewką i datą: „1752”. To właśnie ta chorągiewka wskazuje na czas powstania krzyża. Podczas II wojny światowej krzyż przechowywany był w stodole na terenie dzisiejszej spółdzielni rolniczej. Stojąc przy drodze, prawdopodobnie nie przetrwałby okresu okupacji. Po zakończeniu wojny ustawiony został ponownie, po przeciwnej stronie drogi. Na nowym miejscu stoi po dzień dzi-

Zachowanie lokalnego dziedzictwa ...

siejszy. Dzięki dużemu zaangażowaniu obecnego sołtysa, Dariusza Skrzypczaka, ale też staraniami wszystkich mieszkańców Góry, w 2007 roku krzyż został odnowiony.

(115) Góra, gm. Śrem

Kapliczka św. Barbary

Kapliczkę zlokalizujemy na wzniesieniu, przy rozwidleniu dróg polnych prowadzących do Boreczka i Ludwikowa. Podstawę obiektu stanowi dość wysoki kwadratowy cokół i spoczywająca na nim dwupoziomowa baza. W jej dolnej, nieco szerszej części, znajdują się płytkie puste blendy. Takie same wykonano w części górnej, węższej i zdecydowanie wyższej. Część korpusowa oddzielona została od bazowej prostym gzymsem. We frontalnej ścianie korpusu, w ostrołukowej otwartej niszy umieszczona została figurka św. Barbary. Boczne ściany wnęki są oszklone. Całość wieńczy natomiast daszek typu krzyżowego zakończony metalowym krucyfiksem. Kapliczka jest opłotowana. Powstanie świątka datuje się szacunkowo na początek XVIII w. W tych latach bowiem do wsi napływali nowi mieszkańcy. Postawienie kapliczki miało uchronić wieś i lokalną społeczność przed nieszczęściami. Po wybuchu II wojny światowej figurka przechowywana była w kościele w Jaszkanie. Sama budowla uległa zniszczeniu podczas okupacji niemieckiej. Wówczas członkowie Hitlerjugend kamieniami obrzucali krzyż na kapliczce. Po wojnie doprowadzono świątek do dawnej świetności. Dawniej przy kapliczce odbywały się nabożeństwa majowe. Opiekę nad nią sprawują okoliczni mieszkańcy.

(116) Góra, gm. Śrem

Figura Najświętszego Serca Pana Jezusa

Figurę tę odnajdziemy po lewej stronie drogi prowadzącej do Jaszkania. Usytuowana jest w pobliżu Radiowo-Telewizyjnego Centrum Nadawczego. Na dwustopniowym cokole oparta została dwupoziomowa prosta baza. Dawniej widoczna była na niej data: „1945”. Z niej wznosi się wysoki filar w kształcie zwężającego się ku górze trapezu. Na kwadratowej głowicy postawiona została rzeźba Najświętszego Serca Pana Jezusa. Powstanie figury datuje się na lata przedwojenne. Jej fundatorami byli pp. Zofia i Stanisław Misiórni. Prywatna intencja została owiana tajemnicą. Świątek miał wówczas inną konstrukcję. Został jednak zniszczony podczas II wojny światowej. Pań-

(str.91)

Góra, gm. Śrem

Kapliczka św. Barbary

(str.91)

Góra, gm. Śrem

Figura Najświętszego Serca

Pana Jezusa

Kapliczki, figury i krzyże przydrożne

stwo Misiórni, powróciwszy z wysiedlenia, odbudowali świątko. Wykonano wówczas nowy postument, na którym umieszczono nowo zakupioną postać Pana Jezusa. Figura jest zadbana i systematycznie odnawiana.

(117) Góra, gm. Śrem

Krzyż przydrożny (niezachowany)

Przed II wojną światową stał w Górze jeszcze jeden krzyż. Został jednak usunięty i zatopiony w Warcie, a po zakończeniu działań wojennych nie został odnaleziony.

(118) Góra, gm. Śrem

Figura świętego (niezachowana)

Z relacji mieszkańców wynika, że w czasach przedwojennych stała we wsi figura świętego. Nikt jednak nie pamięta, ku czci kogo została postawiona. W czasie wojny podzieliła los innych świątków, została zniszczona i nieodbudowana.

(119) Górką, gm. Brodnica

Figura Matki Boskiej Niepokalanie Poczętej

Figura znajduje się nieco na uboczu, blisko polnej drogi prowadzącej do Brodnicy, nieopodal posesji nr 3. Jej podstawę stanowi trójstopniowy cokół, na którym osadzona jest wysoka prosta kolumna zakończona prostą głowicą. Na niej umieszczona jest Matka Boska depcząca węża i roztaczająca łaski nad tymi, którzy o to proszą. Taki wizerunek symbolizuje też zwycięstwo dobra nad złem. Figura Matki Boskiej stała w Górze jeszcze przed II wojną światową w miejscu oddalonym o kilkadziesiąt metrów od obecnie stojącej figury. Podczas okupacji została prawdopodobnie zniszczona, a po wojnie postawiono Matkę Boską w miejscu, w którym stoi do dziś. Nieznani są jednak ani jej fundatorzy, ani intencja postawienia. Figura jest bardzo zadbana i regularnie odnawiana.

(120) Górką, gm. Brodnica

Kapliczka Najświętszego Serca Pana Jezusa

Kapliczka usytuowana jest na posesji nr 9, u pp. Piotrowskich. Została zbudowana z czerwonej cegły i w takim stanie prezentuje się do dziś. Jej podstawę stanowi dwu-

(str.91)

Górką, gm. Brodnica

Figura Matki Boskiej

Niepokalanie Poczętej

(str.90)

Górką, gm. Brodnica

Kapliczka Najświętszego

Serca Pana Jezusa

(112)

(113)

(112)
Gogolewo, gm. Książ Wlkp.
Kapliczka Matki Boskiej

(113)
Gogolewo, gm. Książ Wlkp.
Krzyż przydrożny

(114)
Góra, gm. Śrem
Krzyż przydrożny

(120)
Górka, gm. Brodnica
Kapliczka Najświętszego
Serca Pana Jezusa

(114)

(120)

(115)
Góra, gm. Śrem
Kapliczka św. Barbary

(116)
Góra, gm. Śrem
Figura Najświętszego Serca
Pana Jezusa

(119)
Górka, gm. Brodnica
Figura Matki Boskiej
Niepokalanie Poczętej

(115)

(116)

(119)

stopniowy cokół oraz osadzona na nim dwuczłonowa baza. Z niej wyrasta wysoki prosty kwadratowy filar. W jego dolnej części znajduje się blenda z obrazkiem Matki Boskiej z Dzieciątkiem Jezus. Kolejny element – korpus – oddzielony jest od filaru gzymsem. W korpusie, w głębokiej oszklonej prostokątnej niszy, umieszczona została figurka Najświętszego Serca Pana Jezusa. Całość zwieńczona jest daszkiem namiotowym z zamieszczonym na szczycie krucyfiksem. Historia kapliczki sięga czasów przedwojennych, jednak dokładna data powstania i ówczesna intencja nie jest znana. W czasie okupacji kapliczka uległa zniszczeniu, a po zakończeniu działań wojennych, w 1945 r. została odbudowana przez Czesława Piotrowskiego. Intencją odbudowy było podziękowanie za przeżycie wojny i powrót do rodzinnego domu. Zachowano pierwotny wygląd przedwojennej kapliczki. W korpusie została umieszczona nowa figurka Najświętszego Serca Pana Jezusa, a pozostałości poprzedniej zniszczonej figurki zakopano pod kapliczką.

(121) Grabianowo, gm. Brodnica

Figura Najświętszego Serca Pana Jezusa

Figura Najświętszego Serca Pana Jezusa znajduje się w centralnej części wsi, na wydzielonym skwerze, po lewej stronie, tuż za przejazdem kolejowym. Jej podstawę stanowi wysoka prosta kolumna zwieńczona kwadratową głowicą. Gipsowa rzeźba Pana Jezusa stojąca w towarzystwie zieleni otoczona jest niewysokim metalowym płotkiem. Z opowiadań mieszkańców Grabianowa wynika, że figura ma ponad 100 lat. Stała tutaj na długo przed II wojną światową, a podczas okupacji nie została zniszczona ani usunięta. Zniszczeniu uległa natomiast kilka lat temu podczas silnej wichury. Dzięki staraniom mieszkańców i wkładu ich pracy własnej został jej przywrócony dawny wygląd. Figura jest zadbana i regularnie odmalowywana.

(122) Grodzewo, gm. Śrem

Krzyż przydrożny

Krzyż przydrożny w Grodzewie znajduje się po lewej stronie drogi wiodącej z Dąbrowy do Grodzewa, w pobliżu posesji nr 3. Jest to wysoki metalowy krzyż z zawieszoną pośrodku ramion pasyjką. Ozdobne zakończenia belek mają kształt trójliścia. Boża Męka otoczona jest niewielkim metalowym opłotowaniem. Według relacji

(str.96)
Grabianowo, gm. Brodnica
Figura Najświętszego Serca
Pana Jezusa

(str.96)
Grodzewo, gm. Śrem
Krzyż przydrożny

mieszkańców pierwszy krzyż w tym miejscu powstał w 1939 r. i wówczas był drewniany. Podczas okupacji jeden z mieszkańców wsi, niemieckiego pochodzenia, ściał krzyż i uszkodził pasyjkę, obcinając Chrystusowi rękę. Zniszczone kawałki porzucił po wsi. Po zakończeniu wojny mieszkańcy postawili nowy drewniany krzyż. Poświęcenia dokonał proboszcz parafii św. Wawrzyńca z Zaniemyśla. W 1970 roku ta Boża Męka przewróciła się i wówczas został postawiony nowy metalowy krzyż stojący do dzisiaj. Krzyż licznie gromadzi mieszkańców spotykających się przy nim na modlitwie.

(123) Grzybno, gm. Brodnica

Krzyż przydrożny

Krzyż przydrożny znajduje się w centralnej części wsi, po prawej stronie drogi prowadzącej do Iłowca, kilka metrów za kapliczką Matki Boskiej Różańcowej. Jest to krzyż dość wysoki, drewniany z ozdobnymi wyźłobieniami na ramionach i metalową pasyjką pośrodku. Pierwszy krzyż w tym miejscu postawiono w r. 1933. Podczas okupacji został usunięty przez Niemców i prawdopodobnie przechowywany był na cmentarzu, ale po zakończeniu wojny na swoje dawne miejsce już nie wrócił. Nowy krzyż postawili rodzice pp. Bożeny i Juliana Buchertów. Dzięki zaangażowaniu mieszkańców wsi, w 2003 r. możliwe było odnowienie krzyża. Obecnie widnieją na nim dwie daty: „1933” i „2003”. Na niewielkim placyku wokół krzyża odbywają się nabożeństwa majowe oraz różańcowe. Na co dzień o tę Bożą Mękę dbają pp. Buchertowie.

(124) Grzybno, gm. Brodnica

Kapliczka Matki Boskiej Różańcowej

Kapliczka znajduje się przy prywatnej posesji nr 26 u pp. Matuszewskich, po prawej stronie drogi prowadzącej do Iłowca. Jej podstawę stanowi dwustopniowy cokół, na którym spoczywa wysoka kwadratowa baza. U jej dołu widnieje tabliczka z napisem: „D.O.M. 15.X.1995”. Data ta jest dniem poświęcenia świątka. W przykrytym namiotowym daszkiem korpusie znajduje się łukowa oszklona nisza, a w niej figurka Matki Boskiej Różańcowej. Na szczycie daszku umieszczono krucyfiks. Kapliczka została postawiona przez pp. Matuszewskich jako wotum wdzięczności za dotychczas otrzymane łaski oraz opiekę nad rodziną. W maju odprawiane są tutaj nabożeństwa.

(str.96)
Grzybno, gm. Brodnica
Krzyż przydrożny

(str.97)
Grzybno, gm. Brodnica
Kapliczka Matki Boskiej
Różańcowej

(125) Grzymysław, gm. Śrem

Krzyż przydrożny

Krzyż przydrożny zlokalizowany jest na zakręcie drogi prowadzącej ze Śremu do Grzymysławia, po jej lewej stronie, nieopodal posesji nr 37. Wysoki drewniany krzyż z dużą metalową pasyjką otoczony jest kutym oplotowaniem. Pierwszy krzyż w Grzymysławiu powstał przed wybuchem II wojny światowej, prawdopodobnie około 1930 r. Zlokalizowany był przy tej samej drodze, aczkolwiek w innym miejscu. Podczas okupacji podzielił los wielu innych krzyży i świątków – został zniszczony przez Niemców. Po zakończeniu wojny, w latach 60. został ufundowany nowy krzyż przez p. Cieślaka.

(str.96)
Grzymysław, gm. Śrem
Krzyż przydrożny

(126) Grzymysław, gm. Śrem

Figura Krzyża Świętego

Figura Krzyża Świętego w Grzymysławiu usytuowana jest przy polnej drodze, na przeciw posesji nr 38. Trójstopniowy cokół oraz osadzona na nim szeroka kwadratowa baza stanowią podstawę obiektu. We frontowej części bazy umocowana została tabliczka z inskrypcją: „BOGU na CHWAŁĘ 1947 Wł. Kontrowicz”. Kolejny element, prosty wysoki filar, zakończony jest kwadratową głowicą. Zwieńczeniem całości jest osadzony na szczycie kamienny krzyż z metalową pasyjką. Jak wskazuje napis na bazie, świątek został ufundowany w 1947 r. przez Władysława Kontrowicza. Figura powstała w dziękczynnej intencji za ocalenie podczas II wojny światowej. Była podziękowaniem za przeżycie oraz szczęśliwy powrót do domu z obozu koncentracyjnego. Figura została postawiona na działce p. Władysława z dala od granic miasta. Ówczesne władze nie wyraziły bowiem zgody na jej usytuowanie w bliższej odległości od Śremu. Opiekę nad świątkiem sprawują mieszkańcy okolicznych domów.

(str.97)
Grzymysław, gm. Śrem
Figura Krzyża Świętego

(127) Grzymysław, gm. Śrem

Figurka Matki Boskiej Różańcowej

Figurka Matki Boskiej Różańcowej znajduje się w ścianie domu nr 37 w Grzymysławiu. Wizerunek Matki Boskiej umieszczony został w prostokątnej niszy tegoż budynku. Matka Boska Różańcowa przedstawiona jest ze złożonymi rękami, z przewieszonym różańcem przez prawą rękę. Figurka jest dość zniszczona. Niestety, nie udało się uzyskać bliższych informacji na temat figury.

(str.97)
Grzymysław, gm. Śrem
Figurka Matki Boskiej Różańcowej

(128) Huby, gm. Dolsk

Figura Świętego (niezachowana)

Udało się pozyskać informacje, że na polu pp. Budzików stała dawniej figura świętego. Nie wiadomo jednak kogo dokładnie przedstawiała.

(129) Huby, gm. Dolsk

Krzyż przydrożny (niezachowany)

We wsi stał również krzyż przydrożny. Było to w czasach przed II wojną światową. Prawdopodobnie został zniszczony podczas działań wojennych.

(130) Iłowiec, gm. Brodnica

Figura Matki Boskiej Królowej Nieba i Ziemi

Figura wita przybyłych do kościoła pw. św. Andrzeja w Iłowcu. Usytuowana jest przed bramą, po prawej stronie. Na pierwszy rzut oka uwagę przyciąga ozdobna głowica nawiązująca do starożytnego porządku korynckiego. Kapitel jest zakończeniem wysokiej kolumny wyrastającej z dwuczłonowej bazy, której podstawę stanowi dwustopniowy cokół. Dwie części bazy cechują się różnymi kształtami. Matka Boska, depcząca stopą zło w postaci węża, umocowana jest na kuli ziemskiej. Jej głowa ozdobiona jest koroną, a w rękach, frontalnie do świata, Matka Boska trzyma Dzieciątka Jezus. Żywe kolory dodatkowo podkreślają charakterystyczne elementy figury, dodają jej blasku i świetności. Figura została sprowadzona przed I wojną światową przez ks. radcę Michała Dykierta, będącego w latach 1888–1912 proboszczem w Iłowcu.

(str.97)
Iłowiec, gm. Brodnica
Figura Matki Boskiej Królowej Nieba i Ziemi

(131) Iłowiec, gm. Brodnica

Figura św. Józefa z Dzieciątkiem Jezus

Figura znajduje się przy kościele pw. św. Andrzeja w Iłowcu. Św. Józef osadzony jest na niewysokim filarze zakończonym ozdobną głowicą. Podstawę świątka stanowi trójstopniowy cokół z niewielką kwadratową bazą. Na filarze w kształcie trapezu umieszczono inskrypcję: „Św. Józefie módl się za nami!”. Zajmuje ona w zasadzie całą frontálną część filaru. Św. Józef odziany jest w długie szaty i płaszcz. Lewą ręką trzyma małego Jezusa, a w prawej ma lilię. Dzieciątko owinięte szatą ma podkurczone nóżki.

(str.100)
Iłowiec, gm. Brodnica
Figura św. Józefa z Dzieciątkiem Jezus

(121)

(122)

(121)
Grabianowo, gm. Brodnica
Figura Najświętszego Serca
Pana Jezusa

(122)
Grodzewo, gm. Śrem
Krzyż przydrożny

(123)
Grzybno, gm. Brodnica
Krzyż przydrożny

(125)
Grzymysław, gm. Śrem
Krzyż przydrożny

(123)

(125)

(124)

(126)

(124)
Grzybno, gm. Brodnica
Kapliczka Matki Boskiej
Różańcowej

(126)
Grzymysław, gm. Śrem
Figura Krzyża Świętego

(127)
Grzymysław, gm. Śrem
Figurka Matki Boskiej
Różańcowej

(130)
Hówek, gm. Brodnica
Figura Matki Boskiej
Królowej Nieba i Ziemi

(127)

(130)

(132) Iłówiec, gm. Brodnica

Grota Matki Boskiej Różańcowej

Grota znajduje się na terenie kościoła pw. św. Andrzeja w Iłowcu. Została zbudowana z kamieni w 1932 r. W górnej jej części znajduje się łukowa nisza, a w niej figurka Matki Bożej z Lourdes poświęcona w roku budowy grotty. Poniżej, w małej niszy o nieregularnym kształcie, umieszczony jest krucyfiks. Matka Boska przedstawiona jest frontalnie, z dłońmi złożonymi do modlitwy i przewieszonym różańcem na prawej ręce. Odziana została w długie szaty i welon. Grota szczęśliwie przetrwała okres okupacji i nie została zniszczona.

(133) Iłówiec, gm. Brodnica

Kapliczka Matki Boskiej z Lourdes

Kapliczka usytuowana jest w centralnej części miejscowości, na skrzyżowaniu dróg prowadzących z Pecnej, z Czempinia i z Sucharzewa. Kapliczka ma nietypowy kształt. Jej postawę stanowi szeroka baza oddzielona fryzem od dużego i wysokiego korpusu zbudowanego w kształcie trapezu. Pośrodku jego części znajduje się oszklona nisza, wewnątrz której umieszczona jest figurka Matki Boskiej. Całość wieńczy krucyfiks umocowany na szczycie korpusu. Świątek związany jest z osobą Napoleona i został postawiony ku jego pamięci. Według miejscowej tradycji, tym miejscu Napoleon, przejeżdżając przez Iłówiec w dniu 16 lipca 1807, przystanął i spożywał śniadanie. Z osobą tego wybitnego męża stanu związane były nadzieje Polaków na odzyskanie niepodległości. W związku z powyższym, mieszkańcy wsi wybudowali na rozstaju dróg kapliczkę symbolizującą zwycięskie walki Napoleona. Świątek pierwotnie był wyższy, później skrócono jego górną część, co jest widoczne na zachowanych zdjęciach. Obiekt przetrwał lata wojenne, jednak, podniszczony po wojnie, wymagał odnowienia.

(134) Iłówiec, gm. Brodnica

Kapliczka św. Wawrzyńca

Kapliczka mieści się po lewej stronie drogi prowadzącej z Iłowca do Czempinia. Jest wkomponowana w murowane ogrodzenie. Drewniany płot od frontu zamyka trójkąt, który tworzy kapliczka wraz z ogrodzeniem. Świątek zbudowany jest z cegły. Składa się z wysokiej bazy oddzielonej od korpusu fryzem. W bazie umieszczona jest

(str.100)

*Iłówiec, gm. Brodnica
Grota Matki Boskiej
Różańcowej*

(str.101)

*Iłówiec, gm. Brodnica
Kapliczka Matki Boskiej
z Lourdes*

(str.101)

*Iłówiec, gm. Brodnica
Kapliczka św. Wawrzyńca*

płytką blendą, a w niej obrazek z wizerunkiem Matki Boskiej z Dzieciątkiem Jezus. W korpusie znajduje się łukowa jednostronna oszklona nisza, a w niej drewniana ludowa figurka św. Wawrzyńca. Całość obiektu wieńczy zamieszczony na szczycie krzyż. Historia kapliczki sięga lat przedwojennych i licznych pożarów, jakie nawiedzały wówczas wieś. Św. Wawrzyniec chroni od ognia, ale jest jednocześnie jego opiekunem i dba, aby żywioł ten nie wyrządził szkód. W tej też intencji świętego umieszczono w niszy. Podczas II wojny kapliczka została zniszczona, a ocalała część patrona była przechowywana przez panią Silską. Po wojnie świątek odbudowano. Św. Wawrzyniec spełnił się w swojej roli w latach 80., kiedy w czasie suszy wybuchł pożar. Wówczas jeden z mieszkańców stanął przed ogniem z figurą w ręku, pożar stracił na sile i tym samym spowodował mniej strat niż pierwotnie przewidywano. Obecnie figurka świętego jest kopią wykonaną przez Marka Zerbę. Oryginał został prawdopodobnie skradziony.

(135) Iłówiec, gm. Brodnica

Krzyż przydrożny

Krzyż znajduje się po lewej stronie drogi prowadzącej z Iłowca do Sucharzewa, na skrzyżowaniu z polną drogą do Grzybna. Krzyż jest wysoki drewniany, z metalową pasyjką przykrytą metalowym daszkiem. Ramiona krzyża wykończone są ozdobnymi wyłobieniami. Jest to z pewnością krzyż przedwojenny, ale nie jest znana dokładna data jego postawienia ani też intencja. Według relacji mieszkańców przetrwał okres okupacji i nie został zniszczony. Biorąc pod uwagę dość dobry stan krzyża, można domniemywać, iż jest już kolejnym postawionym w tym miejscu.

(136) Iłówiec Wielki, gm. Brodnica

Figura Najświętszego Serca Pana Jezusa

Figura znajduje się w Iłowcu Wielkim, zwanym Kościelnym, na terenie posesji nr 13, u pp. Wojciechowskich. Dwustopniowy kwadratowy cokół i osadzona na nim niska, również kwadratowa, dwupoziomowa baza stanowi podstawę dla wysokiej prostej kolumny z zakończoną w stylu korynckim głowicą. Na bazie, frontalnie, umieszczona jest inskrypcja: „Ignacy i Florentyna Wojciechowscy 1888”. Wskazuje ona na fundatorów oraz datę powstania świątka. Najświętsze Serce Pana Jezusa było pierwszym świątkiem powstałym w Iłowcu Wielkim. Intencja, jaka towarzyszyła fundatorom, była prośba

(str.101)

*Iłówiec, gm. Brodnica
Krzyż przydrożny*

(str.100)

*Iłówiec Wielki, gm. Brodnica
Figura Najświętszego Serca
Pana Jezusa*

(131)

(132)

(131)
Iłówiec, gm. Brodnica
Figura św. Józefa
z Dzieciątkiem Jezus

(132)
Iłówiec, gm. Brodnica
Grota Matki Boskiej
Różańcowej

(137)
Iłówiec Wielki, gm. Brodnica
Figura Matki Boskiej Królowej
Nieba i Ziemi

(136)
Iłówiec Wielki, gm. Brodnica
Figura Najświętszego Serca
Pana Jezusa

(137)

(136)

(133)
Iłówiec, gm. Brodnica
Kapliczka Matki Boskiej
z Lourdes

(135)
Iłówiec, gm. Brodnica
Krzyż przydrożny

(134)
Iłówiec, gm. Brodnica
Kapliczka św. Wawrzyńca

(133)

(135)

(134)

Zachowanie lokalnego dziedzictwa ...

o zdrowie, łaski i opiekę nad domostwem i gospodarstwem. Figurą opiekują się pp. Urszula i Jan Wojciechowscy – obecni jej właściciele. Ostatnie odnowienie figury miało miejsce w 2011 r.

(137) Iłowiec Wielki, gm. Brodnica

Figura Matki Boskiej Królowej Nieba i Ziemi

Figura znajduje się w Iłowcu Wielkim, przy posesji nr 11. Wizerunek Matki Boskiej Królowej Nieba i Ziemi osadzony jest na wysokim kwadratowym filarze zakończonym prostą głowicą, a poprzedzonym niewysoką bazą, dla której podstawę stanowi dwustopniowy cokół. Matka Boska przedstawiona jest jako stojąca na kuli ziemskiej i depcząca głowę węża. Figura, pochodząca z fundacji pp. Michaliny i Macieja Ludwiczaków, postawiona została przed I wojną światową. Stało się to dzięki zaangażowaniu ks. radcy Michała Dykierta, który funkcję proboszcza w Iłowcu pełnił w latach 1886–1912. Sprowadził on wówczas figurę wraz z Matką Boską stojącą przy bramie wejściowej do kościoła w Iłowcu. Przy figurze modlono się o zdrowie, szczęście oraz łaski potrzebne w dniu codziennym. Matka Boska szczęśliwie przetrwała okres okupacji, dokładnie ukryta w kuchni za piecem kaflowym. O świątek dbają pp. Krystyna i Ryszard Bendzińscy – obecni jej właściciele.

(138) Iłowiec Wielki, gm. Brodnica

Figura Najświętszego Serca Matki Boskiej

Figura jest usytuowana w Iłowcu Wielkim, przy posesji nr 3, u pp. Bączyków. Cały obiekt ma ok. 5 m wysokości. Wyjątkowa w tej budowlu i chyba jedyna taka w regionie śremskim jest wysoka kwadratowa głowica, na której umieszczono Matkę Boską. Głowica jest zwieńczeniem prostej kolumny osadzonej na dwupoziomowej bazie. Podstawę dla całości stanowi niski kwadratowy cokół. Świątek został postawiony przez Wojciecha Bączyka, jako wotum wdzięczności za ocalenie podczas I wojny światowej. Przystał on postawić figurę ku czci Maryi, jeśli tylko powróci szczęśliwie do domu. Powrócił i słowa dotrzymał. Podczas okupacji niemieckiej Matkę Boską zakopano i dzięki temu przetrwała ona czas wojenny. Figurą opiekują się pp. Helena i Alojzy Bączykowie – obecni właściciele.

(str.100)

*Iłowiec Wielki, gm. Brodnica
Figura Matki Boskiej Królowej
Nieba i Ziemi*

*Iłowiec Wielki, gm. Brodnica
Figura Najświętszego Serca
Matki Boskiej*

(str.106)
*Iłowiec Wielki, gm. Brodnica
Krzyż przydrożny*

(139) Iłowiec Wielki, gm. Brodnica

Krzyż przydrożny

Jeden z trzech krzyży w Iłowcu Wielkim znajduje się po prawej stronie drogi Śrem – Czempin. Jest to krzyż metalowy, z ozdobnie ściętymi zakończeniami belek. Pośrodku zawieszona jest niewielka pasyjka, a pomiędzy belkami widoczne są promienie bijące od Chrystusa. Boża Męka otoczona jest małym metalowym płotkiem. Pierwszy drewniany krzyż stojący w tym miejscu postawił na krańcach swoich ziem Wojciech Wojciechowski w prywatnej, nikomu nieznannej intencji. Narazony na czynniki atmosferyczne, z biegiem lat, uległ zniszczeniu. Obecnie stojący metalowy krzyż, po roku 2000 został postawiony przez pp. Urszulę i Jana Wojciechowskich.

(140) Iłowiec Wielki, gm. Brodnica

Kapliczka Matki Boskiej Niepokalanie Poczętej

Kapliczka znajduje się na terenie posesji nr 18, u pp. Górkowskich. Na cały świątek składa się kwadratowy cokół i umieszczona na nim niewielka, również kwadratowa baza. Z niej wyrasta prostokątny filar utrzymujący korpus kapliczki, przykryty dwuspadowym daszkiem. W korpusie znajduje się otwarta z obu stron, ostrołukowa nisza, w której umieszczono figurkę Matki Boskiej Niepokalanie Poczętej. Kapliczka powstała ok. 1993 r. Wybudował ją Kazimierz Górkowski, a Matka Boska została przekazana przez sąsiadów, u których dotąd była przechowywana na strychu.

(141) Iłowiec Wielki, gm. Brodnica

Krzyż przydrożny

Drugi krzyż przydrożny znajdujący się w Iłowcu Wielkim usytuowany jest w lesie. Stoi on w pobliżu dawnego cmentarza, na którym pochowano zmarłych na cholera i tyfus podczas epidemii sprzed 300 lat. Jest to wysoki drewniany krzyż, z metalową pasyjką przykrytą daszkiem, otoczony metalowym płotem. Krzyż tutaj stał już przed II wojną światową, ale w trakcie jej trwania został zniszczony. Ten obecnie stojący pochodzi z fundacji Leona Szczepaniaka i został postawiony 16 czerwca 1983 r. Data ta wiąże się z pielgrzymką Jana Pawła II do Polski, a krzyż jest pamiątką tego wydarzenia. Zaangażowani w jego postawienie byli: Leon Szczepaniak i jego syn Andrzej, ks. proboszcz Czesław Wojciechowski

(str.106)
*Iłowiec Wielki, gm. Brodnica
Kapliczka Matki Boskiej
Niepokalanie Poczętej*

(str.106)
*Iłowiec Wielki, gm. Brodnica
Krzyż przydrożny*

Zachowanie lokalnego dziedzictwa ...

z Czempinia oraz organista z parafii w Czempiniu. Każdego roku, 16 czerwca, do krzyża udaje się pielgrzymka wiernych z Czempinia.

(142) Hówiec Wielki, gm. Brodnica

Krzyż przydrożny

Ostatni z trzech krzyży przydrożnych w Hówcu Wielkim znajduje się również w lesie, przy leśnej drodze prowadzącej do Ogieniowa. Jest to metalowy krzyż, z ozdobnym trójlistnym zakończeniem belek i metalową pasyjką pośrodku ramion. Na dole pionowej belki wyryta jest data: „03.VI.1997”. Krzyż postawił Leon Szczepaniak. Początkowo w tym miejscu stała kapliczka św. Wawrzyńca. Obydwa obiekty sakralne upamiętniały jednak to samo wydarzenie z 1881 r. Z rąk leśniczego zginął tutaj 25-letni Jan Polowczyk z Czempinia. Wraz z narzeczoną wybrał się on w listopadzie 1881 r. do Czempinia kupić buty do ślubu. Po zakupach odprowadził wybrankę serca do Hówca Wielkiego, a sam ruszył w drogę powrotną. Przy krzyżu spotkał leśniczego, który postanowił mu odebrać oficerki. Nie wahał się zastrzelić Jana i zakopał jego zwłoki. Narzeczona słyszała strzały, ale nie przypuszczała, że ofiarą padł Jan. Niespokojna z powodu braku kontaktu z Janem zawiadomiła o jego zniknięciu. W trakcie poszukiwań szybko znaleziono grób i zakopane w nim zwłoki Jana. Na kamieniu pod krzyżem został wyryty napis: „Jan Polowczyk zastrzelony Lat 25 11.1881” i jest to dowód na wiarygodność tego wydarzenia. Druga wersja sugeruje, że chłopak zginął, ponieważ leśniczy był smakoszem ludzkiej wątroby. Tej prawdziwości miała dowodzić rana w ciele Jana. Na pamiątkę tego tragicznego wydarzenia rodzina zmarłego ufundowała kapliczkę św. Wawrzyńca. Podczas wojny została ona zniszczona, a po wojnie zastąpiono ją krzyżem.

(143) Jarosławki, gm. Książ Wlkp.

Krzyż przydrożny

Krzyż przydrożny znajduje się w Jarosławkach, przy polnej drodze prowadzącej do Dobczyna. Jadąc od strony Dobczyna, należy jechać przez Jarosławki prosto i wypatrywać krzyża po lewej stronie. Jest to drewniany stary przekrzywiony krzyż, z metalową pasyjką, stojący przy drzewach. Z pewnością łatwiej go zauważyć jadąc od strony Dobczyna. Dziś jest on dużo niższy niż pierwotnie. Z biegiem lat ulegał stopniowemu niszczeniu i coraz głębiej wkopywano go w ziemię. Prawdopodobnie inten-

(str.107)

Hówiec Wielki, gm. Brodnica

Krzyż przydrożny

(str.107)

Jarosławki, gm. Książ Wlkp.

Krzyż przydrożny

(144) Jarosławki, gm. Książ Wlkp.

Krzyż przydrożny

Drugi krzyż w Jarosławkach położony jest w centralnej części wsi, przy budynkach mieszkalnych. Jadąc od strony Konarskiego, należy skręcić w lewo w kierunku zabudowań. Krzyż znajduje się po prawej stronie. Jest drewniany, z metalową pasyjką i ładnymi wyżłobieniami. Krzyż w tym miejscu został postawiony przed II wojną światową. Podczas wojny podzielił los drugiego krzyża i został wywieziony na cmentarz do Wieszczyzna. Z cmentarza już nie powrócił na swoje dawne miejsce. Dopiero na przełomie lat 70. i 80. został postawiony m.in. przez Stanisława Olejniczaka nowy krzyż. Ufundowany był przez Państwowe Gospodarstwo Rolne z siedzibą w pałacu w Jarosławkach i przy pałacu został też ustawiony. Obecnie stojący krzyż został postawiony i wykonany w 2010 r. przez Tomasza Zyfferta – stolarza z Rusocina. Taki sam krzyż p. Tomasz zrobił także dla Feliksowa. Krzyż poświęcił ks. proboszcz Ryszard Jankowiak podczas świąt wielkanocnych w 2010 r.

(145) Jarosławki, gm. Książ Wlkp.

Kapliczka nadrzeczna (niezachowana)

Kapliczka zawieszona była na dębie wyznaczającym granicę trzech wiosek: Jarosławek, Dobczyna i Feliksowa. Tego typu świątek jest już coraz mniej spotykany. Kapliczka przedstawiała oszkloną z trzech stron skrzyneczkę z szerszą częścią frontową. W środku zawieszona była pasyjka oraz obrazek Matki Boskiej. Nie wiadomo, co się stało z tym świątkiem. Natomiast z jej powstaniem związane są dwie historie. Jedna mówi o tym, że kapliczka była prośbą o szczęśliwą podróż do Ameryki, dokąd jeden z mieszkańców wybierał się do pracy i jednocześnie wyrazem chęci zostawienia po

(140)

(139)

(141)

(140)
Iłowiec Wielki, gm. Brodnica
Kapliczka Matki Boskiej
Niepokalanie Poczętej

(139)
Iłowiec Wielki, gm. Brodnica
Krzyż przydrożny

(141)
Iłowiec Wielki, gm. Brodnica
Krzyż przydrożny

(142)
Iłowiec Wielki, gm. Brodnica
Krzyż przydrożny

(143)
Jarosławki, gm. Książ Wlkp.
Krzyż przydrożny

(144)
Jarosławki, gm. Książ Wlkp.
Krzyż przydrożny

(146)
Jaszkowo, gm. Brodnica
Krzyż przydrożny

(142)

(144)

(143)

(146)

sobie jakiegoś śladu. Druga historia mówi o stadninie koni w Dobczynie i jej właścicieli, który w każdą niedzielę płał konie w stawie znajdującym się przy dębnie. Pewnej niedzieli jeden koń tonął i wciągnął pod wodę pozostałe zwierzęta. Od tego wydarzenia zaczęło koło stawku straszyć. Ludzie opowiadali, że było widać konie i psy wychodzące ze stawu. W związku z tym stawek nazywano: „diabółkiem” lub „diabelkiem”. Aby wygnać z tego miejsca złe moce, na drzewie zawieszono święty obrazek z wizerunkiem Matki Boskiej. Przestało straszyć, ale mieszkańcy dalej przychodzili się tu modlić, także w czasie wojny. Początkowo na drzewie wisiał sam obrazek. W późniejszym czasie Sylwester Piasecki wykonał zadaszanie. Mniej więcej około 1980 r., może wcześniej, Antoni Stachowiak wykonał nową obudowę i powiesił w niej zakupiony nowy obrazek i pasyjkę.

(146) Jaskowo, gm. Brodnica

Krzyż przydrożny

Krzyż w Jaskowie znajduje się na zakręcie drogi Śrem–Brodnica, po jej lewej stronie, naprzeciwko Centrum Hipiki A. Chłapowskiego. Jest to wysoki drewniany krzyż z wyżłobieniami na zakończeniach belek. Pośrodku umocowano wizerunek Jezusa Chrystusa z przewieszoną na prawo głową. Ta Boża Męka otoczona jest metalowym ogrodzeniem. Krzyż został postawiony na rozstaju dróg, co należy do najstarszych intencji stawiania świątków przydrożnych. Nieznany jest dokładny czas jego powstania. Z pewnością istniał przed II wojną światową. W latach 80. krzyż został odnowiony oraz wykonano opłotowanie. Zaangażowani w te prace byli: Ludwik Baraniak i kowal Tadeusz Kamzelak. Krzyż jest zadbany i przystrojony kwiatami.

(147) Jaskowo, gm. Brodnica

Kapliczka św. Franciszka

Kapliczka św. Franciszka w Jaskowie znajduje się na terenie Centrum Hipiki. Świątek usytuowany jest około 20 m za bramą główną, po prawej stronie, na szczycie budynku gospodarczego. Figura umieszczona została w oszklonej drewnianej gablocie, wykończonej spadowym daszkiem. Podstawę kapliczki stanowi natomiast wysoki postument wykonany z czerwonej cegły, wykończony trójpoziomą głowicą. Kapliczka została postawiona w 1995 r. przez właściciela Centrum – Pana Antoniego Chłapowskiego.

(str.107)

*Jaskowo, gm. Brodnica
Krzyż przydrożny*

(str.112)

*Jaskowo, gm. Brodnica
Kapliczka św. Franciszka*

Drewniana rzeźba, otrzymana od Braci Franciszkanów, została przywieziona z Francji. Św. Franciszek uznawany jest za patrona m.in. zwierząt i pokoju i w intencji błagalnej o opiekę nad zwierzętami został też postawiony. O świątek dba Antoni Chłapowski.

(str.113)

*Jaskowo, gm. Brodnica
Figurka Matki Boskiej*

(148) Jaskowo, gm. Brodnica

Figurka Matki Boskiej

Figurka Matki Boskiej znajduje się w Jaskowie na terenie Centrum Hipiki Jaskowo. Umieszczona jest na półeczce na dębnie, tuż przy przystani na Warcie. Jest dziełem poznańskiego rzeźbiarza, monumentalisty p. Andrzeja Biernackiego. Artysta wykonał tę niewielką figurkę z piaskowca w 2003 r. Przez p. Antoniego Chłapowskiego – właściciela Centrum Hipiki, nazywana jest Matką Boską Jaskowską.

(str.112)

*Jaskowo, gm. Brodnica
Figura Matki Boskiej
Niepokalanie Poczętej*

(149) Jaskowo, gm. Brodnica

Figura Matki Boskiej Niepokalanie Poczętej

Figura Matki Boskiej w Jaskowie usytuowana jest za budynkiem Izby Pamięci bł. Edmunda Bojanowskiego. Postać Matki Boskiej stoi na wysokim prostokątnym postumencie wykonanym z dużych kamieni, na którym umieszczona została metalowa kapliczka. Nieoszklona, składa się z czterech filarków ozdobionych liśćmi i winogronami, z daszkiem zakończonym krzyżykiem. Matka Boska przedstawiona jest na kuli ziemskiej, z rozłożonymi rękami i stopami depczącymi węża. Kapliczka powstała z końcem lat 90. XX w. dzięki Siostrom Służebniczkom, które chciały przywrócić dawną obecność Matki Boskiej w tym miejscu.

(str.113)

*Jeleńczewo, gm. Śrem
Krzyż przydrożny*

(150) Jeleńczewo, gm. Śrem

Krzyż przydrożny

Krzyż przydrożny w Jeleńczewie znajduje się po prawej stronie drogi prowadzącej z Mórki do Dalewa, tuż przy skrócie w polną drogę w kierunku Jeziora Mórka. W zasadzie to krzyż stoi na granicy Mórki i Dalewa. Wysoki drewniany krzyż ma pośrodku ramion zawieszoną metalową pasyjkę. Na dole pionowej belki widnieje wyryta data: „83” wskazująca na r. 1983 jako datę powstania krzyża Bożej Męki. Jest to kolejny krzyż powstały w tym miejscu. Wiadomo bowiem, iż stał tutaj jeszcze przed wojną, a w czasie okupacji hitlerowskiej został zniszczony.

(151) Kadzewo, gm. Śrem

Figura Matki Boskiej Niepokalanie Poczętej

Figura ta znajduje się po prawej stronie drogi prowadzącej z Nochówka do Kadzewa. Podstawę figury stanowi wysoka prosta kolumna oparta na dwustopniowym betonowym cokole. Do góry zwieńczona jest głowicą, na której osadzono Matkę Boską. Postać została przedstawiona na kuli ziemskiej z nogą deptającą głowę węża. Całość otoczona jest drewnianym płotem. Świątek powstał w latach przedwojennych z fundacji hrabiego Żółtowskiego. Podczas okupacji kolumna została przewrócona, a sama figura była przechowywana w jednym z domostw. Po zakończeniu działań wojennych świątek powrócił na swoje dawne miejsce.

(152) Kadzewo, gm. Śrem

Figura św. Stanisława (niezachowana)

Przed wojną stała we wsi figura św. Stanisława usytuowana przy drodze prowadzącej z Kadzewa do Mórki. W czasie okupacji Niemcy urządzili sobie nieopodal polowanie. Strzelając do figury, zniszczyli ją, a po zakończeniu wojny figury nie odbudowano.

(153) Kadzewo, gm. Śrem

Figura św. Jana Nepomucena (niezachowana)

Figura stała we wsi przed II wojną światową. Po jej wybuchu z rozkazu niemieckiego okupanta została rozebrana.

(154) Kaleje, gm. Śrem

Figura Matki Boskiej Niepokalanie Poczętej

Niewielka figurka Matki Boskiej Niepokalanie Poczętej znajduje się w Kalejach, we frontowej ścianie budynku mieszkalnego nr 4, u pp. Stępów. Świątek umieszczony został w głębokiej, łukowo zamkniętej niszy. Pod nią znajduje się dość duża tablica z inskrypcją: „O MARJO UCIECZKO GRZESZNYCH MÓDL SIĘ ZA NAMI”. Figurka została ufundowana podczas budowy domu w 1945 r. przez pp. Stanisławę i Jana Sobiechów. Powstała w intencji błagalnej, z prośbą o opiekę Opatrzności Bożej nad rodziną i całym domostwem.

(str.112)

Kadzewo, gm. Śrem
Figura Matki Boskiej
Niepokalanie Poczętej

Kaleje, gm. Śrem
Figura Matki Boskiej
Niepokalanie Poczętej

Kaleje, gm. Śrem
Krzyż przydrożny

(str.113)
Kaleje, gm. Śrem
Krzyż przydrożny

(str.113)
Kaleje, gm. Śrem
Kapliczka Krzyża Świętego

(155) Kaleje, gm. Śrem

Krzyż przydrożny

Jeden z dwóch krzyży przydrożnych we wsi znajduje się przy posesji pp. Stępów (nr 4) w Kalejach. Jest to wysoki drewniany krzyż z metalową pasyjką. Miejskowa legenda głosi, że pierwotny krzyż postawiono w tym miejscu z polecenia św. Wojciecha, który przechodząc tędy, wbił kij w ziemię i nakazał postawić Bożą Mękę. Nie udało się ustalić dokładnej daty postawienia krzyża. Wiadomo jednak, iż podczas okupacji niemieckiej, w 1941 roku, krzyż został zniszczony przez hitlerowców. Po wojnie prawdopodobnie został odbudowany. W 1980 roku postawiono nowy drewniany krzyż z zakończeniami ramion w kształcie trójliścia. Upływ czasu wymusił w 2012 r. wymianę spróchniałej już Bożej Męki. Nowy krzyż ufundowała rodzina Andrzeja Stępy, natomiast wykonaniem zajęła się rodzina pp. Hendzelków. Uroczystego poświęcenia dokonał ks. proboszcz Włodzimierz Jackiewicz z parafii pw. św. Wawrzyńca w Zaniemyślu. Uroczystość ta miała miejsce podczas wielkanocnego święcenia potraw 7 kwietnia 2012 r. Boża Męka jest miejscem gromadzenia się mieszkańców na nabożeństwach majowych.

(156) Kaleje, gm. Śrem

Krzyż przydrożny

Drugi krzyż przydrożny we wsi można zlokalizować po prawej stronie polnej drogi prowadzącej z Kalej do Zaniemyśla. Jest to krzyż dość wysoki, drewniany, z zawieszoną pośrodku ramion dużą metalową pasyjką. Według informacji zachowanych w pamięci mieszkańców, pierwotny krzyż został postawiony przez Witolda Jana Watta-Skrzydlewskiego – ówczesnego właściciela ziemskiego. Wówczas usytuowany był po lewej stronie drogi. W czasie II wojny światowej podzielił los innych świątków i został usunięty przez okupanta niemieckiego. W latach 70. XX w. powstał nowy krzyż, tym razem ustawiono go po prawej stronie drogi, gdzie stoi do dnia dzisiejszego.

(157) Kaleje, gm. Śrem

Kapliczka Krzyża Świętego

Niewielka kapliczka Krzyża Świętego znajduje się w Kalejach w budynku mieszkalnym nr 40. Krzyżyk święty wraz z wizerunkiem Pana Jezusa umieszczony został

(147)

(149)

(151)

(147)
Jaszkowo, gm. Brodnica
Kapliczka św. Franciszka

(149)
Jaszkowo, gm. Brodnica
Figura Matki Boskiej
Niepokalanie Poczętej

(151)
Kadzewo, gm. Śrem
Figura Matki Boskiej
Niepokalanie Poczętej

(150)

(148)

(150)
Jeleńczewo, gm. Śrem
Krzyż przydrożny

(148)
Jaszkowo, gm. Brodnica
Figurka Matki Boskiej

(156)
Kaleje, gm. Śrem
Krzyż przydrożny

(157)
Kaleje, gm. Śrem
Kapliczka Krzyża Świętego

(156)

(157)

Zachowanie lokalnego dziedzictwa ...

w płytkiej łukowej niszy. Nad nią znajduje się napis: „MCMXXI”. Nie udało się pozyskać bliższych informacji na temat kapliczki.

(158) Kaleje, gm. Śrem

Krzyż przydrożny (niezachowany)

Z relacji mieszkańców wynika, iż przed wybuchem II wojny światowej stał we wsi jeszcze jeden krzyż. Został jednak zniszczony przez Niemców w 1940 r.

(159) Kawcze, gm. Śrem

Krzyż przydrożny

Jedynym obiektem małej architektury sakralnej we wsi Kawcze jest krzyż przydrożny. Znajduje się on po lewej stronie drogi, w centralnej części wsi. Wysoki, drewniany, z zawieszoną małą pasyjką pośrodku ramion, otoczony został metalowym płotem. Na opłotowaniu zawieszono metalową tablicę z inskrypcją: „OD POWIETRZA, GŁODU, OGNI A WOJNY ZACHOWAJ NAS PANIE”. Pierwszym świątkiem postawionym w tym miejscu była kapliczka zamieniona w 1926 r. na krzyż. Jego fundatorami byli mieszkańcy wsi, którzy prosili o opiekę, łaski i błogosławieństwo dla całej społeczności wiejskiej. Podczas II wojny światowej ta Boża Męka została prawdopodobnie zniszczona. Według relacji miejscowych, dopiero w r. 1982 ponownie postawiono krzyż stojący do dzisiaj.

(160) Kielczyn, gm. Książ Wlkp.

Krzyż przydrożny

Przydrożny krzyż w Kielczynie znajduje się przy wjeździe do wsi, wzdłuż drogi Śrem–Książ Wlkp. Usytuowany jest, jadąc od strony Śremu, po prawej stronie, na niewielkim wzniesieniu. Jest to dość wysoki drewniany krzyż z niewielkim opłotowaniem, stojący w towarzystwie równie wysokich drzew. Został postawiony na początku XX w. przez Franciszka Szymankiewicza z Kielczyna. Brak jest informacji o losie krzyża w czasie wojny. Nie wiadomo też, czy po wojnie został postawiony nowy krzyż. Na pewno odnowienie Bożej Męki miało miejsce w 1976 r. podczas nawiedzenia Obrazu Matki Boskiej Częstochowskiej. Dawniej przy krzyżu odbywało się święcenie potraw wielkanocnych. W maju 2012 r., staraniem mieszkańców, krzyż wymieniono na nowy. Poświęcenia dokonał ks. proboszcz Andrzej Dolski z parafii w Książu Wlkp.

(str.118)

Kawcze, gm. Śrem
Krzyż przydrożny

(str.118)

Kielczyn, gm. Książ Wlkp.
Krzyż przydrożny

(str.118)
Kielczynek, gm. Książ Wlkp.
Krzyż przydrożny

(161) Kielczynek, gm. Książ Wlkp.

Krzyż przydrożny

Krzyż przydrożny w Kielczynku odnajdziemy na końcu wsi, po lewej stronie drogi prowadzącej do Zaborowa. Drewniany krzyż z pasyjką Jezusa Chrystusa i umocowanym niżej ryngrafem Matki Boskiej osadzony został na postumencie obłożonym klinkierem. Wcześniej w tym miejscu stał rzadko spotykany, dwustronny krzyż przydrożny. Po obu stronach poprzedniego krzyża znajdowała się zadaszona metalowa pasyjka. Całość otoczona była metalowym opłotowaniem. Jeszcze dawniej pod pasyjką znajdowała się tabliczka, a na niej napis: „17.03.1977”. Prawdopodobnie jest to data postawienia krzyża. W 2012 r., z inicjatywy pp. Wolińskich – opiekujących się krzyżem, zdecydowano o postawieniu nowej Bożej Męki. Część funduszy na ten cel przeznaczono ze złomowania starego płotu, resztę dofinansowali pp. Wolińscy. Wykonaniem krzyża zajął się Jarosław Gendaszyk – stolarz z Książa Wlkp., natomiast klinkier położył p. Pietrzak z Chrząstowa. Pasyjka pochodzi z domu Państwa Wolińskich. Krzyż poświęcił ks. proboszcz Marian Kieroń. Tą Bożą Męką nadal opiekują się pp. Wolińscy.

Kielczynek, gm. Książ Wlkp.
Kapliczka Matki Boskiej

(162) Kielczynek, gm. Książ Wlkp.

Kapliczka Matki Boskiej

Przydrożna kapliczka Matki Boskiej znajduje się w Kielczynku, przy posesji nr 28, u pp. Tomczaków. Prosta baza oddzielona jest od korpusu schodkowym fryzem. W korpusie, we frontowej niszy, umieszczona została figura Matki Boskiej. Całość wieńczy dwuspadowy daszek. Na bazie umocowano dwa obrazki. W górnej jej części znajduje się obraz Jana Pawła II, a poniżej obraz św. Wawrzyńca, który znalazł tutaj miejsce ze względu na istniejącą dawniej nieopodal kapliczkę św. Wawrzyńca. Kapliczka ta stała w polu, została zniszczona przez Niemców i nigdy jej nie odbudowano. Na jej pamiątkę powrócił obrazek świętego. Obecnie stojąca kapliczka została, przy dużym wsparciu mieszkańców wsi, postawiona przez Antoniego Janaszaka. Poświęcono ją około 1945 r. W 2011 roku kapliczkę odnowiono z funduszy zebranych wśród mieszkańców Kielczyna.

(163) Kiełczynek, gm. Książ Wlkp.

Krzyż przydrożny

Przydrożny krzyż znajduje się na końcu wsi, w drugiej, południowo-zachodniej części Kiełczyńka, po lewej stronie, przy posesji nr 62. Jest to dość wysoki drewniany krzyż z metalową pasyjką. Został postawiony i wykonany przez Lucjana Cieślaka w 2009 r. Intencją postawienia było podziękowanie za wszystkie otrzymane łaski. Główną fundatorką była teściowa p. Lucjana – Zofia Woźniak; krawężniki natomiast przekazano za darmo. Pracami wykończeniowymi wokół krzyża zajęli się synowie pp. Marii i Lucjana Cieślaków. Krzyżem opiekuje się rodzina Cieślaków.

(164) Kołacin, gm. Książ Wlkp.

Kapliczka Matki Boskiej

W Kołacinie znajdują się trzy świątki przydrożne. Najstarszy z nich, kapliczka Matki Boskiej, mieści się w centralnej części wsi. Wjeżdżając od strony Mchów, należy skręcić drogą asfaltową w prawo, gdzie na jej końcu, przy skrzyżowaniu mieści się obiekt naszego zainteresowania. Upływ czasu zaznaczył się w wyglądzie kapliczki. Sama kapliczka składa się z prostej, kwadratowej bazy oddzielonej od korpusu dwusiodłowym fryzem. Całość przykryta jest dwuspadowym daszkiem. W górnej części bazy widnieje obrazek Matki Boskiej. W korpusie znajduje się głęboka nisza oszklona z trzech stron. W niej znalazło się miejsce dla figurki Matki Boskiej. Świątek otoczony jest murkiem wykonanym z tej samej cegły co kapliczka. Budowla ta historią sięga jeszcze czasów sprzed I wojny światowej. Wtedy to Józef Grześkowiak zdecydował się ją zbudować. Fundator był wielkim patriotą i postawił ją w celu zaakcentowania i obrony polskość oraz religii przed zaborcą. W czasie II wojny światowej kapliczka została rozebrana, ale po zakończeniu działań wojennych postawiona na nowo. W okresie Bożego Ciała ustawiany jest w tym miejscu ołtarz.

(165) Kołacin, gm. Książ Wlkp.

Kapliczka św. Józefa

Aby dotrzeć do kapliczki, należy z drogi Mchy–Kołacin skręcić w lewo na początku wsi w pełną drogę i wypatrywać jej po prawej stronie. W jej budowie możemy wyróżnić kwadratową bazę oraz również kwadratowy, podobnej wysokości korpus zwieńczony

(str.118)
Kiełczynek, gm. Książ Wlkp.
Krzyż przydrożny

(str.119)
Kołacin, gm. Książ Wlkp.
Kapliczka Matki Boskiej

(str.117)
Kołacin, gm. Książ Wlkp.
Kapliczka św. Józefa

(str.119)
Kołacin, gm. Książ Wlkp.
Figura Najświętszego Serca
Jezusowego

dwuspadowym daszkiem z umieszczonym na szczycie krzyżem. W górnej części bazy znajduje się płytka blenda z obrazkiem Matki Boskiej. W korpusie, w dość wysokiej łukowej niszy, umieszczona jest figura św. Józefa. Wcześniej we wnęce znajdowała się postać św. Wawrzyńca. W takiej formie kapliczka została ufundowana przez Krzysztofa hrabiego Mielżyńskiego około 1910 r. Wówczas, podobnie jak w Mchach, hrabia ufundował dla wsi figurę św. Wawrzyńca, aby ten chronił mieszkańców i majątek przed częstymi pożarami i uderzeniami pioruna. W tej intencji odbywały się procesje do owej kapliczki. Świątek został zniszczony wraz z nadejściem wojsk niemieckich podczas II wojny światowej, w 1939 r. Znalezione potłuczoną figurę przechowywał przez okres wojenny Kazimierz Grocholski. Po zakończeniu wojny oczywiste było, że kapliczka musi zostać odbudowana. Jednak, pomimo wysiłków mieszkańców, nigdzie nie udało się zakupić figury św. Wawrzyńca. Ta potłuczona nie nadawała się nawet do posklejania. W zastępstwie kupiono figurę św. Józefa z Dzieciątkiem na ręku i w 1946 r. kapliczka została odbudowana. Prawie 20 lat później poświęcił ją ks. Miłkołaj Piaskowski. Odbywają się tutaj nabożeństwa majowe. Kapliczka jest bardzo za dbana. W 2011 r. została odnowiona. Wycięto krzewy i otaczający żywopłot. Pracami malarskimi zajął się Piotr Grocholski. Fundusze na odnowienie zebrali mieszkańcy części Kołacina zwanej wioską pegeerowską i wykonali remont we własnym zakresie. Dzięki temu ten obiekt sakralny zyskał na jasności i powstał niemalże na nowo.

(166) Kołacin, gm. Książ Wlkp.

Figura Najświętszego Serca Jezusowego

Figura znajduje się w zachodniej części wsi Kołacin. Jadąc od Mchów, należy skręcić w prawo w stronę zabudowań. Figura usytuowana jest na łuku drogi po lewej stronie na posesji nr 5 Państwa Zagórskich. Umieszczona została na prostej kolumnie, która wyrasta z kwadratowej bazy. W jej dolnej części widnieje blenda z napisem „Błogosław Nam Jezu”. Świątek usytuowany wśród kwiatów i zieleni bardzo ładnie się prezentuje. Historia figury jest podobna do tych poprzednich. Stała jeszcze przed wojną, wtedy jednak, drewniana, przedstawiała postać Jezusa Frasobliwego. Po wybuchu wojny, rozkazem Niemców, niechętnie, ale została rozebrana przez mieszkańców. To ją uchroniło przed całkowitym zniszczeniem. Była przechowywana przez okres wojenny w domu jednego z mieszkańców wsi. Mieszkańcy chcieli, aby figura wróciła na

(159)

(160)

(161)

(163)

(159)
Kawcze, gm. Śrem
Krzyż przydrożny

(160)
Kielczyn, gm. Książ Wlkp.
Krzyż przydrożny

(161)
Kielczynek, gm. Książ Wlkp.
Krzyż przydrożny

(163)
Kielczynek, gm. Książ Wlkp.
Krzyż przydrożny

(164)
Kołacín, gm. Książ Wlkp.
Kapliczka Matki Boskiej

(167)
Konarskie, gm. Książ Wlkp.
Figura Matki Boskiej

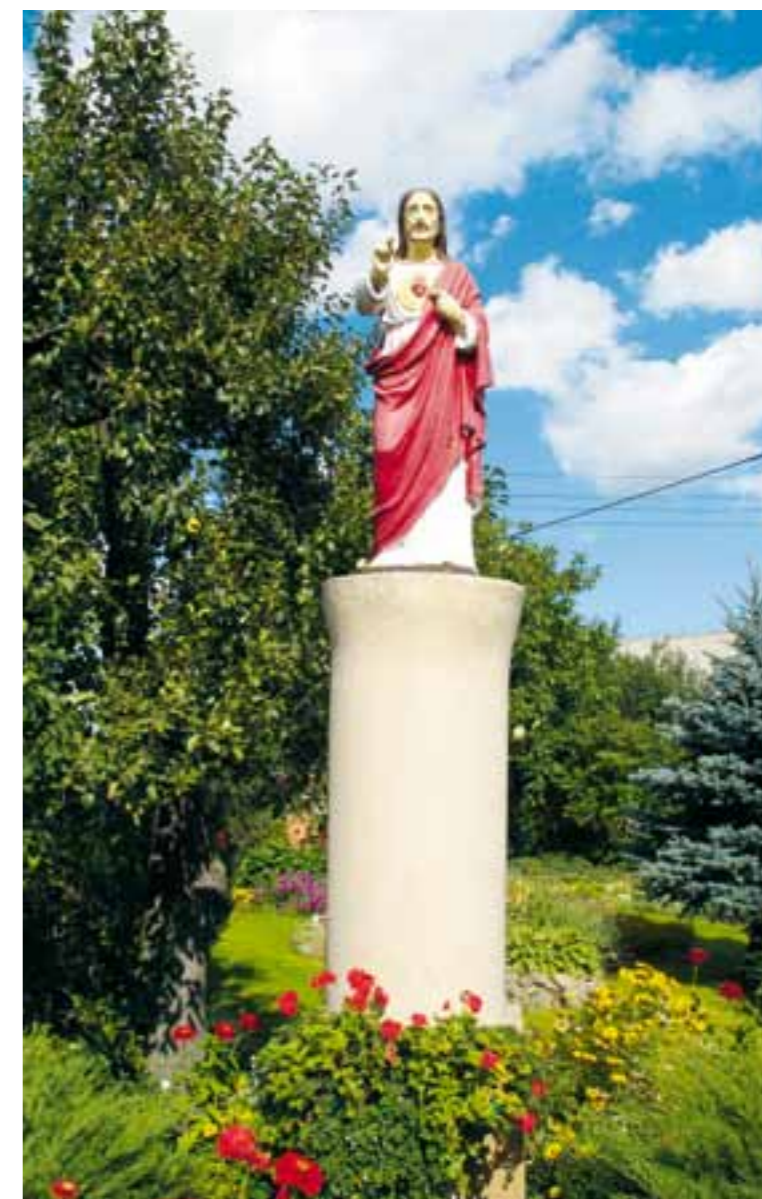
(166)
Kołacín, gm. Książ Wlkp.
Figura Najświętszego Serca
Jezusowego

(164)

(167)

(166)

dawne miejsce. Brak jest informacji o stanie tej przechowywanej w domu. W dawnym miejscu postawiono Figurę Najświętszego Serca Jezusa, która stoi do dnia dzisiejszego. Została poświęcona przez ks. proboszcza Edmunda Lewandowskiego, który w Mchach pełnił posługę kapłańską w latach 1946–1954.

(167) Konarskie, gm. Książ Wlkp.

Figura Matki Boskiej

Figura Matki Boskiej znajduje się we wsi Konarskie. Wjeżdżając do wsi od strony trasy Śrem–Książ Wlkp., należy skręcić przy figurze św. Antoniego Padewskiego w lewo i wypatrywać jej na lewo, około 20 m od utwardzonej drogi, na granicy niewielkiego zalesienia i łąki. Podstawę figury stanowi dwupoziomowa baza dzielona gzymsem. Na niej, na kuli ziemskiej umieszczona jest Matka Boska depreczająca węża, symbolizująca zwycięstwo nad szatanem i nad grzechem. Figura została postawiona przed II wojną światową, w latach 30. XX wieku. Fundatorką była ówczesna dziedziczka – Stanisława Barcikowska. Matka Boska, stojąca wówczas w ogrodzie, na okrągłej kolumnie, była zwrócona twarzą do pałacu. Do września 1939 r. odprawiane były przy niej nabożeństwa majowe z udziałem mieszkańców wsi. Po wybuchu wojny figura została rozebrana przez Niemców, lecz niezniszczona przechowywana była na terenie pałacowym. Po zakończeniu wojny postawiono ją ponownie zastępując kolumnę cokołem. Stoi do dnia dzisiejszego.

(168) Konarskie, gm. Książ Wlkp.

Krzyż przydrożny

Aby dojechać do krzyża, należy we wsi Konarskie, jadąc od drogi Śrem–Książ Wlkp., skręcić w prawo. Krzyż znajduje się na niewielkim skrzyżowaniu, przy polnej drodze prowadzącej do Jarosławek. Jest to ładny drewniany krzyż, z metalową pasyjką i ozdobnymi wyźłobieniami na ramionach. Został postawiony 16 marca 2002 r. przez Stefana Lisa. Jest to drugi krzyż stojący w tym miejscu. Pierwszy postawił ojciec p. Stefana – Kazimierz Lis, zaraz po wojnie, w 1945 r. Obecny postawiono dla uczczenia pamięci ojca. Pod nim zakopana jest stara zniszczona pasyjka pochodząca z poprzedniej Bożej Męki. Przy krzyżu jeszcze do niedawna odbywały się nabożeństwa majowe. Opiekę nad nim sprawuje zamiennie kilka kobiet ze wsi.

(str.119)

Konarskie, gm. Książ Wlkp.
Figura Matki Boskiej

(str.124)

Konarskie, gm. Książ Wlkp.
Krzyż przydrożny

(str.124)

Konarskie, gm. Książ Wlkp.
Figura św. Antoniego
Padewskiego

(169) Konarskie, gm. Książ Wlkp.

Figura św. Antoniego Padewskiego

Figura znajduje się w centralnej części wsi, na wprost wjazdu do wsi od strony drogi Śrem–Książ Wlkp. Na dwusiodkowej podstawie znajduje się kwadratowy cokół oddzielony od bazy spadkowym gzymsem. Niewysoka, również kwadratowa baza posiada z każdej strony dość dużą blendę. Wszystkie są puste. Z bazy wyrasta średniej wysokości kolumna z pierścieniem w górnej części. Na kolumnie znajduje się okrągła głowica, na której umieszczono figurę św. Antoniego Padewskiego. Całość została postawiona w latach 30. XX w. przez pp. Stanisławę i Romana Barcikowskich – ówczesnych dziedziców Konarskiego. W czasie wojny figura, razem z tą przedstawiającą Matkę Boską, była przechowywana w pomieszczeniach pałacowych. Po zakończeniu działań wojennych mieszkańcy postawili ją w tym samym miejscu. Opiekują się nią mieszkańcy wsi.

(str.124)

Konarzyce, gm. Książ Wlkp.
Krzyż przydrożny

(170) Konarzyce, gm. Książ Wlkp.

Krzyż przydrożny

Krzyż przydrożny znajduje się przy głównej drodze Śrem–Książ Wlkp. Jadąc od Śremu, zlokalizowany jest po lewej stronie, za sklepem. Pierwszy krzyż pochodzi zapewne z czasów przedwojennych, a nawet jeszcze z XIX w. Nie jest jednak znana ani dokładna data, ani też intencja jego postawienia. Prawdopodobnie doszło tutaj do zbrodni albo morderstwa. Po wybuchu wojny krzyż dębowy z 1936 r. został wykopany i schowany przed Niemcami. Nie wiadomo, czy po wojnie powrócił na swoje miejsce, czy po jakimś czasie został postawiony nowy krzyż. Ten obecnie stojący – akacyjny – został postawiony w 1994 r., a poświęcił go ks. Leon Bałoniak.

(str.125)

Kotowo, gm. Dolsk
Figura Krzyża Świętego

(171) Kotowo, gm. Dolsk

Figura Krzyża Świętego

Figura usytuowana jest przy drodze prowadzącej do Pinki. Podstawę stanowi okrągła baza i oparta na niej niewysoka kolumna. Całość jest wymurowana z użyciem kamieni polnych jako głównego materiału. Kamieniami wyłożone jest również podłoże wokół figury. Zwieńczeniem całości jest duży metalowy krucyfiks umocowany na szczycie, z ozdobnie zakończonymi w kształcie trójliścia belkami. Obecna figura Krzyża Świę-

Zachowanie lokalnego dziedzictwa ...

tęgo jest drugą z kolei we wsi. Pierwszą postawiono z końcem XIX w., z wyższym kwadratowym murywanym filarem. W takiej formie przetrwała aż do lat powojennych. Podczas silnej wichury upadający konar drzewny bardzo poważnie uszkodził świątek. Przed 1999 r. został odbudowany w formie, jaką dziś prezentuje. Pan Piasecki oraz Józef Szklanny wykonali nowy postument w kamieniu. Figura została poświęcona przez ks. proboszcza Mateusza Żarnowieckiego. W 2010 r. p. Mróz wyłożył teren wokół figury pozbrukiem. Przy figurze odbywa się wielkanocne święcenie potraw, nabożeństwa majowe oraz wymiana procesji z mieszkańcami z Lubiatawa. Opiekę nad świątkiem sprawują Matki Różańcowe z Kotowa.

(172) Kotowo, gm. Dolsk

Krzyż przydrożny (niezachowany)

Dawniej krzyż przydrożny stał na skrzyżowaniu drogi do Kotowa z drogą prowadzącą z Dolska do Śremu. Nie udało się ustalić losów tej Bożej Męki.

(173) Kotowo nad Wartą, gm. Śrem

Krzyż przydrożny

Ta Boża Męka znajduje się w pobliżu pola namiotowego w Kotowie nad Wartą. Drewniany niewysoki krzyż, którego ramiona zostały wykończone dodatkowymi belkami tworzącymi daszek, wsparty został u podstawy dwoma pniami. Historia krzyża sięga końca lat 80. XX w. i związana jest ze śmiercią Bolesława Ławniczaka, wieloletniego uczestnika wypraw biwakowych w tymże miejscu. Po tej śmierci jego wychowanek, Robert Hamulski, oraz serdeczny przyjaciel, Waldemar Ronke, w pamiętnym miejscu ustawili trzy duże kamienie polne, przy których zapalano światło. Kilka lat później, około 1994 r., p. Waldemar dla uczczenia pamięci swego towarzysza, wykonał obecnie stojący krzyż. W rocznicę śmierci oraz przy każdej obecności na polu namiotowym zostawiane jest przy krzyżu żywe światło.

(174) Krzyżanowo, gm. Śrem

Figura Matki Boskiej Niepokalanie Poczętej

Figura Matki Boskiej Niepokalanie Poczętej znajduje się na terenie przyległym do Szkoły Podstawowej w Krzyżanowie, na skrzyżowaniu dróg prowadzących do Manie-

(str.127)

*Kotowo nad Wartą, gm. Śrem
Krzyż przydrożny*

(str.125)

*Krzyżanowo, gm. Śrem
Figura Matki Boskiej
Niepokalanie Poczętej*

Kapliczki, figury i krzyże przydrożne

czek, Gaju i Błociszewa. Prosty w swojej konstrukcji świątek składa się kwadratowego cokołu oraz osadzonej na nim, nieco mniejszej bazy. Na niej została wyryta data: „15 5 1945”. Kolejnym elementem jest wysoka kolumna zakończona prostą głowicą. Zwieńczeniem całości jest osadzona na szczycie, na kuli ziemskiej, Matka Boska Niepokalanie Poczęta. Jak wskazuje data, świątek został wzniesiony 15 maja 1945 roku. Nie udało się uzyskać informacji, czy było to ponowne postawienie, czy pierwotna fundacja. Obecnie, przy figurze, w każdą drugą sobotę maja odbywa się nabożeństwo majowe.

(175) Krzyżanowo, gm. Śrem

Kapliczka Dzieciątka Jezus

Mała kapliczka Dzieciątka Jezus znajduje się we frontowej ścianie domu pp. Tomaszewskich, po lewej stronie drogi prowadzącej do Błociszewa. Figurka została umieszczona w kwadratowej oszklonej wnęce. Powstała w 1968 r. w intencji dziękczynnej za otrzymane łaski, ale też z prośbą o dalszą opiekę nad domownikami i całym domostwem.

(176) Krzyżanowo, gm. Śrem

Kapliczka Najświętszego Serca Pana Jezusa

Figurkę Najświętszego Serca Pana Jezusa odnajdziemy we frontowej ścianie domu państwa Frąckowiaków, zlokalizowanego po prawej stronie drogi prowadzącej do Błociszewa, na posesji nr 13. Fundatorem figurki był ks. Leon Musielak, który w ten sposób pragnął podziękować za szczęśliwe przeżycie okresu wojennego przez rodzinę Musielaków. Figurka znalazła miejsce w rodzinnym domu ks. Leona, a po wybudowaniu nowego została przeniesiona w miejsce, gdzie usytuowana jest obecnie. Przydomową kapliczką opiekują się pp. Frąckowiakowie, potomkowie Musielaków.

(177) Krzyżanowo, gm. Śrem

Krzyż przydrożny

Krzyż znajduje się na tzw. Hubach, przy drodze do Gaju. Wysoki drewniany krzyż wykonany jest z prostych belek. Pośrodku ramion zawieszona została duża metalowa pasyjka. U dołu pionowej belki widnieje data: „7-V 1978”. Całość otoczona jest metalowym oplotowaniem. Jak wskazuje data, krzyż został postawiony 7 maja 1978 r.

(str.126)

*Krzyżanowo, gm. Śrem
Kapliczka Dzieciątka Jezus*

(str.126)

*Krzyżanowo, gm. Śrem
Kapliczka Najświętszego
Serca Pana Jezusa*

(str.125)

*Krzyżanowo, gm. Śrem
Krzyż przydrożny*

(169)

(168)

(170)

(169)
Konarskie, gm. Książ Wlkp.
Figura św. Antoniego
Padewskiego

(168)
Konarskie, gm. Książ Wlkp.
Krzyż przydrożny

(170)
Konarzyce, gm. Książ Wlkp.
Krzyż przydrożny

(171)

(174)

(177)

(171)
Kotowo, gm. Dolsk
Figura Krzyża Świętego

(174)
Krzyżanowo, gm. Śrem
Figura Matki Boskiej
Niepokalanie Poczętej

(177)
Krzyżanowo, gm. Śrem
Krzyż przydrożny

(175)

(176)

(180)

(175)
Krzyżanowo, gm. Śrem
Kapliczka Dzieciątka Jezus

(176)
Krzyżanowo, gm. Śrem
Kapliczka Najświętszego
Serca Pana Jezusa

(180)
Książ Wlkp., gm. Książ Wlkp.
Figura św. Wawrzyńca

(173)
Kotowo nad Wartą, gm. Śrem
Krzyż przydrożny

(179)
Książ Wlkp., gm. Książ Wlkp.
Krzyż przydrożny

(178)
Książ Wlkp., gm. Książ Wlkp.
Krzyż przydrożny

(173)

(179)

(178)

(178) Książ Wlkp., gm. Książ Wlkp.

Krzyż przydrożny

Krzyż przydrożny znajduje się w Książu Wlkp. obok posesji przy ulicy Gogolewskiej 1. Jest to wysoki drewniany krzyż z dużą białą pasyjką wykonaną z tworzyw żywiczych. Został postawiony w 2000 r. na ziemi p. Gromady przejętej przez gminę. Wcześniej, w tym miejscu, którego wówczas właścicielem był p. Gromada, stał inny krzyż, dużo niższy od obecnego, który spełniał rolę stacji przystankowej w kondukcje żałobnym zmierzającym od strony Zakrzewic. Nie wiadomo, kiedy został postawiony. Na pewno stał w latach 70., kiedy to do parafii w Książu Wlkp. przybył ks. Marian Kieroń. Po przebudowie ulicy Gogolewskiej ziemia została przejęta przez gminę i w porozumieniu z ówczesnym burmistrzem – Leszkiem Dudziakiem – postawiono obecnie stojący krzyż.

(179) Książ Wlkp., gm. Książ Wlkp.

Krzyż przydrożny

Wysoki metalowy krzyż z pasyjką przykrytą ozdobnym daszkiem znajduje się przy wjeździe do Książa Wlkp. od strony Śremu, przy budynku Poczty Polskiej. Pierwszy krzyż pojawił się w tym miejscu jeszcze przed II wojną światową. Był to wówczas krzyż dębowy, a został postawiony przez pp. Piaseckich, ówczesnych właścicieli ziemskich. Krzyż spełniał funkcję krzyża pogrzebowego dla zmarłych z Kielczynka, Zaborowa i Sroczewa. To tutaj kondukt żałobny zatrzymywał się czekając na księdza, który po modlitwie wprowadzał orszak żałobny do kościoła. Ta Boża Męka dzielnie przetrwała czas wojenny. Nie została zniszczona. W 1990 r. został ufundowany i wykonany przez pp. Janiszewskich nowy krzyż. Krzyż metalowy z pasyjką odlewana w Pleszewie postawiono przy wjeździe do warsztatu fundatorów. Dość nietypowo w ramionach krzyża, w zabezpieczonych butelkach, umieszczono informacje o Książu Wlkp. Z pewnością za kilkadziesiąt lat butelki będą stanowić cenne źródło informacji dla młodszych pokoleń. Krzyż został poświęcony dwukrotnie, co też jest rzadko spotykane. Pierwszy raz w 1990 r. przez ks. Leona Bałoniaka, a drugi raz przez ks. Mariana Kieronia podczas odbioru odnowionego budynku pocztowego.

(str.127)

*Książ Wlkp., gm. Książ Wlkp.
Krzyż przydrożny*

(str.127)

*Książ Wlkp., gm. Książ Wlkp.
Krzyż przydrożny*

(str.126)

*Książ Wlkp., gm. Książ Wlkp.
Figura św. Wawrzyńca*

(str.134)

*Książ Wlkp., gm. Książ Wlkp.
Figura Matki Boskiej
oraz Figura Serca Jezusowego*

(str.134)

*Księginki, gm. Dolsk
Kapliczka Matki Boskiej
Różańcowej*

(180) Książ Wlkp., gm. Książ Wlkp.

Figura św. Wawrzyńca

Figura znajduje się przy kościele Najświętszej Maryi Panny Wniebowziętej i św. Mikołaja, po jego wschodniej stronie, kierując się od bramy muru. Świątek pochodzi z XIX w. Podstawę figury stanowi kwadratowa baza, z której wyrasta dość wysoka kolumna. Te dwa elementy oddziela ozdobny gzyms. Kolumna przedzielona jest pośrodku pierścieniem. Całość wieńczy kwadratowa głowica z ozdobnymi fryzami, a na niej umieszczona jest figura św. Wawrzyńca.

(181) Książ Wlkp., gm. Książ Wlkp.

Figura Matki Boskiej oraz Figura Serca Jezusowego

Figury znajdują się przy kościele pw. św. Antoniego Padewskiego w Książu Wlkp. Kościół ten przez wiele lat pełnił rolę zboru ewangelickiego. Erygowany był w 1980 r. Jako że przy zborach ewangelickich nie było figur, w 1985 r. ks. Marian Kieroń zdecydował o ich postawieniu, nadając w ten sposób kościołowi charakter świątyni katolickiej. W ten sposób zmieniona została również świadomość mieszkańców.

(182) Księginki, gm. Dolsk

Kapliczka Matki Boskiej Różańcowej

Kapliczka znajduje się w ogrodzie, na posesji nr 71. Podstawę obiektu stanowi niewysoka kwadratowa baza, z której wyrasta kwadratowy filar. Na znajdującej się w jego dolnej części blendzie widnieje napis: „ZDROWAŚ MARYJA”. Główna część kapliczki – korpus – zwieńczony jest daszkiem i zamieszczonym na nim metalowym krucyfiks z ozdobnie zakończonymi belkami w kształcie trójliścia. W łukowej głębokiej niszy swoje miejsce znalazła Matka Boska Różańcowa. Maryi i towarzyszących jej aniołków chronią oszklone drzwiczki. Cały świątek, zbudowany z czerwonej cegły, powstał w 1947 r., jednak pierwsza kapliczka w tym miejscu stała dużo wcześniej, na początku XIX w. Jej historia związana jest z osobą Stanisława Jankowskiego, będącego wówczas pracownikiem kopalni w Westfalii. Podczas tąpnięcia ziemi, p. Jan wraz z innymi górnikami przebywał w podziemnych korytarzach. Obiecał wówczas sobie, że jeżeli przeżyje ten wypadek, w podziękowaniu ufunduje kapliczkę ku czci

Zachowanie lokalnego dziedzictwa ...

Matki Boskiej. Szczęśliwie ocalony powrócił do domu rodzinnego i spełniając złożone przyrzeczenie, wymurował kapliczkę. Została ona poświęcona w 1835 r. Różniła się ona nieco wyglądem od obecnej. Rozkazem Niemców została zburzona podczas II wojny światowej. Sama figurka była ukryta i dzięki temu przetrwała okres okupacji. Po wybudowaniu nowej kapliczki, przy której prace murarskie wykonał p. Maćkowiak, figurka ponownie znalazła się we wnętrzu. Przy świątku odbywają się nabożeństwa majowe. Kapliczką opiekują się pp. Weronika i Józef Lander.

(183) Lipno, gm. Lipno

Krzyż przydrożny

Krzyż zlokalizowany jest na terenie gminy Lipno w powiecie leszczyńskim. Ma jednak szczególnie znaczenie dla mieszkańców Dolska. Aby do niego dotrzeć należy, po przejechaniu ok. 1,5 km od tablicy Popowo Woneskie, skręcić w polną drogę po prawej stronie, w kierunku na Karmin. Dojeżdżając do skraju lasu, po lewej stronie, zauważymy krzyż przydrożny. Jest to wysoki metalowy krzyż, z ramionami zakończonymi w kształcie trójliścia. Pośrodku ramion zawieszona została metalowa pasyjka. W połowie pionowej belki przymocowana jest tabliczka z napisem: „WITAJ GÓRECKA PANI MATKO POCIESZENIA ZMARŁYM SIOSTROM I BRACIOM PIELGRZYMI Z DOLSKA DOLSK – GÓRKA DUCHOWNA ANNO DOMINI 1991. Poświęcony 24.08.1991 r.”. Wokół krzyża zostały ozdobnie ułożone kamienie polne. Ta Boża Męka stoi w miejscu nazywanym: „brzózkami”, chociaż ich nie widać na pierwszy rzut oka, bo widok przesłaniają piękne okazy dębów. Poza tym dolszczanie odwiedzają to miejsce w okolicy dni papieskich, kiedy to przywożą ze sobą młode brzozy z Dolska i sadzą je wokół krzyża. Historia krzyża wpisuje się w tradycję pielgrzymowania mieszkańców gminy Dolsk do Górki Duchownej, gdzie znajduje się sanktuarium, a w nim ołtarz z cudownym obrazem Matki Bożej Pocieszenia. Każdego roku, w pierwszą niedzielę po św. Augustynie (najczęściej ostatni tydzień sierpnia), na odpust maryjny ściągają tysiące pielgrzymów. Pielgrzymka dolska trwa trzy dni. Tradycja pielgrzymowania z Dolska do Górki Duchownej istnieje co najmniej od 200 lat. Osobą, która najdłużej pielgrzymowała, bo aż 60 razy, był Tadeusz Burzyński. Ostatni raz uczestniczył w pielgrzymce, kiedy miał 80 lat. Szedł niosąc krzyż nawet wtedy, kiedy toczyły się działania wojenne. „Brzózki” to miejsce szczególne, bo właśnie stąd

*Lipno, gm. Lipno
Krzyż przydrożny*

Kapliczki, figury i krzyże przydrożne

po raz pierwszy uczestnicy widzą wieżę kościoła góreckiego. W tym miejscu pielgrzymi kładą się krzyżem na ziemi i śpiewają pieśni maryjne; powitana:

„O Maryjo, witam Cię!
O Maryjo, kocham Cię!
O Maryjo pobłogosław
Wszystkie dzieci swe!”

W drodze powrotnej śpiewana jest pieśń pożegnalna. Inicjatorem ustawienia właśnie w tym miejscu krzyża był wspomniany już wcześniej Tadeusz Burzyński, a sam krzyż miał być poświęcony wszystkim zmarłym pielgrzymom z parafii dolskiej. Boża Męka powstała staraniem wielu osób, mieszkańców gminy Dolsk. Poświęcona została 24 sierpnia 1991 r. w trakcie pielgrzymki przez ks. proboszcza Mateusza Żarnowieckiego z parafii pw. Michała Archanioła w Dolsku. Niestety, Tadeusz Burzyński nie doznał tego wydarzenia, bo zmarł rok przed jego ustawieniem.

(str.135)

*Lipówka, gm. Dolsk
Krzyż przydrożny*

(184) Lipówka, gm. Dolsk

Krzyż przydrożny

Krzyż przydrożny w Lipówce znajduje się po lewej stronie drogi prowadzącej do wsi od Ostrowieczna. Jest to drewniany krzyż z zakończonymi ozdobnie ramionami i zawieszoną pośrodku pasyjką. Pierwszy krzyż w tym miejscu został postawiony po wojnie, 28 czerwca 1946 r., z fundacji mieszkańców wsi. W tym samym dniu ks. Kazimierz Szeliga z parafii pw. św. Jakuba Apostoła w Błażejewie dokonał uroczystego poświęcenia. W wydarzeniu tym wzięli udział wszyscy mieszkańcy wsi. Wykonaniem krzyża zajął się Władysław Sołtysiak z Błażejewa. Krzyż postawiono w celu ochrony mieszkańców wsi przed zarazami chorób. Upamiętnia on również zmarłych na cholera, pochowanych na cmentarzu w głębi wsi, po którym obecnie nie ma już śladu. Przy krzyżu zatrzymywał się również kondukt żałobny, który odmawiał za duszę zmarłego dziesiątkę różańca. Po wielu latach, narażony na różne czynniki atmosferyczne, krzyż spróchniał i w 2005 r. z inicjatywy mieszkańców powstał nowy. Bezpośrednio związani z jego ustawieniem byli: Roman Głochowiak, Artur Głochowiak, Edward Klupś i Tadeusz Klupś. Drzewo potrzebne na wykonanie krzyża przekazał leśniczy z Ostrowieczna – Ryszard Stachowiak. Poświęcenia dokonał ks. Henryk Schwanke z Błażejewa. W 2012 r. kute ogrodzenie wokół krzyża wykonał Krzysztof Klupś. Mieszkańcy gro-

Zachowanie lokalnego dziedzictwa ...

madzą się przy krzyżu na nabożeństwach majowych i różańcowych. W sobotę wielkanocną święcone są potrawy, a podczas oktawy Bożego Ciała od krzyża wyrusza procesja.

(185) Lipówka, gm. Dolsk

Kapliczka przydrożna

Świątek ten znajduje się w domu położonym w centralnej części wsi, przy posesji nr 12. Tworzy go obrazek z wizerunkiem Najświętszego Serca Pana Jezusa, umieszczony w ostrołukowej otwartej niszy we frontальной części budynku. Zarówno cały dom, jak i nadbudowany korpus kapliczki jest nieotynkowany, wykonany z czerwonej cegły. Nie udało się uzyskać informacji o roku powstania świątka, jego fundatorach czy intencji postawienia.

(str.135)

*Lipówka, gm. Dolsk
Kapliczka przydrożna*

(186) Lipówka, gm. Dolsk

Krzyż przydrożny

Drugi krzyż przydrożny w Lipówce postawiony został przy leśniczówce. Jest to krzyż metalowy, ciekawy pod względem konstrukcyjnym. Wewnętrzny krzyż jest prosty, a zewnętrzny wykonany z metalowych prętów oplata go dookoła. Pośrodku ramion umocowana jest metalowa pasyjka, a powyżej napis: „INRI” – pochodzące z dawniej istniejącej nieopodal Bożej Męki. Krzyż powstał na zlecenie przybyłego do Błazejewa w 2004 r. ks. proboszcza Henryka Schwanke. Postawił go wraz z sąsiadem Jacek Siekierkowski. Obok zakopane są pocięte fragmenty starego drewnianego krzyża. Poświęcenia nowej Bożej Męki dokonał w maju 2005 r. ks. proboszcz Henryk Schwanke z Błazejewa. Opiekę nad tym obiektem sakralnym sprawuje rodzina Jacka Siekierkowskiego.

(str.135)

*Lipówka, gm. Dolsk
Krzyż przydrożny*

(187) Lipówka, gm. Dolsk

Krzyż przydrożny (niezachowany)

Dawniej w Lipówce stał jeszcze jeden krzyż przydrożny, około 50 m od obecnie stojącego krzyża metalowego przy leśniczówce. Był to krzyż przedwojenny. Jego historia związana jest z rodziną Józefa Szmyt, który w 1939 r. został – jako leśniczy – wysiedlony z leśniczówki w Mchach i osiadł w leśniczówce w Lipówce. Nieopodal stała drewniana Boża Męka. W pewien grudniowy, wojenny już dzień dwóch braci niemiec-

Kapliczki, figury i krzyże przydrożne

kich podjechało wozem i ścięli krzyż. Ręka Pana Jezusa wówczas odleciała i znalazła się w śniegu. Gdy Niemcy odjechali, dziewięcioletnia córka p. Józefa odszukała rękę i rodzina pp. Szmytów przechowywała ją przez całą wojnę w domu. Dwaj bracia zostali natomiast za swój czyn ukarani – zginęli walcząc na wschodnim froncie. Po zakończeniu wojny postawiono nowy krzyż, a zachowana dłoń z pasyjki została przekazana do kościoła w Błazejewie. Nowy krzyż był drewniany, z pasyjką Jezusa Chrystusa. Opiekowała się nim później rodzina pp. Siekierkowskich. Napis: „INRI” sprezentowała natomiast w latach 70. XX w. siostra babci Jacka Siekierkowskiego. Krzyż z czasem spróchniał, przewrócił się i pocięty na kawałki, został zakopany obok obecnej metalowej Bożej Męki. Opiekę nad krzyżem sprawowali pp. Siekierkowscy.

(188) Lubiatowo, gm. Dolsk

Kapliczka Matki Boskiej Niepokalanie Poczętej

Kapliczka wmurowana jest w dom przy posesji nr 27. Umieszczona jest w głębokiej łukowej niszy, we frontальной ścianie budynku. Figurka została ufundowana w 1948 r. przez pp. Rozalię i Stanisława Robakowskich. Byli oni pierwszymi osadnikami w Kolonii Lubiatowo. Sprowadzili się tutaj w r. 1934 z Gniezna. Po latach ciężkiej i długiej pracy postawili dom, a jako wotum wdzięczności i jednocześnie w prośbie o dalsze łaski i opiekę ufundowali figurkę Matki Boskiej Niepokalanie Poczętej. Uroczystego poświęcenia Matki Boskiej dokonał ks. dziekan Leonard Kurpisz z parafii w Dolsku. Zarówno fundatorzy, jak i mieszkańcy wsi spotykali się na nabożeństwach majowych i śpiewali ku czci Najświętszej Panienki. Wierzono, iż jej obecność da im ochronę. Obecnie przy figurce święci się potrawy wielkanocne.

(str.135)

*Lubiatowo, gm. Dolsk
Kapliczka Matki Boskiej
Niepokalanie Poczętej*

(189) Lubiatowo, gm. Dolsk

Krzyż przydrożny

Krzyż przydrożny w Lubiatowie znajduje się na zakręcie drogi prowadzącej do Kotowa, po jej lewej stronie. Usytuowany jest w centralnej części wsi. Drewniany krzyż, z ozdobnie zakończonymi w kształcie trójliścia belkami, otoczony jest kutym płotem. Na ramionach krzyża oparty jest dwuspadowy daszek. Nie jest znana dokładna data powstania krzyża w tym miejscu. Stanisław Szymaniak, Zofia Maj-

(str.138)

*Lubiatowo, gm. Dolsk
Krzyż przydrożny*

(181a)

(181b)

(182)

(184)

(185)

(186)

(188)

(181a)
Książ Wlkp., gm. Książ Wlkp.
Figura Matki Boskiej

(181b)
Książ Wlkp., gm. Książ Wlkp.
Figura Serca Jezusowego

(182)
Księginki, gm. Dolsk
Kapliczka Matki Boskiej
Różańcowej

(184)
Lipówka, gm. Dolsk
Krzyż przydrożny

(185)
Lipówka, gm. Dolsk
Kapliczka przydrożna

(186)
Lipówka, gm. Dolsk
Krzyż przydrożny

(188)
Lubiatowo, gm. Dolsk
Kapliczka Matki Boskiej
Niepokalanie Poczętej

chrzak, Anna Jurga – najstarsi mieszkańcy wioski, urodzeni przed 1925 r., uważają, że pierwsza Boża Męka powstała w tym miejscu w 1931 r. Krzyż stał wówczas kilka metrów dalej, aż do r. 2000, kiedy remont drogi asfaltowej wymusił jego przesunięcie w miejsce obecne, tj. do ogrodu pp. Marii i Jana Jurgi. Podczas przeniesienia krzyża Jan Jurga, Sławomir Sędziak oraz Franciszek Szymański wykonali solidne betonowe podłoże oraz zamontowali opłotowanie. Mieszkańcy Lubiatowa nazywają ten krzyż „pożegnalmym”. To tutaj żegnano zmarłego i śpiewano pieśni żałobne. Po poświęceniu trumny kondukt żałobny udawał się do kościoła, a następnie, by dokonać pochówku – na cmentarz. Przy krzyżu odbywają się nabożeństwa majowe, drogi krzyżowe oraz uroczystości podczas Dni Krzyżowych. Rokrocznie odprawiana jest także msza za zmarłych mieszkańców Lubiatowa.

(190) Lubiatowo, gm. Dolsk

Krzyż przydrożny

Kolejny krzyż przydrożny usytuowany jest w centralnej części wsi, po lewej stronie drogi polnej prowadzącej do Bodzyniewa, naprzeciw posesji nr 17. Drewniany, wysoki, ze ściętymi skośnie belkami, został postawiony w 2000 r. Pośrodku ramion umocowana jest metalowa pasyjka z chroniącym ją metalowym, dwuspadowym daszkiem. U dołu pionowej belki wyryta została inskrypcja: „ROK 2000”. Pierwsza Boża Męka postawiona w tym miejscu pamięta lata 30. XX w. Dawniej mieszkańcy licznie gromadzili się przy krzyżu. Odprawiano tutaj nabożeństwa majowe, ale nie tylko. Ludzie przychodzili się zwyczajnie pomodlić, czy też porozmawiać. Krzyż został przewrócony podczas silnej nawałnicy, jaka przetoczyła się przez wieś tuż przed wybuchem II wojny światowej. Podczas okupacji Niemcy nie wyrazili zgody na jego odnowienie i ponowne postawienie. Pasyjka oraz pozostałości krzyża były przechowywane w stodole p. Borowskiego. Po zakończeniu działań wojennych krzyż w sposób zagadkowy powrócił na swoje miejsce. Miało to miejsce nocą, ale nikt nie wie, kto tego dokonał. W r. 2000 zamieniono Bożą Mękę na nową. Drzewo na krzyż ofiarowali bracia – Czesław Wróblewski i Franciszek Wróblewski. Wykonawcą krzyża był Józef Mejza z Lubiatowa. Pasyjka pochodzi z pierwszego krzyża. Boża Męka została poświęcona przez ks. proboszcza Zbigniewa Nowaczewskiego z parafii pw. św. Michała Archanioła w Dolsku. Pasyjka oraz ryngraf z wizerunkiem Matki Boskiej Częstochowskiej jest niezmiennie ten sam.

(str.139)

Lubiatowo, gm. Dolsk
Krzyż przydrożny

(str.139)

Lubiatowo, gm. Dolsk
Krzyż przydrożny

(191) Lubiatowo, gm. Dolsk

Krzyż przydrożny

Krzyż stoi w okolicach leśniczówki „Biedaszkowo”, po prawej stronie drogi prowadzącej z Lubiatowa do Melpina. Jest to drewniany krzyż ze ściętymi skośnie belkami. Pośrodku ramion została zawieszona metalowa pasyjka, którą chroni dwuspadowy daszek. Na pionowej belce wyryta została data: „2007”, która wskazuje na rok powstania krzyża. Jest to kolejny krzyż stojący w tym miejscu. Historia pierwszego sięga czasów I wojny światowej. Wówczas, w podziękowaniu za przeżycie i szczęśliwy powrót z pola bitwy, został postawiony przez wracających do wsi mężczyzn. Usytuowany był wtedy przy lesie, na rozstaju dróg. Podczas budowy nowej drogi, w latach 1960–1963 Boża Męka została przeniesiona w obecne miejsce. Krzyż wymieniono na nowy w latach 70. XX w. Poświęcenia dokonał wówczas ks. proboszcz Jan Nowacki. Ponownej wymiany krzyż doczekał się w roku 2007. Ufundowany został przez Eugeniusza Mejza, który wraz z bratem – Grzegorzem, ojcem – Józefem oraz Januszem Wojciechowskim, również go wykonał. Pasyjka została przeniesiona ze starego krzyża. Poświęcenia tej Bożej Męki dokonał w maju 2008 r. ks. proboszcz Piotr Kłosowski. Przy krzyżu nie odbywają się żadne nabożeństwa.

(str.139)

Lubiatowo, gm. Dolsk
Krzyż przydrożny

(192) Lubiatowo, gm. Dolsk

Krzyż przydrożny

Kolejny krzyż przydrożny w Lubiatowie stoi w centralnej części wsi, na posesji nr 18 pp. Agaty i Ryszarda Zaremba. Ten drewniany krzyż wykonany został z niegrubych belek, pośrodku których umocowana została duża metalowa pasyjka. Pierwszy krzyż stał tutaj, ale kilkanaście metrów dalej, już w latach przedwojennych. Stanowił wotum wdzięczności za zdrowie mieszkańców i opiekę nad wsią. Usytuowany był wtedy na ziemi Wawrzyna Kaczmarka. Kiedy jego syn odsprzedał kawałek ogrodu Gminnej Spółdzielni Samopomoc Chłopska w Dolsku, krzyż przeniesiono w obecne miejsce. Na zakupionym kawałku gruntu powstał sklep, którego nowymi nabywcami, wraz z działką i krzyżem, stali się w 1997 r. obecni właściciele. Krzyż jest zadbany i regularnie odnawiany.

(189)

(189)
Lubiatowo, gm. Dolsk
Krzyż przydrożny

(190)

(190)
Lubiatowo, gm. Dolsk
Krzyż przydrożny

(191)

(191)
Lubiatowo, gm. Dolsk
Krzyż przydrożny

(192)
Lubiatowo, gm. Dolsk
Krzyż przydrożny

(193)
Lubiatówko, gm. Dolsk
Krzyż przydrożny

(192)

(193)

(193) Lubiatówko, gm. Dolsk

Krzyż przydrożny

W Lubiatówku znajduje się jeden krzyż przydrożny. Usytuowany jest po lewej stronie drogi prowadzącej do Dolska. Jest to krzyż metalowy, ze skośnie zakończonymi belkami. Pośrodku zawieszona jest pasyjka, przykryta dwuspadowym, również metalowym daszkiem. Pomiędzy ramionami znajdują się pręty nawiązujące do promieni wychodzących z serca Jezusowego, symbolizujących Krew i Wodę. Całość otoczona jest metalowym oplotowaniem. Krzyż początkowo był drewniany i został wykonany przez Jana Grylewicza z Lubiatowa. W 2004 r. krzyż został wymieniony na bardziej trwały – metalowy. Uroczystego poświęcenia dokonał ks. Jarosław Tylewicz z Dolska. W 2011 r. krzyż został odnowiony. Metalowe oplotowanie zastąpiono murem. To zadanie zostało zrealizowane dzięki finansowemu zaangażowaniu mieszkańców Lubiatówka, sprawami organizacyjnymi zajął się natomiast Jan Markowski. Przy krzyżu odbywa się wielkanocne święcenie potraw. Opiekę nad Bożą Męką sprawują: Bożena Wojciechowska i Aneta Skotarczak.

(194) Luciny, gm. Śrem

Kapliczka Matki Boskiej Królowej Polski

Luciny są chyba jedną z nielicznych miejscowości, w której znajdziemy aż pięć małych kapliczek wkomponowanych w budynki mieszkalne. Jedną z nich jest kapliczka Matki Boskiej Królowej Polski, znajdująca się w centralnej części wsi, w budynku nr 26. Z zachowanych informacji przekazanych przez mieszkańców wynika, iż powstanie kapliczki datuje się na lata przedwojenne. Wówczas była umieszczona we wnęce, jeszcze w starym domu. Podczas okupacji przechowywano ją w ukryciu i dzięki temu po zakończeniu wojny i postawieniu nowego domu znalazła się ponownie w oszklonej wnęce.

(195) Luciny, gm. Śrem

Kapliczka św. Józefa z Dzieciątkiem Jezus

Rzeźba św. Józefa również umieszczona została w prostej kwadratowej nieoszkłonej wnęce budynku mieszkalnego nr 40. Postawiono ją podczas budowy domu i trwała w niej do wybuchu II wojny światowej. Okupacja niemiecka wymusiła konieczność ukrycia rzeźby, jednak po zakończeniu działań wojennych powróciła na swoje miejsce.

(str.139)

Lubiatówko, gm. Dolsk
Krzyż przydrożny

(str.144)

Luciny, gm. Śrem
Kapliczka Matki Boskiej
Królowej Polski

(str.144)

Luciny, gm. Śrem
Kapliczka św. Józefa
z Dzieciątkiem Jezus

(196) Luciny, gm. Śrem

Kapliczka Matki Boskiej Niepokalanie Poczętej

Niewielka kapliczka z wizerunkiem Matki Boskiej Niepokalanie Poczętej znajduje się również w domu nr 16. Rzeźba osadzona jest w ostrołukowej oszklonej niszy, we frontowej ścianie budynku. Powstała wraz z budową domu w roku 1913, ale uzyskano też informacje, że mogło to być nawet w 1860 r. Podczas II wojny światowej Matka Boska przechowywana była na strychu, ukryta tam przez domowników. Po wojnie powróciła do wnętrza. Została jednak zabrana podczas przeprowadzki około 1980 r., przez ówczesną właścicielkę domu. Obecnie stojąca postać Matki Boskiej została ufundowana po zabranii poprzedniej i opiekuje się nią pp. Adamczykowie.

(197) Luciny, gm. Śrem

Kapliczka Niepokalanego Serca Matki Boskiej

Mała rzeźba Niepokalanego Serca Matki Boskiej usytuowana jest w budynku mieszkalnym nr 86, w kwadratowej oszklonej niszy, lekko zaokrąglonej w górnej części, po prawej stronie drogi prowadzącej do Kalej. Powstanie kapliczki datuje się na lata przedwojenne. Okres okupacji niemieckiej wymusił jej zdemontowanie i ukrycie. Dzięki temu po zakończeniu wojny mogła w stanie nienaruszonym powrócić na swoje dawne miejsce.

(198) Luciny, gm. Śrem

Kapliczka św. Stanisława Biskupa

Rzeźba św. Stanisława Biskupa znajduje się w centralnej części wsi, w łukowej otwartej niszy, na ścianie budynku mieszkalnego nr 36. Pod figurą znajduje się napis: „Św. Stanisławie módl się za nami”. Św. Stanisław znalazł się we wnęce prawdopodobnie podczas budowy domu w r. 1913. Być może jego pojawienie się miało wyprosić łaskę i opiekę nad mieszkańcami domu. W czasie II wojny światowej rzeźba była ukrywana, by tuż po jej zakończeniu powrócić do wnętrza. Obecnie trwają prace związane z odnowieniem elewacji budynku, być może przy tej okazji zostanie również odnowiona figurka.

(str.144)

Luciny, gm. Śrem
Kapliczka Matki Boskiej
Niepokalanie Poczętej

(str.144)

Luciny, gm. Śrem
Kapliczka Niepokalanego
Serca Matki Boskiej

Luciny, gm. Śrem
Kapliczka św. Stanisława
Biskupa

(199) Luciny, gm. Śrem

Kapliczka św. Antoniego Padewskiego

Charakterystyczna kapliczka św. Antoniego Padewskiego została zwieszona na drzewie, przy leśnej drodze prowadzącej do Tesin. Aby do niej dotrzeć, należy jechać przez centrum wsi i między budynkami mieszkalnymi znajdującymi się po lewej stronie skręcić dalej drogą polną, a następnie leśną w kierunku Tesin. Kapliczka zawieszona została na dębie na rozwidleniu dróg leśnych. Zdecydowanie łatwiej do niej dojechać od strony Tesin. Świątek jest małym obiektem, wykonanym ze szkła, w kształcie piramidy. Uwagę przyciąga drewniana tabliczka, przymocowana tuż pod podstawą kapliczki. Na niej znajduje się napis: „TURYSTO. Prosimy pozostaw kapliczkę jak zastałeś, dziękujemy – myśliwi K.L. 74 w Śremie OSTOJA”. Według relacji Edmunda Karalusa z Kalej, z kapliczką tą wiąże się pewna historia. Otóż jeszcze w latach przedwojennych w Kalejach osiedlili się Żydzi, którzy po przejściu trąby powietrznej założyli tartak i przetwarzali przewrócone drzewa. Dziadek p. Karalusa, p. Sobczak, będąc młodym chłopcem, znalazł pewnego razu w lesie torbę pieniędzy. Okazało się, że znaleziona torba należy właśnie do owych Żydów. Uczciwy młodzieniec oddał znalezione właścicielom. Na pamiątkę tego wydarzenia ufundowano kapliczkę św. Antoniego Padewskiego, patrona między innymi rzeczy zaginionych. Inna wersja zakłada, że kapliczka powstała ku czci i pamięci leśniczego, który zginął w tym miejscu przed 1910 r. Jego nietypowa śmierć miała nastąpić poprzez posadzenie go w mrowisku przez złodziei drewna. Kapliczką opiekuje się Koło Łowieckie „Ostoja”.

(200) Luciny, gm. Śrem

Krzyż przydrożny

Jeden z trzech krzyży w Lucinach znajduje się na uboczu wsi, przy polnej drodze prowadzącej do Zaniemyśla nazywanej potocznie Kościelonka. Jadąc przez Luciny w kierunku Kalej, należy skręcić w prawo za budynkiem nr 40 i dalej polną drogą pokonać jeszcze około 300 m. Wysoki drewniany krzyż, z metalową pasyjką przykrytą łukowym daszkiem, stoi w towarzystwie samotnego drzewa. Jest dość mocno zniszczony i spróchniały. Brakuje tabliczki, która była do niego przymocowana. Boża Męka została postawiona około 1920 r. lub też w 1932 r., jak podają inne źródła, w miejscu nagłej śmierci p. Ceglarka. Mężczyzna ten zmarł na zawał serca podczas

(str.145)

Luciny, gm. Śrem
Kapliczka św. Antoniego
Padewskiego

(str.145)

Luciny, gm. Śrem
Krzyż przydrożny

Luciny, gm. Śrem
Krzyż przydrożny

(str.145)
Luciny, gm. Śrem
Kapliczka z Krzyżem
Świętym

zbierania ziemniaków. Z polecenia Witolda Jana Watta-Skrzydlewskiego – ówczesnego właściciela ziemskiego – krzyż został postawiony przez Pana Rota, dzierżawcę majątku. Pobożna rodzina Rotów miała też swoją prywatną intencję w fundowaniu krzyża. Było to ocalenie gospodarstwa od pożaru, wzniesionego przez burzę i nieomal odbierającego życie p. Rotowi. Podziękowanie za uniknięcie śmierci było również bodźcem do postawienia Bożej Męki. Po wybuchu II wojny światowej krzyż, jak wiele innych świątków, został usunięty. Po zakończeniu okupacji niemieckiej rodzina Michalaków ufundowała nowy krzyż. Metalowa pasyjka początkowo była zawieszona na krzyżu w centralnej części wsi, jednakże ze względu na wygląd pasyjki zostały zamienione.

(201) Luciny, gm. Śrem

Krzyż przydrożny

Metalowy krzyż przydrożny znajduje się w centralnej części wsi, po prawej stronie drogi prowadzącej do Kalej, naprzeciw posesji nr 57. Otoczony został metalowym płotkiem. Jego przykuwająca wzrok piękna duża pasyjka pochodzi z krzyża usytuowanego przy polnej drodze do Zaniemyśla. Nad pasyjką znajduje się łukowy daszek, a nad nim napis: „I.N.R.I.”. Na opisywanej Bożej Męce umocowana została też tabliczka z inskrypcją: „Pamiętka Misji świętej, Luciny 1988”. Historia krzyża sięga jednak czasów przedwojennych. Nieznana jest intencja postawienia pierwszego krzyża. Wiadomo jednak, że podczas II wojny światowej został ukryty w lesie, a po jej zakończeniu ponownie stał się miejscem zadumy i wznoszonej ku niebu modlitwy. W 1954 roku, w związku z przyjętymi święczeniami kapłańskimi przez Jana Kajetańczyka, urodzonego w Lucinach, krzyż został odnowiony. Jak wskazuje tabliczka na krzyżu, w roku 1988, na pamiątkę Misji świętej został postawiony nowy metalowy krzyż. Odbywają się przy nim nabożeństwa majowe.

(202) Luciny, gm. Śrem

Kapliczka z Krzyżem Świętym

Jedną z nielicznych już kapliczek nadrzewnych znajduje się przy polnej drodze prowadzącej w stronę wsi Kaleje. Jadąc przez centrum Lucin, należy skręcić w polną drogę po prawej stronie (przy byłym gospodarstwie rolnym) i kierować się w stronę Kalej.

(194)
Luciny, gm. Śrem
Kapliczka Matki Boskiej
Królowej Polski

(196)
Luciny, gm. Śrem
Kapliczka Matki Boskiej
Niepokalanie Poczętej

(195)
Luciny, gm. Śrem
Kapliczka św. Józefa
z Dzieciątkiem Jezus

(197)
Luciny, gm. Śrem
Kapliczka Niepokalanego
Serca Matki Boskiej

(194)

(199)
Luciny, gm. Śrem
Kapliczka św. Antoniego
Padewskiego

(200)
Luciny, gm. Śrem
Krzyż przydrożny

(202)
Luciny, gm. Śrem
Kapliczka z Krzyżem
Świętym

(196)

(195)

(197)

(199)

(200)

(202)

Wewnątrz metalowej, łukowo wykończonej obudowy umieszczony został drewniany krzyż z małą pasyjką. Świątek pochodzi z czasów przedwojennych. Podczas wojny został zniszczony przez młodą Niemkę, która celowała do niego kamieniami, a następnie podeptała leżące fragmenty świątka. Jakiś czas później pewien młody człowiek, przechodzący tędy, znalazł szczątki krzyża. Na jego wzór wystrugał nowy i powiesił na drzewie. Legenda głosi, iż wspomniana Niemka zachorowała wkrótce na nogi, co zostało zinterpretowane jako kara za złe czyny.

(203) Luciny, gm. Śrem

Krzyż przydrożny

Ostatni krzyż w Lucinach usytuowany jest w lesie. Aby do niego dotrzeć, należy z głównej drogi prowadzącej z Zaniemyśla do Śremu skręcić w prawo do lasu w pierwszą leśną drogę za Lucinami. Po około 200 m powinniśmy zobaczyć krzyż. Najlepiej w dotarciu do niego poprosić o pomoc kogoś miejscowego. Jest to jeden z najmłodszych obiektów sakralnych zlokalizowanych we wsi. Drewniany krzyż, wykonany z prostych kwadratowych belek, postawiony został w miejscu, w którym na zawał serca zmarł leśniczy. Pod krzyżem znajduje się, na niewielkim kamieniu, granitowa tablica nawiązująca do tego smutnego wydarzenia, na której czytamy: „To czego obawiamy się to śmierci to umieranie w samotności bez nikogo pojedynczo 22.05.2002”.

(204) Ludwikowo, gm. Brodnica

Krzyż przydrożny

Krzyż przydrożny usytuowany jest w Ludwikowie, po lewej stronie drogi prowadzącej z Jaskowa. Jest to wysoki drewniany krzyż wykonany z grubych belek, z lekko ściętymi zakończeniami ramion. Ozdabia go duży metalowy wizerunek Jezusa Chrystusa. Poniżej widoczna jest data: „2008”. Pierwszy krzyż stał w tym miejscu już w XIX w. Został wówczas postawiony przez pp. Barbarę i Pawła Krzyżaniaków. Drugi krzyż, ufundowany przez pp. Barbarę i Edmunda Majchrzyckich, powstał na krótko przed II wojną światową. Ponieważ podczas okupacji niemieckiej uległ zniszczeniu, w opinii mieszkańców konieczne było postawienie kolejnej Bożej Męki. Tym razem krzyż został ufundowany przez pp. Marię i Alojzego Majchrzyckich. Stał spokojnie 20 lat, do czasu poważnej wichury w 1978 r. Wówczas przewrócił się i został poważ-

(str.150)
Luciny, gm. Śrem
Krzyż przydrożny

(str.150)
Ludwikowo, gm. Brodnica
Krzyż przydrożny

(str.151)
Łęg, gm. Śrem
Figura Matki Boskiej
Niepokalanie Poczętej

(str.151)
Łęg, gm. Śrem
Kapliczka Matki Boskiej
Różańcowej

(str.150)
Łęg, gm. Śrem
Krzyż przydrożny

nie uszkodzony, ale po dokonanej renowacji powrócił na swoje miejsce. Zastąpiono go nowym krzyżem w 2008 r. Fundatorami byli pp. Wioletta i Krzysztof Majchrzyccy. Krzyż jest nowy, ale historyczna jest pasyjka, która pochodzi z pierwszego krzyża, a była zawieszana na każdym kolejnym nowo postawionym w tym miejscu.

(205) Łęg, gm. Śrem

Figura Matki Boskiej Niepokalanie Poczętej

Figura zlokalizowana jest na skraju dawnego parku dworskiego. Trudno dostrzec ją z drogi. Kierując się z Łęgu do wsi Bystrzek, należy wypatrywać jej po lewej stronie, gdzie stoi za stawkiem, na skraju parku. Część cokołową stanowią szeroko rozbudowane terasowe schody z osadzoną na nich trójpoziomą bazą. Z niej wyrasta wysoka prosta kolumna poprzedzona dwoma pierścieniami, a zakończona ozdobną głowicą. Kamienna postać Matki Boskiej, jako zwieńczenie całości, roztacza szeroko ręce nad ludem. Figura pochodzi z pewnością z XIX w. Nie do końca ustalona jest intencja jej powstania. Jedna wersja zakłada, że figurę wzniesiono na pamiątkę szczęśliwego powrotu z powstania narodowego syna dziedzica Łęgu. Natomiast druga wskazuje lokalizację figury jako miejsce pochowania poległych w czasie bitwy o Książ w 1848 roku.

(206) Łęg, gm. Śrem

Kapliczka Matki Boskiej Różańcowej

Figurka Matki Boskiej Różańcowej ulokowana jest w łukowej niszy czworaka dworskiego nr 7, w zachodniej części wsi. Postać Matki Boskiej wypełniła wnękę podczas budowy domu, na początku XX w. Została postawiona celem otoczenia łaską i opieką mieszkańców, jak i całe domostwo. Początkowo figura przedstawiała Matkę Boską Królową Polski. Po jej uszkodzeniu została wymieniona na Matkę Boską Różańcową.

(207) Łęg, gm. Śrem

Krzyż przydrożny

Krzyż przydrożny w Łęgu znajdziemy niedaleko czworaków dworskich, przy przebiegającym tędy zielonym szlaku rowerowym „Szlak Kosynierów”, po jego prawej

stronie, jadąc od Śremu. Obiekt jest drewnianym wysokim krzyżem z zawieszoną pośrodku ramion pasyjką, otoczonym drewnianym płotem. Czas powstania krzyża datuje się na początek XX w. Nie jest znana dokładna data, jednak w dokumentach z 1911 r. krzyż już istnieje. A więc Boża Męka stała tutaj przed wybuchem II wojny światowej. Przez okres okupacji krzyż mocno podniszczał i pochylił się. Został podcięty i wkopany ponownie. Wówczas był miejscem przystanku i modlitwy dla osób zmierzających polną, często uczęszczaną drogą do Śremu. Dopiero około 2008 r. krzyż został wymieniony na nowy. Fundatorami byli mieszkańcy wsi. Uroczystego poświęcenia dokonał ks. Krzysztof Sobkowiak – ówczesny proboszcz parafii pw. św. Ducha w Śremie. Dawniej przy krzyżu odbywały się nabożeństwa majowe.

(208) Łęzek, gm. Książ Wlkp.

Figura Krzyża Świętego

Figura Krzyża Świętego znajduje się w centrum Łęzku, przy skrzyżowaniu głównej asfaltowej drogi z drogą polną prowadzącą do wsi Zawory. Otoczona jest metalowym niewysokim płotkiem. Z trójstopniowej podstawy wyrasta prostokątny postument zwieńczony krucyfiksem. Wygląd pierwotnej figury był trochę inny od obecnej. Postument był okrągły, a świątek stał przy głównej drodze. Na wojskowej mapie zaznaczony był jako jeden z trzech punktów orientacyjnych, a w linii prostej od figury znajdował się kościół w Wieszczyzynie. Trudno określić czas powstania pierwszej figury. Znana jest natomiast intencja. Było to podziękowanie za szczęśliwe urodzenie dziecka przez ówczesną dziedziczkę. Po wybuchu wojny z rozkazu osiadłego w Łęzku Niemca zniszczono postument. Krzyż, wbrew nakazowi, był przechowywany przez pana Okoniewskiego przez całą wojnę. Stary postument zakopano pod obecną figurą. W 1998 r., podczas odrestaurowywania świątka, przeniesiono figurę kilka metrów dalej. Bliskie sąsiedztwo drogi i przejeżdżających samochodów powodowało duże niszczenie figury. Koszty remontu ponieśli wspólnie mieszkańcy wsi. Krzyż został odnowiony, zrobiono nowy postument i oplótowanie. W postumencie została wmurowana butelka z nazwiskami sponsorów. W roku budowy nowa figura została poświęcona przez ks. proboszcza Ryszarda Jankowiaka z Wieszczyzyna. Kapliczką opiekują się wszyscy mieszkańcy. Co roku odbywają się przy niej nabożeństwa majowe.

Łęzek, gm. Książ Wlkp.
Figura Krzyża Świętego

(str.150)

Ługi, gm. Książ Wlkp.
Krzyż przydrożny

(209) Ługi, gm. Książ Wlkp.

Krzyż przydrożny

Krzyż przydrożny znajduje się na skraju lasu, po prawej stronie przy wjeździe do wioski do strony Mchów. Ten drewniany wysoki krzyż umocowano na niewielkiej podmurówce. Jego ramiona zostały ozdobnie zakończone w formie ostrosłupa. Pośrodku zawieszono wizerunek Jezusa Chrystusa. Boża Męka stoi w miejscu dawnego starego krzyża, który pamięcią sięgał jeszcze czasów przedwojennych. Nowy został postawiony 3 maja 1981 r., a inicjatorem tego wydarzenia był Wincenty Gajewski. Koszty pokryli parafianie ze wsi Ługi, a wykonaniem zajął się Józef Andrzejewski. Uroczystego poświęcenia dokonał ks. Henryk Mikołajczak z Mchów, natomiast nowy krzyż poświęcił w święto Podwyższenia Krzyża, ks. kanonik Jerzy Kaczmarek, także z parafii mchowskiej.

(str.151)

Ługi, gm. Książ Wlkp.
Figura Matki Boskiej
Niepokalanie Poczętej

(210) Ługi, gm. Książ Wlkp.

Figura Matki Boskiej Niepokalanie Poczętej

Aby zobaczyć Matkę Boską należy, jadąc od strony Mchów, skrócić w lewo w stronę zabudowań i wypatrywać figury po prawej stronie drogi. Podstawę figury stanowi niewysoka kwadratowa baza i ośmioboczny filar. Na głowicy, również ośmiobocznej, usytuowana jest Matka Boska Niepokalanie Poczęta. Świątek jest podziękowaniem za ocalenie życia podczas II wojny światowej. Stanowi wotum wdzięczności od pp. Anny i Feliksa Krauze. Przeżycia i doznania tych dwojga ludzi zostały spisane i umieszczone w butelce, którą wmurowano w cokół. Znajdują się tam również fotografie z czasów przymusowych robót w Niemczech. Figura została postawiona w 1956 r. Prace murarskie wykonał Aleksander Wawrzyn z Ługów, natomiast sama figura została zamówiona w Śremie. Co roku, w okresie Bożego Ciała, przed świątkiem ustawiany jest ołtarz. Również rok w rok mieszkańcy spotykają się pod figurą w czasie nabożeństw majowych oraz w celu poświęcenia potraw wielkanocnych.

(str.154)

Ługi, gm. Książ Wlkp.
Figura Matki Boskiej
Królowej Polski

(211) Ługi, gm. Książ Wlkp.

Figura Matki Boskiej Królowej Polski

Figura znajduje się na końcu wsi, po lewej stronie, przy skrzyżowaniu z drogą polną prowadzącą do Niedźwiad, a dalej do Jaraczewa. Miejsce to jest dość nietypowe,

(203)

(204)

(203)
Luciny, gm. Śrem
Krzyż przydrożny

(204)
Ludwikowo, gm. Brodnica
Krzyż przydrożny

(207)
Łęg, gm. Śrem
Krzyż przydrożny

(209)
Ługi, gm. Książ Wlkp.
Krzyż przydrożny

(207)

(209)

(210)
Ługi, gm. Książ Wlkp.
Figura Matki Boskiej
Niepokalanie Poczętej

(206)
Łęg, gm. Śrem
Kapliczka Matki Boskiej
Różańcowej

(205)
Łęg, gm. Śrem
Figura Matki Boskiej
Niepokalanie Poczętej

(210)

(206)

(205)

bo stanowiące granicę trzech powiatów: śremskiego, gostyńskiego i jarocińskiego. Podstawę stanowi dwustopniowy cokół, na którym spoczywa kwadratowa baza. Na niej widać dość wysoki filar w kształcie trapezu. W środkowej jego części umieszczona jest blenda z napisem: „KRÓLOWO KORONY POLSKIEJ MÓDL SIĘ ZA NAMI”. U szczytu, na kwadratowej głowicy, usytuowana jest Figura Matki Boskiej Królowej Polski z Dzieciątkiem Jezus. Historia figury sięga czasów dwudziestolecia międzywojennego. Wtedy też została postawiona przez Pana Józefa Staszaka. Podczas II wojny światowej, w czasie okupacji, figura została zniszczona przez Niemca, który wkrótce potem tragicznie zginął. Rozkazem tegoż Niemca Józef Staszak został zmuszony do rozbiórki cokołu. Udało się zachować fundamenty, ukryte pod warstwą ziemi. Tablica również została ukryta przed Niemcami. Pod koniec trwania wojny p. Lubiński – nauczyciel – dostał informację o zbliżających się do wsi wojskach rosyjskich. Wraz z grupą młodzieży w miejscu, gdzie wcześniej stała figura, wyszedł im na powitanie. Zamiast Rosjan przez wieś przeszli Niemcy, a p. Lubiński wraz z podopiecznymi cudem uniknął śmierci. Za ocalenie życia dziękowano Matce Boskiej. Po zakończeniu wojny, najwcześniej, jak było to możliwe, mieszkańcy odbudowali figurę w jej pierwotnej formie. Tablicę wydobyto z ukrycia i zamieszczono na cokole. Poświęcenia figury dokonał ks. proboszcz Ludwik Rybka z Mchów. Natomiast w 1948 r., dzięki zasługom ks. Edmunda Lewandowskiego, z Mchów do wsi Ługi przeszła uroczysta procesja Bożego Ciała. Przy nowej figurze znajdował się ostatni ołtarz. Matka Boska Królowa Polski licznie gromadziła w późniejszym czasie młodzież podczas nabożeństw majowych.

(212) Ługi, gm. Książ Wlkp.

Krzyż przydrożny

Drugi krzyż przydrożny w Ługach zlokalizowany jest przy rozwidleniu drogi prowadzącej od wsi Mchy z drogą polną prowadzącą do Błazejewa. Jest to drewniany wysoki krzyż, z ozdobnie ściętymi belkami i metalową pasyjką zawieszoną pośrodku ramion. Nad wizerunkiem Pana Jezusa umocowany jest niewielki prosty daszek. Całość otoczona jest drewnianym płotkiem. Niestety, nie udało się pozyskać informacji o historii powstania tej Bożej Męki.

*Ługi, gm. Książ Wlkp.
Krzyż przydrożny*

(str.154)

*Małachowo, gm. Dolsk
Kapliczka Matki Boskiej
Niepokalanie Poczętej*

(213) Małachowo, gm. Dolsk

Kapliczka Matki Boskiej Niepokalanie Poczętej

Kapliczka Matki Boskiej Niepokalanie Poczętej usytuowana jest we wsi Małachowo, po lewej stronie drogi Dolsk–Gostyń, przy posesji nr 91. Na kwadratowym mura-nym cokole spoczywa niewysoka baza, na której oparty jest kwadratowy filar zakończony prostą głowicą. Na filarze widać tabliczkę z napisem: „Pod Twoją obronę”. Matka Boska umieszczona jest na głowicy. Figurę chroni ośmioboczny metalowy daszek oparty na trzech cienkich filarkach. Zwieńczeniem jest krzyż umieszczony na szczycie daszku. Całość otoczona jest metalowym oplotowaniem. Obecnie stojąca kapliczka została odnowiona w 2008 r. Poprzednia z pewnością pamięta czasy przedwojenne. I tutaj podaje się dwie daty jej powstania. Pierwsza wersja mówi o r. 1921 i związanej z nim epidemii zakaźnej choroby – czerwonki. Postawienie kapliczki i modlitwy do Matki Boskiej miały zapobiec rozprzestrzenianiu się infekcji, co nastąpiło po około 2 miesiącach modlitw. Druga wersja datuje czas powstania świątka na r. 1932. Ówczesny właściciel ziemski – p. Hasiński – prawdopodobnie ufundował kapliczkę, aby Matka Boska czuwała nad jego domostwem i całym dobytkiem, zwłaszcza nad plonami, które słabe z powodu suchego lata i mroźnej zimy, groziły bankructwem. Codzienne modlitwy zostały wysłuchane i wówczas pierwszy raz od wielu lat plony były obfite. Inicjatorem gruntownego odnowienia kapliczki w 2008 r. był sołtys Jacek Dorsz. Filar został wymurowany przez p. Morawca, a najważniejszą – figurę Matki Boskiej Niepokalanie Poczętej zakupił ks. proboszcz Ryszard Klimaszewski z parafii w Kunowie. Ks. Klimaszewski dokonał również poświęcenia kapliczki. W pracach renowacyjnych brali udział: Janusz Łabęda, Stanisław Michałowski, Mariusz Bajera, Zbigniew Jankowiak, Krzysztof Szczepaniak i Jacek Dorsz.

(str.154)

*Manieczki, gm. Brodnica
Figura Najświętszego Serca
Matki Boskiej*

(214) Manieczki, gm. Brodnica

Figura Najświętszego Serca Matki Boskiej

Figura znajduje się w centralnej części wsi, na wzniesieniu, po prawej stronie drogi prowadzącej do Krzyżanowa. Podstawę świątka stanowi dwustopniowy cokół i spoczywająca na nim niewysoka kwadratowa baza. Z niej wyrasta wysoki filar, którego od głowicy oddziela ozdobny fryz. Matka Boska umieszczona na szczycie lewą ręką wskazuje na serce. Odziana jest w białe szaty oraz niebieski płaszcz. Cały świątek usytuowa-

(213)

(211)

(214)

(216)

(215)

(217)

(218)

(213)
Małachowo, gm. Dolsk
Kapliczka Matki Boskiej
Niepokalanie Poczętej

(211)
Ługi, gm. Książ Wlkp.
Figura Matki Boskiej
Królowej Polski

(214)
Manieczki, gm. Brodnica
Figura Najświętszego Serca
Matki Boskiej

(216)
Marianowo, gm. Śrem
Figura Matki Boskiej
Niepokalanie Poczętej

(217)
Marianowo, gm. Śrem
Kapliczka Matki Boskiej
Różańcowej

(215)
Manieczki, gm. Brodnica
Krzyż przydrożny

(218)
Marszewo, gm. Śrem
Figura Krzyża Świętego

ny jest na zbiorowej mogile powstańców poległych w roku 1848 i 1863. Pamiątkowa tablica, znajdująca się u podnóża kopca, oprócz poległych w czasie Wiosny Ludów i powstania styczniowego wymienia także tych z potopu szwedzkiego (1655), z kampanii napoleońskiej (1812) i powstania listopadowego (1831). Historia obiektu sięga czasów przedwojennych, ale wówczas figura była inna. Przedstawiała również Matkę Boską, ale była mniejsza od obecnej. Na czas okupacji była przechowywana przez mieszkańców Manieczek. Mimo to została częściowo uszkodzona. Postanowiono kupić nową figurę. Fundusze na ten cel pochodziły ze zdobycia I miejsca w konkursie w Śremie, w którym dzieci oraz dorośli pod czujnym okiem swojej nauczycielki – Pani Zielińskiej – odegrały przedstawienie o tematyce chłopskiej.

(215) Manieczki, gm. Brodnica

Krzyż przydrożny

Krzyż przydrożny w Manieczkach znajduje się przy drodze głównej Śrem–Czempiń, po jej prawej stronie, na placu przy dawnym kompleksie handlowym. Jest to krzyż drewniany, z zamieszczonym na nim dość nietypowo krucyfiksem. Otoczony jest niskim metalowym płotkiem. Historia krzyża sięga z pewnością czasów przedwojennych, a skoro stoi na miejscu, gdzie pochowani są zmarli w czasie epidemii cholery, to z pewnością dotyczy XIX w. Wiadomo, że krzyż podczas okupacji został usunięty i przechowywano go w kaplicy ufundowanej przez gen. Józefa Wybickiego. Po zakończeniu wojny krzyż wrócił na swoje dawne miejsce. Z czasem jednak został zniszczony i wymieniony na nowy. Obecnie stojący krzyż jest drugim powstałym po wojnie. W prace związane z jego postawieniem zaangażowany był Teodor Libert z Manieczek.

(216) Marianowo, gm. Śrem

Figura Matki Boskiej Niepokalanie Poczętej

Figura zlokalizowana jest na początku wsi, po prawej stronie drogi prowadzącej z Grabianowa, tuż przy skrócie do części budynków mieszkalnych. Jej podstawę stanowi trójstopniowy cokół oraz oparta na nim wysoka prosta kolumna, w części dolnej i górnej delikatnie rozszerzana. Na kwadratowej trójpoziomowej głowicy osadzona została figura Matki Boskiej Niepokalanie Poczętej. Postawiono ją w dniu 7 lutego 1990 r. Ufundowana została przez Wacława Marcinkowskiego oraz pp. Wandę i Romana

(str.155)
Manieczki, gm. Brodnica
Krzyż przydrożny

(str.155)
Marianowo, gm. Śrem
Figura Matki Boskiej
Niepokalanie Poczętej

Marcinkowskich, w pierwszą rocznicę śmierci żony Wacława – Marianny Marcinkowskiej. Ale również na pamiątkę nieistniejącego już gospodarstwa Państwa Grobelnych. W 2012 r. przeprowadzony został, ze środków pp. Marcinkowskich, remont cokołu.

(217) Marianowo, gm. Śrem

Kapliczka Matki Boskiej Różańcowej

Kapliczka usytuowana jest na końcu wsi, na prywatnej posesji nr 7 pp. Zimowskich. Podstawę tego obiektu stanowi kwadratowa baza i oparty na niej wysoki prosty filar, z pustą płytką blendą w jego górnej części. Postument zwieńczony jest prostą kwadratową głowicą, na której umieszczona została oszklona gablota przykryta daszkiem namiotowym. W jej wnętrzu ustawiono figurkę Matki Boskiej Różańcowej. Świątek powstał w latach 60. XX w. w prywatnej intencji jako wotum dziękczynne za szczęśliwy powrót z II wojny światowej p. Walczak – poprzedniej właścicielki posesji. Obecnie kapliczką opiekują się pp. Zimowscy.

(218) Marszewo, gm. Śrem

Figura Krzyża Świętego

Figura Krzyża Świętego w Marszewie zlokalizowana jest po prawej stronie drogi prowadzącej do Wyrzeki. Podstawę obiektu stanowi kwadratowa baza oraz wyrastający z niej prosty filar. Zwieńczeniem jest umocowany na szczycie metalowy krucyfiks z ozdobnie zakończonymi ramionami oraz dodatkowymi elementami zdobniczymi. Nie udało się pozyskać informacji na temat historii świątka.

(219) Masłowo, gm. Dolsk

Kapliczka Najświętszego Serca Pana Jezusa

Kapliczka znajduje się po prawej stronie drogi prowadzącej z Masłowa do Nowieczka. Wysoki kwadratowy korpus, oparty na bazie i niewielkim cokole, zwieńczony jest namiotowym daszkiem i zamieszczonym na jego szczycie krucyfiksem. W górnej części korpusu, w ostrołukowej głębokiej niszy umieszczono figurkę Najświętszego Serca Pana Jezusa. W dolnej części, z każdej strony znajdują się ozdobnie wmurowane cegielki. Na bazie można zauważyć pustą płytką blendę. Historia kapliczki związana jest z czasami przedwojennymi. Jej postawienie miało prawdopodobnie na celu wyznacze-

(str.155)
Marianowo, gm. Śrem
Kapliczka Matki Boskiej
Różańcowej

(str.155)
Marszewo, gm. Śrem
Figura Krzyża Świętego

(str.160)
Masłowo, gm. Dolsk
Kapliczka Najświętszego
Serca Pana Jezusa

nie granicy pól. Z przekazanych ustnie informacji wynika, że jej fundatorem mógł być p. Juskowiak lub jego teść Ginter (lub Zinter). Kapliczka szczęśliwie przetrwała okres II wojny światowej i stoi we wsi po dzień dzisiejszy.

(220) Masłowo, gm. Dolsk

Krzyż przydrożny

Krzyż w Masłowie zlokalizowany jest w centralnej części wsi, ale jednocześnie nieco ukryty, po prawej stronie drogi prowadzącej od trasy Śrem–Dolsk. Wysoki, drewniany, z grubych belek, pośrodku których zawieszona jest metalowa pasyjka, stoi w towarzystwie dwóch świerków. Otoczony jest niewielkim metalowym płotkiem. Na pionowej belce doszukać się można daty: „1993 V 23”, wskazującej dzień jego poświęcenia, którego dokonał ks. proboszcz Ryszard Jankowiak z Wieszczyzna. Pewne jest, iż krzyż stał tutaj jeszcze przed II wojną światową, a w czasie okupacji nie został zniszczony ani usunięty. Ten nowy powstał z inicjatywy i fundacji pp. Marianny i Mariana Grudziak i ich inicjały: „G M” znajdujemy również na pionowej belce. Przy krzyżu odbywały się dawniej nabożeństwa majowe oraz uroczystości podczas Bożego Ciała.

*Masłowo, gm. Dolsk
Krzyż przydrożny*

*(str.160)
Masłowo, gm. Dolsk
Kapliczka Matki Boskiej
i Jezusa Chrystusa*

(221) Masłowo, gm. Dolsk

Kapliczka Matki Boskiej i Jezusa Chrystusa

Kapliczka znajduje się po prawej stronie drogi prowadzącej z Masłowa do Wieszczyzna. Stanowi małą świątynię poświęconą Matce Boskiej i osobie Jezusa Chrystusa, chyba jedyną tego typu w regionie śremskim. Główna jej część oddzielona jest od dachu prostym fryzem. Dwuspadowy dach, zwieńczony metalowym krucyfiksem, kryje głęboką niszę z miniaturową figurką Pana Jezusa. Natomiast w części głównej świątka znajduje się również głęboka nisza, ostrołukowa, zamknięta metalową kratą. Wewnątrz, na murowanym podwyższeniu umieszczona jest figura Matki Boskiej i Jezusa Chrystusa, a za ich głowami wisi obraz przedstawiający Najświętszą Panią. Pierwotnie kapliczka stojąca w tym miejscu, zbudowana przed II wojną światową, składała się z czterech kolumn przykrytych namiotowym daszkiem, wewnątrz których stał św. Jan Nepomucen. Jeszcze na krótko przed wybuchem wojny, 18 marca 1939 r. Jan Zagórski odnowił stojący wówczas świątek,

o czym świadczy napis pod ławeczką. Zniszczona podczas okupacji figura św. Jana Nepomucena leżała za stodołą jednego z domostw. Jakiś czas później postawiono obecną kapliczkę. Figura Matki Boskiej została ofiarowana przez Włodzimierza Wasińskiego, a Jezusa Chrystusa – przez Benedykta Włodarczaka, który 6 maja 1999 r. odnowił tego świątka. Co sobotę o godz. 21:37, nawiązującej do śmierci Jana Pawła II, Maria Włodarczak zapala w kapliczce znicze.

(222) Masłowo, gm. Dolsk

Krzyż przydrożny

Krzyż znajduje się przy szkole podstawowej w Masłowie, po lewej stronie drogi prowadzącej do trasy nr 434 (Śrem–Dolsk). Niewysoki, drewniany, z charakterystyczną fakturą na belkach wkomponowany jest w ozdobną podstawę, która jednocześnie stanowi trójdzielny kwietnik. Pasyjka zawieszona pośrodku ramion jest oryginalną drewnianą rzeźbą. Boża Męka stała kilka metrów stąd z pewnością jeszcze przed II wojną światową. Podczas okupacji została zniszczona. Intencją postawienia kolejnego krzyża w tym miejscu był tragiczny wypadek, w którym śmierć poniosło dwóch młodych mężczyzn wracających do Nowieczka z zabawy tanecznej. Krzyż wykonał w 1979 r. Włodzimierz Wasiński, a rzeźbę Jezusa – Benedykt Włodarczak. Uroczystego poświęcenia dokonał ks. proboszcz Ryszard Jankowiak z Wieszczyzna. I ten krzyż doczekał się swojego zamiennika. Obecnie stojącą Bożą Mękę wykonali ci sami panowie. W 2009 r. umocowana została nowa drewniana pasyjka autorstwa Benedykta Włodarczaka.

(223) Masłowo, gm. Dolsk

Krzyż przydrożny

Ta Boża Męka usytuowana jest po lewej stronie drogi prowadzącej z Masłowa do Wieszczyzna. Obecnie stojący krzyż jest drewniany, niewysoki, podobny do tego stojącego przy szkole, a i wykonany również przez Włodzimierza Wasińskiego. Nie jest to pierwsza Boża Męka stojąca w tym miejscu. Wiadomo, że krzyż tutaj stał już przed I wojną światową. Postawił go wówczas Szczepan Majorczyk – dziadek mieszkającej w Masłowie Moniki Jędrzejczak. Podczas okupacji, z rozkazu Niemców, krzyż został usunięty i nie powrócił już w to miejsce. Ale teren ten stał się miejscem dziw-

*(str.160)
Masłowo, gm. Dolsk
Krzyż przydrożny*

*(str.160)
Masłowo, gm. Dolsk
Krzyż przydrożny*

(219)

(219)
Masłowo, gm. Dolsk
Kapliczka Najświętszego
Serca Pana Jezusa

(221)

(221)
Masłowo, gm. Dolsk
Kapliczka Matki Boskiej
i Jezusa Chrystusa

(222)

(222)
Masłowo, gm. Dolsk
Krzyż przydrożny

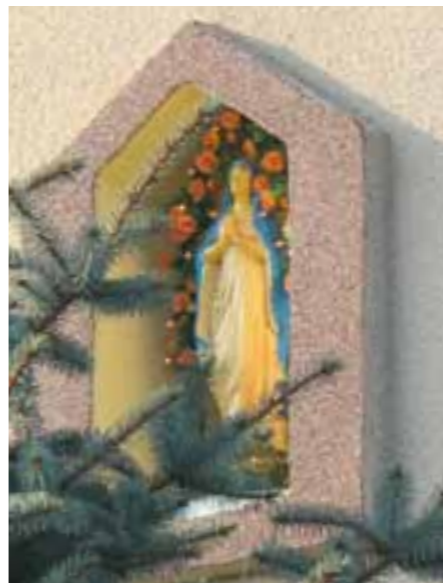
(223)

(223)
Masłowo, gm. Dolsk
Krzyż przydrożny

(228)

(228)
Mchy, gm. Książ Wlkp.
Krzyż przydrożny

(224)

(224)
Masłowo, gm. Dolsk
Kapliczka Matki Boskiej
Różańcowej

(225)

(225)
Masłowo, gm. Dolsk
Figurka Matki Boskiej
Niepokalanie Poczętej

(229)
Mchy, gm. Książ Wlkp.
Figura św. Antoniego

(230)
Mchy, gm. Książ Wlkp.
Kapliczka św. Wawrzyńca
z płaskorzeźbą św. Jana
Nepomucena

(229)

(230)

Zachowanie lokalnego dziedzictwa ...

nych wypadków. Konie się płoszyły, wozy się przewracały, pojawiała się czarna postać mężczyzny. Aby odwrócić złe moce, ponownie postawiono w tym miejscu krzyż, ten sam, który stał przed wojną. Jednak częściowo spróchniały, słaby, został wyrwany podczas wichury. Wówczas Franciszek Budziński z Trąbinka wykonał nowy, dzięki któremu miejsce to znowu stało się spokojne. Z końcem lat 70. ubiegłego stulecia, z fundacji Moniki Jędrzejczak i jej męża, Włodzimierz Wasiński wykonał nowy krzyż, a uroczystego poświęcenia dokonał ks. proboszcz Ryszard Jankowiak z Wieszczyzna.

(224) Masłowo, gm. Dolsk

Kapliczka Matki Boskiej Różańcowej

Kapliczka Matki Boskiej Różańcowej znajduje się we frontowej ścianie budynku położonego przy posesji nr 41. Powstała wraz z budową domu, w 1957 r. Pierwotnie była umieszczona w zwieńczeniu dachu, dopiero później, w 1983 r., podczas przebudowy budynku, figurkę przeniesiono w obecne miejsce. Intencją obecności Maryi była prośba o opiekę nad domownikami, jak i nad całym gospodarstwem, oraz Boże błogosławieństwo. Fundatorami figurki byli pp. Jurga.

(225) Masłowo, gm. Dolsk

Figurka Matki Boskiej Niepokalanie Poczętej

Figurka Matki Boskiej Niepokalanie poczętej znajduje się we frontowej ścianie nowego domu pp. Wasińskich, przy posesji nr 44. Umieszczona została przez Zenona Wasińskiego w ostrołukowej niszy podczas budowy domu w 2011 r. Pojawiła się, by spełnić prośbę Katarzyny Wasińskiej – matki p. Zenona, która w ten sposób chciała podziękować za otrzymane łaski, potomstwo i cały dorobek życia. Figurka została zakupiona w Śremie, w sklepie przy ul. Kościuszki. Poświęcenia jej dokonał podczas kolędy w 2011 r. ks. kanonik Ryszard Jankowiak z parafii w Wieszczyźnie.

(226) Masłowo, gm. Dolsk

Figura Chrystusa Frasobliwego (niezachowana)

Dawniej na terenie gospodarstwa pp. Majorczyków stała kapliczka z drewnianą figurą Chrystusa Frasobliwego. Usytuowana ona była przy polnej drodze prowadzącej

(str.161)
Masłowo, gm. Dolsk
Kapliczka Matki Boskiej
Różańcowej

(str.161)
Masłowo, gm. Dolsk
Figurka Matki Boskiej
Niepokalanie Poczętej

Kapliczki, figury i krzyże przydrożne

do Drzonku. Powstała przed I wojną światową. Jej fundatorem był Szczepan Majorczyk. Podczas II wojny światowej kapliczka została zniszczona, a figura uszkodzona. Odnalazła się kilka lat po wojnie, podczas wymiany dachu w domu Nikodema Majorczyka. Okazało się, że była ukryta pod dachem. Uszkodzoną figurę naprawił Kazimierz Włodarczak z Masłowa.

(227) Masłowo, gm. Dolsk

Kapliczka św. Wawrzyńca (niezachowana)

Murowana kapliczka św. Wawrzyńca znajdowała się w centralnej części wsi, przy domu rodzinnym Moniki Jędrzejczak. Powstała z fundacji pp. Marianny i Piotra Majorczyków – rodziców p. Moniki. Podczas II wojny światowej kapliczka została zniszczona.

(228) Mchy, gm. Książ Wlkp.

Krzyż przydrożny

Krzyż znajduje się przy drodze prowadzącej z Książa Wlkp. do Mchów. Jadąc w tym kierunku, krzyż stoi po lewej stronie. W tym miejscu krzyż stał jeszcze przed wojną, wówczas otoczony drewnianym płotkiem. Po wybuchu II wojny światowej, podobnie jak wiele innych obiektów sakralnych, krzyż został usunięty przez okupantów. Po wielu latach parafianie ustawili nowy krzyż na polu Izydora Szczepańskiego. Inicjatorem tego wydarzenia był ks. Henryk Mikołajczyk z Mchów. Poświęcenie krzyża miało miejsce 27 września 1981 r. Po ponad 20 latach w miejsce poprzedniego postawiono nowy krzyż. Poświęcenia, w uroczystość Podwyższenia Krzyża 14 września 2002 r., dokonał ks. Jerzy Kaczmarek, jednoczesny inicjator nowej Bożej Męki.

(229) Mchy, gm. Książ Wlkp.

Figura św. Antoniego

Figura znajduje się na posesji nr 11, u pp. Genderków, po lewej stronie, jadąc drogą od strony Książa Wlkp. Podstawę figury stanowi dwustopniowy cokół, na którym umieszczona jest kwadratowa baza. W górnej jej części znajduje się blenda z napisem: „Święty Antoni uproś nam Błogosławieństwo Boże 1958. Fund. A.G.”. Z bazy wyrasta wieloboczny filar, bogato ozdobiony, wykończony kwadratową głowicą.

(str.160)
Mchy, gm. Książ Wlkp.
Krzyż przydrożny

(str.161)
Mchy, gm. Książ Wlkp.
Figura św. Antoniego

Zachowanie lokalnego dziedzictwa ...

Na niej usytuowana jest figura, której fundatorem był Antoni Genderka. Intencją postawienia figury był szczęśliwy powrót z wygnania na Lubelszczyznę, gdzie mieszkańcy Mchów byli wysiedlani przez Niemców. Figura została postawiona 6 lipca 1958 r. Wykonał ją również imiennik świętego, Antoni Grzesiński z Krzywina. Figura została postawiona bez specjalnego zezwolenia, które należało uzyskać, i w rezultacie na Antoniego Genderkę została nałożona kara finansowa. Świątek został poświęcony w 1958 r. przez ks. proboszcza Albina Kucnera. Figura jest ładna i zadbana. Ostatnie jej odnowienie miało miejsce w 2009 r. Wówczas podstawa figury została wyłożona płytkami, a całość odmalowana. Remont we własnym zakresie wykonał Krzysztof Genderka.

(230) Mchy, gm. Książ Wlkp.

Kapliczka św. Wawrzyńca z płaskorzeźbą św. Jana Nepomucena

Świątek zlokalizowany jest w centralnej części wsi, przy posesji nr 44, u pp. Gołińskich. Kapliczka składa się z dwupoziomowego korpusu, w kształcie kwadratu zakończonego daszkiem i umocowanym na jego szczycie krzyżem. Górną i dolną część oddziela ozdobny fryz. Na wyższym poziomie, w ostrołukowej oszklonej niszy, osadzona jest figura św. Wawrzyńca. Dolna nisza, kwadratowa, również oszklona, ale bardziej płytka, prezentuje płaskorzeźbę św. Jana Nepomucena. Kapliczka historią swoją sięga jeszcze baroku. Pochodzi z XVIII w. Została postawiona w czasie licznych pożarów, które nawiedzały wieś. Jako że św. Wawrzyniec uważany jest za chroniącego od ognia, kapliczka powstała w nadziei, że uchroni wieś od dalszych pożarów. I rzeczywiście, owe nieszczęścia ustały. Podczas II wojny światowej zarówno figura i płaskorzeźba zostały zniszczone i wrzucone do stawu. Marią Placzkowską w ukryciu zebrała wszystkie części i schowała w grobowcu na cmentarzu parafialnym w Mchach. Zaraz po wojnie, jeszcze w 1945 r., wszystkie elementy figur zostały poskładane i posklejane. Odbudowę kapliczki zajął się Andrzej Lampasiak. Przeprowadzono prace konserwatorskie, przy okazji których potwierdzono, że oba świątki, wykonane z drewna dębowego, polichromowane i złocone, pochodzą z pracowni braci Pralińskich. Dzisiejsze figury umieszczone w kapliczce są kopiami wykonanymi przez Piotra Szymkowiaka. W czasie Bożego Ciała przy kapliczce ustawiany jest ołtarz.

(str.161)

Mchy, gm. Książ Wlkp.
Kapliczka św. Wawrzyńca
z płaskorzeźbą św. Jana
Nepomucena

Mchy, gm. Książ Wlkp.
Figura św. Józefa
z Dzieciątkiem Jezus

(str.168)

Mchy, gm. Książ Wlkp.
Kapliczka Matki Boskiej
z Dzieciątkiem Jezus

Kapliczki, figury i krzyże przydrożne

(231) Mchy, gm. Książ Wlkp.

Figura św. Józefa z Dzieciątkiem Jezus

Figura znajduje się obok wjazdu do pałacu w Mchach, przy drodze do Niedźwiad. Na trójstopniowym cokole umieszczona jest okrągła, średniej wysokości kolumna. Na jej zwieńczeniu kwadratowa głowica, na której umocowano figurę św. Józefa z Dzieciątkiem Jezus. Dawniej, przed wojną, stały w tym miejscu dwie figury zwrócone do siebie twarzami. Była to figura św. Józefa i figura Matki Boskiej. Prawdopodobnie ufundowało je hrabiostwo Mielżyńskich, którzy postawili świątki na znak zgody małżeńskiej. Figury ówczesnie miały trochę inny wygląd i otoczenie. Zostały zniszczone w czasie trwania działań wojennych. Św. Józefa obrzucał kamieniami pewien niemiecki młodzieniec, który wkrótce potem zachorował na zapalenie ucha i zmarł. Figura Matki Boskiej została zniszczona i wrzucona do stawu pp. Jakubowskich, a później wyłowiona przez Mariannę Klinowską. Decyzja o powstaniu obecnie stojącej figury zapadła w 1990 r., podczas spotkania rady sołeckiej z ówczesnym proboszczem, ks. Stefanem Stachowiakiem, dzięki czemu gipsowa figura św. Józefa z Dzieciątkiem Jezus została zakupiona za pieniądze sołeckie. Przywiózł ją z Piekar Śląskich, na koszt PGR-u, Jan Bazior. Pracami murarskimi zajął się Stanisław Krauze z Kołacina. 1 maja 1991 r. miała miejsce pierwsza uroczysta procesja do nowego świątka.

(232) Mchy, gm. Książ Wlkp.

Kapliczka Matki Boskiej z Dzieciątkiem Jezus

Aby zobaczyć kapliczkę, należy, jadąc przez Mchy od strony Książa Wlkp., skręcić w kierunku wsi Ługi. W swojej budowie uderza prostotą. Kwadratowy jednopoziomowy korpus pokryty jest namiotowym daszkiem. Na nim umocowana została siedmioramienna gwiazda. Kapliczka jest jednostronna, dość duża łukowa nisza znajduje się oczywiście od frontu. W oszklonej wnęce znalazła swoje miejsce Matka Boska z Dzieciątkiem Jezus. Świątek związany jest z figurą św. Józefa z Dzieciątkiem Jezus. Obie niegdyś zwrócone były do siebie twarzą. W czasie wojny obie zostały zniszczone, a zaraz po zakończeniu działań wojennych, dzięki dobrej woli mieszkańców – odbudowane. Prace murarskie wykonał Andrzej Lampasiak, ten sam, który odbudowywał drugą tego typu kapliczkę stojącą we wsi, ze św. Wawrzyńcem i św. Janem Nepomucenem. Badania konserwatorskie potwierdziły, iż figura Matki Boskiej pochodzi

Zachowanie lokalnego dziedzictwa ...

z XVIII w. i została wykonana z drewna dębowego, w pracowni braci Pralińskich na południu Wielkopolski. W 2003 r. poddano ją konserwacji i odpowiednio zabezpieczono, a puste miejsce we wnęce zastąpiono odtąd wierną kopią Matki Boskiej.

(233) Mchy, gm. Książ Wlkp.

Nadrzewna kapliczka Matki Boskiej

Jedyna tego typu kapliczka napotkana w gminie Książ Wlkp. Aby ją zobaczyć, trzeba sobie zadać nieco trudu. Ten mały świątek znajduje się bowiem w lesie, w pobliżu leśniczówki. W jej odnalezieniu warto skorzystać z pomocy kogoś miejscowego. Jadąc od Mchów w kierunku wsi Ługi, należy skręcić w lewo w las i wypatrywać leśniczówki. Obiekt naszego zainteresowania jest jednostronną kapliczką skrzynkową. Została powieszona przez pp. Marię i Józefa Szmyt. W czasie okupacji, jak wielu innych mieszkańców, zostali wysiedleni, ale nie zapomnieli zabrać ze sobą świętej skrzyneczki. Po powrocie do domu kapliczka wróciła na swoje dawne miejsce. Po wielu latach całość została wymieniona, jednak zachowano pierwotny kształt. Obecnie w środku widnieje obraz Matki Boskiej Różańcowej.

*Mchy, gm. Książ Wlkp.
Nadrzewna kapliczka Matki
Boskiej*

*(str.168)
Mchy, gm. Książ Wlkp.
Figura Najświętszego Serca
Jezusowego*

(234) Mchy, gm. Książ Wlkp.

Figura Najświętszego Serca Jezusowego

Figura zlokalizowana jest przed plebanią w Mchach. Na niewysokiej kolumnie, zakończonej kwadratową głowicą, umieszczony został Pan Jezus. Inicjatorem postawienia figury był jeden z księży opiekujący się parafią. Zrobił to we własnej prywatnej intencji.

(235) Mchy, gm. Książ Wlkp.

Grotta Matki Boskiej z Lourdes

Grotę odnajdziemy na terenie kościoła pw. św. Marcina Biskupa w Mchach, z lewej strony po przekroczeniu bramy muru. Zbudowana w latach 50. XX w., miała chronić mieszkańców. Wcześniej bowiem, w krótkim odstępie czasu zginęło dwóch młodych mężczyzn rażonych piorunem. W grocie prezentują się dwie figury: Matka Boska z Lourdes oraz związana z nią św. Bernadetta, patronka pasterzy.

*(str.168)
Mchy, gm. Książ Wlkp.
Grotta Matki Boskiej
z Lourdes*

Kapliczki, figury i krzyże przydrożne

(str.168)

*Mchy, gm. Książ Wlkp.
Krzyż przy salce*

(236) Mchy, gm. Książ Wlkp.

Krzyż przy salce

Kolejny krzyż w Mchach znajduje się na szczycie budynku salki katechetycznej. To budynek znajdujący się tuż przed kościołem, po prawej stronie, jadąc od Książa Wlkp. Wcześniej krzyż pełnił rolę krzyża misyjnego i stał przy kościele w Mchach. Na poziomej belce widnieje napis: „RATUJ DUSZĘ SWOJĄ”.

(str.169)

*Mchy, gm. Książ Wlkp.
Kapliczka Matki Boskiej
Fatimskiej*

(237) Mchy, gm. Książ Wlkp.

Kapliczka Matki Boskiej Fatimskiej

Kapliczka znajduje się przy posesji nr 5, u pp. Ratajczaków. Podstawę stanowi murywany cokół, na którym spoczywa kwadratowy filar. Obie części obłożone są ceglanyymi płytkami. W górnej części filaru widnieje tabliczka z napisem: „W podziękowaniu za powrót do zdrowia 11.06.2009r. Ave Maryja”. Na nim umieszczona jest drewniana gabłota podświetlana w nocy. Wewnątrz stoi figurka Matki Boskiej Fatimskiej, sprowadzona przez ówczesnego proboszcza – ks. Jerzego Kaczmarka. Pracami murarskimi zajął się Andrzej Rzepka z Mchów. Gabłotę wykonał Marek Genderka z Książa Wielkopolskiego, a oświetlenie do niej Piotr Tomczak z Leszna. W fundamentach świątka zalana została uszkodzona figura Najświętszego Serca Pana Jezusa, odnaleziona na strychu domu pp. Ratajczaków. Kapliczka została ufundowana przez rodzinę Ratajczaków i Klausów. Jest podziękowaniem za wszystkie dotąd otrzymane łaski oraz za powrót do zdrowia Krzysztofa Klaus, u którego wykryto guza mózgu. Po operacji, chemioterapii i długotrwałym leczeniu chłopiec całkowicie wyzdrowiał. Kapliczka została poświęcona przez ks. Jerzego Kaczmarka w Święto Bożego Ciała w 2009 r.

(238) Mchy, gm. Książ Wlkp.

Kapliczka Chrystusa Frasobliwego (niezachowana)

Dawniej, przy drodze Mchy–Niedźwiady znajdowała się kapliczka Chrystusa Frasobliwego. Stała obok domu Bogdana Wojtkowskiego. W wykonanej w pniu niszy znajdowała się wyrzeźbiona figurka Chrystusa. W górnej części tego pnia umocowany był drewniany krzyżyk. Świątek został wyrzeźbiony przez p. Wojtkowskiego, artystę pracującego głównie w drewnie twardym. Inspirację przy powstawaniu tego świątka czerpał przede wszystkim z głowy oraz z podpowiedzi serca.

(232)

(232)
Mchy, gm. Książ Wlkp.
Kapliczka Matki Boskiej
z Dzieciątkiem Jezus

(235)

(234)
Mchy, gm. Książ Wlkp.
Figura Najświętszego Serca
Jezusowego

(235)
Mchy, gm. Książ Wlkp.
Grotta Matki Boskiej
z Lourdes

(236)
Mchy, gm. Książ Wlkp.
Krzyż przy salce

(234)

(236)

(237)

(241)

(240)

(237)
Mchy, gm. Książ Wlkp.
Kapliczka Matki Boskiej
Fatimskiej

(240)
Mechlin, gm. Śrem
Kapliczka Matki Boskiej
Niepokalanie Poczętej

(241)
Mechlin, gm. Śrem
Figura Matki Boskiej
Niepokalanie Poczętej

(242)
Mechlin, gm. Śrem
Figura św. Wawrzyńca

(242)

(239) Mchy, gm. Książ Wlkp.

Figura św. Marcina Biskupa (niezachowana)

Figura znajdowała się tuż za murem kościelnym w Mchach. Przedstawiała św. Marcina Biskupa – również patrona kościoła. Usytuowana była na betonowej podstawie, wśród licznych krzewów. Była największą rzeźbą pochodzącą z dorobku Bogdana Wojtkowskiego. Obecnie już nie istnieje.

(240) Mechlin, gm. Śrem

Kapliczka Matki Boskiej Niepokalanie Poczętej

Kapliczkę odnajdziemy przy kaplicy w Mechlinie, która znajduje się w centralnej części wsi, po prawej stronie drogi prowadzącej ze Śremu, obok posesji przy ul. Śremskiej 34. Podstawę świątka stanowi niewysoki prosty filar wykonany z cegły klinkierowej. Na nim oparta jest wysoka drewniana gąbłota z licznymi zdobieniami, oszklona z trzech stron. Wewnątrz umieszczona została rzeźba Matki Boskiej Niepokalanie Poczętej. Cała kapliczka usytuowana jest na niewielkim wzniesieniu, zrobionym z kamieni polnych, przez sołtysa Stanisława Ratajczaka. Postument wykonał Bogdan Radziejewski, a drewnianą gąbłotą Franciszek Przybylski. Sama figurka zakupiona została w Częstochowie, jeszcze przed II wojną światową, przez ciocię Marii Barańskiej. W r. 2009 odnowiono przedwojenną Matkę Boską i jej postacią uświetniono nową kapliczkę.

(241) Mechlin, gm. Śrem

Figura Matki Boskiej Niepokalanie Poczętej

Figura znajduje się na skraju lasu, po prawej stronie drogi prowadzącej ze Śremu do Mechlina. Prosta konstrukcja obiektu wyróżnia dwustopniowy cokół oraz dwuczściową bazę. W jej frontowej części widać tabliczkę z inskrypcją: „Błogosław Matko naszej Polskiej Ziemi”, po drugiej stronie natomiast można odczytać daty: „1880–1933” oraz „1945”. Wysoka kolumna, zwężająca się ku górze, zakończona jest piękną ozdobną głowicą. Na niej osadzona została rzeźba Matki Boskiej. Figura początkowo była postawiona za parkiem dworskim. Z uwagi na fakt, że była to droga mało uczęszczana, w 1936 r. przeniesiono ją na obecne miejsce. Po wybuchu wojny mieszkańcy zdjęli figurę i przechowywali w magazynie zbożowym majątku. Dzięki temu przetrwała ona okres okupacji w nienaruszonym stanie. Po zakończeniu wojny ponownie znalazła się na kolumnie.

(str.169)

Mechlin, gm. Śrem
Kapliczka Matki Boskiej
Niepokalanie Poczętej

(str.169)

Mechlin, gm. Śrem
Figura Matki Boskiej
Niepokalanie Poczętej

(242) Mechlin, gm. Śrem

Figura św. Wawrzyńca

Figura św. Wawrzyńca znajduje się przy bramie wjazdowej do Spółdzielni Produkcyjnej „Rolnik”, obok posesji przy ul. Dąbrowskiej 1. Dwustopniowy murowany cokół stanowi podstawę dla spoczywającej na nim wysokiej bazy, oddzielonej gzymsem od wysokiego filaru. Obiekt zwieńczony jest prostą kwadratową głowicą, a na niej osadzona została rzeźba św. Wawrzyńca. Figura pochodzi sprzed II wojny światowej i już wtedy była ustawiona we wsi. Po wybuchu wojny schowano ją w magazynie zbożowym, aby po zakończeniu okupacji ponownie ją postawić na odnowionym postumencie. W latach 70. XX w. świątek został przeniesiony o kilka metrów, na miejsce, gdzie stoi obecnie. Opiekę nad nim sprawują mieszkańcy najbliższych domów.

(243) Mechlin, gm. Śrem

Krzyż przydrożny

Krzyż przydrożny w Mechlinie znajduje się u zbiegu ulic Szkolnej i Dąbrowskiej, nieopodal świetlicy wiejskiej. Jest to wysoki drewniany krzyż z zawieszoną dużą pasyjką pośrodku ramion, otoczony kutym opłotowaniem. Pierwotny krzyż w tym miejscu stał jeszcze przed wybuchem II wojny światowej. Podczas okupacji podzielił los wielu innych świątków przydrożnych i rozkazem niemieckim został usunięty. W 1957 roku został ustawiony nowy krzyż. Uroczystość jego poświęcenia odbyła się w kaplicy, skąd procesja udała się na wskazane miejsce celem wkopania krzyża. Opiekę nad Bożą Męką sprawują pp. Marciniakowie.

(244) Mechlin, gm. Śrem

Krzyż przydrożny z figurką Matki Boskiej Niepokalanie Poczętej

Krzyż przydrożny znajduje się na początku wsi, przy skręcie z drogi głównej prowadzącej ze Śremu do Zaniemyśla. Usytuowany jest na terenie posesji przy ul. Średzkiej 10. Drewniany wysoki krzyż ma skośnie zakończone belki, a pośrodku nich zawieszoną dużą pasyjkę. U podstawy krzyża, po jego prawej stronie, ustawiono figurkę Matki Boskiej Niepokalanie Poczętej. Nie udało się pozyskać informacji o dokładnej dacie i intencji postawienia tej Bożej Męki. Niektóre relacje wskazują jednak, że fundatorem mógł być Witold Jan Watta-Skrzydlewski – właściciel mechlińskiego majątku.

(str.169)
Mechlin, gm. Śrem
Figura św. Wawrzyńca

(str.176)
Mechlin, gm. Śrem
Krzyż przydrożny

Mechlin, gm. Śrem
Krzyż przydrożny z figurką
Matki Boskiej Niepokalanie
Poczętej

(245) Mechlin, gm. Śrem

Krzyż przydrożny

Krzyż przydrożny we wsi znajduje się również przy wjeździe do dworu „Andrzejówka”, tuż za bramą, po lewej stronie. Ten wysoki drewniany krzyż ma delikatnie zaokrąglone zakończenia belek i zawieszoną pośrodku ramion dużą metalową pasyjkę. Mówi się, że fundatorką krzyża była dziedziczka i właścicielka majątku Mechlin (Stanisława Lossow). Jednak wśród mieszkańców żyje i jest przekazywana informacja, iż w miejscu postawienia krzyża stała dawniej szubienica, na której winnych pozabawiano życia. Boża Męka w czasie wojny, podobnie jak wiele innych krzyży, została z rozkazu niemieckiego usunięta. Po zakończeniu działań wojennych, krzyż został ustawiony ponownie.

(246) Mechlin, gm. Śrem

Kapliczka Matki Boskiej Nieustającej Pomocy

Ta dość charakterystyczna drewniana kapliczka usytuowana jest na terenie Dworu „Andrzejówka”, przy wjeździe do parku, po lewej stronie. Obiekt składa się z wysokiej części bazowej i umieszczonej na niej ozdobnie wykończonej części korpusowej. W korpusie, w oszklonej głębokiej niszy, umieszczono obraz Matki Boskiej Nieustającej Pomocy. Całość przykryta jest dwuspadowym daszkiem. Dawniej, w r. 1927, w tym samym miejscu stał krzyż z obrazem przedstawiającym Matkę Boską Nieustającej Pomocy. Oba świątki związane są z rodziną Skrzydlewskich zamieszkujących pobliski dwór. Stanisława Lossow, dziedziczka majątku, wówczas wyznania kalwińskiego, wyszła za mąż za katolika Zdzisława Watta-Skrzydlewskiego. Obiecała jednak, że gdy urodzi pierworodnego syna, pozwoli go ochrzcić. Po narodzinach, którym towarzyszyli doktor Powicki i położna Zwierzycka, Zdzisław, klęcząc przed żoną, powiedział: „Obiecałaś ochrzcić to dziecko”. Dziedziczka wypowiedziała słowa: „jak ma być ochrzczony, to od razu”. Chrzest św. odbył się w Śremie, a niedługo później Stanisława przyjęła wiarę katolicką i trwając w modlitwie, dbała o mieszkańców Mechlina. Bogobojna, dobra i troskliwa, w szczególności dbała o kobiety w położu, posyłając im dworskie obiady. Dzięki niej powstał w miejscu obecnej kapliczki krzyż, ale też murowana kaplica wybudowana dla żony przez Zdzisława.

(str.176)
Mechlin, gm. Śrem
Krzyż przydrożny

Mechlin, gm. Śrem
Kapliczka Matki Boskiej
Nieustającej Pomocy

(str.176)
Mechlin, gm. Śrem
Krzyż przydrożny

(247) Mechlin, gm. Śrem

Krzyż przydrożny

Kolejny krzyż przydrożny znajduje się w Mechlinie nad Wartą. Trudno do niego trafić, dlatego też najlepiej poprosić o pomoc kogoś miejscowego lub można skorzystać z oznaczonej w terenie ścieżki przyrodniczo-kulturowej „Łęgi Mechlińskie”, przeznaczonej dla pieszych i rowerzystów. Krzyż jest drewniany, dość wysoki, z małą metalową pasyjką. W jego dolnej części widnieją dwie daty: „1.VII.1866” oraz „1897 Sz.M.”. Krzyż powstał dla uczczenia pamięci tragicznego wydarzenia z dnia 1 lipca 1866 r. Wówczas to 37-letni Mateusz Watta-Skrzydlewski utopił się podczas próby przepłynięcia Warty. Tak o tym pisze we wspomnieniu T. Żychliński: „Życiu jego położył koniec tragiczny i całkiem niespodziewany wypadek. Utonął, kąpiąc się w Warcie, zawikławszy się, jak się zdaje, w gałęzie i pnie dębowe, jakie pod Mechlinem znajdują się na rzece. Śmierć jego głębokie i bolesne w całym powiecie wywarła wrażenie”. Krzyż stojący nad Wartą jest pierwotnie postawionym. Kilka lat temu wiele pracy włożono w jego odnowienie. Impregnacja drewna oraz wzmocnienie ramion metalowymi klamrami z pewnością wydłużyły żywotność tej Bożej Męki. W prace konserwatorskie szeroko zaangażował się nieżyjący już dziś Jerzy Jurga, który przez wiele lat dbał o krzyż. Wiele innych osób również wniosło swój wkład w ratowanie krzyża. Byli to: Krzysztof Budzyń, Zygmunt Dzendżera, Krzysztof Hamulski, Zbigniew Hoffa, Jakub Jurga, Ludwik Komorowski, Piotr Krupka, Dariusz Mąkowski, Marek Nowak, Mikołaj Popławski, Andrzej Rojek, Maciej Skubiszak. Po zakończeniu prac remontowych krzyż został przesunięty o kilka metrów, gdzie stoi do dnia dzisiejszego.

(str.177)
Mechlin, gm. Śrem
Rzeźba św. Benedykta

(248) Mechlin, gm. Śrem

Rzeźba św. Benedykta

Figura św. Benedykta, uznanego za patrona Mechlina, znajduje się na rozwidleniu ulic Parkowej i Śremskiej. Stoi po lewej stronie drogi prowadzącej ze Śremu do Mechlina. Usytuowana jest na okrągłym cokole wykonanym z użyciem kamieni polnych. W jej środkowej części widnieje napis: „MECHLIN WITA 2011”. Świątek został wyrzeźbiony z topoli przez Benedykta Włodarczaka z Masłowa. Prace nad rzeźbą trwały 2 tygodnie. Świątek powstał z inicjatywy Stowarzyszenia na Rzecz Rozwoju Wsi Mechlin z sołtysem Stanisławem Ratajczakiem na czele. Wybranie patrona nie było

Zachowanie lokalnego dziedzictwa ...

przypadkowe. Prawdopodobnie w XI–XIII wieku wieś należała do benedyktynów z Lubinia. Wykonawca rzeźby również nosi imię Benedykt. Samo słowo natomiast tłumaczymy z łacińskiego jako „dobrze życzyć” lub „dobrze błogosławić”, co można odnieść do przyjaznego nastawienia mieszkańców wsi. Uroczyste odsłonięcie figury miało miejsce 11 maja 2011 r. z licznym udziałem gości i mieszkańców. Poświęcenia dokonał wówczas ks. prałat Marian Brucki ze śremskiej fary.

(249) Mechlin, gm. Śrem

Grota Matki Boskiej Niepokalanie Poczętej

Grota Matki Boskiej Niepokalanie Poczętej znajduje się przy ul. Nowe Osiedle 36 u pp. Ireny i Franciszka Przybylskich. Grota wykonana jest z bardzo starannie dobranych kamieni tworzących regularny łukowaty kształt. Wewnątrz niej znajduje się wnęka, w której umieszczono figurkę Matki Boskiej Niepokalanie Poczętej. Wokół wnęki znajduje się inskrypcja: „O Pani nasza! Orędowniczko nasza, Pośredniczko nasza, Poczestycielko nasza i Opiekunko nasza”. Na kamieniu po lewej stronie grotki widnieje data: „1933”, natomiast po prawej: „Chciej dobrze i czynj dobrze/ Idź i nie grzesz więcej”. Grota została zbudowana w 1933 r. przez ojca p. Ireny – Edmunda Popiałkowskiego i jego brata Tadeusza. Wykonano ją z kamieni pochodzących z tzw. straszniaka znajdującego się na polu w kierunku Dąbrowy. To tam dawniej istniało cmentarzysko. Świątek przetrwał II wojnę światową. Obecnie opiekują się nim pp. Przybylscy wraz z córką i jej rodziną.

*Mechlin, gm. Śrem
Grota Matki Boskiej
Niepokalanie Poczętej*

(250) Mechlin, gm. Śrem

Figura świętego (niezachowana)

Figura lub też kapliczka z postacią świętego znajdowała się dawniej na skrzyżowaniu drogi Zaniemyśl–Śrem z drogą Tesiny–Mechlin (obecnie to teren należący do Jana Duszyńskiego). Nie wiadomo kogo dokładnie przedstawiała. Została zniszczona przez Niemców podczas okupacji i nigdy jej nie odbudowano.

(251) Melpin, gm. Dolsk

Krzyż przydrożny

Krzyż ten znajduje się w Melpinie, po prawej stronie drogi prowadzącej do Mórki i jednocześnie przy drodze prowadzącej do dworu melpińskiego. Wysoki, metalowy, ma

*(str.176)
Melpin, gm. Dolsk
Krzyż przydrożny*

Kapliczki, figury i krzyże przydrożne

ozdobnie, w kształcie trójliścia zakończone belki. Pośrodku ramion wisi metalowa pasyjka. Jest trzecim z kolei, ale pierwszym metalowym krzyżem postawionym w tym miejscu. Pierwotny stał już przed II wojną światową, a kolejny został ufundowany w 1976 r. Obecna Boża Męka powstała z inicjatywy Rolniczej Spółdzielni Produkcyjnej, a głównym wykonawcą był Ryszard Rubrycki. Krzyżem opiekują się mieszkańcy wsi. Dawniej pełnił funkcję pożegnalnego, gdyż od niego ruszał kondukt żałobny do kościoła w Mórce.

(252) Melpin, gm. Dolsk

Kapliczka Matki Boskiej Niepokalanie Poczętej i św. Antoniego Padewskiego

Kapliczka znajduje się we frontowej ścianie budynku mieszkalnego, przy posesji nr 42. Nie jest jedyną, bo tuż obok wmurowana jest kapliczka św. Antoniego Padewskiego. Aby je zobaczyć, należy na skrzyżowaniu dróg: Dolsk–Mórka–Kotowo–Śrem skręcić w lewo; w domu po lewej stronie odnajdziemy oba świątki. Matka Boska została wstawiona do łukowej wnęki w 1955 r. Trwała jeszcze wówczas budowa domu. Przedstawiona jest na kuli ziemskiej jako depreczająca głowę węża. Pod figurką znajduje się blenda z inskrypcją: „CZEŚĆ MARYII CZEŚĆ I CHWAŁA”. Jej fundatorką była Maria Mańczak, a obecność Niepokalanej miała zapewnić łaski i błogosławieństwo oraz opiekę nad domownikami jak i całym domostwem. Matce Boskiej towarzyszy umieszczony w tym samym budynku, św. Antoni Padewski. W łukowej, ale oszklonej wnęce znajduje się tu od 1954 r. Figurka została ufundowana przez Czesława Strajbel w prywatnej intencji. Rodzina pp. Strajbel opiekuje się zarówno św. Antonim Padewskim, jak i Matką Boską Niepokalanie Poczętą.

*(str.177)
Melpin, gm. Dolsk
Kapliczka Matki Boskiej
Niepokalanie Poczętej
i św. Antoniego Padewskiego*

(253) Melpin, gm. Dolsk

Figura Matki Boskiej Różańcowej

Figura usytuowana jest po lewej stronie drogi prowadzącej do Dolska. Matka Boska umocowana jest na postumencie zbudowanym z polnych kamieni, który wykonał p. Sobkowiak. Zgodnie z ustnymi informacjami przekazanymi przez mieszkańców wsi, historia figury sięga czasów przed I wojną światową. Wskazywane są tutaj lata 1912–1913. Świątek pochodzi z fundacji Wiktora Unruha – ówczesnego właściciela majątku Melpin. Figura szczęśliwie przetrwała okres okupacji niemieckiej – nie zo-

*(str.177)
Melpin, gm. Dolsk
Figura Matki Boskiej
Różańcowej*

(243)

(245)

(243)
Mechlin, gm. Śrem
Krzyż przydrożny

(245)
Mechlin, gm. Śrem
Krzyż przydrożny

(247)
Mechlin, gm. Śrem
Krzyż przydrożny

(251)
Mełpin, gm. Dolsk
Krzyż przydrożny

(247)

(251)

(248)
Mechlin, gm. Śrem
Rzeźba św. Benedykta

(252)
Mełpin, gm. Dolsk
a) Kapliczka Matki Boskiej
Niepokalanie Poczętej
b) Kapliczka św. Antoniego
Padewskiego

(253)
Mełpin, gm. Dolsk
Figura Matki Boskiej
Różańcowej

(255)
Mełpin, gm. Dolsk
Figura św. Antoniego
Padewskiego

(248)

(252a)

(253)

(252b)

(255)

stała zniszczona ani też usunięta. Nieznana jest dokładana intencja jej postawienia. Powtarza się opowieść, która sugeruje, że zanim powstała figura, na terenie wokół niej działy się dziwne wydarzenia. Konie się płoszyły, a i inne zwierzęta, przejeżdżając tędy, były niespokojne. Mieszkańcy mówili, że straszło. Dopiero po postawieniu figury na drodze się uspokoiło. Inna opowieść związana z Jeziorem Melpińskim sugeruje, że figura stoi na miejscu cmentarza należącego do zatopionego w ów jeziorze kościoła. Jeszcze inna wersja wspomina o cmentarzu i pochowanych na nim ofiarach epidemii cholery. Jest to wersja bardziej prawdopodobna z uwagi na fakt, że na polu przy figurze odnajdywano ludzkie kości. Matka Boska w tej opowieści została postawiona na pamiątkę po cmentarzu.

(254) Melpin, gm. Dolsk

Figura Matki Boskiej Niepokalanie Poczętej

Figura znajduje się po prawej stronie drogi prowadzącej z Kadzewa do Melpina. Jej podstawę stanowi dwustopniowy cokół i osadzony na nim, zakończony prostą głowicą, kwadratowy filar. W dolnej części filaru wyryty został napis: „MARJO módl się za nami”. Matka Boska przedstawiona jest na półkuli ziemskiej, ze stopą deptającą głowę węża symbolizującą zwycięstwo dobra nad złem. Jest to z pewnością figura przedwojenna, a jej fundatorem byli Unrugowie – właściciele Melpina. Pierwotnie figura usytuowana była przy wjeździe do majątku, dworu będącego dziś w rękach prywatnych. Z czasem przeniesiono ją w obecne miejsce. Podczas okupacji niemieckiej Matka Boska została obrzucona kamieniami przez młodzież z Hitlerjugend. Wówczas nakazano zdjąć figurę i dalej przechowywano ją w stodole jednego z domostw. Po wojnie figura powróciła na odbudowany filar. Uroczyste jej poświęcenie miało miejsce w 1947 r. Przez wiele lat stała częściowo uszkodzona, aż pojawiła się propozycja, aby ją wymienić na nową. Pomysłowi temu sprzeciwił się Leszek Strajbel i został poparty przez większość mieszkańców wsi. W rezultacie za zebrane pieniądze wioskowe opłacono renowację figury, co miało miejsce w ok. 1998 r. Dzięki temu pierwotna figura w swojej pełnej okazałości stoi na filarze po dzień dzisiejszy. Obecnie otoczona jest metalowym opłotowaniem. W 2012 r., z inicjatywy ks. proboszcza Ryszarda Pazgrata z Mórki, świątek został odnowiony. 23 sierpnia 2012 r., podczas mszy św. odprawionej przy figurze, Matka Boska została poświęcona przez ks. proboszcza Pazgrata.

Melpin, gm. Dolsk
Figura Matki Boskiej
Niepokalanie Poczętej

(str.177)

Melpin, gm. Dolsk
Figura św. Antoniego
Padewskiego

(255) Melpin, gm. Dolsk

Figura św. Antoniego Padewskiego

Figura św. Antoniego Padewskiego usytuowana jest w zachodniej części parku dworskiego, kilkadziesiąt metrów na północny zachód od samego dworu. Podstawę obiektu stanowi trójstopniowy cokół i wyrastająca z niego wysoka kolumna. Ta zakończona jest okrągłą kilkustopniową głowicą, na której umieszczono figurę św. Antoniego z Dzieciątkiem Jezus. Święty przedstawiony jest w habitie symbolizującym ubóstwo i pokorę, z lilią na ramieniu wskazującą na czystość. Figura, ufundowana przez Wiktora Unruga – właściciela majątku Melpin, pochodzi zapewne z początku XX w.

(str.185)

Melpin, gm. Dolsk
Figura Najświętszego Serca
Pana Jezusa

(256) Melpin, gm. Dolsk

Figura Najświętszego Serca Pana Jezusa

Figura znajduje się w centralnej części wsi, przy drodze prowadzącej do Kotowa, na terenie posesji nr 36. Podstawę świątka stanowi duży dwustopniowy cokół z wyrytą na górnym stopniu inskrypcją: „Fundował Tomasz Jankowski 1905”. Kolejny element stanowi ośmioboczna niewysoka baza. Oparty na niej, również ośmioboczny, wysoki filar zakończony jest głowicą nawiązującą do stylu korynckiego. Na głowicy umieszczony jest Pan Jezus, z jedną ręką błogosławiącą światu i drugą wskazującą na serce. Świątek został postawiony w prywatnej intencji Tomasza Jankowskiego.

(str.184)

Melpin, gm. Dolsk
Krzyż przydrożny

(257) Melpin, gm. Dolsk

Krzyż przydrożny

Krzyż znajduje się przy drodze prowadzącej do Kotowa i usytuowany jest przy posesji nr 7 w Melpinie. Wysoki drewniany, z prosto zakończonymi belkami i metalową pasyjką, jest trzecim krzyżem z kolei postawionym w tym miejscu. Historia pierwszego sięga czasów przedwojennych. Pochodzący wówczas z fundacji pp. Władysławy i Józefa Mańczaków, został usunięty podczas okupacji niemieckiej. Wyszędzeni właściciele po zakończeniu wojny i powrocie do domu po raz kolejny ufundowali Bożą Mękę. Miało to miejsce w 1946 r. Wieloletni wpływ czynników atmosferycznych na drewno spowodował konieczność ponownej wymiany krzyża, co nastąpiło z końcem XX w.

(258) Mełpin, gm. Dolsk

Krzyż przydrożny i kapliczka Matki Boskiej

Krzyż przydrożny znajduje się po lewej stronie, na początku wsi, wjeżdżając od strony Kotowa. Stoi kilkanaście metrów przed drewnianym domkiem przeniesionym ze wsi Krzywówka z okolic nadbużańskich. Wysoki, drewniany, ma ozdobnie wyrzeźbione belki. Pomiędzy ramionami umocowana została postać Jezusa Chrystusa. Krzyż powstał w 2011 r. Inicjatorem jego postawienia był ks. Jan Jaworski – lekarz i chirurg. W spóźnionym powołaniu został wyświęcony na księdza w Rzymie przez Jana Pawła II. Pracuje jako chirurg na misjach w Nowej Gwinei. Intencja powstania Bożej Męki pochodziła z serca przepełnionej wiarą, dla przypomnienia wartości chrześcijańskich i znaczenia krzyża, zaproszenia do modlitwy i refleksji, ale także dla przywołania wspomnień z dzieciństwa ks. Jana. Przed tym samym bowiem domem w nadbużańskiej wsi dawniej mieszkali dziadkowie i ciotka ks. Jana i również tam stał przy drodze krzyż. Ta Boża Męka powstała ze środków przekazanych przez p. Reginę Jaworską – matkę księdza, jako ofiara w intencji całej rodziny. Za drewnianym domkiem, nieco w dole, na skraju posadzonego zagajnika, znajduje się również drewniana kapliczka Najświętszej Marii Panny, której ks. Jan ofiarował swoje kapłaństwo, wyrażając w ten sposób podziękowanie za opiekę nad rodziną.

(259) Mełpin, gm. Dolsk

Krzyż przydrożny

Krzyż znajduje się na wzniesieniu, po lewej stronie drogi prowadzącej z Mełpina do Mórki. Jego podstawę stanowi dwustopniowy cokół oraz zbudowany na nim wysoki postument wykonany z czerwonej cegły. Krzyż jest metalowy, z belkami zakończonymi w kształcie trójliścia. Pośrodku ramion zawieszona została niewielka pasyjka. W dolnej części pionowej belki widnieje data: „1988”, a powyżej inicjały: „MJ”. Wiadomo więc, że krzyż powstał w 1988 r., ale nie udało się ustalić intencji. Z inicjatywy ks. proboszcza Ryszarda Pazgrata z Mórki i przy zaangażowaniu społeczności wiejskiej w 2012 r. krzyż został odnowiony. 30 marca 2012 r. Boża Męka została uroczystie poświęcona, po czym wierni uczestniczyli w Drodze Krzyżowej do kościoła w Mórce.

Mełpin, gm. Dolsk
b) Kapliczka Matki Boskiej

(str.184)
a) Krzyż przydrożny

(str.184)
Mełpin, gm. Dolsk
Krzyż przydrożny

(260) Mełpin, gm. Dolsk

Figura Matki Boskiej (niezachowana)

Dawniej figura Matki Boskiej znajdowała się na posesji Państwa Borowskich (obecnie Państwa Michałowiczów). Umieszczona na kamiennym cokole figura istniała aż do lat 60. XX w.

(261) Mełpin, gm. Dolsk

Krzyż przydrożny (niezachowany)

Krzyż przydrożny znajdował się w przeszłości na terenie posesji Państwa Kopec (obecnie Kaźmierczak).

(262) Międzychód, gm. Dolsk

Figura Matki Boskiej Niepokalanie Poczętej

Figura Matki Boskiej w Międzychodzie znajduje się przy posesji nr 36. Podstawę obiektu stanowi dwustopniowy murowany cokół z taką samą niewielką bazą. Niewysoki filar oparty na bazie zakończony jest prostą kwadratową głowicą. Figura Matki Boskiej umieszczona jest na kuli ziemskiej ze stopą deptającą głowę węża. Świątek został ufundowany przez pana Frąckowiaka. Podczas wojny stał się celem obrzucanym kamieniami. Gruntownego odnowienia dokonano w 1992 r. Figura jest ładna, zadbana i systematycznie odmalowywana.

(263) Międzychód, gm. Dolsk

Figura Niepokalanego Serca Matki Boskiej

Figura znajduje się tuż za kaplicą w Międzychodzie, po prawej stronie drogi prowadzącej do Bodzyniewa. Dwustopniowy kwadratowy cokół i osadzona na nim niewielka okrągła dwupoziomowa baza dają podstawę okrągłej kolumnie, zwieńczonej prostą okrągłą głowicą. Na jej szczycie została umieszczona figura Matki Boskiej Niepokalanie Poczętej uświetniająca pobliski pejzaż. Świątek zastąpił stojącą wcześniej przy wyjeździe z wioski inną figurę – już zaniedbaną i zniszczoną, której nie udało się odrestaurować. Dzięki zaangażowaniu mieszkańców i ks. proboszcza Mirosława Wawrzyniaka z Mórki zakupiono nową rzeźbę i wybrano dla niej miejsce przy kaplicy w Międzychodzie.

(str.185)
Międzychód, gm. Dolsk
Figura Matki Boskiej
Niepokalanie Poczętej

(str.185)
Międzychód, gm. Dolsk
Figura Niepokalanego Serca
Matki Boskiej

(264) Międzychód, gm. Dolsk

Krzyż przydrożny (niezachowany)

Krzyż przydrożny w Międzychodzie stał dawniej w ogrodzie Jana Walkowiaka. Miało to miejsce jeszcze zanim odkupił on gospodarstwo od p. Jankowiaka. Gdy wybuchła wojna, krzyż był już mocno zniszczony i spróchniały. Z rozkazu niemieckiego usuwaniem świątków zajmowali się pp. Konieczny i Owczarczak. Jan Walkowiak uznał, że lepiej samemu wykopać krzyż. Jego zachowane fragmenty zostały spalone. Niemcy zdjęli wcześniej ołowianą pasyjkę, by przetopić ją na naboje.

(265) Międzychód, gm. Dolsk

Figura Chrystusa Frasobliwego (niezachowana)

Drewniana figura Chrystusa Frasobliwego znajdowała się w ogrodzie pp. Mikołajewskich. Pewien Niemiec o nazwisku Tyrlik, przejeżdżając obok rzeźby, wyrwał ją i wyrzucił na drogę. Jan Walkowiak nakazał wówczas swoim synom: Kazimierzowi i Stefanowi zabrać uszkodzoną figurę i ukryć w domu, gdzie przechowywana była przez całą wojnę.

(266) Międzychód, gm. Dolsk

Figura Najświętszego Serca Pana Jezusa (niezachowana)

Figura znajdowała się naprzeciw dawnej szkoły. Podczas okupacji niemieckiej została przewrócona i zniszczona. Jej fragmenty wrzucono do bagna znajdującego się przy drodze do Gawron.

(267) Międzychód, gm. Dolsk

Krzyż przydrożny (niezachowany)

Kolejny z nieistniejących już krzyży przydrożnych w Międzychodzie znajdował się przy drodze prowadzącej do Gawron.

(268) Międzychód, gm. Dolsk

Krzyż przydrożny (niezachowany)

Wiadomo również, że Boża Męka usytuowana była przy drodze prowadzącej do Bodzyniewa, jednak nikt już nie pamięta, dlaczego jej tam nie ma.

Miranowo, gm. Dolsk
Krzyż przydrożny

(269) Miranowo, gm. Dolsk

Krzyż przydrożny

Krzyż przydrożny w Miranowie znajduje się nieopodal leśniczówki, na skrzyżowaniu trzech powiatów: śremskiego, gostyńskiego i kościańskiego. Leży na ścieżce dydaktyczno-przyrodniczej „Miranowo”. Jadąc od strony Dolska, należy przy leśniczówce skręcić w prawo i dalej kierować się zgodnie z oznaczeniem ścieżki. Drewniany, wysoki, z metalową pasyjką stanowi wierną replikę poprzednio stojącego tutaj krzyża. Nie jest znana dokładna data powstania pierwszej Bożej Męki w tym miejscu. Wiadomo, że było to na długo przed II wojną światową. Podczas okupacji krzyż został zniszczony przez Niemców, a po jej zakończeniu postawiono kolejny. Historia krzyża związana jest z osobami Stanisława Zielińskiego i Edmunda Nawry. Stanisław Zieliński w roku 1939 przybył do Murzynowa Leśnego, by podjąć pracę w charakterze pomocnika leśniczego. W roku 1941 Niemcy nakazali p. Zielińskiemu zniszczyć stojący we wsi krzyż, co spotkało się z odmową ze strony p. Stanisława, już wówczas zaangażowanego w działalność Armii Krajowej. W efekcie p. Stanisław wraz ze szwagrem Edmundem znaleźli się wśród pierwszych aresztowanych osób, które przewieziono do Gross-Rossen, a w 1943 r. – do obozu w Dachau. Mężczyźni cudem doczekali się wyzwolenia obozu przez armię amerykańską i powrócili do domów. W 1948 r. Stanisław Zieliński został przeniesiony do służby leśnej w Miranowie. Wówczas, przy drodze, w pobliżu leśniczówki, postawił krzyż ufundowany przez Edmunda Nawrę. Było to podziękowanie za przeżycie wojny i szczęśliwy powrót do rodziny. Uroczystego poświęcenia dokonał 9 czerwca 1948 r. ks. proboszcz Leonard Kurpisz. Pamiątką świadczącą o tym wydarzeniu była adnotacja zakopana w butelce pod krzyżem. Czytamy: „AD PERPETUAM REI MEMORIAM. Dnia 9 czerwca 1948 roku ustawiono na nowo krzyż przydrożny na granicy parafii dolskiej i lubińskiej w miejscu dawnego krzyża usuniętego i sprofanowanego przez hitlerowców w roku 1941. Nowy krzyż stawiają ofiarodawcy w intencji podziękowania Panu Bogu za szczęśliwy powrót z niemieckich obozów koncentracyjnych. Poświęcenia nowego krzyża dokonał proboszcz dolski ks. Leonard Kurpisz – dziekan dekanatu śremskiego. Ofiarodawcami są: Zieliński Stanisław Leśniczy Państwowy z Miranowa i pan Nawra Edmund – nauczyciel w Bydgoszczy, szwagier pana Zielińskiego”. Na krzyżu zostały zaznaczone numery obozowe fundatorów: „1678” i „2137”. Po 54 latach po-

(257)

(258a)

(257)
Mełpin, gm. Dolsk
Krzyż przydrożny

(258)
Mełpin, gm. Dolsk
a) Krzyż przydrożny

(259)
Mełpin, gm. Dolsk
Krzyż przydrożny

(272)
Mórka, gm. Śrem
Krzyż przydrożny

(271)
Mórka, gm. Śrem
Figura Matki Boskiej
Królowej Polski

(256)
Mełpin, gm. Dolsk
Figura Najświętszego Serca
Pana Jezusa

(262)
Międzychód, gm. Dolsk
Figura Matki Boskiej
Niepokalanie Poczętej

(263)
Międzychód, gm. Dolsk
Figura Niepokalanego Serca
Matki Boskiej

(270)
Mórka, gm. Śrem
Kapliczka Matki Boskiej
Różańcowej

(259)

(272)

(271)

(256)

(263)

(262)

(270)

wstała już mocno uzasadniona potrzeba wymiany krzyża na nowy. Inicjatorami tego wydarzenia byli leśnicy: Roman Weber i Jerzy Mikołajczak. Krzyż w dalszym ciągu miał upamiętniać osobę tragicznie zmarłego podczas polowania w 1986 r. Stanisława Zielińskiego. Powstanie nowego krzyża połączono jednak z rocznicą założenia Koła Łowieckiego w Dolsku i w pamięci członków tego koła ustawiono również pamiątkowe głazy. Znaczej pomocy finansowej podczas zrekonstruowania krzyża udzieliło Koło Łowieckie „Knieja” z Dolska. Dzięki zaangażowaniu Andrzeja Wawrzyniaka – Nadleśniczego Nadleśnictwa Piaski – uzyskano odpowiednie drewno na nowy krzyż. Pod krzyżem zakopano butelkę z trzema dokumentami. Pierwszy zawiera przepisana treść z dokumentu zakopanego pod poprzednim krzyżem. Drugi dotyczy informacji o okolicznościach rekonstrukcji Bożej Męki oraz o fundatorach i osobach zaangażowanych. Natomiast trzeci dokument odnosi się do kamieni postawionych ku pamięci członków Koła Łowieckiego w Dolsku w 56. rocznicę powstania. „AD PERPETUAM REI MEMORIAM. Dnia 10 kwietnia 2002 r., ustawiono na granicy Koła Łowieckiego w Krzywiniu i w Dolsku – kamień pamiątkowy ofiarowany ku pamięci członków Koła Łowieckiego w 56 rocznicę założenia Koła Łowieckiego w Dolsku. Kamienie pamiątkowe przywieziono z okolic wsi Gaj, gdzie przy pomocy dźwigu p. Witold Zaremba z Ługów ustawił obok Krzyża. Wykucia liter i znaku P.Z.Ł. Dokonał artysta – kamieniarz p. Andrzej Opaliński z Elżbietkowa k/Pogorzeli. W dniu 25 maja 2002 r. poświęcenia obelisku kamiennego dokonał proboszcz parafii Dolsk – ks. Kan. Jarosław Tylewicz. Ofiarodawcy: Zarząd i Członkowie Koła Łowieckiego w Dolsku”. Uroczystość poświęcenia zrekonstruowanego krzyża oraz pamiątkowego kamiennego obelisku miała miejsce 25 maja 2002 r. Poświęcenia dokonał podczas mszy św. celebrowanej proboszcz parafii w Dolsku, ks. kanonik Jarosław Tylewicz. W uroczystości wzięła udział Joanna Zielińska – żona Stanisława Zielińskiego, wraz z córkami i synem. Nie zabrakło również Edmunda Nawry. Zaproszeni zostali również przedstawiciele władz samorządowych: ówczesny starosta śremski Teodor Stępa oraz Burmistrz Dolska Henryk Litka. Nie zabrakło również wieloletniego szefa Stanisława Zielińskiego – Edmunda Kaysera. Na uroczystość przybyli przedstawiciele sąsiednich kół łowieckich, pracownicy Nadleśnictwa Piaski oraz mieszkańcy okolicznych miejscowości. Z tą Bożą Męką związane są dwie historie o zabitej panie. Obie zakładają, że miejsce ustawienia krzyża upamiętnia zabitą tutaj młodą

dziewczynę. Pierwsza wersja opowiada o miłości dwojga młodych ludzi i wskazuje, że w tym miejscu, pewnej nocy, wyznali oni sobie miłość. Wkrótce rozdzieliła ich wojna i młodzieniec wyruszył na pole walki. Codziennie pisywał listy do swojej ukochanej, jednak na żaden nie otrzymał odpowiedzi. Po powrocie z wojny dowiedział się, iż jego wybranka poślubiła bogatego gospodarza. Postanowił się jednak z nią spotkać w miejscu dawniej złożonej przysięgi. Nie mógł zrozumieć, jak mogła przekreślić ich miłość i wyjść za innego. Zastrzelił ją z broni, a później powiesił się na pobliskim drzewie. Druga opowieść podaje, że pewnego razu dziewczyna wracająca przez las do domu została napadnięta, obrabowana i zabita przez żołnierza. Ukrytym świadkiem tego wydarzenia był bezdomny nocujący w pobliskich zaroślach. Zauważywszy go żołnierz, zabrał biedaka ze sobą i oskarżył go o dokonaną przez siebie zbrodnię. Bezdomny jednak opowiedział swoją wersję wskazując, iż żołnierz pod mundurem nosi ubranie splamione krwią. Żebrak został wypuszczony na wolność, a winny – skazany.

(str.185)

*Mórka, gm. Śrem
Kapliczka Matki Boskiej
Różańcowej*

(270) Mórka, gm. Śrem

Kapliczka Matki Boskiej Różańcowej

Ten niewielki świątek znajduje się we frontalnej części domu, przy ulicy Parkowej 6, naprzeciwko zespołu pałacowego-parkowego. Figurka Matki Boskiej Różańcowej została umieszczona w głębokiej otwartej niszy ze zdobieniami w murze dookoła. Pierwotna figurka znalazła się we wnęce podczas budowy tego domu około 1900 r. Natomiast ta obecnie stojąca została zakupiona przez rodzinę pp. Nowaków. Świątkiem opiekują się mieszkańcy domu – rodzina Ewy Taczkowskiej.

(str.185)

*Mórka, gm. Śrem
Figura Matki Boskiej
Królowej Polski*

(271) Mórka, gm. Śrem

Figura Matki Boskiej Królowej Polski

Świątek usytuowany jest po lewej stronie drogi wiodącej z Mórki do Kadzewa. Jego podstawę stanowi duży kwadratowy cokół oraz spoczywająca na nim dość szeroka i wysoka baza. W jej środkowej części umocowana jest tabliczka z inskrypcją: „KRÓLOWO KORONY POLSKIEJ MÓDL SIĘ ZA NAM”. Z bazy wyrasta niewysoka, lecz pięknie ozdobiona kolumna zakończona okrągłą głowicą. Zwieńczeniem całości jest umocowana na głowicy postać Matki Boskiej Królowej Polski z Dzieciątkiem Jezus na ręku.

Zachowanie lokalnego dziedzictwa ...

Powstanie świątka datuje się na lata 1948–1950, jednak widnieje on już na mapach z 1911 r. Domniemywać więc można, że około 1950 r. został postawiony od nowa. W fundamentach obiektu umieszczono słoik z modlitwą zapisaną na papierze, listem i podziękowaniem dla Matki Boskiej. W 2004 r. świątek odnowiono. Natomiast w roku 2011, z inicjatywy ks. proboszcza Ryszarda Pazgrata, ponownie odrestaurowano tę figurę Matki Boskiej.

(272) Mórka, gm. Śrem

Krzyż przydrożny

Jedyny krzyż przydrożny w Mórce odnajdziemy na prywatnej posesji nr 18, u pp. Kunstowiczów. Ten drewniany prosty krzyż z metalową pasyjką osadzony jest na niewysokim postumencie wykonanym z cegły klinkierowej. Z takiej też cegły wykonany jest dwustopniowy cokół będący podstawą dla Bożej Męki. Pierwszy krzyż w tej części wsi powstał przed II wojną światową. Podczas okupacji rozkazem niemieckim został usunięty. W r. 2008 z fundacji pp. Kunstowiczów powstał nowy krzyż usytuowany po drugiej stronie drogi, tuż przy domu. Jego wykonawcą był p. Kubski.

(273) Mszczyszyn, gm. Dolsk

Figura Matki Boskiej Niepokalanie Poczętej

Świątek zlokalizowany jest w Mszczyszynie, naprzeciw posesji przy ul. Piaskowej 29. Położony jest przy drodze prowadzącej do miejscowości Talary. Matka Boska Niepokalanie Poczęta umieszczona jest na ozdobnej głowicy ośmiobocznego filaru. Jego podstawę stanowi kwadratowy trójstopniowy cokół. Teren wokół świątka wyłożony jest kamieniem granitowym, a całość otoczona jest kutym opłotowaniem. Historia figury sięga czasów przed I wojną światową. Nieznana jest jednak ani intencja jej postawienia, ani też fundator. Wiadomo, że podczas II wojny światowej figura została uszkodzona przez Niemców. Dalej była przechowywana w jednym z budynków folwarcznych, a filar prawdopodobnie zakopano. Po zakończeniu okupacji całość, po sklejeniu i odnowieniu, wróciła na swoje miejsce. Miało to miejsce w 1945 r. Do powrotu świątka przyczynił się głównie Jan Hyżyk. Rok później figura została poświęcona przez ks. Leonarda Kurpisa. Przy figurze odprawiane są nabożeństwa majowe. W 2012 r., w ramach projektu realizowanego z programu Wielkopolska Odnowa Wsi

(str.184)

Mórka, gm. Śrem
Krzyż przydrożny

(str.194)

Mszczyszyn, gm. Dolsk
Figura Matki Boskiej
Niepokalanie Poczętej

Kapliczki, figury i krzyże przydrożne

– konkurs pt. „Pięknieje Wielkopolska Wieś” – edycja II przeprowadzony był remont świątka, obejmujący wymianę figury i postumentu, położenie kamienia granitowego oraz wymianę ogrodzenia. Inicjatorami tego wydarzenia był sołtys oraz radna z Mszczyszyna.

(274) Mszczyszyn, gm. Dolsk

Figura Matki Boskiej Niepokalanie Poczętej

Świątek znajduje się na rozwidleniu dróg, przy skrzyżowaniu prowadzącym do Studzianny. Z Mszczyszyna należy kierować się drogą nr 437 na Borek Wlkp. i po lewej stronie, przed skrzyżowaniem na Studziannę, odnajdziemy figurę. Drewniana rzeźba Matki Boskiej pochodzi prawdopodobnie z końca XIX w. Podstawę obiektu stanowi kwadratowy cokół i spoczywająca na nim wysoka baza. Z niej z kolei wyrasta prosty niewysoki filar z płytkami pustymi wnękami po bokach. Zakończony jest on prostą głowicą, a zwieńczeniem całości jest rzeźba Matki Boskiej Niepokalanie Poczętej umieszczona na szczycie. Świątek otoczony jest drewnianym płotem. Nieznana jest intencja postawienia figury ani też jej losy podczas okupacji.

(275) Mszczyszyn, gm. Dolsk

Krzyż przydrożny z kapliczką Matki Boskiej

Krzyż usytuowany jest na skrzyżowaniu ulicy Pogodnej i Piaskowej, po prawej stronie, jadąc z drogi Dolsk–Borek Wlkp. Wysoki drewniany krzyż ma ozdobnie zakończone belki, a pośrodku ramion – dużą metalową pasyjkę. Poniżej środka pionowej belki znajduje się mała drewniana oszklona kapliczka pokryta dwuspadowym daszkiem, z figurą Matki Boskiej Fatimskiej wewnątrz. Krzyż otoczony jest kutym płotem, a podłoże wokół niego wyłożone jest kamieniem granitowym. Pierwszy krzyż w tym miejscu powstał przed II wojną światową. Podczas trwania działań wojennych został ścięty przez okupanta niemieckiego. Nie został jednak zniszczony. Był przechowywany w spichlerzu, a pasyjka – na szkolnym poddaszu. Po zakończeniu wojny ta Boża Męka znów stanęła na rozwidleniu dróg. W latach 70. XX w. podjęto starania zmierzające do wymiany gnijącego już krzyża. Brak zgody nadleśnictwa na wykorzystanie drewna zmusiło Mariana Hoffmanna i Jana Florkowskiego do zakupu drzewa od jednego z gospodarzy. Konieczne

(str.194)
Mszczyszyn, gm. Dolsk
Figura Matki Boskiej
Niepokalanie Poczętej

Mszczyszyn, gm. Dolsk
Krzyż przydrożny z kapliczką
Matki Boskiej

było również uzyskanie specjalnego zezwolenia od władz, które zostało wydane w 1972 r. Uroczystego poświęcenia krzyża postawionego w tymże roku dokonał ks. Jan Nowacki. Został on ufundowany przez Rolniczą Spółdzielnię Produkcyjną w Mszczuczynie oraz mieszkańców wsi, a wykonany przez Jana Florkowskiego i p. Bujaka. Opiekę nad krzyżem sprawuje Krystian Skowroński i Teresa Andrzejczak. W 2012 r., w ramach realizacji projektu z programu Wielkopolska Odnowa Wsi – konkurs pt. „Pięknieje Wielkopolska Wieś” – edycja II, wyremontowano tę Bożą Mękę. Krzyż wymieniono, położono u jego podnóża granitowy kamień oraz dokonano nowych nasadzeń zieleni. Odbywają się tutaj w czerwcu Litanie do Najświętszego Serca Pana Jezusa oraz przechodzą tędy uczestnicy drogi krzyżowej.

(276) Mszczuczyn, gm. Dolsk

Kapliczka Matki Boskiej (niezachowana)

Kapliczka ta usytuowana była przy dawnej szkole, gdzie obecnie znajduje się posesja nr 20. Była to zadaszona kapliczka, zbudowana w formie podestu z okienkami w górnej partii. Wewnątrz niej umieszczona była figurka Matki Boskiej. Całość została zniszczona podczas II wojny światowej.

(277) Niesłabin, gm. Śrem

Figura św. Jana Nepomucena

Figura św. Jana Nepomucena znajduje się w centralnej części Niesłabina, na skwerku przy rozwidleniu ulic Szkolnej i Jeziornej. Podstawę tego obiektu sakralnego stanowi kwadratowy cokół oraz oparta na nim bardzo wysoka kolumna z pierścieniem w dolnej części. Kolumna zakończona została pięknie ozdobioną, kwadratową głowicą, a na niej osadzono figurę św. Jana Nepomucena z aureolą nad głową. Na cokole ustawiona została dodatkowo figurka Matki Boskiej Różańcowej. Całość ogrodzono metalowym oplotowaniem. Św. Jan Nepomucen jest m.in. patronem chroniącym przed powodzią i pojawił się we wsi nie przez przypadek. Jego obecność związana bowiem była z ochroną Niesłabina od zalania wodami Warty, co dawniej miało dość często miejsce. Nie jest znana dokładna data powstania świątka, wiadomo jednak, że miało to miejsce przed wybuchem II wojny światowej. Podczas okupacji figura przechowywana była na strychu u pp. Nowaczyków, cała podstawa świątka

(str.194)
Niesłabin, gm. Śrem
Figura św. Jana Nepomucena

(str.194)
Niesłabin, gm. Śrem
Figura Najświętszego Serca
Pana Jezusa

(278) Niesłabin, gm. Śrem

Figura Najświętszego Serca Pana Jezusa

Niewielka figurka Najświętszego Serca Pana Jezusa znajduje się w głębokiej narożnej niszy budynku mieszkalnego, usytuowanego przy ulicy Jeziornej 20. Ten przedwojenny świątek umieszczony został we wnęce prawdopodobnie podczas budowy tegoż domu. Podczas okupacji figurkę przeniesiono na strych. Przetrwała lata wojenne, ale uległa drobnym zniszczeniom (urwana ręka). Z początkiem lat 70. XX w. postać Pana Jezusa została odnowiona i ponownie umieszczona w narożniku domu.

(279) Niesłabin, gm. Śrem

Krzyż przydrożny

Jedyny krzyż przydrożny w Niesłabinie znajduje się również w centralnej części wsi, przy ulicy Szkolnej nr 18, u pp. Bykowiczów. Wysoki, metalowy, posiada ozdobnie zakończone ramiona w kształcie dużego trójliścia. Pośrodku nich zawieszona została metalowa pasyjka. Nie udało się pozyskać informacji o dacie czy intencji powstania tej Bożej Męki. Wiadomo, że stał w latach 60. XX w., kiedy wprowadzali się obecni mieszkańcy tegoż domu. Dawniej przy krzyżu odbywały się nabożeństwa majowe, dziś już niepraktykowane.

(str.195)
Niesłabin, gm. Śrem
Krzyż przydrożny

(280) Niesłabin, gm. Śrem

Kapliczka z Krzyżem Świętym

Niewielkiego świątka usytuowanego na drzewie należy wypatrywać po lewej stronie drogi prowadzącej z Niesłabina do Orkowa i jej skrzyżowaniu z ulicą Szeroką. Jest to otwarta nadrzewna kapliczka, z krzyżem świętym wewnątrz i małym krzyżem umocowanym na jej łukowym zwieńczeniu. Kapliczka została powieszona w 1945 r. Przed wojną stał w tym miejscu krzyż przydrożny. Był to teren p. Mielocha, który w 1939 r. osobiście rozebrał tę Bożą Mękę. Na pamiątkę krzyża zawieszono kapliczkę z Krzyżem Świętym.

(str.195)
Niesłabin, gm. Śrem
Kapliczka z Krzyżem
Świętym

(281) Niesłabin, gm. Śrem

Krzyż przydrożny (niezachowany)

Wiadomo, że przed II wojną światową krzyż przydrożny w Niesłabinie znajdował się na posesji pp. Grzelaków. Prawdopodobnie został zniszczony podczas okupacji i nie postawiono go ponownie.

(282) Niesłabin, gm. Śrem

Figura św. Benona (niezachowana)

Figura św. Benona znajdowała się w Niesłabinie w pobliżu zabudowań gospodarza Sochy, a obecnie już gospodarza Dryjera, do czasu wybuchu II wojny światowej. Figura ta, jak wspominają starzy ludzie, stała na miejscu dawnego kościoła znajdującego się we wsi. Jego historia wiąże się z wielką klęską, jaka dotknęła mieszkańców wsi. Choroba zaatakowała bydło i prawie wszystkie krowy wymarły. Wtedy to ludzie za sprawą św. Benona prosili Boga o pomoc. Spędzili żyjące jeszcze zwierzęta wokół istniejącej wówczas kaplicy i odprawili błagalną mszę św. Bóg wysłuchał prośby i uzdrowił zwierzęta, klęska ustała. Wtedy mieszkańcy zakupili obraz św. Benona, który prawdopodobnie przekazano do kościoła pofranciszkańskiego w Śremie. Od tamtego czasu co roku odprawiano msze św. ku czci św. Benona. Wiadomo, że kościółek stojący we wsi był już bardzo zniszczony i został rozebrany. Przez długie dziesiątki lat figura św. Benona, a w zasadzie kapliczka, wskazywała miejsce, gdzie stała świątynia. W 1939 r., z rozkazu niemieckiego okupanta, świątek został rozebrany. Drewnianą figurę ukryli wówczas pp. Sochowie w swoim gospodarstwie. Wykazali się dużą odwagą, gdyż ukrywanie świętości było zabronione. Po zakończeniu wojny kapliczka nie została odbudowana. Obecnie świątek znajduje się u pp. Dryjerów. W 1981 r. Urszula Dryjer doprowadziła do odnowienia figury, czego dokonał Stefan Nowak – stolarz ze Śremu. Świątkiem opiekuje się Urszula Dryjer.

(283) Nochowo, gm. Śrem

Figura Najświętszego Serca Pana Jezusa

Figura Najświętszego Serca Pana Jezusa usytuowana jest po prawej stronie drogi prowadzącej ze Śremu do Nochowa. Jej podstawę stanowi dwustopniowy cokół i spoczywająca na nim niewysoka kwadratowa baza. Z niej to wyrasta wysoki prosty filar,

(str.195)
Nochowo, gm. Śrem
Figura Najświętszego Serca
Pana Jezusa

zakończony prostą kwadratową głowicą. Zwieńczeniem całości jest rzeźba Pana Jezusa umieszczona na szczycie. Świątek otoczony jest kutym płotem. Czas powstania datuje się na lata powojenne, a dokładnie, jako moment powstania, wskazuje się r. 1948. Figurę prawdopodobnie postawił p. Wiśniewski, nochowski murarz, w dziękczynnej intencji za ocalenie i szczęśliwe przeżycie II wojny światowej. Nie był to pierwszy świątek w tym miejscu. Przed wojną usytuowana była tutaj kapliczka, która widnieje na mapach z 1911 r. Można domniemywać, że podczas okupacji uległa zniszczeniu. Obecnie stojąca figura w 2007 roku została odnowiona przez murarza Zdzisława Mostowskiego. Świątkiem opiekują się mieszkańcy Nochowa, z Marią Żakowską na czele.

(284) Nochowo, gm. Śrem

Figura Matki Boskiej Niepokalanie Poczętej

Figurę tę znajdziemy po prawej stronie drogi prowadzącej ze Śremu, na prywatnej posesji przy ul. Śremskiej 3, u pp. Klaczyków. Kwadratowy murowany cokół oraz osadzona na nim niewysoka baza stanowią podstawę dla wysokiego ośmiobocznego filaru zakończonego piękną ozdobną głowicą. Na niej umieszczona jest figura Matki Boskiej Niepokalanie Poczętej. Na bazie umocowane są dwie tabliczki; na pierwszej znajduje się inskrypcja: „O Maryo, bez zmayı poczęta, módl się za nami”. Tabliczka umieszczona z tyłu wskazuje na fundatorów: „Fundatorzy Andrzej i Zofia Piaseccy 1903”. Wiadomo więc, że świątek powstał w 1903 r., a jego fundatorami byli Zofia i Andrzej Piaseccy. Nie jest znana intencja; być może była to prośba o łaski i błogosławieństwo. Podczas okupacji niemieckiej rzeźbę przewieziono na cmentarz w Śremie, gdzie spoczęła na grobie fundatorów. Filar natomiast został przewrócony i całą wojnę leżał w krzakach. Po zakończeniu wojny, w 1946 r., potomkowie pp. Piaseckich – pp. Klaczykowie – wybudowali nowy postument, na którym osadzono cementową figurę zakupioną w Poznaniu. Ta z cmentarza została skradziona. Kiedy w latach 1946–1948, podczas oktawy Bożego Ciała, ks. Edward Karwatka ze Śremu robił obchód po wsi, przed domem pp. Klaczyków ustawiony był ołtarz. W 2008 r. figura uległa zniszczeniu. Miało to miejsce w czasie wyrwania drzewek i krzewów otaczających figurę. Wówczas korzenie podważyły konstrukcję świątka i Matka Boska spadła z filaru. Udało się jednak skleić rzeźbę i odmalowana powróciła na swoje miejsce. Figura była zawsze też odnawiana z okazji ważniejszych uroczystości rodzinnych, a już obowiązkowo wtedy, gdy któreś

(str.195)
Nochowo, gm. Śrem
Figura Matki Boskiej
Niepokalanie Poczętej

(273)

(274)

(277)

(278)

(273)
Mszczyszyn, gm. Dolsk
Figura Matki Boskiej
Niepokalanie Poczętej

(274)
Mszczyszyn, gm. Dolsk
Figura Matki Boskiej
Niepokalanie Poczętej

(277)
Niesłabin, gm. Śrem
Figura św. Jana Nepomucena

(278)
Niesłabin, gm. Śrem
Figura Najświętszego Serca
Pana Jezusa

(279)

(280)

(283)

(284)

(279)
Niesłabin, gm. Śrem
Krzyż przydrożny

(280)
Niesłabin, gm. Śrem
Kapliczka z Krzyżem
Świętym

(283)
Nochowo, gm. Śrem
Figura Najświętszego Serca
Pana Jezusa

(284)
Nochowo, gm. Śrem
Figura Matki Boskiej
Niepokalanie Poczętej

z dzieci przystępowało do I komunii świętej. Dawniej przy figurze odbywały się nabożeństwa majowe.

(285) Nochowo, gm. Śrem

Krzyż przydrożny

Jedyny krzyż przydrożny w Nochowie znajduje się na rozwidleniu ulicy Lipowej i Szkolnej. Jest to krzyż drewniany, z metalową pasyjką oraz umieszczonym nad nią łukowym daszkiem. Krawędzie belek krzyża zostały delikatnie wyżłobione. W dolnej części pionowej belki przytwierdzona jest tabliczka z datami: „1945 1975 2010”. Całość otoczona jest metalowym oplotowaniem. Ta Boża Męka powstała w celu upamiętnienia osoby Leona Laudowicza – mieszkańca Nochowa. Został on rozstrzelany przez Niemców 20 października 1939 r. na rynku w Śremie. W miejscu postawienia krzyża natomiast nastąpiło pożegnanie p. Laudowicza z rodziną. Pierwszy krzyż, zgodnie z datami na tabliczce, pojawił się po zakończeniu wojny, w roku 1945. Wymieniony on został w 1975 r. przez Sylwestra Zakrzewskiego. W 2007 r. krzyż został gruntownie odnowiony, a w 2010 r. postawiono nowy krzyż. Wykonawcą Bożej Męki był Zenon Kubski z Mórki, natomiast inicjatorem całego wydarzenia – Marek Projs z Nochowa. On też pomalował gotowy już krzyż, którego główną fundatorką była Róża Zakrzewska.

Nochowo, gm. Śrem
Krzyż przydrożny

(str.201)
Nochowo, gm. Śrem
Kapliczka Najświętszego
Serca Pana Jezusa

(286) Nochowo, gm. Śrem

Kapliczka Najświętszego Serca Pana Jezusa

Niewielką przydomową kapliczkę znajdziemy w frontowej ścianie budynku mieszkalnego przy ul. Śremskiej 5, u pp. Okoniewskich. Świątek powstał wraz z budową domu w 1960 r. Znajduje się w oszklonej wnęce, we frontowej ścianie budynku. Figurka Najświętszego Serca Pana Jezusa została zakupiona w Częstochowie. Postać Jezusa prawą ręką błogosławi światu, a lewą wskazuje na serce. Opiekę nas świątkiem sprawuje rodzina pp. Okoniewskich mieszkająca w tymże domu.

(287) Nochowo, gm. Śrem

Figura Krzyża Świętego

Figura Krzyża Świętego znajduje się przy ulicy Majowej 1, na zakręcie po prawej stronie drogi głównej prowadzącej od Śremu, tuż za skrzyżowaniem z polną drogą wiodącą przez

(str.200)
Nochowo, gm. Śrem
Figura Krzyża Świętego

las do Błociszewa. Dwustopniowy cokół oraz niewielka baza stanowią podstawę konstrukcji figury. Kolejnym jej elementem jest wysoka prosta kolumna zakończona ozdobną głowicą. Na niej osadzony jest duży metalowy krucyfiks z zakończeniami ramion w kształcie pustego czteroliścia. Pasyjka chroniona jest przez blaszany łukowy daszek. Jak wynika z opowieści mieszkańców, historia krzyża związana jest z potopem szwedzkim. Miał on powstać w miejscu, gdzie okoliczni mieszkańcy pokonali rabujących wieś Szwedów. Wówczas, dla upamiętnienia tego wydarzenia, ustawiono drewniany krzyż. Z czasem świątek przybrał formę cementowej kolumny z krucyfiksem. Podczas okupacji hitlerowskiej figura uległa zniszczeniu. Krucyfiks został usunięty, a złamana kolumna była przechowywana w stodole jednego z rolników. Po zakończeniu działań wojennych, podczas dziękczynnej procesji, metalowy krucyfiks został zwieszony na pobliskim kasztanie i znajdował się tam aż do 1970 r. Wówczas to trzech mieszkańców wsi, pp.: Grześkowiak, Zakrzewski i Mostowski, odbudowali kolumnę i nadali jej obecny kształt. W 2006 r. świątek został gruntownie odnowiony i ponownie poświęcony.

Nochowo, gm. Śrem
Figura Najświętszego Serca
Pana Jezusa

(288) Nochowo, gm. Śrem

Figura Najświętszego Serca Pana Jezusa

Figura Najświętszego Serca Pana Jezusa znajduje się na prywatnej posesji przy ulicy Wiejskiej 38, po prawej stronie drogi prowadzącej do Marszewa. Jej podstawę stanowi dwustopniowy murowany cokół, na którym opiera się nietypowy filar. Złożony z pięciu równych segmentów, ozdobiony został pustymi małymi kwadratowymi blendami. Na ostatnim segmencie osadzona została rzeźba Pana Jezusa. Pierwotnie świątek powstał w 1935 r. na ziemi Piotra Kaczmarka, wówczas w nieco innym kształcie niż dziś. Inicjatorem postawienia figury był Jan Janiszewski – ówczesny sołtys Nochowa. Autorem projektu świątka był natomiast Stefan Kuśnierkiewicz – architekt ze Śremu. Dzięki świetnie zachowanym dokumentom w sprawie budowy świątka możemy odtworzyć jego wygląd. Obiekt składał się z dwustopniowego poziomu i bazy, z której wyrastał ponad dwumetrowy, ozdobiony kamiennymi płytkami filar. W jego centralnej części umocowana była tabliczka z inskrypcją: „Najświętszemu Sercu Pana Jezusa poświęca się wieś Nochowo 1935”. Po wybuchu wojny, rozkazem niemieckim świątek został

usunięty. Sama figura była przechowywana u sąsiadów, natomiast filar przez okres wojenny leżał przewrócony w trawie. Po zakończeniu okupacji nie nadawał się już do ponownego ustawienia. W r. 1979, w związku z przyjazdem do Polski Jana Pawła II, figura została odnowiona, a także poświęcona. Do dnia dzisiejszego jest regularnie odmalowywana, a opiekę nad nią sprawuje rodzina Krystyny Madajczyk.

(289) Nochowo, gm. Śrem

Kapliczka Matki Boskiej Różańcowej

Ten obiekt sakralny znajduje się za pałacem w parku, w jego południowo zachodniej części, na terenie spółki „Spójnia” w Nochowie. Monumentalna kapliczka przejawia elementy barokowe. Jej podstawę stanowi prosta baza, z której wyrasta wysoki korpus przedzielony w górnej części fryzem. Zwieńczony jest namiotowym daszkiem z umieszczonym na szczycie krucyfiksem, oddzielony od korpusu ozdobnym gzymsem. W dolnej części korpusu, na każdym z boków, znajdują się duże puste blendy. Tuż nad nimi, w głębokich oszklonych niszach, umieszczone zostały święte figurki. We frontальной niszy znajduje się Matka Boska Różańcowa, a w pozostałych – figura Najświętszego Serca Pana Jezusa oraz dwie figury św. Antoniego Padewskiego. W górnej części korpusu umocowana jest tabliczka z datą: „1945”. Kapliczka jest wierną kopią tej znajdującej się w Nochowie jeszcze przed II wojną światową. Wówczas znajdowała się na miejscu dawnego kościoła, który uległ spaleni. Na terenie wokół niej istniał cmentarz parafialny. Podczas okupacji hitlerowskiej świątek uległ zniszczeniu i został odbudowany, jak wskazuje tabliczka, w 1945 r. Z czasem cmentarz przy kapliczce został skopany. W 2001 r. podjęto decyzję o przeniesieniu świątka w obecne miejsce, do parku za pałacem, a poprzedni teren przeznaczono na pole uprawne. We wrześniu tego samego roku przeniesiono obiekt do parku. Przy tej okazji przeprowadzono gruntowny remont kapliczki. Odnowiono tynki i pomalowano ją. Projekt techniczny dla tego obiektu wykonał Roman Nowak. Z oryginalnej kapliczki przeniesiono figurę Matki Boskiej Różańcowej oraz metalowy krzyż. Pozostałe rzeźby zostały zakupione. Nowy obiekt poświęcił dnia 30 kwietnia 2002 r. ks. Grzegorz Szafraniak ze Śremu. Przy kapliczce odbywają się nabożeństwa majowe.

(str.201)

Nochowo, gm. Śrem
Kapliczka Matki Boskiej
Różańcowej

(str.201)

Nochowo, gm. Śrem
Grota Matki Boskiej
z Lourdes

(290) Nochowo, gm. Śrem

Grota Matki Boskiej z Lourdes

Obiekt ten znajduje się na terenie posesji zlokalizowanej przy ulicy Wiejskiej 3. Jak prawie każda grota, została wykonana z dużych polnych kamieni. Wewnątrz znajduje się figura Matki Boskiej z Lourdes oraz figura św. Bernadety. Budowa grotty rozpoczęła się w 1929 r. i powstała przy ówczesnym domku letniskowym p. Logi – znanego śremskiego aptekarza. Grota stanowiła prezent z okazji I komunii świętej dla córki p. Logi.

(str.201)

Nochowo, gm. Śrem
Kapliczka Chrystusa
Frasobliwego

(291) Nochowo, gm. Śrem

Kapliczka Chrystusa Frasobliwego

Kapliczka Chrystusa Frasobliwego w Nochowie znajduje się przed nową kaplicą na ul. Leśnej 8. Obiekt prezentuje typ kapliczki słupowej otwartej. Wykonana z drewna składa się z grubej belki pionowej, na której w górnej części umocowano półeczkę pod rzeźbę Chrystusa Frasobliwego. Figurka przykryta jest prostym dwuspadowym daszkiem, nad którym na pionowej belce umocowano krzyż. Kapliczka powstała we wrześniu 2011 r. przy budowie nowej kaplicy. Wykonali ją: Marek Projs i Stanisław Żakowski. Sama figurka pochodzi natomiast ze wsi Zawoja z Beskidu Żywieckiego. Jest dziełem rzeźbiarza ludowego – Edwarda Morawy, który wykonał ją z drzewa lipowego. Świątek został przywieziony z gór przez Marka Projsa i przez około 2 lata znajdował się u niego w domu. Marek Projs zakonserwował rzeźbę, po czym znalazła ona swoje miejsce przed kaplicą. Opiekę na nią sprawuje Maria Żakowska.

(str.201)

Nochówko, gm. Śrem
Figura Matki Boskiej
Niepokalanie Poczętej

(292) Nochówko, gm. Śrem

Figura Matki Boskiej Niepokalanie Poczętej

Świątek ten zlokalizujemy przy drodze prowadzącej do Pelczyna. Jego prosta konstrukcja wyróżnia takie elementy, jak dwustopniowy murowany cokół i spoczywającą na nim niewysoką okrągłą bazę z blendą i inskrypcją: „MARYJO MÓDL SIĘ ZA NAMI”. Nad bazą wznosi się wysoka prosta kolumna zwieńczona kwadratową głowicą. To na niej osadzona jest rzeźba Matki Boskiej Niepokalanie Poczętej przedstawiona na kuli ziemskiej. Całość otoczona jest metalowym płotem. Świątek powstał dzięki mieszkańcom wsi Nochówko i Pelczyn jeszcze przed II wojną światową. Nie przetrwał okresu okupacji.

(293)

(293)
Nochówko, gm. Śrem
Figura Krzyża Świętego

(287)
Nochowo, gm. Śrem
Figura Krzyża Świętego

(286)
Nochowo, gm. Śrem
Kapliczka Najświętszego
Serca Pana Jezusa

(287)

(286)

(291)
Nochowo, gm. Śrem
Kapliczka Chrystusa
Frasobliwego

(292)
Nochówko, gm. Śrem
Figura Matki Boskiej
Niepokalanie Poczętej

(289)
Nochowo, gm. Śrem
Kapliczka Matki Boskiej
Różańcowej

(290)
Nochowo, gm. Śrem
Grotta Matki Boskiej
z Lourdes

(291)

(289)

(292)

(290)

Zachowanie lokalnego dziedzictwa ...

Figura została zniszczona, a kolumnę zatopiono w Jeziorze Grzymisławskim. W 1949 r. mieszkańcom udało się wydobyć kolumnę, którą ponownie ustawili. Na jej szczycie znalazła się nowa rzeźba Matki Boskiej. Odbywają się przy niej nabożeństwa majowe.

(293) Nochówko, gm. Śrem

Figura Krzyża Świętego

Figura znajduje się po prawej stronie drogi prowadzącej z Nochówka do Pełczyna. Jej podstawę stanowi dwustopniowy cokół oraz wyrastający z niego prosty niewysoki filar zakończony kwadratową głowicą. Wszystkie te elementy wykonane zostały z cegły, dotąd nieotynkowanej. Zwieńczeniem całości jest metalowy krucyfiks umieszczony na szczycie. Historia figury związana jest z osobą Tomasza Błoszyka, który przed II wojną światową postawił w tym miejscu krzyż. Intencją tego wydarzenia była prośba o ochronę przed nieszczęściami całej jego rodziny, jak i gospodarstwa. Krzyż prawdopodobnie szczęśliwie przetrwał okres okupacji, a po zakończeniu wojny został jedynie odnowiony. U schyłku XX w. (mieszkańcy twierdzą, że było to między 1995 a 2000 r.) na miejscu drewnianej Bożej Męki powstała murowana figura Krzyża Świętego. Stało się to dzięki pracy pp. Heleny i Wiktora Bryglewskich.

(294) Nowieczek, gm. Dolsk

Figura Matki Boskiej Królowej Polski

Figura usytuowana jest po lewej stronie polnej drogi prowadzącej do Trąbinka. Dwustopniowy cokół oraz oparta na nim dwupoziomowa baza stanowią podstawę dla tego obiektu. Baza jest nietypowa, bo bogato ozdobiona motywami roślinnymi. Na niej spoczywa również dwupoziomowy filar, z inskrypcją w dolnej części: „Matko Boża nie opuszczaj nas Zbud. 1946 r. Fund. Gromada Nowieczek”. Podobnie jak na bazie, roślinne motywy ozdobne umieszczone są również na głowicy. Zwieńczeniem całości jest figura Matki Boskiej Królowej Polski z Dzieciątkiem Jezus na ręku. Zgodnie z informacjami pochodzącymi od mieszkańców wsi, figura została postawiona w 1890 r. Fundatorką była Florentyna z Jonemanów Parczewska – ówczesna hrabina i właścicielka ziemiska. Dla większości świątków decydujący czy przełomowy był okres II wojny światowej. Tutaj filar został zburzony, a sama figura była przechowywana w ukryciu. Dzięki temu, odnowiona, na nowym filarze, ponownie

(str.200)

Nochówko, gm. Śrem
Figura Krzyża Świętego

Nowieczek, gm. Dolsk

Figura Matki Boskiej
Królowej Polski

(str.208)

Nowieczek, gm. Dolsk
Krzyż przydrożny

Kapliczki, figury i krzyże przydrożne

otoczyła opieką mieszkańców wsi w 1946 r. Był jeszcze jeden powód jej powrotu, a mianowicie pożar w sklepie p. Matuskiego. Straty spowodowane ogniem nie były aż tak duże, a i budynek mieszkalny został niezniszczony. Wydarzenie uznano za cud i w podziękowaniu zrealizowano plan postawienia figury na nowo. Fundusze na ten cel uzbierała cała gromada Nowieczek. Mieszkańcy wsi są po dzień dzisiejszy zaangażowani w dbanie o figurę. Co roku jest ona odnawiana, a w czasie nabożeństwa – dekorowana kwiatami. Rok 2009 przyniósł jej gruntowny remont. Prace konserwatorskie wykonywali: Marek Łączny, Marek Zieliński, Damian Polaszek i Sławomir Litke. Odnowienie świątku było możliwe dzięki zbiorce pieniędzy wśród mieszkańców Nowieczka. Figura została poświęcona przez ks. proboszcza Henryka Schwanke z Błazejewa. W uroczystości licznie wzięli udział mieszkańcy wsi. To oni też, z własnych funduszy, w latach 2007–2009 odnowili wszystkie usytuowane w Nowieczku świątki.

(295) Nowieczek, gm. Dolsk

Krzyż przydrożny

Ten krzyż przydrożny znajduje się po prawej stronie, na zakręcie drogi prowadzącej z Nowieczka do Rusocina. Wysoki, drewniany, z metalową pasyjką, otoczony jest małym metalowym płotkiem. Na ozdobnie zakończonych ramionach wyryty jest napis: „DEO OPTIMO MAXIMO” „Bogu Najlepszemu, Najwyższemu”. W dolnej części pionowej belki widnieje inskrypcja: „1982 T.Ł. J.G. F.B?”. Data wskazuje rok powstania tej Bożej Męki, a inicjały pochodzą od fundatorów, którymi są: Tomasz Łukanus – rolnik z Nowieczka, Jerzy Grawiński – ówczesny leśniczy z Włociszewic oraz Franciszek Budziński – wykonawca z Trąbinka. Pierwszy krzyż stał tutaj jednak dużo wcześniej, bo już przed II wojną światową. Jego postawienie miało na celu odegnanie złych mocy, których działanie objawiało się w tym miejscu. Według mieszkańców wsi straszły tutaj, a konie, przejeżdżając, płoszyły się. Podczas okupacji krzyż z rozkazu Niemców został ścięty, aby po zakończeniu wojny powrócił na swoje miejsce. Nie stał jednak długo z uwagi na działający wówczas Urząd Bezpieczeństwa. Ponownie został ścięty przez jego działaczy i wrzucony do rowu. W końcu w r. 1982 krzyż powrócił na swoje miejsce.

(296) Nowieczeł, gm. Dolsk

Krzyż przydrożny

Ten krzyż przydrożny postawiony jest na rozstaju krzyżujących się dróg: z Nowieczka do Wieszczyzna i z Masłowa do Rusocina. Drewniany, wysoki, pośrodku ramion ma umocowaną dużą metalową pasyjkę. Został postawiony w 2008 r. i datę tę wskazuje metalowa tabliczka umieszczona w dolnej części pionowej belki. Pierwszy krzyż w tym miejscu pojawił się w 1926 r. Zdaje się, że podczas II wojny światowej podzielił los wielu innych świątków i został usunięty. Ten obecny został ufundowany przez mieszkańców Nowieczka, a wykonawcą był Włodzimierz Wasiński z Masłowa.

(297) Nowieczeł, gm. Dolsk

Krzyż przydrożny

Kolejny krzyż przydrożny w Nowieczku zlokalizowany jest po prawej stronie drogi polnej prowadzącej do Trąbinka. Powstał w 2007 r., o czym donosi metalowa tabliczka w dolnej części pionowej belki: „A.D. 2007 NOWIECZEŁ”. Stojący tutaj wcześniej krzyż został przewrócony podczas potężnej wichury w 2002 r. Dzięki zaangażowaniu Karoliny Ciemniak podjęto prace nad przywróceniem tej Bożej Męki. Należy wymienić również Marię i Tadeusza Pacyńskich, Beatę i Michała Pacyńskich, Bogumiłę Łukanus, Mieczysława Wojciechowskiego, rodziny Polaszyków i Perzów, bez których pomocy nowy krzyż by nie powstał. Wykonawcą Bożej Męki był Tomasz Zyffert z Rusocina. Uroczyste jej poświęcenie miało miejsce również w 2007 r.

(298) Ogieniowo, gm. Brodnica

Krzyż przydrożny

Krzyż przydrożny usytuowany jest w centralnej części wsi, w pobliżu świetlicy wiejskiej i posesji nr 1. Drewniany, wysoki, z niewielką pasyjką, otoczony jest metalowym płotkiem, który tworzy kształt trapezu. Delikatne wykończenie widać również na ramionach krzyża. W dolnej części pionowej belki znajduje się tabliczka z napisem: „PARAFIANIE OGIENIEWA ODDANI CHRYSZTUSOWI ROK 2001”. Krzyż powstał w intencji mieszkańców wsi i został poświęcony przez ks. Mateusza Tombera w 2001 r.

(str.208)

Nowieczeł, gm. Dolsk
Krzyż przydrożny

(str.208)

Nowieczeł, gm. Dolsk
Krzyż przydrożny

(str.208)

Ogieniowo, gm. Brodnica
Krzyż przydrożny

(str.209)

Olsza, gm. Śrem
Figura Matki Boskiej
Różańcowej

(str.209)

Orkowo, gm. Śrem
Kapliczka Matki Boskiej
Niepokalanie Poczętej

(str.206)

Orkowo, gm. Śrem
Krzyż przydrożny

(299) Olsza, gm. Śrem

Figura Matki Boskiej Różańcowej

Figura Matki Boskiej Różańcowej znajduje się po prawej stronie drogi prowadzącej od strony trasy Śrem–Książ Wlkp., przy posesji nr 5, u pp. Sobików. Rolę podstawy pełni trójstopniowy murowany cokół oraz umieszczona na nim kwadratowa niewysoka baza z blendą w części środkowej i inskrypcją: „Z podziękowaniem za opiekę i odzyskanie wolności funduje rodzina Sobik 1945”. Z bazy wyrasta wysoka kolumna zwężająca się ku górze, zakończona ozdobną kwadratową głowicą. Na niej została umocowana postać Matki Boskiej Różańcowej. Historia świątka związana jest z II wojną światową i powstała w dziękczynnej intencji za jej przeżycie i szczęśliwy powrót z wysiedlenia podczas okupacji. W 1999 r. świątek został gruntownie odnowiony. Figura znajduje się pod opieką wnuczki fundatorki – Danuty Sobik.

(300) Orkowo, gm. Śrem

Kapliczka Matki Boskiej Niepokalanie Poczętej

Kapliczka znajduje się na terenie prywatnej posesji pp. Tomaszewskich (nr 38). Z drogi głównej należy skręcić w lewo w pierwszą ulicę i zatrzymać się przy domostwie po prawej stronie. Została wbudowana w boczną ścianę domu, podczas jego budowy, w r. 1923. W głębokiej oszklonej łukowej wnęce umieszczona została figurka Matki Boskiej Niepokalanie Poczętej. Fundatorami tego świątka byli dziadkowie obecnego właściciela domu, Józefa Tomaszewskiego. Intencją towarzyszącą ufundowaniu świątka była prośba o łaski i opiekę nad domownikami oraz całym domostwem. Podczas okupacji niemieckiej figurka prawdopodobnie była schowana, aby tuż po jej zakończeniu powrócić na swoje dawne miejsce. Uzyskano również informacje, że na terenie posesji przed II wojną światową znajdowała się drewniana rzeźba Chrystusa Frasobliwego. Niestety, brakuje o niej szczegółowych informacji.

(301) Orkowo, gm. Śrem

Krzyż przydrożny

Krzyż przydrożny w Orkowie usytuowany jest na początku wsi, jeszcze przed tablicą informującą o nazwie miejscowości, po lewej stronie drogi wiodącej od Śre-

mu. Wiadomo, że stał już przed II wojną światową. Prawdopodobnie nie przetrwał okresu okupacji, gdyż po wojnie została postawiona nowa Boża Męka. W roku 1980 krzyż został zamieniony na metalowy, z zakończeniami ramion w kształcie trójliścia i z metalową pasyjką zawieszoną pośrodku nich. Dawniej przy krzyżu odbywało się pożegnanie zmarłych mieszkańców wsi. Niektórzy też twierdzą, iż pod tą Bożą Męką zakopane są ludzkie kości. Żywa jest natomiast tradycja przystrajania krzyża białymi wstążkami i kwiatami przez przyszłą pannę młodą, co ma miejsce na tydzień przed ślubem. Opiekę nad krzyżem sprawują, wymieniając się między sobą, rodziny ze wsi.

(302) Orkowo, gm. Śrem

Figura Chrystusa Frasobliwego (niezachowana)

Figura Chrystusa Frasobliwego znajdowała się dawniej w ogrodzie pp. Tomaszewskich. Usytuowana była przy drodze, która niegdyś przebiegała przez dzisiejszy ogród. Wiadomo, że podczas II wojny światowej figura została rozebrana i była przechowywana u jednego z sąsiadów. Po zakończeniu działań wojennych rzeźba nie powróciła na swoje miejsce.

(303) Orkowo, gm. Śrem

Pozostałe figury świętych (niezachowane)

Z relacji mieszkańców wynika, że dawniej we wsi stało pięć figurek świętych, jednak nie udało się określić, kogo przedstawiały. Wiadomo, że jeden ze świątków stał na miejscu dzisiejszego sklepu, a wszystkie zostały zniszczone podczas II wojny światowej.

(304) Ostrowieczko, gm. Dolsk

Krzyż przydrożny

Krzyż przydrożny w Ostrowieczku znajduje się przy posesji nr 10. Wysoki, drewniany, z metalową pasyjką pośrodku ramion, ma skośnie ścięte zakończenia belek. Na ramionach widać wyrytą inskrypcję: „QUO VADIS. DOMINE” „Dokąd idziesz, Panie”. Na pionowej belce widnieje: „A i Ω” pierwsza i ostatnia litera alfabetu greckiego, symbol wszechmocy Boga oraz początku i końca. Poniżej umieszczono datę: „A D 2008”, a jeszcze niżej umocowana jest mała metalowa tabliczka z napisem:

(str.209)
Ostrowieczko, gm. Dolsk
Krzyż przydrożny

„Jezu Błogosław Krzyż ufundowany przez mieszkańców Ostrowieczka wykonał E. Budziński Ostrowieczko 2008 r.” Jak wskazuje tabliczka, krzyż został wykonany w 2008 r. przez Franciszka Budzińskiego z Trąbinka, a jego fundatorami byli mieszkańcy Ostrowieczka. Poświęcony został w październiku 2008 r. przez ks. Piotra Kłosowskiego z Dolska. Ta Boża Męka upamiętnia cmentarz pochowanych tutaj zmarłych na czarną ospę w XIX w.

(305) Ostrowieczno, gm. Dolsk

Krzyż przydrożny

Krzyż przydrożny w Ostrowiecznie znajduje się obok leśniczówki, po lewej stronie drogi prowadzącej do dawnego ośrodka wypoczynkowego Odlewni Żeliwa w Śremie. Jest dość wysoki, drewniany, z zaokrąglonymi zakończeniami belek. Pośrodku ramion zawieszona jest metalowa pasyjka. Nie jest znana historia jego powstania. Z przekazanych informacji wynika, że postawiono go w prywatnej intencji.

(306) Ostrowieczno, gm. Dolsk

Figura Matki Boskiej Niepokalanie Poczętej

Figura znajduje się po lewej stronie drogi prowadzącej do Nowieczka, tuż obok posesji nr 17 w Ostrowiecznie. Prosta konstrukcja świątka wydziela dwupoziomowy murowany cokół, opartą na nim dość wysoką bazę oraz prosty niewysoki filar. Dwa ostatnie elementy wykonane zostały z cegły klinkierowej. Na bazie umocowano kamienną tabliczkę z inskrypcją: „MATKO NIEPOKALANA MÓDL SIĘ ZA NAMI W R. PAŃSKIM 2005”. Matka Boska, osadzona na szczycie filaru, przedstawiona jest na kuli ziemskiej jako depcząca głowę węża. Pierwsza figura Matki Boskiej znalazła się w tym miejscu w 1926 r. Jej fundatorami byli Jan i Marianna Jankowscy. Intencją postawienia było podziękowanie za ocalenie podczas jazdy wozem. W jeździe tej nie byłoby nic dziwnego, gdyby nie fakt, iż konie spłoszyły się na tyle, że nie można było ich utrzymać na wodzy. Matka Boska szybko wysłuchała modlitw małżeństwa, a i konie wnet się uspokoiły. W podziękowaniu wybudowany został świątek ku czci Matki Boskiej, poświęcony 28 czerwca 1946 r. W 2005 r. świątek został gruntownie odnowiony przez Sławomira Ciachowskiego. Wymieniona została też figura Matki Boskiej. Również w r. 2005, na zakoń-

(str.209)
Ostrowieczno, gm. Dolsk
Krzyż przydrożny

(str.214)
Ostrowieczno, gm. Dolsk
Figura Matki Boskiej
Niepokalanie Poczętej

Zachowanie lokalnego dziedzictwa ...

(295)
Nowieczek, gm. Dolsk
Krzyż przydrożny

(295)

(296)
Nowieczek, gm. Dolsk
Krzyż przydrożny

(296)

(297)
Nowieczek, gm. Dolsk
Krzyż przydrożny

(297)

(298)
Ogieniowo, gm. Brodnica
Krzyż przydrożny

(298)

Kapliczki, figury i krzyże przydrożne

(299)
Olsza, gm. Śrem
Figura Matki Boskiej
Różańcowej

(299)

(300)
Orkowo, gm. Śrem
Kapliczka Matki Boskiej
Niepokalanie Poczętej

(300)

(305)
Ostrowieczno, gm. Dolsk
Krzyż przydrożny

(305)

(304)
Ostrowieczko, gm. Dolsk
Krzyż przydrożny

(304)

Zachowanie lokalnego dziedzictwa ...

czenie oktawy Bożego Ciała, ks. proboszcz Henryk Schwanke z Błażejewa dokonał jej uroczystego poświęcenia.

(307) Ostrowieczno, gm. Dolsk

Kapliczka Matki Boskiej Różańcowej

Kapliczka usytuowana jest w centralnej części wsi, w pobliżu skrzyżowania na Ostrowieczno, po prawej stronie drogi głównej we wsi. Dość wysoka baza, oparta na kwadratowym cokole, i jeszcze wyższy filar w kształcie zwężającego się ku górze trapezu sprawiają, iż kapliczka jest wyjątkowo wysoka. Na górze filaru, w płytkiej blendzie, znajduje się mały obrazek Jana Pawła II. Głowica na szczycie filaru stanowi podstawę dla półkolistej kapliczki. Wewnątrz czuwa Matka Boska Różańcowa. Kapliczka została postawiona na pamiątkę i w miejscu kościoła parafialnego pw. św. Stanisława, który niegdyś, w XIII w., wzniesiony został w Ostrowiecznie. W 1324 r. Jan Doliwa dołączył go, jako kościół filialny, do parafii w Dolsku. Kościół przetrwał z pewnością do 1664 r. W 1672 r. lub kilka lat wcześniej świątynia spłonęła w wyniku nieostrożności jednego z robotników. Nosił on nazwisko Płato i złożył w kościele niegaszone wapno. Po wielu latach, w celu upamiętnienia kościoła, mieszkańcy wsi postawili drewniany krzyż. Nie przetrwał on jednak II wojny światowej i został ścięty przez okupanta niemieckiego. Krzyż nigdy nie powrócił na swoje miejsce. Po wielu latach zastąpiła go stojąca obecnie kapliczka, której fundatorami byli mieszkańcy wsi. Tutaj przy niej odbywają się nabożeństwa majowe i różańcowe.

(308) Ostrowieczno, gm. Dolsk

Grota Matki Boskiej Fatimskiej

Grota Matki Boskiej w Ostrowiecznie usytuowana jest przy budynku dawnej szkoły, po lewej stronie drogi głównej wyznaczonej przez Ostrowieczno. Zbudowana została z polnych kamieni. Wewnątrz, w wymalowanej na biało wnęce umieszczono figurkę Matki Boskiej Fatimskiej. Stojącej w pięknym długim płaszczu z welonem towarzyszą trzy gołąbki. Powstanie grotty datuje się na rok 1946. Była to dziełczynna intencja za ocalenie życia ówczesnej kierowniczką szkoły, Michaliny Pieczyńskiej. To ona wykonała projekt grotty. Kamienie do budowy grotty zbierały z pola dzieci szkolne. Poświęcenia figury dokonał ks. Leonard Kurpisz 5 maja 1946 r. W uroczysto-

(str.214)
Ostrowieczno, gm. Dolsk
Kapliczka Matki Boskiej
Różańcowej

(str.214)
Ostrowieczno, gm. Dolsk
Grota Matki Boskiej
Fatimskiej

Kapliczki, figury i krzyże przydrożne

ści tej udział wzięli m.in. inspektor szkolny oraz kierowniczką szkoły w Dolsku, liczni mieszkańcy oraz dzieci szkolne w strojach krakowskich. Po uroczystości Melania Pieczyńska zaprosiła wszystkich na mały poczęstunek.

(309) Ostrowo, gm. Śrem

Figura Krzyża Świętego

Figura Krzyża Świętego w Ostrowie znajduje się na początku wsi, po lewej stronie drogi prowadzącej do wsi od trasy Śrem–Dolsk. Dwustopniowy cokół oraz spoczywająca na nim prosta baza stanowią podstawę obiektu. Kolejnym elementem jest wysoki, zwężający się ku górze filar w kształcie rombu, oddzielony od bazy dodatkową płytą. W dolnej części filaru znajduje się niewielki ryngraf z wizerunkiem Matki Boskiej z Dzieciątkiem Jezus. Zwieńczeniem całości jest duży cementowy krucyfiks umieszczony na kwadratowej głowicy. Historia figury sięga czasów przedwojennych. Pierwotnie w tym miejscu stał drewniany krzyż, w czasie okupacji zdemontowany i przerobiony na manyż. Po zakończeniu wojny Ignacy Piasecki, powróciwszy z wysiedlenia, wybudował nowego świątka. Druga wersja opowieści o figurze zakłada, iż została wzniesiona w obecnym kształcie w 1930 r. przez Ignacego Piaseckiego, a poświęcona przez jego brata będącego wówczas misjonarzem w Indiach. W pamięci mieszkańców zachowały się również nabożeństwa odprawiane przy figurze podczas nawiedzenia w polskich domach obrazu Matki Boskiej Częstochowskiej, co miało miejsce w latach 70. XX w. W 2008 r. świątek został gruntownie odnowiony.

(310) Pinka, gm. Dolsk

Figura Niepokalanego Serca Matki Boskiej

Figura znajduje się po prawej stronie drogi prowadzącej z Pinki do Drzonku. Prosta konstrukcja składa się z kwadratowego cokołu i nieco mniejszej, niewysokiej bazy. To na niej oparty jest wysoki, nieotynkowany filar wykonany z cegły klinkierowej. Na prostej głowicy umieszczona jest figura Matki Boskiej Niepokalanego Serca pochodząca z 1950 r. Pierwszy świątek stał tutaj z pewnością przed II wojną światową, ale okres okupacji nie pozwolił mu przetrwać. W związku z tym konieczne było postawienie nowej kapliczki.

(str.214)
Ostrowo, gm. Śrem
Figura Krzyża Świętego

(str.215)
Pinka, gm. Dolsk
Figura Niepokalanego Serca
Matki Boskiej

(311) Pinka, gm. Dolsk

Figura Najświętszego Serca Pana Jezusa (niezachowana)

Figura usytuowana była przy drodze prowadzącej do Pinki. Nie udało się jej przetrwać II wojny światowej, podczas której została zniszczona przez okupanta niemieckiego.

(312) Piotrowo, gm. Brodnica

Krzyż przydrożny

Krzyż przydrożny w Piotrowie znajduje się na początku wsi, po prawej stronie przy wjeździe od strony Brodnicy. Wysoki drewniany z metalową pasyjką stoi w towarzystwie równie wysokiej brzozy. Otoczony jest niewielkim metalowym płotkiem. Wiadomo, że krzyż stał tutaj przed II wojną światową. Niestety, nie pozyskano informacji, co się z nim działo podczas okupacji; prawdopodobnie został zniszczony. Krzyż obecnie stojący we wsi jest z pewnością krzyżem postawionym przez parafian po wojnie.

*Piotrowo, gm. Brodnica
Krzyż przydrożny*

*(str.215)
Piotrowo, gm. Brodnica
Figura św. Józefa Oblubieńca*

(313) Piotrowo, gm. Brodnica

Figura św. Józefa Oblubieńca

Figura usytuowana jest w pobliżu posesji nr 7 w Piotrowie. Jadąc od strony Brodnicy znajdziemy ją na końcu wsi, po prawej stronie drogi. Podstawę figury stanowi kwadratowy cokół i oparta na nim niewysoka kwadratowa baza, z której wyrasta wysoka kolumna. Te dwa elementy wieńczy kwadratowa prosta głowica. Na niej umieszczona jest figura św. Józefa Oblubieńca odziana w długie szaty. Świątek jest z pewnością przedwojenny, ale nie ustalono dokładnej daty ani też intencji jego postawienia. Podczas okupacji niemieckiej figura została zniszczona, a po zakończeniu działań wojennych z inicjatywy mieszkańców – odnowiona.

(314) Pokrzywnica, gm. Dolsk

Krzyż przydrożny

Krzyż przydrożny w Pokrzywnicy usytuowany jest na rozwidleniu dróg: z Dolska do Borku Wlkp. oraz z Pokrzywnicy do Księginiek. Krzyż jest metalowy, z taką też pasyjką. Ma zaokrąglone zakończenia belek. Postać Jezusa Chrystusa chroni metalowy

*(str.218)
Pokrzywnica, gm. Dolsk
Krzyż przydrożny*

*(str.218)
Przylepki, gm. Brodnica
Krzyż przydrożny*

półokrągły daszek. Boża Męka otoczona jest średniej wielkości metalowym płotem. Krzyż jest kolejnym, którego historia sięga jeszcze czasów przedwojennych. I chociaż nie ten sam, należy choćby wspomnieć o pierwszym drewnianym krzyżu, który wówczas stał w tym miejscu. Nie wiadomo dokładnie, czy przetrwał czas wojenny, czy został zniszczony. Wiadomo, że obecnie stojący został wykonany w latach 90. XX w. przez p. Bugałę. Oplotowanie natomiast zostało ufundowane przez p. Michałowski, który opiekuje się krzyżem.

(315) Pokrzywnica, gm. Dolsk

Figura Matki Boskiej Królowej Polski

Figura znajduje się na początku wsi, po prawej stronie drogi prowadzącej do Ostrowieczna, na terenie położonym przy murach pałacu. Została umieszczona na kilkupoziomowej głowicy wieńczącej prosty filar. W jego górnej części umieszczony został krzyż z dużą pasyjką. Podstawę świątka stanowi natomiast wysoka baza, z inskrypcją na tabliczce w górnej części: „ZDROWAŚ MARYJO”. Całość otoczona jest kutym niewysokim płotem, a teren bezpośrednio przy świątku został wyłożony kostką brukową. Krzyż przedstawiony na filarze pochodzi z czasów przedwojennych. Wówczas stała w tym miejscu figura Krzyża Świętego. Podczas okupacji została zniszczona przez Niemców, ale Franciszce Wojtkowiak z Pokrzywnicy udało się uratować i szczęśliwie przechować krzyż. Po zakończeniu wojny został zbudowany postument, a w nim osadzono przedwojenną Bożą Mękę z pasyjką. Na szczycie postawiono natomiast nową figurę Matki Boskiej Królowej Polski z Dzieciątkiem Jezus. Świątek stanowi wotum wdzięczności mieszkańców wsi za przeżycie wojny. Został poświęcony w 1949 r. przez ks. Leonarda Kurpisza. Dawniej, przy figurze, gromadzono się podczas nabożeństw majowych i różańcowych. Do dziś natomiast zachował się zwyczaj święcenia tam wielkanocnych potraw. Figurką opiekuje się Teresa Pachurka.

(316) Przylepki, gm. Brodnica

Krzyż przydrożny

W Przylepkach znajdują się 3 krzyże przydrożne. Jeden z nich usytuowany jest na skrzyżowaniu drogi z Przylepek do Boreczka z drogą prowadzącą do Manieczek. Jest to dość wysoki drewniany krzyż z dużą metalową pasyjką. Całość otoczona jest me-

(306)

(307)

(306)
Ostrowieczno, gm. Dolsk
Figura Matki Boskiej
Niepokalanie Poczętej

(307)
Ostrowieczno, gm. Dolsk
Kapliczka Matki Boskiej
Różańcowej

(308)
Ostrowieczno, gm. Dolsk
Grotta Matki Boskiej
Fatimskiej

(309)
Ostrowo, gm. Śrem
Figura Krzyża Świętego

(308)

(309)

(310)
Pinka, gm. Dolsk
Figura Niepokalanego Serca
Matki Boskiej

(313)
Piotrowo, gm. Brodnica
Figura św. Józefa Oblubieńca

(315)
Pokrzywnica, gm. Dolsk
Figura Matki Boskiej
Królowej Polski

(310)

(313)

(315)

Zachowanie lokalnego dziedzictwa ...

talowym płotkiem. Nie jest znana data jego postawienia. Dawniej stał nieopodal, na niewielkim wzniesieniu. Został przeniesiony w obecne miejsce w 1963 r.

(317) Przylepki, gm. Brodnica

Figura Matki Boskiej Różańcowej

Figura znajduje się po prawej stronie, jadąc przez Przylepki w kierunku Brodnicy. Dwustopniowy kwadratowy cokół stanowi podstawę dla niewysokiej również kwadratowej bazy. Na niej spoczywa wysoki prostokątny filar zakończony prostą głowicą, na której umieszczono rzeźbę Matki Boskiej Różańcowej odzianej w długie szaty oraz płaszcz. Całość otoczona jest niskim metalowym płotkiem. Figura pochodzi z czasów przedwojennych, jednak wówczas stała w polu, około 100 m od drogi. Podczas okupacji niemieckiej świątek został zniszczony. Po zakończeniu wojny odbudowano go i postawiono w obecnym miejscu. Przy figurze odbywały się dawniej nabożeństwa majowe. Opiekę nad nią sprawuje Zofia Nowaczyk.

(318) Przylepki, gm. Brodnica

Krzyż przydrożny

Kolejny krzyż w Przylepkach odnajdujemy w centralnej części wsi, przy skrzyżowaniu drogi prowadzącej z Przylepek do Brodnicy z drogą prowadzącą do Górki. Jest to krzyż drewniany, wysoki, z małą metalową pasyjką. Pośrodku pionowej belki umocowana została tabliczka z napisem: „W ROKU MARYJNYM 1988 SZCZECIŃSKA PIESZA PIELGRZYMKA NA JASNĄ GÓRĘ III ROK NOWENNY O POWOŁANIA KAPŁAŃSKIE I ZAKONNE”. Krzyż jest pamiątką przypominającą o obecności pielgrzymów zmierzających do Częstochowy w 1988 r.

(319) Przylepki, gm. Brodnica

Krzyż przydrożny

Ostatni z trzech krzyży przydrożnych usytuowany jest po prawej stronie drogi prowadzącej z Przylepek do Żabna, niedaleko punktu widokowego. Krzyż został wykonany z drewna. Umocowano na nim pasyjkę z zadaszaniem. Przed II wojną światową krzyż stał w pobliżu drogi prowadzącej do Ludwikowa. Prawdopodobnie znajdował

(str.219)

Przylepki, gm. Brodnica
Figura Matki Boskiej
Różańcowej

(str.218)

Przylepki, gm. Brodnica
Krzyż przydrożny

(str.218)

Przylepki, gm. Brodnica
Krzyż przydrożny

Kapliczki, figury i krzyże przydrożne

się wówczas na zbiorowej mogile kosynierów. Jego usytuowanie w sąsiedztwie akacji sprawiało, że był mało widoczny. Z pewnością otoczenie uratowało tę Bożą Mękę przed zniszczeniem przez Niemców. Krzyż nie został też usunięty, ale po wojnie przeniesiono go w obecne miejsce. Opiekę nad nim sprawują: Magdalena Kaczor i Barbara Rutkowska.

(320) Psarskie, gm. Śrem

Figura Matki Boskiej Niepokalanie Poczętej

Świątek usytuowany jest na rozwidleniu ulicy Owocowej i Zachodniej. Podstawę figury stanowi dwustopniowy podest oraz niewielki kwadratowy cokół. Na nim oparta jest ozdobna ośmioboczna baza i wyrastający z niej również ośmioboczny filar, w górnej części zakończony ozdobną głowicą nawiązującą do stylu korynckiego. Na szczycie umocowana została figura Matki Boskiej Niepokalanie Poczętej, tutaj przedstawiona na kuli ziemskiej. Na temat historii świątka udało się usłyszeć dwie wersje. Jedna zakłada, że powstał około 1919 r. w dziękczynnej intencji zakończenia I wojny światowej i odzyskanie niepodległości. Druga wersja datuje czas powstania figury na r. 1876, a fundatorem miał być ówczesny właściciel ziemski. Podczas II wojny światowej nietrzeźwi Niemcy rozbili Matkę Boską, zniszczeniu uległ również postument.

(321) Psarskie, gm. Śrem

Figura Najświętszego Serca Pana Jezusa

Figurę odnajdziemy po lewej stronie drogi asfaltowej prowadzącej ze Śremu do Góry. Konstrukcja świątka podobna jest do konstrukcji figury Matki Boskiej. Na dwustopniowym cokole umieszczona została ośmioboczna baza. Na cokole widnieje data: „3 MAJ 1884”. Na bazie oparty jest wysoki, również ośmioboczny filar zwieńczony głowicą z ozdobnymi fryzami nawiązującą do stylu korynckiego. Na szczycie osadzona została figura Najświętszego Serca Pana Jezusa. Nieznana jest intencja powstania świątka, natomiast data na cokole wskazuje prawdopodobnie czas jej powstania.

(str.219)

Psarskie, gm. Śrem
Figura Matki Boskiej
Niepokalanie Poczętej

(str.219)

Psarskie, gm. Śrem
Figura Najświętszego Serca
Pana Jezusa

Zachowanie lokalnego dziedzictwa ...

(314)
Pokrzywnica, gm. Dolsk
Krzyż przydrożny

(314)

(316)
Przylepki, gm. Brodnica
Krzyż przydrożny

(316)

(318)
Przylepki, gm. Brodnica
Krzyż przydrożny

(318)

(319)
Przylepki, gm. Brodnica
Krzyż przydrożny

(319)

Kapliczki, figury i krzyże przydrożne

(317)
Przylepki, gm. Brodnica
Figura Matki Boskiej
Różańcowej

(317)

(321)
Psarskie, gm. Śrem
Figura Najświętszego Serca
Pana Jezusa

(321)

(320)
Psarskie, gm. Śrem
Figura Matki Boskiej
Niepokalanie Poczętej

(320)

(322)
Psarskie, gm. Śrem
Figura Matki Boskiej
Różańcowej

(322)

(322) Psarskie, gm. Śrem

Figura Matki Boskiej Różańcowej

Ta niewielka figura znajduje się w narożu pałacu w Psarskim przy ul. Owocowej 8, mieszczącym obecnie Państwowy Dom Pomocy Społecznej. Osadzona została na wysokim postumencie w łukowej, dość szerokiej niszy. Historia figury wiąże się z czasami przedwojennymi. Już wtedy znajdował się tutaj niewielki świątek – wówczas figurka Najświętszego Serca Pana Jezusa. Czas okupacji położył kres jej istnieniu, ponieważ jak wiele innych figur czy krzyży, została zniszczona. Jakiś czas po wojnie miejsce w niszy zajęła, stojąca do dnia dzisiejszego, Matka Boska Różańcowa.

(323) Pucółowo, gm. Śrem

Krzyż przydrożny

Krzyż usytuowany jest na prywatnej posesji Państwa Beszterdów nr 7, po lewej stronie drogi prowadzącej od Manieczek. Jest to wysoki drewniany prosty krzyż z metalową pasyjką. Pierwotny krzyż stał tutaj jeszcze przed II wojną światową. Prawdopodobnie podczas okupacji został zniszczony. Po wojnie postawiono nowy krzyż. Ten obecnie stojący jest trzecim z kolei i powstał około 1990 r. Opiekę nad nim sprawuje rodzina pp. Beszterdów, mieszkająca w domu przy krzyżu.

(324) Pyszaca, gm. Śrem

Figura św. Floriana

Figura św. Floriana, patrona zawodów związanych z ogniem, znajduje się w centralnej części Pyszacej, na ścianie budynku należącego do Ochotniczej Straży Pożarnej, przy ul. Długiej 8. Figurka została poświęcona przy okazji obchodów 50-lecia istnienia straży pożarnej w Pyszacej.

(325) Pyszaca, gm. Śrem

Figura Matki Boskiej Niepokalanie Poczętej

Figura znajduje się po lewej stronie drogi głównej prowadzącej ze Śremu do Książa Włkp., przy jej skręcie w ulicę Zachodnią. Jej podstawę stanowi wysoka kamienna okrągła baza z dodatkowymi wzmocnieniami po bokach, peł-

(str.219)

Psarskie, gm. Śrem
Figura Matki Boskiej
Różańcowej

(str.224)

Pucółowo, gm. Śrem
Krzyż przydrożny

(str.225)

Pyszaca, gm. Śrem
Figura św. Floriana

(str.225)

Pyszaca, gm. Śrem
Figura Matki Boskiej
Niepokalanie Poczętej

nięcymi jednocześnie funkcję ozdobną. We frontowej części widnieje tabliczka z inskrypcją: „MATCE BOŻEJ KRÓLOWEJ NIEBA I ZIEMI W DOWÓD WDZIĘCZNOŚCI ZA SZCZĘŚLIWE OCALENIE Z KAŻNI HITLEROWSKIEJ UFUNDOWAŁ IGNACY STACHOWIAK” i datą: „1948”. Również kolumna wyrastająca z bazy ma podobne dodatki, a zakończona jest ozdobną okrągłą głowicą. Na niej umieszczona została Matka Boska Niepokalanie Poczęta przedstawiona na kuli ziemskiej i deptająca głowę węża. Jak wskazuje tabliczka na świątku, figura została ufundowana w 1948 r. przez Ignacego Stachowiaka w dziękczynnej intencji za ocalenie, przeżycie i powrót z okupacji. Przebywał on bowiem podczas wojny w obozie w Dachau. Wykonaniem figury zajął się p. Ciesielczyk ze Śremu, natomiast prace murarskie wykonali Franciszek i Stanisław Taciak. Świątek jest systematycznie odnawiany.

(326) Pyszaca, gm. Śrem

Krzyż przydrożny

Krzyż usytuowany jest w centralnej części wsi, po prawej stronie drogi prowadzącej z Pyszacej do Borgowa. Podstawa krzyża składająca się z dwustopniowych schodków i niewielkiej bazy została wykonana z cegły klinkierowej. Grube belki zostały ozdobnie zaokrąglone na zakończeniach, a pośrodku ramion zawieszono pasyjkę. Pierwsza Boża Męka w tym miejscu pamięta z pewnością czasy przedwojenne, a pewnie i dużo dawniejsze. Drugi krzyż został postawiony po II wojnie światowej. Posiadał miedzianą tablicę z inskrypcją nawiązującą do historii i losów pierwszego krzyża: „KRÓLUJ NAM CHRYSSTE Pyszaca – środek wsi, przy skrzyżowaniu się dróg na niewielkim wzniesieniu po zachodniej stronie od stuleci stał krzyż, którego w czasie okupacji hitlerowskiej we wrześniu 1940 r. Niemcy siekierami powalili na ziemię a figurę połamali i wyrzucili w błoto. Drzewo przeznaczyli na opał do szkoły. Połamane kawałki figurki pozbierały i pieczołowicie zachowały Mieloch Eleonora i Karola Stanisława. Po zakończeniu okupacji mieszkańcy wsi postanowili na tym samym miejscu postawić nowy krzyż. Organizowaniem zajęła się Michałowska Stanisława, przy pomocy mieszkańców wsi, wspólnie dokonano podjętego celu. Drzewo dębu zakupiono w Łęgu – krzyż wykonał Jechura Stanisław z Olszy. Nowy krzyż już w czerwcu 1945 r. stanął na

Pyszaca, gm. Śrem
Krzyż przydrożny

swoim miejscu a na krzyżu rozciąga swoje ramiona królując nad wioską naprawiona figurka tego samego Jezusa, którą Niemcy wyrzucili w błoto. Poświęcenia krzyża dokonał ksiądz Szczebłowski ze Śremu w 1945 r. przy bardzo licznie zebranej ludności wsi Pyszaca i okolicznych wiosek. Króluj nam Chryste po wieczne czasy”. Trzeci krzyż powstał w 2005 r. z inicjatywy ówczesnej rady sołectwa w składzie: Kazimierz Genderka, Eugeniusz Jankowiak, Czesław Jurga, Ryszard Lewandowski, Eugeniusz Matuszewski, Mariusz Stempniewicz. Prace murarskie wykonał Józef Talarczyk, a stolarskie – Ryszard Cubal. Uroczystego poświęcenia Bożej Męki dokonał ks. Krzysztof Sobkowiak – ówczesny proboszcz parafii pw. Ducha Świętego w Śremie. Krzyżem opiekuje się Krystyna Sobkowiak.

(327) Pyszaca, gm. Śrem

Figura Najświętszego Serca Pana Jezusa (niezachowana)

Świątek ten stał dawniej naprzeciw dziś istniejącej figury Matki Boskiej Niepokalanie Poczętej. Został zniszczony podczas II wojny światowej. Niemiec, próbujący rzucić figurę z cokołu, omal nie upadł. Udało mu się jednak rozbić figurę. Odpadła ręka i głowa Pana Jezusa. Za ten uczynek spotkała go kara. Podczas walki, w wyniku wybuchu, stracił kończyny. W Pyszacej znajdowały się przed II wojną światową jeszcze dwie inne figury. Dziś jednak nikt już nie potrafi wskazać jakiemu świętemu były poświęcone, ani gdzie dokładnie się znajdowały.

(328) Radoszkowo, gm. Książ Wlkp.

Krzyż przydrożny

We wsi znajdują się dwa krzyże przydrożne. Jeden z nich usytuowany jest po lewej stronie przy wjeździe do Radoszkowa od strony Książa Wlkp. Jest to drewniany, dość wysoki krzyż z dużą pasyjką. Krzyż prawdopodobnie powstał w poł. XIX w. po przegranej bitwie w 1848 r. i po dokonanej na ludności polskiej mordzie. Pogromu ludności uciekającej do Chwałkowa dokonano właśnie w miejscu postawienia krzyża. W czasie II wojny światowej ta Boża Męka została usunięta. Nowy krzyż postawił w latach 70. XX w. Jan Andrzejewski. Poświęcenia dokonał ks. Leon Bałoniak z parafii w Książu Wlkp. Dawniej przy krzyżu odmawiano różaniec oraz zatrzymywał się tu kondukt żałobny.

(str.224)
*Radoszkowo, gm. Książ Wlkp.
Krzyż przydrożny*

(str.225)
*Radoszkowo, gm. Książ Wlkp.
Krzyż przydrożny*

*Rąbiń, gm. Krzywiń
Kapliczka w stylu
zakopiańskim*

(329) Radoszkowo, gm. Książ Wlkp.

Krzyż przydrożny

Drugi krzyż w Radoszkowie znajduje się niedaleko pierwszego, po prawej stronie drogi prowadzącej do Chwałkowa Kościelnego. Jest to wysoki drewniany krzyż z metalową pasyjką. Niestety, nie udało się pozyskać informacji o okolicznościach i intencji jego postawienia. Opiekuje się nim Zbigniew Stiller z Chromca.

(330) Rąbiń, gm. Krzywiń

Kapliczka w stylu zakopiańskim

Kapliczka w stylu zakopiańskim znajduje się w lesie rąbińskim, wprawdzie już poza granicą regionu śremskiego, ale bywa punktem docelowym wielu wycieczek, zwłaszcza rowerowych. Dojechać można do niej żółtym szlakiem rowerowym „ks. Piotra Wawrzyniaka”, od strony Dalewa – wówczas należy jej wypatrywać po lewej stronie, natomiast od strony Wyrzeki – po prawej stronie. Kapliczka powstała celem upamiętnienia tragicznego wydarzenia, jakie miało tu miejsce w roku 1909. Wówczas to, 15 stycznia, Dezydery Chłapowski zorganizował w lesie polowanie. Któż mógł przypuszczać, że dojdzie tutaj do tragedii. Poniżej cytat z książki arcybiskupa kamienieckiego – Piotra Mańkowskiego Pamiątniki (t. 2, s. 178), dokładnie opisujący to zimowe wydarzenie: „Zygmunta cechowała głęboka religijność i pobożność choć nigdy nie mówił o wierze i o Panu Bogu. Codziennie rano, obojętnie jak późno kładł się spać, a snu potrzebował dużo, wstawał na msze i przystępował do Komunii Świętej. Nie było to na owe czasy w zwyczaju u mężczyzn, nawet gorących katolików. Młodzieniec ten, 26 – letni był zacnym, miłym, sympatycznym, pełnym życia, przez wszystkich lubianym, a któż by się spodziewał, że tak nagle przecięte będzie pasmo dni jego życia. Na polowanie Zygmunt Chłapowski z Turwi zaprosił stryjecznego brata swej matki Kazimierza Mańkowskiego syna Waclawa i Antoniny z Chłapowskich z Szolder. Gdy Zygmunt łamał strzelbę z nienacka wyszedł na linię strzału Kazimierza i jednocześnie, nieszczęśliwym trafem strzelba wypaliła i Kazimierz śmiertelnie ranny padł na pokrytą śniegiem ziemię. Życie szybko uciekło... „Mamę i księdza” – poprosił umierający, a gdy nie wiadomo było, czy wezwany natychmiast kapłan w porę zdąży, jeden z otaczających go, Waclaw Popiel z Kostrzynka, wspominał mu o przygotowaniu się na śmierć. Lecz on śmierci się nie bał: „Przed paru dniami

(323)

(328)

(323)
Pucółowo, gm. Śrem
Krzyż przydrożny

(328)
Radoszkowo, gm. Książ Wlkp.
Krzyż przydrożny

(331)
Rogaczewo, gm. Brodnica
Krzyż przydrożny

(333)
Rusocin, gm. Dolsk
Krzyż przydrożny

(331)

(333)

(329)
Radoszkowo, gm. Książ Wlkp.
Krzyż przydrożny

(324)
Pyszczę, gm. Śrem
Figura św. Floriana

(325)
Pyszczę, gm. Śrem
Figura Matki Boskiej
Niepokalanie Poczętej

(329)

(324)

(325)

– odrzekł – spowiadałem się, nic sobie nie mam do wyrzucenia”. Szczęśliwy! Po krótkiej chwili, otrzymawszy od przybyłego kapłana ostatnie namaszczenie życie zakończył. Widząc co się stało, Chłapowski z razu jak nieprzytomny pod wrażeniem strasznego wypadku uciekł w las i chciał popełnić samobójstwo. Wacek Popiel biegł za nim i apelując do najświętszych uczuć zdołał doprowadzić go do jako takiej równowagi i nakłonić do powrotu. Po paru dniach do Zakopanego, aby tu, w domu OO. Jezuitów przyjąć do równowagi i spokoju. Sytuacja tem dla niego była trudniejsza, iż wypadek zdawał się rozwiewać nadzieję na pozyskanie ręki Tekli Mańkowskiej, siostry nieboszczyka, którą był niezmiernie zajęty. Ojciec jej nie sprzyjał temu, iż miłość była wzajemna. Teraz jednak, chcąc unikać pozorów, jakoby z powodu syna, którego uśmiercił Chłapowski stał się mimowolną przyczyną i żywił do niego jakąś niechęć, postanowił nie sprzeciwiać się dłużej i tego roku jeszcze, późną jesienią po otrzymaniu dyspensy, odbył się ślub w Brodnicy 40-letniego Zygmunta i 21-letniej Tekli, jego siostrzenicy. Do ponurego pałacu turewskiego wkroczyła promieniująca urodą, żywa, pełna temperamentu i energii Uja, tak ją powszechnie w rodzinie nazywano. Na jesień w roku 1909, tego samego roku, w którym zginął Kazimierz Mańkowski – na miejscu tragicznej śmierci Zygmunta Chłapowski wraz z żoną Teklą postawili w lesie kapliczkę pamiątkową w stylu zakopiańskim”. Każdego roku, 3 maja, odprowadzana jest przy kapliczce msza święta gromadząca liczne grono wiernych.

(331) Rogaczewo, gm. Brodnica

Krzyż przydrożny

Krzyż przydrożny usytuowany jest w Rogaczewie, po lewej stronie drogi prowadzącej z Grzybna do wsi Szoldry. Krzyż jest drewniany, wysoki, z dużą metalową pasyjką. Pierwszy krzyż został postawiony w tym miejscu jeszcze w latach przedwojennych. Nieznane są jednak jego dzieje w czasie okupacji. Wiadomo, że kolejny nowy krzyż został poświęcony 7 maja 1984 r. Nieznana jest jednak intencja jego postawienia. Po latach narażenia na wpływ warunków atmosferycznych krzyż uległ zniszczeniu i w 2011 r. doczekał się swojego zamiennika. Nową Bożą Mękę, której fundatorami byli pp. Adamczykowie z Rogaczewa, poświęcił 9 maja 2011 r. ks. proboszcz Jerzy Przybyłski z Brodnicy.

(str.224)
Rogaczewo, gm. Brodnica
Krzyż przydrożny

Rusocin, gm. Dolsk
Figura św. Jana Nepomucena
z kapliczką Matki Boskiej

(str.224)
Rusocin, gm. Dolsk
Krzyż przydrożny

(332) Rusocin, gm. Dolsk

Figura św. Jana Nepomucena z kapliczką Matki Boskiej

Figurę odnajdziemy na skraju parku krajobrazowego, po lewej stronie drogi prowadzącej z Nowieczka do Rusocina. Nietypowy kształt zarówno trzonu głównego, jak i korpusu kapliczki wyróżnia ją na tle pozostałych. Składa się ona z ozdobnej bazy, oddzielonej gzymsem od filaru w tym samym kształcie i kolejnego gzymsu wyróżniającego korpus. W nim, w dość głębokiej niszy, usytuowano figurkę Matki Boskiej. Całość przykryta jest kolejnym gzymsem i ułożoną na nim dachówką. Dzięki temu na szczycie można było umieścić figurę św. Jana Nepomucena. Rzeźba jest dziełem autorstwa Benedykta Włodarczaka z Masłowa. Św. Nepomucen stał tutaj jeszcze przed II wojną światową. Podczas okupacji figura została usunięta przez Niemców. W latach powojennych odnowiono filar, ale rzeźba już nie powróciła na swoje miejsce. Zastąpił ją metalowy krucyfiks. W r. 2009, z inicjatywy Ryszarda Wierusza, rozpoczęto prace mające na celu przywrócenie św. Jana Nepomucena. Rzeźba, wykonana przez Benedykta Włodarczaka, w rezultacie powróciła na odnowiony i odmalowany filar. 26 kwietnia 2009 r. świątek został poświęcony przez ks. proboszcza Ryszarda Jankowiaka z Wieszczyzna.

(333) Rusocin, gm. Dolsk

Krzyż przydrożny

Krzyż zlokalizowany jest po lewej stronie polnej drogi prowadzącej do Wieszczyzna, około 500 m za wsią. Ten drewniany, zniszczony już krzyż, z metalową pasyjką i chyba jako jedyny z trupa czaszką i pieszczelami poniżej, stoi w tym miejscu od 1953 r. Zastąpił on zniszczony i spróchniały już stary krzyż. Wykonał go Stanisław Jankowiak z Rusocina, ale nie mając zgody ówczesnych władz lokalnych, zmuszony był postawić go w tajemnicy. Za ten czyn groziło mu nawet więzienie, jednak z upływem czasu sprawa ucichła, a krzyż stoi do dnia dzisiejszego. Krzyż ten jeszcze od XIX wieku pełnił rolę krzyża pożegnalnego i nazywany jest dziś „krzyżem śmierci”, a droga prowadząca tędy do Wieszczyzna „drogą śmierci lub drogą zmarłych”. Jak powyższe wskazuje, ta Boża Męka była miejscem, gdzie zatrzymywał się kondukt żałobny, a za zmarłego odmawiano modlitwy. Drogą śmierci żałobnicy udawali się dalej na cmentarz w Wieszczyźnie. Obecnie tradycja ta zanikła.

(334) Rusocin, gm. Dolsk

Krzyż przydrożny

Krzyż ten znajduje się w centralnej części wsi, po lewej stronie, jadąc od Nowieczka, tuż obok szkoły w Rusocinie. Ta drewniana Boża Męka przytwierdzona jest do cementowej podstawy. Pośrodku jej ramion zawieszono metalową pasyjkę. Całość została otoczona kutym oplotowaniem. Wiadomo, że obecny krzyż postawiono w 1998 r. i że jest on czwartym z kolei powstałym w tym miejscu. Pierwszy krzyż ustawiono tutaj zapewne w XIX w. po wielkiej prośbie i w nadziei, iż panująca w okolicy epidemia cholery nie dosięgnie Rusocina. Kolejne pewnie również powstały z prośbą o opiekę nad mieszkańcami i całą wsią. Przy krzyżu odprawiane są nabożeństwa majowe oraz odbywa się tutaj wielkanocne święcenie potraw. Krzyż jest zadbany, a i dodatkowo ubierany na takie wydarzenia jak Boże Ciało czy pierwsza komunie święta.

Rusocin, gm. Dolsk
Krzyż przydrożny

(str.232)
Rusocin, gm. Dolsk
Figura św. Rozalii

(335) Rusocin, gm. Dolsk

Figura św. Rozalii

Figura znajduje się po lewej stronie, jadąc od strony Nowieczka, na końcu Rusocina. Jej podstawę stanowi trójstopniowy cokół oraz osadzona na nim dwupoziomowa baza. Na ozdobnej głowicy, będącej przedłużeniem wysokiego filaru, umieszczono św. Rozalię. W górnej części filaru zbudowanego z cegły mieści się blenda z wyrytą inskrypcją: „ŚW. ROZALIA MÓDL SIĘ ZA NAMI”. Cały świętek otoczony jest drewnianym płotkiem. Jego historia związana jest z zarazą cholery i z pochowanymi pod kapliczką ofiarami tej epidemii. O dawnym cmentarzu mieszczącym się w tym miejscu świadczą wykopane kości. Postawienie św. Rozalii, uważanej za chroniącą od zarazy, mogło mieć miejsce ok. poł. XIX w.

(336) Sebastianowo, gm. Książ Wlkp.

Krzyż przydrożny

Krzyż przydrożny zlokalizowany jest w Sebastianowie, po lewej stronie drogi prowadzącej do Charłubia, przy posesji nr 17 Stanisława Świdurskiego, a wcześniej pp. Baraniaków. Krzyż stał w tym miejscu jeszcze przed II wojną światową. W czasie działań wojennych krzyż wraz z pasyjką został rozebrany i ukryty przez pana Fran-

(str.233)
Sebastianowo
gm. Książ Wlkp.
Krzyż przydrożny

ciszka Baraniaka. Po zakończeniu wojny i powrocie do domu p. Franciszek postawił nowy krzyż. Ten obecnie stojący został poświęcony w lipcu 2002 r. przez ks. kanonika Jerzego Kaczmarka z Mchów. W uroczystości tej wziął udział ks. Arcybiskup Antoni Baraniak oraz rodzina Baraniaków.

(337) Sebastianowo, gm. Książ Wlkp.

Figura Najświętszego Serca Jezusowego

Figura znajduje się w centralnej części wsi, przy skrzyżowaniu dróg. Na trójstopniowej podstawie umocowana jest ośmioboczna baza, z której wyrasta, również ośmioboczny, dość wysoki filar. Na jego szczycie widać bogato ozdobioną głowicę, na której spoczywa figura Jezusa. Całość, zadbana i bardzo ładnie prezentująca się, otoczona jest metalowym płotkiem. Figura została ufundowana przez Antoninę i Antoniego Matuszewskich, żyjących w latach 1844–1913. Podczas II wojny światowej kolejne pokolenia rodziny Matuszewskich zostały wywiezione do Austrii. Figurę rozebrali mieszkańcy wsi, obawiając się jej zniszczenia przez Niemców. Świętek ukryto na cmentarzu w Mchach, a filar przeleżał w przydrożnym rowie. Po zakończeniu działań wojennych, w podziękowaniu za szczęśliwy powrót do domu, pp. Matuszewscy w 1945 r. ponownie ustawili figurę. Znowu oddawana była cześć Synowi Bożemu. Po jakimś czasie figura została uszkodzona przez nieznaną wandalę, którzy, rzucając kamieniami, uszkodzili rękę Pana Jezusa. W maju 2004 r. świętek został oddany do renowacji. Inicjatorem jej odnowienia był ks. kanonik Jerzy Kaczmarek. W 2011 r. figura została ponownie odnowiona z funduszy Stanisławy Matuszewskiej. Obecnie figura odmalowana jest w kolorach jak przed renowacją, bije blaskiem i jest ozdobą wsi.

(str.233)
Sebastianowo
gm. Książ Wlkp.
Figura Najświętszego Serca
Jezusowego

(338) Sebastianowo, gm. Książ Wlkp.

Figura Matki Boskiej Różańcowej

Figura usytuowana jest we wnętrzu domu mieszkalnego nr 23, u pp. Binkowskich. Została tam umieszczona podczas jego budowy w 1974 r. Figurka przedstawia postać Matki Boskiej, z dłońmi złożonymi do modlitwy i przewieszonym przez prawą rękę różańcem. Sama figurka jest pamiątką po dziadkach właścicieli posesji, a dokładnie po siostrach dziadka, które były zakonnice. Matka Boska została wmurowana

(str.232)
Sebastianowo
gm. Książ Wlkp.
Figura Matki Boskiej
Różańcowej

Zachowanie lokalnego dziedzictwa ...

z prośbą o łaski i ochronę domowników jak i całego domostwa, ale także w celu ochrony świątka przed zniszczeniem.

(339) Sosnowiec, gm. Śrem

Figura Najświętszego Serca Pana Jezusa

Figura Najświętszego Serca Pana Jezusa znajduje się w Sosnowcu, na posesji nr 25 pp. Płończaków. Podstawę świątka stanowi dwustopniowy cokół oraz oparta na nim niewysoka baza. Na niej umocowana została tabliczka z inskrypcją: „FUNDOWALI L.K. PŁOŃCZAKOWIE 1922”. Z bazy wyrasta postument zbudowany z ośmiu mniejszych segmentów, zakończony prostą głowicą, na której to umieszczona została figura Najświętszego Serca Pana Jezusa. Jak wskazuje tabliczka, świątek, pochodzący z fundacji pp. Płończaków, powstał zapewne w 1922 r. Nie udało się uzyskać informacji o intencji jego postawienia oraz o jego losach w czasie wojny.

(str.232)

Sosnowiec, gm. Śrem
Figura Najświętszego Serca
Pana Jezusa

230

(340) Sroczewo, gm. Książ Wlkp.

Figura Matki Boskiej

Wszystkie świątki znajdujące się w Sroczewie usytuowane są nieco na uboczu. Jadąc od strony Chrzastowa, na zakręcie w Sroczewie należy pojechać prosto w nieutwardzoną drogę. Tam znajdziemy obiekty naszych zainteresowań. Śród-polna figura Matki Boskiej otoczona jest metalowym płotkiem i krzewami. Podstawę budowli stanowi czterostopniowy cokół, z którego wyrasta mała kwadratowa baza. Na niej widnieje tabliczka z napisem: „MARJO! MÓDL SIĘ ZA NAMI”. Z tyłu znajduje się druga tabliczka, a na niej napis: „Wojciech i Weronika Kozubscy 1925r./46”. Na bazie umieszczona jest dość wysoka okrągła kolumna z bogato ozdobioną głowicą. Na niej stoi figura Matki Boskiej z 1925 r., ufundowana przez Weronikę i Wojciecha Kozubskich. Intencją postawienia świątka był szczęśliwy powrót Wojciecha z wojny. Podczas II wojny światowej rozkazem Niemców figura podzieliła los innych świątków. Mieszkańcy wsi z pomocą koni przewrócili figurę wraz z kolumną i – uszkodzoną – przechowywali w gospodarstwie Kozubskich. Po zakończeniu wojny, w 1946 r. figura została odnowiona i postawiona na nowo w tym samym miejscu. Świątek stoi w najwyższym punkcie gospodarstwa pp. Kozubskich. Było to celowe usytuowanie figury, gdyż w momencie jej stawiania

(str.233)

Sroczewo, gm. Książ Wlkp.
Figura Matki Boskiej

Kapliczki, figury i krzyże przydrożne

nie było wałów przeciwpowodziowych na Warcie, a wzniesienie miało ją uchronić przed zalaniem.

(341) Sroczewo, gm. Książ Wlkp.

Kapliczka Matki Boskiej

Kapliczka znajduje się na prywatnym terenie w Sroczewie, przy posesji nr 17. Jest to kapliczka jednostronna, wykonana z czerwonej cegły. Wysoką bazę oddziela od korpusu delikatny fryz. Budowlę wieńczy dwuspadowy daszek z umieszczonym na szczycie krzyżem. W górną część bazy wmurowana jest płaskorzeźba przedstawiająca Matkę Boską Niepokalanie Poczętą. W korpusie znajduje się dość głęboka łukowa nisza, a w niej umieszczono figurkę Matki Boskiej Różańcowej. Kapliczka została postawiona w 1932 r. przez Józefa Sznurę – ówczesnego właściciela tej ziemi. Pierwotnie w kapliczce umieszczona była figura św. Antoniego Padewskiego. Intencją postawienia była prośba o opiekę nad gospodarstwem. Podczas II wojny światowej kapliczka została całkowicie zniszczona przez Niemców. Wówczas właścicielem gospodarstwa był już Jan Kościelniak. On sam najpierw wysłany do pracy w Nowieczku, później, więziony przez UB za ukrywanie polskich żołnierzy, trafił do śremskiego więzienia. Jednakże objęła go amnestia Bieruta w 1947 r. i wówczas jego matka, w podziękowaniu za szczęśliwy powrót syna do domu, odbudowała kapliczkę. Ponieważ były trudności ze zdobyciem figury św. Antoniego – w zastępstwie umieszczono figurę Matki Boskiej i tak zostało do dziś. Przy kapliczce odbywają się nabożeństwa majowe.

(str.233)

Sroczewo, gm. Książ Wlkp.
Kapliczka Matki Boskiej

(342) Sroczewo, gm. Książ Wlkp.

Krzyż przydrożny

Krzyż przydrożny usytuowany jest również w bocznej części wsi, przy zabudowaniach gospodarskich, w pobliżu wału Warty. Jadąc od strony Łężku, należy jechać prosto, nieutwardzoną drogą w kierunku zabudowań i skręcić w prawo. Początkowo Boża Męka była drewniana, dopiero podczas ostatniej wymiany zrobiono metalowy krzyż z zakończeniami ramion w kształcie trójliścia. Wokół niego postawiono opłotowanie. Postawił go na początku XX w. Wawrzyn Rozmiarzek w intencji błagalnej o opiekę i dobre plony. Krzyż przetrwał szczęśliwie okres okupacji, mimo że w są-

(str.234)

Sroczewo, gm. Książ Wlkp.
Krzyż przydrożny

231

(335)

(338)

(339)

(335)
Rusocin, gm. Dolsk
Figura św. Rozalii

(338)
Sebastianowo
gm. Książ Wlkp.
Figura Matki Boskiej
Różańcowej

(339)
Sosnowiec, gm. Śrem
Figura Najświętszego Serca
Pana Jezusa

(337)

(340)

(337)
Sebastianowo
gm. Książ Wlkp.
Figura Najświętszego Serca
Jezusowego

(340)
Sroczewo, gm. Książ Wlkp.
Figura Matki Boskiej

(341)
Sroczewo, gm. Książ Wlkp.
Kapliczka Matki Boskiej

(336)
Sebastianowo
gm. Książ Wlkp.
Krzyż przydrożny

(341)

(336)

siedztwie osiadł Niemiec – członek SS. Nikogo jednak nie wysiedlił, a i świątki pozostał niezniszczone. Zbigniew Piasecki przytacza opowieści o znajdujących się we Warcie figurach świętych, które jego babcia przenosiła do budynku gospodarczego. Dzieciom przypominano wtedy o obecności w budynku św. Idziego. Dziś już nikt nie potrafi powiedzieć, co się stało z ówczesnymi figurami. W 1948 r. Władysława i Stanisław Piaseccy – rodzice Pana Zbigniewa – postawili nowy krzyż. Jego wykonawcą był Michał Tomczyk z Zaborowa, a poświęcenia dokonał ks. Kowalczyk. Ponownie wymieniony został, już na obecny metalowy, w roku 1996. Po dzień dzisiejszy strzeże on domowników i gospodarstwo rodziny Piaseckich.

(343) Sulejewo Folwark, gm. Brodnica

Figura Krzyża Świętego

Figura Krzyża Świętego mieści się w Sulejewie, w części zwanej Sulejewo Folwark, która znajduje się po lewej stronie drogi głównej Brodnica–Żabno. Pierwszym elementem obiektu jest dość wysoka kwadratowa baza z zamieszczoną w jej górnej części blendą przedstawiającą datę: „1945”. Na bazie tej oparty jest średniej wysokości filar zakończony gzymsem i połączoną z nim dwuschodkową głowicą. Całość wieńczy duży metalowy krucyfiks z ozdobnie zakończonymi ramionami. Data widniejąca na figurze prawdopodobnie wskazuje na rok jej powstania. Nie ustalono czy figura stała przed wojną. Pewne jest jednak, że w latach przedwojennych stał we wsi krzyż, który w czasie okupacji został zniszczony i nigdy nie postawiono go ponownie. Być może właśnie ta figura zastąpiła poprzednią Bożą Mękę.

(344) Sulejewo Folwark, gm. Brodnica

Figury narożne

W Sulejewie, podobnie jak w Brodnicy, w narożach domów dawnych pracowników folwarcznych znajdują się figury świętych: św. Rocha, św. Józefa z Dzieciątkiem Jezus oraz św. Antoniego Padewskiego. Figury z pewnością umieszczono we wnękach podczas budowy tychże domów na początku XX wieku. Inicjatorami umieszczenia w taki sposób świętych byli Antonina i Waław Mańkowsy, ówczesni właściciele ziemscy. Figury powstawały w celu sprawowania opieki nad rodzinami zamieszkującymi folwark.

(str.236)
Sulejewo Folwark
gm. Brodnica
Figura Krzyża Świętego

(str.236)
Sulejewo Folwark
gm. Brodnica
Figury narożne

(str.236)
Szołdry, gm. Brodnica
Krzyż przydrożny

(345) Szoldry, gm. Brodnica

Krzyż przydrożny

Krzyż przydrożny w Szoldrach znajduje się po lewej stronie drogi Śrem–Czempiń. Jest to wysoki drewniany krzyż z metalowym krucyfiksem zamieszczonym na skrzyżowaniu belek. Boża Męka stała w tym miejscu już w latach przedwojennych. W ten sposób wyznaczono granicę między Chaławami a Szoldrami. Krzyż przetrwał okupację hitlerowską. Z biegiem lat mocno jednak wyniszczał i z czasem wymieniono go na nowy. Wcześniej metalowy płatek wymieniono na drewniany.

(str.237)
Szołdry, gm. Brodnica
Figura Matki Boskiej
Królowej Nieba i Ziemi

(346) Szoldry, gm. Brodnica

Figura Matki Boskiej Królowej Nieba i Ziemi

Figura Matki Boskiej Królowej Nieba i Ziemi znajduje się na posesji nr 25, której właścicielką jest obecnie p. Jędrzejewska. Świątek usytuowany jest po lewej stronie drogi prowadzącej do centralnej części wsi, tuż za zjazdem z drogi Śrem–Czempiń. Podstawę obiektu stanowi dwuschodkowy cokół oraz umieszczona na nim okrągła niewysoka baza. Z niej wyrasta wysoka prosta kolumna zwieńczona ozdobną głowicą, na której osadzona jest figura Matki Boskiej z dzieciątkiem na ręku. Świątek, którego fundatorami byli pp. Różyccy, został postawiony przed II wojną światową. Podczas okupacji niemieckiej kolumna uległa zniszczeniu, a sama figura była ukryta i przechowywana w jednym z domów. Po zakończeniu działań wojennych kolumna została odbudowana, a i ocalała figura powróciła na swoje dawne miejsce. W latach 70. XX w. była odnawiana przez Marię Różycką. Dalej pomalowana została w 2001 r. przez Karolinę Różycką.

(str.237)
Szymanowo, gm. Śrem
Figura Najświętszego Serca
Pana Jezusa

(347) Szymanowo, gm. Śrem

Figura Najświętszego Serca Pana Jezusa

Świątek znajduje się w centralnej części wsi, na prywatnej posesji pp. Krzyżaniaków, przy ul. Jeziornej 2. Obiekt składa się z trójstopniowego ośmiobocznego cokołu ułożonego w formie terasowej. Na nim oparty jest wysoki prosty filar z wyżłobionym krzyżykiem w górnej części. Powyżej znajduje się głowica, na której osadzona jest postać Pana Jezusa. Świątek został postawiony w 1921 r., a poświęcony przy okazji ślubu rodziców Władysława Krzyżaniaka. Podczas okupacji, w celu ochrony figury przed

(343)

(344a)

(343)
Sulejewo Folwark
gm. Brodnica
Figura Krzyża Świętego

(344)
Sulejewo Folwark
gm. Brodnica
Figury narożne:
a) św. Józef z Dzieciątkiem Jezus
b) św. Antoni Padewski
c) św. Roch

(345)
Szoldry, gm. Brodnica
Krzyż przydrożny

(344b)

(344c)

(345)

(346)
Szoldry, gm. Brodnica
Figura Matki Boskiej
Królowej Nieba i Ziemi

(347)
Szymanowo, gm. Śrem
Figura Najświętszego Serca
Pana Jezusa

(348)
Szymanowo, gm. Śrem
Krzyż przydrożny

(349)
Szymanowo, gm. Śrem
Figura Krzyża Świętego

(346)

(347)

(348)

(349)

zniszczeniem, przechowywał ją p. Furmanowski – sąsiad pp. Krzyżaniaków, sam filar jednak przewrócono. Po zakończeniu wojny figura ponownie stanęła w ogrodzie. W 1970 r. zrobiono do niej nowy cokół. Świątkiem opiekują się pp. Krzyżaniakowie, którzy dbają też o jej właściwy wygląd.

(348) Szymanowo, gm. Śrem

Krzyż przydrożny

Krzyż przydrożny w Szymanowie znajduje się po prawej stronie drogi prowadzącej ze Śremu do Manieczek, przy posesji nr 52. Ten wysoki drewniany krzyż został wykonany z grubych belek. Ramiona ma skośnie zakończone, a pośrodku nich zawieszono metalową pasyjkę. Całość przymocowana jest do cementowego niewielkiego postumentu i otoczona niewielkim płotkiem. Historia krzyża sięga czasów przedwojennych, kiedy to stał w Szymanowie na miejscu dzisiejszego przystanku autobusowego. Zniszczony podczas okupacji, po wojnie, został odbudowany i postawiony na obecnym miejscu. Przez wiele lat krzyżem opiekował się nieżyjący już p. Garstka. W 1990 r. krzyż został odnowiony.

(349) Szymanowo, gm. Śrem

Figura Krzyża Świętego

Świątek położony jest w niedalekim sąsiedztwie Figury Najświętszego Serca Pana Jezusa, na prywatnej posesji pp. Marciniaków, przy ul. Jeziornej 8. Świątek prezentuje figurę słupową. Jego podstawę stanowi wysoki cementowy słup rozszerzony w górnej części, zakończony stożkowato. Na tym zakończeniu umieszczono metalowy krucyfiks z dużą pasyjką. Nie udało się pozyskać informacji na temat historii i daty powstania tej figury.

(350) Szymanowo, gm. Śrem

Figura Pana Jezusa (niezachowana)

Figura Pana Jezusa, przedstawiająca prawdopodobnie Chrystusa Frasobliwego, znajdowała się w Szymanowie jeszcze przed II wojną światową, koło istniejącej wówczas karczmy. Została zniszczona podczas okupacji niemieckiej i nikt nigdy jej nie odbudował.

(str.237)

Szymanowo, gm. Śrem
Krzyż przydrożny

(str.237)

Szymanowo, gm. Śrem
Figura Krzyża Świętego

(str.242)

Śrem, gm. Śrem
Figura Matki Boskiej
Niepokalanie Poczętej

(351) Śrem, gm. Śrem

Figura Matki Boskiej Niepokalanie Poczętej

Figura Matki Boskiej Niepokalanie Poczętej znajduje się przy kościele pw. Ducha Świętego, na ul. Wyszyńskiego w Śremie. Podstawę konstrukcji świątka stanowi betonowy cokół oraz oparty na nim niewysoki ceglany filar. Na jego głowicy znajduje się figura Matki Boskiej Niepokalanie Poczętej, przedstawiona na kuli ziemskiej, ze stopami deptającymi głowę węża. Figura, zakupiona przez nieżyjącego już proboszcza parafii pw. Ducha Świętego, ks. Mariana Roszyka, została ustawiona w 1993 r. Jest identyczna jak ta stojąca w Bystrzku.

(str.242)

Śrem, gm. Śrem
Figura Matki Boskiej

(352) Śrem, gm. Śrem

Figura Matki Boskiej

Świątek znajduje się przy kompleksie handlowo-usługowym, naprzeciw wieży ciśnień, przy ul. Powstańców Wielkopolskich. Na stanowiącym podstawę kwadratowym cokole spoczywa kwadratowa baza. Na niej widnieje tabliczka z inskrypcją: „O MARIO BEZ ZMAZY POCZĘTA MÓDL SIĘ ZA NAMI”. Powyżej bazy znajduje się płyta pełniąca rolę fryzu, której dalszym elementem jest wysoki filar. Konstrukcja zakończona jest delikatnie zdobioną głowicą, na której umieszczono rzeźbę Matki Boskiej. Świątek stanowi pamiątkę po gospodarstwie Bolesława Jurgi, które niegdyś w tym miejscu istniało. Po jego śmierci ziemie, na których obecnie znajduje się pawilon usługowy, zostały sprzedane. Pozostała tam Matka Boska jest jedyną pamiątką dawnych lat.

(str.242)

Śrem, gm. Śrem
Figura Matki Boskiej
Niepokalanie Poczętej

(353) Śrem, gm. Śrem

Figura Matki Boskiej Niepokalanie Poczętej

Figura ta usytuowana jest przy kościele pw. Najświętszej Marii Panny Wniebowziętej na ul. Farnej. Dwustopniowy cokół oraz spoczywająca na nim niewysoka baza stanowią podstawę konstrukcji świątka. Na bazie widnieje inskrypcja: „SWEMU PROBOSZCZOWI KS. MAKSYMILIANOWI DROŹDŻYŃSKIEMU W 25 LETNIĄ ROCZNICĘ KAPŁAŃSTWA PARAFIANINIE 29.VI.1900”. Powyżej wznosi się wysoki prosty filar z napisem w części środkowej: „O MARYO BEZ ZMAZY POCZĘTA MÓDL SIĘ ZA NAMI”. Ostatnim elementem jest ozdobna głowica, z umieszczoną

Zachowanie lokalnego dziedzictwa ...

na niej rzeźbą Matki Boskiej Niepokalanie Poczętej. Świątek ten, jak wskazuje napis, powstał w 1900 roku dla uczczenia pamięci byłego proboszcza śremskiej fary.

(354) Śrem, gm. Śrem

Figura Matki Boskiej Różańcowej

Świątek znajduje się przy ul. Krętej 1 w Śremie, na dawnym Górczynie. Funkcję podstawy pełni dwustopniowy cokół i oparta na nim niewysoka baza. Z niej wyrasta prosty kwadratowy filar zakończony trójpoziomą głowicą. U dołu filaru umocowana została tabliczka z inskrypcją: „O MARYJO UCIECZKO GRZESZNIKÓW MÓDL SIĘ ZA NAMI ROK 1931”. Najważniejszym elementem jest oczywiście rzeźba Matki Boskiej Różańcowej osadzona na szczycie. Świątek powstał w 1931 r., w błagalnej intencji pp. Gorzelańczyków, którzy prosili o uratowanie zagrożonej ciąży p. Gorzelańczyk. Prośby zostały wysłuchane, bo ciąża przebiegała bez komplikacji i została szczęśliwie donoszona. Figurę poświęcił w roku jej postawienia ks. Szczepan Szczebłowski. Podczas wojny przechowywali ją okoliczni mieszkańcy. Była wielokrotnie odnawiana, ostatnio przez Michała Wichłacza.

(str.242)

*Śrem, gm. Śrem
Figura Matki Boskiej
Różańcowej*

(355) Śrem, gm. Śrem

Krzyż przydrożny

Ten wysoki drewniany krzyż z piękną dużą pasyjką znajduje się w Śremie na końcu ul. Wiejskiej, na Wójtostwie, naprzeciw tylnej bramy Zakładu Doświadczalnego Oceny Odmian. Na dole pionowej belki możemy przeczytać inskrypcję: „A.D. MM VI MCMXLV”. Krzyż w tej części Śremu stał w latach przedwojennych, a starsi mieszkańcy Śremu wskazują nawet połowę XIX w., a dokładnie rok 1848. Podczas okupacji, w 1941 r. syn właściciela majątku, niejaki Willy Hartman, członek Hitlerjugend, strzelał do krzyża i uszkodził pasyjkę Pana Jezusa. W niedługi czas później, podczas upadku z konia, pękła mu śledziona, co zostało uznane za karę. Uszkodzoną Bożą Mękę zabrała Zofia Fijer – ciotka opowiadającego o krzyżu Nikodema Marcinkowskiego. Oskar Hartman, ojciec Willego, dowiedziawszy się o uszkodzeniu pasyjki, nakazał ją naprawić. Pracy tej podjął się po zakończeniu wojny kowal Wojtkiewicz. Jednocześnie Ignacy Stelmach wykonał nowy krzyż z drzewa dębowego. Poświęcenie nastąpiło z rąk ks. Edwarda Karwatki w 1952 lub 1953 r. W 2006 r., z inicjatywy Barba-

(str.243)

*Śrem, gm. Śrem
Krzyż przydrożny*

Kapliczki, figury i krzyże przydrożne

ry Wojciechowskiej i okolicznych mieszkańców, powstała nowa Boża Męka. Pasyjka została wyrzeźbiona przez Marka Wajdę – górala i rzeźbiarza z zamilowania. Stary krzyż został zakopany pod nowym w czasie zachodu słońca. Poświęcenia tej Bożej Męki dokonał ks. Krzysztof Sobkowiak – ówczesny proboszcz z parafii pw. Ducha Świętego oraz ks. Zbigniew Dobroń – wikariusz z tej samej parafii.

(356) Śrem, gm. Śrem

Figura Matki Boskiej Królowej Polski

Ten monumentalny obiekt małej architektury sakralnej znajduje się na Placu 20 Października – śremskim rynku, w jego północno-zachodniej części. Prezentujący przykład figury słupowej świątek składa się z dwóch zasadniczych elementów. Jest to wysoki cementowy słup w kształcie walca z gzymsem przedzielającym go na dwie części. Na całej długości słupa, po dwóch bokach, wykonane zostały ozdobne elementy, również cementowe. W dolnej części słupa widnieje przymocowana tabliczka z inskrypcją: „1841 7.7.1846. Z okazji poświęcenia parafii śremskiej Matce Najświętszej i Jej Niepokalanemu Sercu odbudowali ku pamięci przyszłych pokoleń wdzięczni parafianie”. Na szczycie słupa umieszczona została figura Matki Boskiej Królowej Polski z Dzieciątkiem Jezus na ręku. Charakterystyczna jest aureola z 12 gwiazdami wokół głowy i złociste berło w lewej ręce Maryi. Świątek powstał w 1841 r. w podziękowaniu za ustanie epidemii cholery panującej od r. 1831. Po wybuchu II wojny światowej mieszkańcy Śremu przenieśli ją do kościoła pofranciszkańskiego w celu ochrony figury przed zniszczeniem. Postument natomiast został rozebrany, a po zakończeniu okupacji – odbudowany na wzór poprzedniego. Uroczyste poświęcenie odnowionego świątka miało miejsce, jak wskazuje napis na tablicy, 7 lipca 1946 r.

(str.243)

*Śrem, gm. Śrem
Figura Matki Boskiej
Królowej Polski*

(357) Śrem, gm. Śrem

Figura św. Jana Nepomucena

Figurę Św. Jana Nepomucena odnajdziemy przed kościołem pw. Najświętszej Marii Panny Wniebowziętej, czyli przed śremską faram, na ulicy Farnej. Nietypowa jest tutaj konstrukcja świątka, chyba jedyna taka w regionie śremskim. Podstawa jest tutaj konstrukcja świątka, chyba jedyna taka w regionie śremskim. Podstawa w formie słupowej składa się z czterech kondygnacji. Dwie dolne są czworoboczne, natomiast górne – ośmioboczne. We wnękach prezentowane są obrazy malowane

(str.243)

*Śrem, gm. Śrem
Figura św. Jana Nepomucena*

(351)

(352)

(351)
Śrem, gm. Śrem
Figura Matki Boskiej
Niepokalanie Poczętej

(352)
Śrem, gm. Śrem
Figura Matki Boskiej

(353)
Śrem, gm. Śrem
Figura Matki Boskiej
Niepokalanie Poczętej

(354)
Śrem, gm. Śrem
Figura Matki Boskiej
Różańcowej

(353)

(354)

(355)
Śrem, gm. Śrem
Krzyż przydrożny

(356)
Śrem, gm. Śrem
Figura Matki Boskiej
Królowej Polski

(357)
Śrem, gm. Śrem
Figura św. Jana Nepomucena

(359)
Śrem, gm. Śrem
Figura Matki Boskiej
Królowej Niebios

(355)

(356)

(356)

(359)

na blasze, przedstawiające: św. Rocha, św. Izydora oraz Pietę. Charakterystyczne jest zwieńczenie słupa z pojedynczych listew tworzących kształt namiotowy. Na uwagę zasługuje również ozdobna tarcza, czyli kartusz, z tekstem: „PERICLINANTUM FAMA PATRONO TRIUMPHANTIS ECCLESIAE SANCTO MARTIRI IOANNI NEPOMUCENO CANONICO PRAGENSI MILES POLONUS AD 1734” („Świątemu męczennikowi, kanonikowi praskiemu Janowi Nepomucenowi jak głosi wieść patronowi pokutujących, żołnierz polski w roku pańskim 1734”). Druga tablica przedstawia informacje dotyczące fundatorów, którymi byli Państwo Pajchert. Czytamy: „FUNDATOROWIE SZYMON I MARYANNA Z KAŻMIERSKICH PAJCHERT Polecają się pobożnemu do Boga westchnieniu 1819”. Według pewnych relacji, jednakże niepotwierdzonych, świątek ten przetrwał okres II wojny światowej.

(358) Śrem, gm. Śrem

Krzyż przydrożny

Ten przydrożny krzyż postawiony został w miejscu, gdzie dawniej istniał most, nieco poniżej poziomu obecnego mostu 23 Stycznia, przy starym lewobrzeżnym przyczółku mostowym. Jest krzyżem metalowym z zakończeniami ramion w kształcie trójliścia i z zawieszoną pośrodku dość dużą pasyjką. W dolnej części umieszczona została data: „1945”. Data ta wskazuje rok odbudowy krzyża po zakończeniu II wojny światowej. Jego historia natomiast, wedle pewnego podania, sięga czasów bardzo odległych, kiedy to Szwedzi zestrzelili krzyż znajdujący się na wieży kościoła farnego. Na pamiątkę tego wydarzenia zakupiono w 1900 r. Bożą Mękę, która z uwagi na brak zgody władz pruskich na umieszczenie jej na moście, została ustawiona już po odzyskaniu niepodległości 23 czerwca 1922 r. Krzyż przetrwał do czasów wojennych, kiedy to został zniszczony przez Niemców. Ten obecnie stojący datowany jest na r. 1945.

(359) Śrem, gm. Śrem

Figura Matki Boskiej Królowej Niebios

Figura Matki Boskiej Królowej Niebios w Śremie usytuowana jest przy ul. Sikorskiego 11, na prywatnej posesji pp. Kaczmarków. Umieszczona na wysokim postumencie, w towarzystwie wysokich świerków, powstała w 1937 roku. Jej fundato-

Śrem, gm. Śrem
Krzyż przydrożny

(str.243)
Śrem, gm. Śrem
Figura Matki Boskiej
Królowej Niebios

rami byli Anna i Walenty Adamczyk. W 1917 roku p. Walenty został ranny z broni chemicznej w bitwie pod Verdun. Przez dwa lata próbowano go leczyć w szpitalu. Obiecał sobie, że jak przeżyje – odwdzięczy się Bogu. W intencji dziękczynnej postawił figurę naprzeciw szpitala wojskowego, w którym przebywał 2 lata. W 1934 r. zakupił tę ziemię i postawił dom. Po wybuchu wojny, w 1939 r. Niemcy zajęli dom pp. Adamczyków, a właściciele zostali wysiedleni. Świątek z przydomowego ogrodu został przeniesiony na pobliski cmentarz. W 1946 r. odbudowano postument cementowy i figura powróciła na swoje dawne miejsce.

(360) Śrem, gm. Śrem

Figura św. Teresy

Niewielką figurkę św. Teresy odnajdziemy na ul. Kościuszki 9. W łukowej głębokiej niszy, we frontowej ścianie jednej z kamienic umieszczona została rzeźba przedstawiająca św. Teresę w habitie karmelitanki, z różami i krzyżem na ręku. Niestety, nie udało się pozyskać informacji o czasie powstania świątka i jego historii.

(361) Śrem, gm. Śrem

Figura św. Józefa z Dzieciątkiem Jezus

Figurka św. Józefa z Dzieciątkiem Jezus znajduje się we frontowej ścianie budynku usytuowanego przy ul. Farnej 16, a mieszczącego Dom Pomocy Społecznej. Usytuowana została w łukowej niszy. Bardzo prawdopodobne, że figurka powstała w tym samym roku co budynek lub została później zamieniona na inną. Budynek, początkowo kaplica szpitalna i lazaret wojskowy, powstał w 1862 r., w 1930 r. został przebudowany na szpital powiatowy, a od 1990 r. mieści Dom Pomocy Społecznej.

(362) Śrem, gm. Śrem

Figura św. Józefa

Figura św. Józefa znajduje się w Parku Odlewnika, w jego północno-wschodniej części od strony ulicy Grunwaldzkiej, przy istniejącym od 2010 r. ołtarzyku – miejscu modlitwy i niedzielnych mszy św. Figura usytuowana jest na wysokiej prostej kolumnie zakończonej dwoma pierścieniami i zwieńczonej kwadratową głowicą.

(str.250)
Śrem, gm. Śrem
Figura św. Teresy

(str.250)
Śrem, gm. Śrem
Figura św. Józefa
z Dzieciątkiem Jezus

(str.250)
Śrem, gm. Śrem
Figura św. Józefa

Św. Józef przedstawiony jest jako patron rzemieślników, z cyrklem murarskim, który symbolizuje człowieka pracy. Obecność świętego nie jest w tym miejscu przypadkowa. Zapowiada ona bowiem budowlę nowej świątyni. Świątek powstał w 2011 r., w rok po rozpoczęciu odprawiania mszy św. w parku. Figura została wyrzeźbiona przez poznańską artystkę z Akademii Sztuk Pięknych – Marzenę Torlińską. Celowo została wykonana w taki sposób, by sprawiała wrażenie niewykończonej. Inspiracja przy jej tworzeniu została zaczerpnięta z obserwacji kopii św. Józefa w Rzymie. Postument natomiast wykonała śremska firma Konstrukcje Stalowe Hyżyk. Figura została częściowo sfinansowana z pieniędzy składowych zgromadzonych podczas mszy św. w parku. Świątek poświęcił misjonarz O. Henryk Skowronek w pierwszą niedzielę po jej postawieniu. Aby założony cel został zrealizowany, ks. proboszcz Mariusz Matecki z parafii pw. Ducha Świętego w Śremie obiecał powrócić do figury św. Józefa i zlecić doprecyzowanie jej wyglądu po zakończeniu budowy nowego kościoła.

(363) Śrem, gm. Śrem

Figura Matki Boskiej Niepokalanie Poczętej (niezachowana)

Figura Matki Boskiej Niepokalanie Poczętej znajdowała się jeszcze do niedawna na jednej z posesji, przy zbiegu ul. Długiej i ul. Orzeszkowej w Śremie. Przedstawiona została na kuli ziemskiej, ze stopami niszczącymi węża symbolizującego zło. Pochodzący z fundacji Heleny Adamskiej świątek powstał w prywatnej intencji, na początku lat 80. XX w. Rzeźba była darem przekazanym p. Helenie przez Irenę i Bolesława Smoleńskich, posiadających zakład betoniarski na ul. Mickiewicza. Poświęcenia figury dokonał ks. proboszcz Marian Roszyk z parafii pw. Ducha Świętego w Śremie. Matka Boska gromadziła przez jakiś czas mieszkańców, którzy oddawali jej cześć podczas nabożeństw majowych.

(364) Śrem, gm. Śrem

Figura Matki Boskiej (niezachowana)

Figura Matki Boskiej znajdowała się dawniej w Śremie naprzeciw dzisiejszego budynku będącego siedzibą władz powiatu. Znajdowała się przy posesji Lucjana Radomskiego, a fundatorką świątka była Alicja Radomska. Figura została zlikwidowana wraz z rozbiórką domu.

(365) Śrem, gm. Śrem

Figura święta (niezachowana)

Wiadomo też, że święta figura znajdowała się w dawnym Śremie naprzeciw ośrodka zdrowia przy ul. Mickiewicza. Trudno dziś ustalić kogo wizerunek przedstawiała. Została zniszczona podczas II wojny światowej.

(366) Śrem, gm. Śrem

Krzyż przydrożny (niezachowany)

Z relacji mieszkańców wynika, że krzyż przydrożny znajdował się dawniej w Śremie przy ul. Farnej, na budynku w którym mieszkał organista. Nie udało się pozyskać informacji, w jakich latach to było.

(367) Śrem, gm. Śrem

Krzyż przydrożny (niezachowany)

Krzyż przydrożny znajdował się również naprzeciw wieży ciśniem. Miał upamiętniać ofiary epidemii czarnej ospy, która nawiedziła Śrem z końcem XIX w. Krzyż został zniszczony podczas II wojny światowej.

(368) Świączyń, gm. Książ Wlkp.

Kapliczka Matki Boskiej Niepokalanie Poczętej

Kapliczka Matki Boskiej oddalona jest nieco od centrum wsi. Jadąc od strony Gogolewa, na skrzyżowaniu tuż przed krzyżem należy skręcić w prawo i wjechać do lasu. Tam, na małym niezadrzewionym placu, stoi ceglana kapliczka otoczona drewnianym płotkiem. Jest dość nietypowa. Na kwadratowej bazie spoczywa dwupoziomowy korpus oddzielony fryzem. W bazie umieszczona jest blenda z napisem: „1934”. W dolnej części korpusu znajduje się płytki nisza z obrazem Pana Jezusa. W górnej części korpusu, we wnęce powstałej przez wykonanie prześwitu z trzech stron, umieszczona jest figura Matki Boskiej. Całość przykryta jest krzyżowym daszkiem zakończonym krzyżem. Kapliczka powstała w 1934 r., na polecenie Kennemannów, ówczesnych właścicieli majątku. Świątek postawił Stefan Nieborak. Dawniej w kapliczce umieszczona była figura Serca Jezusowego, obecnie jest ona zakopana za kapliczką. W niszy wcześniej znajdował się obrazek Matki Boskiej,

(str.251)
Świączyń, gm. Książ Wlkp.
Kapliczka Matki Boskiej
Niepokalanie Poczętej

Zachowanie lokalnego dziedzictwa ...

niedawno zamieniony na Pana Jezusa. Kapliczka jest zadbana, a na każde ważniejsze święto dodatkowo ozdobiona.

(369) Świączyń, gm. Książ Wlkp.

Krzyż przydrożny

Krzyż znajduje się w centralnej części wsi, przy skrzyżowaniu polnej drogi prowadzącej z Gogolewa z drogą skierowaną do lasu. Jest to drewniany, dość wysoki krzyż z ozdobnym wyłobieniem na ramionach, otoczony małym metalowym płotkiem. Został postawiony w miejsce starego krzyża w 1978 r. przez Edmunda Mikołajczaka i Stefana Skotarczaka. W 2012 r. z inicjatywy pp. Skrzypczaków wymieniono krzyż na nowy. Poświęcenia dokonał ks. proboszcz kanonik Marian Kieroń wiosną 2012 r.

(370) Tesiny, gm. Śrem

Kapliczka Matki Boskiej

Aby dojechać do świątka, należy z drogi Śrem–Zaniemyśl skręcić w lewo, jak pokazuje drogowy znak – na Tesiny, i przed pierwszymi zabudowaniami po lewej stronie w alei drzew wypatrywać kapliczki. Jest to bardzo dobrze zachowany świątek nadrzewny, jednocześnie jedyny w tej miejscowości. Drewniana kapliczka zawieszona jest na jednym z drzew przy drodze. Wewnątrz znajduje się obraz Matki Boskiej Częstochowskiej z napisem: „PAMIĄTKA NAWIEDZENIA”. Kapliczkę powieszono na drzewie dla uczczenia pamięci pewnego rzeźnika, który w tym miejscu, za potajemną sprzedaż świni, został zastrzelony przez Niemców. Miało to miejsce podczas II wojny światowej. Opiekę nad świątkiem sprawują mieszkańcy pobliskich domów.

(371) Trąbinek, gm. Dolsk

Krzyż przydrożny

Krzyż przydrożny znajduje się nieco na uboczu, po prawej stronie drogi prowadzącej z Trąbinka do Dolska. Jest wysoki, drewniany, z dużą metalową pasyjką. Zarówno ramiona krzyża, jak i pionowa belka zostały skośnie ścięte; dodatkowo wykończono je pokryciem blaszanym. Na poziomej belce czytamy napis: „SVM-SVM CORDA”. W dolnej części pionowej belki widnieje napis upamiętniający fundatorów oraz wskazujący datę powstania tej Bożej Męki: „2007 FUD M F B”.

(str.251)

Świączyń, gm. Książ Wlkp.

Krzyż przydrożny

(str.250)

Tesiny, gm. Śrem

Kapliczka Matki Boskiej

(str.251)

Trąbinek, gm. Dolsk

Krzyż przydrożny

(str.251)

Tworzykowo, gm. Brodnica

Krzyż przydrożny

(372) Tworzykowo, gm. Brodnica

Krzyż przydrożny

Krzyż przydrożny znajduje się w lesie, w bliskim sąsiedztwie Warty. Jadąc niebieskim szlakiem rowerowym „Konwaliowym”, usytuowany jest po prawej stronie, przy drodze skracającej do zabudowań we wsi. Ten obecnie stojący powstał w 2010 r. Jest to wysoki drewniany krzyż z ozdobnie zakończonymi ramionami oraz niewielką metalową pasyjką. Fundatorami tej Bożej Męki byli Jolanta i Henryk Zimowscy. Poświęcenia krzyża dokonał ks. proboszcz Wojciech Kryza z parafii Jaszkowo – Manieczki 24 października 2010 r.

(373) Tworzykowo, gm. Brodnica

Nadrzewna kapliczka Matki Boskiej Niepokalanie Poczętej (niezachowana)

Kapliczka do niedawna zawieszona była na drzewie przy drodze prowadzącej do Jaszkowa. Stanowiła jedyny egzemplarz nadrzewnej kapliczki zlokalizowanej w gminie Brodnica. W drewnianej oszklonej skrzyneczce przykrytej dwuspadowym daszkiem znajdowała się figurka Matki Boskiej Niepokalanie Poczętej.

(374) Wieszczyżyn, gm. Dolsk

Krzyż przydrożny

Wieszczyżyn to kolejna miejscowość z licznym nagromadzeniem obiektów sakralnych, na które składają się dwa krzyże przydrożne i liczne świątki. Jeden z krzyży

(361)

(360)

(362)

(370)

(368)

(369)

(371)

(372)

(368)
Świączyń, gm. Książ Wlkp.
Kapliczka Matki Boskiej
Niepokalanie Poczętej

(369)
Świączyń, gm. Książ Wlkp.
Krzyż przydrożny

(371)
Trąbinek, gm. Dolsk
Krzyż przydrożny

(372)
Tworzykowo, gm. Brodnica
Krzyż przydrożny

(361)
Śrem, gm. Śrem
Figura św. Józefa
z Dzieciątkiem Jezus

(360)
Śrem, gm. Śrem
Figura św. Teresy

(362)
Śrem, gm. Śrem
Figura św. Józefa

(370)
Tesiny, gm. Śrem
Kapliczka Matki Boskiej

Zachowanie lokalnego dziedzictwa ...

znajduje się po lewej stronie drogi prowadzącej z Wieszczyzna do Dobczyna. Można go określić trzema słowami: prosty, wysoki, drewniany. Pośrodku ma zawieszoną średniej wielkości metalową pasyjkę. Został ogrodzony metalowym niewysokim płotkiem. Powstanie pierwszego krzyża datuje się na lata przedwojenne. Jego fundatorem był ówczesny właściciel majątku Wieszczyzn. Zniszczony podczas okupacji, po wojnie, w postaci nowej Bożej Męki, stanął ponownie w tym miejscu. Około 2006 r. doczekał się wymiany. Nowy krzyż został ufundowany przez Damiana Litka.

(375) Wieszczyzn, gm. Dolsk

Krzyż przydrożny

Drugi krzyż przydrożny usytuowany jest przy polnej drodze prowadzącej z Wieszczyzna do Borgowa, po jej lewej stronie. Znajduje się on na polu należącym do p. Bogdanowicza. Wysoki drewniany krzyż, z metalową pasyjką nakrytą blaszanym daszkiem, stoi w towarzystwie dwóch okazałych robinii. Właściciel pola nie potrafi wskazać ani fundatora, ani tym samym intencji postawienia tej Bożej Męki. Informacji takich nie posiadał również nieżyjący ojciec p. Bogdanowicza. Krzyż otoczony był metalowym płotkiem, ale kilka lat temu został skradziony.

(376) Wieszczyzn, Dolsk

Kapliczka Matki Boskiej Różańcowej

Kapliczka znajduje się po lewej stronie drogi prowadzącej ze wsi do Dobczyna. Wybudowana z czerwonej cegły, stoi dotąd nieotynkowana, otoczona niewielkim płotkiem. Funkcję podstawy spełnia tutaj niewielki cokół, na którym osadzona jest wysoka baza, w dolnej części z blendą i inskrypcją: „KRÓLOWO KORONY POLSKIEJ MIEJ NAS W SWEJ OPIECE FUNDOWAŁA GROMADA WIESZCZYCZYN 1945”. W korpusie, oddzielonym od bazy prostym gzymsem, znajduje się głęboka prostokątna nisza, z miejscem dla Matki Boskiej wewnątrz. Całość kapliczki przykryta jest dwuspadowym daszkiem, pokrytym dachówką, z krucyfiksem na zwieńczeniu. Kapliczka została ufundowana przez mieszkańców Wieszczyzna w kilka dni po zakończeniu wojny, w maju 1945 r. Intencją postawienia było ocalenie życia mieszkańców wsi i przetrwanie okresu okupacji. Ciągła modlitwa do Matki Boskiej

*Wieszczyzn, gm. Dolsk
Krzyż przydrożny*

*(str.256)
Wieszczyzn, Dolsk
Kapliczka Matki Boskiej
Różańcowej*

Kapliczki, figury i krzyże przydrożne

spowodowała, według najstarszych mieszkańców wsi, najmniejsze straty w ludziach w porównaniu do okolicznych miejscowości. Kapliczka została postawiona w miejscu, w którym podczas okupacji stał inny świątek, zniszczony przez Niemców. Obecna kapliczka była długi czas miejscem odprawiania nabożeństw majowych. Dziś ludzie na modlitwach spotykają się w miejscowym kościele.

(377) Wieszczyzn, gm. Dolsk

Figurka Matki Boskiej Niepokalanie Poczętej

Świątek znajduje się w centralnej części wsi, w budynku przy ul. Marciniaka 20. Matka Boska Niepokalanie Poczęta została umieszczona w prostokątnej, lekko zaokrąglonej na górze niszy, we frontowej części budynku. Pierwsza figurka Matki Boskiej została postawiona w niszy prawdopodobnie wraz z budową domu, około 1985 r. 20 lat później zniszczoną postać Maryi wymieniono na nową, którą zakupiła Dorota Napieralska – obecna mieszkanka domu.

(378) Wieszczyzn, gm. Dolsk

Kapliczka św. Rocha

Kapliczka św. Rocha znajduje się na terenie kościoła w Wieszczyźnie. Wyglądem przypomina ona ołtarze boczne w kościołach. Świątek składa się z wysokiej bazy oddzielonej gzymsem od części zasadniczej. W górnej części bazy umocowana została tabliczka z inskrypcją: „FUNDATORZY KÓŁKO ROLN. I BRACTWO ŚW. ROCHA W WIESZCZYCZYŃNIE ŚWIĘTY ROCHU PATRONIE NASZEJ PARAFI MIEJ NAS W STAŁEJ PIECZY 15.5.1939”. Napis wskazuje jednocześnie fundatorów, intencję oraz czas powstania świątka. W górnej części obiektu, w głębokiej łukowej niszy, pomiędzy dwoma filarami umieszczona została figura św. Rocha. Święty przedstawiony jest z kijem i torbą pielgrzyma, w towarzystwie karmiącego go psa.

(379) Wieszczyzn, gm. Dolsk

Grota Matki Boskiej

Grota Matki Boskiej jest kolejnym świątkiem usytuowanym na terenie przykościelnym. Jak prawie każda grota, została wykonana z kamieni polnych. W grocie umieszczona została figura Matki Boskiej Różańcowej, a przed nią widzimy klęczącą

*(str.256)
Wieszczyzn, gm. Dolsk
Figurka Matki Boskiej
Niepokalanie Poczętej*

*(str.257)
Wieszczyzn, gm. Dolsk
Kapliczka św. Rocha*

*(str.256)
Wieszczyzn, gm. Dolsk
Grota Matki Boskiej*

Zachowanie lokalnego dziedzictwa ...

św. Bernadette. Świątek wybudowany został 8 września 1934 r. na ówczesnym wieszczyczyńskim cmentarzu, co było podniosłym wydarzeniem w życiu parafii. Grota przetrwała okres okupacji, prawdopodobnie dlatego, że mieszkający na plebanii Niemiec, był katolikiem.

(380) Wieszczyżyn, gm. Dolsk

Figura Najświętszego Serca Pana Jezusa oraz Figura św. Jana Nepomucena

Te dwie figury znajdują się na terenie kościoła przy drodze prowadzącej z Wieszczyżyna do Masłowa. Podstawy obu figur są takie same, bardziej jednak przypominają kapliczkę niż postument pod figurę. W konstrukcji można wyraźnie zauważyć prosty cokół oddzielony fryzem od kwadratowej bazy. Górna część korpusowa, ośmioboczna, zwieńczona jest również ośmioboczną kopułą. Na ścianach obiektu, zarówno w dolnej, jak i górnej części znajdują się płytkie puste blendy. Na kopule natomiast osadzona jest prosta niewielka kwadratowa głowica, na niej umieszczona figura Najświętszego Serca Pana Jezusa, a kilka metrów dalej, na takiej samej podstawie – figura św. Jana Nepomucena. Figury zostały ufundowane w 1849 r. przez Wojciecha Palickiego – ówczesnego właściciela majątku Wieszczyżyn.

(381) Wieszczyżyn, gm. Dolsk

Kapliczka Matki Boskiej (niezachowana)

Kapliczka Matki Boskiej znajdowała się dawniej nieopodal cmentarza. Została zniszczona podczas II wojny światowej. Po wojnie nie odbudowano jej, do dziś natomiast zachował się ślad po jej fundamentach.

(382) Wirginowo, gm. Śrem

Kapliczka Matki Boskiej Niepokalanie Poczętej

Kapliczka w Wirginowie umieszczona została we frontowej ścianie budynku mieszkalnego nr 11, u pp. Stachowiaków. Świątek w drewnianej obudowie osadzono w głębokiej oszklonej niszy podczas budowy domu w 1970 r. Został ufundowany przez rodzinę pp. Rozmiarków na prośbę p. Salomei, której marzeniem było wybudowanie małej kapliczki w dziękczynnej intencji za szczęście rodzinne oraz budowę

(str.257)

Wieszczyżyn, gm. Dolsk
Figura Najświętszego Serca
Pana Jezusa oraz Figura
św. Jana Nepomucena

(str.256)

Wirginowo, gm. Śrem
Kapliczka Matki Boskiej
Niepokalanie Poczętej

Wirginowo, gm. Śrem
Figura Najświętszego Serca
Pana Jezusa

(str.262)
Wirginowo, gm. Śrem
Figura Matki Boskiej
Niepokalanie Poczętej

(str.263)
Włóściejewice
gm. Książ Wlkp.
Krzyż przydrożny

Kapliczki, figury i krzyże przydrożne

domu. Rzeźba Matki Boskiej została zakupiona wiele lat wcześniej w Częstochowie i przechowywana w domu rodzinnym p. Salomei.

(383) Wirginowo, gm. Śrem

Figura Najświętszego Serca Pana Jezusa

Figura Najświętszego Serca Pana Jezusa usytuowana jest na początku wsi, po lewej stronie drogi prowadzącej od Pelczyna. Podstawą świątka jest murowany cokół oraz spoczywająca na nim kamienna kwadratowa baza. Z niej wyrasta prosty wysoki filar ozdobiony dodatkowo kamiennymi płytami, z zakończeniem u góry w kształcie trapezu. W środkowej części filaru umocowana została tabliczka z inskrypcją: „NAJSŁODSZE SERCE JEZUSA HOJNE DLA WSZYSTKICH KTÓRZY CIĘ WZYWAJĄ”. Zwieńczeniem całości jest osadzona na szczycie rzeźba Pana Jezusa. Świątek powstał w r. 1936 z inicjatywy pp. Kaźmierowskich. Po wybuchu wojny figura została schowana, a filar rozebrany przez okupanta niemieckiego. Po zakończeniu wojny wybudowano nowy postument i powróciła na niego pierwotna rzeźba.

(384) Wirginowo, gm. Śrem

Figura Matki Boskiej Niepokalanie Poczętej

Druga figura Matki Boskiej Niepokalanie Poczętej w Wirginowie znajduje się przy drodze asfaltowej, po prawej stronie, jadąc od Pelczyna do Bodzyniewa. Dwustopniowy cokół oraz osadzona na nim niewysoka kwadratowa baza stanowią podstawę tego obiektu. Wysoki filar, oddzielony od bazy gzymsem, zakończony został prostą kwadratową głowicą. W jego centralnej części umocowana została tablica z inskrypcją: „POD TWOJĄ OBRONĘ UCIEKAMY SIĘ ŚWIĘTA, BOŻA RODZICIELKO... W roku Pańskim 2004 Wdzięczni mieszkańcy Wirginowa”. Na głowicy osadzona została rzeźba Matki Boskiej stojąca na kuli ziemskiej, z nogą depczącą głowę węża.

(385) Włóściejewice, gm. Książ Wlkp.

Krzyż przydrożny

We wsi znajdują się 2 krzyże. Pierwszy z nich, usytuowany między dwoma wysokimi brzozami, mijamy po lewej stronie wjeżdżając do wsi od strony Włóściejewek. Znajduje się on przy wjeździe do posesji nr 7 pp. Grewlingów. Mierzy około 4 m, otoczony

(374)

(374)
Wieszczyzyn, gm. Dolsk
Krzyż przydrożny

(376)

(376)
Wieszczyzyn, Dolsk
Kapliczka Matki Boskiej
Różańcowej

(377)

(377)
Wieszczyzyn, gm. Dolsk
Figurka Matki Boskiej
Niepokalanie Poczętej

(382)
Wirginowo, gm. Śrem
Kapliczka Matki Boskiej
Niepokalanie Poczętej

(379)
Wieszczyzyn, gm. Dolsk
Grotta Matki Boskiej

(377)

(379)

(378)

(378)
Wieszczyzyn, gm. Dolsk
Kapliczka św. Rocha

(380)
Wieszczyzyn, gm. Dolsk
a) Figura św. Jana
Nepomucena
b) Figura Najświętszego Serca
Pana Jezusa

(380a)

(380b)

Zachowanie lokalnego dziedzictwa ...

jest drewnianym płotkiem. Krzyż został postawiony jeszcze przed II wojną światową przez Józefa Grewlinga. Po wybuchu wojny był przechowywany w gospodarstwie właścicieli, a po zakończeniu działań wojennych postawiono go na nowo. Obecnie stojący krzyż jest już kolejnym, gdyż ten powojenny został uderzony piorunem. Ocalała jedynie pasyjka. Nowy stoi od 1990 r. Nie wiadomo, czy to zbieg okoliczności, czy też miejsce usytuowania krzyża jest specyficzne, ale kilka lat temu ponownie uderzył w niego piorun. Na szczęście tym razem szkody nie okazały się poważne.

(386) Włosciejewice, gm. Książ Wlkp.

Krzyż przydrożny

Aby zobaczyć drugi krzyż przydrożny we Włosciejewicach, należy skręcić w lewo na Ługi i wypatrywać go po lewej stronie. Krzyż jest duży, widoczny, otoczony murem z kamienia. Historia krzyża, a w zasadzie samej pasyjki, sięga początku XIX w. Na 1800 został bowiem określony rok pochodzenia pasyjki podczas jej odrestaurowywania przez poznańskiego artystę Jacka Korpantego. Pasyjka pochodzi ze starego krzyża stojącego dawniej na rozwidleniu dróg Błazejewo–Rusocin–Nowiecze. Przed wojną zniszczony i leżący już krzyż odnalazł tam pan Majchrowicz i ustawił go w swoim ogrodzie. W 2004 r. z inicjatywą postawienia nowego krzyża wystąpił sołtys Włosciejewic Sławomir Przybylski. Wykonaniem nowej Bożej Męki zajął się Mieczysław Kozłowski z Książa Wlkp., a Stanisław Niewrzedowski zajął się fundamentem. Nowy krzyż ufundowały prywatnie dwie osoby, a koszty związane z odnowieniem pasyjki pokryli wszyscy mieszkańcy wsi. Pod krzyżem, poświęconym w 2004 r. przez ks. Andrzeja Dolskiego, zakopany jest stary krzyż. Co roku, w czasie Świąt Zmartwychwstania Pańskiego, odbywa się tutaj święcenie potraw wielkanocnych.

(387) Włosciejewki, gm. Książ Wlkp.

Figura Matki Boskiej Niepokalanie Poczętej

Figura Matki Boskiej Niepokalanie Poczętej we Włosciejewkach znajduje się po prawej stronie, skręcając w kierunku Międzyborza, i jednocześnie przy drodze prowadzącej do kościoła. Na murowanej dość wysokiej bazie widać kwadratowy filar, a na jego głowicy usytuowana jest Figura Matki Boskiej. Fundatorem świątka był płk

*(str.263)
Włosciejewice
gm. Książ Wlkp.
Krzyż przydrożny*

*(str.262)
Włosciejewki
gm. Książ Wlkp.
Figura Matki Boskiej
Niepokalanie Poczętej*

Kapliczki, figury i krzyże przydrożne

Andrzej Niegolewski. Było to zapewne w XIX w., w czasie gdy był on właścicielem majątku Włosciejewki, co nastąpiło w 1816 r. po zawarciu małżeństwa z Anną z Krzyżanowskich. W czasie II wojny światowej figura została rozebrana i przechowywana była w kościele we Włosciejewkach. Po wojnie mieszkańcy przenieśli figurę na jej dawne, właściwe miejsce. Za świątkiem dostrzec można dwór Niegolewskich, obecnie pozostający w rękach prywatnych.

(388) Włosciejewki, gm. Książ Wlkp.

Figura św. Franciszka

Figura znajduje się w przy kościele NMP Niepokalanie Poczętej we Włosciejewkach. Usytuowana jest w towarzystwie zieleni na okrągłej, niewysokiej kolumnie. Figura kiedyś stała w kapliczce przy studni, która zaopatrywała w wodę całą wieś. Mieszkańcy wsi nadali tej wodzie właściwości lecznicze. Niestety, studnia została zlikwidowana, a ujście wody przeniesiono bliżej kościoła. W czasie II wojny światowej kapliczka została usunięta, a figurę schowano w kościele, gdzie była przechowywana przez okres wojenny. Po II wojnie św. Franciszek wrócił na swoje dawne miejsce.

(389) Włosciejewki, gm. Książ Wlkp.

Figura Matki Boskiej Niepokalanie Poczętej

Figurę odnajdziemy, jadąc drogą do Włosciejewic, po prawej stronie, przed domem nr 9a Andrzeja Bryła. Matka Boska usytuowana jest na niewysokim cokole wykonanym z kamienia i cegły. Pośrodku widnieje blenda z łacińskim napisem: „DOMINO DEO ET BEATAE MARIAE VIRGINI IN GRATIA. A.B”, co znaczy: „W łasce Pana Boga i Najświętszej Maryi Panny”. Figura została ufundowana przez właściciela posesji Andrzeja Bryła w podziękowaniu za uratowanie życia podczas jazdy konno. W wyniku poślizgnięcia koń upadł razem z jeźdźcem i przekoziółkował, co wyglądało bardzo groźnie. Na szczęście wszystko zakończyło się pomyślnie. Pan Andrzej uznał ocalenie życia jako znak Matki Boskiej czuwającej w pobliskim kościele. W podziękowaniu przy swojej posesji postawił figurę ku czci Matki Boskiej Niepokalanie Poczętej. Poświęcenia dokonał ks. Andrzej Dolski z Parafii św. Mikołaja w Książu Wlkp. w maju 2005 r.

*(str.262)
Włosciejewki
gm. Książ Wlkp.
Figura św. Franciszka*

*(str.262)
Włosciejewki
gm. Książ Wlkp.
Figura Matki Boskiej
Niepokalanie Poczętej*

(390) Włosciejewki, gm. Książ Wlkp.

Krzyż przydrożny

Aby zobaczyć krzyż, musimy we Włosciejewkach skręcić w kierunku wsi Międzybórz. Znajduje się on po lewej stronie drogi. Krzyż stał we wsi już na początku XIX w., gdy wieś stanowiła własność Niegolewskich. Stał też, gdy zarządzanie majątkiem przejął Niemiec Adolph Gueterbock. Krzyż był jednak zaniedbany; spróchniały ze starości przewrócił się i leżał przed majątkiem. Walenty Wojciechowski ściągnął z niego pasyjkę i przechowywał ją. Właściciel majątku posądził go jednak o kradzież pasyjki jako dobra własnego. Sprawa znalazła swój finał w sądzie niemieckim, który w rezultacie uniewinnił Wojciechowskiego, argumentując, że zarówno krzyż jak, i kawałek ziemi pod nim należą do parafii i nie stanowią własności majątku. Walenty Wojciechowski w 1890 r. postawił nowy krzyż. Podczas II wojny światowej rozkazem niemieckim został on jednak usunięty, a po wojnie na nowo postawiony przez Piotra Wojciechowskiego. Obecnie stoi wśród zadrzewień, opłotowany, zadbane, aczkolwiek już niszczący.

Włosciejewki
gm. Książ Wlkp.
Krzyż przydrożny

(str.262)
Wyrzeka, gm. Śrem
Figura Najświętszego Serca
Pana Jezusa

(391) Wyrzeka, gm. Śrem

Figura Najświętszego Serca Pana Jezusa

Figura Najświętszego Serca Pana Jezusa znajduje się w centralnej części wsi, na prywatnej posesji nr 54, u pp. Lewandowskich, po prawej stronie drogi wiodącej od Śremu. Podstawą rzeźby jest wysoki prosty, ale ozdobny filar z prostą głowicą, na której została umieszczona postać Pana Jezusa. Historia figury sięga XIX w., kiedy to u jego schyłku Wiktoria i Walenty Lewandowscy prowadzili w Wyrzece małe gospodarstwo rolne, mieszkając w innej części wsi. W 1898 r. wybudowali na swojej ziemi budynki gospodarcze i wraz z dziećmi przeprowadzili się do nowego domu. W 1910 r. postawili w swym ogrodzie przed budynkiem figurę Najświętszego Serca Pana Jezusa. Było to wyrazem ich religijności i oddania się Bogu. Świątek trwał do r. 1940. Właściciel domu, Antoni Lewandowski, został wysiedlony wraz z rodziną, a w zamian wprowadził się Niemiec o nazwisku Frank, również z rodziną. Mimo sprzeciwu swojej matki, rozbił on postać Pana Jezusa. Po zakończeniu okupacji Antoni Lewandowski powrócił do swojego domu. W 1948 r. wraz z żoną Stanisławą ufundował nową figurę Najświętszego Serca Pana Jezusa. Po śmierci

p. Antoniego gospodarstwo odziedziczył jego syn o tym samym imieniu, który wraz z żoną Mieczysławą przejął ojcowiznę. W 2007 r. dokonali oni gruntownego oczyszczenia i odmalowania figury, o którą dbają co dzień.

(str.263)

Wyrzeka, gm. Śrem
Krzyż przydrożny

(392) Wyrzeka, gm. Śrem

Krzyż przydrożny

Jeden z trzech krzyży przydrożnych w Wyrzece znajduje się przy polnej drodze pod lasem, niemalże na granicy Wyrzeki i Rąbina. Należy z drogi Śrem–Leszno skręcić w prawo na Rąbiń, a dalej, jadąc prosto, tuż przed lasem postawiony jest krzyż. Pierwotna Boża Męka ustawiona została w tym miejscu w 1917 r. przez Wiktoria i Walentego Lewandowskich w ich prywatnej intencji. Pojawienie się Bożej Męki związane było z wyruszeniem stąd na I wojnę światową trzech synów państwa Lewandowskich. Niestety, żaden z nich nie powrócił. Krzyż przetrwał do r. 1939. Po wkroczeniu Niemców na ziemie polskie wiele krzyży i świątków było niszczone. Aby tego uniknąć, syn pp. Lewandowskich, Antoni, zdjął pasyjkę i ją schował. Krzyż został przewrócony przez Niemców i przerobiony na dyszle do wozu. Po zakończeniu wojny, w 1946 r. Pan Antoni postawił nowy krzyż wykonany z drzewa dębowego przez Walentego Madajczyka z Wyrzeki. Poświęcenia postawionego wówczas krzyża dokonał ks. dziekan Julian Cichowski, proboszcz parafii w Dalewie. W latach 70. XX w. p. Antoni z żoną Stanisławą przeprowadzili remont krzyża, montując między innymi nowe ramię. Ciągłe narażenie na różne warunki atmosferyczne spowodowało, że drewno z czasem spróchniało i Boża Męka musiała zostać wymieniona. Syn p. Antoniego, Antoni Lewandowski, z żoną Mieczysławą i swoimi potomkami Bogumiłą i Sławomirem Hoffa wspólnymi siłami ufundowali obecnie stojący, a trzeci z kolei, krzyż pod lasem. Boża Męka, autorstwa Zenona Kubskiego z Mórki, wykonana została z drzewa dębowego. Dla jego wzmocnienia żelazne okowy wykonał Bernard Kurek z Mórki. Pośrodku ramion zawieszona została odnowiona pasyjka pochodząca z pierwszego krzyża, poddana wcześniej pracom konserwatorskim w zakładzie konserwacji zabytków Stanisława Zborowskiego w Krzywiniu. Boża Męka została postawiona 14 września 2009 r. przez Kubskiego i jego pracowników, w asyście rodziny Lewandowskich. Tabliczka umocowana na pionowej belce z napisem: „1917 W.W.L”, poniżej: „1946 A.S.L” i jeszcze niżej: „2009 M.A.L B.S.L.”

(384)

(384)
Wirginowo, gm. Śrem
Figura Matki Boskiej
Niepokalanie Poczętej

(387)

(387)
Włociejewki gm. Książ Wlkp.
Figura Matki Boskiej
Niepokalanie Poczętej

(389)

(389)
Włociejewki, gm. Książ Wlkp.
Figura Matki Boskiej
Niepokalanie Poczętej

(391)
Wyrzeka, gm. Śrem
Figura Najświętszego Serca
Pana Jezusa

(388)

(391)

(386)

(386)
Włociejewki
gm. Książ Wlkp.
Krzyż przydrożny

(385)

(385)
Włociejewice
gm. Książ Wlkp.
Krzyż przydrożny

(392)
Wyrzeka, gm. Śrem
Krzyż przydrożny

(393)
Wyrzeka, gm. Śrem
Krzyż przydrożny

(392)

(393)

Zachowanie lokalnego dziedzictwa ...

wskazująca na lata powstania i inicjały fundatorów, z pewnością będzie cenną pamiątką przekazującą informacje kolejnym pokoleniom. Krzyż został poświęcony 22 października 2009 r. przez ks. kanonika Mariana Cynkę, przy udziale rodziny Lewandowskich.

(393) Wyrzeka, gm. Śrem

Krzyż przydrożny

Krzyż przydrożny znajduje się również na prywatnej posesji nr 70, u pp. Buchertów, po prawej stronie drogi prowadzącej przez Wyrzekę do Dalewa. Jest to wysoki krzyż, drewniany z prostymi belkami i metalową pasyjką. Zgodnie z przekazaną przez mieszkańców posesji informacją, pierwotny krzyż w tym miejscu został postawiony w dwudziestolecie międzywojennym. Po wybuchu wojny Boża Męka została ukryta, a po ustaniu okupacji postawiono nowy krzyż, który stał do roku 1993. Wówczas stolarz Lewandowski z Wyrzeki wykonał nowy krzyż z drzewa pochodzącego z lasu p. Borczyńskiego. Poświęcenia tej Bożej Męki dokonał w roku 1994 ks. proboszcz Marian Cynka z Dalewa.

(394) Wyrzeka, gm. Śrem

Figura Najświętszego Serca Pana Jezusa

Figurka Pana Jezusa umieszczona została w głębokiej łukowej niszy budynku mieszkalnego usytuowanego przy ul. Śremskiej 60, a będącego własnością pp. Kaźmierczaków. Postać Pana Jezusa odziana jest w długie szaty z lewą ręką wskazującą na serce. Jest to z pewnością świątek przedwojenny i został ustawiony podczas budowy tegoż domu. Powstał w błagalnej intencji o łaski i opiekę nad mieszkańcami oraz całym domostwem. Jego fundatorami byli Seweryna i Jan Kaźmierczakowie. Figurka jest zadbana i regularnie odmalowywana. Opiekę nad nią sprawują właściciele posesji, na której się znajduje.

(395) Wyrzeka, gm. Śrem

Figura św. Wacława

Figureę tę znajdziemy po prawej stronie drogi prowadzącej z Nochowa do Wyrzeki. Jej podstawę stanowi wysoki postument wykonany z cegły klinkierowej z tabliczką

(str.263)
Wyrzeka, gm. Śrem
Krzyż przydrożny

(str.268)
Wyrzeka, gm. Śrem
Figura Najświętszego Serca
Pana Jezusa

Wyrzeka, gm. Śrem
Figura św. Wacława

(str.269)
Wyrzeka, gm. Śrem
Krzyż przydrożny

(str.268)
Wyrzeka, gm. Śrem
Kapliczka Chrystusa
Frasobliwego

Kapliczki, figury i krzyże przydrożne

w górnej części z napisem: „ŚW. WACŁAWIE MÓDL SIĘ ZA NAMI RENOWACJA 1991 R. ORYGINAŁ RZEZBY W KOŚCIELE PARAFIALNYM W DALEWIE FUNDACJA MIESZKAŃCÓW WYRZEKI POŚWIĘCIŁ KS. BISKUP S. FORTUNIAK”. Na szczycie, na niewielkiej głowicy, umieszczona została kopia barokowej rzeźby św. Wacława znajdującej się w kościele w Dalewie. Niektórzy mieszkańcy Wyrzeki twierdzą, że pierwotnie na miejscu świątka stała figura św. Kazimierza. Opowiadają również o straszaniu, płoszeniu się koni i dziwnych wypadkach w tym miejscu. Św. Wacław natomiast został postawiony przed wojną, a podczas okupacji prawdopodobnie zniszczony. Nie jest to do końca potwierdzone, gdyż udało się pozyskać informacje o odnalezieniu figury na strychu u p. Potockiego. W roku 1991 oryginalna rzeźba św. Wacława została poddana gruntownej renowacji i umieszczona w kościele. Jak wskazuje inskrypcja, nastąpiło to z inicjatywy i fundacji rodzin z Wyrzeki. Poświęcenia dokonał ks. biskup Zdzisław Fortuniak.

(396) Wyrzeka, gm. Śrem

Krzyż przydrożny

Ostatni krzyż przydrożny odnajdziemy przy końcu wsi, jadąc w kierunku Dalewa, po lewej stronie drogi. Drewniany, wysoki, umocowany został w niewielkim murywanym słupie. Na zakończeniach belek dokonano ozdobnych wyłobień, a pośrodku ramion zawieszono metalową pasyjkę. Historia krzyża sięga czasów przedwojennych. Wówczas stał otoczony drucianym płotem. Niestety, nie wiadomo dokładnie, kiedy powstał i w jakiej intencji. Po wybuchu wojny zdjęto pasyjkę i przekazano ją do kościoła w Dalewie. W 1945 r. dzięki zaangażowaniu Pana Jana Idaszewskiego powstał nowy krzyż, a w r. 1993 odrestaurowano tę Bożą Mękę. Opiekę nad nią sprawują mieszkańcy pobliskich domostw.

(397) Wyrzeka, gm. Śrem

Kapliczka Chrystusa Frasobliwego

Kapliczka Chrystusa Frasobliwego prezentująca formę kapliczki słupowej znajduje się w Wyrzece na ulicy Szkolnej 5. Umieszczona została na wysokim drewnianym słupie. Sama kapliczka również wykonana jest z drewna. Wewnątrz gąbłoty zwieńczonej metalowym krzyżykiem znajduje się rzeźba Chrystusa Frasobliwego. W przyziemiu

na słupie widnieje data: „1882”. Powstanie kapliczki łącznie jest z II poł. XIX w., kiedy to w okolicy panowała epidemia cholery. Fundatorem była rodzina Mulkowskich. Znajdujący się obecnie w kapliczce Chrystus Frasobliwy, wykonany przez rzeźbiarza Eugeniusza Olechowskiego, stanowi kopię pierwotnej figury. Oryginał rzeźby można obejrzeć w Muzeum Archidiecezjalnym w Poznaniu. Drewniany świątek pozostaje pod opieką rodziny Wiciaków z Wyrzeki.

(398) Wyrzeka, gm. Śrem

Krzyż przydrożny (niezachowany)

W latach przedwojennych znajdował się we wsi krzyż usytuowany przy leśnej drodze Nochowo–Błociszewo. Uległ zniszczeniu podczas wycinki drzew i nigdy nie został ponownie postawiony.

(399) Wyrzeka, gm. Śrem

Krzyż przydrożny (niezachowany)

Za szkołą stał tzw. krzyż szkolny, który został zniszczony podczas II wojny światowej.

(400) Wyrzeka, gm. Śrem

Krzyż przydrożny (niezachowany)

Kolejny nieistniejący krzyż przydrożny znajdował się przy drodze prowadzącej do Rąbinia. Podzielił los innych świątków i po wybuchu II wojny światowej został zniszczony. Prawdopodobnie w miejscu, gdzie stał, żołnierze niemieccy czy też, jak podają inni, rosyjscy zabili człowieka.

(401) Wyrzeka, gm. Śrem

Figura Matki Boskiej (niezachowana)

Figura Matki Boskiej w przedwojennej Wyrzece znajdowała się przy drodze prowadzącej z Dalewa do Wyrzeki. Podczas okupacji mieszkańcy ukryli świątko w kościele w Dalewie, natomiast biały słup, na którym stała, został zniszczony przez Niemców.

(str.268)

Zaborowo, gm. Książ Wlkp.
Kapliczka Serca Pana Jezusa

(402) Zaborowo, gm. Książ Wlkp.

Kapliczka Serca Pana Jezusa

Kapliczka Serca Pana Jezusa znajduje się w Zaborowie, w centrum wsi, na prywatnym terenie przy posesji nr 18. Jest murowana, jednostronna i dwupoziomowa, a przed nią w formie podestu znajdują się dwustopniowe schodki. Prosta baza oddzielona jest od korpusu równie prostym fryzem. W bazie znajduje się blenda z napisem: „Najświętsze Seca Jezusa zmiłuj się nad nami”, a pod nią – wypukła data: „1946”. Nad tabliczką z kolei umieszczony jest medalion z Matką Boską i Dzieciątkiem. W korpusie widać głęboką półkolistą niszę, a w niej figurę Serca Jezusowego. Całość kapliczki przykrywa dwuspadowy daszek z umocowanym na nim krzyżem. Świątek został zbudowany w 1946 r. Intencją jego postawienia był szczęśliwy powrót rodziny Dziasków z wysiedlenia: Marii i Tomasza z Lubelszczyzny, a ich synów z Niemiec. Rodzina przed przymusowym wyjazdem ukryła figurę Pana Jezusa, której fundatorem był ks. Franciszek Dziasek, profesor i wicerektor Seminarium Duchownego w Poznaniu. Pierwotnie umieszczona ona była na kamiennej kolumnie przy domu rodzinnym ks. Franciszka. W kapliczce wybudowanej w 1946 r. znajduje się ta sama figura Serca Pana Jezusa. Świątek jest regularnie odnawiany.

(str.269)

Zaborowo, gm. Książ Wlkp.
Figura Krzyża Świętego

(403) Zaborowo, gm. Książ Wlkp.

Figura Krzyża Świętego

Jest to figura śródpolna usytuowana w Zaborowie, przy polnej drodze prowadzącej do wałów nad Wartą. Wjeżdżając do Zaborowa od strony Książa Wlkp., należy skręcić w prawo i następnie w lewo, w polną drogę. Krzyża należy wypatrywać wówczas po prawej stronie. Otaczająca go roślinność sprawia, że jest, niestety, mało widoczny. Dodatkową barierą jest usytuowanie figury na niewielkim wzniesieniu. Podstawę stanowi dwustopniowy cokół, na którym spoczywa mała kwadratowa baza. Na niej znajduje się napis: „RYMARKIEWICZOWIE”. Z bazy wyrasta wysoka okrągła kolumna zwieńczona u góry prostą okrągłą głowicą. Na niej umieszczono kamienny krzyż z metalową pasyjką. Wcześniej na figurze widniał napis: „1867”, obecnie jest on niewidoczny. Świątek powstał z fundacji Rymarkiewiczów, dawnych właścicieli Zaborowa. W 1867 r., podczas powodzi, zatrzymała się w miejscu postawienia figury woda, a tym samym wieś została uchroniona przed zalaniem.

(394)

(402)

(394)
Wyrzeka, gm. Śrem
Figura Najświętszego Serca
Pana Jezusa

(402)
Zaborowo, gm. Książ Wlkp.
Kapliczka Serca Pana Jezusa

(397)
Wyrzeka, gm. Śrem
Kapliczka Chrystusa
Frasobliwego

(405)
Zaborowo, gm. Książ Wlkp.
Kapliczka św. Antoniego

(397)

(405)

(396)
Wyrzeka, gm. Śrem
Krzyż przydrożny

(406)
Zaborowo, gm. Książ Wlkp.
Krzyż przydrożny

(403)
Zaborowo, gm. Książ Wlkp.
Figura Krzyża Świętego

(396)

(406)

(403)

(404) Zaborowo, gm. Książ Wlkp.

Krzyż przydrożny

Aby zobaczyć ten krzyż, należy, jadąc od strony Książa Wlkp., skręcić w Zaborowie w prawo i wypatrywać go po lewej stronie. Jest dobrze widoczny. Krzyż jest drewniany z metalową pasyjką zawieszoną pośrodku ramion. Otoczony jest drewnianym płotkiem. Nie jest znana dokładna data postawienia krzyża. Wiadomo, że stał już tutaj przed I wojną światową. W czasie II wojny światowej krzyż został zniszczony, a w zasadzie przewrócony przez Niemców. Nakaz ukrycia krzyża wydał ówczesny właściciel majątku – Oskar Senftleben. Całą wojnę przeleżał w stodole folwarku, schowany przez Michała Tomczyka, Józefa Tomczyka i Antoniego Kobuz. Pasyjkę przechowywała Rozalia Kobuz. Po wojnie krzyż ponownie został postawiony w tym samym miejscu. Ponieważ drewno jest materiałem podatnym na czynniki atmosferyczne, krzyże były wymieniane, a obecnie stojący jest trzecim z kolei. Niezmienna pozostała jedynie pasyjka. Dawniej przy krzyżu przez długi okres odbywały się nabożeństwa majowe. Niestety, obecnie zaprzestano tych modlitw.

(405) Zaborowo, gm. Książ Wlkp.

Kapliczka św. Antoniego

Kapliczka znajduje się w centralnej części wsi, przy dawnej szkole, w pobliżu posesji nr 29. Jest to kapliczka trójstronna, dwupoziomowa. Na dwustopniowym podeście umieszczona została prosta kwadratowa baza oddzielona fryzem od również prostego korpusu. W górnej części bazy widnieje zamykana blenda z obrazem Matki Boskiej. W korpusie zrobiony został prostokątny prześwit tworzący miejsce dla figurki św. Antoniego Padewskiego. Całość kryje namiotowy daszek zwieńczony krucyfiksem. Historia świątka sięga jeszcze czasów przed I wojną światową. Św. Antoni Padewski stał wówczas prawdopodobnie na kamiennej kolumnie. Przetrwał również całą II wojnę światową – tak wspomina Mieczysław Jędrzejczak, mający 7 lat tuż przed wybuchem wojny. W latach 1952–1953 z inicjatywy p. Szypury (z domu Adamskiej), postawiono murowaną kapliczkę i umieszczono w niej figurkę św. Antoniego. Było to wotum dziękczynne za ocalenie z wojny. Prace murarskie wykonał wówczas Antoni Janaszak, a p. Szypura

Zaborowo, gm. Książ Wlkp.
Krzyż przydrożny

(str.268)
Zaborowo, gm. Książ Wlkp.
Kapliczka św. Antoniego

(str.269)
Zaborowo, gm. Książ Wlkp.
Krzyż przydrożny

(406) Zaborowo, gm. Książ Wlkp.

Krzyż przydrożny

Krzyż znajduje się przy wjeździe do wsi, po lewej stronie drogi prowadzącej do Zaborowa od strony Kiełczynka. Jest to obecnie metalowy z zamieszczoną na nim metalową pasyjką, otoczony również metalowym płotkiem. Na uwagę zasługuje wykończenie ramion w kształcie trójliścia. Krzyż stał tutaj jeszcze przed II wojną światową, postawiony został prawdopodobnie przez pp. Piaseckich – ówczesnych właścicieli ziemi. Wówczas krzyż był drewniany. Z nakazu Niemców po wybuchu wojny został ścięty. Był przechowywany przez mieszkańców wsi, a po zakończeniu działań wojennych powrócił na swe dawne miejsce. W latach 80. drewniany krzyż zastąpiono metalowym – tym, który stoi do dnia dzisiejszego. W kwietniu 2002 r. odbyła się szczególna uroczystość przy krzyżu – msza św. podczas Dni Krzyżowych, w której brali udział wszyscy mieszkańcy wsi.

(407) Zaborowo, gm. Książ Wlkp.

Krzyż przydrożny

Krzyż znajduje się w Zaborowie, przy drodze prowadzącej na wały, ale od strony Sroczewa. Zlokalizujemy go po prawej stronie tej polnej drogi. Zarośnięty jest zielenią, stąd też jest bardzo słabo widoczny. Drewniany krzyż usytuowano na trójstopniowym podeście. Został postawiony przez Katarzynę i Antoniego Mielochów. Działo się to w 1924 r. Intencją było podziękowanie za ocalenie od zalania podczas wielkiej powodzi, która nawiedziła wówczas wieś. W celu ochrony przed Niemcami, podczas II wojny światowej krzyż został wykopany. Po wojnie powrócił na swe dawne miejsce. Krzyż stoi w miejscu oddalonym od centralnej części wsi, jest nieco zapomniany. Wnuczka pp. Mielochów, Teresa Wasielewska, raz w roku odwiedza krzyż, wspominając wówczas swoich dziadków.

(408) Zaborowo, gm. Książ Wlkp.

Krzyż przydrożny

Krzyż znajduje się w Zaborowie, po prawej stronie polnej łukowej drogi położonej równolegle z drogą prowadzącą do Sroczewa. Obecnie jest to krzyż metalowy z ozdobnymi zakończeniami ramion w kształcie trójliścia. Stoi przy drodze, otoczony niewielkim płotkiem, w towarzystwie wysokiej sosny. Obiekt został postawiony jako drewniany krzyż na początku XX w. przez pp. Gabrysiaków. Intencją postawienia Bożej Męki mogła być prośba o opiekę nad ziemią i plonami tej ziemi. Taki był zwykle zamiar stawiania krzyży przez właścicieli ziemskich. W czasie II wojny światowej krzyż ten podzielił los pozostałych w Zaborowie. Został ścięty i przechowywany przez mieszkańców. W latach 80. wymieniono go na metalowy krzyż, który stoi do dnia dzisiejszego.

(409) Zakrzewice, gm. Książ Wlkp.

Krzyż przydrożny

Krzyż znajduje się przy wjeździe do wsi, po lewej stronie. Jest to drewniany krzyż z metalową pasyjką, otoczony niewielkim metalowym płotkiem. Pod pasyjką zawieszony został obrazek z Janem Pawłem II. Pierwszy krzyż stał w tym miejscu prawdopodobnie jeszcze przed I wojną światową. Julianna Staszak, urodzona w roku 1897, jako dziecko chodziła do krzyża śpiewać pieśni – tak opowiadała swojej córce. Nie wiadomo, co się stało z krzyżem w czasie I wojny światowej, natomiast po wybuchu II wojny światowej dwie rodziny: Dodat i Karaś z Zakrzewa zdjęły pasyjkę i ją ukryły. Uprzedzono w ten sposób krok Niemców, którzy z pewnością wydaliby rozkaz usunięcia krzyża. Obecnie stojący krzyż jest co najmniej drugim w tym miejscu, a biorąc pod uwagę jego dość dobry stan, wysoce prawdopodobne, że jest trzecim z kolei. Pasyjka natomiast jest tą uratowaną podczas wojny. Przy krzyżu odbywa się wielkanocne święcenie potraw. Bożą Mękę co roku ma pod opieką inna rodzina, która dba o krzyż i ubiera go na najważniejsze święta kościelne.

(410) Zakrzewice, gm. Książ Wlkp.

Krzyż przydrożny

Krzyż przydrożny metalowy, otoczony również metalowym płotem, znajduje się w centrum wsi, w dawnym Zakrzewie, po lewej stronie drogi prowadzącej od strony

(str.276)
Zaborowo, gm. Książ Wlkp.
Krzyż przydrożny

(str.277)
Zakrzewice, gm. Książ Wlkp.
Krzyż przydrożny

(str.277)
Zakrzewice, gm. Książ Wlkp.
Krzyż przydrożny

Książa Wlkp. Pierwszy krzyż, wówczas drewniany, został postawiony w tym miejscu z końcem XVIII w. Po wybuchu II wojny światowej został zdjęty przez mieszkańców i schowany przed Niemcami na cmentarzu w Książu. Po zakończeniu wojny krzyż powrócił na swoje miejsce. Był już jednak wówczas dość zniszczony. Inicjatorami postawienia, a jednocześnie fundatorami nowego krzyża byli pp. Stanisława, Józef i Zdzisław Rzepkowie. Tym razem Boża Męka, wykonana przez: Wojciecha Rzepkę i Antoniego Pawlaka, była metalowa. Pod nią zakopano, włożone do butelki, informacje o starym krzyżu oraz tabliczkę. Fundatorami opłotowania byli Franciszka i Ludwik Pawlakowie.

(411) Zakrzewice, gm. Książ Wlkp.

Krzyż przydrożny

Krzyż przydrożny w Zakrzewicach znajduje się również przy posesji nr 35 należącej do Sylwestra Słomy. Drewniany prosty został wykonany z dość grubych belek. Pośrodku ramion zawieszono metalową pasyjkę, a nad nią niewielką tabliczkę z napisem: „INRI”. Właściciel posesji twierdzi, że krzyż w tym miejscu stał od zawsze. Podczas II wojny światowej został przewrócony. Prawdopodobnie postawiono go ponownie po zakończeniu okupacji.

(412) Zawory, gm. Książ Wlkp.

Figura Matki Boskiej z Dzieciątkiem Jezus

Figura znajduje się w Zaworach. Jadąc od strony Książa Wlkp., należy skręcić w prawo, w żwirową drogę prowadzącą do zabudowań. Skręcając jeszcze raz w prawo, odnajdziemy figurę. Podstawę figury stanowi dwustopniowy cokół, na którym umieszczono małą kwadratową bazę. Z bazy wyrasta kwadratowy filar zwężający się u góry. Na dole filaru widnieje tabliczka z napisem: „Nie opuszczaj nas!” oraz inicjały „S.J.R.” wskazujące, że fundatorami mogli być Raczyńscy. Filar wieńczy głowica, na której umieszczono figurę Matki Boskiej z Dzieciątkiem Jezus. Figura jest z pewnością przedwojenna. Przez całą II wojnę światową figura stała nienaruszona – mimo że w Zaworach mieszkali Niemcy. Jest zadbana i regularnie odmalowywana. W maju przy figurze śpiewane są pieśni maryjne, a w październiku mieszkańcy odpowiadają przy niej różaniec.

(str.277)
Zakrzewice, gm. Książ Wlkp.
Krzyż przydrożny

(str.278)
Zawory, gm. Książ Wlkp.
Figura Matki Boskiej z Dzieciątkiem Jezus

(413) Zawory, gm. Książ Wlkp.**Kapliczka św. Antoniego Padewskiego**

Kapliczka św. Antoniego Padewskiego w Zaworach mieści się przy skrzyżowaniu żwirowej drogi prowadzącej do Łężku z drogą prowadzącą do trasy Śrem–Książ Wlkp. Jest to kapliczka trójstronna z jedną główną łukową niszą od frontu i bocznymi prześwitami. Podstawę budowli stanowi dwustopniowy cokół, z którego wyrasta okrągła baza. Na niej umieszczona jest blenda z obrazkiem Matki Boskiej Różańcowej. Korpus oddzielony jest od bazy trójścianowym fryzem. W niszy znajduje się figura św. Antoniego Padewskiego. Całość wieńczy półkolista daszek z krzyżykiem na szczycie. Kapliczka została ufundowana przez Antoniego Mielocha w 1946 r. z okazji 25. rocznicy swojego ślubu z Rozalią. Nie bez znaczenia w niszy znalazł się święty imiennik p. Antoniego. Kapliczka została poświęcona w roku jej postawienia przez ks. Franciszka Kowalczyka z Książa Wlkp. Niedaleko niej dawniej stał zniszczony krzyż, a w ziemi można było odnaleźć ludzkie szczątki. Przed wojną Zawory znajdowały się przy znaczącym szlaku komunikacyjnym, a znajdowane szczątki ludzkich kości związane były z zajazdem mieszczącym się blisko obecnej kapliczki. Prawdopodobnie były to szczątki ludzi, którzy ginęli w karczmie albo przy karczmie podczas nieszczęśliwych pijackich bójek. Przy kapliczce przez długi czas miało miejsce wielkanocne święcenie potraw.

(414) Zbrudzewo, gm. Śrem**Figura Matki Boskiej Królowej Polski**

Figura ta usytuowana jest przed laskiem, po prawej stronie drogi prowadzącej ze Śremu, naprzeciw skrzyżowaniu do bloków mieszkalnych. Jej podstawę stanowi dwustopniowy cokół oraz oparta na nim niewysoka baza z tabliczką i inskrypcją na niej: „MATKO CHRYSZTUSOWA MÓDL SIĘ ZA NAMI”. Poniżej, na cokole, widnieje napis: „SERCE JEZUSA BŁOGOSŁAW WSI ZBRUDZEWO”. Kolejnym elementem obiektu jest wysoka prosta kolumna zakończona kwadratową głowicą, bogato ozdobioną w dolnej części. Na niej umieszczona została postać Matki Boskiej z Dzieciątkiem Jezus przedstawiona na kuli ziemskiej ze stopami deptającymi węża. Figura Matki Boskiej stała w tym miejscu już przed II wojną światową. W czasie okupacji niemieckiej rzeźba Matki Boskiej została zdjęta i przechowywana była przez mieszkańców wsi. W 1945 r. postawiono ją na nowo. Odprawiane są przy niej nabożeństwa majowe.

(str.278)

Zawory, gm. Książ Wlkp.
Kapliczka św. Antoniego
Padewskiego

(str.278)

Zbrudzewo, gm. Śrem
Figura Matki Boskiej
Królowej Polski

(str.278)

Zbrudzewo, gm. Śrem
Kapliczka Matki Boskiej
Niepokalanie Poczętej

(str.279)

Żabno, gm. Brodnica
Figura Matki Boskiej
Niepokalanie Poczętej

(str.276)

Żabno, gm. Brodnica
Krzyż przydrożny

(415) Zbrudzewo, gm. Śrem**Kapliczka Matki Boskiej Niepokalanie Poczętej**

Kapliczka usytuowana jest na posesji pp. Błoszyków, przy ul. Śremskiej 2 znajdującej się przy rozwidleniu dróg prowadzących do Zbrudzewa i na obwodnicę Śremu. Jest to kapliczka słupowa, z metalową oszkloną gablotą zwieńczoną namiotowym daszkiem. W gablocie swoje miejsce znalazła Matka Boska Niepokalanie Poczęta. Figurka została zakupiona w 2003 r. przez pp. Błoszyków i w tym samym roku stanęła przed ich domem. Było to spełnienie marzeń nieżyjącego już ojca Zdzisława Błoszyka. Pierwotnie figura Matki Boskiej stała tutaj w latach przedwojennych. Niestety, okupacja położyła kres jej istnieniu. I dopiero w 2003 r. obecność Maryi stała się widoczna i namacalna. Opiekę nad świątkiem sprawuje rodzina Błoszyków.

(416) Żabno, gm. Brodnica**Figura Matki Boskiej Niepokalanie Poczętej**

Figura znajduje się w najbardziej rozbudowanej części Żabna. Po lewej stronie drogi Żabno–Mosina, tej samej, przy której stoi kościół, rozciąga się szereg zabudowań rodzinnych. Usytuowane one są przy ulicy ułożonej w kształcie podłużnej podkowy. Na zakręcie tej podkowy, po prawej stronie, przy posesji nr 31 należącej do Henryki i Jerzego Raczkowiaków, znajduje się figura Matki Boskiej. Obiekt składa się z okrągłej bazy i wyrastającej z niej wysokiej kolumny. Całość wieńczy okrągła prosta głowica, na której umieszczona jest Matka Boska z aniołkami u stóp. Odziana w długie szaty i niebieski płaszcz, z rozłożonymi rękami, błogosławi mieszkańcom i całemu światu. Fundatorami świątka byli Kazimiera i Tadeusz Piaseccy. Jest to figura powojenna i została postawiona w miejsce stojącej tu przed wojną kapliczki. Do ówczesnego świątka na św. Marka przybywała procesja, która prosiła o obfite plony.

(417) Żabno, gm. Brodnica**Krzyż przydrożny**

Krzyż znajduje się po lewej stronie drogi Żabno–Mosina, naprzeciw przystanku autobusowego w Żabnie i jednocześnie w miejscu rozwidlenia dróg prowadzących do Brodnicy, Mosiny i Ludwikowa. Krzyż jest wysoki, drewniany, z ozdobnymi za-

(407)

(408)

(417)

(407)
Zaborowo, gm. Książ Wlkp.
Krzyż przydrożny

(408)
Zaborowo, gm. Książ Wlkp.
Krzyż przydrożny

(417)
Żabno, gm. Brodnica
Krzyż przydrożny

(409)
Zakrzewice, gm. Książ Wlkp.
Krzyż przydrożny

(411)
Zakrzewice, gm. Książ Wlkp.
Krzyż przydrożny

(410)
Zakrzewice, gm. Książ Wlkp.
Krzyż przydrożny

(409)

(411)

(410)

(412)

(414)

(412)
Zawory, gm. Książ Wlkp.
Figura Matki Boskiej
z Dzieciątkiem Jezus

(414)
Zbrudzewo, gm. Śrem
Figura Matki Boskiej
Królowej Polski

(413)
Zawory, gm. Książ Wlkp.
Kapliczka św. Antoniego
Padewskiego

(415)
Zbrudzewo, gm. Śrem
Kapliczka Matki Boskiej
Niepokalanie Poczętej

(413)

(415)

(418)

(419)

(418)
Żabno, gm. Brodnica
Kapliczka Matki Boskiej
Różańcowej

(419)
Żabno, gm. Brodnica
Grota Matki Boskiej
Różańcowej

(416)
Żabno, gm. Brodnica
Figura Matki Boskiej
Niepokalanie Poczętej

(420)
Żabno, gm. Brodnica
Kapliczka Matki Boskiej
Niepokalanie Poczętej

(416)

(420)

kończeniami ramion i równoległymi wyźłobieniami na belkach. Pośrodku umocowana jest dość duża pasyjka. Pierwszy krzyż został postawiony tutaj po wojnie, a intencję jego powstania można wiązać właśnie z rozchodzącymi się w kilku kierunkach drogami. Pochodził wówczas z fundacji pp. Heleny i Władysława Limanowskich z Krajkowa, którzy to ofiarowali drewno na tę Bożą Mękę. W czasie prowadzenia parafii przez ks. proboszcza Zbigniewa Stępczyńskiego (lata 80.) krzyż wymieniono na nowy. Z powodu ciąglego narażenia na czynniki atmosferyczne krzyż podniszczał i po raz kolejny został wymieniony w 2006 r. Wykonawcą nowego była firma Trak – tartak z Sulejewa.

(418) Żabno, gm. Brodnica

Kapliczka Matki Boskiej Różańcowej

Kapliczka Matki Boskiej została wmurowana w dom państwa Kołtoniaków mieszczący się przy posesji nr 49. Miało to miejsce podczas jego budowy, na początku lat 70. XX w. Dom znajduje się na początku szeregu zabudowań ciągnących się za sklepem. Matka Boska Różańcowa umieszczona jest w łukowej oszklonej niszy. Figurka została zakupiona w Częstochowie. Intencją wmurowania Matki Boskiej było podziękowanie za przeżycie trzech wypadków, których doświadczyła Klara Kołtoniak, oraz prośba o dalszą opiekę i błogosławieństwo. Opiekę nad świątkiem sprawują mieszkańcy domu.

(419) Żabno, gm. Brodnica

Grota Matki Boskiej Różańcowej

Grota znajduje się przy kościele pw. św. Jakuba Apostoła w Żabnie. Głównym materiałem, z jakiego została zbudowana, są polne kamienie. W porównaniu z innymi spotykanymi w okolicy, grota ta jest dość wysoka. W górnej jej części, w łukowej niszy, umieszczona została figura Matki Boskiej Różańcowej. Matka Boska, ze złożonymi rękami i przewieszonym przez nie różańcem, spogląda ku niebu. Ubrana jest w długie szaty oraz płaszcz zgodny z kolorem maryjnym. Niestety, nieznana jest historia groty ani też intencja jej postawienia.

(str.279)

*Żabno, gm. Brodnica
Kapliczka Matki Boskiej
Różańcowej*

(str.279)

*Żabno, gm. Brodnica
Grota Matki Boskiej
Różańcowej*

(str.279)
*Żabno, gm. Brodnica
Kapliczka Matki Boskiej
Niepokalanie Poczętej*

(420) Żabno, gm. Brodnica

Kapliczka Matki Boskiej Niepokalanie Poczętej

Kolejna figurka Matki Boskiej Niepokalanie Poczętej wmurowana jest w dom nr 27, w którym obecnie mieszkają pp. Szmania. Dom znajduje się przy ulicy w kształcie podkowy, wymienionej już przy wcześniejszych opisach świątków w Żabnie. Nie jest znana historia tej figurki. Prawdopodobnie była wmurowana w dom podczas jego budowy. Matka Boska przedstawiona jest jako błogosławiąca, z opuszczonymi rękami. Ona opiekuje się domostwem, a domownicy opiekują się nią.

(421) Żabno, gm. Brodnica

Kapliczka Matki Boskiej

Niespotykane jak dotąd nagromadzenie świętych figur możemy odnaleźć na terenie posesji nr 23. Aby jednak obejrzeć całokształt dorobku Jana Olejnika – właściciela – konieczna jest bezpośrednia rozmowa. W ogrodzie p. Jana znajduje nadržewna kapliczka Matki Boskiej. Jest to kapliczka jednostronna, drewniana, z otwartą frontową częścią. Jej główna część jest wyryta w kształcie podkowy z pnia drzewa. Kształt ten jednocześnie tworzy wnękę dla własnoręcznie wyrzeźbionej figury Matki Boskiej. Całość przykryta jest dwuspadowym daszkiem. Świątek powstał w 2005 r., a inspiracji do jego utworzenia dostarczyła p. Janowi żona, która poprosiła o wystruganie figurki pieska. Pan Jan Olejnik, po przemyśleniu prośby, wyrzeźbił Matkę Boską.

(422) Żabno, gm. Brodnica

Kapliczka Matki Boskiej Niepokalanie Poczętej i figurki Matki Boskiej

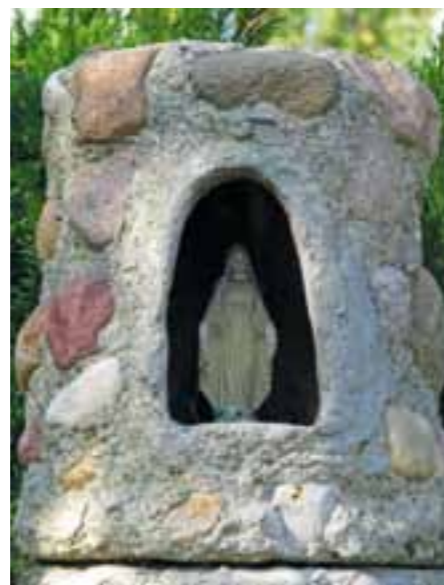
Zaledwie kilka kroków dalej, również na posesji nr 23, czeka na nas kolejna kapliczka, również Matki Boskiej Niepokalanie Poczętej. Jest to chyba najmniejsza spotkana kapliczka naziemna. Podstawę stanowi murowany prostokątny cokół, na którym opierają się dalsze elementy świątka. Oba wmurowane są przez Jana Olejnika z wykorzystaniem kamieni polnych. Przedstawiony kształt uzyskany jest dzięki zwyczajnym wiadrom. Łukowa wnęka powstała dzięki dosypaniu do wiadra żwiru. W niej umieszczono zakupioną w Mosinie zaledwie kilkucentymetrową figurkę Matki Boskiej. Kapliczka powstała na początku XXI w., po r. 2000. Pan Jan

(str.282)
*Żabno, gm. Brodnica
Kapliczka Matki Boskiej*

(str.282)
*Żabno, gm. Brodnica
Kapliczka Matki Boskiej
Niepokalanie Poczętej
i figurki Matki Boskiej*

(421)

(422a)

(421)
Żabno, gm. Brodnica
Kapliczka Matki Boskiej

(422a)
Żabno, gm. Brodnica
Kapliczka Matki Boskiej
Niepokalanie Poczętej

(422b)
Żabno, gm. Brodnica
Figurki Matki Boskiej

(422b)

(428)
Żurawiec, gm. Brodnica
Figura Matki Boskiej
Różańcowej

(423)
Żabno, gm. Brodnica
Figura Najświętszego Serca
Jezusowego

(428)

(423)

Olejniki ma na swoim koncie jeszcze kilka innych wyrzeźbionych z drzewa figurek Matki Boskiej. Wykonane dla siebie barwne postacie p. Jan pokazuje dopiero po dłuższej rozmowie. Widać w nich pasję, ale również precyzję i zamiłowanie. Figurki są kolorowe, oddające wygląd Matki Boskiej, wszystkie podobne do siebie, ale jednocześnie każda jest inna i wyjątkowa.

(423) Żabno, gm. Brodnica

Figura Najświętszego Serca Jezusowego

Figura usytuowana jest nieco na uboczu, przy zwirowej drodze prowadzącej do Krajkowa. Koło kościoła należy skręcić w prawo i po prawej stronie, przy posesji nr 72, należącej do pp. Gumpertów, widać figurę Pana Jezusa. Postawiona została w 1945 r. Podstawę tego obiektu stanowi niewielki kwadratowy cokół, z którego wyrasta niewysoka ośmiokątna baza. W górnej części bazy widnieje inskrypcja z napisem: „NAJŚWIĘTSZE SERCE JEZUSA ZMIŁUJ SIĘ NAD NAMI”. Na niej osadzony jest również ośmiokątny wysoki filar zakończony głowicą tego samego kształtu. Na szczycie umieszczono figurę Najświętszego Serca Jezusowego. Błogosławiący światu Pan Jezus odziany jest w długie niebieskie szaty. Świątek jest regularnie odnawiany – opiekuje się nim Zdzisław Gumpert z rodziną.

(424) Żabno, gm. Brodnica

Krzyż przydrożny (niezachowany)

Dawniej, nieopodal obecnego sklepu, w narożniku stał prawdopodobnie krzyż postawiony w czasie zarazy cholery we wsi. Intencją postawienia była prośba o powstrzymanie rozprzestrzeniania się choroby. Cholera miała dotrzeć wówczas tylko do granic Żabna, a do samej wsi nie dotarła.

(425) Żabno, gm. Brodnica

Krzyż przydrożny (niezachowany)

Krzyż przydrożny stał prawdopodobnie przy drodze prowadzącej do Baranowa. Został jednak usunięty w czasie wojny i nigdy go nie odbudowano.

(str.283)

*Żabno, gm. Brodnica
Figura Najświętszego Serca
Jezusowego*

(str.283)

*Żurawiec, gm. Brodnica
Figura Matki Boskiej
Różańcowej*

(str.287)

*Żurawiec, gm. Brodnica
Kapliczka Matki Boskiej
Niepokalanie Poczętej*

(426) Żabno, gm. Brodnica

Krzyż przydrożny (niezachowany)

Przy dawnej zwirowni, na skrzyżowaniu dróg Brodnica–Żabno istniał niegdyś krzyż przydrożny. Postawiony był wówczas, jak to najczęściej bywało, na rozstaju dróg.

(427) Żabno, gm. Brodnica

Kapliczka Matki Boskiej (niezachowana)

Za Żabnem stała kiedyś kapliczka, prawdopodobnie Matki Boskiej, wybudowana z czerwonej cegły. Uzyskano informacje, że jej resztki znajdują się pod asfaltem.

(428) Żurawiec, gm. Brodnica

Figura Matki Boskiej Różańcowej

Figura Matki Boskiej Różańcowej znajduje się w Żurawcu przy posesji nr 3, u pp. Juskowiaków. Podstawę figury stanowi trójstopniowy cokół oraz osadzona na nim niewysoka okrągła baza, na której widnieje data: „1948”. Z bazy wyrasta wysoka prosta kolumna, również zakończona prostą głowicą. Na niej umieszczona jest Matka Boska stojąca na półkuli ziemskiej i depcząca głowę węża. Takie przedstawienie symbolizuje zwycięstwo dobra nad złem. Figura została tutaj postawiona przed I wojną światową i do czasów II wojny umieszczona była na drewnianej podstawie. Podczas okupacji rozkazem niemieckim zburzono postument, a świątek był przechowywany na strychu domu. Po zakończeniu działań wojennych Jan Ciołek – właściciel – ponownie wystawił figurę, tym razem już na solidniejszym, murowanym cokole. Świątek poświęcił ks. Władysław Kiliński. Dawniej przy figurze miały miejsca nabożeństwa majowe, a podczas Dni Krzyżowych – procesje.

(429) Żurawiec, gm. Brodnica

Kapliczka Matki Boskiej Niepokalanie Poczętej

Kapliczka znajduje się w Żurawcu, po prawej stronie, naprzeciw posesji nr 6 zamieszkałej przez pp. Piotrowskich. Jej podstawę stanowi dwustopniowy cokół i opierająca się na nim kwadratowa baza. W jej górnej części znajduje się płytka blenda z datą: „1947” wskazującą na rok jej powstania. Z bazy wyrasta dość wysoki filar oddzielony gzymsem od kolejnego elementu – korpusu. W korpusie widać oszkloną

Zachowanie lokalnego dziedzictwa ...

niszę, a w niej miejsce przeznaczone dla Matki Boskiej. Całość przykryta jest czterospadowym daszkiem, z zamieszczonym na szczycie metalowym krzyżem. Przed II wojną światową również stał tutaj świątek, lecz nie Matki Boskiej, a św. Antoniego Padewskiego. Kapliczka została zniszczona przez Niemca zamieszkującego posiadłość podczas okupacji. Po powrocie z wysiedlenia Józef Piotrowski, prawowity właściciel, odbudował kapliczkę. Prace murarskie wykonał murarz ze Śremu – Antoni Srajek, a w 1947 r. poświęcił ją ks. Władysław Kiliński.

(430) Żurawiec, gm. Brodnica

Kapliczka Matki Boskiej (niezachowana)

Dawniej we wsi stały jeszcze dwie kapliczki i krzyż przydrożny. Pierwsza z nieistniejących kapliczek konstrukcyjnie przypominała tę obecnie stojącą. Jej fundatorem był Idzi Jędrzejczak. Nie jest znany dokładny rok jej powstania, wiadomo natomiast, że przed wybuchem II wojny światowej była już dość znacznie podniszczona. Nie przetrwała okupacji i nie została ponownie odbudowana.

(431) Żurawiec, gm. Brodnica

Kapliczka Matki Boskiej (niezachowana)

Druga kapliczka usytuowana była na posesji pp. Tomaszewskich i także uległa zniszczeniu podczas wojny.

(432) Żurawiec, gm. Brodnica

Krzyż przydrożny (niezachowany)

Krzyż przydrożny stał początkowo przy drodze, a później został przeniesiony do ogrodu pp. Sibilskich. Ta Boża Męka również nie przetrwała czasów wojennych.

Kapliczki, figury i krzyże przydrożne

(429)
Żurawiec, gm. Brodnica
Kapliczka Matki Boskiej
Niepokalanie Poczętej

Anna Michalak

288 | Kościoty i kaplice

W regionie śremskim są 23 kościoły. Najstarszym kościołem jest śremska fara, czyli gotycki kościół pw. Najświętszej Marii Panny Wniebowziętej, który zbudowano w XIV w. (rozbudowany w późniejszych wiekach). Inne gotyckie budowle, które zasługują na uwagę znajdują się w: Dolsku (pw. św. Michała Archanioła z XV w.), Jaskowie (pw. św. Barbary z XV w.), Dalewie (pw. św. Wojciecha z XVII w.) i Włoskiejewkach (pw. NMP Niepokalanie Poczętej z XVII w.). Warto odwiedzić również kościoły drewniane. Zatonione w krajobraz mniejszych miast i wsi, urzekają swoją prostotą, a jednocześnie dużą różnorodnością w zakresie technik budowy oraz wyposażenia i zdobień, które najczęściej nawiązują do elementów ludowych.

Ponadto w regionie śremskim jest 5 kaplic, głównie na terenach wiejskich, które zostały pobudowane w XX w. oraz te, które nie zostały ujęte w niniejszej książce, a znajdują się między innymi w śremskim szpitalu czy chociażby w domach pomocy społecznej.

Dolsk, gm. Dolsk
Kościół pw. św. Michała
Archanioła

(1)
Błazejewo, gm. Dolsk
Kościół pw. św. Jakuba
Apostoła

(1) Błazejewo, gm. Dolsk**Kościół pw. św. Jakuba Apostoła**

Ten drewniany, stosunkowo nieduży kościółek powstał w XVII w., w latach 1675–1676 z fundacji ks. Stanisława Grudowicza – założyciela oratorium św. Filipa Neri na Świętej Górze koło Gostynia. W r. 1676 został poświęcony pw. św. Jakuba Apostoła i św. Józefa przez biskupa ks. Macieja Mariana Kurskiego. Wybór miejsca powstania świątyni nie był przypadkowy. Wierzono, że jest to święte miejsce z uwagi na światło i białe postacie widywane na wzniesieniu. Tak też jest zapisane w kronice świętogórskiej. Czytamy: „Tegoż widoku uczestnikiem był Jakub Cieśla ze wsi, Błazejewo. Tak temu Jakubowi Cieśli, drzewo na kaplicę obrabiającemu objawiono, kiedy poszedł po żywność do Śremu. Nazad wracając się wieczorem i trzeźwym będąc do Błazejewa, obaczył dwoje światła na tym miejscu gdzie miała kaplica stanąć i dwie bielusińskie osoby, a gdy się trochę przybliżył obaczył osobę w płaszczku zielonym wdzięcznej piękności. Strach go trochę obleciał, ale postaciom chcąc się lepiej przypatrzeć, bliżej nadszedł. Zatem wszystko widzenie znikło... Widywało i innych wiele ludzi na tymże miejscu niebieskie światła. Widzenie to pomniony Jakub Roku Pańskiego 1675, dnia 1 września dobrym sumieniem zeznawał”. Kościół posiada konstrukcję zrębową, jest oszalowany, jednonawowy, o podstawie krzyża łacińskiego, z dobudowaną zakrystią. Od nawy głównej odchodzą dwie kaplice boczne, a w części tylnej znajduje się chór. Ściany boczne wypełnione są belkami sosnowymi i po obu stronach zlicowane deskami. Dwuspadowe dachy pokryte są dachówką, a nad nimi góruje wieża z barokowym hełmem zwieńczona latarnią. Wnętrze kościółka nie jest zbyt bogate, a elementy wyposażenia częściowo zapewne pochodzą ze Świętej Góry. Widoczny jest wystrój wykonany przez lokalnych artystów. W późnorenesansowym ołtarzu z połowy XVII w. znajduje się obraz Matki Boskiej z Dzieciątkiem – Świętogórskiej Róży Duchownej, stanowiący kopię wykonaną w 1996 r. przez Mariana Kaczmarka z Łodzi. Nad nim widnieje niewielki obraz przedstawiający św. Franciszka. Po bokach ołtarza natomiast umieszczone zostały rzeźby biskupów: św. Stanisława i św. Wojciecha. Po obu stronach tabernakulum znajdują się dwa obrazy z popiersiem św. Piotra i Pawła, pochodzące z XVII w. Cenny, aczkolwiek zbyt duży jak na taką niewielką świątynię ołtarz przeniesiony został z kościoła na Świętej Górze po powstaniu barokowej bazyliki. Po lewej stronie ołtarza bocznego znajduje się obraz św. Józefa,

*(str.289)**Błazejewo, gm. Dolsk
Kościół pw. św. Jakuba
Apostoła*

ze św. Anną umieszczoną w zwieńczeniu i adorującymi ją aniołkami. Po prawej stronie umieszczono siedemnastowieczny obraz św. Jakuba Apostoła Starszego zwieńczony obrazem św. Filipa Neri, będącego kopią obrazu ze Świętej Góry. Przy nim przedstawieni są aniołowie z rozpostartym skrzydłem. Na ścianach świątyni widać ludowe malowidła nawiązujące do publicznej działalności Chrystusa, wykonane w około 1980 r. przez artystki Annę i Zofię Pawłowskie z Tarnowa. Na suficie odnajdziemy symbole siedmiu rolników. Warta uwagi jest również kamienna kropielnica, umieszczona przy bocznych drzwiach, znaleziona w pobliskim jeziorze zwanym Świętym. Nietypowe jest również otoczenie kościoła. Wokół niego ustawione zostały drewniane rzeźby świętych, przedstawiające: św. Jakuba, Matkę Boską, Dzieciątko Jezus, św. Filipa oraz św. Tadeusza, wykonane przez Czesława Ptaka z Siedmiodroga oraz Benedykta Włodarczaka z Masłowa.

*(str.294)**Błociszewo, gm. Śrem
Kościół pw. św. Michała
Archanioła***(2) Błociszewo, gm. Śrem****Kościół pw. św. Michała Archanioła**

Pierwszy kościół w Błociszewie powstał w r. 1408 i pochodził z fundacji braci Jana i Mikołaja herbu Ostoja. Świątynia pw. św. Michała Archanioła erygowana była 1 lipca tego samego roku przez biskupa poznańskiego Wojciecha herbu Jastrzębiec. Z pewnością był to kościół drewniany, orientowany, z prezbiterium od strony wschodniej. Zbudowany był prawdopodobnie na planie równoramiennego krzyża. Przypuszcza się, że kościół przetrwał do początku XVII w. Wówczas to zbudowano kolejny, również drewniany, o konstrukcji szkieletowej, oszalowany deskami. Konsekrowany był w r. 1785. Kościół powstał na planie prostokąta. Do nawy i prezbiterium równej szerokości przylegała niewielka wieża od strony zachodniej, a od wschodniej – zakrystia. Z czasem dokonywane były niewielkie zmiany oraz prace remontowe. Dach kościoła i zakrystii pokryto angielskim łupkiem. Takim samym pokryto również wieżę zakończoną latarnią z sygnaturką i połączaną kulą z metalowym krzyżem. Rozbudowy kościoła dokonano w latach 1905–1906, za czasów Florentyny i Jana Kęszyckich. Przebudowano zakrystię oraz powiększono prezbiterium. Usunięto deski w wewnętrznych ścianach i otynkowane je. Powiększony został również chór, a w prezbiterium pojawiły się witraże: św. Jana Nepomucena, św. Floriana i św. Wojciecha, wykonane w Żytawie. W 1939 r. ozdobiono strop nawy polichromią przed-

stawiającą św. Michała Archanioła. Wacławowi Taranczewskiemu, autorowi tego dzieła, pozowała Józefa Kęszycka – prawnuczka Jana i Florentyny Kęszyckich. W ołtarzu głównym pochodzącym z II poł. XVIII w. znajduje się późnobarokowy obraz Matki Boskiej z Dzieciątkiem. Wcześniej przesłaniany był on obrazem św. Michała Archanioła, obecnie przeniesionym na ścianę boczną, nad drzwiami wejściowymi do zakrystii. W prawym ołtarzu bocznym umieszczony jest obraz św. Rodziny, a w lewym krucyfik. Na uwagę zasługuje również późnobarokowa chrzcielnica z XVIII w. i krzyż procesyjny oraz ambona z 1906 r. Warto wspomnieć również św. Ritę – patronkę spraw beznadziejnych, której figura, wykonana przez Artura Woźniaka z Poznania, znajduje się na południowej ścianie kościoła. Jej fundatorka – Maria z Meysztowiczów Ksawerowa Pruszyńska ofiarowała ją w 1978 r. To właśnie do św. Rity rokrocznie przybywają liczne pielgrzymki. Przy kościele znajduje się cmentarz, gdzie spoczywają członkowie rodziny Kęszyckich, właściciele Błociszewa, a także Roch Jurga – uczestnik wojen napoleońskich.

(3) Brodnica, gm. Brodnica

Kościół pw. św. Katarzyny Aleksandryjskiej

Nie wiadomo dokładnie, kiedy powstała parafia w Brodnicy. Ks. Józef Nowacki, wskazując na dokumenty historyczne, podaje już wiek XII. Jednak pierwsza wzmianka ukazała się dopiero w 1387 r., z proboszczem Blizborem na czele. Ostatni drewniany kościół spłonął 7 lipca 1862 r. Obecną świątynię, murowaną, wzniesiono w latach 1867–1870. Po dwóch tygodniach od pożaru ks. proboszcz Wincenty Cichowski poświęcił ołtarz i nowe miejsce, gdzie odprawiano msze. Pod jego przewodnictwem, powołano 7-osobową komisję do prowadzenia spraw budowy kościoła. 11 czerwca 1867 r. ks. proboszcz poświęcił kamień węgielny pod budowę świątyni, wmurowany na miejscu starego kościoła. Fundusze na budowę nowego kościoła pochodziły z ubezpieczenia otrzymanego za spalony kościół. Do pomocy zobowiązali się także parafianie, a 2/3 kosztów miał pokryć patron parafii – Kazimierz Chłapowski. Budowa została zakończona w 1870 r. i ks. Cichowski poświęcił nową świątynię. Jego następca – ks. Piotr Gałdyński – pięknie wyposażył kościół, dobudował wieżę i zadbał o organy. On też, 26 listopada 1888 r., przeżył radość konsekracji, której dokonał biskup Edward Likowski z Poznania. Obecnie stojący kościół jest jednonawowy z tran-

(str.294)

*Brodnica, gm. Brodnica
Kościół pw. św. Katarzyny
Aleksandryjskiej*

septem i pięciobocznie zamkniętym prezbiterium. Od zachodu przylega prostokątna wieża ze sterczynami w narożach. W przeszle znajdują się dwie zakrystie, a pośrodku transeptu – wejścia do krypt grobowych. Sama bryła jest bardzo zróżnicowana. Nawa główna zbudowana na bazie prostopadłościanu przykryta jest dwuspadowym dachem. Podobny jest transept, nakryty również dwuspadowym niższym dachem, a po jego bokach znajdują się przedsionki będące wejściami do krypt. Bryłę opinają przeszle, uskokowe i trzystopniowe w narożach. W pięciokondygnacyjnej wieży znajdującej się w elewacji zachodniej, w okiennej blendzie znajduje się postać św. Katarzyny. Elewacja wschodnia jest dwukondygnacyjna, z prezbiterium i wejściami do zakrystii. W wieży kościelnej znajdują się trzy dzwony. Na wszystkich widnieją napisy: na pierwszym – „Ave Maria”, na drugim – „Sanctus Joseph”, a na trzecim – „Santa Catherina”. Kościół posiada ołtarz główny i dwa boczne. W ołtarzu głównym znajdują się obrazy: od lewej – św. Barbary i św. Andrzeja, św. Anny z małą Marią i św. Pawła, od prawej – św. Piotra i św. Katarzyny oraz św. Wawrzyńca i św. Agnieszki. Na uwagę zasługuje również klasycystyczne tabernakulum oraz dwa późnobarokowe krucyfiksy.

(4) Chwałkowo Kościelne, gm. Książ Wlkp.

Kościół pw. św. Michała Archanioła

Pierwsze wzmianki o kościele odnaleźć można w dokumentach z końca XIV w. ze wspomnieniem ks. Tomasza z ludu. Kościół został ufundowany w 1393 r. przez Chwalisława zwanego „Chwałkiem” – właściciela majątku ziemskiego. Po r. 1397 Chwałkowem zarządzała rodzina Chwałkowskich herbu Odrowąż. Parafia wspomniana jest również w księgach konsystorskich z 1483 r. oraz w księdze beneficiorum z 1510 r. Kościół dawniej należał do parafii książkiej. W latach 1518–1532 współpatronem kościoła był Jakub Chwałkowski, wspomniany jako właściciel ziemski. W r. 1750, gdy właścicielami byli Kołaczkowscy, wielki pożar strawił drewnianą plebanię, a także księgi parafialne. Obecny kościół, murowany, powstał w 1819 r., w miejscu poprzedniego – drewnianego. W 1904 r. dobudowano do niego wieżę z zegarem. W 1911 r. ziemie chwałkowskie ponownie nawiedził pożar, podczas którego spaliła się większość wsi. Zbliżający się do świątyni ogień w ostatniej chwili zmienił kierunek i kościół z probostwem szczęśliwie ocalały. Kościół pw. św. Michała Archanioła jest murowany, otynkowany, jednonawowy z neogotyckim prezbiterium. W ołtarzu

(str.294)

*Chwałkowo Kościelne
gm. Książ Wlkp.
Kościół pw. św. Michała
Archanioła*

(2)

(4)

(2)
Błociszewo, gm. Śrem
Kościół pw. św. Michała
Archanioła

(4)
Chwałkowo Kościelne
gm. Książ Wlkp.
Kościół pw. św. Michała
Archanioła

(6)
Dolsk, gm. Dolsk
Kościół pw. św. Michała
Archanioła

(3)
Brodnica, gm. Brodnica
Kościół pw. św. Katarzyny
Aleksandryjskiej

(5)

(5)
Dalewo, gm. Śrem
Kościół pw. św. Wojciecha

(7)
Dolsk, gm. Dolsk
Kościół pw. św. Ducha

(7)

(6)

(3)

głównym znajduje się XIX-wieczna kopia obrazu autorstwa Rafaela, przedstawiającego św. Michała Archanioła zabijającego smoka. Wnętrze zdobią również fragmenty późnogotyckiej płaskorzeźby z Pokłonem Trzech Króli. Najcenniejszym zabytkiem jest pochodząca z baroku rzeźba Śmierć Jezusa Chrystusa, znajdująca się po prawej stronie nawy głównej nad obrazem Matki Bożej Nieustającej Pomocy. Na uwagę zasługuje również krzyż Jezusa Chrystusa z przełomu XIX i XX w. Współczesne są witraże przedstawiające: Narodzenie Jezusa Chrystusa, Śmierć Chrystusa na Krzyżu, Wniebowzięcie Jezusa Chrystusa, Powołanie Kościoła, Ostatnią Wieczerzę.

(5) Dalewo, gm. Śrem

Kościół pw. św. Wojciecha

Kościół ten, pierwotnie pw. św. Stanisława biskupa, zbudowany został w I poł. XIV w. Pierwsza wzmianka o nim ukazała się już w r. 1367. Fundatorami byli benedyktyni z Lubinia – ówczesni właściciele wsi. W 1603 r. świątynia została zniszczona podczas pożaru, później odbudowana i poświęcona w 1623 r. Kościół ten w niewiele zmienionej postaci zachował się do dzisiejszych czasów. Jest to świątynia gotycka, murowana z cegieł w układzie polskim. Posiada jedną nawę, z nieco węższym prostokątnym prezbiterium, z dobudowaną od strony południowej kruchtą (1841); od strony północnej znajduje się zakrystia. Dwuspadowy dach zwieńczony jest małą wieżyczką na sygnaturkę, z chorągiewką – literami LC i datą 1699. Wystrój kościoła pochodzi z okresu baroku. W ołtarzu głównym, datowanym przed 1610 r., znajduje się obraz Adoracji Matki Boskiej z Dzieciątkiem przez św. Stanisława i św. Wojciecha z 1687 r. Po bokach umieszczono figury: św. Jana Ewangelisty i św. Mateusza. W ołtarzach bocznych, pochodzących z 1720–1730 r., ujrzymy rzeźby Chrystusa Króla i św. Jana Nepomucena. Na uwagę zasługuje późnorenesansowa ambona z I poł. XVII w. z malowanymi postaciami ewangelistów. Na zewnętrznej ścianie kościoła znajduje się pamiątkowa tablica ku czci ks. Piotra Wawrzyniaka z 1981 r. Ks. Wawrzyniak, urodzony w sąsiedniej wsi – Wyrzece, został ochrzczony w Dalewie i tutaj też odprawił swoją pierwszą mszę św. Umieszczone są także trzy inne tablice poświęcone poległym w latach 1914–1922 i w czasie II wojny światowej oraz tablica upamiętniająca pomordowanych w Katyniu. Obok kościoła znajduje się drewniana dzwon-

(str.295)

Dalewo, gm. Śrem

Kościół pw. św. Wojciecha

nica konstrukcji szachulcowej z 1878 r., z zamieszczonymi wewnątrz dzwonami z 1868 i 1926 r. Jako zabytek jest ona chroniona prawem.

(str.294)

Dolsk, gm. Dolsk

Kościół pw. św. Michała

Archanioła

(6) Dolsk, gm. Dolsk

Kościół pw. św. Michała Archanioła

Pierwsza wzmianka o kościele parafialnym w Dolsku datowana jest na 1363 r., gdy to kościoły w Baniu i Ostrowiecznie zostały przyłączone do kościoła dolskiego. Ale świątynia mogła istnieć już nawet w XII w. Obecny kościół wzniesiony został w 1460 r. przez biskupa poznańskiego, Andrzeja z Bnina Opalińskiego. Ku jego pamięci został w ścianę wpuszczony lawaterz marmurowy z herbem Łodzi i inicjałami: „A.O.E.P.”. W 1474 r. kościół został konsekrowany. Świątynia jest trójnawowa, halowa, z przylegającymi dwoma prostokątnymi kaplicami. Jest orientowana, murowana z cegieł w układzie polskim. Przylegają do niej dwie prostokątne kaplice. Wewnątrz zauważyć można sklepienie gwiazdiste wsparte przez ośmioboczne filary. Ołtarz główny, zbudowany w stylu renesansowym, pochodzi z około 1627 r. Zdobí go bogata dekoracja snycerska oraz rzeźby: św. Wojciecha, św. Stanisława, św. Michała, św. Wawrzyńca, św. Barbary i św. Katarzyny, Chrystusa Zmartwychwstałego i aniołów. W środkowej części ołtarza umieszczony został obraz Koronacja Matki Boskiej pochodzący z 1627 r., подарowany przez Mateusza Osmańskiego – ówczesnego proboszcza dolskiego. W ołtarzach bocznych znajduje się obraz Przemienienia Pańskiego z dwoma rzeźbami świętych biskupów po lewej stronie i obraz Zwiastowania Najświętszej Marii Panny po prawej stronie. Ścianę północną kościoła zdobi obraz Złożenie do grobu, będący darem śp. X kanonika ks. J. Jabczyńskiego, ofiarowanym na pamiątkę odebranego w tymże kościele chrztu św., w maju 1799 r., a wykonanym przez Edwarda Czarnikowa. Kościół otoczony jest starym murem, z ceglana barokową bramą. Przy świątyni znajduje się murowana dzwonnica, z półkolistymi arkadami z umieszczonymi wewnątrz trzema dzwonami.

(str.295)

Dolsk, gm. Dolsk

Kościół pw. św. Ducha

(7) Dolsk, gm. Dolsk

Kościół pw. św. Ducha

Świątynia ta jest jednym z najstarszych drewnianych kościółków wielkopolskich. Powstała w 1618 r., na co wskazuje data wyryta obok słów proroka Jeremiasza na

belce znajdującej się wraz z krucyfiksem z XVI w. pod sufitem. Kościół został wzniesiony na miejscu dawnej kaplicy i szpitala przez Andrzeja z Bnina Opalińskiego, a konsekrowany w 1657 r. przez biskupa Wojciecha Tholibowskiego. Dowodzi tego zapis znajdujący się nad wejściem do zakrystii. Kościółek, o konstrukcji szachulcowej, oszalowany jest na zewnątrz deskami. Wzniesiony został na planie kwadratu, z nieco węższym, wielobocznie zamkniętym prezbiterium. Do nawy przylegają kruchty o konstrukcji szkieletowej. Dwuspadowy dach pokryto gontem. W zachodniej części, przy nawie wznosi się czworoboczna wieża zwieńczona hełmem z latarnią. Na uwagę zasługuje ołtarz z drewnianą płaskorzeźbą przedstawiającą koronację Najświętszej Marii Panny. Po jego bokach znajdują się rzeźby: św. Jana Ewangelisty, św. Mateusza i aniołów. W lewym ołtarzu bocznym, pochodzącym z XVII w., umieszczono obraz św. Walentego, uznawany za cudowny, oraz obraz św. Jadwigi. W prawym bocznym ołtarzu znajduje się obraz Piety.

(8) Dolsk, gm. Dolsk**Kościół pw. św. Wawrzyńca**

Na niewielkim wzniesieniu, przy drodze do Lubinia, znajduje się trzecia dolska świątynia – kościółek pw. św. Wawrzyńca. Historia kościółka związana jest z notowaną na XIV–XV w. wsią Banie. Świątynia ta pełniła tu wówczas rolę kościoła parafialnego, aż do 1363 r., kiedy to została zniesiona, a ów kościół przyłączony został jako filialny do kościoła parafialnego w Dolsku. Do dnia dzisiejszego można usłyszeć legendę, że w Jeziorze Wielkim słychać bijące dzwony zatopionego kościółka. Obecną postawę kościół uzyskał prawdopodobnie w 1818 r., czego dowodził napis na belce stropowej, spróchniałej i już nieistniejącej. Data na belce była rokiem odbudowania i odrestaurowania kościoła, dokonanego przez ówczesnego dziedzica Małachowi – Cezarego Budziszowskiego. Jednonawową świątynię zbudowano na planie prostokąta, z niewydziałonym prezbiterium i zakrystią (dziś już nieistniejącą) od strony północnej. Dwuspadowy dach pokryto gontem, a całość otoczono kamiennym murem. Do kościoła dobudowana była drewniana wieża, która przetrwała do 1983 r., kiedy to uległa całkowitemu zniszczeniu podczas huraganu. We wnętrzu kościoła znajdowały się trzy ołtarze: św. Anny Samotrzcę, św. Wawrzyńca i św. Izydora Oracza. Obraz św. Wawrzyńca męczennika, pochodzący z poł. XVII w., uznawany jest za cudowny

*(str.302)**Dolsk, gm. Dolsk**Kościół pw. św. Wawrzyńca*

i pokazujący świętego pełnego zachwytu niebiańskiego. Z obrazem tym związana jest legenda, wedle której podczas remontu świątyni został on przeniesiony do dolskiej fary. Nocą obraz, przemierzając wody jeziora, sam powrócił na swoje pierwotne miejsce. Wydarzenie to uznane zostało za cud. Mówi się również, że podczas jednej z próby kradzieży kosztownego wota z obrazu św. Wawrzyńca ręka złodzieja została niewidzialną siłą odepchnięta. Kościół od wielu lat jest nieczynny, a jego wyposażenie przeniesiono do innych obiektów. Po kapitalnym remoncie zakończonym w 2005 r., świątynia nadaje się ponownie do odbudowy z powodu osuwania się ścian.

(9) Kościół w Drzonku**(niezachowany)**

Kościół w Drzonku, pw. św. Katarzyny istniał w XIII w. W 1405 r., jako filialny, został przyłączony do parafii śremskiej. Wzmianki o świątyni, potwierdzające istnienie kościoła, zapisane zostały jeszcze w XVIII w. Na jego miejscu prawdopodobnie dziś stoi figura krzyża świętego.

(10) Gogolewo, gm. Książ Wlkp.**Kościół pw. Podwyższenia Krzyża Świętego**

Świątynia ta została postawiona na niewielkim wzniesieniu, przy zakolu Warty, w pewnej odległości od zabudowań wsi. Miejsce jej postawienia nie było przypadkowe, a związane jest z miejscową legendą. Głosi ona, że w tym miejscu trzykrotnie zatrzymywał się płynący Wartą krzyż, co zostało odebrane jako znak od Boga. O tym, że kościół w tym miejscu istniał już w XIV w., świadczą zachowane w dokumentach kościelnych wzmianki z tego okresu. Zbudował go Paszek Gogolewski, miał być wówczas pw. św. Jana Ewangelisty i św. Stanisława. Świątynia została konsekrowana 23 października 1390 r. Plebanem był ks. Mikołaj. Obecnie stojący kościół wzniesiony został w 1779 r., po pożarze poprzedniego, i przetrwał po dzień dzisiejszy. Jest drewniany, jak i wszystkie poprzednie. Stanowi piękny przykład polskiego baroku. Kościół jest przykładem budowli orientowanej, o konstrukcji szachulcowej, na zewnątrz oszalowany deskami i kryty drewnianym gontem. Zbudowany został na planie prostokąta z nieco niższym i węższym prezbiterium. Od zachodniej części nawy wydzielona została kruchta ze znajdującą się pod nią kryptą grobową.

*(str.302)**Gogolewo, gm. Książ Wlkp.**Kościół pw. Podwyższenia**Krzyża Świętego*

Wewnątrz nawę przedzielono dwoma rzędami słupów. Wyposażenie kościoła pochodzi z okresu baroku i rokoka. W ołtarzu głównym umieszczono XVII-wieczny krucyfiks z cierniową koroną na głowie Jezusa Chrystusa. W owej koronie znajdowały się rubiny imitujące krople krwi, skradzione podczas II wojny światowej przez członków Hitlerjugend. W chwili obecnej, po renowacji ołtarza, kropelki krwi zostały odtworzone. Po bokach ołtarza umieszczono figury św. Stanisława i św. Wojciecha. Ołtarze boczne przedstawiają obrazy: Zwiastowania Najświętszej Marii Panny, św. Józefa i św. Jana Nepomucena oraz Wskrzeszenie Piotrowina. Na uwagę zasługuje również chrzcielnica barokowa z I poł. XVIII w., która w 2012 r. została odrestaurowana. Na ścianach w zakrystii znajdują się cynowe tablice nagrobne z XIX w. Na zewnątrz warto spojrzeć na drewnianą dzwonicę zbudowaną na planie kwadratu, pokrytą gontem, wewnątrz której znajduje się dzwon z 1533 r. Przy kościele znajduje się cmentarz z nagrobkami z XIX w.

(11) Iłowiec, gm. Brodnica**Kościół pw. św. Andrzeja**

Historia kościoła sięga XIII w. W 1298 r. był kościołem pomocniczym należącym do brodnickiej parafii. Jako samodzielna parafia datowana jest przed 1400 r. Wówczas, dzięki właścicielom Iłowca: Łodziom i Ostojom, zbudowany został kościół parafialny. Początkowo świątynia była pod wezwaniem św. Doroty, z czasem dopiero przyjęła tytuł św. Andrzeja Apostoła i św. Doroty. Kościół w Iłowcu kilkakrotnie został odbudowywany i tyleż samo razy zniszczony w pożarze. Ten obecnie stojący został zbudowany w latach 1839–1841. Jego fundatorem był dziedzic Iłowca Jan Kanty Zaborowski, który w swoim testamencie na budowę nowego kościoła zapisał sumę 14 100 polskich złotych. Zaprojektował go budowniczy rejencyjny Abiht, natomiast budował – Ernest Meinike ze Śremu. Świątynia jest budowlą murowaną, późnoklasycystyczną, jednonawową, z nieco węższym prostokątnym prezbiterium. Od strony zachodniej przylega do niego wieża dobudowana w 1901 r. W tym samym roku dobudowano kruchtę oraz ustawiono czynne do dnia dzisiejszego organy. W 1916 r. zakupiona została stara szkoła i powstał w niej dom parafialny. Rok 1928 przyniósł rozbudowę prezbiterium i budowę zakrystii. Podczas II wojny światowej iłowiecki kościół był czynny jako jeden z dwóch w całym powiecie śremskim.

*(str.303)**Iłowiec, gm. Brodnica**Kościół pw. św. Andrzeja**(str.303)**Jaszkowo, gm. Brodnica**Kościół pw. św. Barbary***(12) Jaszkowo, gm. Brodnica****Kościół pw. św. Barbary**

Kościół powstał w poł. XV w. za zgodą plebana Szymona z Przewozu. Wzniesiony został przez Borków i dawniej posiadał wezwania: św. Katarzyny, św. Doroty, św. Piotra i Pawła. W końcu XVI w. kościół był w posiadaniu luteranów. Ta późnogotycka murowana świątynia zbudowana jest z cegieł w układzie polskim, orientowana, jednonawowa, z nieco węższym i niższym prezbiterium. Zewnątrz kościół charakteryzuje się wieloskokowymi szkarpami. Dwuspadowy dach pokryty jest dachówką. Okna i portale są ostrołukowe. We wnętrzu uwagę przykuwa gwiaździste sklepienie z poł. XVI w. W barokowym ołtarzu głównym pochodzącym z 1710 r. znajduje się obraz Trójcy Świętej i św. Barbary. Ołtarze boczne prezentują obraz Matki Boskiej z Dzieciątkiem oraz Najświętszego Serca Pana Jezusa. Na ścianach znajdują się tablice epitafijne Melchiora Szoldrskiego i jego żony Albertyny z Kołaczkowskich Szoldrskiej – fundatorów kaplicy przykościelnej – oraz Ludwika Szoldrskiego i Aleksandry de Taylor Szoldrskiej. Za kościołem znajduje się stara drewniana plebania, obecnie Izba Pamięci bł. Edmunda Bojanowskiego – założyciela Zgromadzenia Sióstr Służebniczek Najświętszej Marii Panny. Przy świątyni postawiony został pomnik Bojanowskiego, upamiętniający jego działalność. Na uwagę zasługuje również ażurowa dzwonnica z dzwonami z 1567 i 1663 r.

302

(8)

(10)

(8)
Dolsk, gm. Dolsk
Kościół pw. św. Wawrzyńca

(10)
Gogolewo, gm. Książ Wlkp.
Kościół pw. Podwyższenia
Krzyża Świętego

303

(11)

(12)

(11)
Hówek, gm. Brodnica
Kościół pw. św. Andrzeja

(12)
Jaszkowo, gm. Brodnica
Kościół pw. św. Barbary

(13)

(14)

(13)
Książ Wlkp., gm. Książ Wlkp.
Kościół pw. Najświętszej Ma-
rii Panny Wniebowziętej
i św. Mikołaja

(14)
Książ Wlkp., gm. Książ Wlkp.
Kościół pw. św. Antoniego
Padewskiego

(13) Książ Wlkp., gm. Książ Wlkp.**Kościół pw. Najświętszej Marii Panny Wniebowziętej i św. Mikołaja**

Kościół ten po raz pierwszy wzmiankowany był w 1298 r. w dokumencie biskupa poznańskiego Andrzeja Zaremby. Jednak pierwszy kościół mógł powstać już w XI w. Początkowo świątynia była drewniana, natomiast od XVII w. zapisywana jest jako murowana. Z końcem XVII w., mocno zniszczona i zrujnowana, chyliła się ku upadkowi. W 1723 r. postawiona została, staraniem ks. proboszcza Dominika Gubańskiego, drewniana kaplica, do której przeniesiono odprawę nabożeństw. W 1755 r. ówczesny dziedzic – Maciej Wysogota Zakrzewski – postawił niewielką murowaną świątynię, przy której dobudowano wolno stojącą dzwonnice. Tak przetrwał do 1948 r. W latach 1948–1949 kościół został rozbudowany według projektu architekta poznańskiego Jana Kuznowicza. Do nowej świątyni włączone zostało jedynie prezbiterium i część transeptu. Lata 1979–1981 pozwoliły rozbudować wieżę o dwie kondygnacje i wykończyć kościół. Obecnie jest on świątynią trójnawową z wydzielonym transeptem i wysoką wieżą. Od strony południowej znajduje się zakrystia, a od północnej – kaplica Najświętszego Serca Jezusowego. Z dawnego kościoła barokowego zachował się obraz Matki Boskiej z I poł. XVII w. oraz chrzcielnica. Ołtarz główny zbudowany został w 1954 r. Zawiera modrzewiowy tryptyk autorstwa Józefa Berdyszaka. W centralnej części znajduje się figura św. Mikołaja, a na skrzydłach – sceny z życia świętego. Józef Berdyszak wykonał również ołtarz posoborowy, ołtarz Matki Boskiej Nieustającej Pomocy, ołtarz posoborowy w kaplicy oraz ambonę. Na suficie znajdują się trzy plafony: Matki Boskiej Wniebowziętej, Agnus Dei oraz Adoracja Ducha świętego przez aniołów i świętych. Na uwagę zasługują również witraże przedstawiające: św. Annę, św. Floriana, św. Katarzynę, św. Antoniego Padewskiego, św. Cecylię, św. Stanisława Kostkę, św. Szczepana i św. Jana Chrzciciela. Zabytkowe są dwa dzwony, pochodzące z 1468 i 1509 r.

(14) Książ Wlkp., gm. Książ Wlkp.**Kościół pw. św. Antoniego Padewskiego**

Parafia pw. św. Antoniego Padewskiego mieści się w Książu Wlkp. przy ul. Niepodległości. Kościółek ten początkowo był zbozem ewangelickim, dopiero z czasem przekształcony w świątynię rzymsko-katolicką. Powstanie kościoła datuje się na 1795 r.,

(str.303)

*Książ Wlkp., gm. Książ Wlkp.
Kościół pw. Najświętszej Marii Panny Wniebowziętej
i św. Mikołaja*

(str.303)

*Książ Wlkp., gm. Książ Wlkp.
Kościół pw. św. Antoniego
Padewskiego*

natomiast wzmiankowany go podobno już w XVI w. Nowy kościół powstał wówczas dzięki pomocy współwłaściciela miasta Ignacego Zakrzewskiego. Przekazał on bowiem na cele budowy parcelę budowlaną o powierzchni 88 arów. 4 kwietnia 1794 r., w obecności burmistrza miasta Franciszka Schlaffke i przedstawicieli gminy ewangelickiej, wmurowany został kamień węgielny pod budowę przyszłej świątyni. W sierpniu tego samego roku, w kościele zbudowanym z muru pruskiego, odbyły się pierwsze nabożeństwa. Wkrótce zakupiono dzwony, a na jesień kolejnego roku udało się ustawić organy wykonane przez Neumanna z Sandbergu. 8 listopada 1795 r. odbyło się poświęcenie świątyni. Kościół w tej formie przetrwał do 1830 r., kiedy to glinę zastąpiono cegłą. Blisko 40 lat później dach gontowy pokryto papą, a na wieży osadzono hełm z blachy cynkowej. W r. 1914 świątynia została rozebrana i w tym samym roku wzniesiono nową. Po zakończeniu II wojny światowej parafia ksiąska pw. Najświętszej Marii Panny Wniebowziętej i św. Mikołaja wzięła w opiekę kościół ewangelicki. Pełnił on wtedy bardziej funkcję kaplicy pogrzebowej, a nabożeństwa odbywały się jedynie raz w tygodniu. 13 czerwca 1975 r. dekretem arcybiskupa Antoniego Baraniaka został tutaj utworzony Ośrodek Duszpasterski. Decyzją z dnia 3 października tego samego roku proboszczem został ks. Stanisław Kaniecki. Jednocześnie pełnił on tę samą funkcję w kościele pw. Podwyższenia Krzyża Świętego w Gogolewie. Za czasów urzędowania ks. Kanieckiego zostało wyremontowane wnętrze świątyni w Książu Wlkp. W r. 1977, 8 października, obowiązki duszpasterskie przekazano ks. Marianowi Kieronowi, który funkcję proboszcza pełni po dzień dzisiejszy. Wkrótce potem, w 1980 r., parafia została erygowana jako pełnoprawna i samodzielna. Kolejny częściowy remont miał miejsce w latach 1985–1995. Wówczas to odmalowano wnętrze, otynkowano zewnętrzne ściany oraz przeprowadzono remont dachu i wieży. Kościół i pastorówka zostały w końcu przekazane na własność parafii pw. św. Antoniego Padewskiego, co nastąpiło decyzją Urzędu Wojewódzkiego w Poznaniu w 1989 r. W latach 2000–2006 małymi krokami prowadzone były dalsze prace remontowe.

(15) Luciny, gm. Śrem**Kaplica w Lucinach**

Kaplica w Lucinach, należąca do do Parafii pw. św. Wawrzyńca w Zaniemyślu, znajduje się na początku wsi, jadąc od strony Dąbrowy. Powstała w latach 80., po byłych salkach katechetycznych. Nie posiada wezwania i prezentuje współczesną prostą architekturę.

(str.310)

*Luciny, gm. Śrem
Kaplica w Lucinach*

(16) Manieczki, gm. Brodnica**Kościół pw. Narodzin Najświętszej Marii Panny**

Kościół w Manieczkach znajduje się w sąsiedztwie barokowej kaplicy-rotundy ufundowanej przez Józefa Wybickiego. Do niej też nawiązuje swym wyglądem i kształtem. Był budowany przez kilka lat. Kamień węgielny pod budowę świątyni wmurowany został w 1982 r. Projekt architektoniczny przygotowali inżynierowie Zygmunt Lutomski i Henryk Wierciński. Budowę rozpoczęto w 1985 r., a głównymi wykonawcami byli parafianie, będący na co dzień pracownikami Kombinat Rolnego w Manieczkach. Prace zakończono w 1993 r., a dopiero w 1999 r. kościół został konsekrowany. Pod świątynią znajdują się salki katechetyczne. Znajdująca się nieopodal kościoła kaplica pw. Narodzenia Najświętszej Marii Panny, zbudowana w kształcie rotundy, pochodzi z 1786 r. Wzniesiona przez Wybickiego pełniła dawniej rolę dworskiej kaplicy. Obecnie jest już nieczynna.

*(str.310)**Manieczki, gm. Brodnica**Kościół pw. Narodzin**Najświętszej Marii Panny***(17) Mchy, gm. Książ Wlkp.****Kościół pw. św. Marcina Biskupa**

Parafia po raz pierwszy wzmiankowana była w 1403 r. Kościół zbudowali zapewne Doliwowie. Kolejny, w latach 1575–1616, wzniesiony został przez Stanisława Sepińskiego. Poświęcenia dokonał biskup poznański Wojciech Tholibowski 9 listopada 1657 r. Kościół prezentuje styl późnorenansowy. Jest murowany i od 1900 r. w całości otynkowany. Zbudowany został jako obiekt jednonawowy, z prezbiterium wielobocznie zamkniętym, tej samej szerokości co nawa. Od strony zachodniej wznosi się kwadratowa wieża o sześciu kondygnacjach przykryta barokowym hełmem, z kruchtą w przyziemiu. Wewnątrz wieży znajduje się renesansowy dzwon z datą: „1624” i herbem Nowina. Od południa znajduje się kruchta z I poł. XIX w., a z przeciwnej strony – zakrystia. Dach kościoła jest dwuspadowy, pokryty dachówką. Wnętrze pokryte jest sklepieniem kolebkowym, ze stiukowymi ozdobami. W łuku tęczowym znajduje się kartusz z literami: „HP AD 1616”. Chór z I poł. XIX w. wsparty jest czterema kolumnami. We wschodnich wnękach okiennych znajduje się rzeźba Matki Boskiej z XVII w. oraz kartusz z datą: „1643”. W późnoklasykcyjnym ołtarzu głównym, pochodzącym z I poł. XIX w., znajduje się rokokowy krucyfiks. W ołtarzach bocznych umieszczono rokokowe rzeźby świętych z obrazami: św. Anny Samotrzec

*(str.311)**Mchy, gm. Książ Wlkp.**Kościół pw. św. Marcina**Biskupa*

z poł. XVII w., Matki Boskiej z Dzieciątkiem Jezus oraz św. Józefa i Trzech Króli. W prezbiterium dwa witraże przedstawiają Matkę Bożą z Dzieciątkiem i św. Marcina. Na uwagę zasługuje również barokowa ambona z chrzcielnicą z XVII w. Bogaty wystrój wnętrza dopełnia nagrobek przyścienny Stanisława i Katarzyny Sepińskich, wykonany z piaskowca, a wystawiony przez ich syna około 1600 r. W kruchcie pod wieżą znajdują się tablice inskrypcyjne Ludwika i Heleny Kraśnickich. Na ścianie, obok chrzcielnicy umocowana została tablica wystawiona przez parafian w 25-lecie sakry biskupiej abpa Antoniego Baraniaka, a upamiętniająca jego chrzest, który miał miejsce 10 stycznia 1904 r. Na bramie znajduje się płyta epitafijna Sebastiana Bieńkowskiego, zmarłego w 1837 r.

*(str.310)**Mechlin, gm. Śrem**Kaplica pw. Chrystusa**Odkupiciela***(18) Mechlin, gm. Śrem****Kaplica pw. Chrystusa Odkupiciela**

Budowa kaplicy pw. Chrystusa Odkupiciela w Mechlinie rozpoczęła się z początkiem 1983 r. Działkę pod jej budowę przekazała Rolnicza Spółdzielnia Produkcyjna z Mechlina z ówczesnym prezesem Panem Duszyńskim na czele. Dzięki ogromnej pracy mieszkańców, jeszcze w listopadzie tego samego roku odbyła się pierwsza msza św. Budowa możliwa była dzięki składkom zbieranym wśród społeczności lokalnej. Uroczystego poświęcenia kaplicy w dniu 10 lipca 1984 r. dokonał ks. biskup Jerzy Stroba. Kaplica wybudowana została jako salki katechetyczne, z częściowym jej przeznaczeniem do nauczania religii. Po przeniesieniu tego przedmiotu do szkół pełniła w całości funkcję kaplicy. Wyposażenie kaplicy pochodzi z czasów współczesnych. Ławki oraz okna wykonał p. Franciszek Przybylski z Mechlina. Stacje drogi krzyżowej wyrzeźbił w drewnie p. Berdyszak, a pierwszą z nich ufundował. Stół soborowy, wykonany na 25-lecie kapłaństwa ks. Kazimierza Łaszewskiego został, po jego śmierci, ofiarowany przez ks. dziekana Jana Kajetańczyka ze Śremu. Ks. Jan ufundował obraz Matki Boskiej znajdującej się w kaplicy. Ta niewielka świątynia przynależy do śremskiej fary. Odbywają się w niej nabożeństwa oraz niedzielne msze święte, ale zdarzały się także śluby czy msze św. w szczególnych intencjach.

(19) Międzychód, gm. Dolsk**Kaplica pw. Najświętszej Marii Panny Niepokalanie Poczętej**

Nowa kaplica we wsi powstawała do 1982 r., natomiast już w 1939 r. była wymieniana w dokumentach wizytacyjnych, wówczas jako półpubliczna i nieużytkowana. W późniejszych latach powojennych, kiedy właścicielem kaplicy był PGR, odbywały się w niej nabożeństwa majowe i różańcowe. Z czasem wprowadzono również mszę niedzielną raz w miesiącu, a od Wielkanocy 1973 r. – każdej niedzieli. W 1979 r. mieszkańcy złożyli prośbę o zgodę na rozbudowę kaplicy. Jako odpowiedzialny za prace przy tym zadaniu został wytypowany ks. Jan Murkowski. Po wielu staraniach i uczynionej darowiźnie prywatnej ziemi, na której stała stara kaplica, uzyskano zgodę na jej rozbudowę. Projekt kaplicy wykonał inż. Aleksander Holas, a kierownikiem budowy został Henryk Marciniak. Pierwsza pasterka odbyła się w kaplicy w grudniu 1981 r., a rok później została ona poświęcona przez biskupa ks. Zdzisława Fortuniaka. Ołtarz główny, zamontowany w 1989 r. został wykonany przez Romana Kosmałę z Poznania. Mieści się w nim figura Matki Boskiej Niepokalanie Poczętej, krzyż oraz pasyjka i dwie wyrzeźbione lilie. Krzyż nad tabernakulum jest dziełem autorstwa Romualda Ochockiego z Dolska. W międzyczasie wykonane zostały ławy z drzewa modrzewiowego, zakupione organy, sprzęt nagłaśniający i inne elementy wyposażenia. Nad wejściem głównym umieszczono również witraż z wizerunkiem Matki Boskiej Niepokalanie Poczętej. Zostało też odnowione wnętrze tej niewielkiej świątyni. Podczas misji świętych, w 1989 r., po uroczystej procesji został przy kaplicy ustawiony krzyż misyjny. Obecnie msze święte odbywają się tutaj w każdą niedzielę i święta oraz w wybrane dni w tygodniu, a odprawiane są przez księdza z parafii w Mórce.

(20) Mórka, gm. Śrem**Kościół pw. Najświętszej Marii Panny Wniebowziętej**

Pierwszy kościół w Mórce powstał jeszcze w XIII w., natomiast pierwsza pewna wzmianka o nim pochodzi z 1371 r. z dokumentu lubińskiego. W tym czasie pleban móreckiej świątyni, Mikołaj, pełnił również funkcję dziekana śremskiego. Ówczesna świątynia była zapewne drewniana, o konstrukcji zrębowej. Akta biskupie z 1457 r. wspominają już o kościele pw. Wszystkich Świętych. Nie wiadomo, kiedy świątynia została poświęcona, gdyż o tym fakcie wspomina dopiero w 1610 r. wizytacja Ka-

*(str.311)**Międzychód, gm. Dolsk**Kaplica pw. Najświętszej**Marii Panny Niepokalanie**Poczętej**(str.314)**Mórka, gm. Śrem**Kościół pw. Najświętszej**Marii Panny Wniebowziętej*

spra Happa. Kościół ten był w późniejszym czasie wielokrotnie odbudowywany i remontowany. Miało to miejsce w 1680 r. za sprawą Katarzyny Cieleckiej, dziedziczki Mórki, czy też w 1725 r. za sprawą Andrzeja Czackiego, ówczesnego właściciela wsi. Mniej więcej w tym okresie mogło ulec zmianie wezwanie kościoła, które zastąpiono wezwaniem Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny. Kościół jest jednym z najstarszych drewnianych świątyń w Wielkopolsce i niemal zachował swój kształt z końca XVI w. Jest orientowany, konstrukcji szkieletowej, oszalowany na zewnątrz deskami. Składa się z niższego i wyższego prezbiterium zamkniętego wielobocznie, niższej oraz wyższej nawy oraz wieży. Trzykondygnacyjna wieża, nadbudowana w II poł. XIX w., zakończona jest blaszanym hełmem z krzyżem. Do prezbiterium od strony północnej przylega murowana zakrystia, a od strony południowej – kruchta. Wyposażenie kościoła jest głównie barokowe. W ołtarzu głównym umieszczony został obraz Matki Boskiej z Dzieciątkiem, przysłonięty sukienką z 1720–1730 r. Na obraz zwykle opuszczona jest zasława z wizerunkiem Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny. W lewym ołtarzu bocznym znajduje się obraz Wszystkich Świętych, a w prawym obraz św. Anny nauczającej Marię. Na uwagę zasługuje chrzcielnica z karmiącym pisklętą pelikanem na pokrywie. Do kościoła prowadzi neogotycka brama z XIX w., pełniąca jednocześnie funkcję dzwonnicy, z dwoma dzwonami z 1612 r. Świątynia obchodzi swoje święto 15 sierpnia.

(21) Kościół w Niesłabinie**(niezachowany)**

Według relacji mieszkańców, około 150 lat temu, znajdował się we wiosce kościół pw. św. Benona. Według innych źródeł była to kaplica. Wewnątrz świątyni znajdowała się rzeźba z wizerunkiem patrona tego kościoła. Pan Bolesław Kozielczyk przytoczył następującą historię: „Nie wiadomo dokładnie, w którym to było roku, gdy wielka klęska dotknęła mieszkańców wioski. Bydło chorowało ciężko i krowy padały tak, że prawie próżne zostały obory. Wtenczas to ludzie strapieni, chcąc Boga ubłagać za przyczyną św. Benona, spędzili pozostałe przy życiu chore bydło wokół tej kaplicy. Ksiądz odprowadził błagalną mszę św. z błogosławieństwem. I Bóg ulitował się nad wioską. Ustała klęska. Chore bydło wyzdrowiało. Wdzięczni mieszkańcy wioski zakupili obraz św. Benona, który ofiarowano do kościoła pofranciszkańskiego w Śremie”. Z czasem świątynia zaczynała

(15)

(16a)

(18)

(16)

(15)
Luciny, gm. Śrem
Kaplica w Lucinach

(16a)
Manieczki, gm. Brodnica
Kaplica pw. Narodzenia
Najświętszej Marii Panny

(18)
Mechlin, gm. Śrem
Kaplica pw. Chrystusa
Odkupiciela

(16)
Manieczki, gm. Brodnica
Kościół pw. Narodzin
Najświętszej Marii Panny

(17)

(17)
Mchy, gm. Książ Wlkp.
Kościół pw. św. Marcina
Biskupa

(19)
Międzychód, gm. Dolsk
Kaplica pw. Najświętszej
Marii Panny Niepokalanie
Poczętej

(19)

niszcząc. W końcu była w tak złym stanie, że postanowiono ją rozebrać. Według mieszkańców czyn ten nie spodobał się Bogu, za co ukarał całą wioskę pożarem, który strawił większość zabudowań. W miejscu, gdzie stał kościół, mieszkańcy postawili kapliczkę św. Benona (opis na stronie 192). Jednakże i ona nie zachowała się do naszych czasów.

(22) Nochowo, gm. Śrem

Kaplica

Historia kaplicy w Nochowie sięga 1983 r. Wówczas we wsi został postawiony barak, do którego dzieci szkolne uczęszczały na religię. Pierwsza konstrukcja drewniana ustawiona była w sierpniu 1986 r. Deski zostały zakupione przez Koło Gospodyń Wiejskich oraz przez ofiarodawców – w ramach dobrowolnych składek. Podczas remontu dolnego kościoła na Jezioranach w Śremie przewieziono ławki z tegoż kościoła do kaplicy w Nochowie. Obraz Matki Boskiej Częstochowskiej, znajdujący się w jej wnętrzu, został zakupiony również przez Koło Gospodyń Wiejskich. Budowa nowej muruwanej kaplicy rozpoczęła się 2 kwietnia 2011 r. kopaniem fundamentów, które wytyczał p. Tomczak, geodeta. W pracach tych licznie pomagali mieszkańcy Nochowa. Oni też częściowo wnieśli dobrowolne składki na budowę tej niewielkiej świątyni. Dodatkowa zbiórka odbywała się w sklepie. Mieszkańcy położyli też płytki wewnętrzne i zewnętrzne, układali więźbę dachową, malowali i wykonywali inne prace. Instalację elektryczną wykonali panowie Żurek. Nieoceniona okazała się pomoc mosińskiej firmy p. Kornosza, która udostępniła maszyny pomocne przy budowie. Kostka brukowa została położona przez firmę KomplexBruk. Krzyż znajdujący się na dachu, wykonany przez p. Tomaszewskiego z Nochowa, został zamontowany osobiście przez ks. proboszcza Ryszarda Adamczaka i Stanisława Żakowskiego. Kaplica ma służyć społeczności lokalnej. W każdy pierwszy piątek i pierwszą sobotę miesiąca odbywają się w niej msze św. W październiku nabożeństwa różańcowe, a w razie potrzeby – różaniec pogrzebowy.

(23) Kościół w Nochowie

(niezachowany)

Ostatnie wzmianki o kościele pochodzą z XVII w. Wspomina się, że we wsi stał niegdyś drewniany kościół pw. Świętego Mikołaja, który uległ zniszczeniu. Pozostał po nim pusty plac, na którym postawiony został krzyż upamiętniający dawną świątynię.

(str.315)
Nochowo, gm. Śrem
Kaplica

(str.315)
Pyszczę, gm. Śrem
Kościół pw. św. Jadwigi
Królowej

(24) Kościół w Ostrowiecznie

(niezachowany)

Kościół w Ostrowiecznie pw. św. Stanisława powstał prawdopodobnie w XIII w., a w roku 1324 – jako filialny – został wcielony przez biskupa Jana Doliwę do kościoła w Dolsku. Przetrwał z pewnością do r. 1664. Świątynia spłonęła wkrótce przez nieostrożność jednego z pracowników o nazwisku Płato, który złożył w kościele niegaszone wapno.

(25) Pyszczę, gm. Śrem

Kościół pw. św. Jadwigi Królowej

Kościół pw. św. Jadwigi Królowej w Pyszczę jest kościołem filialnym należącym do parafii pw. Ducha Świętego w Śremie. Inicjatorem powstania świątyni był niezjący już ks. proboszcz Marian Roszyk z tejże parafii. Teren pod budowę został zakupiony od gminy Śrem. Została powołana komisja ds. budowy kościoła, z ówczesnym sołtysem wsi – Kazimierzem Genderką, jako przewodniczącym. W 1996 r. odbyło się uroczyste wkopanie kamienia węgielnego pod budowę świątyni. Pracami budowlanymi zajęła się firma BRAT ze Śremu, przy dużym wsparciu lokalnej społeczności wiejskiej. W 1998 r., w jeszcze niewykończonym kościele, odbyła się pierwsza msza św. – pasterka z udziałem biskupa Zdzisława Fortuniaka. Dopiero w 2000 r. uroczystego poświęcenia świątyni dokonał ówczesny arcybiskup poznański Juliusz Paetz. W latach 2009–2011 nastąpił kapitalny remont kościoła obejmujący przebudowę prezbiterium, instalację marmurowego ołtarza i ambony, zakup sprzętu liturgicznego, nowe instalacje elektryczne i nagłośnienie, położenie nowej posadzki granitowej, ocieplenie i otynkowanie ścian zewnętrznych oraz remont dachu. Najpełniejszym wprowadzeniem kościoła do sprawowania liturgii świętej jest obrzęd konsekracji, która odbyła się 11 października 2010 r. Dokonał jej arcybiskup metropolita poznański ks. Stanisław Gądecki z udziałem duchowieństwa dekanatu śremskiego; tej okazji została poświęcona pamiątkowa tablica znajdująca się przy wejściu do kościoła.

(str.315)
Szoldry, gm. Brodnica
Kaplica pw. Bł. Teresy
z Kalkuty

(26) Szoldry, gm. Brodnica

Kaplica pw. Bł. Teresy z Kalkuty

Kaplica w Szoldrach powstawała od roku 2004 r., kiedy to miejscowy proboszcz ks. Jerzy Przybylski z parafii pw. św. Katarzyny Aleksandryjskiej z Brodnicy przystą-

(20)

(20)
Mórka, gm. Śrem
Kościół pw. Najświętszej
Marii Panny Wniebowziętej

(25)
Pyszcza, gm. Śrem
Kościół pw. św. Jadwigi
Królowej

(22)
Nochowo, gm. Śrem
Kaplica

(27)
Śrem, gm. Śrem
Kościół pw. Najświętszej
Marii Panny Wniebowziętej

(26)
Szoldry, gm. Brodnica
Kaplica pw. Bł. Teresy
z Kalkuty

(25)

(27)

(22)

(26)

pił do gromadzenia dokumentów, niezbędnych do budowy kaplicy. 30 kwietnia tego roku brodnicka parafia stała się właścicielem (tereny pozyskane od gminy), na której powstała kaplica. Budowa trwała 5 miesięcy – do listopada 2004 r. Wówczas ks. proboszcz odprawił pierwszą mszę św., a metropolita poznański, ks. arcybiskup dr Stanisław Gądecki uroczystie poświęcił kaplicę. Autorem projektu świątyni był Lechosław Kuczyński – architekt ze Śremu. W tej prostej współczesnej konstrukcji uwagę przykuwa drewniane sklepienie wewnątrz. Znajdują się tu również relikwie bł. Matki Teresy, staraniem ks. proboszcza sprowadzone z Nuncjatury Apostolskiej w Indiach.

(27) Śrem, gm. Śrem

Kościół pw. Najświętszej Marii Panny Wniebowziętej

Świątynia ta nazywana jest farą, a nazwę taką przypisuje się obecnie najstarszemu kościołowi w mieście lub głównemu kościołowi dekanatu. Czas powstania kościoła nie jest dokładnie znany. Prawdopodobnie miało to miejsce zaraz po lokacji prawobrzeżnej części miasta w 1393 r. Pierwsza wzmianka pochodzi natomiast z 1421 r. – wówczas to mieszczanie ufundowali jeden z ołtarzy. Budowę zakończono z końcem XV w. lub z początkiem XVI w. i w takiej postaci świątynia przetrwała do dzisiejszych czasów. W XVI w. dobudowano wieżę zakończoną dwupoziomą ośmioboczną latarnią i wczesnobarokową iglicą. Wieża ma wysokość 62 m. Zawieszane są na niej trzy dzwony: św. Michała, św. Dominika i św. Kazimierza. Pod wieżą znajduje się kruchta z poł. XIX w. Kościół jest budowlą późnogotycką, orientowaną, zbudowaną z cegieł w układzie polskim. Posiada jedną nawę oraz takiej samej szerokości prostokątne trójprzęsłowe prezbiterium. Na zewnątrz opięty jest wieloskokowymi szkarpami pełniącymi rolę wzmacniających przypór. Wewnątrz warto spojrzeć na cenne sklepienia gwiazdźiste w nawie i prezbiterium oraz sklepienia krzyżowe w kruchcie i zakrystii. Na belce tęczowej znajduje się krucyfiks z XVII w. Budowla pokryta jest dachem dwuspadowym o jednej kalenicy, z późnogotycką wieżbą nad prezbiterium i barokową nad nawą. Późnobarokowy ołtarz główny, pochodzący z 1892 r., zastąpił poprzedni, drewniany, z XVIII w. Najważniejsze miejsce w nim zajmuje obraz będący kopią obrazu Tycjana Wniebowzięcie Najświętszej Marii Panny, a po jego bokach umieszczone zostały dwie rzeźby: św. Jana Kantego i św. Karola Boromeusza. W górnej części znajduje się witraż Serca Pana Jezusa wraz z aniołkami. Cały ołtarz

(str.315)

Śrem, gm. Śrem

Kościół pw. Najświętszej

Marii Panny Wniebowziętej

jest bogato ozdobiony złożonym ornamentem. Obecny marmurowy ołtarz powstał podczas przebudowy prezbiterium, w 1998 r. Wówczas też wewnątrz wzbogaciło się o marmurową ambonę i nowe sedille. W 1950 r. murowane ołtarze boczne zamienione na modrzewiowe, wykonane w stylu barokowym, a zaprojektowane przez inż. Morawskiego z Poznania. W prawym ołtarzu bocznym mieści się późnorenesansowy obraz Adoracja Matki Boskiej przez św. Wojciecha i Stanisława z 1620 r. Natomiast w lewym znajduje się obraz Trójcy Świętej, pochodzący z I poł. XVII w. Poniżej belki tęczowej usytuowana jest drewniana ambona z rzeźbami czterech ewangelistów. Na ścianie północnej można z kolei podziwiać rzeźby wykonane w 1950 r. przez Józefa Berdyszaka, a przedstawiające świętych: Wojciecha i Stanisława, Kazimierza Królewicza, Izydora i Zygmunta. Warte uwagi są balaski oddzielające prezbiterium od pozostałej części kościoła. Wykonane zostały w drewnie, bogato ozdobione motywami roślinnymi. Na jednym z medalionów widoczny jest pelikan karmiący krwią pisklęta, a symbolizujący Chrystusa karmiącego własnym ciałem. Naprzeciw zakrystii stoi drewniana chrzcielnica, również autorstwa Józefa Berdyszaka, na której przedstawione zostały sceny Chrztu Pańskiego. W tylnej części świątyni znajduje się chór muzyczny wsparty na kolumnach i filarach, z organami o neoromantycznym brzmieniu i prospektem organowym z 1929 r., który w 2012 r. został odrestaurowany. Pod nim ustawione zostały dwa rokokowe konfesjonały z końca XVIII. Obok jednego z konfesjonałów, na ścianie, znajduje się manierystyczna płaskorzeźba – płyta nagrobna poświęcona zmarłemu w 1597 r. Jerzemu Mączyńskiemu, podstaroście śremskiemu. Do kościoła przylegają dwie kaplice. Jedna z nich – kaplica św. Józefa – wzniesiona została w 1627 r. i posiada kryptę rodziny Chłapowskich i Raczyńskich. Na uwagę zasługują w niej freski wykonane metodą sgraffito przez Jana Berdyszaka z 1959 r. oraz ołtarz z obrazem św. Teresy od Dzieciątka Jezus. Druga kaplica, z 1504 r., pełni rolę zakrystii. Kościół był kilkakrotnie restaurowany. W r. 1972 ks. proboszcz Kazimierz Łaszewski ufundował ołtarz soborowy przystosowany do wymogów liturgii posoborowej. Wnętrze odnawiane było także w latach 1982–1983, za sprawowania funkcji proboszcza przez ks. kanonika Jana Kajetańczyka. W latach 2009–2011 dzięki staraniom ks. prałata Mariana Bruckiego dokonano gruntownej renowacji wnętrza całego kościoła przywracając ołtarzowi głównemu pierwotny barokowy wystrój. W tym czasie odrestaurowano dwa ołtarze boczne, drogi Krzyżowe, figury świętych, witraże

i wymalowano wnętrze. W 2009 r., podczas prac konserwatorsko-restauratorskich odkryto polichromię na sklepieniu gwiazdzystym i ścianie tarczowej, pochodzącą z 1517 r. Wskazuje na to data malowana cyframi o gotyckim wykroju. Obok daty i bogatej roślinności widnieją na niej inicjały „IG”. Prawdopodobnie są to jedne z najstarszych i najlepiej zachowanych gotyckich malowideł w Wielkopolsce. W lewej części ściany tarczowej zachował się również fragment renesansowej polichromii z XVII w. Malowidła te, ze względu na wartości historyczne, artystyczne i kulturowe, zostały wpisane do rejestru zabytków. W 2012 r. rozpoczęto renowację zewnętrznych murów świątyni.

(28) Śrem, gm. Śrem

Kościół pofranciszkański pw. Narodzenia Najświętszej Marii Panny

Kościół wchodzi w skład zespołu poklasztorne franciszkanów, którego powstanie datuje się na XVII/XVIII w. Jest to świątynia trójnawowa, halowa. Zbudowany został na rzucie kwadratu, z węższym trzyprzęsłowym prezbiterium. Od strony zachodniej do prezbiterium przylega zakrystia, do której prowadzą drewniane rokokowe drzwi. W nawach bocznych zastosowano sklepienie kolebkowe, natomiast w głównej – sklepienie żaglaste. Prezbiterium przykrywa sklepienie kolebkowe z lunetami, ze zdobieniami stiukowymi. Od zewnątrz prezbiterium opięte jest dwuskokowymi szkarpami. Dwuspadowe dachy pokryte zostały dachówką. W ołtarzu głównym z XVIII w. znajduje się obraz Adoracji Matki Boskiej przez dwóch franciszkanów oraz rzeźby świętych. Na uwagę zasługuje ambona z 1817 r. w kształcie łodzi św. Piotra z zarzuconą siecią, dwa konfesjonały rokokowe z II poł. XVIII w. oraz stalle w prezbiterium. W kościele znajdują się cztery lichtarze cynowe oraz krzyż ołtarzowy z XVIII w. W kruchtawce znajduje się marmurowa tablica poświęcona ojcu Hieronimowi Gruszeckiemu. Świątynia otoczona jest murem z dwiema barokowymi bramami. Na murze znajdują się barokowe figury: św. Franciszka i św. Antoniego oraz data: „1779”. W latach 2002–2008 dzięki staraniom ks. proboszcza Mariana Bruckiego przeprowadzony został gruntowny remont kościoła. Pracami konserwacyjnymi poddano całe wnętrze, wykonano również prace remontowe elewacji świątyni. Dzięki tym pracom przywrócony został dawny blask świątyni. 19 grudnia 2006 r. ks. arcybiskup Stanisław Gądecki dokonał poświęcenia odre-

(str.321)
Śrem, gm. Śrem
Kościół pofranciszkański
pw. Narodzenia Najświętszej
Marii Panny

staurowanej wewnątrz świątyni. Z satysfakcją możemy powiedzieć za śremską poetką, że kościół pofranciszkański, to Śremu ozdoba niczym odnowiona perła baroku i rokoka, urzekająca swym bogactwem, pięknem i blaskiem.

(29) Śrem, gm. Śrem

Kościół pw. Ducha Świętego

Kościół powstał na początku XV w., natomiast pierwsza wzmianka o nim datowana jest na 1421 r. Nazywanie go kaplicą sugeruje, że był niewielki i zapewne drewniany. Fundatorami nowej świątyni, która powstała na przełomie XVI i XVII w., byli bracia Jan i Andrzej Barscy. Wraz z jej budową powstał też przytułek dla ubogich, chorych i kalek. W 1837 r. kościół oddany został gminie ewangelickiej, w której pozostał aż do 1945 r. Świątynia ponownie trafiła w ręce katolików po II wojnie światowej. W 1968 r., w wyniku starań ks. arcybiskupa Antoniego Baraniaka, kościół ustanowiono parafialnym dla mieszkańców lewobrzeżnej części Śremu i okolicznych wiosek. Kościół jest budowlą murowaną, zbudowaną z cegły w układzie polskim, jednonawową, z prostokątnym niewydzielonym prezbiterium i zakrystią równą jego szerokości. Dach jest dwuspadowy, jednokalenicowy. Fasada została ozdobiona przez dwie skośne czworoboczne wieżyczki i ostrołukowy szczyt z 1840 r. Wyposażenie kościoła jest skromne, ale charakterystyczne dla zborów ewangelickich i pochodzi z czasów przebudowy kościoła w 1840 r. W ołtarzu głównym na uwagę zasługuje duży manierystyczny krucyfik z I poł. XVII w.

(str.320)
Śrem, gm. Śrem
Kościół pw. Ducha Świętego

(30) Śrem, gm. Śrem

Kościół pw. Najświętszego Serca Jezusa

W listopadzie 1976 r. został utworzony na Jezioranach ośrodek duszpasterski, a w lutym 1977 r. utworzono parafię Najświętszego Serca Jezusa. W tym też czasie rozpoczęła się budowa świątyni według projektu Aleksandra Holasa, nierozzerwalnie związana z działalnością i rozwojem Odlewni Żeliwa w Śremie, a tym samym – z rosnącym napływem nowych mieszkańców miasta. Poświęcenia świątyni dokonał 12 czerwca 1979 r. ks. arcybiskup Jerzy Stroba, który 20 kwietnia 1993 r. również konsekrował kościół. Pierwsza msza św. została odprawiona 24 grudnia 1982 r. Funkcję pierwszego proboszcza, a zarazem budowniczego kościoła objął ks. proboszcz

(str.320)
Śrem, gm. Śrem
Kościół pw. Najświętszego
Serca Jezusa

320

(33)

(29)

(31)

(30)

(33)
Śrem, gm. Śrem
Kaplica Matki Boskiej
Wniebowziętej

(29)
Śrem, gm. Śrem
Kościół pw. Ducha Świętego

(31)
Śrem, gm. Śrem
Kościół pw. Bł. Michała
Kozala

(30)
Śrem, gm. Śrem
Kościół pw. Najświętszego
Serca Jezusa

(28)
Śrem, gm. Śrem
Kościół pofranciszkański
pw. Narodzenia Najświętszej
Marii Panny

321

(28)

Bogdan Eleganńczyk. Przy budowie świątyni nieocenioną rolę odegrali mieszkańcy, w przeważającej liczbie pracownicy Odlewni Żeliwa. Kościół jest dwupoziomową budowlą halową na rzucie kwadratu. W poziomie dolnym znajduje się kościół dolny, zakrystia oraz Parafialne Centrum Duszpasterskie. W dolnym kościele znajduje się Kaplica Wieczystej Adoracji. Kiedy 1 lutego 1999 r. zmarł ks. kanonik Bogdan Eleganńczyk, urząd proboszcza objął ks. Ryszard Adamczak. Utworzył on w niedawnych salkach Centrum Parafialne im. bł. Edmunda Bojanowskiego. W tym samym roku odbyła się uroczysta Intronizacja Obrazu Matki Boskiej Nieustającej Pomocy i poświęcenie miejsca Wieczystej Adoracji. W kolejnych latach wykonane zostały do części okien witraże autorstwa Grażyny Strykowskiej z Poznania, a przedstawiające sceny Ostatniej Wieczerzy i Męki Pańskiej. Na kościelnej wieży pojawiły się również dzwony: św. Faustyny – wrzesień 2002 r., Jana Pawła II – listopad 2005 r., św. Rity – sierpień 2008 r. W 2007 roku rozpoczął się remont we wnętrzu kościoła. W międzyczasie wybudowana została kawiarenka Emaus oraz aula Jana Pawła II. Niedaleko Śremu, w Melpinie, powstał też ośrodek wakacyjno-rekolekcyjny „Serdeczna Osada”, należący do parafii.

(31) Śrem, gm. Śrem

Kościół pw. Bł. Michała Kozala

Parafia położona jest na osiedlu Helenki, przy ul. Malczewskiego (nr 2) prowadzącej na cmentarz komunalny. Historia kościoła związana jest z 1995 r., w którym to parafia farna otrzymała teren ten w ramach rekompensaty za dobra zajęte w okresie powojennym. Inicjatorem budowy świątyni był ks. kanonik Bogdan Eleganńczyk. On, wraz z ks. Pawłem Książkiewiczem, pierwszym proboszczem, rozpoczęli prace adaptacyjne istniejących wówczas budynków. Dekretem z dnia 23 czerwca 1995 r. ksiądz arcybiskup Jerzy Stroba ustanowił z dniem 1 lipca 1995 r. Ośrodek Duszpasterski pw. Błogosławionego Michała Kozala. 3 lata później, 16 czerwca 1998 r., ks. arcybiskup Juliusz Paetz ustanowił tu parafię pw. Błogosławionego Michała Kozala Biskupa i Męczennika. Sprawujący funkcję proboszcza (od sierpnia 1999 r.) ks. Andrzej Zieliński rozpoczął w 2004 r. budowę nowego kościoła. Pierwsza msza św. pasterka, odbyła się w grudniu 2006 r., pełne użytkowanie świątyni nastąpiło natomiast w Wielkanoc 2009 r. W tym czasie też rozebrano starą kaplicę, która służyła przez 14

(str.320)

Śrem, gm. Śrem
Kościół pw. Bł. Michała
Kozala

(str.326)

Śrem, gm. Śrem
Kościół pw. św. Jana z Dukli

(32) Śrem, gm. Śrem

Kościół pw. św. Jana z Dukli

Kościół znajduje się w budynku dawnej ujeżdżalni koni, pochodzącym z 1902–1903 r. W okresie powojennym mieściła się tutaj sala widowiskowo-kinowa. 25 kwietnia 1995 r. poświęcona została izba modlitwy. Pod koniec 1997 r. biskup polowy Wojska Polskiego gen. dyw. Sławoj Leszek Głódź ustanowił w Śremie parafię garnizonową pw. św. Jana z Dukli, z proboszczem ks. Krzysztofem Górskim na czele. Oficjalnie nowa parafia rozpoczęła funkcjonowanie mszą świętą odprawioną w dniu 8 grudnia 1997 r. w kościele Najświętszego Serca Pana Jezusa, której przewodniczył Dziekan Wojsk Lotniczych i Obrony Powietrznej ks. Prałat płk pil. Zdzisław Krajca. Z nowym rokiem rozpoczęły się prace adaptacyjne, które z powodzeniem ukończono przed dniem konsekracji kościoła. Poświęcenia świątyni dokonał w dniu 20 września 1998 r. Biskup Polowy Wojska Polskiego gen. dyw. Sławoj Leszek Głódź. Budynek jest zbudowany na rzucie prostokąta, z dwuspadowym dachem i pięcioma szczytami nakrytymi osobnymi daszkami. Na jednym z pięciu szczytów umocowano kuty ażurowy krzyż. Prezbiterium dawniej pełniło funkcję sceny i zostało całkowicie przebudowane. W ołtarzu głównym znajduje się duży krzyż z orłem oplatającym nogi Chrystusa oraz patron świątyni św. Jan z Dukli. Prezbiterium zaprojektował ks. Zbigniew Starczewski, rzeźby natomiast wykonał Olgierd Sołtys z Tarnowa. W 2008 r. parafia świętowała 10-lecie istnienia.

(str.320)

Śrem, gm. Śrem
Kaplica Matki Boskiej
Wniebowziętej

(33) Śrem, gm. Śrem

Kaplica Matki Boskiej Wniebowziętej

Ten barokowy kościół wchodzi w skład zespołu poklasztornego Klarysek w Śremie i mieści się przy ul. Promenada. Dziś pełni funkcję kaplicy szpitalnej, dawniej był kościołem pw. św. Ignacego Loyoli. Powstanie kościoła datuje się na r. 1787. Budowla nawiązuje do baroku, ale fasada prezentuje cechy neogotyckie. Świątynia jest halowa, trójnawowa, z wielobocznie zamkniętym wyższym prezbiterium. Od za-

chodu przylega do nawy zakrystia, a od północy – kruchta. Fasadę budynku zdobi smukła wieżyczka zwieńczona spiczastym hełmem. Wyposażenie kościoła pochodzi z XVIII/XIX w. Nawę główną przykrywa sklepienie kolebkowo-krzyżowe ozdobione polichromią ze scenami z życia Marii. W prezbiterium sklepienie jest kolebkowe. Warta uwagi jest rzeźba Matki Boskiej umiejscowiona na bocznej ścianie, wykonana z białego marmuru przez artystę Tomasza Oskara Sosnowskiego.

(34) Kościół w Śremie

(niezachowany)

W części Śremu zwanej Żabikowo stał dawniej drewniany kościół pw. Świętego Krzyża.

(35) Kościół w Śremie

(niezachowany)

Na Starym Mieście znajdował się drewniany kościół pw. Świętego Mikołaja.

(36) Wieszczyżyn, gm. Dolsk

Kościół pw. św. Rocha

Pierwszy kościół w Wieszczyżynie, wówczas zapewne drewniany, powstał prawdopodobnie w XIV w.; podaje się, że patronowała mu św. Maria Magdalena. Wskazuje na to pierwsza wzmianka z 1404 r. o plebanie Szymonie z Wieszczyżyna. Kolejny kościół, również był pod tym samym wezwaniem, a następna świątynia wybudowana w XVII w., przyjęły imię św. Rocha jako strzegącego parafię i całą wieś przed zarazami. Patron ten obecny był i w kolejnym kościele. W 1763 r. powstała nowa świątynia z małą wieżą i czterema ołtarzami. Z czasem jej opłakany stan wymusił podjęcie decyzji w 1905 r. o budowie kolejnego kościoła. Pożar z 30 marca 1906 r. tylko przyspieszył realizację tego zadania. Projekt budowy w stylu renesansowym wykonał Heliodor Matejko – architekt z Poznania, natomiast pracami budowlanymi zajął się Franciszek Polaszek z Gostynia. Świątynia była gotowa jesienią 1908 r. 15 listopada tegoż samego roku została poświęcona przez benedyktyna z Lubinia, ks. dr Józefa Szulca – dziekana śremskiego. W kolejnych latach trwały prace wykończeniowe. Kościół konsekrowany był przez biskupa ks. dr. Edwarda Likowskiego 19 września 1909 r.

(str.326)

*Wieszczyżyn, gm. Dolsk
Kościół pw. św. Rocha*

Wewnątrz kościoła znajduje się dobrze zachowany obraz św. Rocha, pochodzący z poprzedniej świątyni, i okazały krucyfiks w ołtarzu głównym. Można spojrzeć też na witraże zamieszczone w oknach, które wykonane zostały w Żytnie. Dzwony zawieszane obecnie na kościelnej wieży pochodzą z XVII w. i zostały odlane przez Szymona Koyskiego. Większy podarował Albert z Pogorzeli, natomiast mniejszy pochodzi z fundacji Anny z Iwanowic Bułakowskiej, wdowy po Wojciechu Bułakowskim – bracie Alberta. Na zewnątrz na uwagę zasługuje również kilkanaście tablic epitafijnych z rodziny dawnych właścicieli, Krzyżtoporskich, oraz tablice upamiętniające dawnych proboszczów wieszczyżyńskich. Wspomnieć warto też kaplicę grobową Krzyżtoporskich, datowaną na początek XX wieku. Przy kościele znajdują się dwie kapliczki z 1849 r. z figurami św. Jana Nepomucena oraz Najświętszego Serca Pana Jezusa. Z parafii w Wieszczyżynie pochodzi biskup pomocniczy poznański Zdzisław Fortuniak.

(37) Włoskiejewki, gm. Książ Wlkp.

Kościół pw. Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Marii Panny

Kościół stoi na najwyższym wzniesieniu we wsi. Po raz pierwszy wzmiankowany był w dokumentach w 1417 r. i zapewne był wówczas kościołem drewnianym. Kolejny, murowany, wspomniany jest w 1610 r. i nosi tytuł Narodzenia Najświętszej Marii Panny. Być może kościół został ufundowany jako wotum dziękczynne Bitwy pod Grunwaldem. Wizytacja z 1683 r. mówi o kościele pw. św. Ducha i Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Marii Panny. Ta późnogotycka budowla przetrwała do dnia dzisiejszego. Z jej powstaniem związana jest miejscowa legenda. Na wzgórzu, gdzie stoi kościół, leżał kamień z odcisniętymi stopami Matki Boskiej. Pewnego razu ludzie zobaczyli nad nim światło i obraz Matki Boskiej. Po zawiadomieniu księdza w Książu, postanowiono podczas uroczystej procesji przenieść obraz do ksiąskiego kościoła. W krótki czas później obraz zniknął i ponownie łuna światła wraz z obrazem pojawiła się na wzniesieniu. I tak trzykrotnie Matka Boska była odprowadzana do Książa i uciekała do Włoskiejewek. W końcu wybudowano małą drewnianą kapliczkę, w której umieszczono obraz Matki Boskiej. Po wielu latach uciekł tutejszemu dziedzicowi arabski ogier. Po długim poszukiwaniu odnalazł się przy drewnianej kapliczce wraz z całym stadem tureckich koni. Dziedzic ów długo poszukiwał właściciela stada. Nie

(str.326)

*Włoskiejewki
gm. Książ Wlkp.
Kościół pw. Niepokalanego
Poczęcia Najświętszej Marii
Panny*

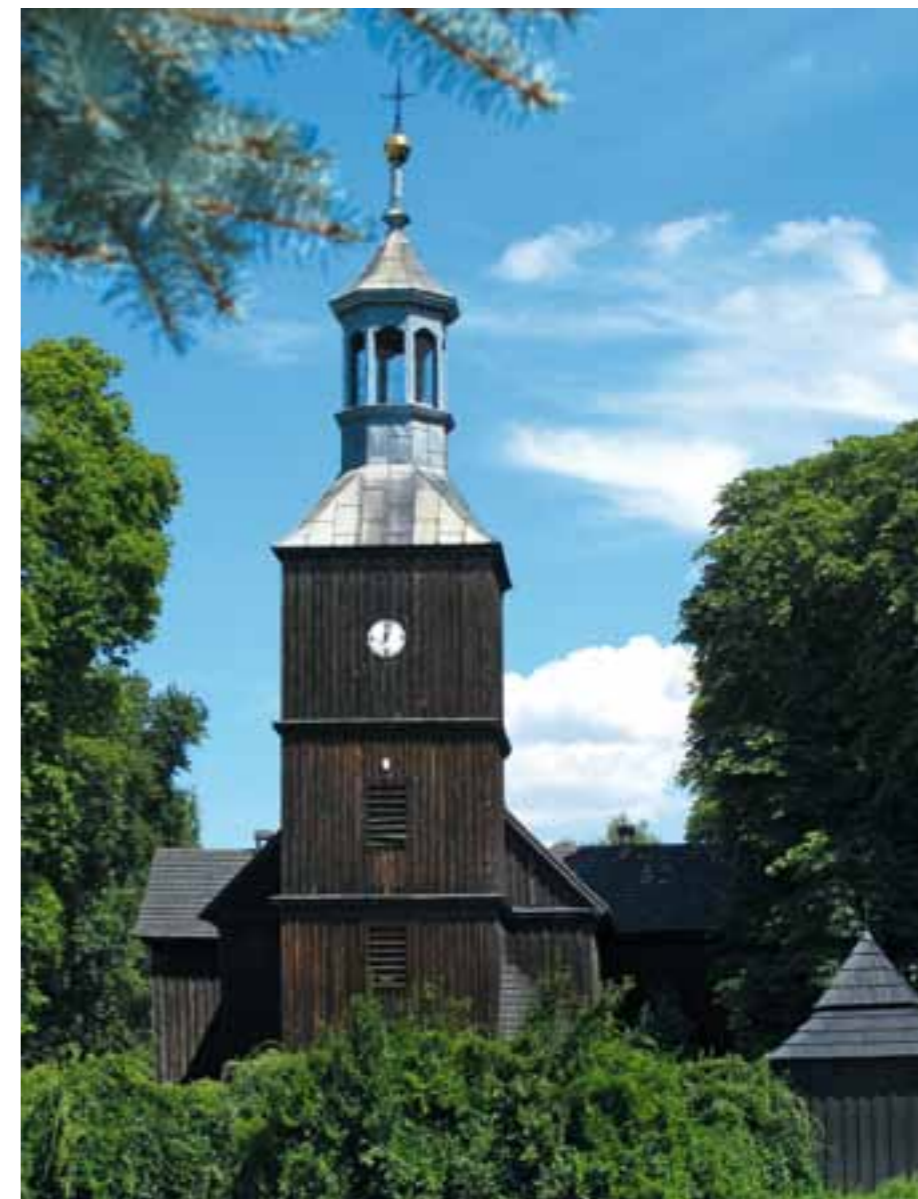

(32)
Śrem, gm. Śrem
Kościół pw. św. Jana z Dukli

(36)
Wieszczyczyn, gm. Dolsk
Kościół pw. św. Rocha

(37)
Włosiejewki
gm. Książ Wlkp.
Kościół pw. Niepokalanego
Poczęcia Najświętszej Marii
Panny

(38)
Żabno, gm. Brodnica
Kościół pw. św. Jakuba
Apostoła

(32)

(36)

(37)

(38)

znalazłszy go, uznał, że konie te są funduszem na budowę kościoła. Sprzedał stado i ufundował murowaną świątynię. Cudowny obraz Matki Boskiej umieszczono w ołtarzu głównym, a kamień ze śladami stóp Najświętszej Marii wmurowano w ścianę przy drzwiach wejściowych do kościoła. Ten późnogotycki kościół jest orientowany, zbudowany z cegły w układzie polskim. Jednonawowy, z bogato ukształtowanym szczytem zachodnim schodkowym, posiada trzy kondygnacje rozdzielone fryzami ozdobnymi o rozczłonkowanych wnękach. Od strony północnej znajduje się kruchta i nieco przebudowana zakrystia, a od południa – kaplica. Dwuspadowy dach świątyni pokryty jest dachówką. Wnętrze kościoła zdobi ołtarz główny z cudownym obrazem Matki Boskiej z Dzieciątkiem z I poł. XVII w. W kruchcie na uwagę zasługuje tablica żeliwna z 1883 r., wystawiona ku pamięci zwycięskiej bitwy pod Wiedniem, w jej 200. rocznicę. Kościół jest sanktuarium maryjnym gromadzącym rzeszę wiernych podczas odpustu, w pierwszą niedzielę po 16 lipca każdego roku. Z kościołem wiąże się jeszcze jedna legenda, dotycząca dzwonu kościelnego. Mieszkała we Włoskiejewkach 12-letnia Hanka. Była biedną sierotą wypasającą krowy i gęsi, za co dostawała marną strawę. Pewnego razu, siedząc nad jeziorem, usłyszała wydobywające się z wody dźwięki dzwonów. Przyszło jej na myśl, że w jeziorze istnieje zatopione bogate miasto z bezbożnymi mieszkańcami. Nagle przy niej pojawił się starzec z długą po pas białą brodą. zaproponował dziewczynce o czystym sercu wyzwolenie zatopionych dzwonów. Udała się ona nocą nad brzeg jeziora, gdzie wzburzone wody wynurzyły dzwon. Wyciągnęła rączki, a dzwon sam się wcisnął w nie, uniósł się w górę i ciągnął dziewczynkę za sobą, aż zawisł na dzwonnicy. Wielka radość zapanowała we wsi. Ludzie dziękowali Bogu za cud. Wkrótce dziewczynka zachorowała i nikt się o nią nie zatroszczył. Gospodarz, u którego mieszkała nie wziął udziału w pogrzebie, nie dał też na podzwonne. Jednak gdy mała trumienka była składana do grobu, dzwon kościelny sam się rozbijał i długo dzwonił, aż pękło mu z żalu serce i umilkł na zawsze.

(38) Żabno, gm. Brodnica**Kościół pw. św. Jakuba Apostoła**

Pierwsze wzmianki o kościele sięgają roku 1436, kiedy to Stanisław Rogaliński postawił świątynię w Żabnie. Tego samego roku biskup Stanisław Ciołek wysta-

wił akt erekcyjny. Kościół w 1685 r. istniał jako drewniany pw. Trzech Króli. Jeszcze wcześniej nosił tytuł Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny, a później – Gabriela Archanioła. Ten stojący obecnie został wzniesiony w latach 1789–1792 przez Jakuba Bilińskiego – właściciela Żabna. Świadczy o tym data widniejąca na belce nad chórem. Poświęcenia kościoła dokonał w 1792 r. oficjał Józef Rokossowski. Ten drewniany kościółek prezentuje rzadko już spotykaną konstrukcję sumikowo-łatkową, z oszalowanymi na zewnątrz deskami. Zbudowany został jako jednonawowy, na planie krzyża z transeptem. Krótkie prezbiterium zostało zamknięte wielobocznie. Od południa przylega kwadratowa wieża z kruchtą w przyziemiu i z zegarem, zwieńczona metalowym hełmem i latarnią z krzyżem. Od północy znajduje się zakrystia. Dwuspadowy jednokalenicowy dach pokryty jest gontem. W ołtarzu głównym znajduje się obraz św. Jakuba i św. Katarzyny z XVIII w. W kościele widoczne są dwa ołtarze boczne z obrazem Matki Boskiej z Dzieciątkiem i św. Józefa. Na ścianach umieszczone zostały rzeźby świętych przeniesione z kościoła w Brodnicy. Na uwagę zasługuje również polichromia przedstawiająca Wniebowstąpienie Najświętszej Marii Panny i aniołów z 1956 r. Wokół kościoła znajduje się cmentarz, a jego teren wraz z kościołem otoczony jest murem.

*(str.327)**Żabno, gm. Brodnica
Kościół pw. św. Jakuba
Apostoła*

Monika Bulińska

330 | Cmentarze w regionie śremskim

Nazwa cmentarz pochodzi od łacińskiego słowa coemetarium, z greckiego κοιμητήριον, które oznaczało miejsce spoczynku. Cmentarz to wydzielony w przestrzeni teren przeznaczony do grzebania zmarłych, zarówno w grobach pojedynczych jak i zbiorowych oraz miejsce przechowywania prochów po ich kremacji. W czasach starożytnych zmarłych grzebano poza granicami miasta, z czasem, wraz z rozwojem religii chrześcijańskiej, zmarłych chowano w podziemiach kościoła i na terenie przykościelnym – w miejscach poświęconych. Zwyczaj ten przetrwał do końca XVIII w. Ze względów higienicznych i estetycznych po XVIII w. zaczęto zakładać cmentarze poza granicami miasta.

Dla każdej kultury i religii cmentarz jest miejscem świętym, które niezależnie od tego kto na nim spoczywa wymaga szacunku, zadumy i modlitwy. Jest to miejsce szczególnej pamięci, chociaż niechętnie znajdujemy czas, aby znaleźć się w ich otoczeniu. Spacerujemy często pustymi alejkami kryjąc w pamięci wspomnienia związane z najbliższymi i ból po ich stracie. Często wyrażają ludzką tragedię stanowiąc „bolesną” przestrzeń, z czasem zapomnianą przez człowieka.

Celem Stowarzyszenia Unia Gospodarcza Regionu Śremskiego – Śremski Ośrodek Wspierania Małej Przedsiębiorczości oraz Towarzystwa Przyjaciół Ziemi Brodnickiej

*Błociszewo, gm. Śrem
Kaplica grobowa Kęszyckich*

„GNIAZDO” było dokonanie inwentaryzacji i ukazanie walorów zarówno architektonicznych jak i informacji historycznej, jaką niesie ze sobą każda przestrzeń cmentarna, niezależnie od wyznania. Na terenie regionu śremskiego mamy obecnie: 28 cmentarzy katolickich (w tym: parafialne, komunalne, przykościelne, rodzinne) i 16 cmentarzy ewangelickich. Te drugie, są to często miejsca zapomniane i zdewastowane. Wyjątek stanowią cmentarze ewangelickie w Żabnie i Brodniczce, które w ostatnich dwóch latach zostały uporządkowane. Cmentarze żydowskie są już tylko wspomnieniem, opatrzyliśmy je w książce krótką informacją.

Zdajemy sobie sprawę, że informacje o cmentarzach nie wyczerpują tematu, dlatego w przyszłości będziemy uzupełniać je w oparciu o dostępne dane i materiał zdjęciowy.

*Książ Wlkp., gm. Książ Wlkp.
Postument na cmentarzu
ewangelickim*

Cmentarze ewangelickie

Bogusław Kuik

W drugiej połowie XVI w. rozpoczął się w Polsce ruch kolonizacyjny zwany osadnictwem olęderskim lub holenderskim (na początku byli to emigranci z terenów Fryzji i Niderlandów).

W Wielkopolsce pierwszą osadę założono w 1597 r. W XVIII w. odnotowano największe natężenie osadnictwa. Spowodowało to istotny wzrost liczby wsi w Wielkopolsce. Przyjmuje się, że osad tych było od 550 do 700. Olędrzy osadzani byli również na wsiach opustoszałych i zarosłych. Na osadnictwo przeznaczano głównie tereny podmokłe, bagienne i mokradła. Na ziemiach polskich wdrażali oni technikę melioracji bagien i mokradel, by je przekształcić na grunty rolne, a następnie prowadzić na nich hodowlę bydła. Z czasem nowe osadnictwo kontynuowali przybysze z Niemiec, sporadycznie z Czech, a także Polacy. Ich działalność osadnicza rozpoczynała się zwykle od karczowania lasów i zarośli. Odnotowany w XVIII i XIX w. gwałtowny napływ osadnictwa niemieckiego do Wielkopolski związany był z polityką zaborcy pruskiego, który starał się osiedlić na terenach zaboru rdzenną ludność niemiecką. Osadnictwo „olęderskie” wiązało się z nową religią. Osadnikami byli głównie członkowie kościoła ewangelicko-augsburskiego. Z religią pojawiły się cmentarze charakterystyczne dla tego wyznania. Od cmentarzy katolickich różnią się bogatszym wystrojem nagrobków, również roślinnością. Na cmentarzach katolickich sadzono lipy i brzozy, na protestanckich zaś popularne były dęby i bzy, które są symbolem długowieczności. Obecnie cmentarze ewangelickie są w większości zapomniane i zaniedbane. Wynika to z faktu, że pod koniec II wojny św. ostatni osadnicy lub ich potomkowie uciekli z obawy przed represjami, pozostawiając opuszczone gospodarstwa i... cmentarze.

Źródła:

Zofia Zierhofferowa, *Nazwy osad olęderskich w Wielkopolsce. Powstawanie i zmiany* (2001), pozn.naszemiasto.pl/Wielkopolskie_nekropolie 2004-10-28

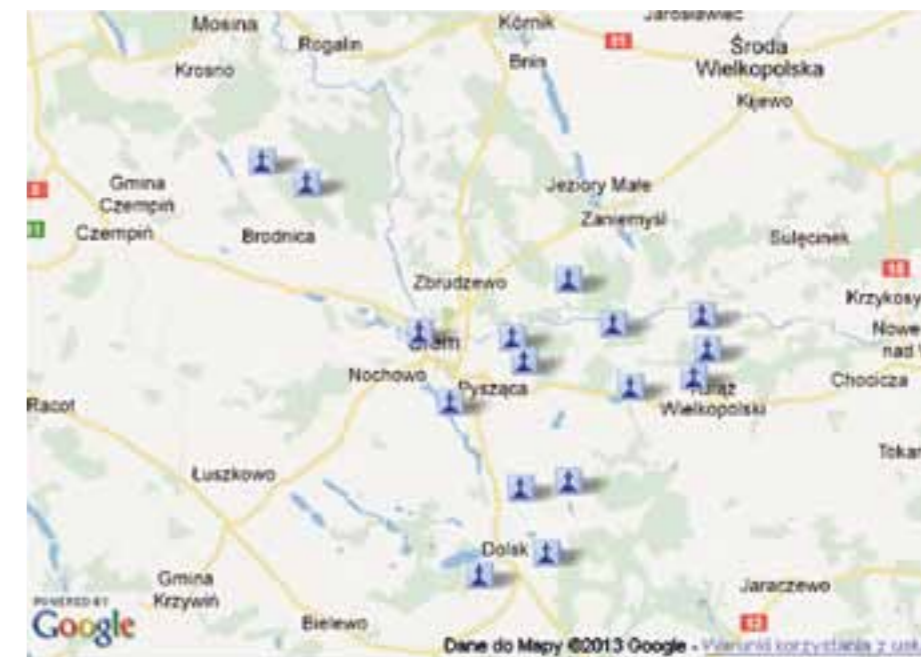

Holenderki w sabotach - broszka z okolic Grzybna najprawdopodobniej pochodzi od okolicznych osadników Olędrów, widoczne resztki emalii i złocień, przełom XVIII/XIX w.

*Krzyż-kotwica-serce
Wiara-nadzieja-miłość.
Broszka z okolic Grzybna
(prawdopodobnie XVIII-XIX w.),
z symboliką wykorzystywaną
przez ewangelików; m.in.
motyw ten znaleziono
na nagrobku, na cmentarzu
ewangelickim w Żabnie.*

Mapa lokalizacji cmentarzy ewangelickich na terenie Powiatu Śremskiego

Lista wg podziału administracyjnego

- Gmina Śrem (5)**
 - Olsza
 - Borgowo
 - Bystrzek
 - Grodzewe
 - Śrem
- Gmina Dolsk (4)**
 - Księginki
 - Maliny
 - Ostrowieczno
 - Trąbinek
- Gmina Książ (5)**
 - Książ Wlkp.
 - Gogolewko
 - Konarzyce
 - Sroczewo
 - Zakrzewice
- Gmina Brodnica (2)**
 - Brodniczka
 - Żabno

*Borgowo, gm. Śrem
Zdjęcie (str. 340)
Mapka (str. 342)*

(1) Borgowo, gm. Śrem

Datowanie cmentarza:

Rok 1785 – przebudowa wsi Borgowskie Olędry i sprowadzenie osadników na prawie olęderskim. Pochówki datowane wg zachowanych płyt nagrobnych: 1835, 1878, 1896, 1919, 1935.

Lokalizacja: GPS N: 52° 3' 8" E: 17° 2' 21"

Cmentarz położony na zachód od wsi Borgowo, około 1000 m od drogi Śrem –Dolsk. Obecnie jest to kępa drzew otoczona łąkami; z przodu cmentarza przebiega polna droga prowadząca do sąsiadującego z cmentarzem gospodarstwa. Kształt zbliżony do kwadratu (ok. 70×70 m), z zaokrąglonymi narożnikami od strony wschodniej. Wejście na cmentarz od strony zachodniej, teren z wyraźnym wzniesieniem opadającym od centralnej części cmentarza do jego brzegów. Powierzchnia: 3300 m².

Stan cmentarza:

Roślinność stanowią kilkudziesięcioletnie dęby, sosny, lipy; teren jest miejscami mocno zarośnięty krzakami bzu. Wokół cmentarza są słupki metalowe będące pozostałością ogrodzenia oraz kuta metalowa brama (pomalowana niedawno farbą) osadzona na dwóch słupach murowanych z czerwonej cegły. Jest to jeden z nielicznych cmentarzy, na którym zachowały się w dobrym stanie charakterystyczne ogrodzenia z kutego metalu (4 kwatery). Łączna liczba zachowanych grobów to ok. 20 – w większości są to betonowe obramowania oraz 8 płyt nagrobnych. Poza tym 2 żeliwne tabliczki nagrobne oraz 1 kuty ozdobny krzyż nagrobny.

Karta cmentarza: z dnia ...10.1994

Położenie cmentarza: W polach pomiędzy wsiami Borgowo i Ostrowo, przy polnej drodze. Położony na wzniesieniu, w centralnej części cmentarza wyniesionym do 2 m.

Charakter rozplanowania: w czytelnych fragmentach – regularnych

Powierzchnia: 3300 m²

Data założenia: prawdopodobnie II poł. XIX w.

Najstarszy nagrobek: 1889 Carl Arndt

Elementy cmentarza: brama, nagrobków wolno stojących – 10, mogiły – 4 (po 1945 r.)

Stan zachowania: nagrobki w przewadze zdekompletowane; drzewostan młody dziczejący i dziko zakrzewiany

Starodrzew: brak

Stan zachowania zieleni: średni – częściowo zachowana dawna, lecz zdziczała

Zagrożenia: dewastacja nagrobków, dzikie zakrzewianie terenu

Wnioski: uporządkowanie terenu

(2) Brodniczka, gm. Brodnica**Datowanie cmentarza:**

Powstają nowe osady na prawie olęderskim: w r. 1775 – Brodnickie Olędry (Brodniczka), w r. 1781 – Przylepskie Olędry (Esterpole); sprowadzeni zostają osadnicy z Niemiec, Pomorza i Śląska. Pochówek datowany na 1883 r.

Lokalizacja: GPS N: 52°9' 37" E: 16° 55' 28"

Pierwotnie cmentarz w Brodniczce znajdował się w środku wsi, dopiero po wielokrotnym zalaniu przez wodę został przeniesiony na obecne miejsce. Cmentarz znaj-

(wypis z archiwum
Woj. Urz. Ochrony Zabytków
w Poznaniu)

Brodniczka, gm. Brodnica
Zdjęcie (str. 340)
Mapka (str. 342)

duje się obecnie na terenie lasu, przy leśnej drodze z Brodniczki do Sulejewa. Na mapie z 1911 r. cmentarz jest ulokowany na brzegu lasu, zaś teren między cmentarzem a drogą łączącą Brodniczkę z Esterpolem jest niezalesiony. Współcześnie las dochodzi aż do drogi z Brodniczki do Esterpola.

Stan cmentarza:

Dewastacja jest bardzo duża. Pozostała tylko 1 płyta nagrobna, z pochówku datowanego na 1883 r. oraz kilka fragmentów cementowych obramowań grobów. Teren cmentarza jest porośnięty gęsto barwinkiem, ozdobną płozącą rośliną sadzoną na cmentarzach, w kilku miejscach zachowały się ozdobne rośliny cebulkowe. W miejscach, gdzie były groby występuje obniżenie terenu – należy przypuszczać, że wynika to z zapadnięcia się grobów. Widać również resztki cementowego obramowania dwóch grobów. Uporządkowanie cmentarza to usunięcie niewielkiej liczby przerastających teren krzewów, zabezpieczenie resztek obramowań grobów oraz ostatniej płyty nagrobnej. Oznaczenie cmentarza krzyżem lub tablicą z okolicznościową informacją upamiętniającą. Towarzystwo Przyjaciół Ziemi Brodnickiej GNIAZDO w roku 2012 realizowało projekt renowacji cmentarza. Po rozpoczęciu prac porządkowych znaleziono drugą (częściowo uszkodzoną) płytę nagrobną. Odkryto i odkopano również 3 obramowania nagrobków, które ustawiono już na pierwotnych miejscach. Dodatkowo zlokalizowano 3 mogiły ziemne dziecięce oraz dwie jamy grobowe pozostałe po działaniach „poszukiwaczy skarbów”. Wszystkie 5 miejsc oznaczono, jamy grobowe zasypano. Został też postawiony duży drewniany krzyż i pamiątkowy kamień oraz edukacyjna tablica informacyjna.

(3) Bystrzek, gm. Śrem**Datowanie cmentarza:**

Rok 1757 – powstaje nowa osada Bystrskie Olędry na prawie olęderskim; sprowadzeni zostają osadnicy z Niemiec, Pomorza i Śląska. Brak na cmentarzu tablic epitafijnych umożliwiających datowanie pochówków.

Lokalizacja: GPS N: 52° 5' 5" E: 17° 5' 20"

Cmentarz położony po zachodniej stronie wsi Bystrzek, na obrzeżach lasu, którego część stanowi. Kształt zbliżony do prostokąta (ok. 50×30 m), wydłużony w kierunku wschodnim. Otoczony polami od północnej i wschodniej strony, wejście z leśnej drogi

Bystrzek, gm. Śrem
Zdjęcie (str. 340)
Mapka (str. 342)

na cmentarz od strony zachodniej (krótszy bok prostokąta). Południową granicę cmentarza również stanowi leśna droga. Teren minimalnie podwyższony względem pól. Dodatkową barierę oddzielającą cmentarz od pól stanowi pas gęsto posadzonych świerków.

Stan cmentarza:

Cmentarz jest mocno zdewastowany, choć prywatny właściciel deklaruje, że nie chce zmieniać statusu cmentarza i pragnie pozostawić go w tej formie. Zakrzewienie średnie, dużo drzew. Kilka dębów, w tym niektóre z okresu użytkowania cmentarza, sosny oraz akacje. Około 10 m od wejścia, pośrodku, stoją resztki murowanego z czerwonej cegły grobowca z lukowatym sklepieniem. Jak mówi właściciel, jeszcze 10 lat wcześniej były tam też drewniane drzwi, ale uległy zniszczeniu. Mogiły są mocno zdewastowane, zachowanych kilka murowanych obramowań grobów, parę przewróconych płyt nagrobnych, pojedyncze detale z grobów. Niewielkie zaśmiecenie terenu cmentarza.

Karta cmentarza: z dnia ...10.1994

Położenie cmentarza: około 200 m na zachód od zabudowania wsi, na skraju lasu mieszanego; teren płaski

Charakter rozplanowania: nieczytelny

Powierzchnia: 1300 m²

Data założenia: prawdopodobnie II poł. XIX w.

Najstarszy nagrobek: brak

Elementy cmentarza: 1 grobowiec – ruina, nagrobków wolno stojących – około 10

Stan zachowania: nagrobki zdekompletowane; grobowiec częściowo rozebrany; drzewostan zaniedbany, dziko zakrzewiany

Starodrzew: 1 dąb – stan dobry (średnica 90 cm)

Stan zachowania zieleni: zły – dawny układ niezachowany

Zagrożenia: dalsze niszczenie nagrobków i drzewostanu

Wnioski: uporządkowanie terenu

(4) Gogolewko, gm. Książ Wlkp.**Datowanie cmentarza:**

Rok 1746 – powstaje nowa osada Gogolewskie Olędry na prawie olęderskim; sprowadzeni zostają osadnicy z Niemiec, Pomorza i Śląska. Z zachowanych na cmentarzu tablic epitafijnych datowanie pochówków: 1848 i 1942.

(wypis z archiwum
Woj. Urz. Ochrony Zabytków
w Poznaniu)

Gogolewko, gm. Książ Wlkp.
Zdjęcie (str. 341)
Mapka (str. 342)

Lokalizacja: GPS N: 52°5' 42" E:17° 14' 29"

Cmentarz obecnie położony w kompleksie leśnym, w pobliżu polnej (leśnej) drogi z Zakrzewic go Gogolewka, po jej zachodniej stronie, około 100 m w głąb lasu. Jadąc od Zakrzewic, należy znaleźć prześwit po prawej stronie drogi w postaci wąskiego pasa łąki. Cmentarz znajduje się przed tym prześwitem. Na mapach przedwojennych cmentarz jest położony wśród pól, na niewielkim wzniesieniu – lasy otaczające cmentarz są z czasów współczesnych. Kształt cmentarza zbliżony do prostokąta (ok. 25×30m) wydłużonego w kierunku zachodnim.

Stan cmentarza:

Roślinność typowa dla otaczającego lasu, brak zakrzewienia. Cmentarz nie wyróżnia się za wyjątkiem niewielkiego, punktowego zakrzewienia bzami oraz 8 kilkadziesiątletnimi dębami. W centralnej części stoi duży drewniany krzyż, zniszczony upływem czasu. Zachowane ok. 11 mogił z betonowymi obramowaniami nagrobków. Zachowane 4 płyty epitafijne, przy czym na 2 można określić częściowo zapis treści, w tym daty pochówków: 1848 i 1942. Poza tym kilka nieokreślonych fragmentów nagrobków. Cmentarz czysty, brak zaśmiecienia.

(5) Grodzewo, gm.Śrem**Datowanie cmentarza:**

Rok 1785 – powstaje nowa osada Dąbrowskie Olędry (obecnie Grodzewo) na prawie olęderskim; sprowadzeni zostają osadnicy z Niemiec, Pomorza i Śląska. Brak na cmentarzu tablic epitafijnych umożliwiających datowanie pochówków.

Lokalizacja: GPS N: 52° 6' 47" E: 17° 8' 5"

Cmentarz położony na południowych obrzeżach wsi Grodzewo, w lesie sosnowym po południowej stronie polnej drogi oddzielającej las od gospodarstw wiejskich. Przez środek cmentarza prowadzi współczesna droga do lasu. Kształt zbliżony do prostokąta (ok. 35×70 m), wydłużony w głąb lasu, w kierunku południowo-wschodnim. Wejście na cmentarz z polnej drogi, będącej północną granicą cmentarza stanowi krótszy bok prostokąta; teren wznoszący się od drogi w głąb lasu.

Stan cmentarza:

Cmentarz niszczeje, w bezpośrednim jego sąsiedztwie urządzono skład drewna opałowego, z tendencją przesuwania się z magazynowanymi stosami na teren

cmentarza. Zakrzewienie mniej niż średnie, dwie duże kępy bzów, dwa rozległe pola konwalii. Kilka dębów, w tym niektóre z okresu użytkowania cmentarza, sosny oraz akacje. Trzy drewniane słupki na brzegu cmentarza od strony drogi – prawdopodobnie pozostałość ogrodzenia, niewielkie zaśmiecenie. Mogiły częściowo zdewastowane, zachowane 4 płyty (3 stojące przy nagrobkach oraz 1 leżąca). Podstawy 2 żeliwnych krzyży nagrobnych, pierwsza podstawa żeliwna, druga betonowa, pozostały też dolne fragmenty krzyży. Kilka mogił zidentyfikowanych jako ziemne wzgórki w formie grobów (3 do 5 szt.), mogą kryć również obramowania cementowe.

Karta cmentarza: z dnia ...10.1994

Położenie cmentarza: w południowej części wsi, przy wiejskiej drodze, naprzeciw gospodarstwa; usytuowany na skraju lasu, na stoku wzniesienia wys. 1,5 m.

Charakter rozplanowania: regularny, 2-kwaterowy

Powierzchnia: 1800 m²

Data założenia: prawdopodobnie I poł. XIX w.

Najstarszy nagrobek: 1909 Ernst Jaensch

Elementy cmentarza: nagrobków wolno stojących – około 17; 2 mogiły

Stan zachowania: nagrobki zdekompletowane, zachowane w części przyziemnej, drzewostan dziczejący, dziko zakrzewiany

Starodrzew: 1 dąb – stan dobry (średnica 65 cm)

Stan zachowania zieleni: zły – dawny układ niezachowany

Zagrożenia: dewastacja nagrobków, dzikie zakrzewianie i zaśmiecanie terenu, wykorzystywanie do celów gospodarskich

Wnioski: uporządkowanie terenu, usunięcie składowanych sągów drewna

(6) Konarzyce, gm. Książ Wlkp.

Datowanie cmentarza:

Rok 1735 – powstaje nowa osada Konarskie Ołędry na prawie ołęderskim; sprowadzeni zostają osadnicy z Niemiec, Pomorza i Śląska. Według odczytanych napisów daty pochówków: 1882, 1883, 1888, 1892, 1917.

Lokalizacja: GPS N: 52° 3' 36" E: 17° 11' 0"

Cmentarz położony w pobliżu głównej drogi przebiegającej przez wieś, po jej za-

*(wypis z archiwum
Woj. Urz. Ochrony Zabytków
w Poznaniu)*

*Konarzyce, gm. Książ Wlkp.
Zdjęcie (str. 341)
Mapka (str. 342)*

chodniej stronie, około 100 m od samej drogi, na wznoszącym się na całej długości drogi terenie. Kształt zbliżony do prostokąta (ok. 60×30m.) wydłużonego prostopadłe do drogi. Wejście na cmentarz od strony wschodniej (od strony głównej drogi), na krótszym boku prostokąta. Obecnie jest to kępa drzew otoczona polami uprawnymi; od strony północnej, na połowie długości sąsiaduje z kępą lasu.

Stan cmentarza:

Cmentarz obecnie jest mocno zarośnięty krzewami bzu, prawdopodobnie jest to skutek wcześniejszych prac porządkowych. Brak ciągłości w usuwaniu roślinności spowodował obecny bujny wzrost krzewów. Kilkanaście wiekowych dębów, cmentarz czysty, niewielka ilość śmieci. Zachowały się słupki od bramy wejściowej na cmentarz (murowane z czerwonej cegły), w południowym krańcu cmentarza zachowało się też kute opłotowanie 1 grobu. Stwierdzono około 17 zachowanych betonowych obramowań nagrobków oraz około 20 płyt nagrobnych epitafijnych. Są też resztki dużego drewnianego krzyża z metalowymi klamrami wzmacniającymi go w miejscu połączenia poprzecznej belki. Młodzież IV klasy Szkoły Podstawowej w Konarzycach porządkowała cmentarz w październiku 2011 r.

Karta cmentarza z dnia ...10.1994

Położenie cmentarza: około 120 m na południe od zabudowy wsi, na stoku wzniesienia sięgającego 5m; otoczony polami, stok nachylony w kierunku wschodnim

Charakter rozplanowania: nieczytelny

Powierzchnia: 1800 m²

Data założenia: prawdopodobnie I poł. XIX w.

Najstarszy nagrobek: 1882 Gotlieb Rosin

Elementy cmentarza: nagrobków wolno stojących – około 16

Stan zachowania: nagrobki zdekompletowane, zachowane w części przyziemnej, drzewostan zaniedbany, dziko zakrzewiany

Starodrzew: 4 dęby – stan dobry (średnica 60–65 cm)

Stan zachowania zieleni: zły – dawny układ niezachowany

Zagrożenia: dalsze niszczenie nagrobków, dzikie zakrzewianie terenu

Wnioski: uporządkowanie terenu

*(wypis z archiwum
Woj. Urz. Ochrony Zabytków
w Poznaniu)*

Zachowanie lokalnego dziedzictwa ...

(1)

(3)

(1)
Borgowo, gm. Śrem

(3)
Bystrzek, gm. Śrem

(2)
Brodniczka, gm. Brodnica

(2)

Cmentarze w regionie śremskim

(4)

(5)

(4)
Gogolewko, gm. Książ Wlkp.

(5)
Grodzewo, gm. Śrem

(6)
Konarzyce, gm. Książ Wlkp.

(7)
Książ Wlkp., gm. Książ Wlkp.

(6)

(7)

(1)

(2)

(3)

(4)

(5)

(6)

(7)

(8)

(9)

(10)

(11)

- (1) cmentarz Borgowo
- (2) cmentarz Brodniczka
- (3) cmentarz Bystrzek
- (4) cmentarz Gogolewko
- (5) cmentarz Grodzewo
- (6) cmentarz Konarzyce
- (7) cmentarz Książ Wlkp.
- (8) cmentarz Księginiki
- (9) cmentarz Maliny
- (10) cmentarz Olsza
- (11) cmentarz Ostrowieczno

(7) Książ Wlkp., gm. Książ Wlkp.

Datowanie cmentarza:

Daty pochówków odnotowane z tablic epitafijnych: 1848, 1855, 1878, 1882, 1892, 1932, 1941.

Lokalizacja: GPS N: 52° 3' 53" E: 17° 14' 6"

Cmentarz położony w północnej części miasta, przy drodze wyjazdowej na Zakrzewo. Obecnie jest to wydzielony teren użytkowanego cmentarza katolickiego, kształtem zbliżony do trójkąta. Połowę terenu porastają stare drzewa, reszta porośnięta jest trawą. Granicę trójkąta od wschodu stanowi mur cmentarza, natomiast od zachodu jest to wewnętrzna droga oddzielająca kwatery cmentarza katolickiego.

Stan cmentarza:

Oficjalnie jest to teren cmentarza katolickiego. Cmentarz jest uporządkowany i zadbane. W wierzchołku trójkąta, skierowanym na południe, ulokowano lapidarium, w którym ustawiono w sposób uporządkowany pozostałych jeszcze 25 nagrobków. W centralnej części trójkąta znajduje się pomnik nagrobkowy z żeliwnym opłotowaniem. Daty pochówków z tablic epitafijnych: 1848, 1855, 1878, 1882, 1892, 1932, 1941. Pozostały teren porośnięty jest trawą, systematycznie strzyżoną.

Karta cmentarza: z dnia ...10.1994

Położenie cmentarza: przy drodze wylotowej z Książa Wlkp., na uskoku terenu; jednym bokiem przylega do cmentarza katolickiego; przy ul. Zakrzewskiej

Charakter rozplanowania: nieregularny, na krawędzi uskoku terenu

Powierzchnia: ogólna – 9000 m², wolna – 6000 m²

Data założenia: początek XIX w.

Najstarszy nagrobek: 1816 r. Boguslav von Seidlitz

Elementy cmentarza: nagrobki wolno stojące – ok. 13; mogiły – ok. 12; grobowiec –1; brama, mur

Groby o znac. historycznym: mogiła zbiorowa poległych w 1848 r.

Stan zachowania: zły, pozostało 14 obiektów.

Starodrzew: 10 jesionów (średnica 30–40 cm), 4 tuje, 3 dęby – stan dobry (40–50 cm), 4 sosny (40 cm)

Stan zachowania zieleni: cały teren porośnięty krzewami

Zagrożenia: całkowita dewastacja

*Książ Wlkp., gm. Książ Wlkp.
Zdjęcie (str. 341)
Mapka (str. 343)*

*(wypis z archiwum
Woj. Urz. Ochrony Zabytków
w Poznaniu)*

*Księginki, gm. Dolsk
Zdjęcie (str. 354)
Mapka (str. 343)*

*(wypis z archiwum
Woj. Urz. Ochrony Zabytków
w Poznaniu)*

Wnioski: istnieje dokumentacja poszczególnych nagrobków; obiekt przekazano parafii katolickiej pw. św. Mikołaja w Książu Wlkp.

(8) Księginki, gm. Dolsk

Datowanie cmentarza:

W karcie cmentarza występuje nazwa Podrzekta. Odczytane z płyt daty pochówków: 1873, 1876, 1894, 1907.

Lokalizacja: GPS N: 51° 58' 0" E: 17° 3' 48"

Cmentarz mieści się w niewielkim kompleksie leśnym, w sąsiedztwie ul. Polnej (miasto Dolsk), na wschód od centralnej części wsi Księginki. Posiada kształt kwadratu (ok. 40×40 m). Wejście na cmentarz od strony północnej, zachował się murowany z czerwonej cegły słupek od bramy wejściowej.

Stan cmentarza:

Roślinność cmentarza, oprócz drzew sosen i akacji, to krzewy bzu, akacji oraz jeżyny. Granice cmentarza wyznacza roślinność oraz leśne drogi. Teren bardzo mocno zakrzewiony, za wyjątkiem ścieżki prowadzącej od dawnej bramy do części centralnej. Jest tam ustawiony duży drewniany krzyż opierający się na najbliższej rosnących gałęziach – co chroni go przed upadkiem. Zlokalizowano około 16 nagrobków oraz około 10 płyt epitafijnych. Cmentarz czysty, niezaśmiecony. Wiązanki sztucznych kwiatów oraz wypalone znicze stawiane przy krzyżu, świadczą o pamięci tego miejsca. Według mieszkańców w sąsiedztwie osób cmentarz był odwiedzany przez potomków z Niemiec.

Karta cmentarza: z dnia ...10.1994

W karcie cmentarza występuje nazwa Podrzekta

Położenie cmentarza: w południowym krańcu wsi, obok drogi polnej do Małachowa, na skraju lasu sosnowego; usytuowany na stoku wzniesienia opadającego w kierunku zachodnim

Charakter rozplanowania: regularny, 4-kwaterowy

Powierzchnia: 2000 m²

Data założenia: prawdopodobnie II poł. XIX w.

Najstarszy nagrobek: 1876 Karoline Stärk

Elementy cmentarza: nagrobków wolno stojących – około 15

Stan zachowania: nagrobki w większości zdekompletowane, zachowane w części przyziemnej, drzewostan zaniedbany

Starodrzew: brak

Stan zachowania zieleni: zły – dawny układ niezachowany

Zagrożenia: dalsze niszczenie nagrobków, dziczenie drzewostanu i zarastanie krzewami

Wnioski: uporządkowanie terenu

(9) Maliny, gm. Dolsk

Datowanie cmentarza:

W karcie cmentarza występuje nazwa Nowieczki. Pochówek datowany na 1906r.

Lokalizacja: GPS N: 52° 0' 50" E: 17° 8' 4"

Cmentarz leży około 1 km na zachód od drogi łączącej Masłowo z Rusocinem. Na mapie z 1940 r. cmentarz zlokalizowany jest przy lesie, graniczy z nim zachodnim bokiem. Obecnie otoczony jest pasem lasu również od wschodu (pas szer. ok. 50m) i od północy. Od południa granicę terenu cmentarza stanowi leśna droga, z tej strony było też wejście na cmentarz. Kształt cmentarza prostokątny (ok. 40×50m). Brak wytyczonych granic cmentarza.

Stan cmentarza:

Teren cmentarza stanowi fragment lasu porośnięty grubymi dębami, sosnami, kasztanowcami, akacjami. Ściółka porośnięta barwinkiem, średnie zakrzewienie grubymi krzewami. Teren czysty, niezaśmiecony. Zlokalizowano około 37 nagrobków i 3 nagrobne płyty epitafijne. Część grobów rozkopana. Pochówek datowany na 1906 r.

Karta cmentarza: z dnia ...10.1994

W karcie cmentarza występuje nazwa Nowieczki

Położenie cmentarza: położony 500m na wschód od przysiółka Maliny, na skraju lasu, przy drodze do leśniczówki Włoskiejewki; teren opadający łagodnie w kierunku południowym

Charakter rozplanowania: w czytelnych fragmentach regularny

Powierzchnia: 1600 m²

Data założenia: prawdopodobnie II poł. XIX w.

Najstarszy nagrobek: 1906 Paul Schönlhe

Maliny, gm. Dolsk

Zdjęcie (str. 354)

Mapka (str. 343)

(wypis z archiwum

Woj. Urz. Ochrony Zabytków

w Poznaniu)

Elementy cmentarza: nagrobków wolno stojących – około 20

Stan zachowania: nagrobki zdekompletowane, zachowane w części przyziemnej, drzewostan dziczący, zakrzewiany

Starodrzew: 1 grochodrzew – stan dobry (średnica 65cm)

Stan zachowania zieleni: zły – dawny układ niezachowany

Zagrożenia: dalsze niszczenie pozostałości nagrobków, dzikie zakrzewianie się terenu

Wnioski: uporządkowanie terenu

(10) Olsza, gm. Śrem

Datowanie cmentarza:

Rok 1747 – powstaje nowa osada Chrzęstowskie Olędry (Olsza) na prawie olęderskim; sprowadzeni zostają osadnicy z Niemiec, Pomorza i Śląska.

Możliwe do odczytania teksty epitafijne na 2 płytach, zawierają daty pochówków z lat: 1840, 1845, 1922, 1932.

Lokalizacja: GPS N: 52° 4' 20" E: 17° 5' 54"

Cmentarz położony jest na południowym krańcu wsi Olsza, przy drodze biegnącej wzdłuż wsi. Znajduje się w bezpośrednim sąsiedztwie pierwszej posesji leżącej po zachodniej stronie drogi. Charakteryzuje się dużym zadrzewieniem i zakrzewieniem. Kształt zbliżony do prostokąta (ok. 50×50 m). Otoczony lasami; wejście na cmentarz od strony wschodniej – bezpośrednio z przylegającej głównej drogi – pozostały 2 ceglane słupki stanowiące fragment bramy wejściowej na cmentarz. Teren lekko wznoszący się w kierunku tyłu cmentarza. Północną, boczną granicę cmentarza stanowi leśna droga. Tylna, zachodnia oraz boczna, południowa granica to betonowy płot sąsiadującej posesji. Teren minimalnie podwyższony względem pól.

Stan cmentarza:

Cmentarz bardzo mocno zarośnięty krzewami bzów oraz czeremchy; kilkanaście starych dębów oraz sosen. Zachowało się kilkanaście obramowań nagrobków (ok. 17 – liczba przybliżona ze względu na zakrzewienie terenu). Istniejące nagrobki skupione w południowej części cmentarza, na lewo od wejścia. Zachowane 4 płyty nagrobne, przy czym 1 jest tablicą żeliwną. Cmentarz czysty, zaśmiecenie znikome.

Karta cmentarza: z dnia ...10.1994

Położenie cmentarza: około 200 m na południe przed zabudową wsi, po zachod-

Olsza, gm. Śrem

Zdjęcie (str. 354)

Mapka (str. 343)

(wypis z archiwum

Woj. Urz. Ochrony Zabytków

w Poznaniu)

Zachowanie lokalnego dziedzictwa ...

niej stronie szosy ze Śremu; usytuowany na skraju lasu sosnowego na stoku, w części centralnej cmentarza teren wyniesiony do 2 m

Charakter rozplanowania: w czytelnych fragmentach regularny

Powierzchnia: 1200 m²

Data założenia: prawdopodobnie I poł. XIX w.

Najstarszy nagrobek: 1859 Mathilde Franciska Valpahl

Elementy cmentarza: nagrobków wolno stojących – około 13

Stan zachowania: nagrobki zdekompletowane, zachowane w części przyziemnej, drzewostan niepielegnowany, dziko zakrzewiany

Starodrzew: 2 dęby – stan dobry (średnica 50–60 cm); 1 grochodrzew – stan dobry (średnica 50 cm)

Stan zachowania zieleni: zły – dawny układ niezachowany

Zagrożenia: dalsze niszczenie pozostałości nagrobków, dziczenie drzew, zakrzewianie, zaśmiecanie terenu

Wnioski: uporządkowanie terenu

(11) Ostrowieczno, gm. Dolsk

Datowanie cmentarza:

Odczytane z płyt daty pochówków: 1906, 1908.

Lokalizacja: GPS N:51° 58' 40" E:17° 7' 1"

Cmentarz położony na brzegu lasu, przy leśnej drodze prowadzącej z centrum wsi do Lipówki (po północnej stronie tej drogi). Odległość od głównej drogi we wsi – około 200 m. Umiejscowiony na wzniesieniu, ma kształt kwadratu (ok. 50×50 m.) Wejście na cmentarz z leśnej drogi.

Stan cmentarza:

Roślinność cmentarza odróżnia od otaczającego lasu kilka wiekowych dębów, krzewy bzu oraz barwinek. Poza tym występują akacje oraz gęste krzewy jeżyny. Brak widocznych granic cmentarza. Teren bardzo mocno zakrzewiony, prawdopodobnie z powodu wcześniejszej akcji porządkowania, z pominięciem cyklicznej kontynuacji. Zlokalizowano około 10 nagrobków oraz około 7 płyt epitafijnych. W centralnej części cmentarza stoi mocno pochylony, drewniany krzyż. Widoczna duża dewastacja cmentarza. Wiązanki sztucznych kwiatów oraz wypalone znicze świadczą o pamięci ludzi.

*Ostrowieczno, gm. Dolsk
Zdjęcie (str. 354)
Mapka (str. 343)*

*(wypis z archiwum
Woj. Urz. Ochrony Zabytków
w Poznaniu)*

*Śrem, gm. Śrem
Zdjęcia (str. 355)
Mapka (str. 358)*

Cmentarze w regionie śremskim

Karta cmentarza: z dnia ...10.1994

Położenie cmentarza: około 200 m na wschód od zabudowy wsi, przy drodze prowadzącej w głąb lasu; usytuowany na skraju lasu sosnowego, na terenie płaskim

Charakter rozplanowania: regularny, 2-kwaterowy

Powierzchnia: 2500 m²

Data założenia: prawdopodobnie II poł. XIX w.

Najstarszy nagrobek: 1920 Gotlieb Spiesstieser

Elementy cmentarza: nagrobków wolno stojących – około 4; układ czytelny fragmentarycznie

Stan zachowania: nagrobki zdekompletowane, drzewostan przetrzebiony – wycięty starodrzew, usychające brzozy

Starodrzew: 2 dęby – stan dobry (średnica 60 cm)

Stan zachowania zieleni: zły – dawny układ niezachowany

Zagrożenia: dalsze niszczenie pozostałości nagrobków, usychanie drzew, dzikie zakrzewienie terenu

Wnioski: uporządkowanie terenu

(12) Śrem, gm. Śrem

Datowanie cmentarza:

Posiłkując się Dziejami Śremu pod redakcją Stefana Chmielewskiego, można stwierdzić, że w Śremie w XVI i XVII w. wpływy protestantyzmu były nikłe, mimo istnienia silnych ośrodków ze zborami w Kórniku, Bninie i Jaszkanie. Pod zaborem pruskim liczba ludności ewangelickiej wzrastała z 6,4% (1816) do 27,3% (1860). Do otrzymania poszpitalnego kościoła Św. Ducha ewangelicy korzystali z duszpasterskiej opieki zboru w Książu. Gminę ewangelicką utworzono prawdopodobnie w 1847 r., ale schematyczny plan sieci drożnej śremskiego węzła komunikacyjnego wskazuje lokalizację (istnienie) cmentarza ewangelickiego już w 1837 r.

Lokalizacja: GPS N: 52° 5' 11" E: 17° 0' 48"

Cmentarz leżał przy ul. Kilińskiego, po jej wschodniej stronie, naprzeciw jednostki wojskowej.

Stan cmentarza:

Na cmentarzu chowano parafian obecnego kościoła Św. Ducha, który w XIX i po-

czątkach XX w. należał do ewangelików. W 1952 r. ekshumowano 6 żołnierzy radzieckich z mogił znajdujących się na cmentarzu ewangelickim w Śremie. Dokument urzędowy z 1953 r. informuje, „że odnośnie cmentarza poewangelickiego (w Śremie) to poza drobnymi naprawami parkanu od strony bocznej [...] innych zniszczeń w oparkaniu nie stwierdzono”. W wykazie czynnych i nieczynnych cmentarzy związków wyznaniowych na terenie miasta Śrem z 1953 r. określono lokalizację cmentarza ewangelickiego przy drodze do Nochowa, o powierzchni 13 500 m² (na szkicu sytuacyjnym z 1966 r. podano powierzchnię 0,8784 ha). W stanie zachowania wskazano na zniszczenie studni w 80% (nieczynna) i parkanu w 50%, kostnica użytkowana przez wojsko jako magazyn. W uwagach napisano: „część cmentarza przyłączona do terenów wojskowych skutkiem czego parkan został rozebrany i odgrodzono kolczastym drutem”. W rubryce „przeznaczenie cmentarza” w planie zagospodarowania przestrzennego zapisano „brak planu”. W odrębnym planie sytuacyjnym z 1954 r. zaznaczono mogiłę zbiorową 132 Niemców i Węgrów – żołnierzy poległych w wojnie w r. 1945, o wymiarach 2×20 m. W dokumentach z 1956 r. stwierdzono, że cmentarz jest całkowicie opuszczony, nagrobki pokrzywione, murki i metalowe oplotowania mogił zniszczone rdzą, powywracane, niektóre mogiły-grobowce pozapadane, część nie odróżnia się od terenu. Cały cmentarz zarośnięty gęsto kilkunastoletnimi krzewami. Część cmentarza wraz z kostnicą jednostka wojskowa użytkuje jako plac ćwiczeń i w tym miejscu ślady cmentarza są całkowicie zatarte. Parkan druciany w trzech miejscach przerwany, a od strony jednostki wojskowej postawiono płot z drutu kolczastego. Stwierdzono, że dalsze utrzymywanie cmentarza jako takiego jest niecelowe i wskazane jest wystąpienie z wnioskiem do ministerstwa o adaptację na zieleniec publiczny. W 1966 r. podjęto decyzję o likwidacji cmentarza jako nieużywanego od 1945 r. Nieliczne pochówki miały miejsce w 1952, 1954 i 1957 r. W 1967 r. cmentarz ewangelicki w Śremie zamknięto, a teren przeznaczono na miejską zielen publiczną. W 1968 r. przeprowadzono ekshumacje ludzkich szczątków na cmentarz rzymsko-katolicki przy ulicy Cmentarnej w Śremie. W 2010 r. przy ul. Kilińskiego w Śremie z inicjatywy Barbary Jedlińskiej z Koła Seniorów działającego przy Towarzystwie Pomocy Potrzebującym im. Brata Alberta „Nadzieja”, przy wsparciu Fundacji na Rzecz Rewaloryzacji Miasta Śrem odsłonięto tablicę okolicznościową. (wg informacji Muzeum Śremskiego)

Sroczewo, gm. Książ Wlkp.
Zdjęcie (str. 355)
Mapka (str. 358)

(13) Sroczewo, gm. Książ Wlkp.**Datowanie cmentarza:**

W karcie cmentarza występuje nazwa Zaborowo.

Rok 1743 – przebudowa wsi Sroczewskie Olędry i sprowadzenie osadników na prawie olęderskim. Według odczytanych napisów daty pochówków: 1833, 1905.

Lokalizacja: GPS N: 52° 5' 28" E: 17° 10' 16"

Cmentarz położony po południowej stronie drogi biegnącej przez wieś, około 100 m od drogi, w pobliżu budynku dawnej szkoły, po jego wschodniej stronie. Kształt zbliżony do kwadratu (ok. 40×40m). Jak wynika ze starych map, drogi na cmentarz były dwie: od zachodu oraz od północy.

Stan cmentarza:

Obecnie jest to kępa dużych drzew położona na niewielkim wzniesieniu, sąsiadująca bezpośrednio z łąkami, zaś od południa – z lasem.

Jak mówi mieszkający w pobliżu rolnik, otoczony był płotem drewnianym, a na cmentarzu stał duży drewniany krzyż. Niestety, i płot, i krzyż uległy w naturalny sposób zniszczeniu. Na cmentarzu nie zachował się pierwotny układ mogił, za wyjątkiem 2 grobów z betonowymi obramowaniami mogił. Pozostałości elementów nagrobków ułożono w centralnej części cmentarza w postaci lapidarium. Wśród nich można wyliczyć 2 kamienne płyty nagrobne, w tym 1 w kształcie krzyża; 2 ozdobne postumenty pod tablice epitafijne z charakterystyczną ornamentyką o tematyce roślinnej w kształcie pni drzew oraz postument kamiennego krzyża. Teren porośnięty kilkunastoma wiekowymi dębami i sosnami, troszeczkę krzewów bzów w okolicy resztek nagrobków. Cmentarz czysty, bez śmieci, ściółka bez krzewów.

Karta cmentarza: z dnia ...10.1994

W karcie cmentarza występuje nazwa Zaborowo

Położenie cmentarza: na tyłach dawnej szkoły, na skraju lasu sosnowego; położony na stoku pagórka opadającego w kierunku południowym

Charakter rozplanowania: regularny

Powierzchnia: 800 m²

Data założenia: prawdopodobnie I poł. XIX w.

Najstarszy nagrobek: 1850, 1855 Eduard i Carl Hunold

Elementy cmentarza: nagrobków wolno stojących – 6; mogił czytelnych – 9

(wypis z archiwum
Woj. Urz. Ochrony Zabytków
w Poznaniu)

Stan zachowania: nagrobki zdekompletowane, zachowane w części przyziemnej, drzewostan stary – niezachowany, młody – dziczejący

Starodrzew: brak

Stan zachowania zieleni: zły – dawny układ niezachowany

Zagrożenia: dalsze niszczenie pozostałości nagrobków, dzikie zakrzewienie i zaśmiecanie terenu

Wnioski: uporządkowanie terenu

(14) Trąbinek, gm. Dolsk

Lokalizacja: GPS N: 52° 0' 36" E: 17° 5' 48"

Cmentarz leży w małym kompleksie leśnym, w porównywalnej odległości pomiędzy miejscowościami: Masłowo, Nowieczek, Trąbinek. Położony jest w centralnej części kompleksu, tylko od południa graniczy z polami. Jest to kwadrat o boku około 40 m. Do lasu prowadzą polne drogi z Masłowa i Nowieczka. Na mapie z 1940 r. wejście na cmentarz było od strony północnej (od Masłowa). Lokalizacja mogłaby wskazywać na wykorzystanie cmentarza przez wszystkie trzy sąsiadujące miejscowości. Na mapie nie ma również lasu wokół, cmentarz był pierwotnie zlokalizowany pomiędzy polami i podmokłymi łąkami, na wzniesieniu.

Stan cmentarza:

Cmentarz zdewastowany prawie całkowicie. Teren porośnięty sosnami, kilka dużych dębów, bardzo gęste zarośnięcie cmentarza krzewami, w szczególności bzem, praktycznie uniemożliwiające penetrację cmentarza. Prawdopodobnie jest to skutek wcześniejszych prac porządkowych, kiedy usunięto krzewy, pozostawiając korzenie. Poszycie lasu na terenie cmentarza to typowy dla takich miejsc barwinek. Na środku cmentarza duży, drewniany krzyż. Zlokalizowano też małe „lapidarium”, z kilkoma elementami ułożonymi w jednym miejscu (na lewo od krzyża, w pobliżu odłamanego konaru starego dębu). Teren wzniesiony, szczególnie w stosunku do połąci lasu od strony północnej oraz zachodniej, gdzie widać skutki eksploatacji piasku (pozostało wyrobisko).

Karta cmentarza: z dnia ...10.1994

Położenie cmentarza: między wsiami Trąbinek a Masłowo – 1 km na wschód od zabudowy Trąbinka. Położony w polach, na lekkim wyniesieniu, przylega do zagajnika sosnowego.

Trąbinek, gm. Dolsk

Zdjęcie (str. 355)

Mapka (str. 358)

Zakrzewo, gm. Książ Wlkp.

Zdjęcie (str. 355)

Mapka (str. 358)

Charakter rozplanowania: uchwytny jedynie zarys cmentarza

Powierzchnia: 1600 m²

Data założenia: nie ustalono

Najstarszy nagrobek: brak

Elementy cmentarza: brak

Stan zachowania: nagrobki rozebrane, teren zniwelowany, drzewostan stary nie zachował się, młody – dziki

Starodrzew: brak

Stan zachowania zieleni: zły

Zagrożenia: nie występują

Wnioski: brak

(15) Zakrzewo, gm. Książ Wlkp.

Datowanie cmentarza:

W karcie cmentarza występuje nazwa Zakrzewice.

Rok 1750 – powstaje nowa osada Zakrzewskie Olędry na prawie olęderskim; sprowadzeni zostają osadnicy z Niemiec, Pomorza i Śląska.

Ustalone daty pochówków: 1888 oraz 1893.

Lokalizacja: GPS N:52°4' 42" E:17°14' 44"

Cmentarz leży bezpośrednio przy polnej drodze z Zakrzewa do Zakrzewic, po południowej stronie drogi. Leży bliżej Zakrzewic, około 500 m od głównej drogi przebiegającej przez wieś. Kształt cmentarza zbliżony jest do kwadratu (50×50 m). Jest to kępa drzew otoczona polami uprawnymi.

Stan cmentarza:

Na terenie cmentarza występują: 3 wiekowe dęby, sosny, akacje, brzozy. Miejscowe silne zakrzewienia akacjami i bzem. W znacznej mierze zdewastowany, cmentarz traktowany był jako wysypisko śmieci i gruzu – zaśmiecanie średnie. W jego południowej części przylegającej do pól uprawnych miejscowy rolnik urządził składowisko wielkich słomianych bel. Przy okazji uległy zniszczeniu znajdujące się w tym miejscu nagrobki. Uszkodzenia (pęknięcia, przechylenia i połamania) kilku płyt prawdopodobnie wynikają z manewrowania pojazdami rolniczymi. Zlokalizowano około 8 nagrobków i 5 płyt epitafijnych – występują w południowo-zachodniej oraz zachodniej części cmentarza.

(wypis z archiwum

Woj. Urz. Ochrony Zabytków

w Poznaniu)

(8)

(9)

(10)

(11)

(8)
Księgniki, gm. Dolsk

(9)
Maliny, gm. Dolsk

(10)
Olsza, gm. Śrem

(11)
Ostrowieczno, gm. Dolsk

(12)

(13)

(14)

(15)

(12)
Śrem, gm. Śrem

(13)
Sroczewo, gm. Książ Wlkp.

(14)
Trąbinek, gm. Dolsk

(15)
Zakrzewo, gm. Książ Wlkp.

Karta cmentarza: z dnia ...10.1994

W karcie cmentarza występuje nazwa Zakrzewice

Położenie cmentarza: około 600 m na zachód od centrum wsi, w polach, przy wiejskiej drodze; teren wyniesiony do 1,5 metra, płaski

Charakter rozplanowania: nieczytelny

Powierzchnia: 1600 m²

Data założenia: prawdopodobnie I poł. XIX w.

Najstarszy nagrobek: 1867 Gotlieb Hein

Elementy cmentarza: nagrobki wolno stojące – około 5

Stan zachowania: nagrobki zdekompletowane, zachowane w części przyziemnej, stan drzewostanu – zły, dziczejący, uschnięte i powalone drzewa

Starodrzew: 1 dąb – stan dobry (średnica 50 cm)

Stan zachowania zieleni: zły

Zagrożenia: niszczenie pozostałości nagrobków, usychanie drzew, zarastanie terenu trawą i krzewami

Wnioski: uporządkowanie terenu

(16) Żabno, gm. Brodnica

Datowanie cmentarza:

Najstarszy datowany pochówek w Żabnie, według ocalałych płyt nagrobnych, to 1901 r.

Lokalizacja: GPS N: 52° 10' 18" E: 16° 53' 21"

Cmentarz w Żabnie jest położony około 600 m za wsią, przy drodze do Brodnicy, na wysokości drogi do Grzybna. Jest to kępa drzew po wschodniej stronie szosy, przy polnej drodze do lasu. W bezpośrednim sąsiedztwie występuje na mapie oznaczenie studni – symbol żurawia. Obecnie brak śladów studni.

Stan cmentarza:

Teren cmentarza jest porośnięty drzewami, nasadzonymi prawdopodobnie w okresie użytkowania cmentarza; wokół terenu cmentarza jest obwódka z bzów oraz wysokich obecnie krzewów śnieguliczki utrudniających dostęp do terenu cmentarza – prawdopodobnie był to żywopłot wyznaczający granice działki. Teren cmentarza również porośnięty jest gęsto śnieguliczką, w kilku miejscach zachowały się ozdobne rośliny cebulkowe. Jak pamiętają mieszkańcy, jeszcze w latach 60. na cmentarzu były frag-

*Żabno, gm. Brodnica
Zdjęcie (str. 359)
Mapka (str. 358)*

*(wypis z archiwum
Woj. Urz. Ochrony Zabytków
w Poznaniu)*

menty kutego ogrodzenia – obecnie brak jakichkolwiek jego śladów. Dewastacja jest duża, na terenie cmentarza widoczne są cementowe obramowania grobów, zachowały się 2 płyty nagrobne. Uporządkowanie cmentarza to usunięcie dużej liczby przerastających teren krzewów, zabezpieczenie pozostałych obramowań grobów oraz ustawienie ocalałych płyt nagrobnych. Trzeba też usunąć śmieci, połamane gałęzie i zgrabić nadmierną ilość liści. Wskazane jest oznaczenie cmentarza krzyżem lub tablicą z okolicznościową informacją upamiętniającą. Towarzystwo Przyjaciół Ziemi Brodnickiej GNIAZDO w roku 2011 zrealizowało projekt renowacji cmentarza. Mapa sporządzona po renowacji cmentarza. Stwierdzono regularny, 4-kwaterowy charakter rozplanowania cmentarza. Istniejący starodrzew lipowy wskazuje na pierwotne nasadzenie na planie krzyża. Widać to wyraźnie po uwzględnieniu prawdopodobnej lokalizacji lip, które nie dotrwały do dziś. Nasadzone lipy wyznaczały 2 główne, krzyżujące się aleje cmentarza. Na mapie zaznaczono groby odkryte podczas prac renowacyjnych 2011 r. Odkryto łącznie 43 nagrobki wolno stojące, w tym 6 rodzinnych, 27 pojedynczych, 10 dziecięcych. Ze względu na grubą warstwę ziemi, która powstała w wyniku naturalnych działań erozyjnych (kw. II, III, IV), możliwe jest odkrycie następnych grobów podczas kolejnych prac porządkowych.

Karta cmentarza: z dnia ...10.1994

Położenie cmentarza: około 500m na południe od zabudowy wsi, 100 m na wschód od szosy do Mosiny, otoczony polami; usytuowany na stoku, opadającym w kier. płd. i zach.

Charakter rozplanowania: nieczytelny

Powierzchnia: 2100 m²

Data założenia: prawdopodobnie II poł. XIX w.

Najstarszy nagrobek: brak

Elementy cmentarza: nagrobków wolno stojących – około 14

Stan zachowania: nagrobki zdekompletowane, zachowane w części przyziemnej, drzewa usychające, powalone, zaniedbane

Starodrzew: brak

Stan zachowania zieleni: zły – dawny układ niezachowany

Zagrożenia: dalsze niszczenie pozostałości nagrobków, dzikie zakrzewienie terenu, niszczenie drzewostanu

Wnioski: uporządkowanie drzewostanu

(12)

(13)

(14)

(15)

(16)

(12)
cmentarz Śrem

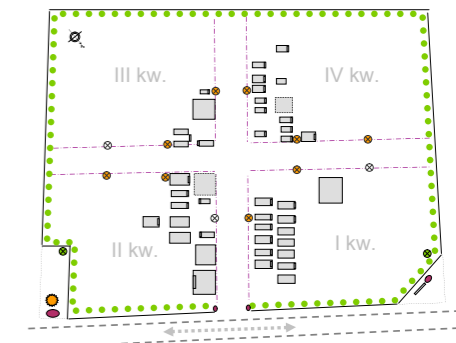
(15)
cmentarz Zakrzewo

(13)
cmentarz Sroczewo

(16)
cmentarz Żabno

(14)
cmentarz Trąbinek

(16)
Żabno, gm. Brodnica

Autorstwo materiału:
 teksty – Bogusław Kuik
 tekst cmentarz w Śremie – Muzeum Śremskie
 źródła przy tekście „Osadnictwo olęderskie w Wielkopolsce”
 Zofia Zierhofferowa *Nazwy osad olęderskich w Wielkopolsce. Powstawanie i zmiany*
 2001
[pozn.naszemiasto.pl/Wielkopolskie nekropolie 2004](http://pozn.naszemiasto.pl/Wielkopolskie_nekropolie_2004)
 karty cmentarzy – archiwum Woj. Urz. Ochrony Zabytków w Poznaniu – wypisy
 Bogusław Kuik
 zdjęcia – Bogusław Kuik
 mapka cmentarza Żabno – Bogusław Kuik
 mapki archiwalne z roku 1911 – Archiwum Map Zachodniej Polski <http://mapy.amzp.pl/>

Zgodnie z obowiązującą Ustawą o Prawie Autorskim i Prawach Pokrewnych, mapy wydane do 1936 roku nie są już objęte ochroną majątkowych praw autorskich, ponieważ od ich wydania minął okres 70 lat.

Cmentarze katolickie

Monika Bulińska

W sierpniu 2012 roku Stowarzyszenie Unia Gospodarcza Regionu Śremskiego – Śremski Ośrodek Wspierania Małej Przedsiębiorczości przystąpiło do inwentaryzacji cmentarzy rzymsko-katolickich znajdujących się na terenie regionu śremskiego. Nasze prace rozpoczęliśmy od przeanalizowania kart cmentarzy, które znajdują się w Wojewódzkim Urzędzie Ochrony Zabytków w Poznaniu. Zostały one opracowane dla niemal każdego cmentarza w latach 80. XX w. Wykorzystaliśmy ten materiał przy opisie nagrobków. Następnie kontynuowaliśmy prace już bezpośrednio na cmentarzach. Uzupełniliśmy informacje o stanie aktualnym cmentarzy, porównaliśmy obiekty będące w ewidencji Urzędu ze stanem istniejącym, dodaliśmy opisy nowych cmentarzy, nagrobków, pomników historycznych oraz pochówków związanych z osobami zasłużonymi dla rozwoju miasta i regionu. Podczas inwentaryzacji ponad 2 100 zdjęć, lecz tylko nieliczne z nich, prezentujące najciekawsze obiekty, znajdują Państwo w niniejszej publikacji. Ponadto policzono wszystkie obiekty znajdujące się na cmentarzach. Jest ich łącznie ok. 16 150. Pochodzą z różnych okresów, niektóre mają niepowtarzalne formy architektoniczne, a jeszcze inne ciekawą historię osób, które zmarły. Zdajemy sobie sprawę, że nasza praca nie została w pełni zakończona. Wiele podjętych wątków będzie kontynuowanych i sprawdzanych w późniejszym okresie. Być może ujrzą one światło dzienne przy kolejnym dodruku publikacji.

(1) Błażejewo, gm. Dolsk – cmentarz parafialny

Lokalizacja:

Cmentarz w Błażejewie zlokalizowany jest po lewej stronie drogi prowadzącej z Dolska do Włociszewek, naprzeciwko drewnianego kościoła pw. św. Jakuba Apostoła. Znajduje się na płaskim terenie, od strony północnej graniczy z niewielkim laskiem.

Datowanie cmentarza:

Cmentarz powstał w 1982 r. (data wyryta na drewnianym krzyżu cmentarnym) na gruncie Skarbu Państwa. Później został skomunalizowany, a ostatecznie przekaza-

(str.374)

Błażejewo, gm. Dolsk

Nagrobek Józefa Giglewicza

zm. 1983 r.

ny aktem notarialnym jako darowizna Gminy Dolsk na rzecz parafii w Błażejewie. Od 7 czerwca 2002 r. stał się cmentarzem parafialnym.

Ogólny wygląd cmentarza:

Cmentarz w Błażejewie jest cmentarzem młodym i stosunkowo niewielkim o powierzchni 0,99 ha. Na jego teren można wejść przez metalową bramę, na wprost której znajduje się aleja główna. Dookoła cmentarz otoczony jest siatką. Obecnie na cmentarzu jest 86 nagrobków, w tym: 52 nagrobki po lewej stronie alei głównej i 34 po prawej (stan na dzień 18.10.2012). Od momentu powstania cmentarza pochowano na nim 93 osoby.

Stan cmentarza:

Najstarszym nagrobkiem jest nagrobek wolno stojący wykonany z czerwonego granitu należący do Józefa Giglewicza, o czym informuje napis wyryty w pionowej podstawie umieszczonej na płycie głównej nagrobka: „Ś.P./ GIGLEWICZ/ MARIANNA/ 02. 11.1913 + 08.10.2011/ JÓZEF/ 28.06.1911 + 02.03.1983/ JEZU UFAM TOBIE”.

W alei głównej znajduje się drewniany krzyż cmentarny z pasyjką i wyrytą datą: „1982”. Aleja obsadzona jest czerwonymi dębami i jałowcami płożącymi. W otoczeniu znajdują się także sosny i brzozy. Nie ma wśród nich pomników przyrody.

(str.374)

Błociszewo, gm. Śrem

Kaplica grobowa Kęszyckich

z XIX w.

(2) Błociszewo, gm. Śrem – cmentarz przykościelny

Lokalizacja:

Cmentarz znajduje się w centrum wsi Błociszewo przy kościele pw. św. Michała Archanioła, który położony jest po prawej stronie drogi Śrem–Kościan oraz skrzyżowania z drogą lokalną prowadzącą do Krzyżanowa (ul. Kasztanowa 2).

Datowanie cmentarza:

Trudno określić konkretną datę powstania cmentarza, jednak pierwszy kościół wybudowany został w XV w. Obecny jest z pierwszej poł. XVIII w. Należy przypuszczać, że cmentarz istniał w tym miejscu wraz z kościołem już w poprzednich wiekach.

Ogólny wygląd cmentarza:

Na teren cmentarza prowadzi metalowa ozdobna brama i dwie furtki po bokach (pierwsza poł. XX w.). Od strony drogi położono siatkę, dookoła natomiast znajduje się drewniany, niski płot. W otoczeniu kościoła są: dzwonnica, 9 obiektów (nagrobki, krzyże, grobowiec – stan na dzień 17.10.2012), kaplica grobowa, grotta

z kamieni polnych z figurą Niepokalanego Serca Matki Boskiej oraz drewniany krzyż. Całość zajmuje powierzchnię 0,4 ha.

Stan cmentarza:

Najstarszym obiektem jest wykonana z piaskowca płyta nagrobna Mateusza Szumiłowskiego z 1817 r. Znajduje się przy murze kościoła od strony południowo-wschodniej. Na płycie wyryto napis: „X. MATEUSZ SZUMIŁOWSKI/ PLEBAN I DOBRODZIEY/ TEGO KOŚCIOŁA/ KTÓRYM ZARZĄDZAŁ/ PRZEZ LAT XXVIII/ TU POCHOWANY/ XV KWIETNIA MDCCCXVII ROKU/ PROSI/ O WESTCHNIENIE”. Płyta jest pęknięta przez środek.

Krzyż nagrobny Aleksandra Thierlinga z 1882 r. wykonany został z piaskowca. Na sześcienniej podstawie umieszczono krzyż typu łacińskiego. Na ramionach krzyża wyryto napis: „Ś.P./ Aleksander Thierling/ ur. d. 21. Stycznia 1863./ um. d. 17 Sierpnia 1882.”, a poniżej na cokole: „Prosi o westchnienie!”

Płyta nagrobna X. Marcelego Matuszewskiego z 1924 r. Na cementowej prostokątnej podstawie ustawiono ozdobną tumbę nagrobną, a na niej z białego marmuru płytę inskrypcyjną. Na niej wyryto napis: „Ś.P./ Ksiądz/ Marceli/ Matuszewski/ Proboszcz w Błociszewie/ przez lat 20/ ur. 1875 r. um. 1924 r./ Zdrowaś Marjo!”. Powyżej napisu znajdują się dwie gałązki palmy, a wśród nich kielich z hostią.

Grobowiec Nepomucena i Florentyny Kęszyckich z początku XX w. Na prostokątnej dużej podstawie ustawiono dwie tumby nagrobne ozdobione po bokach. Całość od góry zamykają czarne płyty nagrobne wykonane z czarnego granitu. Nagrobki otoczone są ośmioma słupkami zwężającymi się ku górze i zakończonymi trójkątnymi daszkami. Połączone są one ze sobą metalowym łańcuchem z ozdobnymi ogniwami. Na lewej płycie inskrypcyjnej wyryto napis: „Ś.P./ Jan Nepomucen/ Julian/ Kęszycki/ ur. 9. Grudnia 1820./ um. 24. Kwietnia 1910./ Zdrowaś Maryja!”, a na prawej brzmi on: „Ś.P./ Florentyna Monika/ z Chłapowskich/ Kęszycka/ ur. 3. Maja 1826./ um. 15. Marca 1907./ Zdrowaś Maryja!”. Powyżej inskrypcji na obu płytach wykonano wklęsły krzyż łaciński.

Kaplica grobowa Kęszyckich z XIX w. wybudowana z cegły na planie podłużnego prostokąta, otynkowana. Nakryta została dwuspadowym dachem. Przed wejściem do kaplicy ustawiono dwie proste kolumny na sześciennych podstawach, a u podnóża znajduje się płyta z czterema metalowymi antabami. Kolumny wspierają blok trójkątnego zwieńczenia wysuniętego mocno przed całość fasady kaplicy. Dookoła budowli

jest jeszcze osiem połówek kolumn wkomponowanych w ściany kaplicy oraz cztery prostokątne okna. Drzwi do kaplicy są drewniane, otoczone profilowanym gzymsem. Nad nim znajduje się tablica z napisem: „GROBOWIEC RODZINY KĘSZYCKICH”. Budynek obecnie pełni funkcje kaplicy cmentarnej. We wnętrzu jest drewniana podstawa, na której układa się trumnę przed mszą pogrzebową. Na zewnętrznej ścianie kaplicy od strony północnej umieszczono tablice inskrypcyjne. Wśród wymienionych poniżej osób na uwagę zasługuje w szczególności Daniel Kęszycki – dyplomata, ziemianin, działacz niepodległościowy, gospodarczy i społeczny. Na pierwszej, granitowej wyryto napis: „Ś.P./ Florentyna z Kęszyckich/ Meysztowiczowa/ 1887 +1964/ z Rohoźnicy w powiecie Wołkowyskim/ Maria z Meysztowiczów/ Ksawerowa Pruszyńska/ 1907 +1984/ fundatorka statuy Św. Rity/ dla Kościoła w Błociszewie.” Na drugiej: „Ś.P./ STEFAN KESZYCKI 1848-1911/ JULIA Z PONIKIEWSKICH KĘSZYCKA 1883-1923/ DANIEL KĘSZYCKI 1884-1936/ POWST. WLKP. I ŚLĄSKI KONSUL GENERALNY RP w OPOLU 1920/22”. Trzecia tablica poświęcona jest zmarłym członkom rodziny Kęszyckich, którzy zginęli za Polskę, a jej napis brzmi: „ZGINĘLI ZA POLSKĘ/ Ś.P./ ANTONI KĘSZYCKI 1914 +1939/ POLEGŁ NA POLU CHWAŁY/ STEFAN KĘSZYCKI 1918 +1940/ ZAKATOWANY W OBOZIE ZAGŁADY MAVTHAUSEN/ JÓZEFA KĘSZYCKA 1920 +1942/ ROZSTRZELANA W OBOZIE ZAGŁADY RAWENSBRVCK/ NIECH ODPOCZYWAJĄ W POKOJU”. Powyżej znajduje się krzyż, a przy nazwiskach Stefana i Józefy Kęszyckich umieszczono tabliczki z symbolem walczącej Polski.

Żeliwny krzyż Wojciecha Jurga z 1877 r. umocowany został na niewielkiej sześcienniej podstawie. Ramiona krzyża zakończono w formie trójliścia i umieszczono w każdym z nich sześcioramienną gwiazdkę. Krawędzie krzyża obwiedziono profilowaną listwą. Inskrypcję wykonano na pionowym ramieniu i brzmi ona: „Ś.P./ Wojciech/ Jurga/ ur. 6.4./ 1859/ um. 23.9./ 1877/ prosi o/ Zdrowaś Maryja”. U podstawy leży pasyjka bez rąk. Zapewne wcześniej znajdowała się na skrzyżowaniu ramion. W późniejszym okresie ustawiono przed krzyżem granitową płytę, na której wyryto inskrypcję o treści: „Ś.P./ WOJCIECH/ JURGA/ 1859 + 1877/ R.I.P.”

W sąsiedztwie powyższego krzyża znajduje się kolejny ażurowy. Na przecięciu ramion umieszczono tablicę o ozdobnie ściętych narożnikach, ale bez inskrypcji. Przed krzyżem ustawiono w późniejszym okresie granitową płytę z inskrypcją: „Ś.P./

AGNIESZKA + ROCH/ JURGA/ UCZESTNIK WALK/ NAPOLEOŃSKICH/ FUNDATOR FIGURY/ ŚW. ROCHA”

Nagrobek Michała Jurgi z 1920 r. Mogiła otoczona jest niskim cementowym murkiem. W tyle na sześciennym cokole znajduje się pionowa płyta, której górne narożniki są ozdobnie profilowane. Całość zwieńczona jest niewielkim krzyżem łacińskim z dużą, metalową figurą Chrystusa Ukrzyżowanego. W centralnym polu płyty znajduje się nisza, w której umieszczono tablicę inskrypcyjną o treści: „Tu spoczywa Ś.P./ Ułan/ MICHAŁ JURGA/ 1 - szy, Pułk Ułanów W.P./ ur. 3.9.1898 r./ Poległ w bitwie pod Maciejowicami/ dn. 16.8.1920 r./ Cześć Jego Pamięci”.

W otoczeniu kościoła są jeszcze dwa nagrobki. Pierwszy z nich to płyta nagrobna Wacława Jurgi z drugiej poł. XX w. Na podmurówce umieszczono trzy piramidalnie ułożone podstawy. U góry znajduje się płyta nagrobna z inskrypcją o treści: „Ks. Dr. Wacław Jurga/ ur. 20.9.1910 w Donatowie/ wyświęcony 22.5.1937/ w Katedrze Poznańskiej/ Męczennik Dachau i Guzen/ Dr św. Teologii i mgr nauk biblijnych/ Profesor Polskiego Seminarium w Paryżu/ zmarł w Paryżu 22.9.1959 r.”.

Drugi nagrobek jest anonimowy – brakuje na nim tablicy inskrypcyjnej. Mogiła ziemna otoczona jest drewnianą osłonką. Z tyłu znajduje się niewielki metalowy krzyż, którego ramiona są zakończone ażurowo w formie trójliścia z metalową pasyjką umieszczoną na przecięciu ramion.

W otoczeniu kościoła znajdują się okazałe lipy. Nie ma wśród nich pomników przyrody.

(3) Błociszewo, gm. Śrem – cmentarz parafialny

Lokalizacja:

Cmentarz zlokalizowany jest po lewej stronie drogi prowadzącej z Błociszewa do Donatowa.

Datowanie cmentarza:

Założony został w 1901 r.

Ogólny wygląd cmentarza:

Cmentarz w Błociszewie ogrodzony jest metalowym płotem, którego przęsła ograniczają wykonane z cegły słupy. Na dwóch filarach przy bramie głównej umieszczono figurki kłęczących i modlących się aniołków. Na wprost bramy znajduje się aleja główna, w połowie której ustawiono krzyż cmentarny z 1901 r. Krzyż został wykona-

(str. 374)

*Błociszewo, gm. Śrem
Metalowy krzyż
z końca XIX w.*

ny z metalu. Zakończenia ramion są ażurowe i mają formę trójliścia, a na ich przecięciu zawieszono dużą, metalową figurę Chrystusa Ukrzyżowanego. Pionowe ramię ma ozdobne, podłużne wycięcia. Krzyż umieszczono na sześciennym cokole wykonanym z cegły, który stoi na dwóch murowanych, schodkowo ułożonych podstawach. Cmentarz zajmuje powierzchnię 0,5 ha i ma kształt regularny w formie kwadratu. Znajduje się na nim 420 obiektów (nagrobki, krzyże, mogiły – stan na dzień 17.10.2012).

Stan cmentarza:

Najstarszym obiektem jest metalowy, ażurowy krzyż z końca XIX w. Ramiona zakończone są w formie trójliścia. Pośrodku nich znajduje się tabliczka inskrypcyjna, do której przytwierdzono kolejną z późniejszego okresu z napisem: „Ś.P./ Zofia Szczepaniak/ Ave Maryja”.

Nagrobek Stanisławy Musielakównej ma formę pionowej płyty profilowanej u góry. Z przodu znajduje się mogiła ziemna. Na płycie wyryto krzyż łaciński, a pod spodem napis: „Tu spoczywa w Panu/ nasza ukochana córka/ i siostra/ ś.p./ Stanisława/ Musielakówna/ ur. 28.3.1897./ um. 13.8.1918 r./ Wieczny odpoczynek!”.

Krzyż nagrobny należący do Franciszka i Marii Kosz jest krzyżem typu łacińskiego o prostych zakończeniach ramion. Postawiono go na pionowym, sześciennym cokole, na którym wyryto inskrypcję o treści: „Ś.P. Koszowie”, poniżej po lewej stronie: „Franciszek/ 18.1.1838./ + 24.11.1923.”, a po prawej: „Marja/ 8.9.1842./ + 13.10.1923.”. Pod spodem widnieje jeszcze napis: „Zdrowaś Marjo”. Przed krzyżem znajduje się mogiła otoczona niskim murkiem. Na dole o cokół oparto marmurową tabliczkę z inskrypcją: „Tu spoczywa/ nasza najdroższa córeczka/ ś.p./ Bolesława Naskówiakówna/ 8.3.1924./ + 21.3.1926.”.

Krzyż nagrobny Jana Stawickiego i Elżbiety z Roszaków Stawickiej ma proste ramiona i umieszczono go na pionowym sześciennym cokole, na którym z przodu wyryto napis: „Ś.P.”, po lewej stronie: „Jan/ Stawicki/ ur. 1843. um. 1926.”, po prawej stronie: „Elżbieta/ z Roszaków/ Stawicka/ ur. 1842. um. 1924.”. Pod spodem wyryto jeszcze: „Zdrowaś Marjo.”.

Krzyż nagrobny z pierwszej poł. XX w. Niestety, nie wiadomo, do kogo należał, tabliczka z inskrypcją jest bardzo nieczytelna. Krzyż z pasyjką umieszczono na trzech piramidalnie ułożonych podstawach. Środkowa jest większa i zawiera blendę, w której umocowano tablicę inskrypcyjną.

Na cmentarzu jest wiele drzew, w tym: jesiony, kasztanowce, klony, modrzewia, tuje. Nie ma wśród nich pomników przyrody.

(4) Brodnica, gm. Brodnica – cmentarz przykościelny**Lokalizacja:**

Cmentarz znajduje się przy kościele pw. św. Katarzyny Aleksandryjskiej i jest położony po prawej stronie drogi prowadzącej z Brodnicy do Sulejewa. Od wschodu graniczy z parkiem dworskim i pałacem.

Datowanie cmentarza:

Stary cmentarz znajdował się prawdopodobnie przy kościele od początku istnienia parafii i używany był do 1842 r., kiedy to rozpoczęto pochówki na nowym cmentarzu. Obejmował wówczas obszar ok. 1 ha i ogrodzony był deskami z sosnowego drewna.

Ogólny wygląd cmentarza:

Cmentarz rzutowany jest na planie prostokąta. Jego powierzchnia to 0,4 ha. Teren wokół kościoła otoczony jest żywopłotem i siatką (która w większości jest poprzerwana). Od strony zachodniej znajduje się brama wejściowa, a od strony wschodniej furtka. W pobliżu bramy stoi pomnik papieża Jana Pawła II. Po drugiej stronie ulicy, od strony zachodniej, stoi budynek dawnej kostnicy. W otoczeniu kościoła znajdują się: 1 kaplica grobowa, 3 nagrobki, 10 tablic przyściennych, 15 trumien i 2 urny w kaplicach grobowych w kościele (stan na dzień 02.08.2012).

Stan cmentarza:

Najstarszym nagrobkiem jest wykonany z piaskowca klasycystyczny pusty grób z 1880 r., w którym pierwotnie został pochowany Józef Wybicki. Prochy Wybickiego 14 października 1923 r. ekshumowano i przeniesiono do kościoła św. Wojciecha w Poznaniu. Napis na nagrobku jest już mocno nieczytelny i brzmi: „Józef Wybicki/ Konfederat Barski/ Legionista/ Senator Wojewoda/ 1747-1822”. Nad napisem wyryto krzyż łaciński. Nagrobek ma kształt podłużnego sześcianu. Krawędzie boczne są bardzo mocno profilowane i zdobione motywami roślinnymi. W tyle ustawiono pionowy krzyż łaciński. Na skrzyżowaniu ramion umieszczono Oko Opatrzności.

W pobliżu pustego grobu Wybickiego znajdują się jeszcze dwa inne nagrobki, które należą do księży proboszczów: Władysława Simińskiego 1918–1986 (żołnierza AK) i Józefa Mizgalskiego 1929–1999.

Przy kościele od strony północno-wschodniej stoi kaplica grobowa rodziny Wilczyńskich z Grabianowa. Grobowiec został zbudowany z cegły na planie prostokąta. Do jego środka prowadzą drewniane drzwi z okuciami, które osadzono w ostrołuko-

(str.374)

*Brodnica, gm. Brodnica
Nagrobek Józefa Wybickiego
z 1880 r.*

wym portalu. Dwuspadowy dach pokryto w 2005 r. blachą, wcześniej natomiast była to dachówka. W narożnikach znajdują się przypory, a po obu stronach ścian bocznych są małe otwory okienne.

Pod kościołem, w zakończeniach transeptu, znajdują się kaplice grobowe. Pierwsza z nich to Grobowiec Koźmianów. Nad drzwiami prowadzącymi do środka znajduje się herb Nałęcz. Pochowani są w nim głównie członkowie rodzin Chłapowskich i Mańkowskich, między innymi: Jan Nepomucen Chłapowski 1863–1919, Stanisław baron Chłapowski 1822–1902, Zofia z Kurnatowskich Chłapowska 1828–1908, Stanisław Chłapowski 1903–1971, Kazimierz Mańkowski 1882–1909, Waław Mańkowski 1850–1909, Józefa Chłapowska 1867–1899, Antonina Mańkowska 1852–1936. Poza tym są jeszcze tablice inskrypcyjne: Kazimierza Niesiołowskiego 1866–1870, Leona Lipkowskiego 1844–1933 oraz Elżbiety Skórzewskiej. Część trumien jest zamurowana, a niektóre metalowe trumny stoją w miejscach oznaczonych tablicami. Poza tym znajdują się tam urny. Grobowiec jest zadbane, wysprzątany i oświetlony. Z drugiej strony kościoła znajduje się takie same wejście prowadzące pod kościół, gdzie pochowani są między innymi: Stefan, Piotr, Benedykt Moraczewski z Chaław 1874–1894, Stefan Bartłomiej Moraczewski 1849–1884, o czym świadczą tablice wmurowane w południową ścianę kościoła. Prostokątne tablice osadzone są w murze na metalowych kotwach zakończonych rozetami. W płycie z prawej strony jest ubytek oraz brakuje niektórych ozdobnych zakończeń kotew. Wewnątrz tego grobowca znajduje się również figura św. Jana Nepomucena, być może wcześniej stała na początku wsi, przy drodze od strony Jaszkowa. Poza tym stoi tam 10 trumien, niestety, bez jakichkolwiek tabliczek. Pomieszczenie, podobnie jak sąsiednie jest zadbane. Na ścianie wschodniej kościoła, między przyporami, znajduje się postać Chrystusa Ukrzyżowanego naturalnej wielkości. Po obu jego stronach są marmurowe tablice inskrypcyjne Mańkowskich i Chłapowskich: a) po lewej stronie:

- „WACŁAW MAŃKOWSKI/ SODALIS MARIANUS/ UR. 10.X.1850 R./ UM. 20.IV.1909 R.”,
- „KAZIMIERZ MAŃKOWSKI/ SODALIS MARIANUS/ UR. 17.VIII.1882 R./ UM. 15.I.1909 R.”,
- „ZOFIA z KURNATOWSKICH/ UR.1824 R. UM. 21.VII.1908 R./ STANISŁAW CHŁAPOWSKI/ UR. 1822 R. UM. 30.IX.1902 R.”,

- „ZOFIA z ECHAUSTÓW/ UR. 22.IV.1876 R. UM. 18.IV.1955 R./ WINCENTY PRUS-GŁOWACKI/ UR. 18.X.1864 R. UM. 1.I.1925 R.”
- b) po prawej stronie:
- „ANTONINA MAŃKOWSKA/ DZIECKO MARJI/ UR. 23.XII.1852 R./ UM. 28.IV.1936 R.”;
 - „ZOFIA z JACZYŃSKICH/ UR. 1871 R. UM. 20.VII.1952 R./ JAN CHŁAPOWSKI/ UR. 1863 R. UM. 2.VII.1919 R.”;
 - „WANDA z CZERWIŃSKICH/ UR. 30.IX.1915 R. UM. 15.III.1993 R./ STANISŁAW CHŁAPOWSKI/ UR. 3.II.1903 R. UM. 13.XII.1971 R.”;
 - „JANINA SÖDERLUND/ CHŁAPOWSKA/ UR. 3.III.1949 R./ UM. 11.IX.2004 R.”.
- Całość otoczona jest metalowym, ozdobnym płotem.

Na terenie przykościelnym drzewostan stanowią: lipy i młode tuje. Nie ma wśród nich pomników przyrody.

(5) Brodnica, gm. Brodnica – cmentarz parafialny

Lokalizacja:

Cmentarz parafialny znajduje się poza kościołem, po prawej stronie drogi prowadzącej z Brodnicy w kierunku Grabianowa.

Datowanie cmentarza:

„W dniu 25 marca 1842 roku ks. Borowicz poświęcił nowy cmentarz za wsią, a 25 listopada tego roku otrzymał zgodę na pochowanie w mogile kości z kostnicy przy kościele. Józef Przybysz z Kopyt odkupił przyległy do cmentarza grunt o powierzchni 3 arów 76 centarów, należących niegdyś do Józefa Wróblewskiego i podarował go parafii, aby rozszerzyć obszar cmentarza w południowo-zachodnią stronę” (wzmianka ze strony parafii w Brodnicy www.brodnica.archpoznan.org.pl).

Ogólny wygląd cmentarza:

Cmentarz znajduje się na niewielkim wzniesieniu i zajmuje powierzchnię 1,7 ha. Przez środek prowadzi aleja główna, na końcu której stoi drewniany krzyż, a za nim kopiec w części południowo-zachodniej. Cmentarz otoczony jest ceglany murem z II poł. XIX w. Do środka cmentarza od strony północno-wschodniej prowadzi metalowa furtka i trzy schodki. Obecnie na cmentarzu jest 607 nagrobków, w tym: 281 po lewej stronie i 326 po prawej stronie (stan na dzień 17.10.2012).

*(str.375)
Brodnica, gm. Brodnica
Nagrobek Kazimierza
Sędłaka z 1928 r.*

Stan cmentarza:

Nagrobki rozłożone są po obu stronach alei głównej. Natomiast w części kopca ziemnego znajdują się głównie nagrobki dzieci. Wielu grobów już nie ma, a w ich miejsce powstawały kolejne. Niewiele zachowało się ze starych nagrobków, jak jeszcze istniejący w latach 80. i 90. XX w. najstarszy wówczas nagrobek Jana Polowczyka z Ludwikowa z 1880 r.

Na uwagę zasługuje jednak nagrobek na szczycie kopca należący do Kazimierza Sędłaka. Na płaskiej podstawie umieszczono sześcienną bryłę otoczoną kolumnadą. Na niej spoczywa pokrywa stanowiąca podstawę płaskiego dachu. Od przodu znajduje się tablica inskrypcyjna wykonana z białego marmuru, trochę już mało czytelna. Na tablicy widnieje napis: „Ś. p./ Kazimierz Sędłak/ dyrektor/ Dóbr Brodnickich/ 24.06.1879/ + 23.12.1928/ Prosi o modlitwę”. Stan grobowca jest bardzo zły: sypiący się tynk, popękane ściany, odłupane kawałki, tablica inskrypcyjna pęknięta w lewym górnym rogu.

W miejsce metalowego krzyża rodzinnego Szczepaniaków z przełomu XIX i XX w. został wykonany nowy grób rodzinny z czarnego granitu z umieszczonym z tyłu na płycie nowym, metalowym krzyżem. Napis na środkowej płycie brzmi: „Ś. P./ GRÓB RODZINY SZCZEPANIAKÓW”, a poniżej: „AVE MARIA”.

Krzyż nagrobny Agnieszki Szczepaniak z Mężydłów z 1921 r., wykonany z piaskowca. Porównując zdjęcia z lat 80. XX w. i współczesne można zauważyć, że góra krzyża umieszczona na pionowym bloku uległa zmianie. Krzyż i jego podstawa są krótsze, chociaż forma została ta sama. Na krzyżu umieszczono metalowy krucyfiks. Wcześniej na pionowym bloku z przodu był wyryty napis: „Tu spoczywa w Bogu/ ś.p./ Agnieszka/ Szczepaniakowa/ z Mężydłów/ ur. 7. ... 1895 r./ zm. 26.06.1921 r. / Prosi o Zdrowaś Marya”, a obecnie widnieje tam tylko inskrypcja: „Szczepaniak”. Krzyż i pionowa baza umieszczone są na sześciennym podstawie ociosanej w blok skalny. Z przodu mogiła porośnięta jest bluszczem.

Ciekawym obiektem jest grobowiec rodziny Glapińskich z figurą Chrystusa dźwigającego krzyż po upadku. Został on postawiony w II poł. XX w.

W otoczeniu cmentarza są drzewa takie jak: lipy, klony, brzozy i jesiony. Nie ma wśród nich pomników przyrody.

(6) Chwałkowo Kościelne, gm. Książ Wlkp. – cmentarz parafialny**Lokalizacja:**

Cmentarz znajduje się w północnej części wsi. Po lewej stronie drogi prowadzącej do Kruczyna i Chromca.

Datowanie cmentarza:

Powstanie cmentarza datuje się na poł. XIX w.

Ogólny wygląd cmentarza:

Cmentarz utworzono na planie nieregularnym, przypominającym trapez. Na teren cmentarza prowadzi metalowa brama i dwie furtki po bokach. Całość została osadzona w dwóch murowanych z cegły filarach, które zwieńczone są trójkątnymi daszkami i zakończone metalowymi, łaćcińskimi krzyżami. Na wprost bramy jest aleja główna z drewnianym krzyżem pośrodku. Na przecięciu ramion krzyża umieszczono małą, metalową pasyjkę. Dookoła cmentarz ogrodzony został ażurowym płotem z cegły. Nagrobki są umieszczone po obu stronach alei. Łącznie jest ich 318 (stan na dzień 20.10.2012). Powierzchnia cmentarza to około 1,2 ha.

Stan cmentarza:

Płyta nagrobna Pelagii z Olszewskich Masłowskiej oraz Zygmunta Masłowskiego została ułożona na tumbie z piaskowca i otoczona czterema słupkami zwężającymi się ku górze. Słupki połączono metalowym, ozdobnym łańcuchem. Na płycie nagrobnej, również wykonanej z piaskowca, wyryto napis: „Tu spoczywają zwłoki/ ś.p./ Pelagii z Olszewskich/ Masłowskich/ um. 15. kwietnia 1907/ przeżywszy lat 55/ i/ Zygmunta/ Masłowskiego/ um. 21. marca 1909/ przeżył lat 67./ Zdrowaś Marya.”

Płyta nagrobna ks. Apolinarego Zmury z 1909 r. Na dużej prostokątnej podstawie umieszczono tumbę, a na niej z białego marmuru płytę nagrobną z wyrytym kielichem z hostią i dwoma gałązkami palmowymi, a u dołu z inskrypcją: „Ś.P./ Ks. Apolinary Zmura/ Proboszcz Chwałkowski/ przez 23 lata/ ur. 1843 r. um. 28.XI.1909 r./ Prosi o modlitwę.” Na cementowej podstawie po bokach znajduje się sześć ozdobnych, żeliwnych słupków, które wcześniej były zapewne połączone łańcuchem.

Nagrobek ks. Stanisława Doerffera z 1916 r. Na dwóch piramidalnie ułożonych płytach umieszczono kolejną wykonaną z czarnego granitu z wyrytym tekstem inskrypcji: „Ś.P./ KS.STANISŁAW/ DOERFFER/ PROBOSZCZ/ w CHWAŁKOWIE/ 28.4.1881./ + 9.2.1916./ W 9. ROKU KAPŁAŃSTWA/ R.I.P.” Całość otoczono

(str.375)

Chwałkowo Kościelne

gm. Książ Wlkp.

Płyta nagrobna Pelagii

Masłowskiej z pocz. XX w.

10 słupkami, które połączono metalowym, ozdobnym łańcuchem (brakuje fragmentu łańcucha). Z tyłu umieszczono płytę wykonaną z wapienia, która zwęża się ku górze przechodząc ostatecznie w łaćciński, prosty krzyż. Pośrodku ramion znajduje się medalion z mosiądzu z głową Chrystusa w koronie cierniowej. Po obu stronach głowy Chrystusa napisano: „Ecce Homo.” Poniżej w środkowym polu pionowej płyty jest pozioma nisza z granitową tabliczką o treści: „PODOBAŁA SIĘ BOGU/ DUSZA JEGO DLA TEGO/ POKWAPIŁ SIĘ WYRWAC GO/ Z POŚRÓD NIEPRAWOŚCI/ KS. MĄDR. IV.14.”

Figura nagrobna z końca XIX w. Na dwóch piramidalnie ułożonych płytach znajduje się niski murek otaczający mogiłę. Z tyłu, na sześciennym, nieregularnym cokole wykonanym z piaskowca w formie ociosanych kamieni, ustawiono kolejny, lekko zwężający się ku górze. Wyższy cokół zakończono w podstawie i w zwieńczeniu profilowanym gzymsem. Na górze umieszczono pełnowymiarową figurę aniołka trzymającego w ręku girlandę kwiatów, która oplata jego ciało. Postać ma skrzydła. Pod stopami aniołka znajduje się półkula i obłoczek. Tekst inskrypcji znajduje się na górnym cokole z przodu, ale jest bardzo mocno nieczytelny. Wyróżnia się słowo: „Basia”. W tej części cokołu umocowano medalion z portretem dziewczynki.

Na mogile Mikołaja Wawrzyniaka z 1915 r., która została otoczona niskim murem, umieszczono krzyż nagrobny z późniejszego okresu. Ten jest najprawdopodobniej kopią wcześniejszego. Na sześciennym cokole umieszczono kolejny profilowany u góry. Na nim ustawiono pionową płytę z wyrytą treścią inskrypcji: „Ś.p./ Mikołaj/ Wawrzyniak/ ur. 8.9.1837. um. 26.12.1915/ Pokój Jego duszy!” Płyta jest profilowana do góry i zwieńczona łaćcińskim, prostym krzyżem. Pośrodku ramion znajdują się metalowa pasyjka, a w górnym ramieniu wyryto napis: „I.N.R.I.”

Obiektem o znaczeniu historycznym jest pomnik z początku XX w. poświęcony osobom poległym podczas Powstania Wielkopolskiego w latach 1918–1919. Z przodu znajduje się symboliczna mogiła otoczona murem z cegły. Z tyłu, na sześciennym cokole wykonanym z cegły i zwieńczonym profilowanym gzymsem, umieszczono pionową bazę. Z przodu umocowano z białego marmuru tablicę o treści: „Poległym Powstańcom Wlk/ roku 1918-1919/ Szymczak Stanisław przeżył lat 27/ Koch –II – „ „ 26/ Dziasek –II – „ „ 21/ Skrzypięński Józef „ „ 28/ Wojtkowiak –II – „ „ 21/ Filipowiak Bolesław „ „ 23/ Skrzypczak Jan „ „ 20/ Wesołek Marcin „ „ 20/

Wojtkowiak Ludwik, „ 18/ Dudziak Michał, „ 23/ Cześć Bohaterom.” Powyżej znajduje się profilowany gzyms, a na nim sześcienna podstawa, na której umieszczono figurę Chrystusa. Pomnik został odnowiony w kwietniu 2003 r., figura Chrystusa jest również nowa. W otoczeniu cmentarza znajdują się drzewa, w tym: jarzębiny, świerki srebrne, jałowce i tuje.

(7) Dalewo, gm. Śrem – cmentarz przykościelny

Lokalizacja:

Cmentarz zlokalizowany jest w południowej części wsi Dalewo, przy kościele pw. św. Wojciecha (Dalewo 67).

Datowanie cmentarza:

Trudno podać dokładną datę powstania cmentarza przy kościele, a pochówki które się tutaj znajdują pochodzą z okresu XIX w. i lat 60. XX w. Obecny gotycki kościół pochodzi z XIV w., a przebudowany został w wieku XVII. Należy więc przypuszczać, że cmentarz wokół kościoła może mieć starszą metrykę.

Ogólny wygląd cmentarza:

Na teren kościoła i cmentarza od strony południowej prowadzi metalowa brama i furtki osadzone w wysokich filarach, gdzie dwa z nich zostały zwieńczone płaskim, ceramicznym daszkiem, na którym umocowano małe latarnie. Przed bramą jest pięć niskich schodków. W centralnym miejscu stoi murowany kościół, a w południowo-zachodniej części znajduje się dzwonnica z XIX w. konstrukcji szachulcowej. Całość otoczona jest murem z cegły i otynkowana. Mur zwieńczony jest dwuspadowym dachem z ceramiczną dachówką. Pochówki znajdują się głównie po stronie wschodniej kościoła. Jest ich 7 (stan na dzień 17.10.2012). Powierzchnia terenu to 0,1589 ha.

Stan cmentarza:

Grób rodziców ks. Piotra Wawrzyniaka tj. Franciszka Wawrzyniaka i Cecylii z Łopińskich z XIX w. Mogiła otoczona jest metalową, ozdobną kratą. Z przodu ustawiono na dwóch niskich sześciennych cokółkach bazę. Podstawa i góra bazy jest profilowana. W zwieńczeniu bazy na niewielkiej podstawie znajduje się łaćski krzyż. Zakończenia ramion mają formę trójliścia, a pośrodku ramion umieszczono metalową pasyjkę. Z przodu bazy wyryto inskrypcję o treści: „ś.p./ Franciszek Wawrzyniak/ gospodarz z/ Wyrzeki z żoną/ Cecylią z Łopińskich/ umarli w roku 1873/ Rodzicom dzieci”.

Grobowiec z XIX w. na rzucie prostokąta wymurowany z cegły. Frontowa część

(str.375)

Dalewo, gm. Śrem

Krzyż nagrobny Franciszka

i Cecylii Wawrzyniaków

z XIX w.

podwyższona zakończona spływami. Z przodu ustawiono przed nią na sześciennym cokole łaćski, prosty krzyż z metalową pasyjką. Na cokole z przodu umieszczono tekst inskrypcji: „Tu spoczywają zwłoki ś.p./ X. FRANCISZKA/ KOPERSKIEGO/ proboszcza tutejszego/ um. w 52 roku życia swego/ d. 14. Kwietnia 1872/ Prosi o westchnienie”.

Płyta nagrobna Magdaleny Jesiek z 1923 r. umieszczona została na większej, prostokątnej podstawie. Na płycie wyryto inskrypcję o treści: „Ś.P./ z Zaliszów/ Magdalena Jesiek/ ur. 25.4.1848/ um.25.1.1923./ Prosi o modlitwę.”

Grób rodziny Konopczyńskich. Na dużej podstawie w centralnym polu umieszczono dwie prostokątne piramidalnie ułożone płyty. Na górnej wykonano inskrypcję o treści: „ś.p./ Ks. JAN KONOPCZYŃSKI/ Proboszcz Parafii/ Najśw. Serca Pana Jezusa/ w Bydgoszczy/ Kanonik Honorowy/ Kapituły Prymasowskiej/ w Gnieźnie/ Dziekan Dekanatu Bydgoszcz/ 24.4.1883/ + 17.7.1961/ ZDROWAŚ MARJO”. Z przodu, na niewielkim, sześciennym cokole, wyryto u góry następującą treść: „Pierwszy Proboszcz/ i budowniczy kościoła/ pw. Matki Boskiej/ Nieustającej Pomocy/ bydgoskiej parafii na Szwederowie/ w latach 1920 – 1946”. Z tyłu ustawiono na szerszej bazie krzyż nagrobny. Pośrodku ramion umocowano pasyjkę. W centralnym polu bazy wykonano inskrypcję o treści: „GRÓB RODZINY KONOPCZYŃSKICH”. Po obu stronach krzyża znajdują się dwa mniejsze cokółki, na których wyryto napisy:

- po lewej stronie: „ś.p./ WŁADYSŁAW/ KONOPCZYŃSKI/ 5.5.1895r. + 29.10.1946r.”,
- po prawej stronie: „ś.p./ JAN/ KONOPCZYŃSKI/ 26.3.1853 + 29.2.1940/ ś.p./ ANNA/ KONOPCZYŃSKA/ z LEWANDOWSKICH/ 1.3.1858r. + 7.12.1941r.”

W grobowcu pochowana jest ostatnia z Konopczyńskich, siostra ks. Jana Konopczyńskiego – Maria Konopczyńska (ur. 24.04.1902 r., zm. 08.10.1976 r.).

Płyta nagrobna Władysławy Cichowskiej ustawiona została na niskiej podmurówce. Na płycie znajduje się inskrypcja o treści: „Tu spoczywa/ ś.p./ Władysława Cichowska/ ur. 19.6.1880, um. 1.10.1935./ Zdrowaś Mario”. Na płycie umocowano również tabliczkę z białego marmuru z treścią: „Ś.P. ELŻBIETA CICHOWSKA/ 8.7.1878 + 12.2.1949”.

Nagrobek Marty Dyderskiej z 1966 r. Z przodu ustawiono na tumbie prostokątną płytę. Z tyłu znajdują się na sześciennym podstawie dwie płyty o zróżnicowanej wielkości. Na jednej z nich po prawej stronie wykonano inskrypcję o treści: „Ś.P./ MAR-

374

(1)

(2)

(1)
Błażejowo, gm. Dolsk
Nagrobek Józefa Gilewicza
zm. 1983 r.

(2)
Błociszewo, gm. Śrem
Kaplica grobowa Kęszyckich
z XIX w.

(3)
Błociszewo, gm. Śrem
Metalowy krzyż
z końca XIX w.

(4)
Brodnica, gm. Brodnica
Nagrobek Józefa Wybickiego
z 1880 r.

(3)

(4)

(5)
Brodnica, gm. Brodnica
Nagrobek Kazimierza
Sędłaka z 1928 r.

(6)
Chwałkowo Kościelne
gm. Książ Wlkp.
Płyta nagrobna Pelagii
Masłowskiej z pocz. XX w.

(7)
Dalewo, gm. Śrem
Krzyż nagrobny Franciszka
i Cecylii Wawrzyniaków
z XIX w.

(5)

(6)

(7)

375

TA/ DYDERSKA/ 1887 + 1966/ AVE MARIA". Druga po lewej stronie jest wyższa i umieszczono na niej krzyż łaciński z pasyjką.

Płyta nagrobna ks. Juliana Cichowskiego zmarłego w 1948 r. wykonana jest z szarego granitu. Umieszczono ją na tumbie nagrobnej. Na płycie wykonano inskrypcję o treści: „ś.p./ ks. JULIAN CICHOWSKI/ 7.1.1870 + 12.8.1948/ PROBOSZCZ DALEWSKI/ 1915 – 1949/ DZIEKAN ŚREMSKI/ PROSI O MODLITWĘ”.

Przy wejściu do kruchty znajdują się tablice poległych w I i II wojnie światowej oraz tablica z wizerunkiem Matki Boskiej Katyńskiej. Inskrypcje wyryte na tablicach brzmią następująco:

- tablica środkowa: „POLEGLI ZA WIARĘ I OJCZYZNĘ/ W R. 1914 – 1918./ (w kolumnie po lewej stronie) Andrzejewski Antoni/ Andrzejewski Jan/ Borzyński Stefan/ Bukś Władysław/ Bylicki Ignacy/ Binkowski Piotr/ Cieślak Józef/ Cyka Antoni/ Dutka Stanisław/ Haremza Walenty/ Jakubowski Jan/ Jakubowski Maks./ Jankowski Stanisław/ Jankowski Piotr/ Idaszewski Aleksander/ Idaszewski Konstanty/ Iwanowski Leonard/ (w kolumnie po prawej stronie) Kaźmierczak Franciszek/ Kostrzewski Jan/ Maćkowiak Franciszek/ Maisner Jan/ Maisner Michał/ Maliński Stanisław/ Misiak Stanisław/ Pierchlewicz Jan/ Pokrzywniak Ignacy/ Rodaks Władysław/ Siejek Antoni/ Siejek Franciszek/ Słoma Franciszek/ Szałaga Franciszek/ Tomaszuk Stanisław/ Włodarczak Walenty/ Żak Franciszek/ (pod spodem) W R. 1918 – 1922./ (w kolumnie po lewej stronie) Krzyszkowiak Stanisław/ Rupociński Franciszek/ (w kolumnie po prawej stronie) Ślusarek Leon/ Walasiak Antoni”;
- tablica po lewej stronie: „1939-1945/ ADAMCZYK FRANCISZEK/ BUCHENWALD/ GOLIMOWSKI ANDRZEJ/ GNIEZNO/ GOLIMOWSKI ANTONI/ KATYŃ/ JANKOWSKI JÓZEF/ MIŃSK/ JAŚNIAK JÓZEF/ OSTASZKÓW/ KAPITANIAK FRANCISZEK/ WARSZAWA/ LAUFERSKI ANTONI/ PIĄTEK P. WARSZAWĄ/ MACĶOWIAK STEFAN/ WARSZAWA/ NAWROT FRANCISZEK/ P. GETYNGĄ/ TYMEL FRANCISZEK/ ŚREM/ SIEJEK CZESŁAW/ WARSZAWA/ WAWRZYŃIAK WŁADYSŁAW/ P. WARSZAWĄ/ WENZEL ANTONI/ OŚWIĘCIM/ ŻAKOWSKI KAZIMIERZ/ P. WARSZAWĄ”. Tablica została wykonana przez artystę rzeźbiarza Eugeniusza Olechowskiego z Poznania.

Przed wejściem głównym do kościoła po prawej stronie umieszczono tablicę upamiętniającą ks. Piotra Wawrzyniaka również autorstwa Eugeniusza Olechowskiego.

W otoczeniu kościoła znajdują się jeszcze: drewniany krzyż i drzewa – wiązy, akacje, kasztany, oraz cisy przy grobowcu Konopczyńskich. Nie ma wśród nich pomników przyrody, chociaż cenne są i na uwagę zasługują z całą pewnością rzadkie okazy wiązów.

(str.392)

Dalewo, gm. Śrem
Krzyż nagrobny Wojciecha
Piaseckiego z 1906 r.

(8) Dalewo, gm. Śrem – cmentarz parafialny

Lokalizacja:

Cmentarz usytuowany jest w Dalewie po prawej stronie drogi nr 432 prowadzącej ze Śremu w kierunku Leszna, z dala od trwałej zabudowy mieszkaniowej.

Datowanie cmentarza:

Cmentarz powstał pod koniec XIX w.

Ogólny wygląd cmentarza:

Cmentarz zajmuje powierzchnię 0,7 ha. Ogrodzony został metalowym płotem na podmurówce, którego przeszła ograniczone są wyższymi słupkami z cegły i otynkowanymi. Na teren cmentarza można wejść przez metalową, ozdobną bramę (od strony drogi) z poł. XX w., na wprost której znajduje się aleja główna. W połowie alei stoi drewniany krzyż cmentarny z pasyjką. Po obu stronach alei rozmieszczono 375 nagrobków i 1 grobowiec typu architektonicznego (stan na dzień 17.10.2012).

Stan cmentarza:

Krzyż nagrobny Kazimiery i Otylii Trojanowskich z końca XIX w. Mogiła otoczona jest murkiem z piaskowca w formie tumbi. Otoczona została sześcioma metalowymi, ozdobnymi słupkami, które połączono ze sobą prętem. Całość postawiono na prostokątnej podstawie. Z tyłu umieszczono na sześciennym, dwupoziomym cokole pionową płytę. W jej centralnym polu wyryto inskrypcję o treści: „Tu spoczywają zwłoki/ ś.p./ Kazimiery i Otylii/ Trojanowskich/ córki i matki”, poniżej po lewej stronie: „3.3.1877/ 24.2.1897” i po prawej: „6.8.1850/ 19.9.1882”, a pod spodem: „Prosi o westchnienie”. W zwieńczeniu znajduje się łaciński krzyż. Jego ramiona zakończone są trójliściem. Na przecięciu ramion umocowano metalową pasyjkę, a powyżej tabliczkę z treścią: „I.N/ R.I.”. Krzyż i płyta zostały uszkodzone i umieszczono je oddzielnie na mogile.

Grobowiec – mauzoleum rodziny Kaźmierczaków z przełomu XIX i XX w. wykonano z cegły i otynkowano. Zbudowany został na planie prostokąta, z dwuspadowym dachem pokrytym dachówką ceramiczną. Fasada jest wyższa. Z boku ograniczają ją przyścienne filary, które ustawiono na sześciennych podstawach. Baza jest dwupo-

ziomowa przecięta dwoma profilowanymi gzymsami. W zwieńczeniu umieszczono urny z połówkami kul, ozdobione motywami roślinnymi. W centralnym polu frontonu znajduje się tabliczka z tekstem inskrypcji: „GRÓB/ RODZINY/ KAŻMIERCZA-KÓW”, a na szczycie umocowano na sześciennym podstawie prosty, łaciński krzyż. Do środka grobowca prowadzą drewniane drzwi zamknięte w arkadzie o półkolistym łuku z archiwoltą. W ścianach bocznych umieszczono po jednym oknie. Obiekt ten nadal pełni funkcje kaplicy grobowej.

Metalowy krzyż nagrobny z końca XIX w. umieszczono z tyłu na mogile otoczonej niskim murkiem. Nie posiada żadnej tabliczki inskrypcyjnej. Ramiona zakończone są strzałkami i mają formę trójliścia. Środkowa część krzyża jest grubsza. Na przecięciu ramion umieszczono okrąg i koło. Z koła rozchodzą się kolejne strzałki o zakończeniach w formie liścia.

Żeliwny, ażurowy krzyż nagrobny z przełomu XIX i XX w. znajduje się z tyłu za mogiłą otoczoną niskim murkiem. Zakończenia ramion mają formę trójliścia. Krawędzie krzyża ozdobione są wijącym ornamentem. Na przecięciu ramion umieszczono mniejszy krzyż z motywem liści akantu. W górnym ramieniu mała tabliczka z napisem: „I.N.R.I.”. Obecnie umocowano na krzyżu tabliczkę inskrypcyjną o treści: „Ś.P./ KAZIMIERA STANISŁAW/ MACIEJEWSKY/ SPOCZYWAJ W POKOJU”.

Krzyż nagrobny Wojciecha Piaseckiego z 1906 r. Na sześciennym, profilowanej u góry podstawie umieszczono pionową bazę. W jej centralnym miejscu znajduje się płytką nisza z tablicą wykonaną z czarnego granitu i wrytym tekstem inskrypcji: „Tu/ spoczywa w Bogu/ ś.p./ Wojciech/ Piasecki/ gospodarz z Wyrzeki/ ur. 14.3.1843./ um. 5.6.1906./ Zdrowaś Marya!” Nad bazą umocowano prosty krzyż łaciński z metalową pasyjką. Wcześniej krzyż nagrobny i mogiła były otoczone ozdobnym, metalowym płotem. Również tabliczka inskrypcyjna była wykonana z czarnego trawionego szkła i zawierała informację o treści: „Najukochańszym rodzicom/ ś.p./ Wojciechowi/ zm. 5.6.1906/ Wiktorii z d. Tomczak/ zm. 6.5.1953/ Piaseckim/ wdzięczne dzieci/ nie bądź im sędzią ale ojcem/ i zbawicielem”.

Krzyż nagrobny Franciszka Golimowskiego z 1921 r. wykonano z piaskowca. Z przodu znajduje się mogiła otoczona niskim murkiem i ograniczona dwoma słupkami. Z tyłu, na dwóch sześciennych cokołach, umieszczono bazę w kształcie prostokąta. Narożniki górne przedstawiają płaskorzeźbione elementy korony cierniowej.

W centralnym polu płyty umieszczono płytką niszę, w której znajduje się tabliczka z białego marmuru z treścią inskrypcji: „Tu/ spoczywa w Bogu/ nasz ukochany ojciec/ ś.p./ Franciszek Golimowski/ ur. 25.11.1866 r. um. 1.7.1921 r./ Prosi o westchnienie.” Obramowanie tablicy przechodzi w krzyż, którego ramiona mają kształt kończyny. Pośrodku ramion znajduje się medalion z głową Chrystusa w koronie cierniowej. Poniżej obramowania tablicy inskrypcyjnej umocowano kwietnik.

Grobowiec rodziny Lewandowskich z I ćw. XX w. wykonano z cementu. Płytkę grobowca umieszczono na tumbie i opatrzono napisem: „GROBOWIEC/ RODZINY/ LEWANDOWSKICH”. Powyżej wryto dużą gałązkę palmową. Z tyłu, na sześciennym cokole, umocowano pionową płytkę z płaskorzeźbami przedstawiającymi Chrystusa z klęczącymi aniołkami. Z dwóch stron Chrystusa rozchodzą się promienie w formie pasów wykonanych z barwionego szkła. Nad płytką umieszczono roślinne girlandy. Po bokach znajdują się dwa mniejsze cokoły ozdobione roślinnymi girlandami, będące podstawą pionowych płyt, na których umieszczono tablice inskrypcyjne. Tablica po lewej stronie jest pusta, ta po prawej stronie natomiast jest uszkodzona i oparto ją przed cokołem. W polu środkowym tablicy znajduje się napis: „Ś.P./ (po lewej stronie) Kochana matka/ Zofia z Wawrzyniaków/ (po prawej stronie) Kochana siostra/ Anna/ (poniżej) Lewandowska/ Jezu nie bądź im sędzią/ ale ojcem i zbawicielem”. Z przodu cokołów umieszczono roślinne girlandy. Całość otoczono niskim murkiem.

Krzyża żeliwnego z przełomu XIX i XX w. Józefa Stoppy nie ma już na cmentarzu, a dla zmarłego wykonano nowy nagrobek.

W otoczeniu cmentarza znajduje się niewiele drzew, w tym głównie kasztany oraz tuje, cis i jałowce. Nie ma wśród drzew pomników przyrody. Przed ogrodzeniem cmentarza rosła również okazała biała topola, która została w końcu 2012 r. wycięta ze względu na niebezpieczeństwo zwalania się na pobliskie grobowce i ruchliwą drogę.

(str.392)

Dolsk, gm. Dolsk
Grobowiec Maryanny
Wilkońskiej z 1830 r.

(9) Dolsk, gm. Dolsk – cmentarz przykościelny

Lokalizacja:

Cmentarz położony jest przy kościele pw. św. Michała Archanioła w Dolsku, na ulicy Kościelnej, w pobliżu plaży miejskiej i północno-wschodniego brzegu jeziora Dolskiego Wielkiego.

Datowanie cmentarza:

Cmentarz został założony w II poł. XVIII w. Natomiast gotycka świątynia datowana jest na XV w. Należy więc przypuszczać, że istnienie cmentarza wokół kościoła może mieć starszą metrykę.

Ogólny wygląd cmentarza:

W centralnej części znajduje się kościół, a wokół kościoła wznosi się kamienno-ceglany mur. Do środka, od strony północno-wschodniej, prowadzi barokowa brama, a w części południowo-wschodniej stoi barokowa dzwonnica. Wewnątrz kompleksu kościelnego, wzdłuż muru od strony północnej i zachodniej, znajdują się grobowce i nagrobki. Powierzchnia ogólna to 0,7 ha. Na terenie przykościelnym znajduje się pięć nagrobków i cztery grobowce (stan na dzień 29.08.2012). Ponadto w podziemiach kaplicy św. Anny jest obecnie 7 trumien (informacja uzyskana od ks. proboszcza Tomasza Bulińskiego w dniu 30.11.2012).

Stan cmentarza:

Klasycystyczny grobowiec Maryanny Wilkońskiej to niewiele wystająca ponad ziemię budowla, która przykryta jest dwuspadowym dachem. Fasada jest wyższa zakończona spływami, które po bokach ograniczają dwa słupki zwieńczone u szczytu urnami. Urny mają ozdobny roślinny ornament, a u góry umieszczono kule. Po prawej stronie brakuje w urnie kuli. Przed ścianą frontową wysunięta jest niższa część, również zwieńczona spływami. Na jej szczycie znajduje się krzyż łaciński, na którym widnieje napis: „Tu spoczywa/ śp./ Maryanna/ Wilkońska/ur roku 1801 um roku 1830/ prosi owestch/nienie”. Pod napisem w owalu umieszczono herb Ordowąż. W najniższej partii znajduje się nisza z zamurowanym wejściem.

Neobarokowy grobowiec Balbiny z Trąmpczyńskich Wierzbińskiej. Jest to grobowiec ceglany, otynkowany. Został wzniesiony na planie prostokąta. W dolnej części ściany frontowej znajduje się zamurowane wejście. Powyżej prosty gzyms oddzielający zwieńczenie fasady ze spływami. W centralnym polu znajduje się tablica inskrypcyjna z tekstem bardzo mocno nieczytelny: „... /Wierzbińskich/ ... spoczywa/ BALBINA Z TRĄMPCZYŃSKICH/ urodzona ... 1793/ zmarła ... 1836/ Prosi o westchnienie”. Nad napisami widnieje herb Nałęcz, a na szczycie umocowano metalowy, łaciński krzyż.

Neobarokowy grobowiec Rozalii Bojanowskiej wzniesiono z cegły w 1837 r. (Rozalia żyła w latach 1818–1837). Niestety, postawiony na planie prostokąta grobowiec

już nie jest otynkowany. Część frontowa ściany została podwyższona przez zwieńczenie ze spływami. W centralnym miejscu znajduje się tablica inskrypcyjna dość mocno już nieczytelna. Tekst brzmi: „Tu spoczywa/ Rozalia Bojanowska ...”. Nad napisami umieszczono herb Junosza.

Neogotycki grobowiec Haaków typu architektonicznego w formie bramy postawiono na planie prostokąta. Przed wysoką ścianą frontową wysunięta jest niższa część ze ślepym otworem, zamknięta odcinkiem łuku z dwoma sterczynami po bokach. Górny fragment fasady zakończony jest trójkątnym tympanonem. W centralnym jego punkcie znajduje się wykonane w tynku Oko Opatrzności. Poniżej, w środkowym polu, umieszczone są trzy tablice inskrypcyjne wykonane z białego marmuru oraz dwie metalowo-żeliwne rzeźby. Jedna z rzeźb, po prawej stronie, przedstawia kobietę z wieniec i palmą, natomiast druga, znajdująca się po lewej stronie, trzyma wieniec i krzyż. Środkowa tablica inskrypcyjna opatrzona jest napisem: „Ś.p./ FAUSTYN HAAK/ dziedzic Nowca żył lat 78. + 21.7.75./ O modlitwę za duszę jego/ prosi naj przywią zańska żona”. Po stronie lewej znajduje się tablica inskrypcyjna Julianny Przyłuskich: „Juliana z Przyłuskich/ Hakowa przeżywszy bogobojnie/ lat 70. dnia 9. Grudnia 1866 r./ Panu Bogu ducha oddała, prosi/ o pobożne westchnienie”. Po prawej stronie umocowano tablicę inskrypcyjną poświęconą Karolinie z Gromolińskich. Tekst na tablicy brzmi: „Ś.P./ KAROLINA z GROMOLIŃSKICH/ żona Majora Wojsk Polskich/ JONEMAN/ przeżywszy lat 75./ +23.4.1869”.

Nagrobek Józefa Szudzińskiego w kształcie stelli z tablicą inskrypcyjną pośrodku, która zawiera opis: „Tu spoczywa/ s.p. Józef Szudziński/ ur. 1. lipca 1827. um. 27. paźdz. 1923./ Prosi o westchnienie!/ Skromny ten nagrobek/ stawil Ojcu swemu wdzięczny syn/ Ks. P. Szudziński proboszcz/ i radca duchowny w Dolsku”. Po obu stronach płyty znajdują się dwie masywne podstawy pod elementy zdobnicze, np. wazony. Nad tablicą inskrypcyjną znajduje się prosty i nieduży, płaskorzeźbiony krzyż łaciński. Z przodu mogiła otoczona jest niskim murkiem. Prowadzą do niej dwa schodki.

W otoczeniu kościoła znajdują się jeszcze cztery nagrobki, w tym trzy należące do księży związanych z działalnością dolskiej parafii. Są to według tablic inskrypcyjnych:

- „KS. LEONARD KVRPISZ/ PROBOSZCZ W DOLSKU/ DZIEKAN ŚREMSKI/ 8.10.1892 R./ + 16.3.1956 R.”. Płytę nagrobną z inskrypcją umieszczono na dwóch schodkowo ułożonych podstawach.

- „Ś.P./ Ks. Dziekan/ Zdzisław Zakrzewski/ proboszcz dolski/ ...”. Nagrobek prosty w formie wysokiej podmurówki, wewnątrz której znajduje się mogiła otoczona niskim murkiem. Z tyłu umieszczono pionową płytę o ściętych narożnikach u góry. W centralnym polu osadzono w płytkiej niszy tablicę inskrypcyjną.
- „Tu spoczywa/ Ks. Antoni Szapielowski/ wikariusz Dolski/...”. Poniżej wyryto gałązkę palmową. Z przodu znajduje się mogiła otoczona niskim murkiem na podmurówce z cegły. Z tyłu, na sześciennym, poziomym cokole, umieszczono płaską bazę zakończoną u szczytu krzyżem łacińskim. Poniżej znajduje się głowa Chrystusa cierniem ukoronowana, zdjęcie wikariusza oplecione wieńcem i inskrypcja, która jest bardzo nieczytelna.
- „...” nagrobek WAEHNEROW – nie można odczytać napisów z tego nagrobka. Dość duża mogiła została otoczona wysokim murkiem z cegły. Pośrodku znajduje się płyta nagrobna z wyrytą inskrypcją.

Jak już wspomniano wyżej, w podziemiach kaplicy św. Anny znajduje się siedem trumien. W dwóch z nich złożone są ciała kapłanów – leżą w ornatach, jeden z pięknym krzyżem na piersi. Ich ciała zostały w znacznym stopniu zmumifikowane. Prawdopodobnie jednym z nich jest ks. Michał Szczodrowski – proboszcz dolski, który zmarł 11 maja 1885 r. Drugim być może jest ks. Jan Kanty Koperski – proboszcz dolski, dziekan śremski, który zmarł 19 marca 1858 r. Obydwoje zostali pochowani w kościele farnym w Dolsku w kaplicy św. Anny („Obrazek historyczny miasta Dolska”, ks. Witold Olszewski, wyd. 2009 r.). Trudno dokonać identyfikacji zmarłych ponieważ brakuje tabliczek inskrypcyjnych. Na uwagę jednak zasługują dobrze zachowane szczątki kobiety, która ubrana jest w bogato zdobioną suknię, a na nogach założone ma skórzane buty wiązane do połowy łydki, które wyglądają do dzisiaj jak nowe – nawet podeszwa nie jest zniszczona. Jest to nieznaną kobietą z Dolska lub okolic, wysoko postawiona, być może jedna z fundatorek kościoła lub jego wyposażenia. Na uwagę zasługuje również niewielka trumna, w której spoczywa ciało dziecka lub bardzo młodej osoby. Jedna z trumien wypełniona jest w całości kośćmi wielu ludzi. Mogą one pochodzić z terenu cmentarza, który zapewne przez kilka wieków istniał przy kościele. Ponadto w Muzeum Archidiecezjalnym w Poznaniu znajduje się portret trumienny kobiety z Dolska lub okolic – jeden z cenniejszych tego typu. Została ona pochowana w kaplicy św. Anny. Niestety, trudno stwierdzić czy jej szczątki nadal się tam znajdują. Rów-

nież dwa portrety trumiennie są w posiadaniu Muzeum Narodowego w Poznaniu. Jeden to portret trumienny przedstawiający Jakuba Farqvhara z około 1653 r., drugi należy do nieznaną kobiety z Dolska lub okolic i jest datowany na ok. 1670–1680 r. (str. 456 i 457). Ciała tych osób również były złożone w kaplicy kościoła w Dolsku.

W otoczeniu kościoła znajdują się: grota wykonana z kamieni polnych z figurą Matki Boskiej Różańcowej oraz drzewa, w tym między innymi: lipy, akacje i tuje.

(str.393)

Dolsk, gm. Dolsk
Grobowiec rodziny
Murkowskich z I poł. XIX w.

(10) Dolsk, gm. Dolsk – cmentarz parafialny

Lokalizacja:

Cmentarz położony jest przy drodze prowadzącej z Dolska do Śremu (przez Lubiatówko, Melpin), na końcu ulicy Kościańskiej. Znajduje się na wzniesieniu, w pobliżu dawnego folwarku Jaskółki, na północnym brzegu Jeziora Dolskiego Wielkiego.

Datowanie cmentarza:

Założony został w I poł. XIX w.

Ogólny wygląd cmentarza:

Cmentarz znajduje się na wzniesieniu, jest ogrodzony płotem od strony wschodniej i północnej, natomiast w pozostałej części otoczony jest siatką. Do cmentarza wchodzi się przez bramę lub można skorzystać z furtki od strony drogi Dolsk–Lubiatówko. Prace nad ogrodzeniem cmentarza i wykonaniem bramy były wykonane w latach 1988–1990. Nowa brama została zaprojektowana przez Janusza Pstrąga z Poznania, a prace wykonali Antoni i Zbigniew Kierzkowscy z Dolska. Wymurowaniem filarów bramy zajęli się: Franciszek Bartkowiak oraz Stanisław Szklanny z Dolska. Prace porządkowe i pomoc przy ogrodzeniu wykonywali mieszkańcy gminy. Po przekroczeniu bramy znajduje się aleja główna wyłożona płytami betonowymi. Po obu jej stronach znajdują się nagrobki na różnych wysokościach uformowanych teras.

Powierzchnia ogólna cmentarza 1,8 ha. Na cmentarzu jest 1 190 obiektów (nagrobki, groby rodzinne, mogiły, krzyże). Poza tym jest 9 grobowców typu architektonicznego i pomnik o znaczeniu historycznym (stan na dzień 29.08.2012).

Stan cmentarza:

Najstarszym obiektem na tym cmentarzu jest grobowiec rodziny Murkowskich z I poł. XIX w., w tym Marcina Jabczyńskiego z 1834 r. i jego małżonki Kunegundy z 1831 r. Grobowiec został wzniesiony z cegły i otynkowany. Fasada ma ozdobną for-

mę bramy z dwoma prostymi pilastrami po bokach. Zakończona jest od góry półkolistym łukiem, a na szczycie znajduje się krzyż łaciński z pasyjką. Po obu stronach środkowej części umieszczono sześciennie podstawy, które są zakończone schodkowo, a na nich pionowe bazy zwieńczone gzymsem. Na samym szczycie znajdują się krzyże łacińskie. Na bazie z lewej strony wyryto napis: „TU/ SPOCZYWAJĄ/ ZWŁOKI/ S..P./ MARCINA/ JABCZYŃ/ SKIEGO/ ZMARŁEGO/ D: 17 CZERWCA/ 1834. I/ KUNEGUNDY/ Z WIECZOR/ KIEWICZÓW/ ZMARŁEY/ D: 12 PAZD./ 1831./ MAŁŻONKOWIE”. Na prawej bazie przytwierdzono dwie marmurowe tabliczki inskrypcyjne. Na pierwszej z nich napis brzmi: „Tu spoczywają/ ŚP MURKOWSCY/ Wiktoria z Jabczyńskich/ 1857 + 1926/ Franciszek 1861 + 1938/ Helena 1896 + 1954/ Feliks 1893 + 1963”. Poniżej na drugiej tablicy wyryto: „MARTA/ MURKOWSKA/1901 1983”. W fasadzie ściany środkowej, na górze, we wnęce, umieszczono marmurową tabliczkę z napisem: „GROBOWIEC/ RODZINY/ MURKOWSKICH”. Poniżej znajdują się metalowe drzwi z okuciami ujęte w owalnym łuku.

Najstarszy metalowy krzyż, który znajduje się w regionie śremskim pochodzi z I poł. XIX w. Krzyż jest pełny, a zakończenia ramion ozdobione motywem roślinnym. Na przecięciu ramion wykonano napis: „Tu/ spoczywa/ s.p./ Ignacy Kucharski/ urodził się roku 1795, a umarł roku 1849./ prosi o westchnienie.”

Grobowiec rodziny Rogackich, wzniesiony z cegły w II poł. XIX w. i otynkowany. Postawiony został na planie prostokąta. Ma wyraźnie wyższą fasadę. Do wnętrza grobowca prowadzą metalowe drzwi z okuciami zamknięte w półkolistym portalu. Po obu stronach drzwi wznoszą się dwie trzy- czwarte kolumny, które wspierają trójkątne zakończenie fasady. Nad nim wznosi się łaciński krzyż z metalową pasyjką. Nad drzwiami umieszczono we wnęce tabliczkę z napisem: „GROBOWIEC/ RODZINY/ ROGACKICH”. Powyżej napisu wyryto krzyż łaciński. Z dwóch stron środkowej części fasady ciągnie się fragment muru zakończony spływami, a od zewnątrz umieszczono dwa prostokątne filary zwieńczone półkolistymi urnami.

Grobowiec Żarnowskich, Filipińskich i Stryczyńskich z końca XIX w. wzniesiony został z cegły na planie prostokąta i otynkowany. Wysoka fasada zakończona została u góry krzyżem łacińskim z metalową pasyjką. Poniżej półkolisty fronton zdobiony ornamentami roślinnymi. Drzwi drewniane osadzone zostały w portalu o półkolistym łuku. Nad portalem nisza, w której umieszczono tabliczkę z napisem: „GROBO-

(str.392)
Dolsk, gm. Dolsk
Najstarszy krzyż w regionie
śremskim z 1849 r.

WIEC/ ŻARNOWSKICH/ FILIPIŃSKICH/ STRYCYŃSKICH”. Od niej rozchodzą się dwa wykonane w tynku wieńce. Po obu stronach środkowej części fasady wzniesiono dwie półkolumny, których trzony ozdobiono kanelurami i zwieńczono kulistymi urnami. Kapitel filaru jest bogato zdobiony ornamentami roślinnymi. Do drzwi grobowca prowadzą trzy schodki. Grobowiec pokryto walcowatym dachem z niewielkimi okapami. Z tyłu ściany znajdują się dwa półkolistie zakończone okna z witrażami, a do góry wyryto datę: „1927”. We wnętrzu umieszczono ołtarz z obrazem Wniebowstąpienia Matki Boskiej i figurą Matki Boskiej Różańcowej. Po bokach znajdują się tabliczki inskrypcyjne. Wnętrze zabezpieczone zostało metalową, ozdobną kratą.

Grobowiec rodziny Maluchów i Latanowiczów z końca XIX w. został wzniesiony z cegły na planie prostokąta i otynkowany. Fasada jest wyższa i składa się z trzech części; po bokach umieszczono proste pilastry, dalej wykonano fragment muru z pustymi, półkolistie zakończonymi niszami, a całość zamknięto prostymi słupami, które stoją na prostokątnej bazie. Słupy zakończono półkulami. W części środkowej znajdują się metalowe, półkolistie zakończone drzwi z okuciami. Nad nimi w prostokątnej niszy widnieje inskrypcja: „ŚP / RODZINA MALUCHÓW/ I LATANOWICZÓW/ W DZIEŃ SĄDU TWEGO/ WYBAW NAS TY O PANIE”. Na szczycie umieszczono krzyż łaciński z pasyjką na masywnej podstawie. Grobowiec pokryty jest walcowatym dachem.

Grobowiec rodziny Kowalskich, wymurowany z cegły na planie prostokąta i otynkowany. Jego postawienie datuje się na koniec XIX w. Ściana fasady została nieco podwyższona, a zwieńczenie zakończone jest profilowanym gzymsem. Na szczycie umieszczono łaciński krzyż z metalową pasyjką. Drzwi grobowca są metalowe z okuciami i umieszczone w półkolistym portalu z dwoma pilastrami. Nad drzwiami umieszczono czarną granitową tablicę inskrypcyjną z napisem: „Ś.P. / KOWALSCY/ KRZYSIU/ WERONIKA/ 23.01.1888 +15.07.1983/ MIECZYŚLAW/ 02.05.1928 + 18.01.1991/ HALINA/ zd. LATANOWICZ/ 02.11.1928 +17.04.2007”. Po bokach ściany środkowej znajdują się dwa wysunięte przed fasadę pilastry zakończone wyraźnie zaznaczonym gzymsem i zwieńczone kimationem. Nad nimi są wykonane w tynku urny.

Grobowiec rodziny Adamczewskich został wzniesiony na przełomie XIX i XX wieku na planie prostokąta. Jest wymurowany z cegły i otynkowany. Fasada ściany wyższa

z trójkątnym zakończeniem zwieńczonym krzyżem łacińskim z metalową pasyjką. Drzwi są metalowe, z okuciami i antabami. Zostały ujęte półkolistym łukiem w prosty portal oraz zakończone pilastrami. Nad drzwiami umieszczono tablicę inskrypcyjną z tekstem: „GROBOWIEC/ RODZINY/ ADAMCZEWSKICH”.

Grobowiec rodziny Jankowiaków, wzniesiony na początku XX w. z cegły i otynkowany. Zbudowany na planie prostokąta – przykryty został dwuspadowym dachem. Grobowiec jest niewielki, natomiast wyróżnia się z przodu znacznie wyższą fasadą zamkniętą w trójkąt, która jest nieco spłaszczona u góry (wcześniej fronton był półowalny z Okiem Opatrzności w tympanonie). Na szczycie ustawiono metalowy krzyż, którego zakończenia ramion mają formę trójliścia. Podstawa krzyża jest ozdobna i ażurowa. Drzwi grobowca są metalowe z okuciami, a wejście do grobowca zakończone owalnym łukiem. Nad wejściem umieszczono tablicę inskrypcyjną wykonaną z czerwonego granitu z napisem: „GROBOWIEC/ RODZINY/ JANKOWIAKÓW”. Po bokach ściany frontowej umieszczono dwa filary na sześciennym podstawie nakryte daszkami. Dalej od strony zewnętrznej zaznaczają się niewielkie murki zakończone spływami.

Nagrobek Róży z Hoppów Malinowskiej z Ostrowieczka, bohaterki książki „Mariana i róże”, pochodzi z 1910 r. Na wysokiej bazie ustawiono figurę Jezusa Chrystusa. Z przodu bazy umieszczono tablicę inskrypcyjną z granitu z napisem: „Ś.P./ z Hoppów/ Róża Malinowska/ ur. 8.4.1827 w Wilkowie/ um. 26.8.1910 w Ostrowieczku./ Dobry Jezu, a nasz Panie,/ Daj Jej wieczne spoczywanie.”. Poniżej oraz na płycie nagrobka znajdują się jeszcze inne tablice inskrypcyjne. Pierwsza z nich ma inskrypcję: „Ś.P./ Izydor Malinowski/ ur. 4.04.1820/ zm. 9.12.1858/ Grób symboliczny”. Natomiast na płycie nagrobka znajduje się tablica o treści: „Ś.P./ MARIANNA Z MALINOWSKICH/ JASIECKA/ UR. 27.01.1858/ ZM. 25.12.1932/ MICHAŁ JASIECKI/ UR. 11.09.1845/ ZM. 24.11.1933”.

Na uwagę zasługuje również wolnostojący nagrobek Bolesława Feldmana z 1906 r., który jest zlokalizowany wzdłuż głównej alei po prawej stronie. Na wysokim, prostym cokole umieszczono figurę anioła przedstawionego w długiej szacie, trzymającego pęk róż. Brakuje mu jednego, lewego skrzydła. Na cokole z przodu umieszczono tablicę inskrypcyjną, która brzmi: „Ś.P./ BOLESŁAW/ FELDMAN/ ŻYŁ LAT 43/ ZM.D.1.LISTOPADA 1906R./ PROSI O MODLITWE”. Nagrobek otoczony jest

(str.392)
Dolsk, gm. Dolsk
Nagrobek Róży Malinowskiej
z 1910 r.

wysokim obmurowaniem, a w czterech narożnikach są słupki połączone ze sobą grubym, metalowym prętem. Grób doczekał się odnowienia w 1995 r., a prace przy nim wykonał Franciszek Bartkowiak z Dolska.

Płyta nagrobna Jana Kowalskiego również znajduje się w alei głównej. Ustawiona została na wysokim obmurowaniu. Do nagrobka prowadzą cztery stopnie. Płytę wykonano z czarnego marmuru i otoczono 12 słupkami, które lekko zwężają się ku górze i są połączone dookoła metalowym, ozdobnym łańcuchem. Na płycie nagrobka umieszczono napis: „Ś.P./ Dr med/ Jan Kowalski/ ur. 7. Grudnia 1861 r./ um. 27. Września 1912 r.”.

Krzyż metalowy, ażurowy, z przełomu XIX i XX w. W środku ramiona wypełnione są motywami kwiatów. Zakończenia ramion treflowe, wypełnione są wewnątrz symetryczną dekoracją w formie wychodzących na zewnątrz liści akantu z elementem drobnego kwiatu. Na przecięciu się ramion umieszczono rozchodzącą się promieniście rozetę (tu brakuje dwóch jej części po lewej stronie krzyża). Pasyjka jest duża i została umieszczona poniżej poprzecznego ramienia. Powyżej głowy Chrystusa znajduje się chusta Weroniki z widniejącymi na niej pośrodku łacińskimi literami: „INRI”. Głowa Jezusa uniesiona jest do góry, a jego stopy opierają się na metalowej, owalnej tarczy, dookoła której umieszczono wieniec z kwiatów. Wewnątrz przytwierdzono tabliczkę inskrypcyjną z napisem: „Ś. P./ Tu spoczywa/ Helena Piasecka/ z Niwki/ przeżyła 73 lata/ zm. 1.VIII.1943”. Krzyż umieszczono przy mogile otoczony niskim murkiem.

Krzyż metalowy, ażurowy z przełomu XIX i XX w. Obecnie leży, niszczyjąc w krzakach, brakuje też jakiegokolwiek tabliczki pozwalającej ustalić, do kogo należał. Ramiona krzyża zakończone ozdobnie motywami roślinnymi rozłożonymi symetrycznie.

Nagrobek Jadwigi Rubach z 1926 r. Na starszej prostokątnej płycie położono kolejną: nowszą, mniejszą i cieńszą. Z tyłu, na sześciennym podstawie, postawiono pionową płytę, a na niej półkolistą podstawę pod łaciński krzyż z pasyjką. Po bokach płyty umieszczono dwa słupki wysunięte przed lico płyty. W środkowym polu płyty znajduje się prostokątna nisza z tablicą inskrypcyjną: „Tu spoczywa/ ś. p./ Jadwiga Rubach/ ur. 5.10.1871, um. 30.1.1926./ Zdrowaś Maria.”.

Nagrobek Wandy z Szymańskich Marwicz-Marwitzowa z 1925 r. Mogiła otoczona jest niskim cementowym murkiem. Z tyłu mogiły, na sześciennym podstawie, ustawiono krzyż łaciński. Pośrodku ramion umieszczono tablicę inskrypcyjną, która wystaje

poza ramiona krzyża. Napisano na niej: „Ś. P./ Wanda z Szymańskich/ Marwicz-Marwitzowa/ ur. 15.3.1886./ um. 23.12.1925./ R.I.P. Tablica ma odbite krawędzie.

Obiektem o znaczeniu historycznym jest pomnik wystawiony w hołdzie Bohaterom Ziemi Dolskiej w 1960 r., ufundowany przez mieszkańców Dolska w 600. rocznicę nadania Dolskowi praw miejskich. 19 grudnia 2008 r. nastąpiło uroczyste, ponowne odsłonięcie pomnika, który został odnowiony. Pomnik upamiętnia poległych za ojczyznę w II wojnie światowej oraz uczestników Powstania Wielkopolskiego. Na prostym cokole o podstawie kwadratowej wykonanej z cegły klinkierowej umieszczona jest kolumna, którą u góry wieńczy metalowy krzyż ustawiony na granitowej kuli. Całość postawiona została na symbolicznej mogile, wysoko obmurowanej i wykończonej cegłą. Tablicę inskrypcyjną umieszczono na cokole z przodu, a napis na niej brzmi: „W Hołdzie Bohaterom Ziemi Dolskiej/ Poległym za Ojczyznę/ w czasie/ Powstania Wielkopolskiego 1918-1919/ oraz / II Wojny Światowej 1939-1945/ Odsłonięto z okazji 90-tej rocznicy wybuchu Powstania Wlkp.”

Cmentarz ma specyficzny klimat, co wiąże się z ukształtowaniem terenu i bliskością jeziora. Nagrobki nie są ustawione regularnie, wiele z nich osuwa się, do wielu trudno dotrzeć, np. do tych znajdujących się po zachodniej stronie cmentarza. Poszczególne terasy są obsadzone drzewami. Wśród nich wyróżnić można: lipy, kasztanowce, jesiony, tuje, dęby, akacje i klony. Nie ma wśród nich pomników przyrody.

(11) Gogolewo, gm. Książ Wlkp. – cmentarz parafialny

Lokalizacja:

Cmentarz w Gogolewie znajduje się przy drewnianym kościele pw. Podwyższenia Krzyża Świętego, w sąsiedztwie rzeki Warty.

Datowanie cmentarza:

Pierwszy kościół Gogolewie pw. św. Jana Ewangelisty i św. Stanisława, również drewniany, został pobudowany w XIV w. i prawdopodobnie już w tym czasie istniał cmentarz.

Ogólny wygląd cmentarza:

Cmentarz został założony na rzucie prostokąta. Kościół i cmentarz otoczone są drewnianym płotem, a do ich środka prowadzi furtka od strony zachodniej. Nagrobki usytuowane są wokół kościoła, z tym że większa ich część zlokalizowana jest na północ od kościoła. Dodatkowo od strony południowo-wschodniej znajduje się dzwonnica.

*(str.393)
Gogolewo
gm. Książ Wlkp.
Nagrobek Eleonory
Czachurskiej z 1861 r.*

Powierzchnia cmentarza to 0,25 ha. Na cmentarzu, wzdłuż alei głównej postawiono drewniany krzyż cmentarny. Obecnie jest 188 nagrobków (stan na dzień 13.08.2012).

Stan cmentarza:

Najstarszym obiektem na cmentarzu jest nagrobek Eleonory Czachurskiej z 1861 r., dawnej właścicielki majątku ziemskiego. Cynkowa tabliczka z jej nagrobka znajduje się wewnątrz kościoła w zakrystii. Nagrobek jest dość duży. Mogiła otoczona jest wysoką ceglana podmurówką. Z tyłu znajduje się murowany z cegły cokół, a na nim baza z blendą, w której jest marmurowa tablica inskrypcyjna o treści: „Eleonora Czachurska/ przeżywszy lat 70./ umarła dnia 20 Marca 1861 r./ Prosi o Zdrowaś Marja”. Nad bazą umieszczono korpus zakończony daszkiem i metalowym krzyżem.

Metalowy ażurowy krzyż z XIX w. udekorowany ornamentami roślinnym o układzie symetrycznym. Na skrzyżowaniu ramion znajduje się metalowa tabliczka inskrypcyjna o treści: „Ś.p./ Jakubowi Julii/ rodzicom swym/ X. Apol. Zmura/ proboszcz/ tutejszy od 1873 do 1886”.

Z drugiej strony kościoła, od strony południowej, znajduje się kilka ciekawych nagrobków. Na ścianie kościoła przytwierdzono metalową tabliczkę z informacją: „GRÓB OTOCKICH”. Pomarli na cholerę i zostali pochowani w metalowej trumnie. Blisko ściany kościoła jest też krzyż nagrobny nauczycielki i trzy metalowe krzyże.

Krzyż nagrobny Bronisławy Worliczkowej z I ćw. XX w. Z tyłu, na szczęśniej podstawie ustawiono płytę o układzie schodkowym. W niszy umieszczono marmurową tablicę inskrypcyjną o treści: „Tu spoczywa w Bogu/ ś.p./ Bronisława/ Worliczkowa/ nauczycielka/ przeżyła lat 38/ zasnęła w Panu 28.5.1924/ Przechodniu!/ westchnij za mą duszę!”. Nad płytą wykonano pusty łuk, a nad nim w medalionie głowę z wizerunkiem Matki Boskiej. W zwieńczeniu znajduje się łaciński krzyż na schodkowej podstawie. Mogiła otoczona jest niskim murkiem. Na nim osadzono cztery proste słupki, które połączone są z pionowym cokołem za pomocą metalowego łańcucha.

Kolejny to metalowy pełny krzyż o wielodzielnych zakończeniach ramion, ustawiony na niewielkim, kamiennym cokole. Górna część ramion zakończona ślepym maswerkiem. Na przecięciu ramion wykonano napis o treści: „Tu/ spoczywa/ ś.p. MACIEJ SCHLABS/ ur. 14.9.1828. zm. 7.3.1882./ Prosi o westchnienie.” Dalej zlokalizowane są dwa krzyże metalowe, prawdopodobnie z XIX w. bez informacji o zmarłych. Pierwszy z nich, ażurowy, zdobiony motywami roślinnymi, znajduje się na niewielkiej kamiennej

podstawie. Ramiona są zakończone wielodzielnie (tu czterodzielnie). Drugi jest krzyżem pełnym, prostym i bardzo smukłym. Ramiona ma zakończone w formie trójliścia.

Po przeciwnej stronie, bliżej dzwonnicy, znajduje się płyta nagrobna Wacława Cichowicza, byłego właściciela Gogolewa. Na niej wyryto napis: „Ś.p./ Wacław/ Cichowicz/ były właściciel/ Gogolewa/ zmarł 21.5.1932. przeżywszy lat 68/ R.I.P.”. Nad napisem jest jeszcze łaciński krzyż.

Wewnątrz kościoła, na ścianie w zakrystii znajdują się cynkowe tabliczki nagrobne, między innymi kolatorów kościoła z XIX w.: Kazimierza Otockiego (ur. 1 marca 1800 r., zm. 6 lutego 1856 r.), Józefy z Gałczyńskich Otockiej (1804–1856), wspomnianej już wcześniej Eleonory Czachurskiej oraz Stanisława Otockiego (ur. 6 września 1828 r., zm. 13 czerwca 1835r.).

Cmentarz jest dobrze utrzymany, a najstarsze nagrobki są zadbane. Tylko na kilku z nich brakuje tabliczek z informacją o zmarłych. W otoczeniu cmentarza, jest kilka gatunków drzew, w tym: akacje, dęby szypułkowe, jesion, sosna oraz świerki i tuje. Nie ma wśród nich pomników przyrody.

(12) Iłówiec, gm. Brodnica – cmentarz przykościelny

Lokalizacja:

Cmentarz zlokalizowany jest przy kościele pw. św. Andrzeja Apostoła w Iłowcu, po lewej stronie drogi prowadzącej z Iłowca do Sucharzewa.

Datowanie cmentarza:

Cmentarz został utworzony w II poł. XIX w. Pierwszy kościół był tu wystawiony w XIV w., a obecny jest z 1841 r. Należy więc przypuszczać, że cmentarz istniał wraz z kościołem na długo wcześniej.

Ogólny wygląd cmentarza:

Wejście na cmentarz znajduje się od strony południowo-zachodniej. Są tam dwie metalowe furtki i wysokie murowane z cegły filary, które wspierały prawdopodobnie bramę. Dwa główne filary bramy zakończono prostym gzymsem i zwieńczono krzyżem. Ogrodzenie cmentarza jest różne, dominuje to wykonane z drewnianych desek i umocowane na podmurówce oraz ograniczone słupkami zrobionymi z cegły. Od strony północno-wschodniej ustawiono siatkę. Na cmentarzu jest 648 nagrobków (stan na dzień 12.10.2012). Aleja główna ciągnie się od wejścia na teren kościoła po

jego lewej stronie i dalej w kierunku północnym. W połowie alei znajduje się krzyż cmentarny, a na jej końcu nagrobek z figurą Najświętszego Serca Jezusa. Powierzchnia całego terenu to 0,74 ha.

Stan cmentarza:

Najstarszym obiektem na cmentarzu jest grób rodziny Rothe z 1888 r. Mogiła została otoczona metalowym, ozdobnym płotem. Do środka można wejść przez furtkę. Wewnątrz znajdują się trzy cementowe płyty, a całość obmurowano. Środkowa płyta jest wyższa. Na niej umieszczono duży łaciński krzyż wykonany z ciemnoszarego granitu. Z tyłu, na metalowym stojaku, zawieszono pod kątem trzy płyty wykonane z białego marmuru. Mają one formę karty z otwartej książki z poszarpanymi brzegami. Środkowa, najstarsza tablica jest nieco mniejsza. Inskrypcje wyryte na kartach mają następujące brzmienie, zaczynając od tablicy po lewej stronie:

- „Hier ruht in Gott/ meine liebe Frau, unsere gute/ Mutter, Schwieger, Grossmutter/ Karoline Rothe/ geb. Kunze/ 7.6.1827 + 7.5.1900/ Ruhe Sanft!”
- „Hier ruht in Gott/ unsere liebe Tochter/ Marie Kretschmer/ geb.Rothe/ 14.3.1857 + 26.1.1888./ Ruhe Sanft.”
- „Ś.p./ Agnieszka/ Dominiczak/ z domu Rothe/ ur. 5.7.1866./ um. 25.7.1901./ Prosi o modlitwę.” oraz tłumaczenie po prawej stronie: „Hier ruht in Gott/ Agnes/ Dominiczak/ geb. Rothe/ 5.7.1866. + 25.7.1901./ Ruhe Sanft.”

Żeliwny krzyż nagrobny Franciszki Buchert z 1895 r. jest pełny, o trójlistnie zakończonych ramionach. W każdej części trójliścia znajduje się pięcioramienna gwiazda. Krawędzie ramion obwiedzione są dookoła profilowaną listwą. Krzyż umocowano na kamiennym, niewielkim cokole. Podstawa krzyża jest profilowana. Inskrypcję wykonano na ramionach krzyża. Brzmi ona: „Tu/ spoczywa/ w Bogu/ ś.p./ FRANCISZKA BUCHERT/ 20.9.1867 + 22.2.1895/ Prosi/ o/ Zdrowaś/ Marya.” Bezpośrednio przed krzyżem ustawiono nagrobek rodziny Buchertów z późniejszego okresu.

Stojący nagrobek z ogrodzeniem Jakuba i Agnieszki Cichockich z I poł. XX w. Duża mogiła otoczona jest niewysokim murkiem, na którym ustawiono słupki. Pierwotnie było ich osiem, a obecnie są tylko cztery. Słupki połączone zostały ze sobą metalowym łańcuchem. Z tyłu, na sześciennym cokole, ustawiono kapliczkę (aediculę) wspartą na dwóch filarach podpierających fronton. Wewnątrz znajduje się miejsce na kwiaty lub znicze. Na ścianie wewnątrz kapliczki znajduje się duża tablica inskrypcyjna z białego

(8)

(9)

(8)
Dalewo, gm. Śrem
Krzyż nagrobny Wojciecha
Piaseckiego z 1906 r.

(9)
Dolsk, gm. Dolsk
Grobowiec Maryanny
Wilkońskiej z 1830 r.

(10b)
Dolsk, gm. Dolsk
Najstarszy krzyż w regionie
śremskim z 1849 r.

(10c)
Dolsk, gm. Dolsk
Nagrobek Róży Malinowskiej
z 1910 r.

(10b)

(10c)

(10)
Dolsk, gm. Dolsk
Grobowiec rodziny
Murkowskich z I poł. XIX w.

(11)
Gogolewo
gm. Książ Wlkp.
Nagrobek Eleonory
Czachurskiej z 1861 r.

(12)
Iłowiec, gm. Brodnica
Grób rodziny Rothe z 1888 r.

(11)

(10)

(12)

marmuru z wyrytym napisem: „Tu spoczywają w Bogu/ ś.p./ Jakób i Agnieszka/ z Kluczyńskich/ Cichoccy/ + 14.1.1922 + 18.12.1912/ przeżył lat 95 przeżyła lat 78/ Zdrowaś Marja!”

Nagrobek Walentego Goździka z I poł. XX w. Mogiła została otoczona niskim murkiem i przykryta płytą. Z tyłu umieszczono dwa sześciennie cokoły ustawione schodkowo. Górny ma miejsce na ozdoby i kwiaty. Na nich umocowano pionową płytę zakończoną łukiem odcinkowym. W centralnym miejscu płyty znajdują się: krzyż typu greckiego z metalową pasyjką oraz tablica inskrypcyjna z białego marmuru z napisem: „Tu spoczywają/ ś.p./ Walenty/ Goździk/ 10.1.1864. 14.8.1916./ Proszą o modlitwę”. Z lewej strony pozostawiono puste miejsce.

Nagrobek Agnieszki Ruszkowskiej z 1927 r. Mogiła otoczona jest niską podmurówką, na której ustawiono cztery słupki połączone ze sobą niższym od nich murkiem. Z tyłu, na sześciennym cokole, ustawiono dwudzielną bazę. Na niższej bazie, w centralnym miejscu umieszczono z białego marmuru tablicę inskrypcyjną z napisem: „Tu spoczywa/ ś.p./ z Wolnych/ Agnieszka Ruszkowska/ 10.1.1870 12.8.1927/ Zdrowaś Marjo”. Na górnej płycie wyryto łaciński krzyż i umocowano metalową pasyjkę. Po bokach ustawiono dwa słupki z ozdobnym motywem w zwieńczeniu.

Podobny nagrobek postawiono dla Władysława Mikołajczaka. Na niskiej podmurówce znajduje się sześć słupków połączonych ze sobą niższym murkiem. Z tyłu, na cokole umieszczono pionową płytę zakończoną trójkątnie, która dalej przechodzi w krzyż. Pośrodku ramion umocowano krzyż łaciński i dużą, metalową pasyjkę. Poniżej znajduje się tablica inskrypcyjna w brzmieniu: „Tu spoczywa/ ś.p./ Władysław/ Mikołajczak/ 22.9.1864. 19.1.1927./ Zdrowaś Marjo.”

W otoczeniu cmentarza znajdują się: figura św. Józefa z Dzieciątkiem Jezus, grotka Matki Boskiej Różańcowej, figura Matki Boskiej Królowej Nieba i Ziemi oraz dwie tablice poświęcone: Papieżowi Janowi Pawłowi II oraz ks. Jerzemu Popiełuszcze. Drzewostan terenu tworzą między innymi: świerki, jesiony, platan, klony, modrzewia, lipy.

(13) Jaszkowo, gm. Brodnica – cmentarz przykościelny

Lokalizacja:

Cmentarz jest zlokalizowany wokół kościoła pw. św. Barbary w Jaszkwie, który znajduje się po prawej stronie drogi Jaszkowo–Tworzykowo/Krajkowo. Od strony południowej teren graniczy z Centrum Hipiki w Jaszkwie.

(str. 404)

*Jaszkowo, gm. Brodnica
Trumna w kaplicy grobowej
Szoldrszych*

Datowanie cmentarza:

Stary cmentarz był założony wokół kościoła w Jaszkwie i istniał wraz z kościołem (budowla z XV w.). Brakuje informacji o jego dokładnym powstaniu, ale ostatnie osoby były tu pochowane w 1910 r. Później cmentarz przeniesiono ok. 30 m od kościoła.

Ogólny wygląd cmentarza:

Teren kościelny o powierzchni 0,3 ha otoczony jest siatką, do jego środka można wejść przez furtkę od strony zachodniej. W części centralnej znajduje się późnogotycki kościół. W części południowo-zachodniej stoi kaplica grobowa Szoldrszych. Na zewnątrz kościoła zachowały się dwa nagrobki. Wewnątrz kościoła, w podziemiach zostało pochowanych od 7–8 osób (stan na dzień 02.08.2012). Z uwagi na zły stan trumien i brak tabliczek inskrypcyjnych trudno określić dokładną liczbę pochówków.

Stan cmentarza:

Pozostałością po starym cmentarzu jest między innymi krzyż nagrobny Józefy z Grudzińskich Kołaczekowskiej z 1851 r., znajdujący się przy murze kościoła od strony południowej. Na cokole wymurowanym z cegły znajduje się sześcienny blok z szarego marmuru z tekstem inskrypcji: „Tu spoczywa/ Józefa/ z Grudzińskich/ Kołaczekowska/ zasnęła w Panu/ dn. 10. października 1851 r. / Prosi o westchnienie”. U góry marmurowego bloku postawiono metalowy, pełny krzyż łaciński z pasyjką. Krawędzie krzyża obwiedzione są dookoła profilowaną listwą.

Od strony północnej znajduje się nowy nagrobek Sióstr Służebniczek, który został odnowiony w 2010 r. Płyta nagrobka informuje o siedmiu Siostrach, których pochówki odbywały się w latach 1862–1910. Ostatnią osobą pochowaną na starym cmentarzu była Konstancja Jaskulska, długoletnia przełożona Sióstr Służebniczek NMP (ur. 15.01.1864, zm. 20.11.1910). Na płycie nagrobka wyryto kolejno ułożone nazwiska Sióstr: „s. M. KONSTANCJA JASKULSKA s. M./ wst. do Zgr. 30.09.1860 r./ + 20.11.1910 r./ s. M. JULIANNA NOWACKA s. M./ wst. do Zgr. 05.12.1860 r./ + 10.02.1862 r./ s. M. AGNIESZKA SZAFLARSKA s. M./ wst. do Zgr. 04.07.1864 r./ + 15.05.1868 r./ s. M. JÓZEFA NIEKRAWIEC s. M./ wst. do Zgr. 20.11.1866 r./ + 26.06.1868 r./ s. M. ŁUCJA KOWALSKA s. M./ wst. do Zgr. 20.06.1858 r./ + 22.03.1886 r./ s. M. AGNIESZKA OKUPNIK s. M./ wst. do Zgr. 10.08.1857 r./ + 20.11.1908 r./s. M. MAŁGORZATA JAŚNIAK s. M./ wst. do Zgr. -.09.1862 r./ + 14.08.1863 r.”

Właściciele wsi chowano w krypcie grobowej w kościele. Znajduje się tam 8 trumien, które są bardzo zniszczone. Zachowała się jedna tabliczka – Jana Szołdrskiego. Przy kościele znajdował się jeszcze nagrobek Melchiora Szołdrskiego i jego żony Albertyny. Dziś nie odnajdziemy płyty nagrobka, ale tablice epitafijne znajdują się wewnątrz kościoła. Na płycie z czarnego marmuru wyryto informację ozdobnym tekstem: „Tu spoczywają w Bogu/ Melchior Szołdrski/ ur. 6 Stycznia 1778 r. zm. 1 Października 1866 r./ i małżonka Jego/ Albertyna z Kołaczkowskich Szołdrska/ ur. 29 Lipca 1792 r. zm. 6 Października 1866 r./ proszą o pobożne/ Zdrowaś Marya.” Na drugiej marmurowej płycie wykonano inskrypcję: „Hic in pace quiescit/ Alexandra de Taylor Szołdrska/ 4. Junii A.D. 1871/ Carissimae matri moerentes filii/ posuere.” Nad napisem umieszczono łaciński krzyż.

Kaplica grobowa Rodziny Szołdrskich w Jaszkanie:

Szoldrscy byli właścicielami Jaskowskiego majątku od 1784 r. do II wojny światowej. Po wejściu przez furtkę kościoła, po jego prawej stronie stoi murowana kaplica neogotycka z czerwonej cegły, na rzucie prostokąta z II poł. XIX w. Do jej środka, po trzech schodach, prowadzą drewniane drzwi. Nad drzwiami znajduje się naświetl z napisem: „Grobowiec/ Szoldrskich”, a nad nim umieszczono herb Łódzia. Po bokach są dwa filary i dwa „ślepe” okienka oraz przypory w narożnikach i po bokach. Ściana frontowa oraz tylnia zakończone są sterczynami. Wszystkie okna mają witraże i zamontowane kraty metalowe. Dach jest dwuspadowy pokryty ceramiczną dachową. Wewnątrz kaplicy są dwie płyty inskrypcyjne: „HELENA/ SĘP SZARZYŃSKA/ Z SZOŁDRSKICH/ 23.5.1879 + 13.7.1966/ R.I.P” i „IGNACY/ ŁODZIA SZOŁDRSKI/ 17.6.1860 + 7.4.1955/ R.I.P.”. Do podziemi kaplicy, gdzie złożono trumny ze zmarłymi, prowadzi zamknięty drewnianymi drzwiami wjazd, a po jego otwarciu – drewniane schody. Dookoła schodów stoją metalowe, bogato zdobione trumny. Jest ich jedenaście. Czy jest to też liczba pochowanych osób? – nie wiadomo. Ponoć jedna trumna ma w środku jedną mniejszą, drewnianą z szybką u góry.

W otoczeniu kościoła jest dąb, kilka świerków oraz żywopłot z bukszpanu.

(14) Jaszkanie, gm. Brodnica – cmentarz parafialny

Lokalizacja:

Nowy cmentarz położony jest około 30 m na północny zachód od kościoła parafialnego pw. św. Barbary, przy drodze prowadzącej z Jaszkania w kierunku Tworzykowa i Krajkowa na skraju doliny Warty.

(str. 405)

*Jaszkanie, gm. Brodnica
Metalowy krzyż na mogile
Rocha Zalewskiego z 1913 r.*

Datowanie cmentarza:

Cmentarz powstał na początku XX w.

Ogólny wygląd cmentarza:

Cmentarz został założony na rzucie prostokąta i ogrodzony siatką. Do cmentarza wchodzi się przez metalową furtkę od strony wschodniej. Środkiem cmentarza prowadzi aleja, na końcu której znajduje się krzyż z dużą pasyjką. Po obu stronach rozmieszczone są nagrobki. Starsze znajdują się na lewo od krzyża w części południowo-zachodniej. Na prawo od krzyża jest zaledwie kilka nagrobków, głównie dzieci i nowy pochówek, pozostały plac pozostaje pusty. Naliczono łącznie 137 nagrobków, z czego po lewej stronie od alei głównej znajduje się 118 nagrobków, a po prawej – 19 (stan na 02.08.2012). Powierzchnia ogólna cmentarza to 0,3 ha. Liczba pochowanych osób na nowym cmentarzu to 188 osób (dane z dnia 02.08.2012).

Stan cmentarza:

Według ksiąg cmentarnych pierwszy pochówek dotyczył Elżbiety Gierlińskiej z Jaszkania (16.11.1911). Kolejne to dwie Siostry Służebniczki Zgromadzenia NMP: Franciszka Najuch (zm. 28.12.1911), Książkiewicz Katarzyna (zm. 06.07.1913) oraz Jadwiga Hasińska (zm. 21.06.1912) i Roch Zalewski (zm. 13.12.1913). Nagrobki tych osób można odnaleźć na dzisiejszym cmentarzu (poza Jadwigą Hasińską).

Roch Zalewski – z tyłu, na mogile ziemnej, ustawiono metalowy, pełny krzyż. Jego ramiona zakończone są trójlistnie. Informacja w postaci metalowej tabliczki z napisem: „ś.p./ Roch Zalewski/ ur. 15.8.1845 um. 13.12.1913./ Prosi o westchnienie”, położona jest „luźno” u podstawy krzyża.

Na cmentarzu znajduje się specjalne miejsce pochówku siedmiu Sióstr Służebniczek Niepokalanego Poczęcia NMP (6 nagrobków), które zmarły w latach 1910–1919. Ich nagrobki są nowe, zostały wykonane w 2010 r. i znajdują się w części północno-zachodniej cmentarza. Wśród tych nagrobków są te należące do Katarzyny Książkiewicz i Franciszki Najuch. Za nagrobkami, bliżej płotu stoi wśród świerków figura Matki Boskiej Niepokalanie Poczętej na prostym filarze, na którym widnieje napis: „TU SPOCZYWAJĄ/ SIOSTRY/ SŁUŻEBNICZKI/ MARYI/ PIONIERKI/ ZGROMADZENIA.”

W otoczeniu jest kilka grobów, których nie można zidentyfikować, ponieważ tablice są nieczytelne lub ich brakuje. Na cmentarzu pochowani są głównie mieszkańcy Jaszkania i Tworzykowa.

Jednym ze starszych grobów jest jeszcze krzyż nagrobny Bronisławy Zwickert. Mogiła otoczona jest niskim murkiem. Podstawę krzyża stanowi pionowa płyta zakończona schodkowo, a w niej tablica inskrypcyjna z czarnego trawionego szkła z napisem: „ś.p./ Bronisława/ Zwickert/ ur.15.VIII.1870./ um. 14.VIII.1933/ Prosi o modlitwę.” U góry krzyż łaciński z metalową pasyjką. Nagrobek jest w dość dobrym stanie, a tablica inskrypcyjna u dołu została zniszczona.

Stan najstarszych nagrobków jest niezbyt dobry. Płyty są zniszczone, inskrypcje są nieczytelne, brakuje również tabliczek i pewnych elementów, np. belki w krzyżu. Pozostałe nagrobki są zadbane.

Drzewostan na cmentarzu stanowią: lipy, dąb, klony, świerki, modrzew i tuje. Wcześniej w alei głównej rosły brzozy, których nie ma już na cmentarzu.

(15) Książ Wlkp., gm. Książ Wlkp. – cmentarz parafialny

Lokalizacja:

Cmentarz parafialny w Książu Wlkp. zlokalizowany jest w północnej części miasta przy ul. Zakrzewskiej.

Datowanie cmentarza:

Ustanowienie cmentarza w tym miejscu miało miejsce na początku XIX w. Brakuje informacji o wcześniejszej lokalizacji cmentarza w innym miejscu na przykład przy kościele.

Ogólny wygląd cmentarza:

Cmentarz jest usytuowany na płaskim terenie. Otoczony jest betonowym murem, który od strony ulicy Zakrzewskiej jest ażurowy, a na wysokości cmentarza ewangelickiego zmienia się w drewniany płot ustawiony na wysokiej podmurówce i ograniczony słupkami murowanymi z cegły. Na teren cmentarza od strony ulicy można wejść bramą główną lub dwoma furtkami, a wszystkie są zlokalizowane od strony ulicy Zakrzewskiej. Brama główna składa się z trzech części, które stanowią dwie furtki i brama wjazdowa. Nagrobki i grobowce rozłożone są po obu stronach alei głównej w regularnych kwadratach. Cmentarz zajmuje powierzchnię 3 ha. Znajduje się na nim: 1 966 obiektów (nagrobki, mogiły, krzyże), 4 grobowce typu architektonicznego, grobowiec Powstańców Wielkopolskich i Powstańca z 1863 r. oraz zbiorowa mogiła osób rozstrzelanych przez hitlerowców w dniu 20 października 1939 r. (stan na dzień 13.08.2012).

(str.404)

Książ Wlkp., gm. Książ Wlkp.

Płyta nagrobna

ks. Franciszka Huebnera

z 1877 r.

Stan cmentarza:

Najstarszym istniejącym nagrobkiem jest płyta ks. Franciszka Huebnera z 1877 r. Jest to nagrobek wymurowany z cegły bez otynkowania i przykryty cementową płytą. Na płycie znajduje się szara marmurowa tablica inskrypcyjna z napisem: „Tu spoczywają zwłoki/ ś.p./ X. Franciszka Xaw. Huebner/ ur.d.28. Paźd. 1812 r. um.d.29 Marca 1874 r./ Był proboszczem parafii Xsięskiej 25 lat./ Światłość wiekuista niech świeci jego duszy.” Płyta inskrypcyjna jest popękana.

Neogotycki krzyż nagrobny z XIX w., wykonany z metalu, ażurowy, umieszczony został na metalowej sześcienniej podstawie. Zakończenia ramion są ścięte i zakończone motywem lilii. Na krzyżu umieszczono pasyjkę, a nad nią owalną tablicę inskrypcyjną – niestety, bez żadnego tekstu.

Grobowiec Żychowiczów z XIX w. został postawiony na planie prostokąta z cegły i otynkowany. Fasada zakończona jest trójkątnym szczytem zwieńczonym krzyżem łacińskim. W polu tympanonu znajduje się nisza, w której umieszczono prostokątną tabliczkę marmurową z inskrypcją: „Grobowiec/ Żychowiczów”. Napisy są już dosyć nieczytelne. Grobowiec został przykryty niskim dwuspadowym dachem. Drzwi grobowca są metalowe. Zamknięte zostały łukiem odcinkowym, w polu środkowym drzwi umieszczono antabę.

Neogotycki grobowiec rodziny Kubickich z XIX w. został wymurowany z cegły. Postawiono go na planie prostokąta. Wyróżnia się wyższą fasadą, która została otynkowana. Zakończona jest trzema trójkątami. Dwa boczne są mniejsze, środkowy większy z wnęką na marmurową tabliczkę inskrypcyjną. Napis na niej brzmi: „Tu spoczywają w Bogu/ ś.p./ Prof. Dr. Konrad Kubicki/ z żoną/ Anną z Nieradzińskich”. Do grobowca prowadzą metalowe drzwi zakończone półkoliście, nad nimi prosty gzyms.

Nagrobek ks. Franciszka Nowaka z 1897 r. został postawiony z cegły, jest nieotynkowany i przykryty cementową płytą. W tyle na podstawie schodkowej umieszczono cokół. Całość wykonano z piaskowca. Z przodu cokołu umieszczono tablicę inskrypcyjną, na której tekst jest już dość mocno niewyraźny. Tekst brzmi: „ś.p./ Ks. Franciszek/ Nowak/ proboszcz tutejszej/ parafii/ ur.29.1.1833/ um.11.9.1897/ Prosi o modlitwę!”. Na cokole znajduje się krzyż łaciński wykonany z szarego marmuru i metalowa pasyjka.

Neogotycki ażurowy krzyż z XIX w. wykonano z metalu i umieszczono na sześcienniej kamiennej podstawie. Metalowa podstawa krzyża jest dwudzielna. W części dol-

(str.405)

Książ Wlkp., gm. Książ Wlkp.

Grobowiec rodziny Kubickich

z XIX w.

nej pionowego ramienia umieszczono niewielkie sterczyny. Ramiona zakończone są kwiatonami z elementem trójliścia na każdym czubku. Na przecięciu ramion znajduje się owalna tabliczka, brakuje jednak inskrypcji. Pod nią duża figura Chrystusa.

Krzyż nagrobny rodziny Andrzejewskich z przełomu XIX i XX w. Mogiła oraz podstawa nagrobka są w całości porośnięte bluszczem, z którego wyłania się cokół w formie ociosanych kamieni. Z przodu umieszczono tablicę inskrypcyjną z białego marmuru z tekstem: „Rodzina/ Andrzejewskich”. Na cokole umocowano metalowy krzyż, który ozdobiono ornamentami roślinnymi. U jego podstawy są dwa aniołki modlące się, powyżej tabliczka, ale bez żadnej inskrypcji, a nad nią dość duża postać Jezusa Chrystusa ukrzyżowanego. Ramiona krzyża są gładkie o wystających krawędziach z zakończeniami ramion w formie wywiniętych na zewnątrz ślimacznic. Na przecięciu ramion, w narożach, umieszczono wieniec bluszczu.

Grobowiec rodziny Güntherów z przełomu XIX i XX w. został wymurowany z cegły na rzucie prostokąta i otynkowany. Grób pokryto dachem dwuspadowym. Fasada ściany frontowej jest prosta, zakończona frontonem, w którym znajduje się prostokątna nisza z marmurową tabliczką inskrypcyjną o treści: „Tu spoczywa w Bogu/ Rodzina/ Güntherów”. Zwieńczeniem frontonu jest łaciński krzyż. Po obu bokach frontonu umieszczono sterczyny z głębokimi pustymi niszami. W zwieńczeniu sterczyn są małe, metalowe krzyże łacińskie. Do grobowca prowadzą metalowe drzwi, na których wykonano również prosty, łaciński krzyż z pasyjką.

Grób rodziny Mietlińskich datuje się na lata 20. XX w. Mogiły otoczone zostały jedenastoma zwężającymi się ku górze słupkami i połączone ze sobą metalowym łańcuchem. Z tyłu znajduje się sześcienna podstawa, na której umieszczono bazę. Z przodu bazy wyryto krzyż, którego ramiona wystają poza płytę. W podstawie krzyża znajduje się tablica inskrypcyjna z czarnego granitu z napisem: „Groby/ Rodziny/ Mietlińskich”. Na przecięciu ramion krzyża umocowano owalną tabliczkę z głową Chrystusa, która została ujęta w feston z motywem roślinnym. Po bokach umieszczono dwa niskie słupki, które wieńczą dwa kwietniki.

Grobowiec rodziny Nieradzińskich z przełomu XIX i XX w. został wzniesiony z cegły. Otynkowana jest tylko fasada. Została ona zakończona gzymsem, nad którym znajduje się fronton. W polu tympanonu jest nisza prostokątna z tabliczką inskrypcyjną z treścią: „Grobowiec familijny/ Nieradzińskich.” Nad napisem umieszczono

łaciński krzyż. Trójkątny szczyt zwieńczony jest niewielkim cokołem, który był prawdopodobnie podstawą dla krzyża. Grobowiec przykryty jest dwuspadowym dachem z okapem, a pod nim dookoła znajduje się prosty gzymś. Do grobowca prowadzą metalowe drzwi. Pozostały też ślady po wcześniejszych okuciach. Nad drzwiami umieszczono prosty gzymś.

Krzyż Franciszka Banaszyńskiego, metalowy, pełny, z przełomu XIX i XX w. Jego ramiona zakończone są trójlistnie. W każdym polu trójliścia wykonano sześcioramienną gwiazdę. Na skrzyżowaniu ramion umieszczono inskrypcję: „Tu/ spoczywa/ Ś.p./ Franciszek Banaszyński/ ur.d.21.Paźdz.1890r. um.d.4.Września 1900./ Prosi o/ west-/chnienie.” Krawędzie krzyża zakończone są profilowaną listwą. Krzyż wcześniej stał na kamiennym cokole. Obecnie został ustawiony na niewielkiej granitowej podstawie na grobie Stanisława, Stefani i Marii Majorczyków.

Metalowy krzyż z przełomu XIX i XX w. ustawiony został na obmurowaniu mogiły. Podstawa krzyża jest dwudzielna. Ramiona zakończone trójlistnie, wewnątrz motywy w kształcie serc i roślinne. Na skrzyżowaniu ramion tabliczka inskrypcyjna. Niestety, brakuje informacji do kogo krzyż należał. Również w tym samym polu znajduje się niewielka rozeta. Pod tabliczką umieszczono figurę Chrystusa z głową uniesioną do góry i lekko pochyloną na prawą stronę.

Grobowiec rodziny Bulińskich, Krajewskich i E. Bochyńskiego z lat 30. XX w. charakteryzuje się otwartą przestrzenią. Z przodu znajdują się płyty nagrobne na różnych wysokościach. Z tyłu ustawiono płytę spinającą całość. W środkowym, górnym polu płyty umieszczono w owalu tablicę inskrypcyjną z czarnego granitu z napisem: „RODZINA/ BULIŃSKICH/ KRAJEWSKICH”. Powyżej tablicy płyta przybrała formę łuku zwieńczonego u góry łacińskim krzyżem umieszczonego na podstawie z metalową pasyjką. Łuk został ozdobiony ornamentem liści laurowych. Po obu stronach płyty są proste filary zakończone urnami. Przed ścianą postawiono tabliczkę inskrypcyjną o treści: „KU PAMIĘCI/ SĘDZIEGO/ EDWARDA BOCHYŃSKIEGO/ ZAMORDOWANEGO W WILNIE/ PRZEZ GESTAPO/ 1942”.

Pełny metalowy krzyż z przełomu XIX i XX w. Ramiona krzyża zakończone wielodzielnie. W każdym z nich umieszczono sześcioramienną gwiazdę oraz motyw roślinny. Pośrodku ramion umocowano tablicę inskrypcyjną. Jest to tablica późniejsza opatrzona napisem o treści: „JÓZEF/ BINISZKIEWICZ/ 16-06-1911/ 16-04-1994/

(str.405)
*KsiąŜ Wlkp., gm. KsiąŜ Wlkp.
Metalowy krzyŜ Franciszka
Banaszyńskiego z przełomu
XIX i XX w.*

AVE MARIA". Krawędzie krzyża zostały obwiedzione profilowaną listwą. Krzyż umocowano na obmurowaniu mogiły.

Grobowiec z przełomu XIX i XX w., wzniesiony z cegły na planie prostokąta. Wygląda jak fragment większej części. Niestety, brakuje tablicy inskrypcyjnej informującej, do kogo należał.

Na cmentarzu znajdują się dwa obiekty o znaczeniu historycznym. Pierwszym z nich jest grobowiec Powstańców Wielkopolskich i Powstańca z 1863 r. Grób powstał w latach 20. XX w. Mogiły zostały otoczone niskim murem wykonanym z kamieni polnych. Z tyłu znajduje się ściana ustawiona z trzech schodkowo zaznaczonych bloków, również wykonana z kamieni polnych. Na niej ustawiony jest sześcian zakończony trójkątnym daszkiem i zwieńczony krzyżem łańskim. Poniżej umocowano w niszy tablicę inskrypcyjną z białego marmuru z tekstem: „Tu spoczywają/ bohaterowie powst. Wkp. ś.p./ Tomczak Ignacy/ +29.1.1919./ Adamski Wilhelm/ +8.2.1919./ Weber Antoni/ +5.3.1919./ Twardowski Jakób/ powst. z 1863r. + 1.2.1922.” Nad napisem umieszczono orła w koronie.

Drugim obiektem jest grób osób rozstrzelanych przez hitlerowców w dniu 20 października 1939 r. W 1945 r. Komitet Uczczenia Pamięci Rozstrzelanych w Książu postanowił uczcić poległych postawieniem na cmentarzu tablicy pamiątkowej z nazwiskami straconych. Kamień węgielny pod budowę pomnika-tablicy zawierał następujący napis: „Działo się w Książu w roku 1939, kiedy 8 września Urząd burmistrza sprawował Niemiec Paul Diefenbacher, który zapisał się w historii Książa jako największy zbrodniarz i prześladowca Polaków. W dniu 20 października o godzinie 5 po południu na rynku miasta Książa z rąk siepaczy hitlerowskich w sposób barbarzyński zostało zamordowanych 17 najlepszych Polaków z Książa, Dolska i okolic za to, że byli Polakami, nazwiska których ku wiecznej chwale i pamięci zapisujemy... Tablicę pamiątkową wystawia się w 6-tą rocznicę Ich śmierci, kiedy urząd burmistrza sprawuje Józef Gawroński, proboszczem jest Franciszek Kowalczyk, kierownikiem szkoły Czesława Garbarczyk, a wójtem gminy wiejskiej Franciszek Wojciechowski”. Mogiła zbiorowa została ujęta w długiej i szerokiej podstawie wykonanej z kamieni polnych. Na niej ustawiono dwa rzędy muru w formie schodkowej wykonane z cegły. Dookoła murów ustawiono 17 metalowych krzyży, tyle, ilu było poległych. Z przodu, na kamiennej podstawie, umieszczono z szarego granitu tabliczki inskrypcyjne

z nazwiskami osób poległych: „BURDAJEWICZ ALOJZY LAT 44 Z DOLSKA/ BOROWICZ ANTONI LAT 32 Z KSIĄŻA/ BIELERZEWSKI IGNACY LAT 75 Z DOLSKA”, „BIELERZEWSKI TADEUSZ LAT 36 Z DOLSKA/ CYPLIK JAN LAT 53 Z KSIĄŻA/ DÖERFFER STEF. LUD. LAT 61 Z BRZÓSTOWNI”, „JĘDRZEJCZAK ANTONI LAT 62 Z OSTROWIECZNA/ KOSSOWICZ LUDWIK LAT 58 Z DOLSKA/ LIS CZESŁAW LAT 21 Z KONARZYC”, „ŁAGODZKI HENRYK LAT 43 Z KSIĄŻA/ MAZURKIEWICZ ANDRZEJ LAT 35 Z DOLSKA/ MILICKI IGNACY LAT 41 Z POKRZYWNICY”, „NOWAK STANISŁAW LAT 36 Z MAŁACHOWA/ PAUL TOMASZ LAT 58 Z DOLSKA/ ŚWIĘCICKI ANDRZEJ LAT 36 Z TRĄBINKA”, „SZCZEPAŃSKI JÓZEF LAT 57 Z KSIĄŻA/ ZWIERZCHLEWSKI FRANCISZEK LAT 42 Z KSIĄŻA”.

Na cmentarzu spoczywają też osoby, którą swoją postawą i działalnością zapisały się na kartach historii Gminy Książ Wlkp. Są to:

- Leszek Dudziak, który był Burmistrzem Książa Wlkp. w latach 1998–2007. Nagrobek wykonano z czarnego granitu. Na płycie ustawiono niską, poziomą podstawę wystającą na zewnątrz, a na niej pionową płytę, na której jest napis: „Ś.P./ DUDZIAK/ LESZEK/ 16.1.1961/ +8.8.2007”. Obok umieszczono pasyjkę. Poniżej na poziomej płycie widnieje napis: „BYŁEŚ... JESTEŚ... BĘDZIESZ...”.
- Dr med. Maksymilian Krybus, niezwykle lekarz i społecznik, wybitna postać przedwojennego i powojennego Książa, odznaczony w 1968 r. Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski. W 1978 r. nadano nowo wytyczonej ulicy nazwę Maksymiliana Krybusa, a w 2004 r. Gimnazjum w Książu otrzymało imię Dr Maksymiliana Krybusa. Jego mogiła przykryta jest płytą wykonaną z szarego granitu. Na szczęśniej poziomej podstawie umieszczono z czarnego granitu dwie tablice inskrypcyjne oraz podstawę z wazonem. Na tablicy znajdującej się w środku wyryto łański krzyż i umieszczono metalową pasyjkę. Poniżej widnieje napis: „PRZESZEDŁ.../ DOBRZE CZYNIĄC”. Na drugiej tablicy umieszczono informację o zmarłych: „Ś.P./ Dr med. MAKSYMILIAN/ KRYBUS/ 13.8.1894 + 22.1.1970/ JULIA/ KRYBUS/ 16.1.1895 + 20.1.1976/ ZDROWAŚ MARJA”.

W otoczeniu cmentarza jest wiele drzew, w tym między innymi: lipy, kasztanowce, topole, jesiony, tuje, akacje, dęby, sosny, klony i świerki. Nie ma wśród nich pomników przyrody.

(13)
Jaszkowo, gm. Brodnica
Trumna w kaplicy grobowej
Szoldrskich

(15)
Książ Wlkp., gm. Książ Wlkp.
Płyta nagrobna
ks. Franciszka Huebnera
z 1877 r.

(16)

(14)

(16)
Książ Wlkp., gm. Książ Wlkp.
Krzyże na mogiłach

(14)
Jaszkowo, gm. Brodnica
Metalowy krzyż na mogile
Rocha Zalewskiego z 1913 r.

(15c)
Książ Wlkp., gm. Książ Wlkp.
Metalowy krzyż Franciszka
Banaszyńskiego z przełomu
XIX i XX w.

(15b)
Książ Wlkp., gm. Książ Wlkp.
Grobowiec rodziny Kubickich
z XIX w.

(15)

(15c)

(15b)

Na cmentarzu znajduje się również ołtarz, a przy nim, na dwupoziomowej bazie, figura Chrystusa Zmartwychwstałego.

(16) Książ Wlkp., gm. Książ Wlkp. – mogiły powstańców

W sąsiedztwie parku i kompleksu sportowego w Książu Wlkp. (pierwotnie na polu Konstantego Budziszewskiego) znajduje się miejsce poświęcone powstańcom poległym podczas Wiosny Ludów w 1848 r. Potocznie jest ono określane przez mieszkańców jako mogiły. Obecnie znajdują się tam dwa kopce, na których pierwsze drewniane krzyże ustawiono zaraz po II wojnie światowej. 29 kwietnia 2004 r. krzyże zostały wymienione na nowe oraz ustawiono pomnik w formie otwartej księgi z wierszem Władysława Syrokomli. Pierwotnie w tym miejscu były trzy kopce, ale jeden został zlikwidowany. Kopce porośnięte są sosnami, które nasadzono w 10. rocznicę bitwy. Począwszy od 1849 r. mieszkańcy Książa uroczysto obchodzili kolejne rocznice upamiętniające tamte wydarzenia oraz osoby, które poległy w walce. Tak było do roku 1948. Od tego momentu odprowadzono uroczystości co 5 lat. W sąsiedztwie kopców znajdują się Pomnik Kosynierów projektu Kazimierza Bienkowskiego z 1948 r., a w 150. rocznicę ustawiono postument upamiętniający owe uroczystości złożony w hołdzie poległym przez mieszkańców Książa.

W 1922 r. zawiązał się Społeczny Komitet Opieki nad Mogiłami. Jego głównym celem było utrzymanie porządku i czystości. W tym też okresie nasadzono dużo drzew i krzewów w parku, wyznaczono alejki oraz drogę prowadzącą do mogił. Przed mogiłą zbudowano schody wiodące do krzyża, gdzie później składano kwiaty.

Na polu bitwy, poza społecznością lokalną, polegli również żołnierze pruscy, którzy zostali tam pochowani. Jednak w 1863 r. ich ciała zostały ekshumowane i złożone na cmentarzu ewangelickim w zbiorowej mogile, którą symbolizuje sześcienny cokół wykonany z piaskowca. Z przodu wypisane są nazwiska osób pochowanych. Mogiła otoczona jest metalowym płotem.

(17) Manieczki, gm. Brodnica – cmentarz komunalny

Lokalizacja:

Cmentarz jest zlokalizowany w północno-zachodniej części Manieczek. Z drogi 310 prowadzącej ze Śremu w kierunku Czempinia należy skręcić na Przylepki i Górkę.

(str.405)

*Książ Wlkp., gm. Książ Wlkp.
Krzyże na mogiłach*

(str.418)

*Manieczki, gm. Brodnica
Nagrobek Jana Baiera
zm. 2001*

Cmentarz znajduje się po lewej stronie.

Datowanie cmentarza:

Cmentarz został utworzony w 1982 r. Pierwszy pochówek miał miejsce w dniu 8 grudnia 1982 r. Był to Kazimierz Małyszek, który zmarł w dniu 4 grudnia 1982 r.

Ogólny wygląd cmentarza:

Cmentarz został zlokalizowany na rzucie kwadratu. Od bramy, która znajduje się od wschodniej strony, prowadzi aleja główna. Obecnie zagospodarowana jest lewa strona cmentarza. Cmentarz otoczony jest siatką, a do środka prowadzi furka. Dookoła siatki są liczne nasadzenia drzew, podobnie jak w alejach, głównie: tuje, jałowce, świerki. Cmentarz zajmuje powierzchnię 1 ha. Obecnie na cmentarzu jest 216 nagrobków, pochowanych na nim zostało 267 osób (stan na dzień 28.08.2012, ostatni pochówek to Matuszewski z Grabianowa). Z przodu alei głównej znajduje się kaplica cmentarna.

Stan cmentarza:

Najstarszy nagrobek Kazimierza Małyszek wykonano z jasnobieżowego granitu. Z tyłu ustawiono pionową płytę, na której wyryto inskrypcję: „Ś.P./ MAŁYSZEK/ KAZIMIERZ/ 03.12.1935/ + 04.12.1982”, a poniżej: „PIOTRUŚ 14.10.1960 + 09.12.1960”.

Na początku alei głównej, po lewej stronie, znajduje się nagrobek Jana Baiera – wieloletniego działacza, społecznika, twórcy i dyrektora Kombinat PGR Manieczki oraz Prezesa Oddziału Wielkopolskiego Stowarzyszenia Mazurka Dąbrowskiego. Nagrobek został wykonany z czarnego granitu. Z tyłu, na sześciennym niskim cokole, umieszczono dwie nachodzące na siebie płyty (z prawej strony jest niższa), które zakończone są owalnie. Pośrodku znajduje się ozdobne pęknięcie, w którym umocowano krzyż typu greckiego i głowę Chrystusa w koronie cierniowej. Napis na wyższej płycie brzmi: „JAN BAIER/ 4.3.1926 + 23.4.2001/ MARIA BAIER/ 12.10.1928 + 9.5.2010”, a na niższej: „Ś.P./ STANISŁAW/ BAIER/ 6.1.1957/ + 20.8.1988”. Na cokole u dołu wykonano napis: „AVE MARIA”. Z przodu, na płycie przykrywającej mogiłę, widnieje napis: „NIE UMIERA TEN/ KTO TRWA/ W PAMIĘCI ŻYWYCH”. Za nagrobkiem znajduje się żywopłot utworzony przez tuje, a po dwóch stronach mogiły rośnie żywopłot z bukszpanu. Po drugiej stronie alei głównej znajduje się głaz narzutowy, do którego przytwierdzona jest tablica z informacją: „JANOWI BAIEROWI (1926-2001) TWÓRCY MUZEUM JÓZEFA WYBICKIEGO W MANIECZKACH/ PREZESOWI ODDZIAŁU WIELKOPOLSKIEGO STOWARZYSZENIA

MAZURKA DĄBROWSKIEGO/ GOSPODARZOWI I MIŁOŚNIKOWI TEJ ZIEMI/ PRZYJACIELE I WSPÓLPRACOWNICY/ ROK 2002”. Przy głazie narzutowym znajduje się dąb szypułkowy.

Roslinność cmentarza stanowią między innymi: tuje, świerki, jałowce, brzozy, dęby, klony, robinie akacjowe, lipy. Nie ma wśród nich pomników przyrody.

(18) Mchy, gm. Książ Wlkp. – cmentarz parafialny

Lokalizacja:

Cmentarz zlokalizowany jest we wschodniej części wsi, poza terenem zwartej zabudowy w sąsiedztwie pól uprawnych.

Datowanie cmentarza:

Cmentarz został utworzony w tym miejscu w poł. XIX w.

Ogólny wygląd cmentarza:

Na teren cmentarza można wejść metalową, ozdobną bramą główną lub furtką, które znajdują się od strony zachodniej lub drugą bramą od południa. Teren cmentarza od strony zachodniej i południowej otacza drewniany płot na podmurówce ograniczony wyższymi słupkami wykonanymi z cegły, a w pozostałej części położono siatkę. Na wprost bramy południowej znajduje się aleja główna, pośrodku której ustawiono drewniany krzyż cmentarny. Zakończenia ramion krzyża zostały ozdobnie ścięte, a krawędzie i pozioma belka – zabezpieczone blachą. Powierzchnia cmentarza to 0,56 ha. Na cmentarzu znajduje się 496 nagrobków i 1 grobowiec (stan na dzień 20.10.2012).

Stan cmentarza:

Najstarszym obiektem na cmentarzu jest grobowiec rodziny Żychlińskich z poł. XIX w. Grobowiec zbudowano na planie prostokąta. Fasada ściany frontowej nieco wyższa z czterema pilastrami, między którymi znajdują się dwie tablice inskrypcyjne oraz metalowe drzwi z okuciami. Nad pilastrami umieszczono prosty gzyms, a powyżej trójkątny fronton, który po bokach i na szczycie ograniczony został trzema filarami. Na środkowym filarze umocowano ażurowy, łaćniński krzyż, którego zakończenia ramion mają formę trójliścia. W każdym z nich umieszczone są pięcioramienne gwiazdki, a na skrzyżowaniu ramion znajduje się niewielka rozeta. Na dwóch bocznych filarach ustawiono metalowe kwietniki o roślinnej ornamentyce. Obecnie zachowały się – w bardzo złym stanie – tylko dwa kwietniki, po jednym z przodu i z tyłu. Tył ściany

(str. 418)

*Mchy, gm. Książ Wlkp.
Grobowiec rodziny
Żychlińskich z poł. XIX w.*

podobny do fasady, ale bez drzwi i krzyża na szczycie. Ściany boczne do góry mają pięć wywietrzników, a każdy z nich jest zamknięty ozdobnymi, metalowymi rozetami. Nad nimi umieszczono profilowany gzyms. Dach jest dwuspadowy, pokryty blachą. Napisy na tabliczkach inskrypcyjnych wykonanych z szarego marmuru są następującej treści:

- po lewej stronie: „Tu spoczywają zwłoki/ ś.p./ Józefa Żychlińskiego/ um. 19. Maja 1896 r./ przeżył 59 lat/ Prosi o westchnienie.”
 - po prawej stronie: „Tu spoczywają zwłoki/ ś.p./ NEPOMUCENY z BIEŃKOWSKICH/ ŻYCHLIŃSKIEJ/ um. d. 21. Sierpnia 1866./ przeżywszy lat 53./ Prosi o westchnienie.”
- Grobowiec jest obecnie w bardzo złym stanie.

Płyta nagrobna Wojciecha Drejzy z 1909 r. została wykonana z białego marmuru i ustawiona na granitowej tumbie. Całość otoczono sześcioma ozdobnymi, metalowymi słupkami, które połączono ze sobą łańcuchem i ustawiono na niskim murku otaczającym tumbę. Słupki zakończone są kulą, obecnie brakuje dwóch. Na płycie nagrobka wyryto krzyż łaćniński, a pod spodem napis o treści: „Ś.P./ Wojciech Drejza/ Administrator/ Majętności Mchów/ ur. 30. Marca 1866 r./ um. 7. Września 1909 r./ Wieczny odpoczynek/ racz mu dać Panie.”

Nagrobek Irenki Klitsche z 1913 r. Mogiła została otoczona niskim murkiem. Z tyłu, na sześciennym cokole, osadzono bazę. Całość wykonano z piaskowca w formie ociosanej bryły skalnej. Z przodu bazy znajduje się owalna, pionowa nisza, w której umieszczono z białego marmuru tabliczkę inskrypcyjną o treści: „Irenka/ Klitsche/ 25.4.1912./ + 28.1.1913.”. Wcześniej na bazie była jeszcze ceramiczna figurka aniołka. Niestety, obecnie jej już nie ma.

Płyta nagrobna Jana Wiśniewskiego z 1911 r. została wykonana z czarnego granitu i ustawiona na tumbie. Całość otoczona jest sześcioma prostymi słupkami zakończonymi trójkątnie, które zostały połączone ze sobą ozdobnym metalowym łańcuchem i osadzone są na większej granitowej podstawie. Na płycie nagrobka wyryto inskrypcję o treści: „Ś.p./ Jan Wiśniewski/ ur. 20.4.1864 r./ w Poznaniu./ um. 14.3.1911 r./ w Gnieźnie./ Zdrowaś Marya.”. Nad tekstem umieszczono łaćniński krzyż. Nagrobek wykonał B. Gmurowski z Poznania.

Krzyż nagrobny Marii Gratkowskiej. Na dwóch piramidalnie ułożonych granitowych płytach znajduje się trzecia, która wystaje poza płytę środkową. Na niej, na sze-

ściennym cokole, ustawiono bazę zwieńczoną łańskim prostym krzyżem z pasyjką metalową pośrodku ramion. Całość wykonana z czarnego granitu ma formę wcześniejszego krzyża nagrobnego, który został wykonany w 1909 r. Zarówno z przodu, jak i z tyłu bazy znajdują się wyryte inskrypcje o treści:

- z tyłu: „Tu spoczywa w Bogu/ moja najdroższa żona/ Marya Gratkowska/ z domu Richter/ ur. 19.1.1880./ um. 22.1.1909./ Prosi o Zdrowaś Marya.”
- z przodu: „Tu spoczywają/ Ś.p./ Marja i Franciszka/ Gratkowskie/ zd. Richterowe/ 1880 + 1909 1886 + 1927./ Zdrowaś Marja.” Poniżej na cokole napis: „śp. Franciszek/ Gratkowski/ 30.3.1871 + 16.10.1959”

Ponadto w pobliskim kościele pw. św. Marcina Biskupa znajduje się przyścienny nagrobek Stanisława i Katarzyny Sepińskich, wykonany z piaskowca. Został on wystawiony przez ich syna na przełomie XVI i XVII w. Natomiast w kruchcie pod wieżą znajdują się tablice inskrypcyjne Ludwika i Heleny Kraśnickich (Region Śremski – przewodnik turystyczny, Z. Szmidt).

Drzewostan cmentarza stanowią głównie lipy oraz dąb i klony. Nie ma wśród nich pomników przyrody.

(19) Mechlin, gm. Śrem – cmentarz rodziny Skrzydlewskich

Lokalizacja:

Cmentarz rodziny Skrzydlewskich zlokalizowany jest w centrum wsi, po prawej stronie drogi prowadzącej ze Śremu do Dąbrowy.

Datowanie cmentarza:

Cmentarz powstał pod koniec XIX w.

Ogólny wygląd cmentarza:

Teren cmentarza ogrodzony jest siatką. Do środka prowadzi metalowa furtka. W północnej części terenu znajduje się neogotycka kaplica cmentarna z I poł. XX w. Została wystawiona w 1902 r. przez Zdzisława Watta-Skrzydlewskiego dla żony Stanisławy Skrzydlewskiej z Lossów. Nagrobki znajdują się po stronie wschodniej i południowej. Łącznie jest ich 11 (stan na dzień 17.11.2012). Powierzchnia terenu to 0,10 ha.

Stan cmentarza:

Kaplica grobowa Skrzydlewskich zbudowana w 1902 r. na planie prostokąta. Elewacja przednia oraz tylna ze szczytami schodkowymi ozdobione są boniami rytymi

(str.418)

Mechlin, gm. Śrem

Płyta nagrobna

Tekli Skrzydlewskiej z końca

XIX w.

w tynku. Cokół budynku jest ceglany. Do środka prowadzą drewniane, dwuskrzydłowe drzwi zamknięte w ostrołukowym profilowanym portalu. Nad nimi umieszczono marmurową tabliczkę o treści: „A.D. MDCCCCII”, a powyżej gzyms, nad którym znajduje się pięć blend zamkniętych również w ostrołukowych profilowanych obramieniach. Ułożone zostały symetrycznie od najmniejszej do największej, która jest w środku. Nad najwyższą środkową blendą znajduje się mała, pusta nisza. W zwieńczeniu fasady umieszczono metalowy, ażurowy krzyż łański. Krawędzie krzyża oplecione są wijącym ornamentem. Wewnątrz ramiona zakończono strzałkami w formie liścia. Ściany boczne mają po jednym oknie, które zostały osadzone w ostrołukowym obramieniu. Z tyłu fasada jest odzwierciedleniem tej z przodu, z tą różnicą, że w centralnym polu, poniżej gzymsu, znajduje się okrągłe okno i nie ma drzwi. Dach jest dwuspadowy kryty dachówką ceramiczną.

Najstarszym obiektem na cmentarzu jest z 1883 r. płyta nagrobna Tekli Skrzydlewskiej. Wokół niej wykonano ozdobny roślinny ornament. Na płycie umieszczono pod kątem z czarnego marmuru tabliczkę inskrypcyjną o treści: „Ś.P./ Tekla/ z Mukułowskich/ Skrzydlewska/ 4.11.1840, +29.4.1883./ Prosi o modlitwę!”. Na płycie nagrobka również wyryto inskrypcję, lecz napisy są mało czytelne.

Krzyż nagrobny Jasia Skrzydlewskiego z 1909 r. wykonano z piaskowca. Na sześciennym podstawie umieszczono pionową bazę. W jej centralnym miejscu wyryto napis: „Ś.P./ Jaś/ Skrzydlewski/ 20.10.1902 r./ 17.6.1909 r.”. Z przodu znajduje się płyta nagrobna z inskrypcją mocno porośniętą mchem. Napis jest nieczytelny.

Płyta nagrobna Mieczysława Skrzydlewskiego z 1910 r., wykonana z marmuru i umieszczona na tumbie. Na płycie wyryto inskrypcję o treści: „Ś.P./ Mieczysław Skrzydlewski/ Sodalis Marianus/ ur. 26. Stycznia 1862 r. w Mechlinie/ um. 24. Stycznia 1919 r. w Zbrudzewie/ R.I.P/ Proszę o modlitwę tych wszystkich którzy mnie kochali/ Tych wszystkich którzy mnie znali/ ... Zmiłujcie się nade mną przyjaciele moi/ ...”. Nad napisem wykonano wklęsły krzyż łański.

Dwie znajdujące się w sąsiedztwie płyty nagrobne: Zdzisława Franciszka Watta-Skrzydlewskiego z 1937 r. oraz jego małżonki, Stanisławy Watta-Skrzydlewskiej z 1930 r., dawnych właścicieli Mechlina, wykonano z czarnego marmuru i ustawiono na tumbie z piaskowca. Na płytach wyryto napisy:

- „Ś.P./ Zdzisław/ Franciszek/ Watta – Skrzydlewski/ Sodalis Marianus/ brat III. zakonu/ Szambelan Tajny J. Świat./ ur. 4.X.1860 r./ um. 26.X.1937 r./ R.i.p.”
- „Ś.P./ z Lossowów/ Stanisława/ Watta – Skrzydlewska/ dziecko Marji/ siostra III. zakonu/ św. Franciszka z Asyżu/ ur. 13.II.1873 r./ um. 8.XI.1930 r./ R.i.p.”

Płyta nagrobna Marii Pużynina z 1936 r. została ustawiona na tumbie. Na płycie wyryto napis o treści: „Ś.P./ z hr. Zabiellów/ Marja ks. z Kozielska/ Pużynina/ z. Wiktoryszek/ ur. 26.VI.1871 r./ um. 22.I.1936 r./ R.i.p.”

Płyta nagrobna Elżuni Watta-Skrzydlewskiej z 1939 r. została ułożona na większej prostokątnej podstawie. Z tyłu ustawiono kamień, na którym wyryto napis: „ELŻUNIA/ Ś.P. – WATTA/ SKRZYDLEWSKA/ ... 1935 – 1939”. Na płycie znajduje się również inskrypcja o treści: „Ś.p./ Elżunia/ Watta – Skrzydlewska/ 3.12.1935/ + 5.1.1939/ BYŁA ŚWIATŁEM ... / I RADOŚCIĄ SERC NASZYCH”.

Mogiła Stanisławy Kurnatowskiej z 1939 r. została otoczona kamieniami polnymi. Z tyłu umieszczono drewniany prosty krzyż łaciński z pasyjką. Poniżej stóp Chrystusa znajduje się tablica z inskrypcją o treści: „Ś.P./ STANISŁAWA/ KURNATOWSKA/ 31-7-1938/ + 28-12-1939”.

W otoczeniu cmentarza rodu Skrzydlewskich znajdują się od strony południowo-zachodniej trzy nagrobki osób spoza rodu, które wystawiono po 1939 r. Pierwszy z nich dotyczy Marianny Sikory z 1945 r., pozostałe to dwa metalowe krzyże, które ustawiono z tyłu za mogiłami ziemnymi. Na jednym z nich umieszczono tabliczkę inskrypcyjną o treści: „Tu sp. Św. pam/ Stanisław Stachowiak/ zginął śmiercią tragiczną/ w 1939 r./ Zdrowaś Marya”. Zakończenia ramion zostały ozdobnie ścięte, a na ich przecięciu znajduje się pasyjka. Kolejny krzyż ma taką samą formę oraz tabliczkę, ale nie zachowała się na niej inskrypcja.

Drzewostan cmentarza jest nieuporządkowany, występuje duże zakrzewienie i zachwaszczenie terenu. Wśród drzew w otoczeniu kaplicy można wyróżnić głównie świerki, dąb i akacje. Nie ma wśród nich pomników przyrody.

(20) Mórka, gm. Śrem – cmentarz przykościelny

Lokalizacja:

Cmentarz znajduje się w centrum wsi, przy drewnianym kościele pw. Najświętszej Marii Panny Wniebowziętej.

Datowanie cmentarza:

Dokładna data utworzenia cmentarza nie jest znana. Świątynia w tym miejscu stoi od XVI w. W późniejszym okresie była modernizowana. Należy więc przypuszczać, że cmentarz istniał wraz z kościołem do XVIII/XIX w., kiedy to powstał cmentarz parafialny.

Ogólny wygląd cmentarza:

Na teren kościoła prowadzi neogotycka brama – dzwonnica z XIX w. W ostrołukowych, pustych niszach umieszczono trzy dzwony. Dwa z nich pochodzą z XVII w., z fundacji Jana Pyanowskiego. Dookoła teren jest ogrodzony murem wykonanym z cegły z dwuspadowym daszkiem i otynkowany. Tylko w części południowo-zachodniej (po lewej stronie od bramy) znajduje się metalowy płot na podmurówce. Powierzchnia terenu to 0,16 ha. Od strony zachodniej znajduje się jeden nagrobek, natomiast od strony południowo-wschodniej na ścianie kościoła wisi jedna płyta przyścienna (stan na dzień 17.10.2012).

Stan cmentarza:

Najstarszym obiektem na terenie cmentarza jest krzyż nagrobny ks. Pawła Roszaka z 1879 r. Na sześciennym cokole umieszczono pionową bazę. Z przodu wyryto inskrypcję o treści: „Ś.P./ Ks. Paweł Roszak/ Proboszcz Mórecki/ żył lat 48/ um: 28. Stycznia 1879./ Prosi o westchnienie.” Nad bazą umieszczono na niewielkiej, profilowanej podstawie łaciński krzyż. Zakończenia ramion mają formę trójliścia. Pośrodku ramion umocowano metalową pasyjkę. Z przodu znajduje się mogiła ziemna, która została otoczona ozdobnym, metalowym płotem.

Płyta przyścienna Franciszka Bojanowskiego z 1815 r. została wykonana z marmuru i przytwierdzona do ściany kościoła od strony południowo-zachodniej. Na tablicy wyryto napis o treści: „tu leży/ Franc. Bojanowski/ prosi o pobożne westchnienie./ Żył lat 74. Umarł 26. Lut./ Ru: 1815.”

W otoczeniu kościoła znajdują się jeszcze: kapliczka z figurą Jana Pawła II, krzyż misyjny oraz jałowce płożące, grochodrzew, żywotnik zachodni i lipy. Dwie lipy i trzy żywotniki są pomnikami przyrody.

(str.418)

Mórka, gm. Śrem

Krzyż nagrobny ks. Pawła

Roszyka z 1879 r.

(21) Mórka, gm. Śrem – cmentarz parafialny**Lokalizacja:**

Cmentarz znajduje się w północnej części wsi, na rozwidleniu dróg prowadzących do Kadzewa i Melpina.

Datowanie cmentarza:

Cmentarz powstał na przełomie XVIII i XIX w.

Ogólny wygląd cmentarza:

Cmentarz zajmuje powierzchnię 0,8 ha. Ogrodzony został metalowym płotem na podmurówce, a panele ograniczono metalowymi słupkami. Od strony północnej położono siatkę. Na teren cmentarza można wejść od strony południowej przez metalową ozdobną bramę i furtkę. Na wprost wejścia znajdują się trzy aleje, pomiędzy którymi zlokalizowane są nagrobki. W północnej części, prostopadle do wejścia, znajduje się kolejna aleja, a pośrodku niej stoi drewniany krzyż cmentarny z pasyjką. Na cmentarzu jest 328 nagrobków (stan na dzień 17.10.2012).

Stan cmentarza:

Grobowiec rodziny Bojanowskich z poł. XIX w. został wybudowany z cegły na planie prostokąta, jest otynkowany. Elewacje: przednia oraz tylna są takie same. Zakończony są trójkątnym zwieńczeniem. Po bokach ściany zostały ograniczone dwoma filarami. Z przodu (tj. od strony wschodniej) było wejście, które obecnie jest zamurowane. Pozostała tylko płytka pozioma nisza, w której zapewne wcześniej mieściła się tablica inskrypcyjna o treści: „Tu spoczywa/ ś.p. IGNACY BOJANOWSKI/ dziedzic Melpina./ Ur. 30.Lip.1779. Um.14.Mar.1857./ Prosi o pobożne westchnienie!”. Ściany boczne są proste, bez otworów okiennych, ograniczone od góry prostym gzymsem. Grobowiec został pokryty dachem dwuspadowym. Po obu stronach grobowca umieszczono niskie cementowe płyty na podmurówce, na których ustawiono po 8 słupków zwężających się ku górze i połączonych ze sobą metalowymi łańcuchami (brakuje pewnych fragmentów łańcucha).

Nagrobek Joanny i Michała Maciejewskich z I ćw. XX w. Z przodu znajduje się mogiła otoczona niskim murkiem na podmurówce, który ograniczony jest ośmioma słupkami zakończonymi gzymsem i trójkątnymi daszkami. Z tyłu, na sześciennym cokole, ustawiono pionową płytę, którą zakończono owalnie. Po bokach umieszczono dwa filarki pod kwietniki. Z przodu płyty znajduje się kwietnik, a nad nim tablica

(str.419)

Mórka, gm. Śrem

Grobowiec rodziny

Bojanowskich z poł. XIX w.

inskrypcyjna z czarnego marmuru o ściętych ozdobnie narożnikach. Napis na płycie brzmi: „Ś.P./ z Hentschków/ (po lewej stronie) Joanna/ Maciejewska/ + 9.9.1925./ przeżywszy lat 82./ (po prawej stronie) Michał/ Maciejewski/ + 27.5.1909./ przeżywszy lat 59./ (pod spodem) Wieczny odpoczynek/ racz im dać Panie!”. Mogiła w środku została obsadzona głównie jałowcem płożącym.

Metalowy krzyż łaćski z początku XX w. o ostro zakończonych ramionach. Na każdej strzałce ramiona umieszczono motyw kwiatowy. Krawędzie krzyża oplecione zostały wijącym się ornamentem. Na przecięciu ramion umocowano metalową pasyjkę, a pod nią rozetę z motywem liści akantu (brakuje dwóch części rozety). Z przodu znajduje się mogiła otoczona niskim, profilowanym murkiem. Niestety, brakuje tabliczki z inskrypcją.

Drzewostan cmentarza tworzą: tuje, świerki, cisy i sosna – pomnik przyrody.

(22) Śrem – osiedle Helenki, gm. Śrem – cmentarz komunalny**Lokalizacja:**

Cmentarz znajduje się w północno-zachodniej części miasta, na osiedlu Helenki (ul. Malczewskiego).

Datowanie cmentarza:

Cmentarz powstał w maju 1976 r.

Ogólny wygląd cmentarza:

Cmentarz został utworzony w bliskim sąsiedztwie Zalewu Śremskiego. Otoczony jest od strony północnej i wschodniej metalowym płotem na podmurówce, a w pozostałej części teren ogrodzono siatką. W części północnej znajdują się dwa wejścia na cmentarz (jedno na wysokości stoisk z akcesoriami cmentarnymi, drugie położone wyżej w kierunku Stawu B). Powierzchnia terenu to 4,40 ha, na którym znajduje się 6 721 nagrobków (stan na dzień 10.08.2012, źródło: Urząd Miejski w Śremie).

Stan cmentarza:

Pierwszy pochówek miał miejsce w dniu 16 maja 1976 r. i dotyczył Katarzyny Kuśnierek z Dolska (zm. 14.05.1976). Pochowana została na cmentarzu komunalnym w kwaterze A1, rząd 1, miejsce 1 (dane z dnia 21.11.2012, źródło: Urząd Miejski w Śremie). Podczas inwentaryzacji nie stwierdzono obecności tego nagrobka.

(str.419)

Śrem – osiedle Helenki

gm. Śrem

Nagrobek Burmistrza Śremu

Andrzeja Ratajczaka z 1999 r.

Na cmentarzu zostały pochowane osoby, które zasłużyły się dla rozwoju miasta. Pierwszą z nich był Andrzej Ratajczak – burmistrz Śremu. Jego nagrobek znajduje się w kwaterze C. Wykonany jest z czarnego granitu. Z przodu mogiła ujęta w formie płyty nagrobnej, którą umieszczono na dwóch piramidalnie ułożonych podstawach. Z tyłu, na kilku sześciennych ustawionych płytach o różnej wielkości, umocowano poziomą bazę z inskrypcją o treści: „Ś.P./ RATAJCZAK/ ANDRZEJ/ 10.11.1947 + 13.5.1999”. Poniżej, na cokole, umieszczono napis: „REQUIESCANT IN PACE”. Natomiast z przodu nagrobka na dodatkowej granitowej podstawie znajduje się tabliczka o treści: „BURMISTRZ ŚREMU/ w latach 1994-1999”.

Drugą osobą zasłużoną dla rozwoju w szczególności parafii Najświętszego Serca Jezusa w Śremie jest postać ks. kanonika Bogdana Eleganńczyka. Jego nagrobek znajduje się w kwaterze E i został wykonany z czarnego granitu. Nagrobek ma podobną do w/w formę, z tą różnicą, że z tyłu, na sześciennym cokole, umieszczono dwie nachodzące na siebie płyty. Na jednej z nich po lewej stronie umieszczono krzyżyk z pasyjką, a pod spodem napis: „AVE MARIA”. Na drugiej znajdującej się po prawej stronie wykonano inskrypcję z wypukłych literek o treści: „Ś.P./ KSIĄDZ KANONIK/ BOGDAN/ ELEGANCZYK/ 13.7.1934/ +1.2.1999”. Na płycie ułożonej na mogile umieszczono następujący napis: „PIERWSZY PROBOSZCZ/ I BUDOWNICZY/ KOŚCIOŁA N.S.J. W ŚREMIE/ W LATACH 1976 – 1999”.

W otoczeniu cmentarza znajdują się: Dom Pogrzebowy (kaplica), drewniany krzyż cmentarny z metalową pasyjką pośrodku ramion, drzewa i krzewy, w tym między innymi: tuje, świerki, jałowce, brzozy. Nie ma wśród nich pomników przyrody.

(23) Śrem, gm. Śrem – cmentarz przykościelny

Lokalizacja:

Cmentarz zlokalizowany jest przy kościele pw. Najświętszej Marii Panny Wniebowziętej na ulicy Farnej w Śremie.

Datowanie cmentarza:

Cmentarz został założony w XVIII w.

Ogólny wygląd cmentarza:

Teren o powierzchni 0,7 ha ogrodzony jest murem z cegły (przed XVIII w.), częściowo otynkowany. W centralnym miejscu znajduje się kościół farny. W części północnej

rozmieszczone są nagrobki. Na cmentarzu znajduje się w sumie 555 obiektów, takich jak: nagrobki, mogiły, krzyże i 6 grobowców typu architektonicznego (stan na dzień 10–12.11.2012). Barokowe bramy znajdują się od strony południowej (ul. ks. P. Wawrzyniaka) i wschodniej (ul. Farna).

Stan cmentarza:

Krzyż nagrobny Emilii Jackowskiej, wykonany z piaskowca z 1878 r., jest najstarszym obiektem na tym cmentarzu. Na sześciennym cokole umieszczono bazę, na której z przodu wyryto inskrypcję o treści: „Ś.P./ Emilja Jackowska/ z Dobczyna/ um. 12. Czerwca/ 1878 r.”. Z przodu znajduje się płyta nagrobna ustawiona na tumbie i większej podstawie. Na płycie położono krzyż łaciński, który był w zwieńczeniu bazy, a uległ zniszczeniu. Zakończenia ramion krzyża mają formę trójliścia.

Tablica inskrypcyjna Józefa Urbanowicza z 1889 r., wykonana z piaskowca, została umieszczona z tyłu nagrobka Kazimierza Radałowicza (1910–1995). Wyryty na tablicy napis brzmi: „Ś.P./ Józef/ Urbanowicz/ ur. 20.2.1859 r./ um. 31.10.1889 r./ Prosi o westchnienie.”

Neogotycki nagrobek ks. Michała Mentzela z 1889 r. został wykonany z piaskowca w formie kapliczki. Na sześciennym, piramidalnie ustawionym cokole, znajduje się baza. W jej centralnym miejscu umieszczono tablicę inskrypcyjną ujętą w ślepej arkadzie z archiwoltą. Treść wyryta na tablicy z czarnego marmuru brzmi: „Ś.P./ X. MICHAŁ/ MENTZEL/ Proboszcz śremski/ um. 3. Grudnia 1889./ R.i.p.”. Zwieńczeniem jest dwuspadowy dach z wystawką. W polu tympanonu umieszczono płaskorzeźbę przedstawiającą kielich z hostią. Po bokach bazy znajdują się schodkowo ułożone przypory.

Neogotycki krzyż nagrobny Jana Kozika z 1897 r., wykonany z piaskowca. Na trzech sześciennych, piramidalnie ułożonych podstawach znajduje się baza. Z przodu bazy wyryto inskrypcję o treści: „Tu spoczywa/ ś.p./ Jan Kozik./ ur. 1808 r./ um. 14. Stycznia 1897./ Prosi o westchnienie.”. Nad bazą umocowano łaciński krzyż z pasyjką. Zakończenia ramion krzyża mają formę trójliścia. Z przodu znajduje się mogiła otoczona niskim, ozdobnym murkiem.

Grobowiec rodziny Broekere z końca XIX w. wybudowano z cegły na planie prostokąta. Został on przykryty dwuspadowym dachem z ceramicznej dachówki. W centralnym polu fasady znajduje się arkada z archiwoltą, wewnątrz której umieszczono pionową tablicę inskrypcyjną z białego marmuru o treści: „Ś.P./ Halina Broekere/ um.

418

(17)

(18)

(19)

(20)

(17)
Manieczki, gm. Brodnica
Nagrobek Jana Baiera
zm. 2001

(18)
Mchy, gm. Książ Wlkp.
Grobowiec rodziny
Żychlińskich z poł. XIX w.

(19)
Mechlin, gm. Śrem
Płyta nagrobna
Tekli Skrzydlewskiej z końca
XIX w.

(20)
Mórka, gm. Śrem
Krzyż nagrobny ks. Pawła
Roszyka z 1879 r.

(21)
Mórka, gm. Śrem
Grobowiec rodziny
Bojanowskich z poł. XIX w.

(22)
Śrem – osiedle Helenki
gm. Śrem
Nagrobek Burmistrza Śremu
Andrzeja Ratajczaka z 1999 r.

(23)
Śrem, gm. Śrem
Krzyż nagrobny
Emilii Jackowskiej z 1878 r.

(21)

(22)

(23)

419

18. Czerwca 1895./ w 18 tym roku życia./ Władzio Broekere/ um. 8. Września 1879./ żył 3 miesiące./ Dr. Antoni Broekere/ ur. 12. Czerwca 1843./ um. 12. Stycznia 1909./ Emilia z Wolańskich Broekere/ um. 14. czerwca 1935./ w 83. r. życia/ Tadeusz Broekere/ Proszą o modlitwę./ ur. 8.8.1880. um. 12.11.1938. Zwieńczenie fasady jest trójkątne. Pod okapem wykonano ozdobny, schodkowy fryz. Po bokach ściany frontowej znajdują się dwa filary zakończone wiciowymi daszkami. Wcześniej w zwieńczeniu były małe, metalowe krzyżyki, których obecnie nie ma. Do filarów z przodu przylegają dwa niższe (trzy- czwarte), zakończone po bokach daszkami. W ścianach bocznych znajdują się małe otwory wentylacyjne. Elewacja tylna tożsama z przednią, z tą różnicą, że w ostrołukowej arkadzie ujęto metalowe, ozdobne drzwi. W niniejszym grobowcu został pochowany, jak już wspomniano, Dr Antoni Bronisław Broekere, lekarz, społecznik i filantrop. Był uczestnikiem powstania styczniowego oraz brał udział, jako pruski lekarz, w wojnie prusko-francuskiej. Od 1873 r. mieszkał w Śremie, angażując się czynnie w życie społeczne i działające lokalnie oraz regionalnie organizacje. Był między innymi pierwszym dyrektorem Banku Ludowego w Śremie oraz współzałożycielem i wiceprezesem Towarzystwa Upiększania Miasta Śrem. Zmarł w Śremie, przeznaczając w drodze testamentu znaczną część własnych funduszy na wielkopolskie organizacje filantropijne.

Grobowiec Tadrzyńskich z końca XIX w. został wzniesiony z cegły na planie prostokąta. Z przodu grobowca, w jego środkowej części wykonano wystawkę, która w górnej części jest zakończona ażurem o półkolistym łuku. Nad nim, w owalu, znajduje się krzyż typu greckiego, a w zwieńczeniu krzyż z metalową pasyjką. W centralnym polu wystawki umieszczono dwie tablice. Na górnej wykonano napis: „GROBOWIEC/ FAMILII/ TADRZYŃSKICH”, natomiast na dolnej wyryto inskrypcję o treści: „Pauli Wężykównie/ poetce/ ur. 11.04.1876 zm. 27.4.1963/ Związek Literatów Polskich”. Paula Wężykówna – poetka, pisarka, tłumaczka z języka niemieckiego i francuskiego, dziennikarka. Pisała sztuki teatralne oraz artykuły do prasy dziecięcej oraz pism katolickich i kobiecych, m.in.: „Przewodnika Katolickiego”, „Przyjaciela Dzieci”, „Głosu Wielkopolanek”, „Gospodyni Wiejskiej”, „Dziennika Poznańskiego”, „Opiekun Dzieci”. Napisała szerzej znany utwór pt. „Kocham Śrem”. Wiele z jej utworów się nie zachowało, a część znajduje się w zbiorach osób prywatnych, z którymi utrzymywała kontakty. Z tyłu grobowca znajduje się zamurowane wejście ujęte w łuku odcinko-

(str.432)
Śrem, gm. Śrem
Grobowiec rodziny Broekere
z końca XIX w.

wym wykonanym ozdobnie z kamieni polnych. Po bokach grobowca oraz z tyłu umieszczone są przypory wykonane również z kamieni polnych. W niektórych widać znaczące ubytki materiału. Grobowiec został nakryty dwuspadowym dachem.

Płyta nagrobna Tadeusza Święcickiego i jego żony Doroty z Korytowskich z drugiej poł. XIX w. Pochowani są tu rodzice i część rodzeństwa Heliodora Święcickiego. Płyta nagrobna umieszczona została na tumbie. Wyryto na niej inskrypcję o treści: „Tu spoczywają/ ś.p./ Dr. med. Tadeusz Święcicki/ 1826 + 1872/ Dorota z Korytowskich/ Święcicka/ 1832 + 1872/ i dzieci ich/ Zofia Święcicka 1851 + 1861/ Marya Święcicka 1855 + 1863/ Ignacy Święcicki 1863 + 1865/ Jadwiga Święcicka 1859 + 1875/ Wieczny odpoczynek/ racz im dać Panie!”.

Nagrobek z 1896 r., wykonany pierwotnie dla Mariana Wójtowskiego i Praksedy Wójtowskiej przez S. Michalskiego i Sp. z Poznania. Mogiła została otoczona wysoką dwupoziomą podmurówką z cegły i otynkowana. Na niej ustawiono osiem bniowanych słupków zakończonych trójkątnymi daszkami i połączonych ze sobą podwójnym ozdobnym łańcuchem z kolcami w każdym ogniwie. Wewnątrz, na dwóch kwadratowych, piramidalnie ułożonych podstawach, umieszczono pomnik nagrobny wykonany z piaskowca. Dolna część składa się z dwóch profilowanych podstaw, na których znajduje się baza. Z każdej strony bazy umieszczono częściowe filary, pośrodku których umocowano tablice inskrypcyjne o ozdobnie zakończonych narożnikach. Napisy na tablicach przedstawiają się następująco:

- „Ś.P./ Kwias/ Jadwiga/ ur. 9.10.1906 zm. 15.7.1998/ Maksymilian/ ur.14.6.1910 zm. 18.7.1980/ Prosi o modlitwę.”
- „ś.p./ Kwias/ Agnieszka/ ur. 5.4.1869 zm. 3.7.1957/ Michał/ ur. 2.9.1861 zm. 3.7.1937/ Prosi o modlitwę.”
- „ś.p./ Kwias/ Anna/ ur. 22.4.1907 zm. 16.7.1924/ Prosi o modlitwę.”
- czwarta tablica jest pusta.

Wcześniej były tu umieszczone zupełnie inne tablice inskrypcyjne z czarnego marmuru o treści: „ś.p./ Marian Wójtowski/ obrońca prawa/ i notariusz/ ur. 15.10.1863. um. 10.1.1896./ Niech spoczywa w pokoju.” i „ś.p./ z Hahnów/ Prakseda/ Wójtowska/ Radczyni/ ur. 6.7.1835. um. 7.12.1897./ Prosi o modlitwę”. Zwieńczeniem bazy jest wysoka kolumna z profilowaną podstawą i głowicą, na której ustawiono pełnowymiarową figurę Najświętszego Serca Jezusa.

Grobowiec rodziny Logów został wykonany na bardzo wysokiej podmurówce z cegły i otynkowany. Na niej umieszczono kolejną kamienną podstawę, na której ustawiono osiem prostych słupków zwieńczonych u góry małym trójkątnym daszkiem i połączonych ze sobą metalowym, ozdobnym łańcuchem. Wewnątrz znajduje się płyta ułożona na dwóch większych, schodkowych podstawach. Na płycie wyryto napis: „GROBOWIEC/ RODZINY/ LOGÓW/ ZDROWAŚ MARYJO”. Pochowany tu został między innymi Roman Loga – aptekarz i radny miejski. W 1921 r. otrzymał koncesję na prowadzenie apteki „Pod Białym Orłem” na rynku w Śremie od Zygmunta Brzezińskiego, również aptekarza. Nad napisem umieszczono łaciński krzyż. Za płytą nagrobną, na dwupoziomowej, sześcienniej podstawie stoi baza zwieńczona kolumną. Z przodu bazy wyryto napis: „Ś.P./ Zygmunt/ Brzeziński/ ur. 15.4.1873 r./ um. 26.12.1919 r.” i na cokole poniżej: „Wieczny odpoczynek/ racz mu dać Panie!”. Kolumna na wysokości około jednej drugiej jest ścięta. Z przodu kolumny wykonano płaskorzeźbę z herbem Gryf.

Grobowiec rodzin: Bochińskich, Bojarskich, Szynglewskich, Małeckich wybudowano z cegły na planie prostokąta w końcówce XIX w. Elewacje z przodu i z tyłu są nieco wyższe. Grobowiec nakryty został dwuspadowym dachem. Środek ściany frontowej wypełnia ślepa arkada z archiwoltą. Wewnątrz umieszczono poziomą tablicę o treści: „Ś.P./ GROBOWIEC RODZINY/ BOCHIŃSKICH/ BOJARSKICH/ SZYNGLEWSKICH/ MAŁECKICH”. Po bokach znajdują się dwa filary z czworoboczną bazą ustawione na niskiej podstawie. W zwieńczeniu filarów umieszczono wiciowe daszki zakończone małymi metalowymi krzyżami (brakuje jednego z nich po lewej stronie). Ściana frontowa zakończona trójkątnie, a pod okapem znajduje się ozdobny, schodkowy fryz. W zwieńczeniu fasady umocowano figurę Matki Boskiej Niepokalanie Poczętej. Z filarami umieszczonymi z przodu sąsiadują niższe trzy- czwarte filary ścian bocznych zakończone dwuspadowym daszkiem. Elewacja tylna wygląda podobnie, z tą różnicą że w ostrołukowym portalu znajdują się metalowe drzwi, a szczyt jest wykończony schodkowo. W jego zwieńczeniu umocowano łaciński krzyż z pasyjką. Ponadto po obu stronach filarów i w kontakcie ze ścianą boczną umieszczono małe sterczyny.

Grobowiec rodziny Madalińskich z końca XIX w., wzniesiony z cegły na planie prostokąta. Elewacje: przednia i tylna są wyższe, zakończone trójkątnym frontonem

podpartym dwoma filarami. W narożach umieszczono przypory. Do grobowca prowadzą drewniane drzwi z okuciami. Nad nimi, w płytkiej niszy, umieszczono poziomą tablicę inskrypcyjną o treści: „Grobowiec rodziny/ Madalińskich”. Grobowiec został przykryty dwuspadowym dachem. Ściany boczne oraz tylna mają po jednym otworze wentylacyjnym.

Krzyż nagrobny Michaliny Banachowicz i Henryka Urbanowicza z I ćw. XX w. Z przodu znajduje się mogiła otoczona niskim murkiem. Z tyłu na dwóch sześciennych podstawach umieszczono bazę. Z przodu i z tyłu bazy wyryto inskrypcję o treści: (z tyłu) „Ś.P./ Henryk/ Urbanowicz/ pochowany w Tomaszowie/ 27.1.1915/ prosi tych,/ którzy go znali i kochali/ o Zdrowaś Marya.”, (z przodu) „Ś.P./ z Mikulskich/ Michalina/ Banachowicz/ 13.6.1914/ przeżywszy lat 33./ Zdrowaś Marya.”. Zwieńczeniem bazy jest łaciński, prosty krzyż z metalową pasyjką. Obok znajduje się mogiła otoczona niskim, ozdobnym murkiem. Z tyłu umieszczono na mogile niski cokół pod kątem, na którym umocowano tabliczkę inskrypcyjną o treści: „Ś.P./ STANI-SŁAW/ BANACHOWICZ/ 27.1.1864/ 5.2.1929/ PROSI O WESTCHNIENIE”.

Grobowiec Konopińskich z 1916 r. Płyta nagrobna z czarnego granitu znajduje się na większej cementowej podstawie. Na płycie wykonano z wypukłych liter napis: „GROBOWIEC/ JÓZEFOSTWA/ KONOPIŃSKICH”. Z tyłu, na dwóch sześciennych podstawach umieszczono bazę zwężającą się lekko u góry. Z przodu bazy wyryto treść inskrypcji: „Ś.P./ Józef Konopiński/ ur. 23.II.1867 r./ um. 4.XI.1915 r./ z Jezierskich/ Marja Konopińska/ ur. 18.IX.1875 r./ um. 4.XII.1916 r.”. Pod spodem, na cokole, znajduje się napis: „Dobry Jezu a nasz Panie,/ Daj im wieczne spoczywanie.”. Zwieńczeniem bazy jest pełnowymiarowa figura Chrystusa, który lewą ręką obejmuje krzyż, a drugą wskazuje na niego. Nagrobek otoczony jest ośmioma słupkami zwężającymi się ku górze i zakończonymi trójkątnymi daszkami. Słupki ustawione są na cementowym obmurowaniu. Z tyłu, za obmurowaniem, znajduje się wejście do grobowca przykryte metalowymi, jednoskrzydłowymi drzwiami z antabą, na których wykonano łaciński krzyż o trójlistnie zakończonych ramionach i opleciony roślinnym ornamentem. Po bokach krzyża również umieszczono ozdobne metalowe gałązki.

Grobowiec rodziny Piotrowskich i Tomczaków z XX w. Mogiła otoczona jest niskim murkiem składającym się z odcinków w formie ścianki z zagłębieniami pośrodku i słupków. Całość została umieszczona na podmurówce z cegły. Środkowe słupki po

bokach mają w zwieńczeniu kule, a te środkowe z przodu połączono metalowym łańcuchem. Tył ma formę bramy. W środku znajduje się wystawka. W dolnej części umieszczono tablicę inskrypcyjną o treści: „GROBOWIEC/ RODZINY/ PIOTROWSKICH/ I TOMCZAKÓW”. Nad nią znajduje się ażurowa część, w której wykonano łaćniński krzyż z pasyjką na większej podstawie w formie ociosanych kamieni. Zwieńczenie ujęte zostało w łuku odcinkowym. Po bokach na ściankach występują elementy dekoracyjne w formie wieńców laurowych, a od zewnątrz ściany ograniczone są po bokach dwoma słupkami zwieńczonymi urnami.

Płyta nagrobna Antoniego Logii i Klementyny Łożyny z 1930 r. wykonana została z białego marmuru i ułożona na tumbie. Całość otoczono niskim murkiem, na którym ustawiono osiem prostych słupków połączonych ze sobą ozdobnym metalowym łańcuchem z kolcami w każdym ogniwie. Na płycie wyryto inskrypcję o treści: „Tu spoczywają w Bogu/ ś.p./ Antoni Loga/ ur. 13.6.1847./ um. 21.2.1921./ Klementyna z Bitterlichów/ Łożyna/ ur. 14.2.1855./ um. 24.3.1930./ Zdrowaś Marjo!”. Nad napisem wykonano wklęsły krzyż łaćniński.

Grób rodziny Nowakowskich z 1930 r. otoczony jest niskim murkiem na podmurówce, na którym ustawiono sześć większych słupków. Połączone są one poziomą, ażurową poprzeczką. Z tyłu umieszczono ściankę. W środkowej części, na cokole, znajduje się figura Najświętszego Serca Jezusa. Z przodu cokołu umocowano tablicę o treści: „Grób/ rodziny/ Nowakowskich”. Po bokach ustawiono dwa niskie filary zwieńczone wazami. Z przodu filaru po prawej stronie umieszczono płaskorzeźbę z wizerunkiem pochodni. Na drugim filarze brakuje tego elementu. Również na ściankach, znajdujących się po boku każdego filaru wykonano motyw ozdobny w formie reliefu przedstawiającego liść palmowy.

Krzyż nagrobny Marii Plecińskiej z 1927 r. Na sześciennym, kamiennej podstawie umieszczono drugą, z czarnego granitu. Na niej umocowano bazę zwieńczoną u góry łaćnińskim, prostym krzyżem. Z przodu bazy wyryto napis: „Tu spoczywa w Bogu/ moja najdroższa żona/ ś.p./ z Szumanów/ Marja Plecińska/ um. 6.2.1927/ przeżywszy 46 lat./ Prosi o modlitwę!”. Przed cokołem krzyża znajduje się płyta nagrobna z szarego granitu z inskrypcją o treści: „Ś.P./ PLECIŃSCY/ (z lewej strony) KAZIMIERZ/ 1872 – 1945/ (z prawej strony) FELIKS/ 1908 – 1944/ MJR W.P” i dalej pod spodem: „ANTONINA WAŁKOWSKA/ Z D. PLECIŃSKA/ 1911 – 2008/ KOZŁOWSCY/ (po lewej

stronie) STEFAN/ 21.4.1924/ 7/1/1985/ (po prawej stronie) CZESŁAWA/ 18.7.1924/ 17.1.2009/ TOBIE BOŻE ZAUFALEM”. Całość otoczona jest niskim murkiem, na którym umieszczono 10 słupków połączonych ze sobą metalowym łańcuchem.

Przy murze kościoła od strony północnej znajdują się:

- płyta nagrobna ks. Józefa Kurzawskiego Proboszcza Śremskiego (zm. 07.02.1925 w Śremie),
- płyta nagrobna ks. Jana Nowackiego Proboszcza Dolskiego (zm. 06.03.1990),
- nagrobek ks. kanonika Jana Kajetańczyka, długoletniego proboszcza parafii farnej i dziekana dekanatu śremskiego (zm. 14.10.1993),
- fragment płyty ks. Sylwestra Kosiaka z parafii Mórka,
- fragment płyty ks. Józefa (niestety dalej inskrypcja jest nieczytelna),
- płyta nagrobna ks. Edwarda Karwatki, długoletniego proboszcza i dziekana śremskiego (zm. 09.05.1971),
- dwie płyty z białego marmuru w formie otwartej karty z księgi o treści: „- Nie płacz-/ pociesz Chrystus grzesznika:/ Wstań, idź do domu swego,/ a nie grzesz więcej”, oraz „Módlmy się/ za naszych zmarłych/ kapłanów”. Pierwszą płytę umieszczono na metalowym stojaku umocowanym w kamieniu, a drugą, bardziej zniszczoną oparto o mur kościoła.

Obiektem o znaczeniu historycznym jest płyta z nazwiskami mieszkańców gminy Śrem, którzy zostali rozstrzelani 20 października 1939 r. na rynku w Śremie oraz 8 listopada 1939 r. w starej strzelnicy w Zbrudzewie. Duża mogiła otoczona jest niskim murkiem. W środku wykonano granitową podstawę, na której znajduje się płyta o następującej treści: „W DNIACH LĘKU I TRWOGI ZŁOŻYLI ŻYCIE SWE/ BOGU I OJCZYŹNIE W OFIERZE/ NA RYNKU W ŚREMIE W DNIU 20 PAŹDZIERNIKA 1939 R./ KS. ANTONI RZADKI/ JÓZEF ADAMSKI/ JAN BAREŁKOWSKI/ STANISŁAW CZOREK/ HIERONIM DĄBROWSKI/ MARIAN ERNST/ ZYGMUNT GRĄBCZEWSKI/ KAROL JANUSZ/ EDWARD KACZMAREK/ IGNACY KRÓL/ LEON LAUDOWICZ/ FRANCISZEK MALINOWSKI/ SEWERYN MATUSZEWSKI/ LEON MELLER/ ANTONI MUŚLEWSKI/ WŁADYSŁAW NOWAK/ WOJCIECH PAWŁOWSKI/ WITOLD STANIEWSKI/ WALENTY SZELLER/ W STAREJ STRZELNICY 8 LISTOPADA 1939 R./ WACŁAW BALCERKOWSKI/ JÓZEF CIEŚLAK/ WŁADYSŁAW JANICKI/ WŁADYSŁAW ŁAZNOWSKI/

WAWRZYN MIGDAŁ/ TEODOR PIECHOCKI/ STANISŁAW PRZYBYLSKI/ KONRAD RONKE/ PAWEŁ SZARATA/ CZESŁAW SZYMANIAK/ STANISŁAW WOJCIECHOWSKI/ TEODOR ZELBA/ O BOŻE DOBRY O TO BŁAGAMY/ SPOJRZYJ NA DUSZE, KTÓRE ZLECAMY/ NIECH SPOCZYWAJĄ W TOBIE BEZPIECZNIE/ TWOJA IM ŚWIATŁOŚĆ NIECH ŚWIECI WIECZNIE/ I Z LI-TURGII KOŚCIELNEJ I”. Powyżej umieszczono łaciński krzyż.

W otoczeniu kościoła i cmentarza znajdują się:

- figura św. Jana Nepomucena z XVIII w., która stoi przed bramą od strony wschodniej,
- figura Matki Boskiej Niepokalanie Poczętej z 1900 r., w centralnym miejscu między kościołem a plebanią,
- budynki pełniące kiedyś funkcje kostnicy od strony południowo-zachodniej,
- drewniany krzyż cmentarny z pasyjką.

Poza tym, na murze kościoła od strony północnej umocowano trzy tablice z marmuru o treści:

- „Ś.P./ Ks. dziekan/ Stanisław Michalski/ Radca Duchowny/ 25.9.1877./ Był duszpasterzem parafji/ Śremskiej od 1930 do 1942/ Umarł na wygnaniu/ 29.8.1942./ w Trzebuni – koło Myślenic/ Krakowskie/ R.i.p.”,
- „Ś.p./ Ks. Patron/ Piotr Wawrzyniak/ Tajny Szambelan J. Świątobliwości/ ur. 30.1.1849 w Wyrzece -/ pow. Kościańskiego/ Był Mansjonarzem w Śremie/ od 1872 do 1898./ Umarł 10.11.1910. w Poznaniu/ jako proboszcz mogileński/ Wielki syn kościoła św. i Ojczyzny./ „Król czynu”/ R.i.P.”,
- „Ś.p./ Ks. dr. Teodor Taczak/ Tajny Szambelan/ J. Świątobliwości/ 16.10.1878./ Był duszpasterzem parafji Śremskiej od 1925 do 1930./ Umarł na wygnaniu/ 21.6.1941. w Warszawie./ R.i.p.”

We wnęce muru kościoła od strony wschodniej umocowano tablicę z czarnego marmuru o treści: „Ś.P./ Ksiądz Dziekan/ Jan Beisert/ Radca Duchowny,/ był duszpasterzem parafji śremskiej/ przez lat 12./ Za pracę życia jego, za słodycz serca jego,/ za staranie o zbawienie dusz, niechaj mu/ Bóg miłosierny niebem wynagrodzi./ (Wdzięczni parafianie 1923 r.)”.

Ponadto w kościele znajduje się płaskorzeźba w formie płyty nagrobnej poświęcona Jerzemu Jączyńskiemu – podstaroście śremskiemu, który zmarł w 1597 r. Natomiast w kaplicy św. Józefa znajduje się krypta grobowa rodziny Chłapowskich i Raczyńskich.

(str.432)
Śrem, gm. Śrem
Grób rodziny Kadzidłowskich
z 1897 r.

Drzewostan tworzą: lipy, kasztanowce, jesiony, świerki, tuje, dąb, akacje. Nie ma wśród nich pomników przyrody.

(24) Śrem, gm. Śrem – cmentarz staromiejski parafialny

Lokalizacja:

Cmentarz jest zlokalizowany w centrum miasta na wzniesieniu, a jego teren ograniczają następujące ulice: Kręta, Fabryczna, Cmentarna, gen. Sikorskiego.

Datowanie cmentarza:

Cmentarz powstał na początku XIX w.

Ogólny wygląd cmentarza:

Teren cmentarza o powierzchni 3,8 ha ogrodzony jest częściowo zabytkowym murem z poł. XIX w. od strony południowo-zachodniej i południowo-wschodniej, w pozostałej części wykonano siatkę. Ostatnia renowacja zabytkowego muru miała miejsce w latach 2004-2006 i była prowadzona przez Fundację na Rzecz Rewaloryzacji Miasta Śrem. Brama główna znajduje się od ulicy Cmentarnej, natomiast metalowa furtka – od ulicy Fabrycznej. Brama główna z dwoma furtkami po bokach z poł. XIX w. jest drewniana i ograniczona słupkami murowanymi z cegły. Słupki zwieńczone są trójkątnymi daszkami, a dwa środkowe metalowymi krzyżami o zakończeniach ramion w formie trójliścia. Z przodu słupków wyryto krzyże łacińskie. Na osi tych dwóch wejść utworzono aleję główną, na której ustawiono drewniany krzyż cmentarny z pasyjką. Na cmentarzu jest 3 445 obiektów (nagrobków, mogił, krzyży, grobów rodzinnych) i 19 grobowców (stan na dzień 10–12.11.2012).

Stan cmentarza:

Grób rodziny Kadzidłowskich z 1897 r. został wzniesiony z cegły na planie prostokąta, nieotyńkowany. W ścianie tylnej znajduje się wejście do grobowca w formie kamiennej płyty z dwoma antabami. Pomiędzy nimi wyryto krzyż łaciński, a pod nim napis o treści: „Grób/ Rodziny/ Kadzidłowskich/ r. 1897”. Grób przykryty jest trzema płytami. Środkowa ułożona jest wyżej i znajduje się nad wejściem do grobowca. Do góry zachowały się ślady lub fragmenty słupków, które wcześniej stały w narożnikach płyt. Wcześniej słupki były połączone metalowymi prętami i zwieńczone kamiennymi wazami w formie kielichów. Nad elewacją z przodu umieszczono dwa cokoly ułożone piramidalnie, o które oparto tablicę

z wyrytą inskrypcją o treści: „Józefa/ Kadziłłowska/ um: d: 25 Stycznia/ 1852./ żyła lat 64.”

Neogotycki krzyż nagrobny z końca XIX w. został wykonany z żeliwa. Jego ramiona są pełne, a krawędzie obwiedzione profilowaną listwą. Zakończenia ramion mają formę trójliścia i wypełnione są wewnątrz ażurową symetryczną dekoracją liści akanthu wychodzących poza obramienia. Na skrzyżowaniu ramion umocowano pasyjkę, a w narożach znajdują się ozdobne listki. Podstawa krzyża również zakończona jest motywem roślinnym. Niestety, brakuje jakiegokolwiek tabliczki z inskrypcją. Z przodu krzyża znajduje się niewielka mogiła ziemna.

Krzyż żeliwny z końca XIX w. ustawiony na małym kamiennym cokole. Podstawa krzyża jest szersza i rozbudowana. Przedstawia postać z krzyżem w prawej ręce oraz z uniesionym do góry kielichem, która stoi w ostrołukowej ozdobnej bramie. Po bokach znajdują się cztery sterczyny. Powyżej umocowano tablicę oplecioną wieńcem, natomiast, bez inskrypcji. Pośrodku ramion umieszczono postać Chrystusa rozpiętą na krzyżu, a powyżej napisy: „INRI”. Wnętrze krzyża wypełniają motywy roślinne. Zakończenia ramion mają formę trójliścia.

Grób rodziny Komendzińskich z końca XIX w. został otoczony metalowym, ozdobnym płotem na podmurówce. Z przodu znajduje się furtka oraz tabliczka o treści: „GRÓB/ RODZINY/ KOMENDZIŃSKICH”. Wewnątrz na obmurowanej mogile umieszczono dwie płyty. Jedna w formie otwartej księgi z wyrytym tekstem inskrypcji: „Tu spoczywają w Bogu/ ś. p./ Mieciu Komendziński/ ur. 25.8.1882. um. 7.8.1892./ Prosi o westchnienie.” Na drugiej płycie napis brzmi: „Ś.P./ Miecicia/ Komendzińska/ 19.4.1881./ + 8.5.1882.”

Grób z końca XIX w. otoczony niskim murkiem, na którym umieszczono cztery słupki połączone ze sobą metalowym, ozdobnym płotem. Z przodu znajduje się furtka. Słupki z przodu zakończone są gzymsem, nad którym umocowano dwie wysokie wazy ozdobione ornamentami roślinnymi, motywem imitującym udrapowany materiał, a na górze – palącym się płomieniem. Z tyłu dwa słupki połączone są wąską ścianką z wyższymi filarami, które zwieńczone zostały również wystającym gzymsem oraz urnami z połówkami kul. Metalową kratę z tyłu zakończono ażurowym krzyżem łańskim. Pośrodku ramion umocowano pasyjkę, a pod nią małą czaszkę i skrzyżowane piszczele. Na dole o kratę oparta jest płyta, na której wyryto napis o treści: „FRANCISZKA/ BUJAREK/ 25.12.1950| WŁADYSŁAWA/

(str.433)
Śrem, gm. Śrem
Metalowy krzyż
z XIX w.

(str.433)
Śrem, gm. Śrem
Grobowiec z końca XIX w.

ULLMAN/ 25.12.1970/ (pod spodem) Ave Maria”. Niestety, nie wiadomo, do kogo należał wcześniej grób. Nie zachowała się wcześniejsza tablica inskrypcyjna. Po bokach obecnej płyty ustawiono dwie małe tabliczki o treści po lewej stronie: „BOŻENA/ RONKE/ 25-01-1928/ 13-05-1999”, po prawej stronie: „STANISŁAW/ RONKE/ 16-04-1915/ 24-10-2002”.

Grobowiec wzniesiony z cegły pod koniec XIX w. na planie prostokąta, nieotylnokowany. Elewacje: z przodu i z tyłu zostały bogato ozdobione. W centralnym polu fasady znajdują się drewniane drzwi z okuciami i małym lufcikiem do góry. Drzwi zostały osadzone w półkolistym portalu. Po bokach znajdują się dwa pilastry z płycinami zakończone u góry dużymi sterczynami nakrytymi dwuspadowymi daszkami. Szczyt został zwieńczony w sumie sześcioma małymi i dwoma dużymi sterczynami, a w polu środkowym umieszczono metalowy, ażurowy krzyż. Pośrodku ramion umocowano ozdobny motyw rośliny w formie liści akanthu. Po bokach fasady znajdują się przypory. Dach jest dwuspadowy przykryty ceramiczną dachówką. Ściany boczne z małymi otworami wentylacyjnymi zwieńczone zostały ozdobnym gzymsem. Elewacja z tyłu podobna jest do fasady, bez drzwi, pilastrów i przypór. Szczyt zwieńczony sterczynami. Niestety brakuje tabliczki z informacją do kogo ów grób należy.

Grobowiec wybudowany z cegły na planie prostokąta w ostatnich latach XIX w. Otylnokowana jest tylko elewacja z przodu. Nakryty został dwuspadowym dachem. Fasada jest wyższa zakończona trójkątnym szczytem, spłaszczonym u góry, nad którym umieszczono ażurowy, metalowy krzyż. Jest on słabo widoczny z uwagi na bluszcz. Poniżej znajduje się profilowany gzymś, a pod nim pusta prostokątna nisza, w której zapewne wcześniej była tabliczka inskrypcyjna. W centralnym miejscu fasady umieszczono metalowe drzwi w półkolistej arkadzie z archiwoltą. Ściany boczne proste, a tylna przylega do drugiego grobowca – rodziny Śramskich. Z tyłu, w narożach, ustawiono kamienne urny zakończone półkulami.

Grobowiec rodziny Śramskich z końca XIX w., wzniesiony z cegły na planie prostokąta, nieotylnokowany. Dach grobowca dwuspadowy został nakryty ceramiczną dachówką. Fasada wyższa zwieńczona jest trójkątnym szczytem spłaszczonym u góry. Wcześniej w zwieńczeniu był krzyż. Z przodu znajdują się drewniane drzwi z okuciami, a nad nimi prosty gzymś i tablica inskrypcyjna o treści: „GROBOWIEC/ RODZINY ŚRAMSKICH.” Całość została ujęta w ostrołukowym portalu z archiwoltą.

W fasadzie po bokach znajdują się przypory zakończone jednospadowymi daszkami. W ścianach bocznych występują puste nisze ujęte w archiwolcie o ostrym łuku.

Grobowiec rodziny Lompów z końca XIX w. wzniesiony z cegły na planie prostokąta, nieotynkowany. Pokryty dwuspadowym dachem. Fasada wyższa zwieńczona trójkątnym szczytem, na którym ustawiono łaćński krzyż z pasyjką. Pod okapem znajduje się schodkowy gzymś. Do grobowca prowadzą drewniane drzwi z okuciami ujęte w ostrym łuku. Po obu stronach drzwi znajdują się dwa pilastry zakończone u góry dwoma kamiennymi kulami (wcześniej w tym miejscu były dwie wazy). Pilastry zostały przerwane w dwóch miejscach schodkowym gzymsem. Nad drzwiami umieszczono prostokątną tabliczkę z czarnego marmuru z inskrypcją o treści: „Grobowiec/ Rodziny Lompów”. Nad napisem znajduje się łaćński krzyż. Po bokach fasady umieszczono przypory z jednospadowym daszkiem.

Grobowiec Staszewskich i Nowaków z końca XIX w., wybudowany z cegły na planie prostokąta, nieotynkowany. Elewacja z przodu jest wyższa wsparta po obu bokach przyporami, a powyżej znajdują się filary zwieńczone profilowanymi gzymśami i wspornikami od dołu. W centralnym polu fasady umieszczono drewniane drzwi. Nad nimi znajduje się gzymś i tablica inskrypcyjna o treści: „Grobowiec/ Staszewskich i Nowaków”. Całość została ujęta w ostrołukowej arkadzie z archiwoltą. Szczyt fasady zwieńczony jest trójkątnie i zakończony kamiennym łaćńskim krzyżem z metalową pasyjką. Grobowiec został przykryty dwuspadowym dachem. Ściany boczne proste zakończone u góry gzymsem.

Grobowiec rodziny Czabańskich, wzniesiony z cegły w ostatnich latach XIX w., nieotynkowany. Zbudowany został na planie prostokąta i przykryty dwuspadowym dachem z ceramiczną dachówką (dach nowy). Fasada wyższa zwieńczona została trójkątnym szczytem, na którym umocowano na sześciennym cokole kamienny, łaćński krzyż. Pod okapem umieszczono schodkowy gzymś. Fasadę po bokach ograniczają dwie przypory z jednospadowymi daszkami. Pośrodku znajdują się drewniane drzwi z okuciami ujęte w ostrołukowym portalu. Nad nimi umocowano z czarnego marmuru tabliczkę o treści: „Grobowiec/ Rodziny Czabańskich”. Z obu stron drzwi znajdują się pilastry zwieńczone u góry kamiennymi urnami zakończonymi półkulą. Pilastry w dwóch miejscach ozdobione zostały profilowanym gzymsem.

Grobowiec rodziny Krajewiczów, Kowalewiczów i Woźniaków z końca XIX w. został wybudowany z cegły. Otynkowana jest tylko fasada, która zwieńczona została trójkątnym szczytem z profilowanym gzymsem. U góry na niewielkiej podstawie umocowano metalowy krzyż łaćński, którego ramiona mają formę trójliścia. Elewacja z przodu została wsparta po bokach dwoma pilastrami, na szczycie których ustawiono kamienne wazy ozdobione roślinnym ornamentem. Drzwi grobowca są metalowe z okuciami ujęte w półkolistą arkadę z archiwoltą. Nad nimi znajdują się dwie marmurowe tabliczki inskrypcyjne o treści:

- „Grobowiec/ Rodziny/ Krajewiczów”,
- „Kowalkiewiczów/ i/ Woźniaków”.

Grobowiec rodziny Neymanów z końca XIX w. wzniesiony z cegły na rzucie prostokąta, otynkowany. Fasada jest wyższa, zwieńczona trójkątnym szczytem, który został ścięty u góry. Nad nim umocowano metalowy krzyż łaćński o zakończeniach ramion w formie trójliścia. Wejście do grobowca zostało zamurwane i otynkowane. Obecnie tworzy ślepą arkadę ujętą w ostrołukowej archiwolcie między dwoma pilastrami. Nad drzwiami umocowano prostokątną tabliczkę inskrypcyjną o treści: „Grobowiec/ Rodziny/ Neymanów”. Po bokach fasadę zamykają dwa półfilary, które zwieńczone zostały kamiennymi wazami. Ściana tylna przylega do drugiego grobowca. Po bokach ściany tylnej też umieszczono półfilary, na szczycie których umocowano kamienne urny zakończone półkulami. Ściany boczne są proste z prostokątnymi wywietrznikami.

Grobowiec rodziny Fryderów został wybudowany w końcu XIX w. z cegły, jest nieotynkowany. Pokryty dwuspadowym dachem z dachówki ceramicznej. Elewacja z przodu jest wyższa. Środkowe pole wypełnia wysoka arkada z archiwoltą, wewnątrz której znajdują się metalowe drzwi z okuciami ujęte w półkolistym portalu. Nad drzwiami, w płytkiej niszy, umieszczono z białego marmuru tabliczkę o treści: „GRÓB/ RODZINY/ FRYDERÓW”. Z prawej strony, na ścianie, umocowano łaćński krzyż z pasyjką. Po bokach arkady znajdują się dwa półfilary zakończone wiciowymi daszkami. Do filarów z przodu przylegają dwa niższe (trzy- czwarte) po bokach zakończone dwuspadowymi daszkami. Szczyt fasady zwieńczony jest frontonem, w którym wykonano ozdobny, uskokowy fryz. Na górze wcześniej znajdował się krzyż.

Zachowanie lokalnego dziedzictwa ...

(23b)

(23c)

(23b)
Śrem, gm. Śrem
Nagrobek ks. Michała
Mentzela z 1889 r.

(23c)
Śrem, gm. Śrem
Grobowiec rodziny Broekere
z końca XIX w.

(24)
Śrem, gm. Śrem
Grób rodziny Kadziłłowskich
z 1897 r.

(24)

432

Cmentarze w regionie śremskim

(24c)

(24c)
Śrem, gm. Śrem
Grobowiec z końca XIX w.

(24b)
Śrem, gm. Śrem
Metalowy krzyż z XIX w.

(24d)
Śrem, gm. Śrem
Grób Mikołajczaków
i Pawlickich z poł. XX w.

(24e)
Śrem, gm. Śrem
Pomnik Chrystusa
na nagrobku Ciesielskich
z lat 30. XX w.

(24b)

(24d)

(24e)

433

Grobowiec Rychlewskich i Olszańskich pochodzi z końca XIX w. Został wzniesiony z cegły na planie prostokąta, nieotynkowany. Grobowiec nakryto dwuspadowym dachem. Fasada jest wyższa, zwieńczona frontonem z niewielkim cokolem na szczycie, na którym wcześniej był umocowany kamienny krzyż łaciński. Po bokach fasady znajdują się pilastry i przylegające do nich przypory, zakończone u góry profilowanym gzymsem. Do grobowca prowadzą metalowe, ozdobne drzwi z okuciami ujęte w półkolistym portalu. Nad drzwiami umieszczono prostokątną tablicę inskrypcyjną z białego marmuru o treści: „Grobowiec/ Rychlewskich/ Olszańskich”.

Grobowiec z przełomu XIX i XX w., wybudowany na planie prostokąta z cegły, nieotynkowany. Przykryty został dwuspadowym dachem. Fasada wyższa wsparta po bokach dwoma półfilarami. Na ich szczycie umieszczono kamienne wazy. W środkowym polu fasady znajdują się metalowe drzwi z łacińskim krzyżem u góry, umieszczone w ostrołukowym portalu. Po bokach drzwi są dwa pilastry. Zwieńczenie fasady jest trójkątne, oddzielone ozdobnym gzymsem, a u góry umocowano na małej podstawie metalowy, łaciński krzyż. Ramiona krzyża zakończone są w formie trójliścia. Pośrodku umieszczono rozetę i pasyjkę. W polu tympanonu znajduje się płytka blendy, w której zapewne w przeszłości znajdowała się tabliczka inskrypcyjna.

Grób rodziny Kłosowskich i Kaczmarków został wzniesiony na przełomie XIX i XX w. z cegły; jest otynkowany. Wybudowano go na planie prostokąta. Nakryty został dwuspadowym dachem. Fasada jest wyższa zwieńczona frontonem z ozdobnym, profilowanym gzymsem. W szczycie umieszczono na sześciennym cokole krzyż łaciński z metalową pasyjką. Natomiast po bokach, na kwadratowych podstawach umocowano urny zwieńczone połówkami kul. Do grobowca prowadzą metalowe drzwi z okuciami, które zostały osadzone w ostrołukowej arkadzie. Ściany boczne są proste zakończone u góry ozdobnym profilowanym gzymsem. Nad drzwiami w płytce blendy umieszczono tabliczkę inskrypcyjną o treści: „GRÓB RODZINY/ KŁOSOWSKICH/ I KACZMARKÓW/ AVE MARIA”.

Grobowiec rodziny Lipińskich z 1911 r. został wybudowany z cegły na planie prostokąta, jest nieotynkowany. Elewacja z przodu jest wyższa zwieńczona trójkątnym szczytem. Na górze pozostał cokół, wcześniej na nim znajdował się kamienny krzyż. Po bokach umieszczono ozdobne wazy z motywem ozdobnym w postaci podwieszanych draperii. Obecnie zachowała się tylko jedna waza, ta po prawej stronie. W centralnym

polu fasady znajdują się metalowe drzwi osadzone w ostrołukowej archiwolcie. Po bokach drzwi zachowały się ślady po wcześniejszych pilastrach. Nad drzwiami umieszczono tablicę inskrypcyjną z czarnego marmuru o treści: „Grobowiec/ Rodziny/ Lipińskich./ 1911 r.”. Ściany boczne proste zakończone u góry gzymsem.

Grobowiec rodziny Hamplów z przełomu XIX i XX w., wzniesiony z cegły na planie prostokąta i otynkowany. Dach jest dwuspadowy i został nakryty dachówką. Fasada jest wyższa, zwieńczona po bokach czterema sterczynami zakończonymi dwuspadowymi daszkami, a pośrodku kamiennym, łacińskim krzyżem, który wewnątrz zawiera kolejny krzyż wykonany z czarnego marmuru. Poniżej znajduje się tablica inskrypcyjna o treści: „GROBOWIEC/ RODZINY/ HAMPLÓW”, a powyżej umocowano głowę Chrystusa w koronie cierniowej. Do grobowca prowadzą drewniane drzwi z okuciami umieszczone w półkolistym łuku. Od dołu ściany grobowca obłożone są cegłą. Ściana tylna przylega ściśle do kolejnego grobowca.

Grobowiec rodziny Grabowskich z początków XX w. wybudowany został z cegły na rzucie prostokąta, jest otynkowany z elementami boniowania. Dach jest płaski. W elewacji z przodu umieszczono metalowe, prostokątne drzwi. Nad nimi znajduje się wystawka złożona z dwóch piramidalnie ułożonych podstaw. W dolnej części umieszczono w płytce blendy tablicę inskrypcyjną o treści: „Grobowiec/ Grabowskich”. Całość zwieńczona do góry łacińskim krzyżem o prostych ramionach oraz po bokach dwoma elementami w formie zapalonych zniczy imitujących płomienie.

Grób rodziny Kozłowskich i Satorów z początków XX w., wzniesiony z cegły na planie prostokąta. Grobowiec został nakryty dwuspadowym dachem pokrytym blachą. Elewacje: przednia i tylna są nieco wyższe. Fasada wyróżnia się czterema kwadratowymi filarami. Dwa z nich, znajdujące się po stronie zewnętrznej, zakończone zostały urnami z połówkami kul. Pozostałe dwa umieszczono po bokach drewnianych drzwi. Nad drzwiami znajduje się prostokątna nastawa z gzymsem oraz tablica inskrypcyjna z czerwonego granitu o treści: „GRÓB/ RODZINY/ KOZŁOWSKICH/ I SATORÓW”. W zwieńczeniu fasady umocowano łaciński krzyż z pasyjką.

Grobowiec rodziny Radomskich z I poł. XX w., wzniesiony z cegły i otynkowany, z walcowatym dachem. Górna część powierzchni połaci dachu została wysunięta i wsparta w każdym narożniku kolumną. Trzony kolumny ozdobiono kanelurami. Do grobowca prowadzą drewniane drzwi z ozdobnymi okuciami, ujęte w półkolistej

arkadzie z archiwoltą. Po bokach drzwi znajdują się puste półkoliste nisze. Takie same są na ścianach bocznych i w elewacji tylnej. W tympanonie umocowano trzy marmurowe tablice inskrypcyjne o treści:

- po lewej stronie – „Ś.P./ Bogdan Medard/ Radomski/ 8.VI.1899/ Powstaniec Wlkp./ Kapitan W.P./ zginął za Wiarę i Ojczyznę 1940r.”;
- w środkowym polu – „GROBOWIEC/ RODZINY/ RADOMSKICH”;
- po prawej stronie – „Ś.P./ (lewa) Tadeusz/ Pałkowski/ 5.X.1920/ zginął 20.I.1945/ jako ofiara wojny/ (prawa) Leszek/ Pałkowski/ 24.IX.1922/ Podchor. W.P/ poległ p. Legnicą/ w maju 1945r.”

Przy grobowcu znajduje się na dwóch piramidalnie ułożonych podstawach pełnowymiarowa figura Chrystusa.

Płyta nagrobna ks. Maksymiliana Drożdżyńskiego z 1904 r. została wykonana z czarnego marmuru i ułożona na niskiej tumbie grobowej. Wryto na niej napis o treści: „Ś.P./ Ksiądz/ Maksymilian/ Drożdżyński/ Proboszcz Śremski/ ur. 2.8.1849./ um. 11.6.1904./ Prosi o modlitwę”. Wcześniej płyta była otoczona metalowym, ozdobnym płotem z krzyżem i dwuskrzydłowym wejściem.

Grób Mikołajczaków i Pawlickich z pierwszej poł. XX w. otoczony jest niskim murkiem, na którym ustawiono 4 słupki połączone ze sobą poziomą belką ozdobioną u góry pasem ornamentu. Wewnątrz znajdują się wykończenia w formie mniejszych słupków i elementów metalowych. Dwa zewnętrzne słupki – z przodu oraz z tyłu – zwieńczone zostały ozdobnymi wazami. Słupki wewnętrzne z przodu stanowią podstawę pod bramę zwieńczoną od środka półkolistym łukiem wspartym na dwóch kolumnach z kanelurami. Wcześniej zapewne była tu furtka, po której pozostały ślady mocowania. Z przodu słupków zachowała się jedna tabliczka z tekstem: „BĘDZIECIE/ CZEM/ JESTEŚMY”. Druga tabliczka, po lewej stronie, jest dość mocno uszkodzona i zachował się tylko fragment tekstu: „JESTEŚCIE”, napis wcześniej miał postać: „BYLIŚMY/ CZEM/ JESTEŚCIE”. Góra nad łukiem ozdobiona pasem ornamentu oraz dwoma elementami metalowymi z krzyżem Chi Rho (krzyż Konstantyna), który składa się z dwóch liter greckich X i P, od których rozpoczyna się słowo Chrystus. Z tyłu, między dwoma filarami zwieńczonymi wazą umieszczono ścianę w formie ołtarza. W środkowym polu znajduje się w niszy pełnowymiarowa figura Matki Boskiej, ustawiona na cokole. Nisza została zamknięta w półkolistym

(str.433)
Śrem, gm. Śrem
Grób Mikołajczaków
i Pawlickich z poł. XX w.

łuku ozdobionym motywem rozchodzących się promieni. Na szczycie umieszczono łaćski krzyż z metalową pasyjką (obecnie pasyjka jest tylko przytwierdzona w dolnej części krzyża). Po bokach wykonano inskrypcję z wypukłych liter o treści – po lewej stronie: „Ś P/ ANNA Z TADEUSZCZAKÓW/ PAWLICKA/ 15.7.1868./ + 3.1.1933.”, po prawej stronie: „Ś P/ MARJA Z WAPNISIAKÓW/ MIKOŁAJCZAKOWA/ 17.11.1867./ + 13.1.1933./ STANIS...AW MIK...Ł...JCZAK/ 20.1865./ 9.6.1939.”. Przed figurą Matki Boskiej znajduje się płyta nagrobna ozdobiona pasem ornamentu dookoła oraz część antab w narożnikach (niektóre uległy zniszczeniu). Na płycie z wypukłych liter utworzono treść inskrypcji: „GRÓB/ RODZINY/ MIKOŁAJCZAKÓW/ PAWLICKICH”.

Grób rodziny Muślewskich pochodzi z I ćw. XX w. Został ogrodzony metalowym płotem z ozdobnymi motywami roślinnymi. Z przodu znajduje się dwuskrzydłowa furtka. Prześla płotu umieszczono na podmurówce i ograniczono kamiennymi słupkami, które zwężają się ku górze. Dwa zewnętrzne słupki zwieńczone są półkulami. Z tyłu umieszczono wysoką ścianę składającą się z trzech części. Dwie boczne z zaznaczonymi spływami ograniczone są po bokach filarami, na których umocowano wysokie urny zakończone półkulami. Prostopadle do nich dochodzi niski murek zwieńczony spływami, który łączy się z ogrodzeniem. Boczne ścianki ozdobione zostały płaskorzeźbami przedstawiającymi aniołki trzymające gałązki palmowe. Środkowa część ściany tylnej wsparta jest po bokach dwoma pilastrami. Między nimi w centralnym miejscu znajduje się tablica inskrypcyjna z czarnego marmuru o treści: „Grób Rodziny/ Muślewskich.”. Nad nią znajdują się elementy ozdobne wykonane w tynku w formie dwóch wieńców oraz przechodzących przez nie gałązek palmowych. Powyższą część frontonu i pilastrów oddziela gzyms. W polu tympanonu umocowano w medalionie głowę Chrystusa cierniem ukoronowaną. Przed ścianą tylną znajduje się płyta nagrobna.

Grób Malinowskich został zbudowany w I ćw. XX w. Ogrodzono go niskim murkiem, na którym ustawiono cztery niższe i dwa wyższe słupki zwężające się ku górze i zakończone trójkątnymi daszkami. Słupki połączone metalowymi poziomymi prętami. Środkowa przestrzeń między słupkami wypełniona jest prostymi pionowymi prętami. Z przodu grobowca znajduje się dwuskrzydłowa furtka. Z tyłu grobowca umieszczono ścianę ograniczoną po bokach dwoma filarami, na których ustawiono

urny. Filary łączą się z ogrodzeniem. Środkowa część ściany tylnej jest wyższa z nadstawką w formie półkolistą zakończonego ołtarza z metalową płaskorzeźbą w centralnym polu przedstawiającą Chrystusa dźwigającego krzyż. Na szczycie umocowano łaćński krzyż. Pod płaskorzeźbą umieszczono prostokątną tablicę inskrypcyjną o treści – po lewej stronie: „Ś.P./ z Markiewiczów/ Eleonora/ Malinowska/ ur. 21.II.1863r. um. 17.XII.1929 r./ Prosi o modlitwę”, po prawej stronie: „Ś.P./ Stanisław/ Malinowski/ ur. 1.V.1859 r., um. 14.XII.1913 r./ Prosi o modlitwę”. Nad napisami umieszczono w medalionach zdjęcia zmarłych. Brakuje jednego z nich należącego do Eleonory Malinowskiej. Stanisław Malinowski – kowal, ślusarz, przemysłowiec, miał duży wpływ na kształtowanie przemysłu w Śreмі. W 1886 r. założył kuźnię, a następnie przedsiębiorstwo przemysłowe, w którym zainstalowano pierwszą w mieście maszynę parową. Działał czynnie w organizacjach społeczno-gospodarczych. Był również prezesem Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół”. Na ścianach bocznych również umieszczono tablice inskrypcyjne o treści:

- tablica po lewej stronie – „Ś.P./ Roman/ Malinowski/ ur. 22.V.1882 r./ um. 2.XII.1899 r./ Prosi o modlitwę” i druga część: „Ś.P./ Antonina/ Lesińska/ z d.Malinowska/ ur. 27.V.1899 r./ um. 3.II.1961 r./ Prosi o modlitwę,”
- tablica po prawej stronie – „Ś.P./ Kazimierz/ Malinowski/ ur. 4.III.1898 r./ um. 28.IV.1969 r./ Prosi o modlitwę” | „Ś.P./ Roman/ Malinowski/ ur. 7.XII.1901 r./ um. 31.I.1970 r./ Prosi o modlitwę” i na tablicy opartej pod spodem: „Bóg tak chciał./ Ś.P./ Jurek Malinowski/ zgasł w 9. wiosnie życia/ 21.5.1930./ Śpij spokojnie synusiu/ nasz drogi.”

Przed ścianą tylną umieszczono na tumbie z piaskowca płytę nagrobną. Została on wykonana z czarnego marmuru. Na płycie wyryto napis: „Grobowiec/ Malinowskich”. W narożnikach płyty umieszczono metalowe antaby. Wokół nagrobka ułożono ceramiczne płytki, natomiast przed ogrodzeniem grobowca, po obu stronach furtki, znajdują się metalowe kwietniki.

Grób Kwiasów zbudowano w latach 20. XX w. Mogiła otoczona jest niskim murkiem, na którym z przodu ustawiono cztery słupki w formie pni drzew z ornamentami roślinnymi. Na szczycie zakończone są motywem płomieni. Pomiędzy słupkami znajdują się schodkowo ułożone pionowe płyty. Z tyłu mogiłę ogranicza ściana, która składa się z trzech części. Środkową tworzy wysoka, pionowa płyta zwężająca

się ku górze i zwieńczona krzyżem łaćńskim o prostych ramionach. W środkowym polu płyty umieszczono tablicę inskrypcyjną z czarnego granitu z tekstem: „Grób/ Kwiasów”. Na kamiennym krzyżu umocowano mniejszy, wykonany z czarnego granitu. Zamiast pasyjki umieszczono pośrodku ramion symbol „JHS” co oznacza Jezus Chrystus Zbawiciel. Po bokach znajdują się ścianki zakończone odcinkiem łuku. Wykonano na nich motyw ozdobny w formie liścia paproci. Ścianki ograniczone są filarami imitującymi pnie drzew z ornamentami roślinnymi.

Grób rodziny Mostowskich z lat 20. XX w. Z przodu mogiła ogrodzona jest niskim murkiem, który z przodu poprzerywany jest czterema słupkami o trójkątnie zakończonych daszkach. Z tyłu ustawiono ściankę. W jej środkowym polu znajduje się pozioma płyta, na której umieszczono tablicę z wyrytym napisem o treści: „Grób/ rodziny/ Mostowskich”. Powyżej znajduje się podstawa, a na niej krzyż łaćński o prostych ramionach, które po bokach zostały wsparte przez filary. Pośrodku ramion umocowano metalową pasyjkę. Po bokach płyty znajdują się ścianki, na których umieszczono motyw ozdobny w formie kwiatu maku z główkami zwieszonymi w dół. Od zewnątrz ustawiono dwa filary, na szczycie których ustawiono wazy.

Grób Markiewiczów wykonany w latach 20. XX w. Dwie płyty nagrobne zostały otoczone niskim murkiem. Z przodu ustawiono na nim dwa słupki z płycinami po bokach, zwężające się ku górze, z tyłu natomiast znajdują się dwa słupki połączone z dwoma wyższymi wąską ścianką. Krata z tyłu została podwyższona przez ażurowy krzyż łaćński z pasyjką na skrzyżowaniu ramion. Pod stopami Chrystusa umieszczono małą czaszkę i skrzyżowane piszczele. Do kraty z tyłu przymocowano prostokątną tabliczkę z treścią inskrypcji: „Ś.P./ Marja Markiewicz/ z Wieruszewskich/ 24.8.1833, + 10.7.1889./ Wincenty Markiewicz/ 29.3.1865, + 30.5.1911./ Proszą o modlitwę”. Na jednej z płyt nagrobnych znajduje się tabliczka o treści: „Ś.P./ LUDWIKA/ MARKIEWICZ/ przeżyła lat 79/ R.I.P.”

Grób rodziny Ciesielskich powstał w latach 30. XX w. Otoczony jest niskim murkiem, na którym umieszczono cztery słupki połączone ze sobą poziomą belką. Ogrodzenie łączy się ze ścianą ustawioną z tyłu, która składa się z trzech części. W środkowym polu znajduje się baza z tablicą inskrypcyjną o treści: „Grób/ Rodziny/ Ciesielskich”. Powyżej umieszczono pełnowymiarową figurę Chrystusa w koronie cierniowej dźwigającego krzyż i z prawą ręką uniesioną do góry w geście błogosła-

wieństwa. Po bokach znajdują się dwa filary. Z przodu wykonano płaskorzeźbę w tynku z motywem płonącej pochodni. Filary wieńczą wazy. Dwie ścianki po bokach również mają element zdobiaczy – liść paproci. Ścianki ograniczone są filarami, na szczycie których wykonano motyw ozdobny w formie płomieni. Na ściance po lewej stronie umieszczono tabliczkę z napisem: „Stanisław Ciesielski/ 1895 - 1960/ Muzyk/ W SETNĄ ROCZNICĘ ZAŁOŻENIA/ TOWARZYSTWA MUZYCZNEGO -/ CZŁONKOWIE/ 1911 – 2011”. Stanisław Ciesielski – muzyk, dyrygent, kompozytor, jeden z twórców orkiestry symfonicznej Towarzystwa Miłośników Muzyki w Śremie.

Nagrobek Heni Adamczewskiej z 1933 r. składa się z dwóch części. Pierwsza część to płyta ustawiona z przodu na tumbie nagrobnej. Wryto na niej napis o treści: „Ś.p./ Henia/ Adamczewska./ ur. 4.8.1925./ um. 3.3.1933./ Bądź Wola Twoja Paniel!”. Z tyłu, na cokole, umieszczono figurę anioła trzymającego w rękach kwiaty. Po obu stronach cokołu znajdują się słupki, a na jednym z nich, po lewej stronie, stoi kamienna waza, obecnie służąca jako kwietnik.

Nagrobek Zdżiczny Jurżanki z lat 30. XX w. Z przodu znajduje się mogiła otoczona niskim murkiem w formie czterech słupków i łączących je niższych ścianek. Z tyłu umieszczono cokół, na którym znajduje się figura w postaci anioła siedzącego na skale. Jego prawa ręka podpira głowę, co sprawia wrażenie, jakby był zmartwiony. W drugiej ręce trzyma kwiaty. Z przodu na cokole umocowano tabliczkę inskrypcyjną o treści: „Co dałeś wzięłeś, Twoje było Boże/ Największą boleść przyjmujemy/ w pokorze,/ A chociaż łzami płaczem krwawemi,/ Bądź wola Twoja w niebie i na ziemi./ Tu spoczywa nasza najukochańsza/ córka i siostrzyczka/ Zdżiczna Jurżanka/ zmarła w 2 wiosnie życia”. Po bokach cokołu znajdują się słupki, na jednym z nich, po prawej stronie, zachował się kamienny kwietnik.

Grobowiec Magnuszewskich zbudowany w latach 30. XX w. Z przodu, na dużej podstawie, umieszczono płytę nagrobną ułożoną na tumbie, dwie mniejsze prostokątne płyty oraz murek. Na płycie, w czterech narożnikach, umocowano metalowe antaby, a pośrodku wryto napis, który obecnie jest już mało widoczny: „GROBOWIEC/ MAGNUSZEWSKICH”. Z tyłu znajduje się pomnik z figurą Chrystusa dźwigającego krzyż po upadku (obecnie brakuje głowy i tułowia), którą umieszczono na dużym poziomo ustawionym cokole. Z przodu cokołu wykonano w tynku liść paproci. Po bokach pomnika znajdują się cztery słupki. Na dwóch zewnętrz-

nych, które łączą się z murkiem, umieszczono dwie wazy, na których wykonano motyw ozdobny w formie podwieszonego wieńca.

Obiektami o znaczeniu historycznym na cmentarzu są:

(str.452)
Śrem, gm. Śrem
Pomnik powstańców
poległych w bitwie pod
Książem Wlkp. w 1848 r.

• Pomnik z końca XIX w., poświęcony powstańcom walczącym w 1848 r., został wykonany z piaskowca w formie obelisku zwężającego się ku górze i ozdobionego płycinami. Upamiętnia 17 osób, które zmarły w śremskim lazarecie. Ustawiono go na profilowanej podstawie, na której znajduje się baza, i zwieńczono łańskim krzyżem. Z czterech stron bazy umieszczono marmurowe tabliczki. Ich treść powtarza się na tabliczkach położonych naprzeciwlegle i brzmi: „BOHATEROM/ Z ROKU 1848/ CZEŚĆ!”, „POLEGŁYM/ POWSTAŃCOM/ Z ROKU 1848/ W BITWIE POD KSIĄŻEM/ CZEŚĆ ...”. Całość została ustawiona na podmurówce z cegły i wykończona cementowymi płytkami. W każdym narożniku podstawy umieszczono na sześciennym cokole betonowe kwietniki.

• Pomnik bohaterów Powstania Wielkopolskiego z lat dwudziestych XX w. W środkowym polu stoi pomnik w formie obelisku zwężającego się ku górze. Został on ustawiony na czterech kwadratowych, piramidalnie ułożonych podstawach. Cztery wysunięte części podstawy mają formę słupków zwieńczonych dużymi, betonowymi kulami. Z przodu obelisku umocowano tablicę marmurową o treści: „POLEGŁYM/ BOHATEROM/ POWSTANIA WLKP/ 1918/1919/ Tomaszewski Leon/ 31.1.1919 pod Ostrzeszowem/ Kowalczyk Tomasz/ 9.1.1919 pod Zbąszyniem/ Jankowski Marcin/ 9.1.1919 pod Zbąszyniem/ Jurga Józef/ 11.1.1919 pod Strzyżewem/ Paszke Edmund/ 27.1.1919 pod Kąkolewem/ Cześć ich pamięci”. Powyżej umieszczono głowę Chrystusa w koronie cierniowej. Na podstawie widnieje mała tabliczka o treści: „Patronat sprawuje/ Spółdzielnia/ Pracy „WARTA”/ Szkolne koło/ PCK/ Przy szkole/ Podstawowej nr 2/ w Śremie”. Dookoła utworzono niski murek oddzielony słupkami zakończonymi trójkątnymi daszkami. Środkowe słupki połączone zostały dwoma metalowymi prętami, natomiast dwa środkowe, znajdujące się z przodu, mają formę kwietników. Całość pomnika i ogrodzenia została wykonana z kamieni polnych oraz zaprawy cementowej. Pomnik został ustawiony w 1926 r. z inicjatywy Towarzystwa Powstańców i Wojaków, a projekt wykonał Witold Szulc.

• Pomnik poświęcony żołnierzom, którzy walczyli podczas I wojny światowej oraz wojny polsko-bolszewickiej. Składa się z kilku długich mogił otoczonych niskim

murkiem, w których pochowano 154 osoby. Każda mogiła wewnątrz obmurowania wypełniona jest kamieniami, płytą granitową oraz roślinnością. Pomiedzy mogiłami, na trzech piramidalnie ułożonych podstawach z szarego granitu, ustawiono łaciński krzyż z czarnego granitu. Przed pomnikiem z krzyżem postawiono symboliczną mogiłę w formie płyty nagrobnej, na której umieszczono tabliczkę o treści: „ŻOŁNIERZE POLSCY/ POLEGLI W WALCE O NIEPODLEGŁOŚĆ OJCZY-ZNY/ W LATACH 1914 – 1920”.

Wśród osób pochowanych na cmentarzu, które zasłużyły się dla miasta, należy wyróżnić Czesława Dutkiewicza – pierwszego burmistrza Śremu w niepodległej Polsce. 25 sierpnia 1919 r. został wybrany przez Radę Miejską w Śremie na urząd Burmistrza, który sprawował przez kolejne 12 lat. Był również sekretarzem w zarządzie Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół”. Na prostokątnej podstawie umieszczono niski murek, na którym umocowano płytę nagrobną. Z wypukłych liter wykonano treść inskrypcji: „Ś.P./ DUTKIEWICZ/ CZESŁAW/ 1872 + 1923/ PIERWSZY POLSKI/ BUR-MISTRZ ŚREMU/ ZOFIA/ 1877 + 1942”.

Poza tym na cmentarzu znajduje się nagrobek rodziców Stanisława Chudoby, którego symbolicznie dopisano na płycie. Urodził się w Chrzanowie. Był działaczem socjalistycznym, liderem organizacji Polscy Socjaliści, a później Robotniczej Partii Polskich Socjalistów; został rozstrzelany w Warszawie w czasie okupacji hitlerowskiej. Nagrobek wykonany jest z czarnego granitu. Z przodu znajduje się płyta ułożona na tumbie nagrobnej i szerszej podstawie. Na płycie z tyłu ustawiono sześcienną podstawę pod dwie pionowe płyty o nieregularnych kształtach. Na jednej z nich, po prawej stronie, umieszczono inskrypcję o treści: „Ś.P./ STANI-SŁAW/ CHUDOBA/ 22.06.1913 + 8.12.1943/ DZIAŁACZ/ SOCJALISTYCZNY/ ZAMORDOWANY/ PRZEZ HITLEROWCÓW/ W WARSZAWIE/ MIEJSCE SPOCZYNKU/ NIEZNANE”. Przy nazwisku znajduje się medalion ze zdjęciem Chudoby. Na drugiej tablicy umieszczono inskrypcję odnoszącą się do rodziców zmarłego: „Ś.P./ FRANCISZEK/ CHUDOBA/ 2.12.1883 + 9.05.1962/ Ś.P./ MA-RIA/ CHUDOBA/ Z D. PALKA/ 16.09.1889 + 30.11.1971/ POKÓJ ICH DUSZY”.

Drzewostan cmentarza stanowią: kasztanowce, jesiony, tuje, świerki, cisy, modrzewia i klony. Wśród nich znajdziemy cis pospolity będący pomnikiem przyrody.

(str.452)
Śrem, gm. Śrem
Nagrobek Michała Belina
Podhoreckiego z 1968 r.

(25) Śrem, gm. Śrem – cmentarz przy Zakładzie Specjalnym dla Przewlekle Chorych

Lokalizacja:

Cmentarz położony jest na terenie Parku Śremskich Odlewników, w jego północnej części. Ograniczają go od strony wschodniej i południowej bloki mieszkalne położone przy ulicy 1-go Maja, od strony zachodniej tereny zielone parku, a od strony północnej pas zieleni i dalej ulica Grunwaldzka.

Datowanie cmentarza: I poł. XX w.

Ogólny wygląd cmentarza:

Na cmentarzu znajdowało się 890 nagrobków, w tym: 20 nagrobków trwałych i 870 mogił ziemnych. Ostatni pochówek miał miejsce 13 sierpnia 1969 r. Chowani tutaj byli pensjonariusze Zakładu Specjalnego dla Przewlekle Chorych w Śremie. W archiwum Muzeum Śremskiego znajduje się sprawozdanie z zamknięcia cmentarza, w którym możemy znaleźć między innymi wniosek do Ministra Gospodarki Komunalnej o wydanie pozwolenia na likwidację cmentarza. Czytamy w nim, że w związku z planowanym wówczas przystąpieniem do budowy cmentarza komunalnego w Śremie oraz rozwojem osiedla Jeziorany, Prezydium Miejskiej Rady Narodowej w Śremie podjęło uchwałę nr 57/1968 w dniu 18.11.1968 r. w sprawie likwidacji cmentarza Zakładu Specjalnego położonego w Śremie przy ul. 1 Maja. Zgodnie z dokumentacją, po 1971 r. miały być przeprowadzone ekshumacje zwłok z cmentarza i dokonana całkowita jego likwidacja. Obecnie teren cmentarza zajmuje powierzchnię ok. 0,3 ha. Dookoła został ogrodzony siatką. Metalowa brama znajduje się od strony zachodniej. Naliczono 23 obiekty (nagrobki, krzyże i mogiły – stan na dzień 28.01.2012). Wiele z nich ma formę szczątkową. Teren jest mocno zachwaszczony, a ukryte w roślinności nagrobki i mogiły uniemożliwiają ich identyfikację. Na terenie cmentarza znajduje się również metalowy krzyż cmentarny. Na przecięciu ramion umocowano metalową pasyjkę.

Stan cmentarza:

Nagrobek Teodora Jeremiejewa z poł. XX w. Mogiła ziemna została otoczona wyższym, ozdobnym murkiem. Z tyłu znajduje się pionowa płyta imitująca blok skalny, na której prawdopodobnie znajdowała się tablica inskrypcyjna. Obec-

nie zastępuje ją, położona wewnątrz mogiły kartka papieru umieszczona w folii, z następującą treścią: „Ś.P./ PUŁKOWNIK/ ROSYJSKIEJ ARMII/ TEODOR JEREMIEJEW/ 1867 – 1940”.

Nagrobek Marii z 1965 r. stanowi mogiła ziemna otoczona niskim, betonowym murkiem. Z tyłu ustawiono na niewielkim, sześciennym cokole płytę z inskrypcją o treści: „Ś.P./ ... Marja/ ur. 28.10.1922./ um. 8.9.1965./ Zdrowaś Maryjo”.

Płyta nagrobna Michała Belina Podhoreckiego z 1968 r. została otoczona niskim murkiem. Wryty na niej inskrypcję o treści: „Ś.P./ MICHAŁ BELINA/ PODHORECKI/ inżynier/ 14.9.1892/ +26.3.1968/ AVE MARIA”.

Metalowy krzyż Pelagii Sobocińskiej ma ramiona zakończone ozdobnymi półkulami. Poniżej poziomego ramienia umocowano mocno już nieczytelną tablicę inskrypcyjną o treści: „.../ Pelagia Sobocińska/ żyła 87 lat zm. 1969r./ Prosi o modlitwę”. Krzyż umieszczono na mogile ziemnej.

Nagrobek z 1969 r. – trudno ustalić do kogo należy. Mogiła otoczona jest niskim murkiem. Z tyłu umieszczono na cokole pionową tablicę z wrytą treścią inskrypcji: „Ś.P./ .../ żyła lat 80/ zm. 21.10.1969/ Ave Maria”.

Nagrobek Zdzisława Gortatewicza z 1970 r. Mogiła otoczona została niskim murkiem. Z tyłu na obmurowaniu zachował się betonowy wazon. Wewnątrz, na dwóch schodkowo ułożonych cokołach umocowana była płyta. Obecnie jest uszkodzona i leży na mogile. Płyta zawiera inskrypcję o treści: „.../ .../ ZDZISŁAW/ GORTATEWICZOWIE/ przeżyli lat 28”, a powyżej znajduje się medalion z głową Chrystusa cierniem ukoronowaną. Na mogile położono kartkę papieru umieszczoną w folii o treści: „Ś.P./ POR. ZDZISŁAW/ GORTATEWICZ/ ŻOŁNIERZ II ARMII W.P./ 1892-1970”.

Metalowy krzyż z 1972 r. ustawiono na mogile ziemnej otoczonej niskim, murkiem. Na przecięciu ramion umocowano tabliczkę z inskrypcją o treści: „Ś.P./ ... Chudzikiew/ ... + 17.8.1972”.

(26) Wieszczyzyn, gm. Dolsk – cmentarz przykościelny

Lokalizacja:

Cmentarz położony jest przy kościele pw. św. Rocha, w centrum wsi, na skrzyżowaniu lokalnych dróg z Dobczyrna do Drzonku i Międzychodu.

(str.452)

*Wieszczyzyn, gm. Dolsk
Nagrobek Stanisława Bandy
z 1823 r.*

Datowanie cmentarza:

Cmentarz mógł tu istnieć już w końcu XIV w. lub na początku XV, kiedy to pobudowano pierwszą, drewnianą świątynię (1404 r. kościół pw. św. Marii Magdaleny).

Ogólny wygląd cmentarza:

Na teren kościoła można wejść z dwóch stron. Od strony wschodniej znajduje się metalowa brama główna, natomiast od strony drogi prowadzącej do Drzonku drugie wejście. Wcześniej była tu prawdopodobnie furtka. Jest jeszcze furtka prowadząca na probostwo. Cały teren otoczony jest metalowym płotem na ceglanej podmurówce. Ogólna powierzchnia całego kompleksu to 0,45 ha. Na terenie przykościelnym znajduje się jeden grobowiec oraz 25 nagrobków, w tym 23 są to płyty przyścienne (stan na dzień 18.10.2012).

Stan cmentarza:

Najstarszym obiektem na terenie cmentarza jest nagrobek Stanisława Bandy z 1823 r. Ma on formę kapliczki wykonanej z cegły. Dwupoziomowa baza została oddzielona pośrodku prostym gzymsem. Na szczycie ustawiono figurę Najświętszego Serca Pana Jezusa. W górnej bazie znajdują się cztery nisze, trzy z nich są puste, natomiast na jednej, z przodu, znajduje się biała tablica inskrypcyjna z napisem: „Tu leżą zwłoki/ STANISŁAWA BENDY/ Zawczesna śmierć, która w 44/ roku życia swego d. 21 Lute. 1823./ dobrego męża i troskliwego oycy/ złona Familii wydarła niewygasłą/ wiew sercach boleść zostawiła./ Boże day mu pokój wieczny”.

Od strony północno-wschodniej znajduje się grobowiec rodziny Krzysztoporskich, a na ścianie wschodniej tablice przyścienne. Płytę nagrobną wykonano z szarego granitu, na której znajduje się również granitowy duży krzyż łaciński. Po bokach ustawiono na posadzce z lastriko dwa kwietniki. Nad grobem na ścianie kościoła umieszczono z czarnego marmuru tablicę inskrypcyjną z wrytym napisem: „Grób/ Rodziny/ Krzysztoporskich”. Nad napisem jest krzyż. W sąsiedztwie grobu po obu stronach znajdują się inne tablice:

- „ś.p. Piotr/ KRZYSZTOPORSKI/ 4.11.1896 + 12.7.1961.”,
- „ś.p. Stanisław/ KRZYSZTOPORSKI/ 23.2.1894 + 19.2.1962”,
- „Ś.P. EWA/ KRZYSZTOPORSKA/ Z LOSSÓW/ 30.11.1899 + 29.1.1980”,
- „Ś.P./ Antoni/ Krzysztoporski/ 16.1.1901. + 27.12.1965.”,
- „ś.p. Wojciech/ KRZYSZTOPORSKI/ 20.4.1939. + 28.10.1941.”,
- „ś.p. Anna/ KRZYSZTOPORSKA/ 6.7.1933. + 15.12.1941.”

- „Ś.P. ZYGMUNT/ KRZYSZTOPORSKI/ 4.12.1899 + 19.12.1994”
- „Ś.P./ z Moszczeńskich/ Eleonora Krzysztoporska/ Dziecko Marji/ ur. 21.1.1868 w Słębowie/ um. 2.3.1934 w Poznaniu”
- „Ś.P./ Kazimierz Krzysztoporski/ Sodalis Marjanus/ ur. 5.1.1864 w Wieszczyzynie/ um. 28.2.1934 w Poznaniu”
- „Ś.P./ Jan Krzysztoporski/ Sodalis Marjanus/ porucznik 17/3 Pułku Ułanów/ Wlkp./ ur. 25.2.1892 w Dobczynie/ um. 14.3.1920 poległ na polu/ chwały pod Starosielcami/ na Ukrainie”
- „Ś.P./ z Skaławskich/ Józefa Krzysztoporska/ ur. 17.10.1827 w Strykowie/um. 25.3.1893 w Wieszczyzynie”
- „Ś.P./ Józefa Emilja/ Krzysztoporska/ ur. 14.2.1891,/ um. 24.9.1891”
- „Ś.P./ Piotr Paweł Józef/ Krzysztoporski/ major 4go pułku/ piechoty liniowej/ b.w.p. z r. 1831/ ur. 26.6.1804,/ um. 23.7.1873./ R.i.p.”
- „Karolina Krzyżtoporska/ ur. 1836 um. 1861./ Jan Krzyżtoporski/ ur. 20.Sierp. um. 1.11.1861.”
- „Ś.P./ z Skaławskich/ Nepomucena/ Krygier/ ur. 12.V.1825./ um. 25.IV.1918.”
Ponadto są jeszcze kolejne płyty inskrypcyjne, które dotyczą dziedziców Wieszczyzyna oraz księży:
- „Ś.p./ Wojciech/ Radoszewski/ dziedzic Wieszczyzyna/ um. 11.3.1844/ mając lat 67.”
- „Ś.p./ Wojciech/ Palicki/ dziedzic Wieszczyzyna/ um. 19.12.1856/ mając lat 61.”
- „Ś.P./ z Palickich/ Józefa Potworowska/ Dziedziczka Wieszczyzyna/ ur. 28.II.1857./ um. 19.IV.1926.”
- „Ś.p./ X. Jan Jógowski/ um. 18. maja 1898 r./ Prosi o westchnienie.”
- „ś.p./ ks. WALENTY MARCINIAK/ 1904 + 1974/RADCA DUCHOWNY/ DŁU-GOLETNI PROBOSZCZ/ PARAFII WIESZCZYCZYN”
- „Ś.P./ Ksiądz/ Kazmierz Kaniewski/ Proboszcz Wieszczyzyński/ 31.3.1876/ + 18.5.1920/ R.I.P.”
- „Ś.P./ Ks. Walenty Nowicki/ 1871 r. + 1953 r./ w Słupi pod Kępem/ Jubilat Radca Duchowny/ Dziekan/ Zarządzał Parafią Wieszczyzyńską/ przez 10 lat/ Wybudował ten Kościół w 1909 r./ Prosi o westchnienie.”
- „Ś.p./ X. Walenty Waligórski/ um. 15. czerwca 1888 r./ Prosi o modlitwę.”
Grobowiec Topińskich z Obredy z końca XIX w., wybudowany z cegły, na planie

kwadratu, z dwuspadowym dachem. Do wnętrza grobowca prowadzą drewniane drzwi z okuciami, osadzone w potrójnym ostrołuku. Fasada ściany frontowej posiada ozdobny gzymś, który zwieńczony jest cokołem, a na nim umieszczono metalowy ażurowy krzyż. Zakończenia ramion krzyża mają formę trójliścia. Po obu stronach drzwi znajdują się puste nisze, a w ścianach bocznych – niewielkie wąskie otwory okienne.

W otoczeniu kościoła znajdują się jeszcze kapliczka św. Rocha, figury: Najświętszego Serca Pana Jezusa i św. Jana Nepomucena, grota z figurą Matki Boskiej oraz drzewostan, który stanowią głównie: kasztanowce, jesiony oraz dąb. Nie ma wśród nich pomników przyrody.

(str.452)

Wieszczyzyn, gm. Dolsk
Nagrobek Stanisławy Grys
z Binkowa z 1906 r.

(27) Wieszczyzyn, gm. Dolsk – cmentarz parafialny

Lokalizacja:

Cmentarz znajduje się poza zabudową mieszkalną, po lewej stronie drogi prowadzącej z Wieszczyzyna do Masłowa.

Datowanie cmentarza:

Cmentarz powstał w 1830 r., a w 1956 r. został powiększony.

Ogólny wygląd cmentarza:

Cmentarz zajmuje powierzchnię 1 ha. Utworzony został na rzucie prostokąta. Otoczony jest metalowym płotem na podmurówce, a od strony wschodniej – siatką. Aleja główna ciągnie się równolegle do drogi. Pośrodku alei umieszczono wysoki drewniany krzyż z metalową pasyjką. Obecnie na cmentarzu znajdują się dwa grobowce typu architektonicznego oraz 820 nagrobków (stan na dzień 18.10.2012). Większość starszych nagrobków z lat 20.–40. XX w. jest w bardzo złym stanie.

Stan cmentarza:

Grobowiec z przełomu XIX i XX w., wykonany z cegły, na planie prostokąta. Nie wiadomo, do kogo należał. Kiedyś pełnił funkcję kaplicy cmentarnej. Ściana fasady zakończona jest trójkątnym zwieńczeniem, na szczycie którego znajduje się figura Jezusa Chrystusa. Do wnętrza prowadzą drewniane drzwi z okuciami obsadzone w owalnym łuku zakończonym gzymsem. Po bokach znajdują się dwa filary zakończone dwuspadowym daszkiem. Grobowiec przykryty został dwuspadowym dachem. W ścianach bocznych znajdują się niewielkie otwory okienne z ozdobnym gzymsem dookoła.

Grobowiec typu architektonicznego został wzniesiony z cegły na planie kwadratu w końcu XIX w. Fasada ma cechy neogotyckie i składa się z trzech części. Każda z nich zakończona jest ostrym łukiem, a te opierają się na czterech filarach wypełnionych wewnątrz cementową zaprawą, tworzących jakby puste nisze. Podobnie jest ze ścianami bocznymi, one również na dużej kwadratowej powierzchni wypełnione są cementową zaprawą. Środkowa część fasady jest nieco wyższa, w górnej części umieszczono łaćski krzyż oraz poziomą marmurową tablicę inskrypcyjną z napisem: „GRÓB DOBROGOYSKICH”. Drzwi wejściowe są drewniane, pośrodku nich umieszczono belkę z pasyjką oraz metalową tablicę inskrypcyjną: „Ś.P./ Maria/ Dobrogoyska/ ur. 4.10.1912 r./ um. 6.06.1999 r./ Pokój Jej Duszy”. Dach został pokryty ceramiczną dachówką, w której widać liczne ubytki.

Neogotycki krzyż metalowy, pełny, z końca XIX w. Niestety brakuje inskrypcji. Krzyż postawiono na dwupoziomowej niewielkiej podstawie. Ramiona wewnątrz wykończone są motywem roślinnym i gwiazdami pięcioramiennymi, posiadają wielozłozielne zakończenie. Z przodu znajduje się mogiła ziemna.

Nagrobek Stanisławy Gryś z Binkowa z 1906 r. Na sześciennym cokole umieszczono pionową bazę zakończoną gzymsem. Z przodu bazy, w płytkiej niszy, umieszczono białą marmurową tablicę inskrypcyjną z napisem: „Tu spoczywa/ ś.p./ Stanisława/ Gryś/ z Binkowa/ + 10.12.1906/ w szóstej wiosnie/ życia”. Nad napisem umocowano krzyż. Podstawę wykonaną w całości z piaskowca wieńczy umieszczona na szczycie figura wykonana z porcelany, przedstawiająca klęczącego na poduszce aniołka, który wznosi ręce do modlitwy.

Dwa nagrobki: Franciszki i Franciszka Piaseckiego mają bardzo podobną formę i znajdują się w bezpośrednim sąsiedztwie. Ich mogiły otoczone są niewielkim murkiem. Z tyłu znajduje się sześcienna podstawa, na której w zwieńczeniu ustawiono pionową płytę w formie spływu. W centralnej części płyt znajdują się z czarnego granitu tablice inskrypcyjne z napisem: „Ś.P./ FRANCISZKA/ PIASECKA/ + 03.08.1904/ AVE MARIA” i „Ś.P./ FRANCISZEK/ PIASECKI/ + 15.11.1910/ AVE MARIA”. Nad tablicami umocowano jeszcze w owalu wizerunki głowy Chrystusa cierniem ukoronowanego. Na nagrobku Franciszki Piaseckiej, przy pionowym cokole, umieszczono dwa mniejsze słupki do postawienia np. zniczy czy wazonów. Całość nagrobków wykonana jest z zaprawy cementowej. Wcześniejszy nagrobek Franciszki Piaseckiej, po-

siadający formę krzyża nagrobnego, wykonany był z piaskowca. Dość mocno zniszczony, z czasem uległ zniszczeniu. Obecne nagrobki pochodzą z późniejszego okresu, po 1910 r.

Nagrobek Teodory Antczakówny z 1927 r. Na sześciennym, cementowym cokole ustawiono pionową płytę, pośrodku której znajduje się płytka nisza, a w niej z białego marmuru tablica inskrypcyjna z napisem: „Tu spoczywa w Bogu/ nasza najukochańsza córka/ i siostra/ ś.p./ Teodora Antczakówna/ ur. 27.9.1907./ um. 27.6.1927./ Zdrowaś Marjo!”. Na szczycie cokołu umieszczony był zapewne krzyż łaćski, obecnie pozostały tylko ślady jego mocowania w podstawie. Z przodu natomiast znajduje się mogiła ziemna.

Nagrobek Wojciecha Michałowskiego (1912 r.) i Michaliny Michałowskiej (1940 r.). Duża mogiła otoczona jest niskim cementowym murkiem. Z tyłu, w centralnej części, znajduje się prostokątny cokół zwieńczony łaćskim krzyżem z metalową pasyjką. Po obu stronach cokołu spływy ograniczone zostały z obu stron niewielkimi słupkami zakończonymi u szczytu kulą. W centralnej części cokołu znajduje się tablica inskrypcyjna o treści: „Ś.P./ Wojciech Michałowski/ Przeżył lat 53 +1912 r./ Michalina Michałowska/ przeżyła lat 76 + 1940 r./ ZDROWAŚ MARYJO”.

W otoczeniu cmentarza znajdują się: lipy, jesiony, brzozy oraz klon i świerki. Nie ma wśród nich pomników przyrody.

(str.453)

Włoskiejewki
gm. Książ Wlkp.
Płyta nagrobna ks. Hipolita
Kowalskiego z 1926 r.

(28) Włoskiejewki, gm. Książ Wlkp. – cmentarz przykościelny

Lokalizacja:

Cmentarz położony jest przy kościele pw. NMP Niepokalanie Poczętej od strony północnej.

Datowanie cmentarza:

Nie jest znana dokładna data ustanowienia cmentarza. W XIV w. istniał tutaj już pierwszy kościół pw. Niepokalanego Poczęcia NMP i Ducha Świętego. Obecna świątynia datowana jest na XVII w. Należy więc przypuszczać, że cmentarz przy kościele ma starą metrykę.

Ogólny wygląd cmentarza:

Na teren kościoła prowadzi metalowa brama i furtka, które zostały osadzone w murowanych z cegły wysokich słupach. Nad bramą umieszczono metalowy podwójny łuk, pośrodku którego umocowano łaćski krzyż. Po stronie północnej kościoła

znajdują się: dzwonnica, figura św. Franciszka z XIX/XX w., drewniany krzyż misyjny z 1994 r. oraz cmentarz. Kościół znajduje się na wzniesieniu, a teren cmentarza opada łagodnie w dół. Cały obszar otoczony jest ozdobnym betonowym płotem. Od strony zachodniej wykonano niski murek z cegły i w tym właśnie miejscu widać ładną panoramę okolicy. W przeszłości między kościołem a cmentarzem był zapewne płot i brama lub furtka o czym świadczą pozostałości dwóch wysokich ceglanych słupów. Na wprost nich znajduje się aleja główna, a nagrobki rozłożone są w niewielkich kwaterach po obu jej stronach. Na końcu alei znajduje się drewniany krzyż cmentarny. Powierzchnia terenu to ok. 1,5 ha. Na cmentarzu znajdują się 234 nagrobki (stan na dzień 18.10.2012).

Stan cmentarza:

Najstarszym obiektem jest nagrobek ks. Hipolita Kowalskiego z 1926 r., który składa się z trzech schodkowych płyt. Na najniższej ustawiono sześć słupków zwężających się ku górze i zakończonych trójkątnie. Słupki połączono ozdobnym, metalowym łańcuchem. Na najwyższej znajdującej się płycie nagrobka ułożono kolejną, wykonaną z marmuru, na której wyryto inskrypcję o treści: „Ś.p./ ks. Hipolit/ Kowalski/ proboszcz Włósciejewski/ ur. 11.8.1878./ um. 7.5.1926./ Pamiętaj Panie o tym,/ który był tak wiernym Tobie,/ tak oddanym i czułym dla swoich,/ tak przychylnym/ i życzliwym dla wszystkich.” Powyżej napisów umieszczono kielich z hostią oraz dwie gałązki palmowe.

Drewniany krzyż Stanisława Maślińskiego z 1932 r. umieszczono z tyłu mogiły ziemnej. Ramiona krzyża zostały zakończone trójlistnie. Pośrodku ramion znajduje się tabliczka inskrypcyjna o treści: „Tu spoczywa/ Ś.P./ Mąż i Ojciec/ Stanisław Maśliński/ 11.XI.1890r. + 26.II.1932r./ Zdrowaś Maria”.

Krzyż nagrobny Elżbiety Walczak z 1933 r. został ustawiony z tyłu za mogiłą. Na niskiej sześcienniej podstawie ustawiono poziomo cokół o nieregularnych kształtach, imitujący ociosany kamień. Zwieńczeniem jest prosty krzyż łaciński. Pozostały również ślady po pasyjce, która była umieszczona na przecięciu ramion. W centralnym miejscu cokołu znajduje się płytka pozioma nisza z tablicą inskrypcyjną z napisem: „Ś.p./ Elżbieta Walczak/ przeżywszy lat 70/ + 1.8.1933./ Zdrowaś Marjo!”.

Nagrobek Kazimierza Kazyaka z 1934 r. Mogiłę otoczono niskim murkiem i przykryto płytą. Z tyłu mogiły, na dwóch sześciennych, schodkowo ułożonych podstawach, umieszczono pionową płytę, która zwęża się ku górze. W jej centralnym miej-

scu wyryto tabliczkę imitującą kartkę z nierówno zakończonymi brzegami, a na niej napis: „Ś.P./ Kazimierz/ Kazyaka/ ur. 1.III.1860 + 21.II.1934/ Zdrowaś Marja.” Powyżej znajduje się prosty krzyż łaciński, którego podstawa wbudowana jest w płytę, natomiast ramiona wychodzą poza nią. Na przecięciu ramion umieszczono metalową pasyjkę.

Krzyż nagrobny Ignacego Joachimiaka z 1939 r. umieszczono z tyłu za mogiłą, która została otoczona wyższym murkiem i w trzech czwartych przykryta płytą. Na sześciennym cokole umieszczono płytę, która zwęża się ku górze. W zwieńczeniu umocowano krzyż łaciński. Zakończenia ramion zostały ozdobnie ścięte. Pośrodku ramion wyryto mniejszy łaciński krzyż.

Krzyż nagrobny z I poł. XX w. Mogiłę otoczono niskim murkiem. Z tyłu, na sześciennym cokole, umieszczono płytę, która zwęża się ku górze i zakończona jest dwoma małymi spływami. W zwieńczeniu płyty znajduje się prosty łaciński krzyż, a pośrodku jego ramion umieszczono metalową pasyjkę. W centralnym miejscu płyty jest obecnie metalowa tabliczka inskrypcyjna z napisem: „Ś.P./ Marianna/ Golimowska/ ZDROWAŚ MARYJA”.

Za aleją główną znajdują się dwa krzyże, niestety, nie wiadomo do kogo należą i z którego dokładnie są roku. Na drewnianym jest tabliczka z napisem: „Tu spoczywa w Bogu/ Ś.P./ Ludwigo .../ UR. UM. 20.2.1924/ ZDROWAŚ MARIO”. Drugi krzyż jest metalowy z tabliczką pośrodku ramion, ale, niestety, zupełnie nieczytelną.

Drzewostan cmentarza tworzą: lipy, świerki i jesiony. Nie ma wśród nich pomników przyrody.

(str.453)

*Żabno, gm. Brodnica
Pomnik nagrobny Katarzyny
i Jakuba Bilińskich z 1813 r.*

(29) Żabno, gm. Brodnica – cmentarz przykościelny, parafialny

Lokalizacja:

Cmentarz zlokalizowany jest przy drewnianym kościele pw. św. Jakuba Apostoła, po lewej stronie drogi prowadzącej z Żabna w kierunku Żabinka.

Datowanie cmentarza:

Cmentarz w Żabnie powstał pod koniec XVIII w. Pierwsza świątynia w Żabnie istniała zapewne przed XVI w. Obecna jest z XVIII w. Należy więc przypuszczać, że cmentarz istniał tu wcześniej razem z kościołem.

Ogólny wygląd cmentarza:

Od strony drogi, w części południowo-wschodniej, znajdują się: drewniany kościół

(24f)

(25)

(26)

(27)

(24f)
Śrem, gm. Śrem
Pomnik powstańców
poległych w bitwie pod
Książem Wlkp. w 1848 r.

(25)
Śrem, gm. Śrem
Nagrobek Michała Belina
Podhoreckiego z 1968 r.

(26)
Wieszczyczyn, gm. Dolsk
Nagrobek Stanisława Bendy
z 1823 r.

(27)
Wieszczyczyn, gm. Dolsk
nagrobek Stanisławy Grys
z Binkowa z 1906 r.

(28)

(28)
Włoskiejewki
gm. Książ Wlkp.
Płyta nagrobna ks. Hipolita
Kowalskiego z 1926 r.

(29)
Żabno, gm. Brodnica
Pomnik nagrobny Katarzyny
i Jakuba Bilińskich z 1813 r.

(29)

i niewielki, drewniany budynek z drugiej poł. XIX w., który pełni funkcję kaplicy cmentarnej. Na jego teren prowadzi metalowa, ozdobna brama i dwie furtki po bokach. Od strony drogi wznosi się wykonany z cegły mur z pierwszej poł. XIX w. Później ogrodzenie zmienia się w drewniany niski płot, obsadzony roślinnością, następnie – w betonowy ażurowy mur, a na końcu, od strony północnej – w prosty metalowy płot na podmurówce. Aby przejść na teren cmentarza, należy po przekroczeniu furtki skierować się w prawo za kościołem, gdzie znajduje się aleja główna. Na jej końcu wzniesiono drewniany krzyż z metalową pasyjką. Nagrobki w liczbie 477 zlokalizowane są za kościołem w części północnej oraz od strony zachodniej (stan na dzień 11.10.2012). Cały teren zajmuje powierzchnię 0,5 ha.

Stan cmentarza:

Najstarszym nagrobkiem w regionie śremskim jest klasycystyczny pomnik nagrobny Katarzyny i Jakuba Bilińskich z 1813 r. Byli oni fundatorami obecnego kościoła. Sześcienny cokół został wykonany z kamieni polnych i cegieł. Na nim ustawiono schodkowo kolejne trzy mniejsze podstawy, na których znajduje się baza wykonana z piaskowca, zwieńczona łaćńskim krzyżem. Na przecięciu się ramion umieszczono figurę Chrystusa Ukrzyżowanego, a nad nim tabliczkę z inicjałami: „INRI”. U podstawy krzyża znajdują się piszczele i czaszka. Interesująca jest baza, którą z każdej strony ozdobiono płaskorzeźbami przedstawiającymi świętych: Jakuba, Katarzynę, Antoniego oraz Matkę Boską Bolesną. Wizerunkom tym towarzyszą inskrypcje, które są mało czytelne: „Bilińscy z Dobr.../ Żabna i ...”, „Fundatorowie Wzni./ Jakub i Katarzyna”, „Jastrzembski skończył/ Dnia 11 Czerw.Ro. 1813”, „Baranowa/ Dziedzicy”. W górnej części bazy znajduje się ozdobny gzyms.

Pomnik nagrobny choleryków z 1849 r. znajduje się po drugiej stronie szosy, naprzeciw kościoła. Na dwóch schodkowych, niewielkich podstawach umieszczono bazę wymurowaną z cegły i otynkowaną, która zwęża się ku górze. Zwieńczona jest ona schodkowym gzymsem. Na szczycie ustawiono metalowy krzyż, którego zakończenia ramion są ażurowe, w formie trójliścia. Wewnątrz znajdują się motywy roślinne ułożone symetrycznie, a w zakończeniu nad pasyjką widnieje postać anioła. Anioł ma głowę skierowaną do góry i widoczne skrzydła. Pośrodku ramion umieszczono dużą metalową figurę Chrystusa Ukrzyżowanego. Z przodu bazy, w niszy, znajduje się niewielka tablica wykonana z piaskowca

w kształcie trapezu z inskrypcją: „3. Maj/ 1849/...”. Pomnik wymaga pilnych prac naprawczych.

Krzyż nagrobny Michała Sinickiego z końca XIX w. Na wysokim cokole wykonanym z piaskowca i ociosanym w formie skały umocowano łaćński krzyż imitujący dębowe pnie. Ramiona krzyża oplecione zostały gałązką dębu również wykonaną z piaskowca. Z przodu cokołu umieszczono kamienną tablicę inskrypcyjną z treścią: „ś.p./ Michał/ Sinicki/ um. 14.4.1.../ ...”. Napis jest bardzo nieczytelny. Mogiłę otoczono czterema metalowymi słupkami, z których każdy zakończony jest niewielkim krzyżem, a ich ramiona mają formę trójliścia. Słupki połączono metalowym ozdobnym łańcuchem.

Nagrobek Jana Zeidlera z 1925 r. Mogiła otoczona jest niskim murkiem, na którym ustawiono sześć słupków prostych połączonych ze sobą metalowym, ozdobnym łańcuchem. Z tyłu mogiły, na sześciennym cokole, ustawiono pionową bazę. Wryte są na niej po lewej stronie – krzyż z umocowaną metalową pasyjką, a po prawej stronie – słońce i rozchodzące się promienie. Poniżej krzyża wykonano inskrypcję: „Tu spoczywa/ ś.p./ Jan Zeidler/ + 27.4.1925./ przeżył lat 22.”. Pod słońcem umieszczono w medalionie zdjęcie zmarłego oraz napis: „Zdrowaś Marjo!”.

Drzewostan tego terenu tworzą: kasztanowce, lipy, brzozy, klony, dęby, tuje i świerki. Nie ma wśród nich pomników przyrody.

456

Portret trumienny
Jakuba Farqvhara, ok. 1653 r.,
Muzeum Narodowe
w Poznaniu

457

Portret trumienny kobiety
z okolic Dolska,
ok. 1670-1680 r., Muzeum
Narodowe w Poznaniu

Cmentarze żydowskie

Monika Bulińska

(1) Dolsk, gm. Dolsk

Cmentarz żydowski w Dolsku powstał w XIX w. Znajdował się kilometr na południowy zachód od Dolska. Obecnie należałoby kierować się za ośrodkiem szkoleniowo-wypoczynkowym Villa Natura w lewo, w kierunku kompleksu leśnego. W czasie II wojny światowej został zniszczony przez nazistów. Obecnie nie zachowały się żadne ślady po dawnym cmentarzu. Według przekazu ustnego mieszkańców, jeszcze w latach 70. XX w., było kilka macew. Niestety, nie zachowały się żadne ślady, ani macewy po dawnym cmentarzu. W mieście funkcjonował również żydowski dom modlitwy przy obecnej ul. Podgórznej. Kiedy gmina żydowska przestała istnieć, a było to na początku XX w., budynek zmieniał często swoje funkcje.

(2) Książ Wlkp., gm. Książ Wlkp.

W Książu Wlkp. cmentarz żydowski mieścił się na północ od miasta i istniał do czasu II wojny światowej, kiedy to, podobnie jak w Dolsku, został zniszczony. W mieście w XIX w. zbudowano synagogę, która przetrwała do czasu wojny. W 1945 r. budynek przebudowano na potrzeby remizy straży pożarnej.

(3) Śrem, gm. Śrem

W Śremie stary cmentarz żydowski zajmował przestrzeń w pobliżu ulicy Młyńskiej i Dąbrowskiego. Powstał prawdopodobnie w średniowieczu, w okresie napływu ludności żydowskiej do miasta. Liczba Żydów powiększała się sukcesywnie aż do XIX w., stanowiąc wówczas 30% ludności śremskiej. W XVIII w. cmentarz został zamknięty i nie chowano już na nim zwłok. Nie zachowały się żadne macewy, a z czasem teren zajęły budynki mieszkalne. W końcu XVIII w. powstał nowy cmentarz żydowski na północny-wschód od miasta, w miejscu dawnego grodziska przy drodze prowadzącej ze Śremu do Poznania. Z upływem czasu teren ten zaczęto nazywać Żydowskimi Górami. Cmentarz rozciągał się po obu stronach dzisiejszej drogi. Na terenie cmentarza stał dom przedpogrzebowy, który przetrwał aż do 1944 r., i dom grabarza.

Kirkut w pierwszym roku okupacji został całkowicie zniszczony przez hitlerowców. Macewy wykorzystywano jako materiał budowlany lub niszczone. Ostatnią osobą pochowaną na cmentarzu żydowskim, jak wspomina Aleksander Śmigieński (Gazeta Śremska nr 7/8 LIPIEC/SIERPIEŃ 2011) była Tina – osoba samotna, która mieszkała przy synagodze i opiekowała się nią. Na miejscu kirkutu, w dniu 28 czerwca 2011 r. odsłonięto symboliczny pomnik na wzór macewy upamiętniający cmentarz żydowski i kamienie z gwiazdami Dawida wokół terenu. W centralnym miejscu umieszczono inskrypcję w języku hebrajskim i polskim o treści: „Pamięci Żydów/ spoczywających/ na tym cmentarzu/ Śrem 2011”. Nad napisami znajduje się ażurowa wstawka w postaci gwiazdy Dawida. Podobny pomnik, ale osadzony na kamieniu, ustawiono po drugiej stronie drogi, przy kamieniu granicznym. Odsłonięcia tablic dokonali: Michael Schudrich Naczelny Rabin Polski, Alicja Kobus Przewodnicząca Związku Gmin Wyznaniowych Żydowskich Filii w Poznaniu oraz Adam Lewandowski Burmistrz Śremu. W mieście funkcjonowała również synagoga (przy obecnej ul. Piłsudskiego) zbudowana w I poł. XIX w. i szkoła żydowska. Budynków tych już nie ma w przestrzeni miejskiej.

Macewy na cmentarzu żydowskim w Śremie

Śrem, gm. Śrem
Cmentarz żydowski, dom
przedpogrzebowy

Wykaz osób, które udzieliły informacji niezbędnych przy tworzeniu wydawnictwa

Adamczak Bronisław (Chwałkowo Kościelne)
Adamczak Józef (Chwałkowo Kościelne)
Adamczak Leon (Chwałkowo Kościelne)
Adamczak Urszula (Chwałkowo Kościelne)
Adamczyk Helena (Luciny)
Andrzejczak Anna (Śrem)
Andrzejczak Joanna (Feliksowo)
Antkowiak Feliks (Książ Wlkp)
Baranek Halina (Chwałkowo Kościelne)
Baranek Leon (Chwałkowo Kościelne)
Baraniak Janina (Binkowo)
Baraniak Ludwik (Jaszkowo)
Baranowska Ewa (Błociszewo)

Barańska Maria (Mechlin)
Bartkowiak Władysław (Góra)
Bączyk Helena (Iłowiec Wielki)
Bendzińska Anna (Iłowiec Wielki)
Bendzińska Krystyna (Iłowiec Wielki)
Bendzińska Maria (Gaj)
Beszterda Grażyna (Pucułowo)
Będlewski Zenon (Grabianowo)
Bielański Stanisław (Nowieczek)
Biernacki Maciej (Śrem)
Binkowska Barbara (Sebastianowo)
Blanka Frąckowiak
Błoszyk Zdzisław (Zbrudzewo)

Zachowanie lokalnego dziedzictwa ...

Bobrowski Włodzimierz (Śrem)
 Borek Adam (Iłowiec)
 Borowski Mieczysław (Gawrony)
 Brucki Marian ks. (Śrem)
 Bryl Andrzej (Włoszczewki)
 Brzezińska Kazimiera (Drzonek)
 Buchert Maciej (Wyrzeka)
 Buchert Szymon (Grzybno)
 Budasz Marian (Brzostownia)
 Budziński Franciszek (Trąbinek)
 Buliński Tomasz ks. (Dolsk)
 Charemza Zofia (Wieszczyczyn)
 Chłapowski Antoni (Jaskowo)
 Chwalińska Helena (Mchy)
 Chwalińska Irena (Mchy)
 Ciemniak Karolina (Nowieczek)
 Ciszewska Zofia (Świączyń)
 Cynka Marian ks. (Dalewo)
 Czajka Maria (Feliksowo)
 Czajka Piotr (Błociszewo)
 Dolski Andrzej ks. (Książ Wlkp.)
 Dominiak Helena (Konarskie)
 Dorsz Jacek (Małachowo)
 Dryjer Urszula (Niestabin)
 Dudziński Wojciech (Dolsk)
 Dziasek Józefa (Zaborowo)
 Filipiak Jerzy (Chwałkowo Kościelne)
 Frąckowiak Czesława (Sebastianowo)
 Frąckowiak Edward (Sebastianowo)
 Frąckowiak Zdzisław (Zakrzewice)
 Gajska Maria (Chaławy)
 Genderka Bronisław (Mchy)

Genderka Maria (Pyszca)
 Giernacka Halina (Chwałkowo Kościelne)
 Gliński Henryk (Mchy)
 Godawa Mirella (Psarskie)
 Golec Zenon (Binkowo)
 Gościński Otylia (Gostyń)
 Górecki Grzegorz (Grzybno)
 Górecki Kazimierz (Szoldry)
 Górkowski Kazimierz (Iłowiec Wielki)
 Grewling Cecylia (Włoszczewice)
 Grewling Celina (Błazejewo)
 Grewling Jan (Błazejewo)
 Grewling Józef (Włoszczewice)
 Grobarski Marek (Drzonek)
 Grudziak Mariana (Masłowo)
 Grzelka Leon (Dolsk)
 Grześkowiak Janina (Radoszkowo)
 Grzybowska Urszula (Mchy)
 Hoffa Zbigniew (Mechlin)
 Hoffmann Jan (+) (Mszczyczyn)
 Hoffmann Janina (Mszczyczyn)
 Hoffmann Marian (Mszczyczyn)
 Hojak Roman (Mórka)
 Horala Marian (Błazejewo)
 Hyżyk Lucyna (Dolsk)
 Ignaszak Helena (Chwałkowo Kościelne)
 Jakubowska Barbara (Sebastianowo)
 Janiszewski Stanisław (Książ Wlkp.)
 Jankowiak Antonina (Chrzastowo)
 Jankowiak Edmund (Brodnica)
 Jankowiak Marek (Sosnowiec)
 Jankowiak Ryszard ks. (Wieszczyczyn)

Jankowski Aleks (+) (Dalewo)
 Jaskuła Zofia (Zakrzewice)
 Jaworska – Pawlak Małgorzata (Mełpin)
 Jędrzejczak Mieczysław (Zaborowo)
 Jędrzejczak Monika (Masłowo)
 Jędrzejczak Szczepan (Żurawiec)
 Jurga Anna (Lubiatowo)
 Jurga Henryk (Masłowo)
 Jurga Hieronim (Wyrzeka)
 Jurga Marek (Masłowo)
 Juszkowiak Zofia (Żurawiec)
 Kaczmarek Barbara (Mełpin)
 Kaczmarek Jerzy ks. kanonik (Mchy)
 Kaczmarek Tadeusz (Śrem)
 Kaczmarek Wiesława (Chwałkowo Kościelne)
 Kalisz Jan (Gawrony)
 Kania Aniela (Jarosławki)
 Kania Zbigniew (Jarosławki)
 Karalus Edmund (Kaleje)
 Karolewska Irena (Gaj)
 Kasprzyk Regina (Pyszca)
 Kaźmierczak Anna (Wyrzeka)
 Kaźmierczak Ewa (Charłub)
 Kaźmierczak Henryk (Manieczki)
 Kaźmierski Stanisław (Drzonek)
 Kędzierski Edmund (Binkowo)
 Kędziora Irena (Żabno)
 Kieroń Marian ks. kanonik (Książ Wlkp.)
 Klaczyk Maria (Nochowo)
 Klupś Edward (Lipówka)
 Kołata Edmund ks. (Żabno)
 Kończak Tadeusz (Bodzyniewo)

Wykaz osób, które udzieliły informacji

Koralewska Irena (Gaj)
 Korbal Barbara (Ostrowo)
 Korcz Czesław (Gogolewko)
 Kościelniak Helena (Zaborowo)
 Kościelniak Jan (Sroczewo)
 Kowalska Anna (Łęzek)
 Kozielczyk Bolesław (Poznań)
 Kozielczyk Zofia (Niestabin)
 Kozubski Stanisław (Sroczewo)
 Kozubski Zygmunt (Sroczewo)
 Kramer Czesława (Chrzastowo)
 Krauze Karol (Ługi)
 Krauze Maria (Ługi)
 Krauze Marian (Ługi)
 Krawczyk Halina (Psarskie)
 Kryza Wojciech ks. (Manieczki)
 Kubiak Eugenia (Małachowo)
 Kubiak Jakub (Małachowo)
 Kubiak Leon (Małachowo)
 Kunstowicz Leszek (Mórka)
 Lander Józef (Księginki)
 Lander Weronika (Księginki)
 Leśny Jarosław (Kanarzyce)
 Lewandowska Mieczysława (Wyrzeka)
 Libert Helena (Manieczki)
 Lis Stefan (Konarskie)
 Łabenda Aleksandra (Bystrzek)
 Łabęda Pelagia (Brodnica)
 Maciejewska Aniela (Chwałkowo Kościelne)
 Maćkowiak Marian (Śrem)
 Maćkowiak Zbigniew (Luciny)
 Madajczyk Krystyna (Nochowo)

Zachowanie lokalnego dziedzictwa ...

Majchrzak Zofia (Lubiatowo)
 Majchrzycki Alojzy (Ludwikowo)
 Majsnerowski Leon (Włóściejewice)
 Makałowska Izabela (Śrem)
 Mańkowski Jerzy (Brodnica)
 Marciniak Jan (Brzeźnica)
 Marcinkowska Genowefa (Błażejewo)
 Marcinkowski Nikodem (Śrem)
 Marcinkowski Waclaw (Marianowo)
 Matecki Mariusz ks. (Śrem)
 Matelska Marianna (Wieszczyczyn)
 Matuszczak Regina (Rusocin)
 Mejza Julianna (Lubiatowo)
 Michalska Maria (Poznań)
 Michalski Jacek (Krzyżanowo)
 Miedziarek Jolenta (Nochówko)
 Mieloch Nikodem (Orkowo)
 Mieloch Stefan (Poznań)
 Mieloch Zofia (Orkowo)
 Mikołajczak Bartosz (Ogieniowo)
 Mikołajczak Edmund (Świączyń)
 Mikołajczak Kinga (Dalewo)
 Mikołajczyk Henryk (Bodzyniewo)
 Mikołajczyk Mieczysława (Bodzyniewo)
 Misiórny Adam (Góra)
 Mizera Stanisław (Śrem)
 Molka Jerzy (Włóściejewice)
 Molka Wanda (Włóściejewice)
 Mućka Maria (Gajewo)
 Mućka Teresa (Mszczyczyn)
 Nadolny Henryk (Dobczyn)
 Napieraj Violetta (Dąbrowa)

Napieralska Dorota (Wieszczyczyn)
 Napierała Wojciech ks. (Iłowiec)
 Nowak Monika (Zaborowo)
 Ochocki Romuald (Dolsk)
 Olejniczak Ludwik (Luciny)
 Olejnik Jan (Żabno)
 Onsoerge Helena (Szoldry)
 Osiński Tadeusz (Nochowo)
 Owianny Filip (Dalewo)
 Pabisiak Waldemar (Tesiny)
 Pachurka Teresa (Pokrzywnica)
 Paszkiewicz Eugeniusz (Śrem)
 Pawełczyk Janina (Nowieczek)
 Pawlak Maciej (Mełpin)
 Pawłowska Maria (Zaborowo)
 Pazgrat Ryszard ks. (Mórka)
 Pazoła Tadeusz (Kotowo)
 Piasecki Zbigniew (Sroczewo)
 Pierchalski Grzegorz (Nochowo)
 Piotrowska Zofia (Górka)
 Piotrowski Kazimierz (Żurawiec)
 Plackowska Edwarda (Lubiatowo)
 Pogorzelec Robert (Luciny)
 Porązewski Marian (Chwałkowo Kościelne)
 Porzucek Stanisław (Mszczyczyn)
 Projs Marek (Nochowo)
 Przybylska Irena (Mechlin)
 Przybylski Franciszek (Mechlin)
 Przybylski Jerzy ks. (Brodnica)
 Przybylski Sławomir (Włóściejewice)
 Pyrzyński Kajetan (Mełpin)
 Ratajczak Jerzy (Mchy)

Ratajczak Joanna (Chwałkowo Kościelne)
 Ratajczak Ryszard (Mchy)
 Ratajczak Stanisław (Mechlin)
 Ratajczak Teresa (Mchy)
 Renata Czupała (Jaszkowo)
 Robaszyńska Czesława (Chwałkowo Kościelne)
 Rogacka Ewa (Mełpin)
 Ronke Waldemar (Śrem)
 Roszak Janina (Góra)
 Rozmiarek Salomea (Wirginowo)
 Różycka Maria (Szoldry)
 Rura Zenon (Iłowiec Wielki)
 Rusiak Zenon (Międzychód)
 Rypińska Władysława (Przylepki)
 Rypiński Franciszek (Przylepki)
 Rypiński Grzegorz (Dalewo)
 Ryszard Adamczak ks. (Śrem)
 Rzepka Wojciech (Zakrzewice)
 Schwanke Henryk ks. (Błażejewo)
 Schwanke Marian (Ługi)
 Sicińska Teresa (Kielczynek)
 Siekierkowski Jacek (Lipówka)
 Skiera Bogumiła (Kołacin)
 Skotarczak Aneta (Lubiatówako)
 Skrzypczak Urszula (Brodniczka)
 Sławomir Ratajczak ks. (Błociszewo)
 Solińska Maria (Mchy)
 Stachowiak Antoni (Jarosławki)
 Stachowiak Janina (Mełpin)
 Stachowiak Ryszard (Ostrowieczno)
 Statucka Alina (Gaj)
 Stelmaszyk Józef (Szoldry)

Wykaz osób, które udzieliły informacji

Stępa Andrzej (Kaleje)
 Stępa Elżbieta (Kielczynek)
 Strajbel Aleksandra (Mełpin)
 Strajbel Czesław (Mełpin)
 Strajbel Leszek (Mełpin)
 Strajbel Urszula (Mełpin)
 Strajbel Zofia (Mełpin)
 Sutor Grażyna (Borgowo)
 Szaferski Stefan (Sulejewo Folwark)
 Szczepaniak Andrzej (Iłowiec Wielki)
 Szczepaniak Leon (Iłowiec Wielki)
 Szczepańska Kazimiera (Mchy)
 Szerner Andrzej (Iłowiec)
 Szewczykowski Zygmunt (Błażejewo)
 Sztuk Zenon (Górka)
 Szwanke Tadeusz (Sroczewo)
 Szymaniak Stanisław (Lubiatowo)
 Szymankiewicz Wojciech (Kielczyn)
 Szymański Roman (Dolsk)
 Szymańska Maria (Małachowo)
 Szymańska Marianna (Zaborowo)
 Ślaziński Kazimierz (Śrem)
 Ślaziński Paweł (Śrem)
 Śliwa Alicja (Brodnica)
 Śliwa Bartosz (Brodnica)
 Śmigaj Teresa (Ogieniowo)
 Świdurska Janina (Sebastianowo)
 Świdurski Jan (Kołacin)
 Tomaszewska Łucja (Iłowiec Wielki)
 Tomaszewski Jan (+) (Krzyżanowo)
 Tomczak Łucja (Łęzek)
 Tomczak Stanisław (Zawory)

Zachowanie lokalnego dziedzictwa ...

Tomczyk Henryk (Zaborowo)
Tomczyk Janina (Zaborowo)
Ustasiak Antoni (Brzóstownia)
Walkowiak Kazimierz (Międzychód)
Walkowiak Paweł (Gogolewo)
Wasielewska Teresa (Zaborowo)
Wasiński Józef (Masłowo)
Wasiński Włodzimierz (Masłowo)
Wasiński Zenon (Masłowo)
Weber-Hałaburda Agnieszka (Radoszkowo)
Wiśniewska Alina (Niesłabin)
Wiśniowska Krystyna (Zakrzewo)
Witczak Kazimierz (Śrem)
Włodarczak Benedykt (Masłowo)
Włodarska Katarzyna (Manieczki)
Włodarski Maciej (Manieczki)
Wojciechowska Barbara (Śrem)
Wojciechowska Bożena (Lubiatówko)
Wojciechowska Justyna (Wieszczyczyn)
Wojciechowska Zofia (Brodnica)
Wojciechowski Piotr (Włóściejewki)
Wojciechowski Stanisław (Brodnica)
Wojciechowski Zbigniew (Sebastianowo)
Wojciechowska Urszula (Iłowiec Wielki)
Wojtkowiak Aleksandra (Międzychód)
Wojtkowska Teresa (Lubiatowo)
Wojtkowski Mieczysław (Śrem)
Woroch Jacek (Dolsk)
Wysocki Andrzej (Wyrzeka)
Zagórski Zenon (Kołacin)
Zaremba Aneta (Lubiatowo)
Zegar Grzegorz (Brzóstownia)

Zegar Iwona (Włóściejewki)
Zieliński Wiesław (Nochowo)
Zyffert Hanna (Jarosławki)
Zyffert Wojciech (Rusocin)
Żakowska Maria (Nochowo)
Żyto Maria (Ostrowieczno)

Uczestnicy konkursu

„Historia w świątku zapisana – krzyże, kapliczki i figury gmin Dolsk oraz Śrem”

Antkowiak Bartosz
Bartkowiak Martyna
Borowska Beata
Caban Dominika
Celka Karolina
Chwastyniak Agnieszka
Czabańska Barbara
Dorsz Patrycja
Dręczewski Szymon
Dudziak Marta
Dudziak Natalia
Dworczak Michał
Fogt Paweł
Gronek Dominika
Grzelka Agnieszka
Grzelka Aneta
Jakubiec Żaneta
Jakuszek Anna (opiekun)
Janicka Dominika
Janicka Weronika

Jankowiak Kinga
Jędrozkowiak Daria
Klupś Agnieszka
Kubiak Jakub
Kubiak Tomasz
Kuraszyńska Paulina
Maciejewska Patrycja
Makałowska Izabela
Marcinkowska Monika
Marcinkowska Weronika
Marcinkowska Weronika
Matuszewska Marta
Mazurek Magdalena
Mejza Julianna
Napieralska Katarzyna
Nowak Amanda
Pawlikowski Sebastian
Piasecka Anna
Pierzchalski Grzegorz
Plackowska Edwarda
Siczyńska Julia
Skrzypczak Michał
Stachowiak Dorota
Stężycka Karolina
Szczepaniak Kacper
Szlacht Maciej
Szłapka Alicja
Tomaszewska Daria
Trawiński Michał
Tuszyńska Angelika
Urbańska Agnieszka
Włodarczyk Dawid

Wykaz osób, które udzieliły informacji

Włodarska Katarzyna (opiekun)
Wojciechowska Anna
Woźniak Joanna
Wróblewska Ewelina
Zielińska Katarzyna

Autorzy pracy pt.

„Nasze spotkania na drodze”

Każmierczak Barbara
Klimowska Magdalena
Mulkowski Piotr
Stępień Katarzyna
Suski Dominik
Żeleźny Zdzisław

Serdecznie dziękujemy również wszystkim osobom, które przyczyniły się do powstania wydawnictwa, a nie zostały ujęte w niniejszym wykazie.

468 | **Bibliografia**

- ks. Adamczak Ryszard, *25 lat Parafii Najświętszego Serca Jezusa w Śremie*, Śrem 2002.
- Borys Zygmunt, *Ksiądz Wielkopolski. Zarys Dziejów*, Jarocin 1996.
- *Kościół w Błazejewie k. Dolsk. Zapomniane ślady św. Jakuba Apostoła*, Gostyń 2008.
- Drozdowicz Ludwik, *Bitwa pod Książem na tle Wiosny Ludów w Wielkopolsce*, Książ Wlkp. 2006.
- Duda Zygmunt, *Przydrożne figury i kapliczki na opalenickiej ziemi*, Opalenica 1999.
- Flank Mariola, Lesik Elżbieta, *Zatrzymana historia... krzyże i kapliczki ziemi oleskiej*, Olesno 2005.
- *Karty cmentarzy katolickich i ewangelickich*, Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków, od 1985 do 1999 r.
- Monkiewicz Halina, *Historia parafii pw. św. Michała Archanioła w Dolsku od 1945 do 1996 r.*, Poznań 2000.

- ks. Olszewski Witold, *Obrazek historyczny miasta Dolska*, Poznań 2009. Rezler Marek, *Dzieje Śremu*, Poznań 2003.
- Ruszczynska Teresa, Sławska Aniela, *Katalog zabytków sztuki w Polsce*, TOM V, Województwo Poznańskie, Zeszyt 25 Powiat Śremski, Warszawa 1961.
- Scheller Bernard, *Kościół p.w. NMP Wniebowziętej w Śremie*, Śrem 2009.
- Seweryn Tadeusz, *Kapliczki i krzyże przydrożne w Polsce*, Warszawa 1958.
- *Słownik Biograficzny Śremu*, D. Płygawko, A. Podsiadły (red.), Śrem 2008.
- *Sprawozdanie Zamknięcia Cmentarza przy Zakł. Specjalnym*, materiały archiwalne Muzeum Śremskiego.
- Szmidt Zbigniew, *Śrem*, Poznań 1994.
- Szmidt Zbigniew, *Ziemia śremska, atrakcje turystyczne*, Śrem 2008.
- Szmidt Zbigniew, *Przewodnik turystyczny Region Śremski*, Śrem 2010.
- Swacha Elżbieta, *Historia w krzyże wpisana*, Aleksandrów 2005.
- Wojanowski Jan, *Wielka Encyklopedia PWN*, Warszawa 2002.
- Wesołowski Janusz Jerzy, *Błociszewo Dawniej i Dziś*, Śrem 1993.
- Zieliński Chwalisław, *Sztuka sakralna*, Poznań 1959.

artykuły:

- *Rzecz o Żydach*, *Tygodnik Śremski* (8 lutego 2008).
- *Mniejszości narodowe w Śremie*, *Mniejszość żydowska*, *Gazeta Śremska* (Marzec 2003, Lipiec/ Sierpień 2011).

470 | **Notatki**

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Notatki

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

REGION ŚREMSKI zaprasza

Unia Gospodarcza Regionu Śremskiego
– Śremski Ośrodek Wspierania Małej Przedsiębiorczości
ul. Okulickiego 3, 63-100 Śrem
tel. +48 61 28 32 704
e-mail: unia@srem.com.pl, www.unia.srem.com.pl
facebook: Region Śremski